Prof. B. Markowski. Administracja skarbowa w Polsce

BIBLJOTEKA WYŻSZEJ SZKOŁY HANDLOWEJ W WARSZAWIE

PROF. BOLESŁAW MARKOWSKI

ADMINISTRACJA SKARBOWA W POLSCE

WARSZAWA 1931
NAKŁADEM WYŻSZEJ SZKOŁY HANDLOWEJ W WARSZAWIE

BIBLJOTEKA WYŻSZEJ SZKOŁY HANDLOWEJ W WARSZAWIE

PROF. BOLESŁAW MARKOWSKI

ADMINISTRACJA SKARBOWA W POLSCE

WARSZAWA 1931
NAKŁADEM WYŻSZEJ SZKOŁY HANDLOWEJ W WARSZAWIE

DRUK. J. ŁĘSKI KIELCE, SIENKIEWICZA 11-A.

PRZEDMOWA.

Książka niniejsza stanowi owoc prac nad organizacją administracji skarbowej w Polsce, w których autor przyjmował czynny udział od r. 1918 — 1926, jako też wynik wykładów, prowadzonych przez autora na studjum skarbowem Wyższej Szkoły Handlowej w Warszawie od r. 1924 do chwili obecnej.

Zdaniem autora, praca niniejsza może przynieść pożytek pp. studentom przy nauce prawa skarbowego jako też urzędnikom, przygotowującym się do egzaminu praktycznego z działu administracji skarbowej.

Jeżeli się przyczyni do poznania i dalszego udoskonalenia administracji skarbowej w Polsce, będzie to dla autora nagrodą za jego dobre chęci.

BOLESŁAW MARKOWSKI.

Warszawa, we wrześniu 1930 r.

UKŁAD TREŚCI.

Szczegółowy spis rzeczy p. w końcu książki.

WSTĘP.

Państwo nowoczesne dla osiągnięcia swych zadań musi wykonywać liczne i różnorodne czynności za pośrednictwem odpowiednich organów i urządzeń. Te urządzenia i organy i wykonywane przez nie czynności stanowią administrację państwową w szerokiem tego słowa znaczeniu; mieści się w niej także i administracja podporządkowanych państwu związków publicznych.

Administracja państwowa stosownie do charakteru zadań i wykonywanych czynności dzieli się na poszczególne gałęzie; rozróżniamy więc administrację polityczną (spraw zewnętrznych i wewnętrznych), wojskową, szkolną, skarbową, środków komunikacji i t. p.

W każdym z tych wielkich odłamów mieszczą się poszczególne działy, obejmujące węższe dziedziny czynności. Tak np. w administracji skarbowej wyróżniamy administrację podatków bezpośrednich, pośrednich, ceł, monopolów państwowych, długu państwowego i t. p.

Z wyżej podanego określenia administracji wypływa, iż wyrazem tym obejmujemy ludzi, powołanych do wykonywania pewnych określonych czynności publicznych, jakoteż i same czynności przez nich spełniane.

Ludzie, powołani do pełnienia czynności publicznych, są uszeregowani w pewne grupy — organa — wzajemnie do siebie ustosunkowane. To ugrupowanie i ustosunkowanie, ujęte w przepisane normy, tworzy *organizację* administracji, która znajduje wyraz we władzach, urzędach i t. p. organach wykonawczych.

Poszczególne organa mają sobie powierzone ściśle określone czynności, które stanowią zakres ich działania czyli *kompetencję*.

Czynności, wchodzące w zakres działania poszczególnych organów muszą być wykonywane zgodnie z ustawami, zawierającemi normy prawne materjalne, jakoteż przepisy formalne. Aby więc zbadać administrację pewnej gałęzi działalności publicznej, należy poznać jej ustrój czyli organizację, zakres jej działania czyli kompetencję i wiedzieć, jakimi przepisami materjalnymi i formalnymi winny się kierować poszczególne jej organa przy wykonywaniu swych zadań.

Administracja skarbowa stanowi tę gałąź działalności publicznej, której zadaniem jest obliczenie środków materjalnych rozporządzalnych i niezbędnych dla zaspokojenia potrzeb publicznych, zebranie tych środków, czuwanie nad ich całością i obrotem, nad prawidłowym podziałem i zużyciem. Do zakresu działania państwowej administracji skarbowej należy nadto dostarczanie gospodarstwu społecznemu, za pośrednictwem instytucji bankowych, potrzebnej ilości znaków obiegowych niezbędnych dla wymiany dóbr ekonomicznych, czuwanie nad ich trwałą wartością zamienną, a w związku z tem czuwanie nad równowagą bilansu handlowego i płatniczego, troska o dostarczenie warsztatom produkcji niezbędnego im kredytu i wogóle troska o całe życie ekonomiczne, bo od sił gospodarczych ludności zależy możność pozyskania środków na potrzeby spółżycia państwowego.

Przy wykonywaniu swych zadań państwowa administracja skarbowa styka się z jednej strony z działalnością władz ustawodawczych, z drugiej strony z działalnością innych gałęzi administracji publicznej.

Od władzy ustawodawczej administracja skarbowa uzyskuje ustawy, zezwalające na pobór danin publicznych, na zaciąganie pożyczek, sprzedaż, oddanie w dzierżawę lub zastaw majątków i źródeł dochodowych; do ciał ustawodawczych należy też uchwalanie systemu monetarnego, zatwierdzenie planu gospodarki państwowej, który się wyraża w formie budżetu, kontrola wykonania budżetu, wreszcie bezpośrednie lub pośrednie badanie gospodarki skarbowej.

Pewne czynności natury skarbowej muszą spełniać wszystkie wogóle gałęzie administracji publicznej, każda z nich bowiem posiada swój budżet dochodowy i rozchodowy, prowadzi

rachunkowość i składa sprawozdania; prawie wszystkie działy administracji pobierają wynagrodzenia za niektóre czynności czyli t. zw. opłaty administracyjne (także sądowe) albo eksploatują pewne dochody z dóbr i przedsiębiorstw państwowych; wpływy jednak i wydatki innych działów administracyjnych koncentrują się bądź kasowo bądź rachunkowo w ogólnej administracji skarbowej.

Wszystkie więc gałęzie administracji publicznej pozostają w stałym kontakcie z administracją skarbową: z nią uzgadniają swe potrzeby rozchodowe, przeważnie od niej otrzymują środki na ich zaspokojenie, ona czuwa nad ich rachunkowością a nawet może wkraczać w celowość i prawidłowość ich gospodarki. Z rozległych zadań i z ich charakteru wypływa ta przeważająca rola jaką w gospodarce państwowej posiada administracja skarbowa; od rezultatów jej działalności zależy możność prawidłowego funkcjonowania wszystkich innych gałęzi administracji publicznej.

Odpowiednio do zadań administracji skarbowej kształtuje się jej ustrój. Niektóre czynności spełnia centralny zarząd skarbowy bezpośrednio lub przy pomocy istniejących obok niego specjalnych urządzeń jak np. banków państwowych, mennicy, zakładów wyrobu znaków wartościowych i t. p.; do wykonywania innych czynności istnieć musi szeroko rozgałęziony aparat władz i urzędów niższych stopni, podległych zarządowi centralnemu, a sięgających głęboko w życie społeczne; taki aparat jest niezbędny dla wymiaru i poboru danin publicznych, dla nadzoru nad ich prawidłowem uiszczaniem wreszcie dla rozprowadzenia środków płatniczych do wszystkich miejscowości państwa.

Do spółudziału z administracją skarbową w niektórych czynnościach powołane są siły społeczne; ma to miejsce w szczególności przy wymiarze niektórych podatków (dochodowego, majątkowego, obrotowego, zarobkowego, domowego i t. p.) i wyraża się w postaci komisyj podatkowych, złożonych z przedstawicieli płatników; prócz tego przedstawiciele sfer gospodarczych są uczestnikami różnych stałych lub czasowych rad: taryfowych, kredytowych, spółdzielczych, spirytusowych i t. p., czynnych przy centralnym zarządzie skarbowym.

Zakres czynności administracji skarbowej był i dotychczas bywa szerszy lub węższy, zależnie od tego, czy niektóre inne

gałęzie zarządu są złączone z administracją skarbową, czy też zostają z niej wydzielone, jakoteż od tego, czy wykonywanie pewnych czynności skarbowych było lub jest powierzane innym działom administracyjnym, czy wyłącznie skupione w administracji skarbowej.

Tak np. administracja majątków i przedsiębiorstw państwowych należała dawniej, a w wielu państwach i do chwili obecnej tu i owdzie należy, do władz skarbowych, powszechnie jednak została wydzielona i stanowi kompetencję osobnych gałęzi administracyjnych. Z drugiej strony zarząd podatków bezpośrednich (stałych) w niektórych państwach dotychczas wchodzi w zakres czynności administracji ogólnej (politycznej).

Gdy jednak czynności ściśle skarbowe coraz bardziej się rozszerzały na skutek wzrostu potrzeb państwowych, gdy nowożytne systemy danin uczyniły administrację skarbową działem nawskroś fachowym, gdy wobec zmiany ustrojów państwowych zachodziła konieczność uniezależnienia czynności skarbowych od wpływu czynników politycznych, — stało się niemal powszechnem całkowite wyodrębnienie zarządu spraw ściśle skarbowych i ześrodkowanie ich w ręku osobnej gałęzi administracji.

DZIAŁ PIERWSZY.

PRZESZŁOŚĆ.

CZĘŚĆ I.

Administracja skarbowa w Polsce przedrozbiorowej i w dobie Królestwa Kongresowego.

ROZDZIAŁ I.

Pogląd ogólny.

Administracja skarbowa rozwijała się stopniowo w miarę rozwoju państwowości, kształtowała się przytem nie całkiem jednolicie w poszczególnych państwach, lecz zależnie od warunków miejsca i czasu posiadała te lub inne formy organizacyjne, różny zakres i różne metody działania.

Jest rzeczą niezmiernie pouczającą poznanie historycznego rozwoju administracji skarbowej, poczynając od jej pierwocin aż do chwili współczesnej.

Zanim więc przejdziemy do przedstawienia obecnego stanu administracji skarbowej w Polsce, sięgniemy okiem w przeszłość, aby poznać w krótkości dzieje administracji skarbowej w Polsce przedrozbiorowej.

Zastrzec jednak należy, że historja polskiej administracji skarbowej nie jest najlepszą ilustracją genetycznego rozwoju tej gałęzi administracji, a to dla tego, że źródła historyczne szczególnie dla niektórych epok są bardzo skąpe, a te, które się przechowały, nie zostały jeszcze całkowicie zbadane i wyzyskane, że kierunek rozwoju państwowości polskiej naogół nie sprzyjał rozrostowi skarbowości, a co najważniejsze, że rozwój polskiej administracji skarbowej został przerwany przez fakt upadku Państwa, związanie więc obecnego ustroju skarbowego z tradycjami przedrozbiorowemi nie jest możliwe.

Nie mamy zamiaru przedstawiania historji administracji skarbowej w Polsce, śledząc jej rozwój w sposób szczegółowy. Ograniczymy się tylko do nakreślenia obrazów ustroju skarbowego w pewnych bardziej ważnych i lepiej zbadanych epokach [1]).

Nie wyłącza to jednak konieczności zaznaczenia najważniejszych momentów, wpływających na zmiany w ukształtowaniu administracji skarbowej i uczynienia próby podziału jej dziejów na okresy.

W Polsce, podobnie jak w innych państwach, nie odróżniano przez szereg stuleci dochodów i wydatków panującego od dochodów i wydatków państwa. Skarb królewski czy książęcy był zarazem skarbem państwowym. Wypływało to z pojęć o państwie jako o prywatnej niemal własności panującego. Okres ten trwał w dziejach naszych przez pięć wieków, od pierwszych lat istnienia Państwa Polskiego aż do początków XVI stulecia, kiedy za panowania Króla Aleksandra formalnie oddzielono skarb publiczny od skarbu królewskiego w r. 1505.

---

[1]) Dla nakreślenia tych obrazów posiłkujemy się następującemi pracami:

Smolka Stanisław. Mieszko Stary i wiek jego, Warszawa 1881.

Widajewicz Józef. Powołowe-poradlne. Danina ludności polskiej. w dobie piastowskiej. Lwów 1913.

Zieliński F. Poszukiwania nad finansami polskiemi w XIV i XV w Biblioteka warszawska 1849. III.

Małcużyński Witold. Szkic z dziejów skarbowości polskiej. Ekonomista, Warszawa 1915/16.

Lubomirski Jan Tadeusz. Trzy rozdziały z historji skarbowości w Polsce 1507—1532. Kraków 1868.

Pawiński Adolf. Skarbowość w Polsce i jej dzieje za Stefana Batorego, Warszawa 1881.

Pawiński Adolf. Sejmiki ziemskie 1374 — 1505. Warszawa 1895.

Jasiński Z. Beiträge zur Finanzgeschichte Polens im XVIII. Jahrhundert. Poznań 1910.

Babiński Leon. Trybunał skarbowy Radomski. Warszawa 1923.

Korzon Tadeusz. Wewnętrzne dzieje Polski za Stanisława Augusta. Warszawa. Wydanie 2-gie 1897/8.

Rutkowski Jan. Zarys gospodarczych dziejów Polski w czasach przedrozbiorowych. Poznań 1923.

Radziszewski Henryk. Skarb i organizacja władz skarbowych w Królestwie Polskiem. Warszawa 1907/1908.

Konieczny Feliks. Dzieje administracji w Polsce. Wilno 1924.

Oczywiście reforma ta nie nastąpiła nagle i niespodziewanie. Już w drugiej połowie XV wieku występuje dążność i usiłowania w kierunku utworzenia odrębnego skarbu publicznego, a decydującym pod tym względem czynnikiem była potrzeba posiadania środków na prowadzenie wojen, szczególnie długoletniej i uporczywej walki z Zakonem Krzyżackim za panowania Kazimierza Jagiellończyka.

W pierwszem pięciusetletnim okresie trzeba jednak rozróżnić dwa podokresy.

Początkowo dochody panującego, a więc i państwa płynęły z olbrzymich posiadłości książęcych czy królewskich oraz z licznych danin i pańszczyzn, do których była zobowiązana ludność bez względu na stan.

Dzieje pierwszych stuleci istnienia Państwa Polskiego są zarazem dziejami stopniowego pozbywania przez książąt obszarów, pierwotnie do nich należących, drogą nadań na rzecz klasztorów, kościołów, dostojników świeckich i t. p., a zarazem są dziejami przyznawania swobód od ciężarów i powinności względem skarbu książęcego na rzecz warstw, które wysuwają się na przodujące w państwie stanowiska. W ciągu tego podokresu następuje zarazem stopniowa zamiana powinności w naturze na powinności pieniężne. Jako moment przełomowy, który może być uważany za punkt zwrotny i za początek drugiego podokresu, przyjąć należy przywilej Koszycki Ludwika Węgierskiego z 1374 roku.

W tej drugiej dobie, którą zakreślamy na lat 130 (1374 — 1505) środki skarbu nadwornego nie są już wystarczające na pokrycie potrzeb państwowych, któremi w owej epoce były niemal wyłącznie potrzeby wojenne. Z tego powodu panujący muszą zwracać się do warstwy przodującej — panów i szlachty o zezwolenie na każdorazowy pobór danin celem zasilenia niedostatecznych środków skarbu. To ścieranie się królów ze szlachtą, która przeciwstawiała się żądaniom danin i dążyła do obciążenia skarbu nadwornego - królewskiego obowiązkiem dostarczania środków na obronę kraju w możliwie największym rozmiarze, doprowadziło do oddzie-

lenia skarbu nadwornego, przeznaczonego wyłącznie na potrzeby dworu królewskiego, od skarbu pospolitego, który winien był służyć na potrzeby wojenne.

W okresie drugim, obejmującym trzy stulecia, od początku XVI w. aż do końca istnienia niepodległej Polski, należy wyróżnić w dziejach skarbowości polskiej trzy podokresy: 1) od początku XVI w. do pierwszych lat XVII stulecia (1505—1613), 2) od roku 1613 do 1717, 3) od 1717 r. do upadku Rzeczypospolitej.

W podokresie pierwszym zarząd skarbem pospolitym jest jeszczeześrodkowany w osobach podskarbich, a czynność uchwałodawcza — w sejmach; stopniowo jednak już w ostatnich dziesięcioleciach XVI wieku rozpoczyna się proces decentralizacji: tak działalność ustawodawcza w rzeczach skarbowych jak i administracja skarbowa przechodzą na sejmiki wojewódzkie. Zamiast jednego skarbu tworzy się kilkadziesiąt niezależnych i nieskoordynowanych skarbów publicznych, a za instytucją do pewnego stopnia łączącą te rozszczepione części organizmu skarbowego uważać można trybunał skarbowy Radomski, powołany do życia w r. 1613.

To swoiste ale i pod względem skarbowym i pod względem politycznym szkodliwe rozszczepienie przetrwało lat sto, aż póki uchwała warszawskiego sejmu traktatowego z 1717 r. nie odebrała sejmikom władzy administracyjno-skarbowej, sprowadziwszy je do roli tylko sejmików gospodarczych (boni ordinis).

Reforma 1717 roku, lubo jeszcze połowiczna, doprowadziła jednak po upływie pół wieku do akcji, rozpoczętej w 1764 r. za panowania Stanisława Augusta, a mającej na celu stworzenie nowoczesnej administracji skarbowej w Polsce. Ciężkie wysiłki przodujących umysłów tej epoki wydały niepoślednie rezultaty, które ujawniły się głównie w okresie Sejmu Czteroletniego. Jak wiadomo, reformy przyszły zapóźno. Nie było już czasu na zebranie plonów z posianego ziarna.

ROZDZIAŁ II.

Doba Piastowska.

Jedyne niemal źródła, z których poczerpnąć można wiadomości o ukształtowaniu skarbowości polskiej w okresie pierwszym, stanowią nadania majętności książęcych na rzecz klasztorów, kościołów i t. p. oraz przywileje (exempcje lub libertacje), zwalniające pewne osoby i instytucje od ciężarów prawa książęcego t. j. od danin i pańszczyzn na rzecz panującego. Na zasadzie tych źródeł początkowo nader nielicznych, z biegiem czasu bardziej obfitych, da się odtworzyć obraz administracji skarbowej w połowie mniej więcej pierwszego okresu, przynajmniej w rysach zasadniczych.

Cechą ustroju politycznego tego okresu (koniec 12 i początek 13 wieku) była nieograniczona monarchja z patryarchalnym zakrojem. Podstawę wszechwładzy monarszej stanowiła materjalna potęga księcia. Dwa były czynniki tej potęgi: olbrzymie posiadłości książęce i daniny oraz pańszczyzny ludności, które początkiem swym sięgały pogańskich jeszcze czasów.

Najstarszą z danin było „poradlne" inaczej „powołowem" zwane, płacone pierwotnie od ilości radeł lub wołów, później od ilości łanów. Danina poradlnego, zdaniem badaczów, była pobierana w dwojaki sposób: jako podatek stały i jako podatek nadzwyczajny, nakładany w wypadkach związku małżeńskiego księcia lub jego dzieci, wzięcia do niewoli księcia lub którego z jego synów, na wykup zastawionej lub zakup nowej ziemi albo zamku, na wykupienie z niewoli książęcego rycerza, wreszcie w razach pasowania na rycerza księcia lub którego z jego synów. Nałożenie nadzwyczajnego poradlnego już w połowie XIII wieku wymagało naradzenia się z dostojnikami państwowymi. Można przypuszczać, że nadzwyczajne poradlne nosiło też nazwę „pomocnego", o którem wspomina St. Smolka jako o daninie dokładnie nieznanej a poczytywanej za nadzwyczajną i nader uciążliwą. Jest również prawdopodobnem, że wymieniane w dokumentach daniny: „narzaz" — danina z wieprzów i owiec, „dań opolna" — z krów i wołów, oraz „sep"—danina zbożowa nie stanowiły odrębnych danin, ale oznaczały tylko formy, w których częściowo uiszczano zasadniczy podatek poradlnego lub powołowego.

Jako podatek stały występuje także „podworne“ — danina wybierana od domów, która w wieku XIII-tym wynosiła dwie skórki wiewiórcze co roku.

Formą, w której przeważnie uiszczano daniny były „łupieże“ t. j. skóry i futra wiewiórcze, lisie, gronostaje i inne. W XII wieku zaczyna jednak wchodzić w życie jako pieniądz — moneta zwana w języku ówczesnym „obrazem“.

Do powinności na rzecz panującego należały obok służby wojennej: stróża t. j. pełnienie straży na grodzie, naprawa i budowanie grodów, utrzymywanie mostów na drogach książęcych, rąbanie zasiek, pogoń za przestępcami (ślad); dostarczanie podwód i przewożenie rzeczy podczas podróży książęcych, żywienie dworu podczas popasów (stan), pachołków grodowych i służby łowieckiej. Niektóre powinności pańszczyźniane a w szczególności te, które były poczytywane za najbardziej uciążliwe a więc „stróża“ i „stan“, zostały z czasem zamienione na podatek.

Odrębny rodzaj danin stanowiły: kary sądowe, z których najwyższą była „siedmnadziesta“ (70 grzywien), a najniższą „trzysta“ (300 okruchów soli), myta t. j. opłaty pobierane przy mostach, przewozach, przy wrotach zamków i opłaty targowe, uiszczane przez kupców według ceny towarów.

Na rzecz panującego płynęły nadto: dochody z wybijania monet z krajowego srebra, wydobywanego na Śląsku, a głównie z przebijania lepszej monety obcej na podlejszą krajową, jako też dochody z salin w Bochni i Wieliczce.

Administracja skarbowa w owej epoce skupiała się w osobie panującego i najbliższego jego otoczenia, a z pośród urzędników dworskich sprawami skarbowemi zawiadywał w szczególności *skarbnik* (thesaurarius). Obok niego wybitne znaczenie posiadał zarządca mennicy — *mincerz,* do którego podówczas należał także zarząd myt, opłat targowych, dochodów z żup solnych i z kopalni srebra.

Podwładnymi organami, sprawującymi władzę w imieniu panującego byli *kasztelanowie,* noszący też tytuły komesów lub żupanów — osadzeni na poszczególnych grodach. Łączyli oni w swych osobach władzę wojskową, sądową i skarbową. Należał do nich zarząd

posiadłości książęcych, wybieranie danin i nadzór nad pańszczyznami w obrębie okręgu grodowego, a jako wynagrodzenie pobierali na własny dochód pewną część myt, opłat i kar sądowych. Zastępcą kasztelana był *wojski* (wice dominus), a niższymi urzędnikami skarbowymi — *celnicy*, rozsiedleni przy mostach, przeprawach rzecznych i t. p. i pobierający myta i opłaty targowe. Do wybierania danin, do nadzoru pańszczyzn i do innych czynności skarbowych byli też używani *komornicy* — włościanie z wsi pobliskich grodowi, którzy kolejno służbę w komorach zamkowych pełnili, jakoteż niższa służba łowiecka (subvenatores).

Daniny, zebrane w naturze oraz gotówka, która wpływała przeważnie z myt i opłat targowych, gromadziły się na grodzie, skąd je wysyłano do skarbca książęcego w miarę potrzeby.

Obszar kasztelanii dzielił się na mniejsze części zwane *opolami* (vicinia); w skład opola wchodziły ziemie książęce, kościelne, grunty wolnych dziedziców i osady chłopskie. Niektóre daniny i pańszczyzny obciążały każdą osadę z osobna; większą jednak część ciężarów publicznych ponosiło opole solidarnie, rozkładając je między poszczególnych mieszkańców. Pośrednikiem między opolem a grodem był *włodarz*, według niektórych źródeł klucznikiem zwany,—zarządca majętności książęcych w opolu.

Gdy około połowy XIII wieku zaczął się ucierać zwyczaj zaciągania porady, a następnie wyjednywania zgody dostojników świeckich i kościelnych na pobór nadzwyczajnego (przygodnego) poradlnego, to w ślad za tą zmianą pojawia się nowy organ administracyjny— osobni *poborcy poradlnego*, dokonywający oszacowania i poboru podatku według ilości posiadanych i uprawnianych łanów.

Na strukturę skarbową, właściwą epoce piastowskiej, światło wsteczne rzucają dokumenty, dotyczące urządzeń skarbowych, które się przechowały aż do pierwszej połowy XVI wieku na Mazowszu t. j. w tej części Polski, która i geograficznie i politycznie była

od XIII stulecia z innych dzielnic wyodrębniona i najdłużej utrzymała ustrój starożytny.

Według sprawozdań, które złożyli Zygmuntowi I sekretarze królewscy, wysłani na Mazowsze celem objęcia zarządu po śmierci ostatniego z udzie nych książąt mazowieckich (r. 1529), istniał podówczas na Mazowszu tylko jeden skarb książęcy. Składały się na niego dochody z dóbr książęcych, z ceł, z mostowego, z podymnego (podworowego) płaconego z majątków szlacheckich, ze stacji — powinności utrzymywania dworu książęcego podczas przejazdów, zamienionej na podatek, który wynosił 2 — 3 kop groszy rocznie, wreszcie z tak zwanych starych danin (onera antiqua), opartych na prawie wybierania podatku w wypadkach wojny, niewoli księcia, wykupna ziemi, żenienie syna lub zamążpójścia córki książęcej. Księstwo było podzielone na ośm starostw inaczej pisarstwami zwanych: warszawskie, czerskie, łomżyńskie, wiskie, rożańskie, makowskie, zakroczymskie, wyszogrodzkie i ciechanowskie. Dobrami książęcemi zarządzali starostowie, z dochodów utrzymywali zamki obronne i opłacali podatek rocznej „stacji". Inne dochody (podymne, cła i t. p.) pobierali pisarze i składali w skarbcu książęcym, który się mieścił w leśnej puszczy między Rożanem i Nowogrodem w myśliwskim dworze „Szczkwa".

ROZDZIAŁ III.

Czasy pierwszych Jagielonów.

W innych dzielnicach Polski, bezpośrednio do korony należących, ustrój skarbowy znacznie wcześniej uległ przeobrażeniu pod wpływem zmian politycznych. Zmiany te dotyczą głównie stosunku między władzą panującego, a znaczeniem warstw przodujących. Pierwotna nieograniczona władza książęca stopniowo słabła na skutek rozdrobnienia państwa i uszczuplenia

posiadłości książęcych, natomiast rosło znaczenie dostojników duchownych i świeckich, którzy zdobywali coraz szersze swobody od ciężarów na rzecz Skarbu książęcego.

Kulminacyjny punkt w tym procesie stanowił przywilej koszycki króla Ludwika węgierskiego z 1374 r. Tym paktem panujący zrzekł się wszelkich danin z dóbr duchownych i szlacheckich z wyjątkiem jedynie prastarego poradlnego, które jako „dań królewska" miało obciążać rolników we wsiach do panów należących, a wynosić miało tylko 2 grosze z łanu. Tu należy zauważyć, że w owej epoce (koniec wieku XIV) gospodarstwa folwarczne w Polsce prawie nie istniały; grunty użytkowe uprawiał włościanin-rolnik, a dworowi opłacał czynsz i daniny.

Podwyższenie podatku łanowego a tembardziej ustanowienie innych danin nie mogło nadal następować inaczej jak za zgodą panów świeckich i duchownych.

Skutkiem przywileju króla Ludwika zmuszeni byli jego spadkobiercy odwoływać się do warstwy przodującej o zasiłki pieniężne, o uchwalanie poborów.

Potrzeba zaś żądania zasiłków z biegiem czasu stawała się coraz częstszą, dzięki bowiem znanej hojności Jagielonów znaczna część majętności królewskich przechodziła w ręce dożywotników i dzierżawców, a dochody skarbu królewskiego malały; z drugiej strony prowadzenie wojen zmuszało do szukania środków nadzwyczajnych.

Te czynniki natury skarbowej były, jak wiadomo, przyczyną która wywołała doniosłe następstwa w ustroju państwa polskiego. Coraz częściej powtarzające się zjazdy panów i szlachty, niezbędne dla uchwalania poborów, dały początek sejmom i zrodziły parlamentaryzm polski-szlachecki.

Dalszem następstwem potrzeby zasiłków na uzupełnienie braku środków było poszukiwanie nowych źródeł dochodu i pojawianie się nowych rodzajów danin.

W okresie siedmiu dziesiątków lat po przywileju koszyckim tylko dwa razy odwoływano się do Stanów o uchwalenie nadzwyczajnego poboru: raz w r. 1404 na żądanie Władysława Jagiełły uchwalono na zjeździe (communitas) w Nowym-Mieście Korczynie po 10 groszy z łana, — oprócz 2 groszy zwykłego poradlnego, na wykup od krzyżaków ziemi dobrzyńskiej, po raz wtóry w r. 1440 przyzwolono pobór na wyprawę Władysława Warneńczyka do Węgier. Ale już w ciągu 45-cioletnich rządów Kazimierza Jagiellończyka ośmnaście razy uchwalano pobór nadzwyczajnego poradlnego na potrzeby wojny z Krzyżakami, a trzy razy poboru odmówiono.

W poszukiwaniu nowych źródeł dochodu uchwała sejmu Piotrkowskiego z 1453 r. wprowadziła na rzecz skarbu podatek z miast „szosem“ (schoss) zwany już dawniejszymi czasy pobierany na dochód kas miejskich[1]). Uchwała sejmu z 1459 r. wymienia nową daninę „Czopowe“ jako podatek od piwa, miodu i wina. W r. 1462 na synodzie w Kaliszu duchowieństwo uchwaliło na koszty wojenne podatek od dochodów w formie ofiary dobrowolnej pod nazwą „Subsidium charitativum“.

Za krótkotrwałych rządów Jana Olbrachta (1492—1501) pięciokrotnie uchwalano pobory na koszty niefortunnej wyprawy wołoskiej.

Gdy Aleksander Jagiellończyk (1501 — 1506) objął tron, zastał w skarbie pustki, a po Olbrachcie długi olbrzymie; musiano więc znowu rok rocznie uchwalać pobory.

Aby jednak skrępować króla w wydatkach oraz aby ustanowić lepszy nadzór nad wpływem poborów, ustawa Sejmu, odbytego w Lublinie 1503 r., wprowadziła nowy urząd skarbowy *„Szafarzy“*, którym poborcy mieli oddawać zebrane pieniądze i którzy następnie powinni byli pilnować odpowiedniego ich zużycia.

---

[1]) Uchwała rady miejskiej krakowskiej z 2 czerwca 1385 r. mówi o szosie jako o daninie miejskiej zdawna istniejącej.

Z końca XV i z początku XVI w. pozostały najdawniejsze z dotychczas znanych księgi skarbowe. Należą do nich „Liber quitantiarum" (1484—1487)— dziennik podręczny podskarbiostwa, zawierający dyspozycje wypłat w naturze i w gotowiźnie, oraz „rejestry poborowe", do których poborcy wpisywali wykaz miejscowości, liczbę łanów, młynów, karczem i innych przedmiotów, w tych miejscowościach opodatkowanych.

W tym okresie pojawiają się też dzieła teoretyczne, świadczące, iż w świaitlejszych umysłach gruntowała się dążność do uporządkowania spraw skarbowych. Do dzieł takich należą: Jana Ostroroga: „Monumentum pro Reipublicae ordinatione" (1477 r.) i Stanisława Zaborowskiego „Tractatus de natura jurum et bonorum regis" (1507 r.) i inne.

Przytoczone wyżej okoliczności sprawiły, iż w 1504 roku na sejmie w Piotrkowie uchwalono ustawę o uporządkowaniu wyższych urzędów koronnych i nadwornych, która między innemi postanowieniami zawiera rozgraniczenie czynności podskarbich koronnego i nadwornego.

Uchwałę sejmową z r. 1504 poczytywać można za formalne oddzielenie Skarbu Państwa od Skarbu królewskiego. Reforma ta musiała pociągnąć za sobą zmiany w administracji skarbowej i dlatego winna być uważaną za moment zwrotny w jej dziejach.

ROZDZIAŁ IV.

Wiek złoty.

Rządy królów Zygmunta I, Zygmunta Augusta i Stefana Batorego odznaczały się wielką dbałością o gospodarkę skarbową i stanowiły pomyślny okres w historji skarbowości polskiej.

Pod koniec tej epoki (1506 — 1586) skarb nadworny był już zupełnie oddzielony od skarbu „pospolitego"; każdy z nich posiadał osobne źródła dochodów.

Na rzecz *Skarbu nadwornego* płynęły dochody: z dóbr ziemskich królewskich, z żup solnych, o olbory, z mennic, z ceł i myt koronnych i z niektórych podatków t. zw. królewskich.

Część dóbr ziemskich pozostawała w zastawach lub była oddana w bezpłatne użytkowanie dożywotnie (t. zw. dożywocia gołe), większość znajdowała się w dzierżawach (arendach) starostów grodowych lub niegrodowych (ekonomie królewskie); niektóre tylko dobra były administrowane bezpośrednio („do wiernych rąk oddawane") jako to wielkorządy krakowskie i starostwo malborskie. Zauważyć należy, że w dochodach z czynszów, płaconych przez starostów, kryły się też i podatki, a w szczególności starożytne poradlne (inaczej zwane w końcu 16 w. podymnem lub łanowem), starostowie bowiem oprócz dochodów z dóbr królewskich pobierali daniny, przypadające w obrębie starostwa od łanów chłopskich i od ludności miejskiej.

Żupy solne krakowskie (sól kamienna) i ruskie (warzonka czyli t. zw. „sól tolpiata") były eksploatowane niekiedy przez własną administrację, najczęściej zaś oddawane w dzierżawę t. zw. żupnikom. W okolicach państwa, nieposiadających pokładów ani źródeł solnych, istniały warzelnie, wytapiające sól z „rumu" t. j. z zanieczyszczonej soli, dowożonej z Wieliczki, i komory (składy) solne, jako miejsca sprzedaży soli. Administracja warzelni i komór należała do żupników i pisarzy solnych.

Olborą nazywano dochód z kopalni srebra w Olkuszu, którą zarządzał osobny żupnik przy pomocy podżupnika i ważnika.

W Olkuszu też założono w r. 1578 mennicę skarbową: prócz niej istniały mennice prywatne w Gdańsku, Toruniu, Malborgu i Poznaniu, które uiszczały pewne opłaty na rzecz skarbu nadwornego.

Dochody z ceł i myt koronnych oddawano w dzierżawę kilku głównym celnikom, którzy obsadzali swymi funkcjonarjuszami poszczególne komory celne. W Koronie istniały cła: wielkopolskie, małopolskie, ruskie, podlaskie, wołyńskie i kijowskie; na Wiśle—cło wodne włocławskie. Od towarów przywożonych morzem pobierano opłatę „funtcol" zwaną w Gdańsku, Elblągu i w Rydze.

Podatki „królewskie" pod względem fiskalnym nie odgrywały znaczniejszej roli. Należały do nich: „podwodne", wprowadzone w roku 1564 zamiast dawnego obowiązku dostarczania podwód w naturze i płacone głównie przez miasta, „stacyjne", pobierane od klasztorów

i miast i „koronacyjne" obciążające miasta królewskie na koszty, uroczystości koronacyjnych. [1])

Dochody skarbu nadwornego były przeznaczone nietylko na utrzymanie dworu królewskiego i licznych urzędników dworskich; opłacano z nich również znaczne koszty przyjęcia i utrzymywania poselstw zagranicznych, upominki dla chana tatarskiego, sułtana i cara moskiewskiego jakoteż strawne dla posłów podczas sesji sejmowych. [2])

Stałym dochodem *skarbu pospolitego* była t. zw. *kwarta,* uchwalona na Sejmie piotrkowskim 1562/63 roku jako część dochodów królewskich, przeznaczona na utrzymanie oddziałów wojskowych, strzegących granic południowo-wschodnich (wojsko służebne lub kwarciane). Dochody z dóbr królewskich z żup i ceł zostały ustalone i oszacowane przez osobnych „lustratorów" i podzielone na pięć części: trzy z nich miały wpływać na rzecz skarbu nadwornego, czwarta z kolei (quarta) na obronę potoczną, a piąta na rzecz starosty lub innego dzierżawcy dochodów (na „wychowanie" starosty). Na sejmie lubelskim w 1560 roku uchwalono, aby kwarta była oddawana przez starostów i innych dzierżawców do rąk „deputatów" senatu i koła poselskiego, z pominięciem podskarbiego i składana osobno na zamku w Rawie. [3])

Właściwymi ciężarami publicznymi były t. zw. *pobory sejmowe.* Większość z nich jednak nie może być uważana za stałe obciążenie, gdyż uchwalano je każdorazowo, w miarę potrzeby, na koszty wypraw wojennych. Cechą charakterystyczną ówczesnego systemu opodatkowania było obciążanie daninami wyłącznie niemal włościan i mieszczan; przodująca warstwa szlachecka potrafiła wywalczyć sobie całkowitą niemal wolność podatkową (vectigalium immunitas).

Bezpośrednimi podatkami były: łanowe — podatek gruntowy, płacony przez kmieci, zagrodników i drobną szlachtę tudzież przez mieszczan—rolników (łanowe miej-

---

[1]) Według obliczeń Ad. Pawińskiego dochody skarbu nadwornego wynosiły w końcu XVI w. (r. 1580) z dóbr ziemskich około 50 tysięcy, z żup solnych około 80.000, z olbory i mennic 5400 zł., z ceł i myt około 128 tysięcy, z podatków królewskich około 7000, razem około 270 tysięcy ówczesnych złotych. Przeliczając tę sumę na dzisiejszą walutę według cen żyta (w r. 1578) — wynosiła cena korca żyta $1/4$ złotego ówczesnego, w r. 1925 — 20 zł. obecnych, otrzymamy kwotę 270.000×4×20=21.600.000 zł. (z r. 1924).

[2]) Dla 100—120 posłów po 32—80 zł. za sesję.

[3]) Z tego powodu wpływy z kwarty „Skarbem rawskim" zwano; w roku 1575 wynosiły one, według Pawińskiego około 82.000 zł. (około 6 i pół miljona złotych z r. 1924).

skie) od łanu, włóki (zrzebia, śladu) bez względu na rozległość łanu i na rodzaj gleby, oraz szos — podatek, pobierany od szacunku nieruchomości miejskich w sumach ogólnych, na dłuższy okres czasu dla poszczególnych miast ustalonych. Podatek łanowy był pobierany w różnej wysokości, w końcu jednak XVI wieku ustaliło się normalne opodatkowanie łanu ziemi ornej na 30 groszy. Do łanowego, płaconego przez rolników, musieli „przyczyniać się" w pewnych kwotach: komornicy, młynarze, rybacy, smolarze i drobni rzemieślnicy wiejscy, a do szosu oprócz właścicieli domów w miastach byli pociągani kupcy, drobni przemysłowcy i rzemieślnicy miejscy. [1])

Do bezpośrednich podatków ówczesnych należy zaliczyć także *pogłówne żydowskie*, pobierane początkowo od ilości głów (1—1 i pół złotego), a później zryczałtowane i uiszczane w ogólnych kwotach przez ludność żydowską. [2])

Podatkami pośrednimi, wpływającymi na rzecz poborów Sejmowych były: czwarty grosz celny, podatek wodny i czopowe.

Czwarty grosz celny był dodawany w latach poborowych do każdych trzech groszy cła królewskiego (p. wyżej) i pobierany nie przez celników lecz przez poborców sejmowych. *Podatek wodny*, inaczej poborem nogatowym zwany, opłacali, niezależnie od cła, kupcy, spławiający do Gdańska i Elbląga zboże i towary leśne; szlachta, kupcząca własnem zbożem i drzewem, była wolna od tego podatku. *Czopowem* nazywano podatek od wyrobu i sprzedaży krajowego piwa, gorzałki i miodu i od sprzedaży win zagranicznych. Początkowo wybierali czopowe poborcy sejmowi, wkrótce jednak zaczęto je wydzierżawiać przedsiębiorcom. [3])

---

[1]) Ogólny wpływ z łanowego w roku 1578 wynosił (w Koronie) podług obliczeń A. Pawińskiego — około 160.000 zł., a z szosu wraz z dodatkowem opodatkowaniem rzemiosł i handlu — około 40.000 zł. ówczesnych.

[2]) Percepta contrubutionum publicarum a Judeis in anno 1578 głosi: „Urząd wojewódzki z poborcą mają policzyć ze starszymi żydy, którzy mają pod przysięgą zeznać, że je sprawiedliwie policzyli, od których żadnego nie wyjmując mają od starszych odebrać, a starsi mają sobie tę sumę wyciągnąć".

W roku 1588 ogólna kwota pogłównego wyniosła około 20 tysięcy złotych.

[3]) Ogólny wpływ z podatków pośrednich w roku 1578 oblicza A. Pawiński na sumę od 230 — 250 tysięcy złotych (w Koronie), a ogólną sumę poborów sejmowych z Korony, Prus i Litwy na 658.000 zł. ówczesnych czyli około — 52.640.000 zł. z r. 1924.

Najwyższa władza skarbowa obok króla, skupiała się w ręku *podskarbiego koronnego*. W pierwszych jeszcze dziesięcioleciach po rozdzieleniu skarbów był on zarządcą Skarbu królewskiego i publicznego. Następnie jego rola została znacznie ograniczona i urząd ten stał się raczej tytularnym.

W zarządzie dochodami i rozchodami dworu królewskiego zastępował podskarbiego koronnego, który nie stale przebywał przy dworze, — *podskarbi nadworny*. Należał do niego szafunek pieniędzy na potrzeby kuchni i piwnicy królewskiej oraz na utrzymanie licznej rzeszy dworzan i gości [1]) jakoteż obliczanie się z dzierżawcami dóbr, żup i ceł. Pomocnikami podskarbich byli *pisarze skarbowi* (skarbni). Zygmunt Stary w 1530 roku wydał dla nich regulamin po łacinie, [2]) powtórzony po polsku w r. 1551 za Zygmunta Augusta. Było dwóch głównych pisarzy, a regulamin określał ich stosunek w ten sposób, że jeden bez drugiego nie mógł załatwiać czynności kasowych i rachunkowych (zasada kontrasygnowania).

Przepisy postępowania z dzierżawcami dochodów Skarbu nadwornego zostały podane w ordynacji Zygmunta Augusta z 1550 r. [3]) Zawierają one wskazówki, w jakich terminach mają dzierżawcy składać rachunki i czynsze (31 grudnia), w jaki sposób należy obliczać się z nimi, w jakim stanie mają być oddawane dzierżawione przez nich dobra i t. p.

Zaprowadzono też w tej epoce dokładne *inwentarze* dóbr stołu królewskiego, a wpływy i wydatki Skarbu nadwornego zapisywano do *rejestrów podskarbińskich*.

Dochody i rozchody skarbu kwarcianego pozostawały pod zarządem podskarbiego koronnego, lecz uchwała sejmowa z 1569 r. dodała mu celem kon-

---

[1]) Poczet dworzan i gości za Zygmunta Augusta dochodził do 500 osób.

[2]) Ordinatio officiallium thesauri Regni Poloniae.

[3]) Ordinatio et modus in suscipiendis rationibus de proventibus mensae S. Majestatis R. in thesauro Regni observandus.

troli czterech *deputatów:* dwóch z rady koronnej i dwóch z rycerstwa, którzy razem z nim podpisywali kwity z odbioru kwarty, zaświadczali *rejestry kwarciane* i wydatkowali pieniądze. Termin wpłacania kwarty był wyznaczony na okres trzech tygodni po Zielonych Świątkach.

Zarząd poborami sejmowymi należał do wybieranych przez sejm osobnych urzędników — *szafarzów;* otrzymywali oni pieniądze od poborców, wypłacali żołd wojsku i składali rachunki na najbliższym sejmie przy współudziale podskarbiego.

Ściąganie poborów sejmowych w województwach, ziemiach i miastach—załatwiane było przez *poborców*— urzędników podobnie jak szafarze pochodzących z wyborów.

Wobec tego, iż pobory sejmowe nie posiadały charakteru podatków stałych, nie było więc ustaw podatkowych w dzisiejszem tego słowa znaczeniu. Zastępowały je wydawane przez Sejm a wygotowywane przez pisarza skarbowego *uniwersały* t. j. obwieszczenia uchwał podatkowych, które zawierały oznaczenie stopy podatku, terminy uiszczenia i oddania pieniędzy przez poborców do skarbu lub do rąk szafarzów. Zaopatrzone pieczęcią i podpisem królewskim uniwersały rozwozili *komornicy* do wszystkich województw i starostw grodowych.

Podstawę wymiaru podatku łanowego stanowiły zeznania podatkowe, (kwity), składane przez dziedziców i obejmujące wykaz ilości łanów kmiecych, liczbę zagrodników, komorników, młynów i t. d. a stwierdzone przysięgą szlachcica w grodzie. Wykazy podatków miejskich sporządzali burmistrze z rajcami, stwierdzali podpisami i pieczęcią miejską oraz przysięgą składaną wobec poborcy. Miejscem płatności podatków było zwykle miasto powiatowe, do którego zjeżdżał poborca. Podatków pośrednich (czopowego) poborca nie pobierał bezpośrednio lecz poruczał ich ściąganie w mieście jednemu zaprzysiężonemu członkowi rady miejskiej, który co kwartał powinien był oddawać mu zebrane pieniądze

za „regestrem". Czopowe wiejskie odsyłać mieli do rąk poborcy dziedzice wsi „przez karczmarza z rachunkiem".

W razie nieuiszczenia podatku w terminie poborca był obowiązany podać zalegającego płatnika w ciągu „sześciu niedziel" do urzędu starościńskiego w grodzie celem przeprowadzenia egzekucji przymusowej. Umarzanie zaległości podatkowych z powodu klęsk (moru, wojny lub pogorzeli) mogło następować za zezwoleniem króla lub na podstawie uchwały sądu starościńskiego.

Poborcy prowadzili na podłużnych luźnych kartach *rejestry poborowe* t. j. szczegółowe wykazy zebranych wpływów z podaniem nazwisk płatników, ilości łanów, młynów, karczem, rzemieślników i t. p.

Zebrane pieniądze odwożono szafarzom, którzy mieli swe kasy w czterech miejscach (w Koronie): w Kaliszu dla Wielkopolski, w Sandomierzu dla Małopolski, w Liwie dla Mazowsza i w Przemyślu dla Rusi. Z tych kas prowincjonalnych przesyłano fundusze poborowe trzy razy rocznie (w workach ułożonych w beczki) do stolicy, a jeden z szafarzy dostarczał je oddziałom wojskowym.

Rejestry poborowe skupiały się w urzędzie podskarbiego, który składał je dla rewizji delegacjom sejmowym.

* * *

Nakreślony wyżej obraz stanu administracji skarbowej w końcu XVI stulecia uwidocznia te zmiany, które zaszły w dziedzinie skarbowości polskiej pod wpływem czynników natury politycznej. Ograniczenie władzy królewskiej przez stale potężniejące wpływy warstwy szlacheckiej doprowadziło do rozdzielenia skarbów i do coraz większej ingerencji sejmu w sprawy skarbowe. Wyraziła się ona w założeniu skarbu rawskiego i w utworzeniu urzędu szafarzy. Władza i znaczenie dawnych podskarbich zmalały. Jednak jeszcze do r. 1613 szafarzy poczytywać można za organy, które musiały się liczyć z podskarbim, bo on z dochodów i rozchodów publicznych składał rachunek przed delegacjami sejmowemi, wybieranemi z pomiędzy senatorów i z koła poselskiego.

Kiedy za Zygmunta III kontrola podatków sejmowych, dochodów z kwarty, z ceł i innych źródeł z powodu licznych zaległości stawała się coraz uciążliwszą dla komisji sejmowych, uchwalono na sejmie 24 grudnia 1613 r. powołanie do życia osobnego *trybunału skarbowego* w Radomiu, złożonego z deputatów—komisarzy, częściowo mianowanych przez króla z koła senatorskiego, a częściowo wybieranych przez szlachtę na sejmie z grona posłów sejmikowych. Już póżniej, bo w r. 1667 obiór komisarzy przeniesiono z sejmu do sejmików. Przed tym trybunałem mieli zdawać sprawę „wszyscy szafarze, poborcy i ekonom pruski, i ci, którzyby jakichkolwiek podatków Rzeczypospolitej arendarze byli..."

Trybunał skarbowy był też powołany do wymierzania surowych kar na tych, co po zrobieniu rachunku nie oddadzą długu, albo którzy na trybunał wogóle nie stawią się. Do r. 1717 nie posiadał on charakteru instytucji stałej, był jednak uchwałami sejmu raz poraz odnawiany. W 1717 r. zostały wyznaczone stałe terminy posiedzeń trybunału na maj i czerwiec każdego roku. Z biegiem czasu trybunał stał się też instytucją, do której zwracano się z zażaleniami na niesprawiedliwy pobór podatków, na uciążliwości hyberny (zakwaterowania wojska), z prośbami o ulgi podatkowe i t. p. Dla Litwy istniał osobny trybunał, skarbowy w Wilnie.

ROZDZIAŁ V.

Decentralizacja administracji skarbowej.

Jak wiadomo z historji, rozwój państwowości polskiej potoczył się w XVII stuleciu w kierunku stale postępującej decentralizacji. Nastąpiło to na skutek przenoszenia decyzji w sprawach państwowych z sejmów na sejmiki ziemskie. Objaw ten szczególnie jaskrawo zaznaczył się w dziedzinie skarbowości i musiał pociągnąć za sobą zmiany w administracji skarbowej. Już w XVI w. zdarzało się, narazie wyjątkowo, że posłowie niektórych

województw odmawiali zezwolenia na pobory sejmowe, oświadczając, iż decyzję muszą „wziąć od braci”. Na początku XVII stulecia te wyjątki stają się coraz częstsze i stopniowo doprowadzają do tego, iż najważniejszym organem administracji skarbowej stał się sejmik ziemski. „Ogólny zjednoczony zarząd skarbowy rozpadł się na kilkadziesiąt drobnych kółek, których było tyle, ile sejmików, a te kółka stanowiły słabo i niedołężnie skleconą całość, organizację wątłą i ułomną”, pisze badacz tej epoki prof. Adolf Pawiński. [1])

Za czasów Zygmunta Wazy oddzielne województwa i ziemie pod względem skarbowym ustosunkowały się do całości potrzeb państwowych w ten sposób, iż na sejmie każde województwo składało deklarację podatkową, w ktorej zobowiązywało się dać pewną określoną sumę pieniężną na potrzeby ogólne, a ściślej na najem żołnierzy zaciężnych. W następstwie tego systemu za Władysława IV ustaliło się pojęcie o odpowiedzialności województw za wszelkie niedobory (retenta). Wynikiem takiego stosunku było przeniesienie na sejmiki prawa stanowienia podatków, ściągania ich przez własnych poborców, kontroli nad poborcami i prawa wydatkowania pobranych dochodów. Pociągnęło to za sobą dwa następstwa: 1) sejmiki pobierały podatki państwowe, ale tylko część ich wydawały na potrzeby ogólne, część zatrzymywały na potrzeby miejscowe; stąd wziął początek rozdział poborów na sejmowe i wojewódzkie. Pod tym względem charakterystyczny jest długoletni spór w połowie XVII w. między skarbem ogólnym a sejmikami o „czopowe”, które sejmiki usiłowały uczynić podatkiem wojewódzkim; 2) pojawiła się konieczność utworzenia odrębnej administracji skarbowej miejscowej.

Jako *podatki państwowe* t. j. przez sejm uchwalane, a przez sejmiki administrowane w owej epoce uważać należy: a) *łanowe* wraz z szosem, przetrwałe z dawnych czasów, b) *podymne* lub dymowe, wprowadzone w 1629 r., c) *pogłówne* zwane subsidium reipublicae generalis, pobierane od wszystkich stanów szczególniej z powodu wojen

[1]) Rządy sejmikowe str. 121.

tureckich za Sobieskiego, d) *akcyzę* zwaną cyzą, uchwaloną na sejmie 1658 r., która jednak nie była podatkiem od trunków, lecz od obrotu wszelkich innych towarów, e) *szelążne* (beczkowe), podatek konsumcyjny od trunków, uchwalony w 1673 r., f) *hibernę* albo chleb zimowy (dawny obowiązek utrzymywania wojska przez zimę, zamieniony w 1649 r. na podatek, który wynosił 20—30 gr. od łanu).

Podatkami wojewódzkimi były: 1) czopowe, 2) pogłówne nieszlacheckie, 3) owczarskie, 4) młynarskie, 5) domowe miejskie, 6) procederowe.

Celem dokonania poboru podatków sejmik wybierał poborców, t. zw. *exactorów*, którzy składali przysięgę według przepisanej na sejmiku roty; ilość poborców była stała, zwykle dwóch. Główne podatki odbierano według taryf, które układano na zasadzie zaprzysiężonych deklaracji podatkowych; raz ułożone taryfy zwykle istniały przez długie lata. Jeżeli jednak podatek wybrano nie podług stałej taryfy, to poborcy odbierali przysięgę od opodatkowanych. Poborcy pełnili swój urząd zwykle w głównem mieście województwa, niekiedy zjeżdżali do miast powiatowych w oznaczonych uprzednio (w liście okólnym) terminach. Czas pełnienia czynności poboru zależał od terminu, jaki wyznaczał uniwersał sejmowy bądź uchwały (lauda) sejmikowe.

Niezawsze poborcy sejmowi byli odbiorcami podatków; niektóre podatki (czopowe, szelążne, akcyza) były wydzierżawiane, a wtedy arendarz stawał się prywatnym poborcą. Pogłówne nieszlacheckie wybierali dziedzice wsi lub ich dzierżawcy a w miastach burmistrze, którzy zwykle znosili poborcom podatki miejskie z całego miasta czy miasteczka; podatki od rzemieślników wybierali zazwyczaj cechmistrze. W czasach zubożenia skarbu i nieładu wewnętrznego poborcami bywali nawet wprost ci, którym się należały pieniądze od skarbu, najczęściej deputaci wojskowi od chorągwi, którym się należał żołd (działo się tak szczególnie w końcu XVII i na początku XVIII w.). Poborcy nie otrzymywali stałego wynagrodzenia, ile że ich czynności urzędowe nie były stałe; pobierali zaś t. zw. salarium, jak to już praktykowano i w poprzednim okresie, a które w XVII w.

wynosiło zwykle 3 $^{1}/_{3}$% od ściągniętych sum; nadto od zaprzysiężenia płatników po 3 grosze, a od wydawanych kwitów po szóstaku (6 groszy). Jeśli który poborca wykrył jakieś nowe przedmioty podatkowe np. większą ilość łanów, niż to było podane w taryfie, to sejmik niekiedy przyznawał mu za to specjalne wynagrodzenie.

Po upływie terminu, wyznaczonego do poboru, exactor winien był sporządzić wykaz zalegających płatników i takowych do właściwego urzędu grodzkiego „deferować" czyli podać. Spis taki nosił nazwę „delaty". Termin podania delaty do grodu zwykle wynosił „do sześciu niedziel" od czasu rozpoczęcia poboru; jeśli go poborca nie zachował, to stawał się odpowiedzialny za niedobory podatkowe z własnego majątku. Niekiedy poborca był obowiązany „zagajać postępowanie egzekucyjne", karał więc retentora za zwłokę 14-tu grzywnami i pozywał go do grodu przez woźnych grodzkich na „rok zawity" t. j. na pierwszy i zarazem ostateczny termin stawiennictwa. Terminami bywały zwykle t. zw. kwerele czyli roczki skargowe, odbywające się w grodzie co dwa tygodnie. Wyrok zapadły na roczkach był ostateczny. Tych, którzy na sąd nie stanęli, poborcy obowiązani byli baniować (wyłączać z pod prawa) i publikować, a starosta winien był najdalej w dwie niedziele rozpocząć egzekucję i w następne dwie niedziele to, co wyciągnął, oddać do poborcy lub do skarbu. „Kiedy już i sądowa nie wystarczała powaga, uciekano się do egzekucji wojskowej, która stosowaną była coraz częściej aż stała się niemal powszechną".

Zebrane z podatków pieniądze poborca odwoził do szafarzy lub oddawał komisji skarbowej albo wreszcie według zlecenia sejmiku sam wypłacał.

Kiedy za Władysława IV województwa i powiaty przyjęły na siebie odpowiedzialność za wpływy podatkowe, pojawiła się konieczność rozciągnięcia ścisłej kontroli nad poborami i poborcami; utworzono więc około połowy XVII w. oddzielne instytucje sejmikowowojewódzkie t. zw. sądy lub izby komisarskie zwane

także sądami deputackimi lub izbami skarbowemi. Początki tych instytucji sięgają roku 1589, odtąd bowiem sądy skarbowe zaczynają się sporadycznie pojawiać w poszczególnych województwach. Konstytucja z r. 1658 zaprowadziła sądy skarbowe w całej koronie, Czynność sądów skarbowych polegała przedewszystkiem na sądzeniu retentorów i podawaniu ich do egzekucji, pod tym względem zastąpiły one sądy grodzkie; dalej należała do nich czynność rewizyjna: kontrola poborców, odbieranie od nich rachunków, sprawdzanie poczynionych wypłat, niekiedy przeglądanie i poprawianie taryf podatkowych. Czasami łączyła się z czynnościami sądowemi i kontrolnemi działalność administracyjno-skarbowa: wydzierżawianie czopowego, wypłata wojsku asygnacji i inne. Wreszcie w zakres czynności tych instytucji wchodziło sądzenie spraw o nierzetelne deklaracje, składane pod przysięgą przez opodatkowanych. Takie sprawy o krzywoprzysięstwo (perjuria) wszczynał z urzędu instygator przysięgły (prokurator), którego sobie komisarze „przybrać i prowidować mają". Do sądów wybierano dygnitarzy i urzędników wojewódzkich ale także i szlachtę pospolitą w liczbie od 8 do 30. Sąd obierał ze swego grona dyrektora później marszałkiem sądów komisarskich zwanego. Komisarze składali przysięgę w kościele. Sądy zbierały się na posiedzenia w miarę potrzeby, a po ukończeniu czynności komisarze zdawali sprawę przed sejmikiem ze stanu spraw skarbowych w województwie. Za swe czynności komisarze otrzymywali od sejmiku wynagrodzenie.

Z biegiem czasu w działalności sądów skarbowych zakradł się nieład, prywata i nierzetelność w szafowaniu pieniędzmi, aż uchwałą sejmową z 1717 r. postanowiono je znieść. Spółczesny Erazm Otfinowski taki sądom tym napisał nagrobek: „Faxint superi (niech to sprawią bogowie), żeby się nigdy te sądy nie wróciły, które zgubą fortun ludzkich były, a grzechu niektórych nabawiły, gdy sobie ręce cudzem smarowali".

ROZDZIAŁ VI.

Reforma administracji skarbowej.

Momentem przełomowym w dziejach polskiej administracji skarbowej był rok 1717. Uchwały sejmu traktatowego inaczej „niemym” zwanego położyły kres decentralizacji skarbu. Wydarzenia ówczesne polityczne: wkroczenie armii rosyjskiej do Polski w charakterze czynnika, mającego przywrócić porządek zakłócony przez walki narodu z królem (konfederacja tarnogrodzka), ukazały może nawet bardzo zaślepionym umysłom epoki saskiej widmo groźnego niebezpieczeństwa. Pod wpływem tych okoliczności ograniczono znacznie kompetencję skarbową sejmików, ustalono ściśle taryfy podatkowe i wyznaczono stałą sumę pieniędzy na utrzymanie wojska, zniesiono exactorów wojewódzkich. Ich miejsce zajęli deputaci wojskowi, którzy zjeżdżali do województwa po odbiór półrocznej: „punktualnej płacy”, a rachowali się w trybunale skarbowym radomskim. Zostały jednak, przez lat pięćdziesiąt jeszcze, skarby wojewódzkie, do których wpływały czopowe i szelążne; zarządzały tym skarbem bądź same sejmiki bądź komisje czopowe, a dochody obracano na honorarja poselskie, na pogorzelców, na jałmużny. Sejmik, który zarządzał temi drobnemi sprawami skarbowemi otrzymał nazwę sejmiku gospodarskiego (boni ordinis) i odbywał się raz na rok w pierwszy wtorek po 8 września. W r. 1766 komisja skarbu zniosła i tę resztę administracji skarbowej, pozostałej w ręku sejmików, wcieliwszy czopowe i szelążne do ogólnych dochodów skarbu Rzeczypospolitej.

*
* *

Około połowy XVIII wieku dojrzewała w umysłach światlejszych ludzi owej epoki myśl dokonania niezbędnych i pilnych reform politycznych a między innemi także reform skarbowych. Program tych reform usiło-

wało przeprowadzić stronnictwo Czartoryskich. Rozpoczęły się one na sejmie konwokacyjnym 1764 roku a w dalszym ciągu zostały przeprowadzone w roku 1774—75 i w okresie sejmu czteroletniego.

Dla podniesienia dochodów z *kwarty*, wprowadzonej w roku 1562 za Zygmunta Augusta (p. str. 25) nakazano w r. 1764 dokonanie nowej lustracji starostw przez 77 przysięgłych lustratorów i zbadanie wysokości dochodów celem otrzymania „*kwarty sprawiedliwej*", poczem w roku 1774/5 podniesiono podatek od starostw do wysokości półtorej kwarty (z r. 1764), a w r. 1790 do wysokości dwu kwart.

Dzięki powyższym zarządzeniom wpływ z kwarty, który w r. 1747 wynosił 263.590 zł., wzrósł w roku 1791 do 3.134.394 zł.

Istniejące od r. 1629 podymne, inaczej dymowem zwane, czyli t. zw. stare podymne uchylono i wprowadzono *podymne generalne* na podstawie lustracji, dokonanej w 1775 i 1776 r. Pobierano je z miast i wsi: wsie płaciły po 5—7 złotych od dymu, a miasta, podzielone na cztery klasy: Warszawa po 6—16 złotych od dymu, miasta 2-giej klasy po 6—12 zł., 3-ciej klasy—4—8 zł., 4 klasy 4 złote. Wpływ z podymnego dosięgał 7 milionów złotych (w Koronie i Litwie razem).

Zamiast dawnej hiberny (p. str. 32) zostało wprowadzone od r. 1775 *pół podymne* z dóbr królewskich w wysokości $7^1/_2$ — $10^1/_2$ złotych od dymu, które przynosiło 350.000 złotych dochodu.

Pobierane okolicznościowo od 17 wieku pogłówne „generalne" zniesiono, natomiast *pogłówne żydowskie*, isniejące od 16 wieku i zryczałtowane, zaprowadzono na nowo jako pobór od głów; dokonano spisu ludności żydowskiej przez 73 lustratorów, poczem w r. 1776 podwyższono podatek z 2 do 3 złotych od głowy; dochód z tego źródła wynosił 764.000 zł.

Subsidium charitativum od duchowieństwa określono w r. 1774/75 na sumę 600.000 zł. rocznie i przeznaczono na spłatę długów króla Stanisława Augusta, a prócz tego sejm czteroletni wprowadził podatek w wysokości 20% od dochodów z dóbr duchownych.

W r. 1764 wznowiono i zreformowano pobór ceł pogranicznych pod nazwą *cła* generalnego, które w roku 1774/5 zastąpiono cłami: kupieckiem, szlacheckiem i od soli, dochód dosięgał zaledwie 1.800.000 złotych.

W tymże roku wprowadzono nową ordynację podatków *czopowego* (dawna „cyza") i *szelążnego,* które przynosiły od 2.3 do 2.7 milionów złotych.

Od roku 1775 otwarto nowe, nieistniejące przedtem w Polsce, źródła dochodów, a mianowicie ustanowiono *opłaty stemplowe* [1]), *monopol tytoniu* („prowenjencję tabaczną") i *loterję krajową,* zamiast wprowadzonej pierwotnie w r. 1768 loterji genueńskiej. Wpływy z opłat stemplowych dawały do 500.000 zł., z monopolu tytoniowego do 1 miliona zł., z loterji do 250.000 zł. rocznie.

Nowowprowadzonym był również podatek od skór i bydła, który istniał przez czas krótki i w r. 1791 został zamieniony na *podatek* od *rzezi* bydła.

Wreszcie zreformowano prastare poradlne i na sejmie czteroletnim w dniu 26-go marca 1789 roku uchwalono *stały podatek gruntowy* pod nazwą „ofiara wieczysta stanu rycerskiego prowincjów Obojga Narodów na powiększenie sił krajowych". Miał ten podatek wynosić 10% od dochodów stałych i pewnych z dobr szlacheckich i 20% z dóbr duchownych; opodatkowaniu nie podlegały dochody z lasów, kopalń i t. p. jako niepewne. Za podstawę taryfy podatku przyjęto zeznania, złożone przez dziedziców, rządców, ekonomów i poparte inwentarzami lub rachunkami gospodarczymi za lat trzy oraz przysięgą. Dla dokonania lustracji wyznaczono tysiąc ośmiuset „komisarzy dziesiątego grosza" i przez cztery miesiące przeprowadzono obliczenie. Rezultat dał 9 milionów a po poprawce obliczanie $10^1/_2$ miliona złotych z dóbr szlacheckich i $3^1/_2$ miliona zł. z dóbr duchownych. Wobec skarg na zbyt niskie oszacowanie utworzono 4. marca 1790 r. „Deputację koekwacyjną"; owocem jej mozolnej pracy, dokonanej w r. 1790, była taryfa, obejmująca obliczenia intraty dla poszczególnych powiatów i ziem i przypadającego podatku.

Spółrzędnie z reformami w dziedzinie materjalnego prawa skarbowego przeprowadzono reformę administracji skarbowej.

Jako centralny organ skarbowy w Koronie została powołana do życia uchwałą sejmową z 4 czerwca 1764 roku „*Komisja Skarbu Rzeczypospolitej koronnego*", która

[1]) Stawki opłat stemplowych określiła taryfa z r. 1776 jak np. 1 grosz od arkusza oryginału, od tranzakcji kupna: na 100—500 zł,—2 grosze, na 50.000 zł.—30 zł.; na 100.000 zł.—90 zł.

od 1 sierpnia tegoż roku rozpoczęła swe czynności [1]) Ustrój Komisji był kolegialny; w skład jej wchodzili: podskarbi jako przewodniczący i dziewięciu komisarzy, wybieranych przez sejm co dwa lata; z wyborów pochodził również instygator koronny (prokurator), do którego należała obrona praw skarbu. Czynności komisji rozpadały się na dwa działy: administracyjny — stale czynny i sądowy, który się zbierał co kwartał na czterotygodniowe kadencje. Posiedzenia w sprawach bieżących odbywały się niemal codziennie, a obfitość rozstrzyganych spraw znajduje wyraz w księgach protokółów posiedzeń; tworzą one tomy, zawierające początkowo po 600 — 900 a w ostatnich latach urzędowanie po 2 do 3 tysięcy stronic.

Biurowość prowadziła kancelarja generalna czyli biuro przyboczne pod kierunkiem pisarza komisji, a administracja poszczególnych działów należała do regentów: reg. kwarcianego (lustracje starostw i królewszczyzn, nadzór nad rzetelnem uiszczaniem kwarty); reg. pogłównego żydowskiego, reg. czopowego (akcyzy); reg. podymnego; reg. stemplowego i reg. tabaki (od roku 1791 zorganizowano osobną dyrekcję tabaczną). Dochodami z ceł i rachunkowością ogólną zarządzał kontraregestrant generalny. Godziny zajęć w biurach komisji były od 8 — 12 rano i od 3—6 popołudniu.

Komisji skarbu podlegały mające siedzibę w stolicy:

dyrekcja loterji — od roku 1787, do tego bowiem czasu trzymał loterję w dzierżawie bankier Tepper za 180 tysięcy złotych rocznie;

kasa generalna z superintendentem na czele;

wydział sądowy, który tworzyli: instygator, trzech plenipotentów i dwunastu patronów;

mennica;

---

[1]) Biura Komisji mieściły się początkowo na ulicy Miodowej narazie w klasztorze kapucynów a później w domu naprzeciwko klasztoru; od 1 stycznia 1766 r. komisja osiadła w nabytym przez Skarb Rzeczypospolitej pałacu Krasińskich, obok którego w r. 1785 zbudowano na komorę celną gmach od strony ulicy Sto-Jerskiej.

batalion piechoty skarbowej (korpus pontonierów), złożony ze 100—350 ludzi.

Komisja skarbowa litewska została zorganizowana od 1 stycznia 1765 roku na wzór koronnej, lecz działalność jej była o wiele słabsza.

Połączenie komisji w jedną „Obojga Narodów" nastąpiło w 1792 r.

Pod względem zarządu skarbowego Rzeczpospolita została podzielona na kilka *prowincji skarbowych;* w roku 1764 było ich siedm w Koronie: krakowska (małopolska), wieluńska, wielkopolska, mazowiecka, kujawska, ruska i ukraińska, a trzy na Litwie: grodzieńska, żmudzka i białoruska. W miarę rozbiorów ilość prowincji zmniejszała się.

Naczelnikiem prowincji skarbowej: kas i zarządów miejscowych a od roku 1781 także poborców (exactorów) podatków stałych był *superintendent.* Główna jego czynność polegała na obrachowaniu i pobraniu wszystkich wpływów skarbowych z prowincji. Składanie rachunków przez urzędników („oficialistów") skarbowych odbywało się na t. zw. ultymach kwartalnych między 4 i 20 lutego, maja, sierpnia i listopada; 20-go rachunki miały już być wysyłane do Komisji Skarbu.

Kompetencja superintendentów stopniowo się rozszerzała.

Dla ochrony granic i poboru *ceł* zorganizowano w każdej prowincji szereg komór, obserwatorjów i szlaków granicznych; komory wewnętrzne zniesiono uchwałą sejmu z 1766 r. Na komorach urzędowali pisarze, na przykomórkach i obserwatorjach—rewizorzy, na szlakach—strażnicy; obowiązki ich stanowiły rewizja i clenie towarów oraz zapobieganie przemytnictwu. W r. 1767 było 81 komór i obserwatorjów pogranicznych.

Dochody *akcyzowe* początkowo oddawano w dzierżawę w drodze licytacji, które rozpisywała komisja skarbu. Dochody dzierżawców sprawdzali (od r. 1768) „lustratorowie trunków krajowych", a rachunki—poborcy (axactorowie) lub oficjaliści celni, ostatecznie zaś regent czopowego w komisji skarbu. Około roku 1780 zaczęto przejmować akcyzę w administrację własną: naprzód

w Warszawie, następnie w Poznaniu, Krakowie, Piotrkowie. W innych miastach „nielicytowanych” nie było osobnych urzędników akcyzy; czynności nadzorcze pełnili urzędnicy innych działów administracji i pobierali za nie 5% wpływów.

Celem eksploatowania dochodów z *monopolu tytoniowego* zawarto w r. 1777 kontrakt ze Spółką (Dekert, Blank i Rafałowicz) o „liwerancję tabak”. Spółka dokonywała zakupów surowca, przerabiała go w założonych przez się czterech fabrykach w Warszawie, Poznaniu, Korcu i Kielcach i dostarczała do magazynów głównych, których było szesnaście. Nadzór nad fabrykami wykonywali inspektorowie tabaczni, magazynami zarządzali pisarze magazynowi. Detaliczną sprzedaż wyrobów tytoniowych prowadzili dystrybutorzy przysięgli. W roku 1790 wykupiono fabryki od spółki i przejęto monopol we własną administrację Komisji Skarbu.

Dla poboru *opłat stemplowych* nie było osobnych urzędów. Komisja skarbu zamawiała w fabrykach odpowiedni papier stemplowy i rozsyłała go do grodów i do superintendentów prowincji; sprzedaż stempli, kart, kalendarzy i ksiąg żydowskich odbywała się przez składników przysięgłych, którzy otrzymywali rabat.

Poborcami *podatków stałych* (kwarty, ofiary, podymnego) byli exactorowie. Początkowo obliczali się oni bezpośrednio z Komisją Skarbu, a od roku 1789 składali rachunki i pieniądze superintendentowi. Exactorowie nie mieli stałych biur. Terminy i miejsca uiszczania podatków wyznaczała Komisja Skarbu; w r. 1790 było 33 miejsca płacenia podatków stałych w Koronie i 29 na Litwie.

Kasy zorganizowano w każdej prowincji przy superintendentach; urzędowali w nich kasjerzy, kontraregestranci i rewizorzy. Koncentrowały się w kasach wpływy z całej prowincji; a na zasadzie asygnacji superintendenta albo komisji skarbu dokonywały kasy wypłat głównie wojsku. Zamiast gotówką płacono też wojsku delatami t. j. przekazami na zalegających płatników, do których oddział wojskowy wysyłał oficerów z żoł-

nierzami na egzekucję przymusową. Wolną gotowiznę odsyłano z kas prowincjonalnych do kasy generalnej przy komisji skarbu.

Znaczna część „oficjalistów skarbowych" nie miała charakteru urzędników stałych, nie poświęcała też całego czasu służbie; na skutek tego system wynagradzania polegał na wypłacaniu tantjemy od wnoszonych pieniędzy; tak np. exactorowie pobierali po 1/2 — 1 szeląga od złotego, lustratorowie głów żydowskich po 3 grosze od głowy, a po 6 groszy od nowowynalezionych głów. Każdy oficjalista, mający do czynienia z pieniędzmi, musiał składać kaucję lub poręczenie. System ten jednak przechodził powoli na stałe uposażenie, a sejm 1775 r. uchwalił zasadę płatności urzędów państwowych.

ROZDZIAŁ VII.

Okres Królestwa Kongresowego.

Przez rozbiór Rzeczypospolitej stargany został wątek dziejów administracji skarbowej polskiej. Państwa zaborcze wprowadziły w zabranych częściach polski własną skarbowość i własne sposoby jej administrowania.

W tej jednak epoce pewien wyjątek stanowi okres od 1807 do 1867 r. na terenie b. Księstwa warszawskiego a następnie Królestwa kongresowego, a więc na obszarze nieznacznej tylko części b. państwa polskiego. W ciągu owych lat sześćdziesięciu administracja skarbowa polska korzystała jeszcze z pewnej samodzielności, szczególnie w dobie b. Królestwa kongresowego (1815—1832 r.).

Za czasów krótkotrwałego Księstwa warszawskiego (1807—1812)—w latach wojen i zniszczenia kraju—zdołano zaledwie dorywczo zorganizować administrację skarbową, naśladując pod względem form wzory francuskie.

Po powstaniu Królestwa polskiego, na zasadzie konstytucji, nadanej mu 27 listopada 1815 r. przez Aleksandra I, została zorganizowana administacja skarbowa, obejmująca szeroki zakres gospodarki państwowej; należały do niej oprócz działu czysto skarbowego również zarząd dóbr i lasów, zakładów górniczych i poczt. W systemie danin publicznych Królestwa kongresowego utrzymała się znaczna część podatków, pochodzących z czasów przedrozbiorowych.

Jako podatki bezpośrednie pobierane były:

1. *podatek ofiary*, uchwalony przez sejm czteroletni, a za czasów pruskich w stawkach podniesiony; po uregulowaniu go dekretem z 18 marca 1817 r. przynosił od 5—6 miljonów złotych rocznie;

2. *subsidium charitativum* z dóbr duchownych, pochodzące jeszcze z czasów Stefana Batorego, od r. 1755 zamienione na podatek stały; dawało od 120 do 170 tysięcy zł. rocznie;

3. *łanowe*, opłacane od roku 1726 przez posiadaczy t. zw. łanów wybranieckich zamiast odbywania służby wojskowej w piechocie; czyniło około 30 tys. zł.;

4. wprowadzony za czasów księstwa warszawskiego w r. 1809 *kontygens liwerunkowy*, reminiscencja dawniejszej hiberny, pobierany na utrzymanie wojska początkowo w naturze (w życie, pszenicy, grochu, owsie, sianie) a w r. 1817 zamieniony na opłatę pieniężną i jako zbyt uciążliwy — nieco obniżony, dawał około 5 miljonów zł. dochodu;

5. dawny podatek *podymnego*, pobierany od zabudowań, uregulowany za czasów Księstwa warszawskiego ustawą z 1809 r.; [1]) przynosił dochodu 4,2 miljona zł.;

6. *kanon* z młynów, wprowadzony przez rząd pruski jako opłata za konsensy na młyny, wodne, wiatraki i tartaki; przynosił kilka tysięcy złotych;

7. *podatek rekrutowy* pobierany od żydów i od menonitów za zwolnienie od służby wojskowej; dochód z tego źródła stanowił przeszło 700 tysięcy złotych;

8. podatki celowe pobierane na utrzymanie dróg: *opłata szarwarkowa*, wprowadzona dekretem z 29 sierpnia 1820 r. zamiast powinności w naturze i obliczana według ilości dymów [2]); dawała dochodu około 2,3 miljona zło-

---

[1]) dymy podzielono na miejskie i wiejskie i podwyższono stopę podatku.

[2]) od dymów ciągłych 6 zł., a od pieszych 2 zł.

tych; *opłata drogowa i mostowa,* pobierana *od przejezdnych na drogach głównych, mostach i przewozach* przez wypuszczanie prawa poboru w dzierżawę; w roku 1830 przyniosła przeszło 300 tysięcy złotych.

W roku 1809 została uchwalona nowa ustawa *opłat stemplowych,* które, jak wiadomo, były po raz pierwszy wprowadzone w Polsce w roku 1775. Znowelizowana w roku 1811 ustawa o opłatach stemplowych obowiązywała w b. Królestwie kongresowem aż do roku 1863 [1]). Dochód z opłat stemplowych w roku 1818 przyniósł 1.540.000 zł., a w roku 1829—2.143.000 zł.

Podatki spożywcze za czasów Królestwa kongresowego były następujące:

1. *podatek od trunków,* odpowiadający dawnemu czopowemu i szelążnemu, połączonym w r. 1775 w jeden podatek;

2. *podatek od rzezi bydła,* który wziął początek z uchwalonego na sejmie 1789 r. podatku od skór.

Uchwałą sejmu Księstwa warszawskiego w 1811 r. uregulowano oba te podatki; została ustanowiona taryfa opłat od wyrobu piwa, wódki, miodu, wiśniaku i t. d., pobieranych od garnca; pod względem podatku od rzezi podzielono miasta na pięć rzędów i wprowadzono opłaty bądź od sztuki poddawanego ubojowi zwierzęcia, bądź od wagi sprowadzanego mięsa. Dochody z tych podatków były wydzierżawiane, lecz niezależnie od tego nadzór wymagał utrzymywania licznych oficjalistów skarbowych. Wpływy z czynszów dzierżawnych stopniowo wzrastały; w r. 1817 wyniosły 3.877.000 zł., a w roku 1829 — prawie 9 miljonów zł.;

3. *podatek od mięsa koszernego,* wprowadzony przez rząd austrjacki i pobierany przez wydzierżawianie prawa poboru, przynosił około $1^1/_2$ miljona złotych;

---

[1]) Było sześć kategorji opłat: 1) stempel zwyczajny za 10 groszy, opłacany od wszelkich czynności, dla których nie był przepisany wyższy stempel, 2) stempel szacunkowy różnych cen od 10 groszy do 1000 zł., zależnie od wartości pieniężnej przedmiotu, stosowany do wszelkich kontraktów, umów, skryptów, weksli i t. p.; 3) stempel sądowy, pobierany stosownie do wartości sporu w sprawach cywilnych a według stopnia instancji sądowej w sprawach karnych; 4) stempel administracyjny opłacany od dyplomów na ordery i tytuły, od nominacji na urzędy i od konsensów na zakłady i przedsiębiorstwa; 5) stempel karny, używany na zapłacenie kary stemplowej (kontrawencji), z której połowę otrzymywał denuncjant; 6) stempel od kart do gry, kalendarzy i ksiąg handlowych.

4. Od żydów, prowadzących wyrób, handel i wyszynk trunków, były pobierane osobne opłaty pod nazwą *szynkowego lub konsensowego*. W r. 1814 wprowadzono stopniowo ograniczanie prawa żydów do wyrobu trunków i handlu nimi; na skutek tego z liczby 17.669 rodzin żydowskich w r. 1814, zajmujących się tym procederem, pozostało w r. 1829 tylko 2397 rodzin. Dochód z szynkowego wynosił około 1 miljona zł.

Monopolami skarbu królestwa kongresowego były: handel solą, produkcja i sprzedaż wyrobów tytoniowych i loterja.

1. *Monopol soli* został wprowadzony przez rząd pruski i utrzymany przez rządy Księstwa warszawskiego i Królestwa kongresowego. Sól nabywano głównie z kopalń galicyjskich na zasadzie umów, zawartych z rządem austrjackim w r. 1816 i w r. 1821. Początkowo dochody z handlu solą wydzierżawiano, lecz od roku 1821 przejęto monopol solny we własną administrację. Dochody były znaczne: w r. 1817 stanowiły 5.278.000 zł., a w roku 1829 dosięgły już 17.249.000 zł. Cena soli była jednak wysoka i wywoływała słuszne utyskiwania ludności. Część zapotrzebowia soli zaspakajały warzelnie ciechocińskie, założone przez Bank Polski.

2. *monopol tytoniu i tabaki* został uregulowany uchwałą sejmową z 1811 roku. Początkowo skarb sam administrował tym monopolem: od roku 1816 wypuszczono go w dzierżawę a od r. 1822—w administrację poręczającą. Dochód w r. 1817 stanowił 811.000 zł. a w roku 1829—1.835.000 zł.

3. W Królestwie kongresowem istniały dwie loterje: liczbowa (genueńska) wprowadzona w Polsce jeszcze w 1768 r. i klasyczna, powstała za czasów Księstwa warszawskiego. Dochód z obydwóch loterji wynosił około $1^1/_2$ miljona złotych.

Od roku 1815 do 1850 b. Królestwo kongresowe stanowiło odrębny od Rosji obszar celny. Rząd Królestwa celem rozwinięcia przemysłu i poprawy bardzo niekorzystnego bilansu handlowego wszedł na drogę protekcjonizmu. W tym kierunku podążała wydana w roku 1811 *ustawa i taryfa celna*. Pod względem cła przywozowego towary były podzielone na cztery klasy: 1) zakazane np. kawior, futra i inne przedmioty zbytku; 2) wysoko oclone, które mogły być w kraju wyrabiane, podzielone na trzy kategorje opłacające 100%, 75% i 50% wartości; 3) średnio oclone, które nie mogły być w kraju produkowane i płaciły 40%, 25% i 10% wartości; 4) nieznacznie oclone przed-

mioty pierwszej potrzeby opłacające 6%, 3% i 1% wartości. W podobny sposób były oclone towary wywożone. Stawki celne w stosunkach między Królestwem i Cesarstwem były o wiele niższe, istniały też znaczne ulgi dla towarów, sprowadzanych z Rzeczypospolitej krakowskiej. Oprócz cła pobierano opłaty dodatkowe: za stempel, pieczęć, plomby, kwity, wagowe i t. p. Z czasów rządów pruskich pozostały też osobne opłaty od żydów, przyjeżdżających z zagranicy (po 15 złotych za każdy miesiąc pobytu). Granice były obsadzone strażą pograniczną, lecz z powodu wysokiego cła kontrabanda rozwijała się na wielką skalę pomimo wzmacniania straży i wielkich kosztów z tem połączonych. Dochód z ceł w r. 1817 wynosił zaledwie 3.867.000 zł. a w r. 1829 dosięgnął 10.288.000 zł.

Obok danin poważnym źródłem dochodów skarbowych Królestwa kongresowego były *majątki państwowe*. Dobra i lasy rządowe zajmowały podówczas 532 mile kwadratowe na ogólną przestrzeń kraju 2270 mil kwadratowych.

Dochód z dzierżaw i czynszów pobieranych z objektów rolnych w pierwszych latach istnienia Królestwa wynosił około 13.5 miljonów zł. rocznie.

Rząd ówczesny prowadził jednak dość intesywną politykę pozbywania się majętności rolnych: mniejsze parcele wypuszczano kolonistom w dzierżawę wieczystą; dekret z 31 sierpnia 1828 roku zezwolił na sprzedaż dóbr rządowych i do r. 1834 sprzedano przeszło 9 tysięcy włók za sumę blisko 20 miljonów złotych.

Prawidłową gospodarkę leśną zaczął prowadzić rząd pruski: wojny jednak i rabunki w okresie Księstwa warszawskiego wpłynęły nader ujemnie na stan lasów w kraju. Za Królestwa kongresowego zarząd gospodarką leśną objęła komisja skarbu: wprowadzono roczne poręby, kolejność cięcia drzew, założono szkołę leśną a w roku 1818 urządzono administrację lasów: obręby leśne dozorowali gajowi, kilka obrębów tworzyło straż podległą podleśnemu, a kilka straży składało się na leśnictwo, na czele którego stał nadleśny. W zarządach wojewódzkich istnieli osobni nadleśni generalni. Ogólna przestrzeń lasów rządowych w Królestwie zajmowała podówczas przeszło 1.618.000 morgów, a dochód roczny czynił od 1,2 do 1,5 miljona złotych.

Władze i urzędy skarbowe w Królestwie kongresowem zostały zorganizowane na podstawie ustawy konstytucyjnej z 27 listopada 1815 r.

A. Naczelnym organem skarbowym była *Komisja Rządowa Przychodów i Skarbu,* utworzona zamiast ministerjum przychodów i skarbu, istniejącego za czasów Księstwa warszawskiego. Organizację komisji określił dekret cesarski z 17 października 1816 r.

Ustrój komisji był kolegjalny. Do kolegjum należeli: minister prezydujący i 3 radców stanu, zarządzających osobnymi wydziałami.

Biura komisji były następujące:

1. *Sekretarjat jeneralny,* który obejmował: dziennik główny, ekspedycję, skład druków i kancelarję. W roku 1818 utworzono w sekretarjacie osobny wydział prezydjalny dla załatwiania pism do własnych rąk ministra przeznaczonych.

2. *Dyrekcja I—dochodów stałych,* złożona z 3 biur: podatkowego, dóbr koronnych i dóbr rządowych, z kalkulatury i registratury. W połowie 1818 r. uformowano osobną dyrekcję jeneralną dóbr i lasów rządowych, obejmującą dwa wydziały — dóbr i lasów — a biuro podatkowe dołączono do dyrekcji III-ej.

3. *Dyrekcja II—dochodów niestałych,* w składzie 7 wydziałów (po reorganizacji dokonanej w 1825 roku): a) ogólnego, b) celnego, c) konsumcyjnego, d) stempla, e) tytoniu, loterji i poczt, f) solnego, g) prawnego.

4. *Dyrekcja III—kas i rachunkowości,* która od roku 1822 otrzymała nazwę Jeneralnej Dyrekcji Kontroli i obejmowała: a) sekcję ogólną (sprawy osobowe, dyscyplinarne, projekty ustaw i przepisów, nadzór nad kasami, sprawy emerytalne), b) sekcję poborów (projekty budżetu dochodów i etatów kasowych przychodu, egzekutywa, niedobory i umarzanie podatków), c) sekcja wypłat (układanie budżetu wydatków, kasowych etatów rozchodu, list płac, asygnowanie, korespondencja z władzami co do funduszów budżetowych), d) sekcja buchalterji (rewizja kasy jeneralnej, zestawienie sprawozdań z dochodów i wydatków).

Załatwianie spraw w dyrekcjach odbywało się kolegjalnie na posiedzeniach codziennych i ogólnych.

Komisji skarbu podlegały: a) Dyrekcja górnicza, przeniesiona w roku 1825 wraz ze szkołą górniczą z Kielc do Warszawy, poprzednio podległa komisji spraw wewnętrznych, b) urząd loterji, c) szkoła leśna założona w 1816 roku.

W ziązku z komisją skarbu pozostawały odrębne władze: izba obrachunkowa, dla której w roku 1816 wydano nowe przepisy, i prokuratorja jeneralna, założona w końcu 1816 roku dla prowadzenia w sądach spraw, dotyczących interesów państwa, celem obrony prawnej wszelkiej własności publicznej.

B. *Organizacja kas.* Od 1 stycznia 1817 roku w Warszawie istniały dwie kasy jeneralne—kasa poborów i kasa wypłat; w każdem województwie—kasy główne—poborów i wypłat, a w każdym obwodzie—kasy obwodowe. Prócz tych kas ogólnych istniały specjalne kasy: celne, konsumcyjne, ekonomiczne, leśne, solne, dystrybucje stemplowe.

Przepisy kasowe wydano w roku 1823.

C. *Władze wykonawcze prowincjonalne.* Ustrój administracyjny królestwa kongresowego był nacechowany centralizmem. Z tego powodu zarząd prowincjonalny skupiony był w komisjach wojewódzkich, do których należał też i zarząd skarbowy. Komisje wojewódzkie posiadały pięć wydziałów: a) administracyjny, b) wojskowy, c) policyjny, d) wyznań religijnych i oświecenia publicznego, e) skarbowy. W zakres czynności wydziału skarbowego wchodziły: 1) pobór i egzekucja wszelkich podatków i wpływów publicznych, 2) dozór nad kasami i ich rewizje, 3) dozór nad cłami, magazynami soli, tabaki, tytoniu i stempla, 4) administracja dóbr i lasów państwowych, od roku 1818 wydzielona w osobny wydział, 5) decydowanie próśb o ulgi podatkowe.

Najniższymi organami, do których należały pobór i egzekucja podatków były zwierzchności miejskie (burmistrz i ławnicy) i zwierzchności wiejskie (wójt i ławnicy).

* * *

Po rewolucji 1831 roku samodzielność Królestwa polskiego przestała istnieć. Rozpoczął się proces unificacji: w roku 1837 wprowadzono zamiast województw gubernie, których liczbę w roku 1844 ograniczono do 5-ciu; odtąd prowincjonalną administrację spraw skarbowych wykonywały wydziały skarbowe rządów gubernjalnych; w roku 1850 zniesiono linję celną, oddzielającą Królestwo od Cesarstwa i zaprowadzono rosyjską administrację celną. Do roku 1863 przetrwała jednak odrębność zarządu skarbowego w Królestwie polskiem. Po powstaniu styczniowem w ciągu lat czterech zniesiono osobne władze i urzędy skarbowe: w marcu 1867 roku przestała istnieć komisja przychodów i skarbu; w roku 1869 utworzono izby skarbowe, podległe bezpośrednio ministerstwu skarbu w Petersburgu i odtąd Królestwo weszło już ostatecznie w orbitę skarbowości rosyjskiej.

CZĘŚĆ II.

Administracja skarbowa państw zaborczych i rządów okupacyjnych.

ROZDZIAŁ I.

Pogląd ogólny.

Na ziemiach polskich, zajętych przez państwa zaborcze, obowiązywały trzy różne systemy ustawodawstwa skarbowego, odmienną też była dostosowana do nich administracja skarbowa.

Różnice systemów gospodarki skarbowej, najjaśniej uwypuklają się przy porównaniu zamknięć rachunkowych Rosji, Niemiec i Austrji z lat, poprzedzających wybuch wielkiej wojny.

Dochody zwyczajne państwa *rosyjskiego* [1]) opierały się głównie na wpływach z monopolu spirytusowego, z podatków spożywczych i ceł. W ogólnej sumie dochodów (licząc dochód z kolei żelaznych netto), stanowiącej w zaokrągleniu 2 miliardy rubli, wynosiły wpływy:

z monop. spiryt. około	720 milion.		
z ceł . . . „	275 „		
z podatków spożywczych (akcyz)	255 „	1250 milion.	t. j. 62½%
z podatków bezpośrednich (gruntowego, od nieruchomości miejskich, od lokatorów, przemysłowego, od kapitałów (około)		200 „	„ 10%
z opłat stemplowych „		150 „	„ 7½%
z kolei żelaznych netto „		50 „	„ 2½%
inne wpływy razem „		350 „	„ 17½%

System skarbowy w *Niemczech* był dostosowany do ustroju b. cesarstwa niemieckiego. Zródła docho-

---

[1]) Zestawienie za rok 1909 według Jeżegodnika Ministerstwa Finansów z roku 1911.

dowe były podzielone między Rzeszę niemiecką, państwa związkowe i związki samorządowe w ten sposób, iż do skarbu Rzeszy wpływały: podatki spożywcze, cła, znaczna część opłat stemplowych, dopłaty państw związkowych, a w latach przedwojennych także wysoki podatek na obronę państwa (Wehrbeitrag); państwa związkowe posiadały przychody z majątków i przedsiębiorstw oraz z podatków bezpośrednich—głównie z podatku dochodowego; związki samorządne oprócz dość znacznych dochodów z przedsiębiorstw własnych otrzymywały wpływy z podatków rzeczowych (realnych): gruntowego, budynkowego i częściowo z przemysłowego, tudzież dodatki do podatku dochodowego.

W ogólnej sumie dochodów zwyczajnych Rzeszy niemieckiej [1]; wynoszącej w zaokrągleniu 2.500 milionów marek [2]) stanowiły:

podatki spożywcze	777 milion.		
cła	561 „		
opłaty stemplowe	18.3 „	1521 milion.	t. j. 61 %
podatek na obronę państwa		637 „	„ 25½%
dopłaty państw związkowych		194 „	„ 7½%
inne wpływy		148 „	„ 6 %

Dochody zwyczajne królestwa *pruskiego* [3]), licząc dochód z kolei żelaznych netto, wynosiły 2,286 milionów marek, w tem:

dochody z majątków i przedsiębiorstw	1265 mil. [4])	t. j. 55%
podatek dochodowy . . .	442 „	„ 20%
opłaty stemplowe i administracyjne	237 „	„ 10%
wpłaty wyrównawcze z kasy Rzeszy	140 „	„ 6%
inne wpływy	202 „	„ 9%

[1]) Zestawienie za r. 1914 według „Statistisches Jahrbuch für das Deutsche Reich, herausgegeben vom Statistischen Reichsamt Jahr 1919".

[2]) Nie wchodzą w tę sumę przychody z poczt i telegrafów i z kolei żelaznych, przychody te prawie równoważyły się z rozchodami.

[3]) W latach 1911—1915 (przeciętnie) według „Statistisches Jahrbuch für den Preussischen Staat 1918".

[4]) Dochód netto z kolei żelaznych 570 milionów marek.

System skarbowy *austrjacki* zajmował pośrednie miejsce między niemiecko-pruskim i rosyjskim. W ogólnej sumie dochodów zwyczajnych [1]) — 2.000 miliony koron — [2]) wynosiły:

podatki bezpośrednie (gruntowy, domowy, przemysłowy, rentowy i dochodowy) . .	408	milion. t. j.	20 %
podatki spożywcze	412	„ „	20½%
opłaty stemplowe (należytości)	257	„ „	13 %
cła	210	„ „	10½%
monopole (tytoń i sól) . .	389	„ „	19½%
inne wpływy	324	„ „	16½%

W Rosji, która swój budżet opierała przeważnie na dochodach z ceł, z podatków spożywczych a przedewszystkiem z monopolu spirytusowego, najobszerniej rozwinęła się administracja tych źródeł dochodowych i znalazła swój wyraz w odrębności władz celnych i akcyzowych od innych działów administracji skarbowej.

W Niemczech cechą charakterystyczną administracji skarbowej była jej dwoistość, wypływająca ze związkowego ustroju państwa niemieckiego. Organy, administrujące dochody z ceł i podatków spożywczych, połączone w urzędach ceł i podatków (Zoll und Steuerämter) a zarządzające również działem opłat, służyły na potrzeby Rzeszy i państw związkowych; administracja podatków bezpośrednich, a właściwie podatku dochodowego, była dołączona do administracji politycznej (landratur) a częściowo powierzona związkom komunalnym. Monopolów państwowych w Niemczech nie było.

Austrja, jako państwo mniej zasobne od Rosji i Niemiec, musiała wyzyskiwać na rzecz państwa wszystkie źródła dochodowe i stąd powstał w Austrji szeroko rozbudowany mechanizm administracji skarbowej. Za przykładem Niemiec organy, administrujące działem podatków bezpośrednich, były podporządkowane wła-

[1]) Zestawienie za r. 1912 według „Centralrechnungsabschluss über den Staatshaushalt für Jahr 1912. Wien 1913".

[2]) Dochód z kolei, poczt i telegrafów przyjęty netto.

dzom politycznym (starostwom), natomiast dla ceł, podatków spożywczych i opłat istniała osobna administracja skarbowa w dyrekcjach okręgów skarbowych. Austrjacki monopol tytoniowy odpowiadał poniekąd rosyjskiemu monopolowi spirytusowemu.

ROZDZIAŁ II.

Administracja skarbowa w Rosji.

Centralną władzą skarbową było *ministerstwo skarbu* (ministierstwo finansow) [1].

Zakres obowiązków ministerstwa skarbu stanowiły: zarząd dochodami i rozchodami państwowymi [2], sprawy budżetu, sprawy taryf kolejowych, sprawy obrotu pieniężnego, sprawy kredytu państwowego i nadzór nad instytucjami kredytowemi i nad zakładami ubezpieczeń.

Skład centrali Ministerstwa skarbu tworzyli:

1. Minister.
2. Wice-ministrowie.
3. Rada ministra, złożona z ministra, wice-ministrów, dyrektorów departamentów, członków z nominacji cesarskiej i z osób, powołanych przez ministra z pośród przedstawicieli handlu i przemysłu.
4. Kancelarja ministra. Przy niej istniał komitet naukowy, złożony z „ uczonego sekretarza " i 8-miu członków, powołany do badania rozwoju skarbowości w państwach zagranicznych, do roztrząsania projektów ustaw skarbowych i rozporządzeń organizacyjnych i do szkolenia urzędników skarbowych; do dyspozycji komitetu służyła biblioteka ministerstwa skarbu.
5. Departament podatków stałych, który zarządzał podatkami i powinnościami ziemskiemi, podatkiem przemysłowym, opłatami stemplowemi, podatkiem od spadków i darowizn. Przy tym departamencie istniały:

---

[1]) Ustrój i kompetencję ministerstwa skarbu określała ustawa o organizacji min. skarbu (zbiór praw tom I część 2-ga rozdział 5 art. 463—618).

[2]) Pierwszy z nich o tyle, o ile nie należał do kompetencji innych ministerstw (dóbr państwa, komunikacji).

kasa stemplowa, komisja do spraw podatku przemysłowego, złożona z 22 osób, (w tem 10-ciu przedstawicieli samorządów, giełd i kupiectwa, reszta — przedstawiciele władz centralnych), rewizorzy, kontrolujący działalność inspektorów podatkowych.

6. Główny zarząd podatków niestałych i skarbowej sprzedaży trunków, do którego należała administracja akcyz (od trunków, tytoniu, cukru, drożdży, nafty i zapałek) i państwowego monopolu spirytusowego. Przy zarządzie głównym istniała rada do spraw skarbowej sprzedaży trunków pod przewodnictwem wice-ministra, złożona z 5-ciu przedstawicieli zarządu i pewnej ilości członków mianowanych przez cesarza z pośród przemysłowców na wniosek ministra skarbu. Rada uchwalała: ceny zakupu spirytusu, podział kontyngentu, ceny sprzedażne, decydowała prośby o otwarcie gorzelń, opiniowała projekty ustaw, wnioski o nabycie nieruchomości na potrzeby monopolu spirytusowego i uchwalała plany kampanji monopolowej.

7. Departament ceł i osobna rada do spraw celnych.

8. Departament spraw kolei żelaznych, który zarządzał bieżącemi sprawami taryf kolejowych i wogóle finansową gospodarką kolejową. Przy tym departamencie urzędowała rada taryfowa, złożona z ministra skarbu, jednego z wice-ministrów, z 10-ciu przedstawicieli poszczególnych ministerstw i z 10 przedstawicieli: rolnictwa, przemysłu i handlu, górnictwa, żeglugi i prywatnych kolei żelaznych. Rada rozstrzygała większością głosów sprawy ogólnej polityki taryf kolejowych, odwołania od decyzji departamentu kolei żelaznych i poszczególne sprawy, wniesione na radę przez komitet taryfowy. Komitet złożony z 8-miu przedstawicieli władz centralnych, pod przewodnictwem dyrektora departamentu, był powołany do rozstrzygania spraw taryfowych mniejszej wagi.

9. Departament kasowy i główna kasa państwowa. Zadaniem tego departamentu było: sporządzanie budżetu, regulowanie obrotu sum państwowych, główna

rachunkowość państwowa, badanie i opiniowanie wszystkich projektów ustaw i rozporządzeń, które pociągały za sobą wydatki ze skarbu państwa.

10. Osobna kancelarja do spraw kredytowych, do której należały: sprawy walutowe, monetarne, sprawy kredytu zewnętrznego i wewnętrznego (długów państwowych) i nadzór nad instytucjami kredytowemi. Kancelarji kredytowej podlegały: mennica, zakłady wyrobu papierów państwowych i komisja amortyzacji długów państwowych.

11. Rada do spraw ubezpieczeniowych złożona z dyrektora i 8-miu członków.

Na czele departamentów (zarządów i kancelarji) stali dyrektorowie; ich zastępcami i pomocnikami byli wice-dyrektorowie; departamenty dzieliły się na wydziały, pozostające pod kierownictwem naczelników.

Ministrowi skarbu podlegały bezpośrednio: bank państwa, bank szlachecki i bank włościański.

Organami ministerstwa skarbu na obszarze państwa były:

1. Izby skarbowe z podległemi im kasami skarbowemi.
2. Zarządy akcyz i skarbowej sprzedaży trunków.
3. Zarządy celne wraz ze strażą celną.

Do *izb skarbowych* należały: zarząd rachunkowością i sprawozdawczością dochodów i wydatków państwowych, zawieranie umów w imieniu skarbu, przeprowadzanie przetargów na dostawy i roboty, wymierzanie kar za przekroczenia przepisów skarbowych, zarząd podatków przemysłowego i mieszkaniowego (w Królestwie polskiem także podatku od nieruchomości miejskich), kontrola kas, sprawy osobowe urzędników. Niektóre sprawy były rozstrzygane kolegialnie jako to: zawieranie umów, zatwierdzanie przetargów, orzekanie co do kar stemplowych ponad 300 rb., badanie rezultatów rewizji kas skarbowych, umarzanie zaległości podatkowych, zwroty i przerachowania mylnie pobranych danin, sprawy dyscyplinarne urzędników i inne, które

zarządzający izbą wnosił pod obrady kolegium. Do kolegium należeli: zarządzający, ew. jego pomocnik i naczelnicy wydziałów.

Izby skarbowe stosownie do znaczenia okręgu pod względem ekonomicznym były zaliczane do wyższych lub niższych kategorji. Skład izby stanowili: zarządzający, który w izbach trzech wyższych kategorji posiadał pomocnika, naczelnicy wydziałów, inspektorowie podatkowi i ich pomocnicy, referenci i urzędnicy niżsi. Izba dzieliła się na trzy wydziały: I ogólny—do spraw osobowych i gospodarczych; II podatkowy; III kasowo-rachunkowy.

Prócz tego przy izbach istniały odwoławcze komisje podatkowe, złożone z przedstawicieli płatników podatku i z urzędników izby skarbowej. Odwołania od decyzyj izb skarbowych szły do I-go departamentu Senatu, jako do sądu administracyjnego.

Inspektorowie podatkowi byli organami izb skarbowych i nie stanowili osobnych instancyj; ilość inspektorów i miejsca ich urzędowania określał minister skarbu. Od inspektorów wymagano posiadania wykształcenia wyższego i praktyki skarbowej, zakończonej świadectwem zarządzającego izbą o należytem przygotowaniu. Do inspektorów podatkowych należały: udział w wymierzaniu podatków bezpośrednich, nadzór nad ich poborem i egzekucją, nadzór nad przejściem majątków pod tytułem darmym i nad ich oszacowaniem, pomoc w ujawnianiu i ściganiu przekroczeń ustaw o opłatach alienacyjnych i stemplowych, zbieranie danych o stanie handlu i przemysłu i o zdolności płatniczej ludności, udział w rewizji kas i w różnych komisjach. Do wymierzania podatków przemysłowego, mieszkaniowego i od nieruchomości miejskich były powołane *komisje podatkowe,* złożone z przedstawicieli ludności pod przewodnictwem inspektora podatkowego, który też prowadził biurowość komisji. Członkowie komisji w Cesarstwie byli wybierani przez płatników podatku, a w Królestwie polskiem mianowani z pośród płatników przez zarządzającego izbą skarbową na wniosek inspektora.

Izby skarbowe istniały w każdej gubernii i były niezależne od władz administracyjnych.

Organem wykonawczym izb i inspektorów w Cesarstwie była policja, a w Królestwie polskiem—urzędy gminne wiejskie i magistraty miast (z wyjątkiem m. Warszawy).

Kasy skarbowe: gubernialne, powiatowe i specjalne stosownie do ilości czynności dzieliły się na siedm kategorji: naczelnikiem kasy był skarbnik (kaznaczej), prócz tego urzędowali w kasie rachmistrz, jego pomocnicy i kasjerzy. Sposób urzędowania określały osobne przepisy rachunkowe i instrukcje kasowe.

Do obowiązków kas należały: przyjmowanie wpłat i dokonywanie rozchodów, sprzedaż stempli, patentów, świadectw przemysłowych, prowadzenie rachunkowości przychodów i rozchodów; przy dokonywaniu wypłat kasy kontrolowały zużycie kredytów przez władze asygnujące. Od roku 1900 kasom skarbowym zostały powierzone niektóre czynności oddziałów Banku państwa: sprzedaż papierów procentowych, inkaso weksli, czynności przekazowe, a od roku 1906 stały się też kasami oszczędności. Kasy podlegały rewizjom stałym (miesięcznym), nadzwyczajnym (w razie ustąpienia skarbnika) i nagłym.

Rewizji kas gubernialnych dokonywało kolegium izby skarbowej, mniejszych kas — kolegjum złożone z przedstawicieli miejscowych urzędów administracyjnych, prawo rewizji mieli też inspektorowie podatkowi.

Zarządy poborów akcyzowych istniały zupełnie niezależnie od izb skarbowych i były dwustopniowe: gubernialne (na kilka gubernji) i okręgowe. W b. Królestwie polskiem było cztery zarządy gubernialne: w Kaliszu, Lublinie, Łomży i Warszawie i 29 zarządów okręgowych, które się nie pokrywały z powiatami administracyjnymi.

W skład zarządu gubernialnego wchodzili: zarządzający, starszy i młodszy rewizorowie, starszy i młodszy technicy, urzędnik do spraw sądowych, sekretarze, buchalterzy i ich pomocnicy.

Zarząd okręgowy stanowili: nadzorca, starsi i młodsi pomocnicy nadzorcy, kontrolerzy starsi i młodsi i urzędnicy biurowi.

Dla dozoru przedsiębiorstw urzędowali w cukrowniach, rektyfikacjach i fabrykach tytoniowych stali kontrolerowie; rewizji tych zakładów jako też gorzelni, browarów, octowni, likierni i t. p. dokonywali pomocnicy nadzorców akcyzowych dwa razy miesięcznie.

Do pomocy kontrolerom służyli dozorcy (nadsmotrszczycy), których obowiązkiem było ponadto wykrywanie wykroczeń przeciwko przepisom akcyzowym, w czem dopomagała im policja. W powiatach pogranicznych była czynna t. zw. straż karczemna, czuwająca nad zapobieganiem przemytnictwu produktów, podległych opłatom akcyzowym.

Monopolowa sprzedaż spirytusu stanowiła osobny dział służby, podległy okręgowym zarządom akcyzy.

Zarządy celne. Granica podzielona była na części (okręgi), podległe okręgowym zarządom celnym, zależnym bezpośrednio od departamentu ceł. W b. Królestwie polskiem były dwa okręgi celne, ostatnio warszawski i kielecki.

Skład zarządu okręgowego stanowili: naczelnik, pomocnicy, rewizorzy, urzędnicy do szczególnych poruczeń, technicy-eksperci, sekretarze i niżsi urzędnicy.

Każdy okręg celny obejmował pewną liczbę komór i przykomórków różnych kategoryj. Na komorach (tamożniach) urzędowali: zarządzający, członkowie komory i dozorcy.

Służbę zewnętrzną wzdłuż granicy pełniła straż pograniczna, zorganizowana po wojskowemu w oddzielny korpus straży pogranicznej, który posiadał swego komendanta, zależnego bezpośrednio od ministra skarbu, jako szefa straży.

ROZDZIAŁ III.

Administracja skarbowa w Niemczech i Prusiech. [1])

Centralną władzą skarbową *Rzeszy niemieckiej* był *Urząd Skarbowy Rzeszy* — Reichsschatzamt, na czele którego stał sekretarz stanu.

Urząd posiadał dwa wydziały:

1. budżetowo-kasowo-rachunkowy — Etats-Kassen und Rechnungsabteilung pod zarządem podsekretarza stanu,

2. ceł i podatków pośrednich — Abteilung der Zölle und indirekten Steuern pod zarządem dyrektora.

Urzędowi skarbowemu Rzeszy podlegały:

a) Główna kasa państwowa—Reichshauptkasse, która w istocie stanowiła oddział kasy głównej banku Rzeszy, albowiem bank ten prowadził rachunek funduszów skarbu, przyjmował wpłaty na jego rzecz bez ograniczeń i dokonywał wypłat do wysokości sumy na dobro skarbu przyjętej. Główna kasa p. prowadziła rachunkowość podatków, pobranych na rzecz skarbu Rzeszy przez państwa związkowe, opłat matrykularnych i wydatków potrącalnych na rzecz państw związkowych, za administrowanie przychodami skarbu Rzeszy; podstawę rachunkowości stanowiły wykazy miesięczne i kwartalne tudzież zamknięcia roczne—Finalabschlüsse, nadsyłane głównej kasie Rzeszy przez kasy główne krajowe—Landeshauptkassen.

b) Zarząd długu Rzeszy, który prowadził rachunki i księgę długów państwowych i pozostawał pod kontrolą komisji długów, złożonej z sześciu członków—przedstawicieli państw związkowych.

Ponieważ pobór i zarząd ceł i podatków, wpływających do skarbu Rzeszy, pozostawały w ręku poszczególnych państw związkowych, którym Rzesza zwracała koszty administracyjne, przeto niemiecki Urząd skarbowy nie posiadał własnych organów niższych instancji, wy-

---

[1]) Według „Handwörterbuch der Preussischen Verwaltung v. dr. v. *Bitter*". Leipzig 1911—2 tomy.

konywał tylko nadzór nad prawidłowym wymiarem i zarządem ceł i podatków spożywczych przez pełnomocników—Reichsbevolmächtigte für Zölle und Steuern, których było 15.

Pomocniczymi organami pełnomocników byli stali kontrolerowie—Stationskontrolleure, w liczbie 42. Pełnomocnicy podlegali urzędowi skarbowemu Rzeszy i byli mianowani w ten sposób, iż z jednego państwa związkowego brano pełnomocników dla kontroli w innem państwie; stali kontrolerowie zależeli od pełnomocników i mieli sobie poruczony nadzór nad jednym lub kilku urzędami ceł i podatków.

W Prusiech naczelną władzą skarbową było *Ministerstwo Skarbu*—Finanz-Ministerium.

Zakres obowiązków ministerstwa skarbu obejmował: przygotowanie budżetu, przekazywanie środków budżetowych innym zarządom, nadzór nad rachunkowością i kasowością, kontrolę administracji podatków państwowych, wypuszczanie pożyczek państwowych, przygotowywanie i wprowadzanie w życie ustaw skarbowych, współudział w zarządzeniach innych ministerstw, o ile dotyczyły pośrednio lub bezpośrednio skarbu państwa. Zarządzał skarbowością minister skarbu przy pomocy podsekretarza stanu i trzech dyrektorów.

Ministerstwo dzieliło się na trzy oddziały (Abteilungen): I. budżetowo-kasowy, II. podatków bezpośrednich, III. podatków pośrednich.

Pierwszemu oddziałowi podlegały jako osobne urzędy:

a) generalna dyrekcja loterji;

b) mennica;

c) generalna dyrekcja zakładu opieki nad wdowami po urzędnikach skarbowych;

d) „Seehandlung". Pod tą nazwą (pochodzenia historycznego z 1772 r.) istniał bank państwowy, mający odrębną osobowość prawną, ale zyski przelewający do skarbu państwa; stanowił on łącznik między skarbowością państwową a rynkiem pieniężnym i bankowością, był regulatorem kursów papierów publicznych

i stopy procentowej, inicjatorem nowych placówek przemysłu, wreszcie dostarczycielem środków pieniężnych dla państwa na wypadek wojny.

e) Główny zarząd długów państwowych—samodzielna instytucja zarządzająca emisją, amortyzacją i oprocentowaniem pożyczek państwowych prowadząca ich rachunkowość i kontrolę. Do rewizji czynności zarządu była powołana komisja długu państwowego, złożona z trzech członków, wybieranych przez obie izby prawodawcze, i z prezesa najwyższej izby obrachunkowej.

Przy oddziale trzecim istniał główny magazyn znaków stemplowych.

Na czele pierwszego oddziału ministerstwa skarbu stali podsekretarz stanu i dyrektor ministerjalny, każdy z pozostałych oddziałów podlegał generalnemu dyrektorowi; w pierwszym i trzecim oddziałach był wyznaczony jeden radca-referendarz jako wicedyrektor do decydowania mniej ważnych spraw.

Na obszarze państwa ministerstwo skarbu posiadało własne organy prowincjonalne i lokalne tylko w zakresie administracji podatków pośrednich (ceł, akcyz i opłat stemplowych), a wyłącznie w Berlinie osobną administrację podatków bezpośrednich. Pozatem administracja podatków bezpośrednich nie była wyodrębniona z ogólnej administracji (politycznej). [1])

W każdej z dwunastu prowincji Prus znajdowała się *Naddyrekcja podatków* — Oberzolldirektion, złożona z prezesa—Präsident, jednego lub więcej nadradców rejencyjnych—Oberregierungsräte, pewnej liczby radców—Regierungsräte, urzędników rachunkowych—Rechnungs-

[1]) Już od roku 1891 rząd i ciała prawodawcze w Prusiech nosiły się z zamiarami wyodrębnienia zarządu podatków bezpośrednich z ogólnej administracji politycznej; stawało się to niezbędnem w miarę pomnażania ilości i rodzajów podatków bezpośrednich i wobec konieczności powiększenia liczby organów wymiarowych, aby je zbliżyć do płatników i dać im możność dokładnego poznania stanu majątkowego i źródeł dochodowych poszczególnych obywateli. P. *Ludwig Buck*. Zur Frage der Neuorganisation der Verwaltung der direkten Steuern in Preussen. Finanzarchiw Schanz'a r. 1919, tom II-gi.

beamten pod kierunkiem dyrektora rachunkowości i z urzędników kancelaryjnych—Oberzollsekretäre. Naddyrekcja dzieliła się na wydziały: 1) prezydjalny dla spraw osobowych, budżetowych, gospodarczych i rachunkowych; 2) ceł i podatków pośrednich; 3) opłat stemplowych i podatku spadkowego; w niektórych naddyrekcjach istniał osobny wydział spraw celnych. Do dyrektora rachunkowości należały sprawy budżetowe, rachunkowe i nadzór nad wyższą kasą podatkową — Oberzollkasse. Ustrój naddyrekcyj był biurokratyczny, tylko dla niektórych spraw (głównie dyscyplinarnych) istniały kollegia.

Istniejące przy naddyrekcjach *wyższe kasy podatkowe*—Oberzollkassen do poboru i wypłat sum, otrzymywanych z podatków pośrednich, składały się z nadrendanta—Oberzollkasserendant, jako przełożonego, z nadbuchaltera—Oberbuchhalter, kasjera i niższych urzędników.

Urzędami skarbowymi w obwodach—Bezirke były *główne urzędy podatkowe* — Hauptzollämter, złożone z naczelnika noszącego tytuł nadinspektora podatkowego Oberzollinspektor, z nadrewizorów podatkowych — Oberzollrevisoren, i z niezbędnej ilości urzędników biurowych—Zollsekretäre, Zollassistenten. Ustrój urzędów skarbowych był biurokratyczny, tylko sprawy dotyczące udzielania zwłoki w płatności podatków były decydowane kolegialnie. Przy głównych urzędach podatkowych istniały kasy podatkowe—Zollkassen. Kuratorem kasy był jeden z nadrewizorów, który w sprawach kasowych podlegał kasie prowincjonalnej—Oberzollkasse.

Głównym urzędom podatkowym były podporządkowane *urzędy lokalne* — Lokalbehörden, t. j. niższe organy poborowe i wykonawcze oraz nadzorcy.

Do pierwszych należały: komory celne I i II klasy, urzędy solne i kontrole cukru. Urzędy te składały się z naczelnika, którym był, stosownie do znaczenia urzędu, nadrewizor podatkowy, nadkontroler, nadpoborca, sekretarz lub poborca podatkowy, i z pewnej liczby niższych urzędników. Przy urzędach lokalnych istniały kasy—Kassen, podległe kasom podatkowym

i prowincjonalnym (Zollkassen—Oberzollkassen). Organami nadzoru byli: nadinspektorzy—Oberzollinspektoren i nadkontrolerzy—Bezirksoberkontrolleuren, a pod ich kierownictwem nadzorcy podatkowi — Zollaufsehern konni i piesi, złączeni w posterunki — Aufsichtsposten pod władzą kierownika.

Ponadto istniały jako organy lokalne: urzędy do wydawania zaświadczeń podatkowych, sprzedawcy znaków stemplowych, urzędnicy do sprawdzania świadectw przewozowych, obsługa statków celnych, strażniczych i krążowniczych.

Ustrój powyżej przytoczonych władz i urzędów opierał się głównie na przepisach organizacyjnych z roku 1908, a zakres działania — na odnośnych ustawach podatkowych i na instrukcjach (Geschäftsanweisungen), pochodzących przeważnie z tego samego czasu.

Kierownikiem *urzędu podatków bezpośrednich* — Verwaltung der direkten Steuern—w Berlinie był prezydent; urząd dzielił się na dwa wydziały podległe nadradcom rejencyjnym, pozostali urzędnicy pod względem stopni służbowych odpowiadali urzędnikom wydziałów rejencyjnych, a cały wogóle personel pozostawał na etacie administracji politycznej. Prezydent był przewodniczącym komisji odwoławczej, zastępował go jeden z nadradców, a drugi przewodniczył w komisji wymiarowej podatku dochodowego.

Administracja podatków bezpośrednich w powiatach ziemskich (Landkreisen) należała do landratur (urzędów ziemskich), a w powiatach miejskich (Stadtkreisen) do pierwszego burmistrza lub do dyrektora policji. Wymiaru podatków: dochodowego, uzupełniającego, przemysłowego i budynkowego dokonywały podkomisje i komisje podatkowe (Voreinschätzungskommission—Veranlagungskommission—Gewerbesteuerausschus), złożone z przewodniczącego—wójta dla Voreinschätzungs a landrata dla Veranlagungskommission i z pewnej liczby członków, pochodzących częściowo z wyboru wydziału powiatowego wzgl. rady miejskiej a częściowo z nominacji prezesa rejencji. Komisje

odwoławcze do podatku dochodowego istniały w siedzibie rejencji—w każdej prowincji—i składały się z przewodniczącego, mianowanego przez ministra skarbu [1]), i z członków, pochodzących w większości z wyboru wydziału prowincjonalnego, a w mniejszej liczbie z nominacji. Czynności biurowe komisji załatwiali urzędnicy: sekretarze podatkowi — Steuersekretäre i kanceliści, pozostający na etacie urzędników administracyjnych. Od sekretarzy podatkowych było wymagane odbycie praktyki i złożenie egzaminu z podatkowości.

Pobór podatków bezpośrednich i dokonywanie zwykłych bieżących wypłat należały do *kasy powiatowej*— Kreiskasse w której urzędował jeden tylko funkcjonarjusz—rendant (Rentmeister), mianowany przez ministra skarbu po złożeniu odpowiedniego egzaminu zawodowego; pomoc biurową i lokal najmował sam i za pomocników był odpowiedzialny; ważniejsze księgi i rachunki musiał jednak osobiście prowadzić. Rendant przyjmował podatki, ściągane przez urzędy gminne, i dokonywał wypłat na podstawie etatów lub asygnacji; gdy mu brakło środków otrzymywał dotacje od kasy rejencyjnej na podstawie zaświadczenia kuratora kasy powiatowej.

Zaznaczyć wreszcie należy, iż ministerstwu skarbu w Prusiech podlegała *administracja katastru* gruntowego i budynkowego. Główne jej kierownictwo znajdowało się w wydziale drugim ministerstwa skarbu. Przy każdej rejencji istniało biuro katastralne, w którem pracowali sekretarze katastralni pod zwierzchnictwem inspektora katastralnego. Lokalnymi organami na jeden lub parę powiatów były niższe urzędy katastralne, zarządzane przez kontrolerów katastralnych i złożone z jeometrów i rysowników.

---

[1]) Przewodniczącym był najczęściej kierownik wydziału podatków bezpośrednich w rejencji.

ROZDZIAŁ IV.

Administracja Skarbowa w Austrji. [1]

W Austro-Węgrzech istniały: *wspólne ministerstwo skarbu* dla całego państwa i oddzielne ministerstwa skarbu w Wiedniu dla Austrji i w Buda-Peszcie dla Węgier.

Do wspólnego ministerstwa skarbu należało: przygotowywanie ogólnego budżetu państwa i sporządzanie ogólnego zamknięcia rachunkowego, obliczanie udziałów kwotowych obydwóch części państwa w ogólnych wydatkach, podział dochodów celnych, obliczanie ciężarów przypadających na Węgry z tytułu długu państwowego, zarząd wspólnego majątku, funduszów i długów. Wspólnemu ministerstwu, które posiadało jeden tylko wydział, podlegały: wspólna kasa centralna państwowa i departament rachunkowy, archiwum b. komory nadwornej, pracownia dla przygotowania banknotów, wreszcie do niego był przyczepiony zarząd prowincji Bośni i Hercegowiny.

Ministerstwo Skarbu dla Austrji—z siedzibą w Wiedniu—administrowało sprawy skarbowe królestw i krajów, reprezentowanych w radzie państwa.

W ostatnich latach przed wojną (r. 1911) austrjackie ministerstwo skarbu dzieliło się na siedm sekcji:

I. spraw kredytowych; II. budżetu; III. należytości (opłat); IV podatków pośrednich; V. monopolów; VI. podatków bezpośrednich; VII. spraw personalnych; obok nich istniało biuro prezydjalne.

Na czele sekcji stali szefowie sekcyj (Sektionschefs).

Bezpośrednio podlegały ministerstwu następujące urzędy centralne:

1. generalna dyrekcja monopolu tytoniowego;
2. dyrekcja długu państwowego;

---

[1]) Według „Handbuch der österreichischen Finanzverwaltungsrecht" v. *Heinrich Konrad.* Wien 1913.

3. kasa długu państwa;
4. centralna kasa państwowa;
5. główny urząd menniczy;
6. główny urząd probierczy;
7. główny urząd cechowniczy;
8. dyrekcja loterji;
9. generalna dyrekcja katastru gruntowego;
10. drukarnia nadworna i państwowa.

W krajach koronnych władzami skarbowemi—Finanzlandesbehörden były *krajowe dyrekcje skarbu.*

Prezydentem krajowej dyrekcji skarbu był każdoczesny namiestnik kraju—Staathalter-Landespräsident i obok niego krajowy dyrektor skarbowy—Finanzlandesdirektor, jako zastępca i pomocnik namiestnika w sprawach skarbowych; w razie różnicy zdań między nimi rozstrzygało sprawę ministerstwo skarbu. Niektóre ważniejsze sprawy mogły być rozstrzygane kolegialnie—z udziałem referentów, radców skarbowych—ale decyzje kolegium nie krępowały dyrektora.

Krajowe dyrekcje skarbu prowadziły ogólny zarząd wszystkich gałęzi skarbowości w kraju koronnym; należał do nich nadzór nad urzędami i organami niższymi, rozstrzyganie spraw, przekraczających kompetencję niższych urzędów co do ulg i odpisania (umorzenia) podatków, rozłożenia na raty, przedłużania terminów, czuwanie nad kasowością i prowadzenie rachunkowości dochodów i rozchodów.

Dyrekcje dzieliły się na oddziały — departamenty, zarządzające poszczególnymi rodzajami dochodów i prowadzące różne działy rachunkowości; dla wykonywania nadzoru posiadały krajowych inspektorów podatkowych, lustratorów kas, inspektorów katastralnych i nadinspektorów straży skarbowej.

W szczególności — krajowa dyrekcia skarbu we Lwowie składała się z biura prezydjalnego, z 23 departamentów administracyjnych i z 14 wydziałów rachunkowych. Do zakresu czynności krajowej dyrekcji skarbu we Lwowie należały następujące ważniejsze sprawy:

w departamentach administracyjnych—sprawy osobowe, kaucji i emerytur i sprawy dyscyplinarne urzędników skarbowych; sprawy gospodarcze (pomieszczenie i zaopatrzenie biur władz i urzędów), sprawy kontroli technicznej i straży skarbowej, sprawy podatków spożywczych, należytości i stempli, podatków stałych, ewidencji katastru gruntowego, loterji, salin, urzędów cechowniczych, poczt i telegrafów, budynków państwowych, monopolu tytoniowego; sprawy egzekucji podatków i należytości; sprawy celne; nadzór nad kasami; kursy przygotowawcze dla urzędników; sąd wyższy dla spraw skarbowych;

w wydziałach rachunkowych — sprawdzanie i cenzura wszelkich dochodów i wydatków, przechodzących przez kasy, obrotów contocorrentowych, depozytów skarbowych, jako też rachunków i dowodów, usprawiedliwiających dochody i wydatki.

Krajowym dyrekcjom skarbu podlegały, jako urzędy I instancji, *dyrekcje okręgów skarbowych*—Finanzbezirksdirektionen, w małych krajach koronnych zwane Finanzdirektionen wzgl. Finanzinspektorate. Do kompetencji tych urzędów (przepisy z 1874 roku) należały: zarząd majątkiem państwowym, o ile nie był powierzony innym władzom, zarząd daninami i opłatami (podatki pośrednie, cła i należytości), nadzór nad urzędami celnymi i strażą skarbową. W dyrekcjach skarbowych istniały: wydział podatków pośrednich—Gefällsabteilung, wydział należytości—Gebührenabteilung, ekspozytura departamentu rachunkowego — Rechnungsdepartamentsexpositur, i kancelarja — Hilfsamt: Expedit, Protokoll, Registratur. W piętnastu większych miastach Austrji zostały zorganizowane oddzielnie od dyrekcji skarbowych urzędy wymiaru należytości (instrukcja z r. 1885).

W Galicji było 17 dyrekcji okręgów skarbowych, z których każda obejmowała 3 do 4 powiatów sądowych, i dwa samoistne urzędy wymiaru należytości: we Lwowie i w Krakowie.

Administracja podatków bezpośrednich należała do urzędów administracji ogólnej (politycznej) — starostw (Bezirkhauptmannschaft) a w szczególności do osobnych wydziałów, pozostających pod kierunkiem inspektorów podatkowych. Pod względem służbowym inspektorowie podlegali starostom, ale w razie różnicy zdań między nimi w sprawach skarbowych rozstrzygała krajowa dyrekcja skarbu. W większych miastach wymiar i pobór podatków bezpośrednich należały do osobnych urzędów t. zw. administracji podatkowych. Wymiar podatków dochodowego i zarobkowego dokonywany był przez komisje podatkowe, które działały na zasadzie przepisów odnośnych ustaw; przewodniczyli w komisjach, przygotowywali materjał i prowadzili całą biurowość inspektorowie podatkowi.

W Galicji były 82 wydziały skarbowe przy starostwach i dwie samoistne administracje podatkowe we Lwowie i w Krakowie.

Wymienione wyżej urzędy skarbowe stanowiły grupę urzędów kierowniczych—leitende Finanzbehörden I und II Instanz; podlegały im urzędy wykonawcze—ausübende Aemter, a mianowicie: urzędy celne, straż skarbowa, urzędy podatkowe, kasy skarbowe i ewidencje katastru gruntowego.

Do *urzędów celnych* należały wymiar, pobór i wyliczenie się z opłat celnych, jakoteż prowadzenie statystyki wwożonych i wywożonych towarów; dzieliły się na główne—Hauptzollämter i poboczne—Nebenzollämter; znajdowały się na linii granicznej i wewnątrz kraju w wielkich miastach.

Straż skarbowa—Finanzwache stanowiła umundurowany i uzbrojony korpus, przeznaczony do wykonywania kontroli podatków pośrednich i ceł; dzieliła się na oddziały, pozostające pod zwierzchnictwem komisarzy i nadkomisarzy, posiadające wyznaczone miejsca pobytu—posterunki; pełniła nadzór nad produkcją i obrotem wyrobów monopolowych i podległych akcyzie wewnątrz kraju i kontrolę graniczną na lądzie i na wodach przybrzeżnych. W Galicji było 1960 osób straży celnej.

Urzędy podatkowe — Steuerämter były najniższymi organami dla poboru i egzekucji podatków bezpośrednich, częściowo także dla obliczania mniej znacznych należytości (opłat stemplowych) i zarazem kasami poborowemi i płatniczemi dla wszystkich tych gałęzi administracji, które nie posiadały osobnych kas, jakoteż kasami, przechowującemi depozyty sądowe. Urzędy te były licznie rozsiane po krajach koronnych. W Galicji było ich 187 (na 82 powiaty), miały 2241 urzędników, w tej liczbie 394 egzekutorów podatkowych (w roku 1911).

Kasami skarbowemi w ścisłem znaczeniu, przeznaczonemi wyłącznie do przyjmowania wpłat i dokonywania wypłat na zlecenie władz asygnujących, były — oprócz głównej kasy państwowej—kasy krajowe. Ilość ich była nieznaczna—15 w całem Państwie. W Galicji znajdowały się główna kasa krajowa we Lwowie i kasa filialna w Krakowie.

Prócz kas skarbowych istniało wiele kas specjalnych przy różnych władzach i urzędach: celne, leśne, górnicze, sądowe; wszystkie jednak przelewały swe środki i składały rachunki do wspólnego rezerwoaru. Wiele operacji kasowych (wpłat i wypłat) dokonywane było za pośrednictwem pocztowej kasy oszczędności.

Do utrzymywania stałej ewidencji katastru gruntowego i dokonywania sprostowań w księgach katastralnych były powołane osobne *urzędy katastralne,* złożone z inspektorów i jeometrów, umieszczone w licznych miejscowościach i podległe krajowym dyrekcjom skarbu. W Galicji było 159 okręgów katastralnych i archiwum map we Lwowie.

Organami ministerstwa skarbu były wreszcie *prokuratorje skarbu* — Finanzprokuraturen, organy, przeznaczone do strzeżenia i obrony praw, majątków i interesów skarbu, prowadzące sprawy sporne i wydające opinie w sprawach i umowach, dotyczących skarbu.

ROZDZIAŁ V.

Administracja skarbowa w okupowanem Królestwie Kongresowem.

Nakreślone w rozdziałach poprzednich zarysy administracji skarbowej w każdem z trzech państw zaborczych przedstawiają te różnice systemów ustroju skarbowego, które istniały na ziemiach polskich w chwili wybuchu wielkiej wojny.

Czteroletnie blisko (1915—1918) rządy okupantów wprowadziły jeszcze nowe różnice w administracji skarbowej dwu części b. Królestwa kongresowego.

Okupant niemiecki, utworzywszy t. zw. *jenerał-gubernatorstwo warszawskie* z części Królestwa, obejmującej dawne gubernie: warszawską, płocką, łomżyńską, część siedleckiej, kaliską i część piotrkowskiej, wydał szereg ustaw w liczbie dwudziestu, zmieniających lub uproszczających przepisy rosyjskiego prawodawstwa skarbowego, i wprowadził własną administrację skarbową.

Centralny zarząd spraw skarbowych w okupacji niemieckiej znajdował się w ręku wydziału II jenerał-gubernatorstwa warszawskiego, który się dzielił na wydział II-a — administracyjny i II-b — finansowy. Do wydziału administracyjnego, podzielonego na cztery decernaty (referaty), należały z pośród spraw skarbowych—budżet i finanse komunalne. Wydział II-b miał również cztery decernaty, z których 1-szy prowadził sprawy opłat stemplowych i podatku od spadków i darowizn, 2-gi—administrację podatków bezpośrednich (gruntowego, podymnego, mieszkaniowego, od kotłów parowych, przemysłowego, majątkowego, od kapitałów i rent), kontrolę działalności banków, sprawy koncesji, sprawy walutowe i banku włościańskiego, 3-ci — administrację podatków pośrednich od drożdży, kart, zapałek i monopolów spirytusowego i papierosowego, 4-ty obejmował sprawy ceł, podatku od piwa, monopolu cukrowego oraz kontrolę obrotów handlowych.

Przy wydziale finansowym istniały kasa główna i biuro rachunkowe.

Kasa główna posiadała własne przychody i rozchody oraz przeprowadzała rozrachunek ze wszystkiemi kasami powiatowemi, policyjnemi (w Warszawie i Łodzi), sądowemi, kolejowemi, celnemi, leśnemi, więziennemi, szpìtalnemi i t. p., które jej przysyłały miesięczne lub kwartalne wykazy przychodów i rozchodów, wraz z rachunkami i dowodami, a po sprawdzeniu wykazów przez biuro rachunkowe sumy przychodów i rozchodów były wciągane do ksiąg kasy głównej; większe kwoty kasy szczegółowe przesyłały kasie głównej w gotówce; w ten sposób kasa ta jednoczyła w swych księgach całość przychodów i rozchodów.

Biuro rachunkowe składało się z siedmiu sekcji, z których pierwsza prowadziła ogólny rachunek obrotów kasowych i sporządzała zamknięcia rachunkowe, siódma kontrolę zaliczek i statystykę, a pozostałe sekcje prowadziły rachunki przychodów i rozchodów poszczególnych gałęzi administracji.

Na czele zarządu skarbowego stał pomocnik jenerał-gubernatora, kancelarję wydziału II-b prowadził dyrektor biur, a rachunkowością zarządzał osobny dyrektor.

Administracja skarbowa była dwustopniową. Instancję pierwszą, bezpośrednio podległą wydziałowi skarbowemu, stanowiły wydziały podatkowe—dla wszystkich rodzajów danin łącznie — przy urzędach powiatowych i przy prezydjach policji w Warszawie i w Łodzi. Wydziałów takich było 37.

Na czele wydziału stał sekretarz podatkowy, który miał do pomocy personel, złożony z 2 — 6 średnich i z 5 — 12 niższych urzędników; sekretarz referował sprawy skarbowe naczelnikowi powiatowemu, od którego zależała ostateczna decyzja. W dużych miastach ilość urzędników w wydziałach skarbowych była znacznie większa, a na czele wydziału stał decernent, bardziej samodzielny w swych atrybucjach, i miał do pomocy kilku sekretarzy podatkowych.

Przy każdym urzędzie powiatowym i przy prezydjach policji istniała kasa do przyjmowania podatków i innych przychodów jakoteż dla dokonywania rozchodów; w kasie tej koncentrowały się również sumy samorządowych sejmików powiatowych.

Kontrola nad terminowym wpływem podatków należała do wydziałów podatkowych; egzekucję poruczono narazie wójtom gmin, następnie osobnym sekwestratorom, wreszcie—żandarmom pruskim.

W utworzonem przez okupanta austrjackiego *jenerał-gubernatorstwie lubelskiem,* które obejmowało dawne gubernie: lubelską, kielecką, radomską i część piotrkowskiej, zostały zachowane z niewielkiemi zmianami ustawy skarbowe rosyjskie, administracja zaś skarbowa, dostosowana do warunków wojennych, była częściowo oparta na wzorach austrjackich.

Zarząd główny spraw skarbowych należał do wydziału skarbowego jenerał-gubernatorstwa wojennego w Lublinie. Wydział ten posiadał siedm referatów: I — spraw legislatywno-organizacyjnych, II — podatków bezpośrednich, III — spraw akcyzowych, IV — handlu tytoniem i solą, V — handlu cukrem i naftą, VI—opłat (należytości), VII — straży skarbowej, a nadto biuro techniczne (nadzór akcyzowy) i biuro rachunkowe.

Instancją pierwszą zarówno dla podatków bezpośrednich jakoteż dla pośrednich i dla opłat były wydziały skarbowe przy komendach powiatowych, których było 27. Od 1 października 1917 r. skupiono jednak administrację podatków pośrednich (akcyz i monopolów) w czterech osobnych wydziałach przy komendach w Lublinie, Radomiu, Kielcach i Piotrkowie. Do pomocy w nadzorze akcyzowym służyła tym wydziałom straż skarbowa, przeważnie sprowadzona z b. Galicji i złożona z 1260 osób, z których tylko nieznaczna część wykonywała obowiązki kontrolerów akcyzowych, reszta była używana do nadzoru nad obrotem produktami spożywczymi i innymi artykułami jakoteż do pomocy żandarmerji w pełnieniu różnych obowiązków policyjno-aprowizacyjnych.

Powyższe urzędy i organa wykonawcze należały do zakresu t. zw. zarządu cywilnego — Civilverwaltung; nadto przy każdej komendzie powiatowej znajdowały się kasy powiatowe, które należały już do zakresu zarządu wojskowego — Militärverwaltung. W każdej kasie był dział likwidatury, który sprawdzał, ustalał i księgował przychody i rozchody, i dział kasowy (wpłaty i wypłaty). Kontrola rachunkowości kasowej należała do intendentury wojskowej, która miała siedzibę w osadzie Irenie pod Dęblinem.

CZĘŚĆ III.

Organizowanie administracji skarbowej w Polsce.

ROZDZIAŁ I.

Ministerstwo Skarbu.

Zaczątek obecnego ministerstwa upatrywać można w departamencie skarbu przy tymczasowej radzie stanu, powołanej do życia przez okupanta niemieckiego 14-go stycznia 1917 roku. Wobec jednak zagarnięcia władzy nad skarbowością w ręce okupantów, czynności departamentu ograniczały się tylko do administrowania temi sumami, które niemcy wydzielali na utrzymanie nielicznych centralnych organów polskich; stanowił on właściwie kasę i biuro rachunkowe. Przez kilka miesięcy w roku 1917 istniało przy departamencie biuro organizacyjne, powołane celem przygotowania ustaw skarbowych. [1])

Po utworzeniu 15 października 1917 r. rady regencyjnej i pierwszego gabinetu ministrów powstało „Królewsko-Polskie Ministerstwo Skarbu", w którego ręce miała przejść administracja skarbowa po ew. utworzeniu buforowego państewka polskiego. W tem początkowem stadjum swego istnienia ministerstwo dzieliło się na cztery sekcje: I) prezydjalną, obejmującą sprawy ogólne, gospodarcze i personalne; II) kredytowo-walutową do spraw bankowych, walutowych, kredytowych i spółdzielczych; III) budżetową, podatków bezpośrednich i opłat (należytości); IV) podatków pośrednich, monopolów i ceł. Sekcja III-cia w dziale budżetowym prowadziła kontrolę zapotrzebowań ministerstw polskich

[1]) Kierownikiem biura był dr. Jerzy Michalski, późniejszy Minister Skarbu, jego współpracownikami byli Lubomir Wyszatycki. Herman Wiesenberg, Achilles Rozenkranc i Bolesław Markowski.

od władz okupacyjnych i uzyskiwała od nich odpowiednie kredyty; do tej sekcji została włączona kasa i rachunkowość b. departamentu skarbu. Sekcja II i IV, jak również sekcja III w dziale podatków bezpośrednich były zajęte teoretycznemi pracami; dokończono między innemi urzędowego przekładu na język polski rosyjskich ustaw skarbowych, rozpoczętego przez b. biuro organizacyjne. Sekcja I prócz kancelarji ogólnej prowadziła sprawy gospodarcze i osobowe, w szczególności zaś gromadziła i badała podania kandydatów, zgłaszających się na stanowiska w przyszłych urzędach skarbowych, i zorganizowała pierwsze kursy przygotowawcze dla urzędników skarbowych, które przysposobiły pewien zastęp kandydatów na urzędy.

W drugiej połowie września 1918 r. została utworzona w ministerstwie specjalna komisja, której zadaniem było zorganizowanie w jaknajkrótszym czasie urzędów skarbowych niższych instancji na terenie b. Królestwa Kongresowego, celem przejęcia administracji skarbowej od okupantów [1]). Kadry urzędników zorganizowano w ciągu października, przejęcie administracji było dokonane w b. okupacji austrjackiej w dniu 5 listopada 1918 r. przez delegatów ministerstwa [2]), a w b. okupacji niemieckiej w dniu 11 listopada bezpośrednio przez ministerstwo. W końcu grudnia 1918 roku wydział skarbowy b. okupacji austrjackiej w Lublinie zlikwidowano, przeniesiono do Warszawy i wcielono do ministerstwa. Szeregi urzędników ministerjalnych, szczególnie wyższych, uzupełnili urzędnicy skarbowi polacy z b. austrjackiego ministerstwa skarbu w Wiedniu.

Utworzone w powyższy sposób narazie dla dwóch b. okupacji Królestwa Kongresowego, ministerstwo skarbu

[1]) Przewodniczącym komisji był ówczesny kierownik ministerstwa, Antoni Wieniawski, jego zastępcą naczelnik sekcji podatkowej, Edward Zienkowski, członkami: J. Eysmont, B. Markowski, H. Wiesenberg, St. Zakrzewski i L. Hejdukowski.

[2]) Delegatami byli B. Markowski, jako komisarz ministerjalny, i H. Wiesenberg, jako zastępca.

rozciągnęło wkrótce swą władzę na obszar Podlasia i Białostocczyzny, który podlegał w czasie wojny b. cesarsko-niemieckiemu naczelnemu dowódcy na wschodzie (t. zw. Ober-ost) i został wcielony do Polski dekretem Naczelnika Państwa z 7 stycznia 1919 roku. Na zasadzie ustawy z 8 kwietnia 1919 r. ministerstwo objęło naczelne kierownictwo administracji skarbowej na ziemiach b. zaboru austrjackiego. W b. zaborze pruskim administracja skarbowa pozostała narazie odrębną i podlegała osobnemu ministerstwu b. dzielnicy pruskiej aż do 1 stycznia 1922 r. Obejmowanie administracji na ziemiach wschodnich następowało w miarę ich wcielania: 18 listopada 1920 r. wcielono obecne województwa wschodnie, z wyjątkiem ziemi wileńskiej, a tę ostatnią włączono do Polski uchwałą sejmu z 24 marca 1922 r.

W pierwszym kwartale 1919 r. [1]) wewnętrzny ustrój ministerstwa skarbu był następujący:

Ministerstwo dzieliło się na ośm sekcji:

1. Prezydjalną (z 3 wydziałami), do której należały: sekretarjat, sprawy osobowe, organizacyjne, gospodarcze, prasowe, wydawnictwo dziennika urzędowego M. S.; sekcji tej podlegały państwowe zakłady graficzne, założone w dn. 1 lutego 1919 r.

2. Kredytowo-walutową (5 wydziałów) do spraw: obrotu pieniężnego, pożyczek zewnętrznych, nadzoru nad bankami, współdzielczości, kredytu komunalnego, banku państwa (pol. kr. kasy poż.) i banku rolnego.

3. Budżetową (5 wydziałów), która obejmowała: sprawy budżetowe poszczególnych ministerstw, sporządzanie preliminarza budżetowego i kontrolę jego wykonania, rozrachunki międzypaństwowe i sprawy emerytalne; sekcji tej podlegała centralna kasa państwowa.

4. Podatków pośrednich (3 wydziały) do spraw niektórych podatków konsumcyjnych (piwo, wino, drożdże), straży skarbowej i spraw karno-skarbowych.

---

[1]) Okres urzędowania ministra skarbu ś. p. Józefa Englicha od 16 stycznia do 4 kwietnia 1919 r.

5. Podatków bezpośrednich (4 wydziały), której podlegały sprawy podatków: majątkowego, daniny, przemysłowego, od zysków wojennych, gruntowego, podymnego, od nieruchomości miejskich, mieszkaniowego, hypotecznego i egzekucji podatków.

6. Opłat (należytości) do spraw podatków: spadkowego, od darowizn, giełdowego, przewozowego, od kart do gry i opłat stemplowych.

7. Ceł do spraw organizacji celnictwa, postępowania celnego i taryfy celnej.

8. Monopolową do spraw, dotyczących produktów objętych podówczas monopolem handlowym: cukru, sacharyny, melasy, nafty i soli.

Ponadto jako osobne urzędy podległe ministerstwu skarbu zorganizowano: 1) dyrekcję monopolu spirytusowego; 2) dyrekcję monopolu tytoniowego; 3) dyrekcję loterji państwowej; 4) urząd pożyczek państwowych i skarbu narodowego; 5) urząd nadzoru nad prywatnemi towarzystwami ubezpieczeń.

Dla obrony praw skarbu państwa oraz dla udzielania opinji i porad prawnych władzom państwowym została utworzona dekretem Naczelnika Państwa z 8 lutego 1919 r. Prokuratorja Generalna Rzeczypospolitej Polskiej, która podówczas podlegała jednak nie ministrowi skarbu, lecz bezpośrednio prezydentowi ministrów.

W powyżej nakreślonej organizacji ministerstwa, opartej na wzorach austrjackich, zachodziły następnie zmiany i uzupełnienia stosownie do nastręczających się potrzeb jako też do poglądów często zmieniających się ministrów skarbu.

Już w roku 1919 rozporządzeniem z 7 czerwca [1]) skasowano sekcję IV (podatków pośrednich), a jej czynności powierzono innym sekcjom, bądź też dyrekcjom monopolów; państwowe zakłady graficzne, centralną kasę państwową oraz urząd skarbu narodowego przekazano polskiej krajowej kasie pożyczkowej, która miała

---

[1]) Ministra Stan. Karpińskiego (okres urzędowania od 4 kwietnia do 31 lipca 1919 r.).

być przekształcona na bank polski; urząd nadzoru nad towarzystwami ubezpieczeń włączono do sekcji kredytowo-walutowej; dla zarządu ceł utworzono dyrekcję, wreszcie powołano do życia nowy urząd — naczelnego dyrektora podatków i dodano mu do pomocy inspektorów ministerjalnych w działach podatków, opłat, ceł, straży skarbowej i kas dla „ulepszenia organizacji urzędów niższych instancji i należytego stosowania przepisów skarbowych" [1]).

Zanim przytoczone rozporządzenia mogły wydać rezultaty, nowa zmiana na stanowisku ministra skarbu [2]) spowodowała nawrót ku poprzednim formom organizacyjnym: dyrekcję ceł zamieniono napowrót na sekcję celną (7 sierpnia 1919 r.), wydzielono z sekcji administracyjnej osobne biuro prezydjalne [3]), wprowadzono inne jeszcze mniej ważne zmiany w zaliczeniu poszczególnych wydziałów do sekcji (okólnik z 12 września 1919 r.), nadano statut organizacyjny generalnej dyrekcji loterji państwowej (21 października 1919 r.), wreszcie uchwałą rady ministrów z 16 września 1919 r. utworzono przy ministerstwie skarbu państwowy urząd naftowy.

Dalsze zmiany nastąpiły w roku 1920 [4]). Zamiast poprzedniego podziału na sekcje został wprowadzony podział ministerstwa na departamenty. Rozporządzenia ministra skarbu, wydane w lutym 1920 r. [5]) uregulowały wewnętrzną organizację departamentów:

a) ceł—dyrektor, wicedyrektor i 7 wydziałów (ustawodawczy, organizacyjno-personalny, rachunkowy, gospodarczy, taryfowy, karny, straży celnej),

b) kredytowego—dyrektor, wicedyrektor i 5 wydziałów (ogólny, walutowy, bankowy, ubezpieczeniowy, spółdzielczy); zarządowi departamentu kredytowego poddano:

---

[1]) Instrukcja z 8 lipca 1919 r. W reformach tych niektóre pociągnięcia przypominają ustrój administracji skarbowej francuskiej.

[2]) Był nim ś. p. Leon Biliński od 31 lipca do 9 grudnia 1919 r.

[3]) Ustrój austrjackiego ministerstwa skarbu.

[4]) Okres pierwszego urzędowania, jako ministra skarbu, Władysława Grabskiego od 13 grudnia 1919 r. do 24 listopada 1920 r.

[5]) Dz. urzęd. min. Skarbu N. N. 7 i 9 poz. 114, 115, 116 i 134.

1. urząd pożyczek państwowych, 2. państwowe zakłady graficzne, 3. mennicę;

c) budżetowego—dyrektor i 7 wydziałów, pomiędzy które podzielono sprawy budżetowe poszczególnych ministerstw i władz centralnych; pod zarządem departamentu budżetowego miały pozostawać: 1. główny urząd kasowy z prezesem na czele, obejmujący centralną kasę państwową, wydzieloną z powrotem z P. K. K. P., centralną księgowość, oddział administracyjno-kasowy, 2. urząd emerytalny (prezes i dwa oddziały);

d) administracyjnego — dyrektor, wicedyrektor i 8 wydziałów (ogólny, organizacyjny, dwa osobowe, kontroli skarbowej, dyscyplinarny, inspekcyjny, gospodarczy z biurem druków).

Pozostały jeszcze niezorganizowane, jako departamenty, sekcje: V-ta podatków bezpośrednich, VI-ta opłat i należytości i VII-ma akcyzowo-monopolowa, której stosunek do dyrekcji monopolów określiło rozporządzenie z 8 marca 1920 roku [1]).

Jak pierwiastkowa organizacja ministerstwa skarbu, tak i wszelkie dalsze w niej zmiany i przekształcenia, które dotąd zaznaczaliśmy, opierały się jedynie na wewnętrznych zarządzeniach ministrów. Dopiero rozporządzenie rady ministrów z dnia 28 października 1920 roku, oparte na dekrecie rady regencyjnej z 3 stycznia 1918 r. [2]), uregulowało jednolicie dla wszystkich ministerstw podział na departamenty, a departamentów na wydziały, jako też stanowiska i zakres władzy dyrektorów departamentów i naczelników wydziałów, zobowiązało ministrów do opracowania statutów organizacyjnych i zastrzegło ich zatwierdzanie radzie ministrów. Równoczesne rozporządzenie rady ministrów ujednostajniło sposób urzędowania we władzach centralnych [3]).

---

[1]) Dz. urz. min. sk. N. 11 poz. 150.

[2]) Pomieszczone w N. 251/1920 r. Monitora Polskiego p.t. „W sprawie organizacji i zasad urzędowania ministerstw".

[3]) Rozporządzenie z 28 października 1920 r. „w sprawie biurowości ministerstw" Monitor Polski N. 251. Poprzednio obowiązywała w ministerstwie sk. „Instrukcja dla czynności kancelaryjnych w centrali ministerstwa skarbu", wydana w r. 1919 L. 3740 Prez.

Dostosowany do rozporządzenia rady ministrów statut organizacyjny [1]) ministerstwa skarbu został zatwierdzony 18 marca 1921 r. [2]).

Dzieli on ministerstwo na sześć departamentów i osobny wydział prezydjalny, a mianowicie: I. departament administracyjny (5 wydziałów: osobowy, gospodarczy, emerytalny, rachuby i karny); II. departament kredytowy (4 wydziały: obrotu pieniężnego wewnętrznego, obr. pien. zewnętrznego, bankowy i spółdzielczy); III. departament budżetowy (6 wydziałów: ogólny, centralnej księgowości i kas, budżetów administracyjnych, budż. przemysłowo-handlowych, budż. komunikacyjnego i budż. wojskowego); IV. departament ceł (5 wydziałów: organizacyjny, prawny, taryfowy, kontroli celnej, straży celnej); V. departament podatków i opłat (6 wydziałów: organizacyjno - egzekucyjny, podatków majątkowych, pod. przemysłowych i handlowych, pod. od nieruchomości, pod. dochodowego, opłat stemplowych tudzież podat. spadkowego i od darowizn); VI. departament akcyz i monopolów (4 wydziały: organizacyjno - inspekcyjny, spirytusowy, akcyz i podatków pośrednich i rachuby). Z powodu zaniechania zamiaru wprowadzenia monopolu spirytusowego osobna dyrekcja tego monopolu, utworzona 25 lutego 1919 r., została skasowana rozporządzeniem min. sk. z 31 grudnia 1920 roku [3]). Dla departamentu podatków i opłat wydano przepis organizacyjny 4 czerwca 1921 r.

W praktyce utrzymały się jednak pewne odchylenia od norm statutu; między innemi główny urząd kasowy nie został przekształcony na wydział departamentu budżetowego, lecz ze względu na znaczny rozrost czynności i liczebność podwładnego mu personelu w kasach skarbowych zachował swą odrębność [4]).

---

[1]) Ogłoszony w N. 74/1921 Monitora Polskiego.

[2]) Był to okres urzędowania jako ministra sk. ś. p. Jana Kantego Steczkowskiego od 26 listopada 1920 r. do 13 września 1921 r.

[3]) Dz. rozp. m. sk. N. 1/1921 poz. 2.

[4]) Był to okres rozwijającej się szybko inflacji.

Organizacja ministerstwa skarbu, zapoczątkowana w lutym 1920 r. a od kwietnia 1921 r. oparta na statucie, nie ulegała znaczniejszym przeobrażeniom w ciągu następnych lat trzech [1]). Pewne zmiany, nie naruszające jednak zasad ustroju, zostały wywołane przez: a) utworzenie przy ministerstwie skarbu biura sprzedaży soli na zasadzie uchwały rady ministrów z 12 września 1921 r.; b) wydanie specjalnych przepisów i instrukcji dla centralnej księgowości i centralnej kasy państwowej 24 listopada 1921 r. [2]); c) przez ustawę z 1 czerwca 1922 r. o monopolu tytoniowym i rozporządzenie ministra sk. o organizacji dyrekcji tego monopolu z 30 maja 1923 r. [3]); d) ustawę z 26 września 1922 roku i rozporządzenie min. sk. z 9 listopada 1923 r. o państwowym urzędzie kontroli ubezpieczeń, który został budżetowo wyodrębniony; e) przez ustanowienie rady towaroznawczej do spraw celnych, jako organu doradczego na podstawie rozporządzenia rady ministrów z 1 lutego 1923 r.; f) ustanowienie 21 lutego 1923 roku komitetu ekonomicznego ministrów pod przewodnictwem ministra skarbu [4]); wreszcie g) przez ustawę z 4 lipca 1923 r.; która podporządkowała ministrowi skarbu główny urząd likwidacyjny [5]).

Rok 1924 [6]) przyniósł nowy statut organizacyjny, zatwierdzony przez radę ministrów 25 lutego 1924 r. [7]) i wprowadzony w życie od 15 kwietnia tegoż roku.

---

[1]) W okresie urzędowania ministrów skarbu: dr. Jerzego Michalskiego od 26 września 1921 r. do 6 czerwca 1922 r., ś. p. Zygmunta Jastrzębskiego od 31 lipca 1922 r. do 12 stycznia 1923 r., Władysława Grabskiego (powtórnie) od 13 stycznia do 1 lipca 1923 r., ś. p. Huberta Lindego od 1 lipca do 1 wrześaia 1923 r. i dr. Władysława Kucharskiego od 1 września do 15 grudnia 1923 r.

[2]) Dz. urz. min. skarbu N. N. 45 i 54 poz. 564 i 566.

[3]) Dz. ustaw R. P. N. 47 i 65 poz. 409 i 507.

[4]) Regulamin kom. ekon. ogłoszony w N. 48/1923 Monitora Polskiego.

[5]) Dz. U. R. P. N 75 poz. 588 i rozporz. min. sk. z 14 lutego 1924 roku w Monitorze Pol. N. 45 poz. 131.

[6]) Okres urzędowania ministra Wł. Grabskiego (po raz trzeci) od 19 grudnia 1923 r.

[7]) Ogłoszony w N. 65/1924 Monitora Polskiego.

Zmiana miała na celu z jednej strony usankcjonowanie licznych odchyleń od poprzedniego statutu z roku 1921, wywołanych rozrostem zadań i czynności ministerstwa, z drugiej strony zdążała ku zwiększeniu usamodzielnienia poszczególnych departamentów przez oddanie spraw osobowych, skupionych poprzednio w departamencie administracyjnym, w ręce dyrektorów fachowych departamentów celem osiągnięcia sprężystości w administracji i uczynienia dyrektorów bardziej odpowiedzialnymi za rezultaty działalności podwładnego im personelu.

Według statutu z r. 1924 ministerstwo dzieli się na siedm departamentów: 1) prezydjalny (poprzednio administracyjny), składający się z 5 wydziałów: osobowego, ogólnej polityki finansowej, organizacyjno-gospodarczego, sekretarjatu komitetu ekonomicznego i inspekcji ogólnej; 2) obrotu pieniężnego (przedtem depart. kredytowy), złożony z 5 wydziałów: środków płatniczych, dewizowego, bankowego, rady spółdzielczej i kredytowego; temu ostatniemu podlegają: urząd pożyczek państwowych, państwowe zakłady graficzne, mennica, inspektorat bankowy; 3) budżetowy z 7-miu wydziałami: ogólnym, budżetu wojskowego, wydziałem A budżetów administracyjnych, wydziałem B budżetów administracyjnych, budżetów komunikacyjno-budowlan. budżetów gospodarczych i emerytalnym; 4) ceł z 6 wydziałami: osobowym, kontroli celnej, postępowania celnego, taryfowym, straży celnej i karnym; 5) podatków i opłat, złożony z 8 wydziałów: instrukcyjno-rewizyjnego, podatku dochodowego, podatków przemysłowych i handlowych, podatków realnych, podatku majątkowego, podatku od spadków i darowizn. opłat stemplowych i finansów samorządowych; 6) akcyz i monopolów z 5-ciu wydziałami: spirytusowym, podatków pośrednich i monopolów, kontroli, karnym i instrukcyjno-rewizyjnym; temu departamentowi podlegają: generalna dyrekcja loterji państwowej i dyrekcja monopolu tytoniowego; 7) kasowy z 4-ma wydziałami: administracyjno-kasowym, centralnej księgowości, instrukcyjno-rewizyjnym i rachunkowym; departament. ka-

sowemu podlegają: centralna kasa państwowa i biuro znaków wartościowych.

W następnych latach (1924 — 27) [1]) wydano kilka ustaw i rozporządzeń, które pociągnęły za sobą dalsze zmiany w szczegółach organizacji ministerstwa skarbu, a mianowicie:

a) w roku 1924 zostały podporządkowane ministrowi skarbu prokuratorja generalna Rzplitej na zasadzie rozporządzenia Prezydenta z 9 grudnia 1924 roku o zmianie ustroju prokuratorji generalnej [2]), jako też bank gospodarstwa krajowego, zorganizowany na podstawie rozporządzenia Prezydenta R. P. z 30 maja 1924 roku i statutu, zatwierdzonego przez ministra skarbu 31 maja tegoż roku [3]).

b) w roku 1925 po wprowadzeniu monopolu spirytusowego na zasadzie ustawy z 31 lipca 1924 roku zorganizowano dyrekcję monopolu i państwową radę spirytusową rozporządzeniami min. sk. z 22 stycznia i z 19 lutego 1925 r. [4]), a wewnętrzny ustrój dyrekcji uregulowano przepisem z 18 grudnia 1925 r. [5]).

c) w tymże roku nastąpiła reorganizacja departamentu obrotu pieniężnego wraz z odpowiednią zmianą statutu, zatwierdzoną rozporządzeniem rady ministrów z 8 kwietnia 1925 r. [6]). Departament został podzielony na sześć wydziałów: środków płatniczych, dewizowy, bankowy, rady spółdzielczej, kredytu publicznego, polityki kredytowej; podlegały mu urząd pożyczek państwowych, inspektorat bankowy, państwowe zakłady gra-

---

[1]) Był to okres urzędowania ministrów: Wł. Grabskiego do 13 listopada 1925 r., Jerzego Zdziechowskiego od 20 listopada 1925 r. do 18 maja 1926 r., Gabrjela Czechowicza od 15 maja do 8 czerwca 1926 r., Czesława Klarnera od 8 czerwca do 30 września 1926 r. i Gabrjela Czechowicza (powtórnie) od 2 października 1926 r. do 9 marca 1929 r.

[2]) Dz. Ust. R. P. N. 107 poz. 967.

[3]) Dz. Ust. R. P. N. 46 poz. 477 i 481.

[4]) Dz. Ust. R. P. N. 14 poz. 95.

[5]) Regulamin organizacji wewnętrznej Dyrekcji Pań. Monop. Spir. Dz. Urz. Min. Sk. N. 3/26.

[6]) Rozporz. Rady Min. zmieniające Statut organizacyjny Min. Sk. z 25 lutego 1924 r., pomieszczone w Monitorze Pol. Nr. 90 poz. 353.

ficzne i mennica państwowa. Zakłady graficzne wydzielono 26 maja 1925 r. w osobne przedsiębiorstwo państwowe [1]), a mennica otrzymała przepis organizacyjny 20 maja 1925 r. [2]).

d) w roku 1926 oprócz ważnego pod względem organizacyjnym rozporządzenia rady ministrów z 25 sierpnia w sprawie zasad organizacji i urzędowania ministerstw [3]), o którem niżej mowa, zostały wydane dwa rozporządzenia ministra skarbu z 27 listopada 1926 roku o organizacji państwowych monopolów tytoniowego i spirytusowego, regulujące ustrój tych tworów jako przedsiębiorstw państwowych oraz ich stosunek do ministerstwa skarbu [4]) i rozporządzenie Prezydenta R. P. z 10 grudnia 1926 r. o utworzeniu rady finansowej przy ministrze skarbu [5]). W końcu 1926 roku sprawy komitetu ekonomicznego ministrów przekazano prezydjum rady ministrów, co pociągnęło za sobą zwinięcie sekretarjatu komitetu ekonomicznego w departamencie prezydjalnym M. S. [6]).

e) wreszcie w 1927 r. na zasadzie rozporządzenia rady ministrów z 10 stycznia wcielono do ministerstwa skarbu główny urząd likwidacyjny [7]) i przeprowadzono zmiany w regulaminie wewnętrznym dyrekcji państwowego monopolu spirytusowego [8]).

Rozporządzenie rady ministrów z 25 sierpnia 1926 roku w sprawie zasad organizacji i urzędowania mini-

---

[1]) Na podstawie rozp. Prezydenta R. P. z 29/VI.24 r. Dz Ust. N. 56 poz. 375.

[2]) Rozp. Min. Sk. o tymczasowej organizacji mennicy pań. (Dz. U. R P. N. 55 poz. 395), oparte na rozporządzeniu Prezydenta R. P. z 14 kwietnia 1924 r. (Dz. Ust. N. 37 poz. 401).

[3]) Monitor Polski z 6 września 1926 r. Nr. 203 poz. 578.

[4]) Dz. Ust. R. P. Nr. 127 poz. 742 i 743.

[5]) Dz. Ust. R. P. Nr. 121 poz. 695. Regulamin dla Rady Finansowej został wydany przez Ministra Skarbu 23 maja 1927 r. Dz. Urz. Min. Sk. Nr. 16 poz. 182.

[6]) Regulamin Kom. Ekonom. z 29 października 1926 roku Monitor Polski Nr. 260.

[7]) Dz. Ust. R. P. Nr. 5 poz. 27.

[8]) Rozporz. Ministra Skarbu z 24 września 1927 r. (Dz. Urz. M. S. Nr. 29 poz. 309).

sterstw co do zasad ustroju, a więc co do podziału ministerstw na departamenty i wydziały, jak również co do obowiązku przedstawiania statutów do zatwierdzania radzie ministrów nie różni się od przepisów z 1920 r., jest jednak zredagowane o wiele lepiej, kładzie słusznie silny nacisk na odpowiedzialność poszczególnych czynników: ministra, podsekretarza stanu, dyrektorów, naczelników wydziałów i urzędników referujących i dlatego znacznie dokładniej określa zakres ich czynności. Oryginalnym jest pomysł poruczenia obowiązków dyrektora departamentu ogólnego (lub administracyjnego)—nazwanego organizacyjnym—podsekretarzowi stanu, wypływa jednak logicznie ze skupienia w tym departamencie spraw osobowych i nadzoru nad urzędowaniem centrali oraz władz i urzędów ministerstwu podległych, tudzież spraw finansowo-gospodarczych, statystycznych i wydawniczych. Za wadę natomiast nowego rozporządzenia uważać należy brak czynnika, skupiającego całość prac legislatywnych, szczególnie wobec ograniczenia roli rady prawniczej przy ministrze sprawiedliwości [1]).

Dnia 12 września 1927 roku w Monitorze Polskim (№ 208) zostało ogłoszone rozporządzenie rady ministrów z 29 sierpnia, zawierające nowy statut organizacyjny ministerstwa skarbu, obowiązujący od dnia ogłoszenia.

Nie znajdujemy w nim żadnych zasadniczych zmian w stosunku do statutu z 1924 r. Ilość departamentów po wcieleniu do ministerstwa b. głównego urzędu likwidacyjnego, jako osobnego departamentu, została powiększona do 8-miu; nastąpiły też pewne przesunięcia w podporządkowaniu departamentom niektórych wydziałów, w ich ilości i w nazwach. Wydział emerytalny został podzielony na dwa: emerytalny i rent inwalidzkich, z których pierwszy wcielono do departamentu ogólnego (poprzednio zwanego prezydjalnym), a drugi — do de-

---

[1]) Rozporządzenie Prezydenta R. P. z 23 marca 1927 roku D. U. R. P. Nr. 29 poz. 234 i 235.

partamentu budżetowego, nadto wydział karny, który, poprzednio stanowił część departamentu akcyz i monopolów, a winien załatwiać także sprawy karne—celne, przyłączono, jako wspólny dla paru departamentów, do departamentu ogólnego, który obecnie składa się z 6-ciu wydziałów (poprzednio z 4-ch). Ilość wydziałów w innych departamentach naogół została zmniejszona: w departamencie obrotu pieniężnego z 6-ciu do 5-ciu, w departamencie budżetowym z 7 do 6-ciu, w departamencie ceł z 6-ciu do 4-ch, w departamencie podatków i opłat z 8-miu do 7-miu, w departamencie akcyz i monopolów z 5-ciu do 4-ch, w departamencie kasowym z 4-ch do 3-ch; departament likwidacyjny został podzielony na cztery wydziały. Ponadto wyodrębniono z departamentu ceł osobny inspektorat straży celnej. Należy przyznać iż nowy ustrój jest w swym układzie bardziej ścisły od poprzedniego, a przez zmniejszenie ilości wydziałów osiąga większą koncentrację pracy i nadzoru nad nią. Sprawę najbardziej może sporną— władzy nad personelem urzędów II i I instancji — nowy statut załatwia w ten sposób, iż departamenty fachowe mają „czuwać nad doborem personelu w podległych im działach służby i opracowywać wnioski w sprawach osobowych urzędników tych działów", a departament ogólny ma „załatwiać na wniosek departamentów fachowych sprawy organizacyjne izb skarbowych oraz dyrekcyj ceł i podległych im urzędów I instancji, z wyjątkiem kontroli skarbowej i straży celnej".

ROZDZIAŁ II.

Władze i urzędy skarbowe II-ej i I-ej instancji.

Jak już wyżej o tem nadmieniono, w końcu września 1918 r. została utworzona w łonie ówczesnego ministerstwa skarbu komisja organizacyjna, której zadaniem było opracowanie planu przejęcia urzędów skarbowych od okupantów, jak również zorganizowanie tymczasowego ustroju administracji skarbowej w b. Królestwie Kongresowem.

W tym celu postanowiono do czasu wprowadzenia jednolitej administracji utworzyć dla b. Królestwa Kongresowego dwanaście delegacji ministerstwa skarbu: w Warszawie, Płocku, Łomży, Kaliszu, Piotrkowie, Częstochowie, Kielcach, Radomiu, Lublinie, Siedlcach, następnie w Białej i Suwałkach, oraz dwa zarządy skarbowe w Warszawie dla stolicy i w Łodzi dla miasta i dla powiatów łódzkiego, brzezińskiego i części łaskiego, pozostającej pod okupacją niemiecką.

W skład delegacji wchodzili: prezes, trzech członków (do spraw podatków bezpośrednich, podatków pośrednich i kasowości), sekretarz i młodszy urzędnik. Delegacje M. S., jak świadczy ich nazwa, nie stanowiły władz II instancji, miały tylko zadania instrukcyjne. Opracowano również plan rozmieszczenia urzędów I instancji, ustalono ich skład osobowy i etaty delegacyj i urzędów.

Po ustąpieniu okupantów delegacje udały się natychmiast do miejsc swego przeznaczenia i objęły urzędy i kasy skarbowe pod władzę i kierownictwo ministerstwa skarbu.

W Małopolsce władzę skarbową sprawowała podówczas krajowa dyrekcja skarbu we Lwowie, a na obszarze b. zaboru pruskiego początkowo komisarjat naczelnej rady ludowej, a od listopada 1919 r. departament skarbu ministerstwa b. dzielnicy pruskiej. W obydwóch tych dzielnicach utrzymano narazie administrację skarbową w jej formach przedwojennych, w Małopolsce uniezależniono ją jednak od władz politycznych i wydzielono inspektoraty skarbowe ze starostw [1]).

Po utworzeniu centrali ministerstwa skarbu jednem z pierwszych jej zajęć w początkach 1919 r. było opracowanie projektu ustawy o jednolitej organizacji władz i urzędów skarbowych.

Narady, które odbyły się w tym celu w M. S., doprowadziły do ustalenia zasad, a te znalazły swój wyraz w motywach do projektu rządowego [2]).

[1]) Ustawa z 8 kwietnia 1919 r. art. 2, 5 i 6 (Dz. Pr. Nr. 31 poz. 261).
[2]) Druk sejmowy Nr. 915/1919 r.

Pod względem formy postanowiono nadać ustawie charakter ramowy, by wobec różnorodności ustawodawstwa skarbowego w poszczególnych dzielnicach i spodziewanych w przyszłości reform w tej dziedzinie można było drogą rozporządzeń dostosowywać ówczesne niejednolite urządzenia do ogólnych podstaw.

Pod względem merytorycznym przyjęto jako wytyczne: 1) całkowite oddzielenie administracji skarbowej od politycznej, 2) utworzenie trzechstopniowego ustroju władz: ministerstwo stanowi instancję III-cią, izby skarbowe w liczbie 12—14 dla dość rozległych okręgów są instancją II-gą; podległe izbie skarbowej, lecz ze względów praktycznych i rzeczowych odrębne od siebie urzędy miejscowe—do spraw podatków bezpośrednich i opłat, do spraw akcyzowych i monopolowych i kasy skarbowe działają jako organy I-ej instancji; 3) administracja ceł jest wyodrębniona i niepodporządkowana izbom skarbowym.

Pomyślany jak wyżej ustrój administracyjny władz i urzędów skarbowych I-ej i II-ej instancji różni się pod wielu względami od systemu administracji skarbowej b. państw zaborczych.

Jak wiadomo, w Niemczech i w Austrji administracja podatków bezpośrednich podlegała ogólnym władzom administracyjnym (politycznym), a w Rosji do władz administracyjnych (policyjnych) należała egzekucja podatków. Jednakowoż już na lat kilkanaście przed wojną światową tak w Austrji jak i w Niemczech rozlegały się głosy w literaturze fachowej i w sferach parlamentarnych, wzywające do całkowitego wyodrębnienia administracji skarbowej [1]). Przemawiały za tem oprócz względów natury politycznej również względy rzeczowe, a mianowicie rozrost podatkowości bezpo-

[1]) W szczególności w Austrji była wysadzona w roku 1913 osobna komisja do zreorganizowania administracji skarbowej, która wypowiedziała się w tym kierunku. Patrz Bericht des Mitgliedes der Kommision zur Förderung der Verwaltungsreform prof. dr. Josef Redlich, über die Entwicklung und den gegenwärtigen Stand der österreichischen Finanzverwaltung. Wien 1913 Hof und Staats - druckerei.

średniej i konieczność posiadania znacznej ilości urzędów podatkowych, przez fachowców kierowanych.

W przewidywaniu, iż w Polsce dziedzina podatkowości musi się szeroko rozwinąć i fachowo udoskonalić ze względu na potrzeby skarbu, autorowie projektu przyjęli zasadę zupełnego wyodrębnienia administracji skarbowej w tym nawet jej dziale, który w dwóch b. państwach zaborczych formalnie podlegał administracji politycznej.

Dwustopniowy ustrój władz w dziedzinie podatków bezpośrednich a trzechstopniowy w podatkach pośrednich (akcyzie), który istniał w Rosji, był podyktowany słabym rozwojem systemu podatków bezpośrednich i opłat, natomiast silnym rozrostem podatków spożywczych, a w szczególności istnieniem monopolu spirytusowego; pociągnęło to za sobą wyodrębnienie zarządu akcyz i izb skarbowych. Niemcy i Austrja posiadały ustrój trzechstopniowy, przyczem zarząd podatków spożywczych, ceł i opłat (należytości) był skoncentrowany.

Projekt polskiej ustawy o organizacji władz i urzędów skarbowych wychodził z założenia, iż trzy rodzaje danin: podatki bezpośrednie, podatki pośrednie i opłaty skarbowe powinny być traktowane z jednakową dbałością o ich wyniki finansowe, że nadzór nad wymiarem i poborem tych różnorodnych danin należy skupić we władzy nadzorczej i odwoławczej II-ej instancji, a sam proces wymiaru i poboru ze względów technicznych rozróżniczkować w instancjach pierwszych. Ponadto ze względu na przewidywany rozrost podatkowości nie uznano za możliwe ograniczyć się tylko do dwóch instancji: izb skarbowych, jako instancji I-ej i ministerstwa, jako instancji odwoławczej, we wszystkich sprawach podatkowych.

Natomiast zostało uznane za konieczne wyodrębnienie zarządu ceł z kompetencji izb skarbowych. Przemawiały za tem różne względy. W chwili tworzenia ustawy organizacyjnej ani granic celnych ani administracji ceł w Polsce prawie nie było; zorganizowania

w sposób jednolity tej obszernej dziedziny nie można było poruczyć poszczególnym izbom skarbowym; musiało ono wychodzić z centrum i mieć jedno sprężyste kierownictwo. Ponadto sprawy celne w Polsce, posiadającej długie i otwarte granice, potrzebujące szczególnie bacznej i uciążliwej ochrony, nie dałyby się do chwili obecnej, a zapewne i w przyszłości załatwiać z korzyścią dla Państwa przez prezesów izb skarbowych; za wielką byłaby ich odpowiedzialność.

Projekt ustawy, przyjęty przez radę ministrów 30 czerwca 1919 roku, został złożony sejmowi ustawodawczemu w dniu 6 lipca tegoż roku i odesłany do komisji administracyjnej, która go rozpatrzyła i jednogłośnie przyjęła w dniu 18 lipca [1]).

Sprawozdanie komisji, jako też przemówienie referenta na posiedzeniu plenarnem [2]) podkreśliło ramowy charakter ustawy, która stwarza tylko szkielet władz, nie wyczerpując treści ich organizacji i kompetencji ze względu na różnorodność przepisów skarbowych w poszczególnych dzielnicach; z tych powodów komisja uznała ustawę za tymczasową, uzupełniając odpowiednio jej tytuł. Zarazem jednak sprawozdanie i referat stwierdziły potrzebę i pożytek ustawy i wyraziły zgodę na zasadnicze podstawy projektu rządowego, wprowadzając li tylko zmiany mniejszej wagi: tytuł „inspektora podatkowego" zastąpiono tytułem „naczelnika urzędu skarbowego", położono nacisk na udział czynnika obywatelskiego przy wymierzaniu podatków, uzupelniając odpowiednio p. 4 art. 8, wreszcie dodano art. 13, upoważniający ministra skarbu do zmieniania drogą rozporządzeń toku instancji jako też kompetencji władz i urzędów do rozstrzygania spraw [3]).

[1]) Referentem projektu ustawy tak w komisji jak i na plenum sejmu był poseł dr. Kiernik, przedstawicielami ministerstwa dr. Lub. Wyszatycki i B. Markowski.

[2]) Sprawozdanie stenograficzne z 82 posiedzenia sejmu-ustawodawczego z dn. 31 lipca 1919 r. (str. 74—76).

[3]) Wprowadzenie tego artykułu okazało się w praktyce niejednokrotnie bardzo potrzebnem przy ujednostajnianiu administracji skarbowej.

Ustawa pod tytułem „o tymczasowej organizacji władz i urzędów skarbowych" została jednogłośnie przyjęta przez sejm w drugiem i trzeciem czytaniu dn. 31 lipca 1919 r. i ogłoszona w Dzienniku Praw 14 sierpnia 1919 r. [1]). Pomieszczamy ją w załączniku.

Od czasu uchwalenia ustawy do wprowadzenia jej w życie na obszarze pięciu województw centralnych (białostockiego, kieleckiego, lubelskiego, łódzkiego i warszawskiego) i w m. stołecznem Warszawie t. j. do 1 kwietnia 1920 roku upłynęło kilka miesięcy. Przepis wprowadczy i rozporządzenie wykonawcze zostały podpisane przez ówczesnego ministra skarbu Wł. Grabskiego w dn. 30 stycznia 1920 r. i ogłoszone w dzienniku ustaw 23 lutego [2]); miesiąc marzec zajęło techniczne przygotowanie nowej organizacji. To opóźnienie tłómaczy się licznemi zmianami, które w r. 1919 zachodziły na stanowisku ministra skarbu, a jeszcze bardziej tem, iż centralna władza skarbowa sama ulegała podówczas częstym zmianom organizacyjnym.

Równocześnie z rozporządzeniem wykonawczem do ustawy organizacyjnej zostały wydane:

a) tymczasowe przepisy o sposobie pobierania przychodów i dokonywania wydatków przez władze i urzędy państwowe z 26 stycznia 1920 r.

b) instrukcja dla kas skarbowych z 4 lutego 1920 r.

c) instrukcja rachunkowa dla izb skarbowych z 2 marca 1920 r.

d) instrukcja biurowa dla izb i urzędów skarbowych z 12 lutego 1920 r. [3]).

---

[1]) Nr. 65 poz. 391.

[2]) Dz. Ust. Nr. 15 poz. 80 i 81. Redaktorami rozporządzenia wykonawczego byli: Lub. Wyszatycki (ówczesny szef sekcji prezydjalnej M. S.) i Bol. Markowski.

[3]) Przepisy i instrukcje rachunkowe są pomieszczone w Monitorze Polskim Nr. Nr. 59 — 64 z roku 1920, jak również w Dz. Urz. M. S. Nr. Nr. 5, 8 i 12 poz. 107, 131 i 165; instrukcja biurowa — w Dz. Urz. M. S. Nr. 10 poz. 147. Przepisy rachunkowe i kasowe zostały opracowane przez komisję, złożoną z ś. p. Koniuszewskiego (naczelnika wydziału kasowego min. sk.), Edwarda Zienkowskiego, Bolesława Markowskiego, Bolesł. Majewskiego i ś. p. Kobierzyckiego; Instrukcja biurowa przez Lub. Wyszatyckiego i St. Ziółkowskiego.

Rozporządzenia ministra skarbu z 21 maja i 11 czerwca 1920 r. [1]) dostosowały przepisy organizacyjne do warunków i potrzeb dwóch większych miast Warszawy i Łodzi. Utworzono w Warszawie pięć, a w Łodzi trzy urzędy skarbowe dla poszczególnych dzielnic tych miast; sprawy opłat stemplowych i podatku spadkowego zostały poruczone I-mu urzędowi w Warszawie i II-mu w Łodzi.

W niespełna rok po wydaniu przepisów organizacyjnych zaszła potrzeba wprowadzenia pewnej zmiany w ustroju izb skarbowych, a mianowicie utworzenia osobnego wydziału V-go dla opłat stemplowych i podatku od spadków i darowizn. Rozporządzenie z 30 stycznia 1920 r. podzieliło izby skarbowe na cztery wydziały: I — ogólny do spraw osobowych, gospodarczych, kancelaryjnych i t. p. i trzy fachowe: II — podatków bezpośrednich, obejmujący narazie również i opłaty (stemplowe i od spadków i darowizn) [2]), III — kasowy, IV—akcyz i monopolów państwowych. Wobec znacznego rozrostu czynności w wydziale II-im i konieczności pozyskania dla działów opłat stemplowych odpowiednich fachowych kierowników rozporządzenie ministra skarbu z 20 stycznia 1921 roku [3]) nakazało wydzielenie od 15 marca 1921 r. spraw, dotyczących opłat stemplowych i podatku od spadków i darowizn, z wydziału II-go i utworzenie dla nich odrębnego wydziału V-go.

Wprowadzona w roku 1920 w województwach środkowych organizacja władz i urzędów skarbowych została w następnych latach stopniowo rozszerzona na cały obszar Rzeczypospolitej.

Rozporządzenie rady ministrów z 21 marca 1921 roku [4]) rozciągnęło moc obowiązującą ustawy organizacyjnej z 31 lipca 1919 r. na ziemie, przyłączone do obszaru Rzplitej na podstawie umowy podpisanej w Ry-

---

[1]) Dz. Urz. M. Sk. Nr. Nr. 21 i 22 poz. 309 i 322.

[2]) „Do czasu utworzenia dla nich osobnego wydziału" p. § 13 rozp. wykon.

[3]) Dz. Urz. Min. Sk. Nr. 10/11 poz. 112.

[4]) Dz. Ust. R. P. Nr. 35 poz. 205.

dze dn. 21 października 1920 r. W wykonaniu powyższego rozporządzenia zostały utworzone w pierwszej połowie 1921 r. izby skarbowe w Brześciu dla województw nowogrodzkiego i poleskiego i w Łucku dla województwa wołyńskiego [1]), a powiaty grodzieński, wołkowyski i białostocki przyłączono do okręgu izby skarbowej białostockiej i utworzono w nich urzędy skarbowe I-ej instancji [2]). Istniejące poprzednio na zasadzie rozporządzeń b. zarządu cywilnego ziem wschodnich (wzgl. b. tymczasowego zarządu terenów przyfrontowych i etapowych, jako też b. zarządu ziem Wołynia i frontu podolskiego) na terenie tych ziem inspektoraty akcyzowe zostały zniesione i zamiast nich wprowadzono urzędy akcyz i monopolów [3]).

W tym samym czasie zrobiono pierwszy krok ku wprowadzeniu nowej organizacji władz skarbowych na obszarze Małopolski. Od 1 czerwca 1921 r. została rozwiązana dyrekcja skarbu we Lwowie i utworzone izby skarbowe we Lwowie dla województw lwowskiego, stanisławowskiego i tarnopolskiego i w Krakowie dla województwa krakowskiego [4]). Do izb tych zastosowano przepisy rozporządzenia organizacyjnego z 30 stycznia 1920 r. z pewnemi zmianami: izbom zostały czasowo podporządkowane sprawy celne, dla których utworzono osobne wydziały VI-te; z zakresu działania izby skarbowej w Krakowie narazie wyłączono zarząd gospodarki spirytusowej, sprawy emerytalne i sprawy katastru gruntowego i przekazano je izbie skarbowej lwowskiej na całym obszarze Małopolski. Ustrój władz skarbowych I-ej instancji pozostał niezmieniony „aż do dalszego zarządzenia“. Z powodu wielkiej ilości spraw emerytalnych, ześrodkowanych w izbie skarbowej lwowskiej, został dla nich utworzony

---

[1]) Rozporz. Min. Skarbu z 28 kwietnia 1921 r. Dz. Ust. R. P. Nr. 39 poz. 243.

[2]) Rozporz. Min. Skarbu z 25 kwietnia 1921 r. Dz. Ust. R. P. Nr. 39 poz. 241.

[3]) Rozporz. Min. Skarbu z 3 lipca 1921 r. Dz. Ust. R. P. Nr. 64. poz. 408.

[4]) Rozporz. Min. Skarbu z 27 kwietnia 1921 roku Dz. Ust. R. P. Nr. 41 poz. 254.

w końcu 1921 r. osobny wydział VII-my emerytalny [1]). W tem miejscu zaznaczyć należy, że rozporządzeniem M. S. z 5 marca 1923 r. sprawy emerytalne zostały skupione w trzech izbach skarbowych: warszawskiej, poznańskiej i krakowskiej [2]).

Z początkiem 1922 r. unifikacja administracji skarbowej objęła województwa poznańskie i pomorskie, które posiadały do końca 1921 roku osobne ministerstwo b. dzielnicy pruskiej i autonomiczną skarbowość (departament skarbowy w Poznaniu i odrębny budżet). Rozporządzeniem z 21 grudnia 1921 r. rada ministrów przekazała ministrowi skarbu administrację skarbową na obszarze b. dzielnicy pruskiej z dniem 1 stycznia 1922 r. [3]). Objęcie administracji formalnie zostało załatwione rozporządzeniem ministra skarbu, powziętem w porozumieniu z ministrem b. dzielnicy pruskiej 22 stycznia 1922 r. [4]). Już poprzednio jednak wydał minister b. dzielnicy pruskiej 23 września 1921 r. rozporządzenie o organizacji władz i urzędów skarbowych w b. dzielnicy pruskiej, całkowicie niemal wzorowane na przepisach ustawy z 31 lipca 1919 r. i rozporządzenia z 30 stycznia 1920 r. z temi zmianami, które były podówczas konieczne ze względu na odmienne ustawy podatkowe i na inny ustrój kontroli skarbowej, jako też kasowości w województwach poznańskiem i pomorskiem [5]). Rozporządzenie to z chwilą objęcia przez ministerstwo skarbu administracji skarbowej na obszarze b. dzielnicy pruskiej, zostało utrzymane w mocy ze zmianami dotyczącemi spraw, przekazanych kompetencji ministerstwa.

W drugiej połowie 1922 r. ogólno-państwową administrację skarbową wprowadzono na obszarze ziemi

---

[1]) Na zasadzie rozporządzenia Ministra Sk. z 25 października 1921 roku.

[2]) Dz. U. R. P. Nr. 39/1923 poz. 271.

[3]) Dz. Ust. R. P. Nr. 4/1922 poz. 19.

[4]) Dz. Ust. R. P. Nr. 11 poz. 101.

[5]) Dz. Ust. R. P. Nr. 101/1921 poz. 724.

wileńskiej. Nastąpiło to na mocy rozporządzeń: a) rady ministrów z 19 czerwca 1922 r. o tymczasowym ustroju władz skarbowych na ziemi wileńskiej i o rozciągnięciu na tę ziemię niektórych ustaw i rozporządzeń [1]), b) ministra skarbu z 11 lipca 1922 roku o utworzeniu izby skarbowej i urzędów skarbowych na obszarze ziemi wileńskiej [2]). Do obszaru tej ziemi zostały włączone narazie powiaty wileński, oszmiański, święciański i trocki, wkrótce jednak na zasadzie rozporządzenia min. sk. z 23 listopada 1922 roku [3]) wcielono do okręgu izby skarbowej wileńskiej powiaty bracławski, dziśnieński, duniłowiczowski i wileński, wyłączone z okręgu izby skarbowej poleskiej (w Brześciu).

Równocześnie zwolna postępowało dostosowywanie administracji skarbowej w Małopolsce do przepisów ustawy organizacyjnej z 31 lipca 1919 r.

Z dniem 1 stycznia 1922 r. zniesiono urzędy podatkowe [4]) a na ich miejsce utworzono kasy skarbowe, sprawy zaś należytościowe (opłat stemplowych i podatku od spadków i darowizn), które wchodziły w zakres działania urzędów podatkowych, przekazano inspektoratom skarbowym [5]); rozstrzyganie rekursów przeciwko wymiarom należytości, uskutecznianym przez inspektoraty, poruczono izbom skarbowym [6]). Ponieważ ilość kas skarbowych (b. urzędów podatkowych) w Małopolsce była nadmierną i nie odpowiadała przepisom ustawy organizacyjnej (art. 4), jak również wymaganiom natury oszczędnościowej, przystąpiono do stopniowego zwijania kas, istniejących po za siedzibami inspektoratów skarbowych w Małopolsce i w ciągu 1922 — 1924 r.

---

[1]) Dz. Ust. R. P. Nr. 51 poz. 458.

[2]) Dz. Ust. R. P. Nr. 58 poz. 522.

[3]) Dz. Ust. R. P. Nr. 112 poz. 1020.

[4]) Pozostałość b. organizacji skarbowej austrjackiej.

[5]) Rozporządzenie Min. Sk. z 4 stycznia 1922 r. Dz. Ust. R. P. Nr. 6 poz. 46.

[6]) Rozporządzenie Min. Sk. z 4 stycznia 1922 r. Dz. Ust. R. P. Nr. 48 poz. 430.

zniesiono ich ogółem 90 [1]). Aby przez zwinięcie kas w miejscowościach położonych po za siedzibami inspektoratów nie utrudnić publiczności wpłacania należności na rzecz skarbu Państwa, zezwolono na uiszczanie wpłat na ręce poborców (sekwestratorów) skarbowych, mających miejsca służbowe po za siedzibą kasy.

Ujednostajnienie organizacji kas skarbowych na całym obszarze Rzplitej zostało umożliwione przez wprowadzenie w ciągu 1922 roku jednolitych dla całego Państwa przepisów rachunkowo-kasowych, wydanych przez ministra skarbu w porozumieniu z najwyższą izbą kontroli 24 listopada 1921 roku [2]), które położyły kres trzem odrębnym systemom rachunkowości i kasowości państwowej [3]). Uzupełnienie przepisów rachunkowo-kasowych stanowiły wydane 26 czerwca 1922 r. przepisy o prowadzeniu rachunkowości podatków bezpośrednich[4]).

Następstwem powyżej wskazanej reformy było zniesienie w marcu 1923 r. dawnej krajowej kasy skarbowej i osobnej kasy wydziału samorządowego we Lwowie, tudzież filialnej kasy krajowej w Krakowie i utworzenie we Lwowie kas skarbowych A. i B., a w Krakowie kasy skarbowej II [5]).

W końcu 1922 roku została przeprowadzona reorganizacja t. zw. administracji podatkowych we Lwowie i w Krakowie [6]), zamiast których utworzono we

---

[1]) Na zasadzie rozporządzenia Min. Sk. z 19 czerwca 1922 r. (Dz. Ust. R. P. Nr. 51 poz. 464) zwinięto 41 kas na mocy rozp. z 30 sierpnia 1922 r. (Dz. Ust. R. P. Nr. 75 poz. 683), 37 kas rozporządzeniami z 5 stycznia i 24 listopada 1923 roku (Dz. Ust. R. P. Nr. 5 poz. 35 i Nr. 30 poz. 184) wreszcie 30 listopada i 22 grudnia 1924 r. (Dz. Ust. R. P. Nr. 107 poz. 973 i Nr. 117 poz. 1062) zwinięto jeszcze 12 kas, pozostałych po za siedzibami inspektoratów.

[2]) Dz. Urzęd. M. S. Nr. 45 poz. 564 — 567.

[3]) P. pracę Romana Czauderny, dyrektora depar. kasowego M. S. p. t. „Rachunkowość i Kasowość Państwowa w Polsce do roku 1925, Warszawa 1925 r.

[4]) Dz. Urz. M. S. Nr. 17 poz. 261.

[5]) Rozporz. Min. Skarbu z 15 marca 1923 r. Dz. Ust. R. P. Nr. 31 poz. 201.

[6]) Zarządy wymiarowe w większych miastach.

Lwowie pięć, a w Krakowie trzy inspektoraty skarbowe (urzędy skarb. podatków bezpośrednich i opłat skarb. [1]). Z kolei przystąpiono do uregulowania spraw, dotyczących katastru gruntowego w Małopolsce. Czasowo poruczony wyłącznie izbie skarbowej we Lwowie zarząd archiwum map katastralnych, oddziałów dla rekonstrukcji operatów katastralnych i spraw osobowych urzędników miernictwa został podzielony rozporządzeniem min. sk. z 31 marca 1922 r. [2]) między izby skarbowe lwowską i krakowską według właściwości terytorjalnej, a w ciągu roku 1923 i 1924 przeprowadzono zmiany w rozmieszczeniu biur (ewidencyj) katastru gruntowego i zwinięto 17 z nich przez połączenie okręgów katastralnych [3]). W następnych latach zarządzono jeszcze kilka dalszych zmian [4]) w urzędach katastralnych.

Gdy mowa o katastrze gruntowym, należy zaznaczyć, iż wydziały miernicze i urzędy katastralne w województwach poznańskiem i pomorskiem początkowo podlegały ministerstwu robót publicznych. Celem wprowadzenia jednolitości w kompetencji władz rozporządzenie rady ministrów z 9 września 1925 r. [5]) podporządkowało te urzędy ministrowi skarbu z dniem 1 stycznia 1926 roku.

Po uskutecznieniu zmian w organizacji urzędów skarbowych, dokonanych w Małopolsce w ciągu lat 1922 — 1924 włącznie, pozostało do załatwienia jedno jeszcze zarządzenie unifikacyjne, a mianowicie zrefor-

---

[1]) Rozporz. Min. Sk. z 4 października i z 3 grudnia 1922 r. o częściowej organizacji władz podatkowych I-szej instancji we Lwowie (Dz. U. R. P. Nr. 92 por. 860), w Krakowie (Dz. Ust. R. P. Nr. 115 poz. 1044).

[2]) Dz. Ust. R. P. Nr. 30 poz. 248.

[3]) Na zasadzie sześciu rozporz. Min. Sk. z 28 marca, 2 i 31 lipca 1923 r. i z 29 lutego, 30 maja i 30 lipca 1924 r. (Dz. Ust R. P. Nr. Nr. 4, 76, 84 z 1923 r. i Nr. Nr. 28, 58 i 68 z 1924 r.

[4]) Rozp. Min. Sk. 12 grudnia 1925 r., 22 maja i 15 września 1926 roku zniosły jeszcze trzy ewidencje a dwie restytuowały (Dz. Ust. R. P. Nr. 127/25 p. 909 Nr. Nr. 52 i 99/1926 p. p. 309 i 572.

[5]) Dz. Ust R. P. Nr. 8 poz. 691.

mowanie małopolskich dyrekcji okręgów skarbowych [1]), które stanowiły pierwszą instancję dla spraw podatków spożywczych i należytości (opłat stemplowych i podatku od spadków i darowizn). Uczyniło to rozporządzenie ministra skarbu z 1 kwietnia 1925 r. [2]), które z dniem 1 września t. r. zniosło 17 dyrekcji okręgów skarbowych i wprowadziło zamiast nich tyleż urzędów akcyz i monopolów, wydzielając z dyrekcji skarbowych administrację należytości i przenosząc ją do właściwych inspektoratów skarbowych. Rozporządzenie to zmieniło zarazem tytuł „inspektoratów skarbowych", nadając im nazwę, przyjętą w ustawie organizacyjnej z 31 lipca 1919 r. „urzędów skarbowych podatków i opłat skarbowych".

Równocześnie, aczkolwiek odrębnie, następowało organizowanie celnictwa w sposób jednolity dla całej Rzplitej. Na zasadzie uchwały sejmu z 1 sierpnia 1919 roku, udzielającej ministrowi skarbu prawa wydawania przepisów celnych, dokonano organizacji urzędów celnych na tych granicach, które podówczas były już ustalone. Po wydaniu 15 stycznia 1921 r. rozporządzenia rady ministrów o przekazaniu ministrowi skarbu zarządu spraw celnych na obszarze b. dzielnicy pruskiej [3]), zostały zorganizowane urzędy celne na granicy województw poznańskiego i pomorskiego z Niemcami i dyrekcja ceł w Poznaniu [4]). W roku 1922 po przyłączeniu do Polski części ziemi górnośląskiej powstała dyrekcja ceł w Mysłowicach i urzędy celne na granicy województwa śląskiego [5]). W tymże roku rozporządzenie rady

[1]) Władze I instancji w dziale podatków spożywczych, spraw celnych i opłat (należytości) skarbowych.

[2]) Dz. Ust. R. P. Nr. 38 poz. 263.

[3]) Dz. Ust. Nr. 9 poz. 44.

[4]) Rozp. M. S. z 29 kwietnia 1921 r. w przedmiocie tymczasowego ustroju władz i urzędów celnych na obszarze b. dzielnicy pruskiej (Dz. Ust. R. P. Nr. 39 poz. 244).

[5]) Patrz art. 4 ustawy z 16 czerwca 1922 r. o rozciągnięciu na ziemię górnośląską Konstytucji Rzplitej Polskiej i niektórych innych ustaw (Dz. Ust. R. P. Nr. 46 p. 388) tudzież rozporz. Departamentu Ceł z 17 czerwca 1922 r. Nr. 2589/22.

ministrów z 11 października [1]) ustanowiło dyrekcje ceł jako okręgowe władze II instancji na obszarze b. zaborów rosyjskiego i austrjackiego z siedzibami w Warszawie, Wilnie i Lwowie. Organizację i zakres działania dyrekcji ceł unormowało rozporządzenie ministra skarbu z 24 marca 1923 roku [2]). Wskutek utworzenia dyrekcji ceł we Lwowie dla województw małopolskich zniesiono osobne wydziały VI-te dla spraw celnych w izbach skarbowych lwowskiej i krakowskiej. Wszystkie powyższe zarządzenia zostały usankcjonowane ustawą z dnia 31 lipca 1924 roku o uregulowaniu stosunków celnych [3]). Na zasadzie tej ustawy wydał minister skarbu już w roku 1926 b. ważne rozporządzenie o organizacji straży celnej [4]) uzupełniające przepisy o ustroju celnictwa. Wreszcie zaznaczyć należy, iż po wydaniu ustawy karnej skarbowej z 2 sierpnia 1926 r. rozporządzenie ministra skarbu z 6 grudnia 1926 r. ustaliło urzędy celne (w ogólnej liczbie 57), upoważnione do przeprowadzania śledztw oraz rozstrzygania spraw karnych i ich właściwość terytorjalną [5]).

W sposób powyżej nakreslony została przeprowadzona w ciągu lat sześciu z górą, jednolita organizacja władz i urzędów skarbowych, oparta na ustawie z 31 lipca 1919 r., na obszarze całej Rzplitej, z wyjątkiem, jak dotychczas, województwa śląskiego.

Na Śląsku Górnym i Cieszyńskim, posiadającym, jak wiadomo, autonomję prowincjonalną, przewidzianą

---

[1]) Dz. Ust. R. P. Nr. 91 poz. 846.

[2]) Dz. Ust. R. P. Nr. 38 poz. 258.

[3]) Dz. Ust. R. P. Nr. 80 poz. 777.

[4]) Rozp. Min. Sk. z 29 stycznia 1926 r. Dz. Ust. R. P. Nr. 18 poz. 105. W związku z nim znajduje się rozp. M. S. z 20 listopada 1926 roku o umundurowaniu Straży celnej (Dz. Ust. R. P. Nr. 121 poz. 701).

[5]) Dz. Ust. R. P. Nr. 122 poz. 708. Są to najważniejsze pod względem znaczenia i najruchliwsze urzędy celne (49 klasy I i 8 klasy II).

w statucie organicznym województwa śląskiego [1]) z 15 lipca 1920 r., istnieje wydział skarbowy, stanowiący część składową urzędu wojewódzkiego. Kompetencja wydziału jest o tyle szerszą od zakresu działania izb skarbowych, iż należą do niego sprawy odrębnego budżetu śląskiego, jako też sprawy finansów komunalnych, pozatem ustrój wydziału niewiele się różni od organizacji izb, niema też znaczniejszych różnic w ustroju urzędów skarbowych I instancji. Gdyby więc stosunek skarbu śląskiego do skarbu Państwa uległ zmianie, unifikacja organizacji władz i urzędów skarbowych śląskich z ustrojem administracji skarbowej na innych obszarach Rzplitej nie nastręczyłaby znaczniejszych trudności.

Lata 1925 — 1927 przyniosły pewne uzupełnienia ustroju władz i urzędów skarbowych, spowodowane bądź powołaniem do życia nowych tworów organizacyjnych, bądź wydaniem przepisów, regulujących dawniejsze urządzenia.

Do pierwszych należy utworzenie w marcu 1925 r. przy wydziałach IV-ch izb skarbowych oddziałów dyrekcji państwowego monopolu spirytusowego na zasadzie rozporządzenia ministra skarbu z 22 stycznia 1925 r. i okólnika departamentu akcyz i monopolów [2]). Do

---

[1]) Dz. Ust. R. P. Nr. 73 poz. 497. Do Sejmu śląskiego należy ustalanie dorocznego budżetu i zatwierdzanie zamknięć rachunkowych, zaciąganie pożyczek wojewódzkich, nakładanie podatków i opłat publicznych śląskich. Do czasu ustalenia w równobrzmiących ustawach państwowej i śląskiej zakresu spraw sejmu śląskiego w dziedzinie skarbowości i wzajemnego stosunku administracji skarbowej państwowej i śląskiej, dochód z podatków i opłat, pobieranych ze Śląska wpływa do skarbu śląskiego (z pewnymi wyjątkami, jak cła, podatek majątkowy), który też prowadzi administrację podatkową. Z tych dochodów oddaje śskarbląski na potrzeby ogólno państwowe część, odpowiadającą liczbie mieszkańców i sile podatkowej Śląska (tangentę).

P. artykuł dr. M. Bielaka „Władztwo Skarbowe w województwie Śląskiem" w Czasopiśmie Skarbowem zeszyt 6 czerwiec 1927 r.

[2]) Patrz Rozp. Min. Skarbu z 22 stycznia 1925 r. okólniki Dep. Akc. i Mon. z 17 marca 1925 roku Nr. 5687 i Dyr. Pań Mon. Sp. Nr. Nr. 61, 62 (Dz. Urz. Min. Sk. Nr. Nr. 11, 29 poz. 336, 614 i 615 z r. 1925). Oddziały dyrekcji monopolu spirytusowego przy izbach skarbowych zostały ostatniemi laty zniesione.

przepisów, wywołanych utworzeniem monopoiu spirytusowego a mających charakter organizacyjny, wypada zaliczyć również zarządzenie ministra skarbu z 18 grudnia 1925 roku o współdziałaniu urzędników skarbowych z działu podatków pośrednich (akcyz i monopolów) w nadzorze nad przedsiębiorstwami i zakładami dyrekcji państwowego monopolu spirytusowego [1]), określające stosunek władz skarbowych II i I instancji do monopolu spirytusowego, jako przedsiębiorstwa państwowego.

Do grupy drugiej zaliczamy ważne pod względem organizacyjnym, rozporządzenie ministra skarbu z 24 czerwca 1925 roku [2]) w celu wykonania dawniej już wydanej ustawy z 14 grudnia 1923 r. (o uprawnieniach organów wykonawczych władz skarbowych) [3]). Rozporządzenie to w sposób ścisły ustaliło skarbowe organy wykonawcze (kontrolerów — buchalterów, kontrolerów akcyzowych, sekwestratorów i straż celną), ich prawa i obowiązki. W związku z rzeczonem rozporządzeniem pozostaje drugie, również ważne, z tejże daty o organizacji kontroli skarbowej (akcyzowej), zawierające jednolite przepisy dla tej gałęzi służby [4]). Uzupełnieniem pomienionego rozporządzenia jest instrukcja z 26 października 1926 roku dla kontroli skarbowej „przydzielonej" (przeznaczonej) do dozoru salin wzgl. kopalń soli [5]). Do tejże grupy należy wydana przez ministra skarbu 17 maja 1926 r. instrukcja o przymusowem ściąganiu państwowych podatków i opłat, tudzież innych należności skarbowych [6]). Ma ona przedewszystkiem duże znaczenie pod względem unifikacyjnym, gdyż wprowadza jednolite przepisy postępowania egzekucyjnego w całem Państwie, o ile na to pozwalają różnorodne normy prawodawstwa cywilnego, jest też ważną

---

[1]) Monitor Polski Nr. 2 poz. 6 z roku 1926.
[2]) Dz. Ust. R. P. Nr. 83 p. 576.
[3]) Dz. Ust. R. P. Nr. 5/1924 r. p. 37.
[4]) Monitor Polski Nr. 193 p. 849.
[5]) Dz. Urz. Min. Sk. Nr. 31 poz. 326.
[6]) Dz. Urz. Min. Sk. Nr. 15 poz. 168.

pod względem organizacyjnym, ustala bowiem organy wykonawcze władz egzekucyjnych (sekwestratorów, a w razie potrzeby specjalnie delegowanych urzędników skarbowych, jako też organy samorządowe).

W związku z instrukcją egzekucyjną pozostaje rozporządzenie ministrów skarbu i spr. wewnętrznych z 14 stycznia 1925 roku [1]) o przekazaniu czynności poboru podatku gruntowego na obszarze województw krakowskiego, lwowskiego, stanisławowskiego i tarnopolskiego organom samorządu gminnego. Pobór podatku gruntowego w innych dzielnicach Państwa oddawna należał do organów gminnych, rozporządzenie więc z 14 stycznia 1925 r. poczytywać należy za jedno z zarządzeń unifikacyjnych. Z pomocy organów samorządu administracja skarbowa korzysta również i w innych wypadkach tam, gdzie ustawy podatkowe to przewidują, np. wymiar i pobór podatku od nieruchomości miejskich i niektórych wiejskich, jako też podatku od lokatorów uskuteczniają magistraty miast wzgl. wydziały powiatowe.

Wreszcie w tejże grupie mieszczą się liczne zarządzenia, wydane przy stopniowem wprowadzaniu w życie ustawy o państwowej służbie cywilnej z 17 lutego 1922 roku [2]). Należy do nich przedewszystkiem rozporządzenie rady ministrów z 26 czerwca 1924 roku, ustalające tabelę stanowisk we władzach i urzędach państwowych oraz tytuły do stanowisk przywiązane [3]). Jego uzupełnienie stanowią wydane w r. 1925 rozporządzenia rady ministrów:

---

[1]) Dz. Ust. R. P. Nr. 9 poz. 65.

[2]) Dz. Ust. R. P. Nr. 21 poz. 164.

[3]) Dz. Ust. R. P. Nr. 64 p. 630. Rozporządzenie to między innemi zmieniło przewidziany w ustawie z 31 lipca 1919 roku tytuł „dyrektora Izby Skarbowej" na „Prezesa Izby Skarbowej" i niektóre inne nazwy urzędników ustalone poprzednio w rozporządzeniu wykonawczem do ustawy powyższej np. „naczelnik kasy skarbowej" zamiast „skarbnik", „skarbnik" zamiast „kasjer" i t. p. Urzędnicy zostali podzieleni na trzy kategorje (referendarskich, rachunkowych i kancelaryjnych); w każdej kategorji określono stanowiska i przywiązane do nich stopnie służbowe.

1) z 7 stycznia — o komisjach kwalifikacyjnych, czynnych przy władzach naczelnych i władzach bezpośrednio podległych naczelnym [1]);

2) z 7 i 16 stycznia — o służbie przygotowawczej i egzaminie (praktycznym) kandydatów na stanowiska urzędników: a) administracyjnych I kategorji, b) administracyjnych II kategorji, c) technicznych I kategorji, d) rachunkowych i kasowych II kategorji [2]);

3) z 16 stycznia o wykazach stanu służby [3]);

4) z 13 maja o służbie przygotowawczej i egzaminie kandydatów na stanowiska III kategorji [4]);

5) z 3 czerwca 1925 r. i z 17 marca 1926 r. o zmianach i uzupełnieniach rozporządzenia z 26 czerwca 1924 roku [5]) i kilka innych mniejszej wagi.

Nie bez wpływu na ustrój władz była również ustawa z 17 lutego 1922 roku o organizacji władz dyscyplinarnych i o postępowaniu dyscyplinarnem przeciwko funkcjonarjuszom państwowym [6]), która powołała do życia komisje dyscyplinarne: najwyższą przy prezydencie ministrów, wyższe przy władzach naczelnych i komisje pierwszych instancji przy władzach bezpośrednio podległych władzom naczelnym (w skarbowości — przy izbach skarbowych).

*
* *

O ile ustawa z 31 lipca 1919 r. o tymczasowej organizacji władz i urzędów skarbowych, zawierająca, jak wiadomo, tylko jak najogólniej ujęte postanowienia organizacyjne i kompetencyjne, stopniowo otrzymała moc obowiązującą na obszarze całego Państwa, z wyjątkiem województwa śląskiego, o tyle rozporządzenie wykonawcze do niej z 30 stycznia 1920 roku,

---

[1]) Dz. Ust. R. P. Nr. 6 poz. 50.

[2]) Dz. Ust. R. P. Nr. Nr. 6, 11 i 16 poz. 49. 78, 79 i 103,

[3]) Dz. Ust. R. P. Nr. 11 poz. 81.

[4]) Dz. Ust. R. P. Nr. 60 p. 424.

[5]) Dz. Ust. R. P. Nr. 67/25 r. p. 470 i Nr. 31/26 r.

[6]) Dz. Ust. R. P. Nr. 21 p. 165. Pewne zmiany w tej ustawie wprowadziły dwie późniejsze ustawy z 28 lipca 1922 r. i z 21 marca 1924 r. Dz. Ust. R. P. Nr. 65/22 r. p 682 i Nr. 31/24 r. poz. 307.

wydane tylko dla pięciu województw centralnych, a podające bardziej szczegółowe przepisy o ustroju wewnętrznym i zakresie czynności władz II i I instancji, nie mogło być w całości rozciągane na wszystkie b. dzielnice. Nie pozwalały na to przedewszystkiem różnice, które istniały podówczas w materjalnem ustawodawstwie skarbowem pomiędzy dzielnicami.

Przy tworzeniu izb skarbowych lwowskiej i krakowskiej (27 kwietnia 1921 r.) zastosowano do nich tylko przepisy rzozporządzenia wykonawczego, dotyczące praw i obowiązków dyrektora izby (§§ 6 — 12), podziału izby na wydziały, a tych na oddziały (§§ 13 i 14), kompetencji wydziału I—ogólnego (§ 15), kompetencji naczelników wydziałów: II-go—podatków bezpośrednich, III-go—kasowego i IV-go—akcyz i monopolów (§§ 26,27, 36 i 43), poza tem zakres działania tych izb miały normować tymczasowo przepisy o zakresie działania dyrekcji skarbu we Lwowie [1]).

Podobnież przy organizowaniu izb skarbowych poleskiej i wołyńskiej (28 kwietnia 1921 r.) otrzymały moc obowiązującą dla tych izb tylko przepisy zawarte w §§ 6—14 (p. wyżej), 17 (skład osobowy wydziału I), 27 i 28 (obowiązki naczelnika wydz. II i kierowników oddziałów), 35, 36 i 44 (obowiązki naczelników wydziałów III i IV i skład osobowy tych wydziałów); pod innymi względami miały tymczasowo obowiązywać rozporządzenia b. zarządu terenów przyfrontowych i etapowych, b. zarządu cywilnego ziem wschodnich i b. zarządu ziem Wołynia i frontu podolskiego, które skądinąd były wzorowane na rozporządzeniu wykonawczem z 30 stycznia 1920 roku.

Nie inaczej sprawa została załatwiona przy wprowadzeniu ustawy organizacyjnej na obszarze ziemi wileńskiej (11 lipca 1922 r.), do której zastosowano tylko wyżej wymienione przepisy §§ 6—14, 26—28, 34—36,

---

[1]) W izbach tych przeto miały nadal obowiązywać dawne przepisy austrjackie o kompetencji b. krajowej dyrekcji skarbu we Lwowie z wyjątkiem tych, które zostały zastrzeżone Ministerstwu Skarbu rozporządzeniem z 12 kwietnia 1919 r. (Dz. Ust. R. P. Nr. 39 poz. 287).

43—45, a nadto przepisy o kompetencji urzędów skarbowych podatków i opłat (§ 53), urzędów akcyz i monopolów (§ 63), kas skarbowych (§ 87) o prawach i obowiązkach naczelnika kasy (skarbnika) (§§ 89—90) i rozporządzenie z 20 stycznia 1921 r. o utworzeniu V-go wydziału izby skarbowej (dla spraw opłat stemplowych i podatku od spadków i darowizn), zachowując przytem tymczasowo moc obowiązującą rozporządzeń b. zarządu Litwy środkowej, dotyczących zakresu działania izby skarbowej i podległych jej urzędów.

Dla województw wielkopolskiego i pomorskiego, jak już o tem była mowa wydał minister b. dzielnicy pruskiej 23 września 1921 roku rozporządzenie o organizacji władz i urzędów skarbowych w b. dzielnicy pruskiej, które przejęło przepisy rozporządzenia z 30 stycznia 1920 r. z pewnemi jednak zmianami. W szczególności nie zostały pomieszczone w rozporządzeniu ministra b. dzielnicy pruskiej przepisy, dotyczące organizacji kontroli akcyzowej i ustroju kas, zawarte w §§ 78—108 rozporz. z 30 stycznia 1920 r., przewidywano bowiem wydanie nowych pod tym względem instrukcji; kompetencja wydziałów II izb skarbowych, jako też podatków bezpośrednich i opłat skarbowych została ujęta odmiennie ze względu na różnice ustaw podatkowych, które podówczas obowiązywały na obszarze b. zaboru pruskiego; wydziały izb jako też niektóre urzędy i stanowiska urzędowe otrzymały nazwy odmienne od przyjętych w rozporządzeniu z 30 stycznia 1920 r. [1]), został też wprowadzony osobny przepis (§ 7) określający stopnie służbowe, przywiązane do stanowisk służbowych do czasu wprowadzenia w życie jednolitej ustawy o państwowej służbie cywilnej.

Wszystkie niemal zaznaczone powyżej różnice, zostały z biegiem czasu wyrównane dzięki wprowadzaniu

---

[1]) Wydział opłat stemplowych otrzymał nazwę III-go, a wydział kasowy V-go wydział IV izby i urzędy skarbowe akcyz i monopolów nazwano wydziałem wzgl. urzędem skarbowym podatków pośrednich, rewizorów akcyzowych — urzędnikami technicznymi i t. p.

jednolitych ustaw podatkowych, jednolitych przepisów rachunkowo-kasowych, ogólnej dla całego Państwa ustawy o państwowej służbie cywilnej, instrukcji dla kontroli skarbowej (akcyzowej) i innych przepisów obowiązujących na obszarze całej Rzplitej, pozostały jednak pewne lokalne odchylenia, spowodowane stopniowem i różnoczesnem wprowadzaniem w życie ustawy organizacyjnej w poszczególnych dzielnicach.

Jeżeli z jednej strony rozporządzenie wykonawcze z 30 stycznia 1920 roku nie było wprowadzane w poszczególnych okręgach skarbowych w całej swej osnowie, to z drugiej strony liczne jego postanowienia uległy zmianom także i na obszarze pięciu centralnych okręgów skarbowych. Wyliczymy tu najważniejsze z nich.

Przepisy §§ 20, 21 i 22, określające kompetencję władz skarbowych co do zawierania umów najmu pomieszczeń dla urzędów jako też umów o wykonanie dostaw i robót obowiązują obecnie w brzmieniu, nadanem im rozporządzeniem ministra skarbu z 22 maja 1926 roku[1]).

§ 29, dotyczący oddziału opłat stemplowych, jako też § 31 o kompetencji tego oddziału i § 32 o obowiązkach jego kierownika stosują się do wydziału opłat stempl. i podatku od spad. i darowizn od czasu zorganizowania dla tych spraw w r. 1921 odrębnego wydziału; ponadto przepisy kompetencyjne § 31 powinny być dostosowane do ustawy o opłatach stemplowych z 1 lipca 1926 r.; dotyczy to również i § 54 p. IX.

Na skutek zmiany ustaw o podatkach bezpośrednich stały się nieaktualnemi postanowienia zawarte w §§ 30 i 54 określające kompetencję w tym dziale danin — izb skarbowych i urzędów I instancji.

---

[1]) Dz. Ust. R. P. Nr. 52/1926 poz. 310. Umowy najmu pomieszczeń dla urzędów i zakładów skarbowych mogą być zawierane przez izbę skarbową bez odwoływania się do ministerstwa, o ile termin umowy nie przekracza 3 lat a czynsz roczny 3000 zł. Umowy dostaw i wykonania robót mogą być zawierane przez naczelników urzędów I instancji, o ile cena dostawy czy roboty nie przewyższa 300 zł., a przez izbę skarbową, o ile cena przenosi 300 a nie przekracza 3000 zł.

Wydanie w r. 1921 nowych ogólnych dla całego Państwa przepisów kasowo-rachunkowych pociągnęło za sobą pewne zmiany w postanowieniach o organizacji kas skarbowych (§§ 87 — 101), w szczególności zaś utraciły moc obowiązującą §§ 102 — 107, normujące stosunek kas do urzędów skarbowych podatków i opłat, zastąpiły je bowiem całkowicie przepisy z 26 czerwca 1922 r. o prowadzeniu rachunkowości podatków bezpośrednich i instrukcja z 13 grudnia 1926 roku [1]) do ustawy o opłatach stemplowych (§§ 111 — 134). Przestał również obowiązywać § 42 o kompetencji wydziałów kasowych izb skarbowych w zakresie zaopatrzeń emerytalnych i innych zapomóg (rent inwalidzkich) od czasu skupienia tych spraw w r. 1923 w osobnych wydziałach VI-ch trzech tylko izb skarbowych.

Wreszcie uległy zmianom postanowienia §§ 47 — 48 o rewizorach akcyzowych i §§ 72 — 86 o kontroli skarbowej (w dziale akcyzy), gruntownie znowelizowane rozporządzeniem ministra skarbu z 24 czerwca 1925 roku o organizacji kontroli skarbowej.

* * *

Przedstawiliśmy w rozdziale niniejszym krótką analizę ustawy ramowej z 31 lipca 1919 r. o tymczasowej organizacji władz i urzędów, stopniowe wprowadzanie jej w życie na obszarze całego Państwa i wypełnianie ram ustawy szczegółowymi przepisami, normującymi ustrój i zakres działania organów administracji skarbowej.

Nie ulega wątpliwości, iż przepisy te, wydane przez szereg lat i niekiedy zmieniane i uzupełniane, wymagały usystematyzowania i kodyfikacji.

Ministerstwo skarbu podzielając ten pogląd, powołało w jesieni 1926 r. specjalną komisję [2]), celem poddania rewizji całokształtu urządzenia władz skarbo-

---

[1]) Dz. Urz. Min. Sk. Nr. 33/1926 poz. 353.

[2]) Pod przewodnictwem początkowo b. prezesa izby skarbowej pomorskiej St. Obrzuda, a po jego ustąpieniu — prezesa izby skarbowej krakowskiej J. Gregiera.

wych II i I instancji. Komisja zbadała w ciągu kilku miesięcy funkcjonowanie organów skarbowych na miejscach ich urzędowania — w okręgach izb skarbowych — i zebrała bardzo obfity materjał, który został poddany opracowaniu. Rezultatem podjętej pracy było wydanie rozporządzenia ministra skarbu z dn. 20 czerwca 1927 r. o organizacji i zakresie działania izb skarbowych i podległych izbom urzędów skarbowych [1]) obowiązującego w chwili obecnej.

Treść nowego rozporządzenia będzie przedstawiona w odpowiednich rozdziałach części IV-ej. Tu zaznaczyć jednak należy, iż nie stanowi ono kodyfikacyjnego ujęcia przepisów organizacyjnych i kompetencyjnych dla władz skarbowych II i I instancji i że po za nowem rozporządzeniem obowiązuje jeszcze szereg dodatkowych rozporządzeń i instrukcji [2]), które zostaną w niniejszej pracy we właściwych miejscach przytoczone.

---

[1]) Dz. Ust. R. P. z 27 lipca 1927 r. Nr. 66 poz. 588.

[2]) § 92 brzmi: Rozporządzenie niniejsze wchodzi w życie z dniem 1 sierpnia 1927 r. Z tymże dniem tracą moc obowiązującą przepisy dotychczasowych rozporządzeń wykonawczych do ustawy o tymczasowej organizacji władz i urzędów skarbowych w zakresie unormowanym niniejszem rozporządzeniem.

Załącznik do części III-ej.

USTAWA

z dnia 31 lipca 1919 roku

o tymczasowej organizacji władz i urzędów skarbowych.

Art. 1.

Naczelną władzą kierowniczą, nadzorczą i w ostatniej instancji orzekającą na całym obszarze Państwa, jest ministerstwo skarbu. Ustrój ministerstwa skarbu określają osobne przepisy.

Art. 2.

Zarząd skarbowy w poszczególnych częściach obszaru państwowego sprawują:

A. izby skarbowe;

B. urzędy skarbowe, a mianowicie: a) podatków i opłat skarbowych, b) akcyz i monopolów państwowych, tudzież c) kasy skarbowe;

C. odrębne urzędy celne, których organizację określają osobne przepisy.

Art. 3.

Izby skarbowe podlegają bezpośrednio ministerstwu skarbu i są władzami przełożonemi nad urzędami skarbowemi (art. 2 lit. B.). Tworzy je minister skarbu na obszary, obejmujące pewną liczbę powiatów administracyjnych i stanowiące okręgi skarbowe. Minister skarbu oznacza również siedziby izb skarbowych.

Art. 4.

Urzędy skarbowe podatków i opłat skarbowych tudzież kasy skarbowe (art. 2 lit. B) tworzy się w każdym powiecie administracyjnym, inne zaś urzędy (akcyz, monopolów, urzędy celne) w miarę potrzeby.

Minister skarbu może jednak tworzyć urzędy powyższe na obszar dwu lub więcej powiatów administracyjnych, jak również w obrębie jednego powiatu administracyjnego i w większych miastach utworzyć dwa lub więcej tych urzędów, a także łączyć je w jeden urząd pod kierownictwem osobnego naczelnika urzędu.

Siedzibą urzędu skarbowego (art. 2 lit. B) jest siedziba administracyjnego urzędu powiatowego, zaś w wypadkach, przewidzianych w ustępie 2-im, siedzibę urzędu wyznacza minister skarbu.

Art. 5.

Na czele izby skarbowej stoi dyrektor, na czele urzędu skarbowego podatków i opłat skarbowych — naczelnik skarbowy, na czele urzędu skarbowego akcyz i monopolów państwowych — naczelnik akcyzowy, a na czele kasy skarbowej — skarbnik.

Art. 6.

Ilość urzędników i innych pracowników w izbach i urzędach skarbowych, wymagane od nich kwalifikacje oraz przydzielenie do odpowiednich kategorji płac oznaczy rozporządzenie wykonawcze ministra skarbu.

Art. 7.

Urzędników izb skarbowych i urzędów skarbowych (art. 2 lit. B) mianuje, zwalnia od służby i przenosi minister skarbu, z wyjątkiem urzędników trzech najniższych kategorji płac, oraz strażników skarbowych, których mianują, zwalniają i przenoszą w swoich okręgach dyrektorowie izb skarbowych. Djetarjuszów, woźnych i gońców mianują i zwalniają w izbach skarbowych dyrektorowie, a w urzędach skarbowych (art. 2 lit. B) naczelnicy urzędów.

Urzędnicy, strażnicy skarbowi i woźni, którzy czują się być pokrzywdzonymi zwolnieniem ich z urzędów przez dyrektorów izb względnie naczelników urzędów skarbowych, mają prawo odwołać się do decyzji bezpośrednio przełożonych władz wyższej instancji (ministerstwa skarbu, izby skarbowej), które ostatecznie orzekają o zwolnieniu.

Art. 8.

Izby skarbowe mają następujący zakres działania:

1. Wykonują nadzór nad czynnościami podległych im urzędów skarbowych, a w szczególności czuwają nad tem, aby podatki i opłaty, tudzież przychody z akcyz i monopolów państwowych, były prawidłowo i we właściwym czasie wymierzane, płacone i ściągane.

2. Spełniają czynności, połączone z wykonaniem budżetu państwowego, poruczone im przez właściwe przepisy i rozporządzenia ministerstwa skarbu.

3. Wykonują nadzór nad czynnościami podległych im kas skarbowych tak bezpośrednio, jako też za pośrednictwem skarbowych urzędów podatkowych i opłat skarbowych lub też urzędów akcyz i monopolów państwowych.

4. Orzekają: a) w pierwszej instancji — w sprawach niezastrzeżonych ministerstwu skarbu, ani nie należących do zakresu działania urzędów skarbowych (art. 2 lit. B); b) w drugiej i ostatniej instancji—w sprawach, należących do zakresu działania podległych im urzędów skarbowych, a mianowicie przy udziale komisji podatkowych apelacyjnych, względnie rekursowych w wypadkach ustawami podatkowemi przewidzianych.

Art. 9.

Do urzędu skarbowego podatków i opłat skarbowych należy:

a) wymiar podatków bezpośrednich i opłat skarbowych przy współudziale komisji podatkowych tam, gdzie odnośne ustawy podatkowe to przewidują, kontrola i przymusowe ściąganie podatków i opłat skarbowych, jako też wszelkie związane z tem czynności;

b) bezpośredni nadzór nad podatkami i opłatami, obliczanemi i uiszczanemi przez osoby opodatkowane, inne osoby lub urzędy do tego powołane, jako też nadzór nad zachowaniem przez nie przepisów ustawowych;

c) czuwanie nad przestrzeganiem ustaw podatkowych i stemplowych i wymierzanie kary za ich przekroczenia na podstawie obowiązujących w tej mierze przepisów, o ile karanie nie należy do władz sądowych.

Art. 10.

Do urzędu akcyz i monopolów państwowych należy:

a) bezpośredni nadzór nad produkcją, transportem, handlem i składami przedmiotów, podlegających opłatom akcyzowym lub stanowiących monopol państwowy;

b) nadzór nad prawidłowem obliczaniem i uiszczaniem należnych skarbowi Państwa przychodów z akcyz i monopolów państwowych;

c) czuwanie nad przestrzeganiem ustaw akcyzowych i monopolowych i pociąganie winnych do odpowiedzialności.

Art. 11.

Kasy skarbowe pobierają i przechowują pieniądze i inne wartości na rachunek skarbu państwa, dokonują wypłat na podstawie właściwych poleceń i prowadzą rachunkowość wpływów i wydatków funduszów państwowych. Kasom skarbowym mogą być powierzane niektóre czynności bankowe z ramienia banku Polskiego.

Art. 12.

Czynności izb i urzędów skarbowych (art. 2 lit. B) określi szczegółowo rozporządzenie wykonawcze ministra skarbu.

Organizację kasowości i rachunkowości ustala minister skarbu po porozumieniu się z Najwyższą Izbą Kontroli Państwa ewentualnie z dyrektorem naczelnym banku Polskiego.

Art. 13.

Ze względów organizacyjnych może minister skarbu tymczasowo w drodze rozporządzenia ograniczyć lub zmienić tok instancji, dopuszczalny według istniejących przepisów prawnych, również co do spraw już zawisłych, oraz zmienić kompetencję władz i urzędów do rozstrzygania spraw.

Art. 14.

Termin wprowadzenia w życie niniejszej ustawy w poszczególnych częściach państwa oznaczy minister skarbu.

Art. 15.

Wykonanie niniejszej ustawy poleca się ministrowi skarbu.

Marszałek:

(—) **Trąmpczyński.**

Prezydent Ministrów:

w. z. (—) **Wojciechowski.**

Minister Skarbu:

w. z. (—) **Byrka**

Dz. Praw Nr 65 z d. 14/8 — 1919 r., poz. 391).

DZIAŁ DRUGI.

TERAŹNIEJSZOŚĆ

(R. 1930).

8

CZĘŚĆ I.

Ministerstwo Skarbu i podległe mu Urzędy Centralne.

ROZDZIAŁ I.

Ogólne zasady organizacji Ministerstwa.

§ 1. Minister Skarbu.

Do ministra skarbu należy [1]) „zarząd wszelkich spraw, wchodzących w zakres skarbowości państwowej oraz polityki finansowej Państwa: podatków, ceł, spraw budżetowych, kredytowych, monetarnych i emisyjnych, nadzoru nad zakładami kredytowymi i asekuracyjnymi oraz wszelkiego rodzaju stowarzyszeniami kredytowemi".

Narówni z innymi ministrami „sprawuje on naczelną władzę w zakresie poruczonego mu działu służby, jest zwierzchnikiem wszystkich urzędników ministerstwa, nadaje ogólny kierunek jego działalności, sprawuje nad tą działalnością ogólny nadzór i ponosi odpowiedzialność za kierunek polityki w swoim resorcie i za działalność podległego mu ministerstwa".

W szczególności minister:

a) udziela dyrektyw ze stanowiska politycznego i interesu publicznego;

b) nadaje kierunek pracom legislacyjnym;

c) koordynuje działalność departamentów oraz działalność całego ministerstwa z działalnością podlegających mu lecz wyłączonych z ministerstwa specjalnych urzędów i organów centralnych;

d) aprobuje projekty załatwienia spraw, które sobie do aprobaty zastrzeże.

---

[1]) p. art. 25 Dekretu Rady Regencyjnej z 3 stycznia 1918 r. (Dz. Pr. Król. Pol. № 1).

Do takich spraw w zasadzie należą:

a) projekty ustaw i rozporządzeń oraz innych uchwał, wnoszone na radę ministrów;

b) projekty własnych rozporządzeń;

c) sprawy odnoszące się do Prezydenta Rzplitej, Sejmu i Senatu;

d) korespondencja z innymi ministrami ad personam;

e) odpowiedzi na interpelacje;

f) ważniejsze sprawy osobowe i organizacyjne. [1])

Zgodnie z przepisami o państwowej służbie cywilnej stanowiska ministrów są zaszeregowane do II stopnia służbowego. [2])

Konstytucyjnie zajmuje minister skarbu w radzie ministrów stanowisko równorzędne z innymi ministrami. Rola jednak ministra skarbu, jako „stróża równowagi budżetowej" i niektóre specjalne postanowienia prawodawcze nadają mu pewną przewagę w łonie Rządu. [3])

Począwszy od r. 1924, corocznie ustawy skarbowe udzielają ministrowi skarbu prawo otwierania wszelkich preliminowanych w budżecie kredytów w wysokości, ustalanej przez niego miesięcznie; tylko na wniosek ministra skarbu mogą być otwierane nowe kredyty, jedynie on ma prawo przenoszenia niektórych kredytów między paragrafami budzetu. [4])

Ustawa z 17 grudnia 1921 r. o środkach naprawy państwowej gospodarki skarbowej [5]) nadała ministrowi skarbu prawo wglądania w ustrój i tok urzędowania władz, urzędów i zakładów państwowych; znoszenia

---

[1]) Rozporz. Rady Ministrów z 25 sierpnia 1926 r. Monitor Polski № 203, poz. 578.

[2]) p. ustawę o państwowej służbie cywilnej z 17 lutego 1924 roku i rozporządzenie Rady Ministrów z 25 czerwca 1924 r. ustalające tabelę stanowisk (Dz. U. R.P. № ?1/1924 poz. 164 i № 64/1924 r. poz. 631 str 945).

[3]) Literatura. Dr. Aleksander Dubieński. Stanowisko ministra skarbu. Warszawa 1929 r. str. 35.

[4]) P. ustawy skarbowe z lat 1024—30.

[5]) Dz. U. R. P. № 103, poz. 741.

istniejących państwowych władz, urzędów, zakładów i t. p. organizacji wszelkiej nazwy cywilnych i wojskowych, o ile ich istnienie i zakres działania nie opierają się na ustawach ani na rozporządzeniach rady ministrów; tworzenie nowych stanowisk w państwowej służbie cywilnej może nastąpić tylko za zgodą ministra skarbu; od niej zależy również zapadanie uchwał rady ministrów, powodujących wydatki ze skarbu państwa. Ponadto sejm ustawodawczy uchwałą z 16 grudnia 1921 roku postanowił, iż do czasu uzyskania równowagi w budżecie Rplitej [1]) nie będzie uchwalał wydatków bez zgody ministra skarbu. Od roku 1923 aż do października 1926 roku do ministra skarbu należało przewodniczenie w nader ważnym organie rządu a mianowicie w komitecie ekonomicznym ministrów.

Lubo na zasadzie uchwały rady ministrów z 29 października 1926 r. komitet został zreorganizowany w tym kierunku, iż jego przewodniczącym jest obecnie prezes rady ministrów, a sprawy administracyjne komitetu prowadzi sekretarz należący do gabinetu prezesa rady ministrów, tem niemniej rola ministra skarbu w komitecie, ze względu na charakter jego kompetencji, musi być bardzo wybitną.

Zgodnie z regulaminem, zatwierdzonym przez radę ministrów i ogłoszonym w Monitorze Polskim [2]). komitet ekonomiczny jest pojęty jako wydział rady ministrów, powołany do rozpatrywania spraw: a) dotyczących programu i ogólnych zasad polityki ekonomicznej rządu, a w szczególności polityki celnej, taryfowej, traktatowej, kredytowej, socjalnej i agrarnej; b) wniosków ustawodawczych z dziedziny gospodarczej; c) wszelkich spraw o znaczeniu ekonomicznem, które ze względów formalnych lub rzeczowych wymagają rozstrzygnięcia przez radę ministrów; d) wszelkich spraw natury gospodarczej. ktore, należąc do zakresu działania właściwych ministrów, wymagają jednakże zasadniczego uzgodnienia w postępowaniu z innemi ministerstwami. Sprawy na komitet ekonomiczny wnosi jego przewodniczący na skutek wniosków ministrów lub własnego

[1]) Dz. U. R, P. № 104, poz, 749.

[2]) Monitor Polski z dnia 12 listopada 1926 r. № 260.

uznania, a uchwały komitetu ostatecznie podlegają bądź zatwierdzeniu przez radę ministrów, bądź to ogłoszeniu jako rozporządzenia właściwym ministrów, bądź to wykonaniu przez właściwe władze.

W skład komitetu ekonomicznego, oprócz przewodniczącego, wchodzi sześciu ministrów: skarbu, rolnictwa, przemysłu i handlu, pracy i opieki społecznej, reform rolnych i komunikacji; inni ministrowie biorą udział w posiedzeniach, o ile są rozpatrywane sprawy z zakresu ich właściwości. Zamiast ministrów mogą uczestniczyć w posiedzeniach z głosem stanowczym ich delegaci, o ile możności na stałe wyznaczani; mogą oni też brać udział bez prawa głosu stanowczego w posiedzeniach, w których uczestniczy minister osobiście. Przy rozpatrywaniu spraw specjalnych mogą być wzywani na posiedzenie w czasie rozpatrywania odnośnej sprawy i ze zgodą przewodniczącego fachowi urzędnicy lub osoby postronne bez prawa udziału w głosowaniu. Ponadto bierze udział w posiedzeniach sekretarz komitetu lub jego zastępca. Uchwały zapadają większością głosów. Te z nich, które tyczą się zakresu działania poszczególnych ministrów nie mogą być powzięte w nieobecności właściwego ministra lub jego zastępcy. Każdy z ministrów ma prawo w terminie dwutygodniowym odwołać się od uchwały komitetu do plenum rady ministrów.

§ 2. Rada Finansowa.

Jeszcze ustawa z 17 grudnia 1921 r. o środkach naprawy państwowej gospodarki skarbowej w art. 7 przewidziała utworzenie przy ministrze skarbu rady finansowej jako organu doradczego, złożonego z 15 członków, powoływanych przez radę ministrów na wniosek ministra skarbu. Przepis ten nie był jednak wykonany i nie wszedł w życie.

Dekret Prezydenta Rplitej z 10 grudnia 1926 r. [1]) wznowił postanowienie o utworzeniu rady finansowej, a rozporządzenie ministra skarbu z 23 maja 1927 r. [2]) zatwierdziło jej regulamin. Zgodnie z tymi przepisami rada finansowa jest organem doradczym przy ministrze skarbu i składa się z 14 członków, [3]) powoływanych

[1]) Dz. Ust. R. P. № 121 poz. 695.

[2]) Dz. Urzęd. Min. Skarbu № 16 poz. 182.

[3]) Rozporz. Prezydenta Rzplitej z 19 listopada 1927 r. powiększyło pierwotną liczbę członków rady z 10 do 14 (Dz. Ust. R. P. № 103 poz. 896).

przez Prezydenta Rplitej, na wniosek rady ministrów, na przeciąg lat trzech z tem, iż w razie ustąpienia członka rady przed upływem trzech lat powołuje się na opróżnione miejsce nowego członka na pozostałą część okresu urzędowania.

Zadaniem rady finansowej jest wydawanie opinji w ważniejszych kwestjach finansowych oraz w sprawach ustawodawstwa skarbowego. Rada opiniuje tak sprawy przedstawione jej przez ministra skarbu jak i wnioski, zgłoszone przez członków rady a należące do zakresu działania ministerstwa skarbu.

Radę finansową zwołuje minister skarbu w miarę potrzeby, jednak nie rzadziej jak raz na miesiąc lub też na żądanie przynajmniej połowy członków rady. Radzie przewodniczy minister skarbu lub jego zastępca. Opinje wydaje rada większością głosów w obecności przynajmniej połowy członków. Członkowie R. F. mają obowiązek przestrzegania bezwzględnej poufności w stosunku do spraw, będących przedmiotem jej obrad, w zakresie oznaczonym przez ministra skarbu. Rada może wyłaniać ze swego grona komisje celem opracowania spraw lub wniosków specjalnych. Przewodniczący rady wzgl. komisji jako też ich zastępcy mogą w razie potrzeby powoływać rzeczoznawców z głosem doradczym. Czynności biurowe R. F. załatwia ministerstwo skarbu. Protokuły posiedzeń prowadzi bądź urzędnik delegowany przez ministra skarbu bądź jeden z członków rady przez nią wybrany; podpisuje protokuły po ich odczytaniu i przyjęciu przewodniczący i przynajmniej dwóch członków obecnych na posiedzeniu. Członkowie R.F. pełnią swe czynności bezpłatnie; ci z nich, którzy stale zamieszkują poza Warszawą, otrzymują zwrot kosztów podróży i djety według III stopnia służbowego.

§ 3. **Wiceministrowie (podsekretarze stanu).**

Stanowiska te są przewidziane w dekrecie rady regencyjnej z 3 stycznia 1918 r. [1]) o tymczasowej

[1]) Dz. Pr. Król. Pol. № 1.

organizacji władz naczelnych (art. 19) oraz w rozporządzeniu rady ministrów z 28 października 1920 r. [1]) Żaden z tych przepisów nie określił ilości ani funkcji wiceministrów. W ministerstwie skarbu zazwyczaj było ich dwóch, a rodzaj i zakres ich czynności był uzależniony od potrzeby chwili i od woli ministra. Zwykle jeden z wiceministrów dopomagał ministrowi w zarządzie kompleksem spraw ekonomicznych i walutowych, drugi czuwał nad działem danin publicznych. Do wiceministrów należało też reprezentowanie ministra skarbu na posiedzeniach komisji sejmowych i na plenarnych posiedzeniach sejmu i senatu, jako też w komisjach międzyministerjalnych, powoływanych do rozważania projektów ustawodawczych lub innych ważniejszych spraw.

Nowe rozporządzenie rady ministrów z 25 sierpnia 1926 r. o zasadach organizacji i urzędowania ministerstw przewiduje w każdem ministerstwie stanowisko przynajmniej jednego podsekretarza stanu i wkłada na niego „w zasadzie" obowiązki dyrektora departamentu organizacyjnego jako też zastępstwo ministra, gdy ten nie może pełnić swych obowiązków (§§ 5 i 8), ponadto w § 9, noszącym nagłówek „szczególne funkcje podsekretarza stanu", przepisuje, iż niezależnie od funkcji, związanych z ew. obowiązkami dyrektora departamentu organizacyjnego oraz z ew. zastępstwem ministra tudzież niezależnie od odpowiedzialności za te funkcje — podsekretarz stanu sprawuje nadzór nad systemem pracy i sprawami techniczno-organizacyjnemi we wszystkich działach resortu; w końcu § 9 dodaje, że gdy w ministerstwie jest dwóch lub więcej podsekretarzy stanu, to zakres ich kompetencji i odpowiedzialności ustala minister.

Podsekretarze stanu są zaliczeni do III stopnia służbowego; mianuje ich i zwalnia Prezydent Rzplitej na wniosek właściwego ministra.

[1]) Monitor Polski № 250. Rozporządzenie to zostało uchylone i zastąpiono rozporządzeniem rady ministrów w sprawie zasad i organizacji ministerstw z 25 sierpnia 1926 r. Monitor Polski Nr 203, poz. 578.

§ 4. **Podział Ministerstwa Skarbu.**

Na zasadzie rozporządzeń rady ministrów z 1920 i 1926 roku ministerstwo skarbu, podobnie jak i inne ministerstwa, dzieli się na departamenty a te na wydziały. Liczbę i nazwy departamentów i wydziałów winien ustalić statut organizacyjny ministerstwa, zatwierdzony przez radę ministrów.

Obecny podział opiera się na statucie z 29 sierpnia 1927 r. [1]). Zgodnie z nim ministerstwo skarbu składa się z ośmiu departamentów, które stosownie do charakteru ich kompetencji dadzą się ująć w następujące grupy: a) departament ogólny, b) trzy departamenty przychodów skarbowych: 1) podatków i opłat, 2) akcyz i monopolów, 3) ceł; c) dwa departamenty rachunkowości państwowej: 1) budżetowy i 2) kasowy; d) departament obrotu pieniężnego i e) wreszcie niedawno utworzony na skutek wcielenia głównego urzędu likwidacyjnego do ministerstwa skarbu — departament rozrachunkowo-likwidacyjny. Nadto w skład ministerstwa wchodzą: państwowy urząd kontroli ubezpieczeń i naczelny inspektorat straży granicznej. Ministerstwu skarbu podlagają: dyrekcja państw. monopolu spirytusowego, dyrekcja polskiego monopolu tytoniowego, generalna dyrekcja loterji państwowej, prokuratorja generalna Rzplitej, bank gospodarstwa krajowego i pocztowa kasa oszczędności.

§ 5. **Dyrektorowie Departamentów.**

Na czele departamentów stoją dyrektorowie — urzędnicy zaliczeni do IV-go (niekiedy i do III-go) stopnia służbowego.

Stosownie do „zasad organizacji i urzędowania ministerstw” dyrektor departamentu sprawuje ogólne kierownictwo powierzonego mu działu służby zgodnie z przepisami prawa, interesem poblicznym oraz z politycznemi i rzeczowemi dyrektywami ministra.

---

[1]) Ogłoszony w Monitorze Polskim z 12 września 1927 r. Nr 208.

Dyrektor departamentu jest odpowiedzialny: za nadzór nad należytem spełnianiem obowiązków przez naczelników wydziałów, za koordynowanie działalności wydziałów w obrębie departamentu oraz koordynowanie działalności departamentu z innymi departamentami ministerstwa pod względem prawnym i rzeczowym, za stronę prawną aprobowanych przez siebie załatwień t.j. za ich zgodność z przepisami ustaw i rozporządzeń oraz zarządzeniami natury ogólnej, za zgodność załatwień aprobowanych przez siebie z politycznemi i rzeczowemi dyrektywami ministra oraz z ogólnym interesem publicznym i za zachowanie jednolitości w ich traktowaniu, za celowość aprobowanych załatwień w ramach przepisów prawa i dyrektyw ministra, za przestrzeganie zasad oszczędności w administracji państwowej, za ścisłe informowanie ministra o stanie spraw, które powinny być podane do jego wiadomości, oraz za ścisłe podanie dyrektyw ministra do wiadomości naczelników wydziałów i dopilnowanie ich wykonania.

W celu spełnienia swych zadań dyrektor departamentu udziela naczelnikom wydziałów wskazówek co do kierunku załatwiania spraw typowych, pozostawionych do ich decyzji; przegląda akta wpływające do departamentu i w miarę potrzeby zamieszcza na nich krótkie dyrektywy o sposobie ich załatwienia; odbywa perjodyczne konferencje z naczelnikami wydziałów; dokonywa lustracji wydziałów; aprobuje ostatecznie załatwienia, które naczelnicy wydziałów obowiązani są jemu przedstawiać z wyjątkiem spraw, których aprobata jest zastrzeżona ministrowi względnie podsekretarzowi stanu; może zastrzec sobie jeszcze inne kategorje spraw albo poszczególne sprawy do aprobaty lub do przejrzenia po załatwieniu.

Do wyliczonych powyżej zajęć dyrektora departamentu, które wkłada na niego przepis organizacyjny, dodać należy jeszcze: przyjmowanie, wysłuchiwanie i załatwianie licznych interesantów jako też prace w komisjach sejmowych i w naradach międzyministerjalnych.

§ 6. **Naczelnicy Wydziałów.**

Według przepisów organizacyjnych naczelnik kieruje pracą powierzonego mu wydziału i jest odpowiedzialny: za należyte jego urzędowanie, odpowiednie zatrudnienie urzędników, ich obeznanie się z obowiązującemi ustawami, rozporządzeniami, okólnikami i t. d.; za stronę prawną załatwień, zgodność ich z dyrektywami przełożonych oraz celowość w ramach przepisów prawa i otrzymanych dyrektyw; za przestrzeganie zasad oszczędności; za podjęcie inicjatywy wobec przełożonych co do wydania niezbędnych zarządzeń np. co do przedłużenia ustawy, której ważność się kończy, wydania rozporządzenia wykonawczego do ustawy ogłoszonej, zbadania sprawy poruszonej w prasie i t. p.

Naczelnik wydziału aprobuje wszystkie sprawy, należące do kompetencji wydziału z wyjątkiem tych, które wymagają wyższej aprobaty, a do których są zaliczone:

1) projekty ustaw i rozporządzeń;

2) sprawy o charakterze politycznym, w szczególności: ostateczne redakcje odpowiedzi na interpelacje poselskie, wykonanie rezolucji ciał ustawodawczych, sprawy będące w związku z decyzjami rady ministrów, sprawy, w których prezes rady ministrów lub inni ministrowie wystosowali pismo do właściwego ministra ad personam, sprawy poruszone w prasie w oświetleniu nieprzychylnem dla administracji państwowej; sprawy osobowe, w których decydowanie opiera się na swobodnej ocenie okoliczności faktycznych;

3) sprawy wątpliwe pod względem prawnym i rzeczowym; za takie uważa się: sprawy sporne pomiędzy ministerstwami, sprawy, w których projekt załatwienia odstępuje od stosowanej uprzednio praktyki, interpretacji lub judykatury albo od poprzednich decyzji w analogicznych wypadkach wzgl. od otrzymanych dyrektyw dyrektora lub ministra, wreszcie sprawy, które naczelnik wydziału uważa z jakichkolwiek względów za wątpliwe; sprawy załatwiane w porozumieniu z innymi

wydziałami ministerstwa, o ile takiego porozumienia nie osiągnięto;

4) instrukcje, okólniki i pisma okólne dla władz I i II instancji z wyjątkiem tych, które zawierają jedynie przedruki decyzji i zarządzeń rady ministrów, ministerstwa skarbu i najwyższej izby kontroli i są podawane do wiadomości władz lokalnych bez zmian, albo zawierają zarządzenia jednorazowe, niepozostawiające żadnej wątpliwości np. przypomnienie potrzeby ścisłego stosowania dawniejszego okólnika, lub wreszcie prostują oczywiste pomyłki w poprzednich okólnikach bądź wyjaśniają ich postanowienia zgodnie z aktami ministerstwa.

Pod względem hierarchji służbowej naczelnicy wydziałów są zaliczani w zasadzie do V stopnia, tabela stanowisk przewiduje jednak dla starszych służbą i zasługą także IV-ty, a dla młodszych—VI stopień służbowy.

§ 7. **Inni urzędnicy Ministerstwa.**

W wydziałach są zatrudnieni: urzędnicy referujący (referendarscy inaczej referenci), w niektórych działach ministerstwa (centralna księgowość, centralna kasa państwowa, wydziały rachunkowe, intendentura, biuro druków)—urzędnicy rachunkowo-kasowi, wreszcie w kancelarji ogólnej (dziennik podawczy wzgl. biuro informacyjno-podawcze) i w kancelarjach wydziałowych—urzędnicy kancelaryjni.

Do urzędników referendarskich zaliczają się również inspektorowie ministerjalni — wybitni fachowcy z różnych działów służby skarbowej, pełniący funkcje kontrolerów i instruktorów władz i urzędów niższych instancji.

Według rozporządzenia o zasadach organizacji i urzędowania ministerstw referenci przygotowują załatwienia spraw i ponoszą odpowiedzialność: za przedstawienie sprawy zgodnie z aktami, za dokładne i bez błędu przytoczenie w załatwieniu wszelkich dat, nazwisk, nazw, obliczeń cyfrowych i t. p., za ścisłe stosowanie obowiązujących przepisów o biurowości, za dopilnowanie terminów, bądź wynikających z ustaw i rozporządzeń

albo z okoliczności sprawy, bądź wyznaczonych przez władze przełożone, za przygotowanie załatwienia w ten sposób, aby odrazu sprawę rozstrzygało (do czego przedewszystkiem zdążać należy) bądź też obejmowało jednocześne zażądanie wszystkich wiadomości i materjałów, niezbędnych do jej rozstrzygnięcia i nie wywoływało potrzeby dłuższej korespondencji przygotowawczej. Za zgodą dyrektora departamentu naczelnik wydziału może upoważnić poszczególnych referentów do samodzielnego załatwiania spraw powtarzających się i szablonowych, jak również kwestji formalnych lub porządkowych (przypomnień, zapytań i t. p.), które nie przesądzają ostatecznego załatwienia sprawy; tego rodzaju załatwienia referent sam podpisuje i ponosi za nie całkowitą i wyłączną odpowiedzialność.

Urzędnicy rachunkowo-kasowi przy załatwianiu swych czynności są obowiązani kierować się przepisami instrukcji rachunkowo-kasowych, o których będzie mowa we właściwem miejscu.

Obowiązki urzędników kancelaryjnych reguluje instrukcja biurowa.

§ 8. **Czynności kancelaryjne.**

Jeszcze w roku 1919 została wydana wewnętrzna „instrukcja dla czynności kancelaryjnych w centrali ministerstwa skarbu" [1]), oparta niemal całkowicie na wzorach manipulacji kancelaryjnej austryjackiej.

Rozporządzenie rady ministrów z 28 października 1920 r. [2]) w sprawie biurowości ministerstw wytknęło główne zasady, na których opierać się powinna biurowość wszystkich ministerstw z tem, że jeżeli zachodzi potrzeba wprowadzenia przepisów odmiennych, to zmiany muszą uzyskać aprobatę prezydenta ministrów. [3])

---

[1]) Okólnik Min. Skarbu L. 3740 Pr.

[2]) Ogłoszone w Monitorze Polskim Nr. 251/1920.

[3]) Ogólne zasady biurowości zostały rozwinięte co do szczegółów w instrukcji biurowej opracowanej w roku 1920 przez komisję dla spraw oszczędności państwowych, wydrukowane nakładem prezydjum rady ministrów i rozesłane wszystkim ministerstwom do wiadomości i stosowania się.

Wprowadzone w życie od 1 stycznia 1921 roku przepisy kancelaryjne z niewielkiemi odchyleniami, podyktowanemi przez doświadczenie praktyki, obowiązują do chwili obecnej.

W manipulacji kancelaryjnej podkreślić należy jako główne momenty: otrzymanie i zarejestrowanie pisma, załatwianie sprawy, wysyłkę załatwienia i przechowywanie akt.

Wszystkie pisma napływające do ministerstwa przechodzą przez *biuro podawczo-ekspedycyjne*, podległe departamentowi ogólnemu; w godzinach pozabiurowych pisma przyjmuje dyżurny urzędnik. Korespondencję otwiera i rozdziela dwa razy dziennie—rano i popołudniu—upoważniony do tego urzędnik biura; na każdem pismie odciska stempel z datą wejścia. Pisma poufne i tajne są odsyłane według adresu bez otwierania kopert, przesyłki wartościowe kieruje się również bez otwierania do kasy, która po wyjęciu i zaprzychodowaniu walorów zwraca pismo do biura. Podzieloną według departamentów i wydziałów korespondencję doręcza się za pokwitowaniem kancelarjom właściwych departamentów, a po ew. jej przejrzeniu przez dyrektora kieruje się do naczelników wydziałów, którzy ją odczytują, oznaczają w stemplach nazwiska (znaki) referentów i ew. czynią uwagi co do sposobu i terminu załatwienia, poczem doręczają pisma *sekretarzowi wydziałowemu*. Sekretarz wciąga je do dziennika i oznacza w stemplu numer (liczbę) pisma. Dziennik wydziałowy jest podzielony na ośm rubryk, zawierających wszystkie najważniejsze momenty, tyczące się otrzymania, biegu i załatwienia sprawy w piśmie poruszonej i pozwalające na łatwe odszukanie właściwych akt. Niektórych pism, nie wymagających załatwienia lecz tylko przyjęcia do wiadomości i przechowania, wogóle nie wciąga się do dziennika; takie pisma naczelnik wydziału zaopatruje uwagą „bez liczby", a sekretarz odkłada je do osobnych teczek w chronologicznym porządku. Pisma zawierające odpowiedzi na pytania, skierowane do wielu miejsc w jednej sprawie (np. ankiety), wpisuje się do „arkusza zbiorczego", a dopiero po nadejściu wszystkich odpowiedzi, wzgl. po upływie wyznaczonego na odpowiedź terminu, wciąga się je do dziennika pod jednym ogólnym numerem i przedstawia naczelnikowi wydziału. Wciągnięte do dziennika pisma doręcza sekretarz właściwemu (oznaczonemu w stemplu) referentowi wydziału w odpowiednich teczkach, przyczem dołącza w razie potrzeby poprzednią korespondencję w sprawie, której tyczy się pismo. Oprócz dziennika sekretarz powinien prowadzić podręczny terminarz i zapisywać

w nim daty wyznaczone do załatwienia poleceń terminowych, ew. czynić przypomnienia o terminach (telefonicznie lub kartką służbową) i we właściwym czasie sprawę przedstawić naczelnikowi wydziału lub wyznaczonemu referentowi. Dziennik pism poufnych wzgl. tajnych prowadzi osobny urzędnik w departamencie.

Referenci są obowiązani załatwiać sprawy w miarę ich pilności i charakteru orzeczenia. Sprawy pilne jako też nie wymagające uprzednich mniej lub więcej skomplikowanych badań lub opracowań powinny być załatwiane odręcznie w dniu otrzymania pisma, na załatwianie spraw bardziej złożonych przepisy kancelaryjne wyznaczają termin 3-dniowy, który może być jednak prolongowany przez naczelnika wydziału. Projekt załatwienia sprawy (bruljon) przygotowuje referent na samem piśmie lub na osobnym półarkuszu, podpisuje go i datuje, poczem przedstawia naczelnikowi wydziału do aprobaty. Przy sporządzaniu projektu załatwienia referent kieruje się bądź adnotacją naczelnika wydziału na piśmie, bądź ustną jego wskazówką, o ile zachodzi potrzeba wskazówek wobec nasuwających się wątpliwości. Naczelnik wydziału przy aprobacie projektu załatwienia (podpis i data) czyni na piśmie adnotacje, kto ma podpisać czystopis stosownie do kompetencji; w sprawach zastrzeżonych kompetencji dyrektora departamentu wzgl. ministra (lub jednego z wiceministrów) naczelnik wydziału zasięga od dyrektora wskazówek przed poruczeniem załatwienia referentowi.

Przy załatwianiu spraw częstokroć okazuje się potrzeba porozumienia się bądź to z innymi wydziałami departamentu bądź z innymi departamentami ministerstwa lub urzędami podporządkowanymi ministerstwu (dyrekcjami monopolów, prokuratorją generalną i t. p.) albo nawet z innemi ministerstwami. Według rozporządzenia rady ministrów z 1920 r. departamenty i wydziały porozumiewają się ze sobą ustnie i telefonicznie, przyczem należy porozumienie utrwalać w formie telefonogramu w aktach sprawy; ten sam sposób jest zalecany w porozumiewaniu się z osobnymi urzędami i innemi ministerstwami. W razie jednak koniecznej potrzeby należy pismo przesyłać w oryginale dla zaznaczenia na nim opinji [1]).

Droga, którą ma odbyć pismo celem uzyskania ostatecznej aprobaty, oznacza się na okładce teczki, w którą

[1]) W większości wypadków, szczególniej w sprawach bardziej złożonych i ważnych, nie daje się osiągnąć porozumienia t. zw. „krótką drogą", a wówczas załatwienie sprawy drogą korespondencji między urzędami niekiedy b. długo się przeciąga.

jest włożone; do tej dyrektywy stosuje się sekretarz wydziału. Po podpisaniu bruljonu załatwienia przez właściwego aprobanta następuje sporządzenie czystopisu przez oddział maszyn w *kancelarji departamentu.* Kierownik tej kancelarji czuwa nad terminowem i poprawnem sporządzeniem czystopisu, a po jego przygotowaniu uzyskuje podpis właściwego aprobanta. Gotowe załatwienia kancelarja departamentu kopertuje, adresuje, oznacza na bruljonach lub na osobnych kartkach (jeśli pismo odręcznie załatwiono) datę załatwienia i odsyła teczki z retentami spraw do sekretarzy wydziałowych, a korespondencję przygotowaną do wysyłki—do biura podawczo-ekspedycyjnego. W biurze korespondencja jest wpisywana według numerów i adresów do odpowiednich książek nadawczych i rozsyłana podług przeznaczenia.

Na podstawie pism (brulionu, adnotacji), zwróconych przez ekspedyturę, sekretarz wydziałowy wypełnia ostatnie rubryki dziennika zawierające krótką treść, datę załatwienia oraz oznaczenie akt, a załatwione pismo bądź dołącza do zbiorowych akt wydziału bądź przesyła właściwemu referentowi, jeśli ten zastrzegł sobie zwrot brulionu załatwienia ew. też załączników celem dalszego prowadzenia sprawy.

Bardzo ważnem, ze względu na możność szybkiego odszukania pism, jest utrzymywanie w kancelarji wydziałowej akt według pewnego stale przyjętego systemu, opartego na rzeczowym podziale akt. Podział powinien odpowiadać rodzajom spraw, wchodzącym w zakres kompetencji wydziału; wskazówki pod tym względem udziela sekretarzowi naczelnik wydziału. Jednorodne zarządzenia zbiera się zazwyczaj w ogólne tomy; dla spraw poszczególnych, narastających w znaczną ilość pism, zakłada się akta szczegółowe.

Na podstawie przyjętego w wydziale planu (wykazu rzeczowego) sekretarz prowadzi *rejestr akt;* tytuły ich i numery (liczby) powinny być znane każdemu referentowi wydziału. Na odwrotnej stronie okładki akt prowadzi sekretarz skorowidz pism do zeszytu dołączanych; czynność tę powinien wykonywać codziennie, niedopuszczając żadnych opóźnień i zaległości.

Celem ułatwienia naczelnikowi wydziału i wyższym hierarchicznie przełożonym nadzoru nad czynnościami sekretarz sporządza na podstawie dziennika wydziałowego dwa razy miesięcznie i przedstawia naczelnikowi wykaz czynności, obejmujący co do każdego referenta ilość spraw

pozostałych do załatwienia, nowoprzybyłych i załatwionych w ciągu okresu sprawozdawczego. [1])

ROZDZIAŁ II.

Departament ogólny Ministerstwa Skarbu.

§ 1. Organizacja departamentu.

Według dawniejszych statutów organizacyjnych z r. 1920 i 1924 departament ten nosił nazwy administracyjnego, później prezydjalnego, obecnie na podstawie statutu z 29 sierpnia 1927 r. otrzymał bardziej odpowiedni tytuł dep. „ogólnego". W przeciwieństwie bowiem do pozostałych „fachowych" departamentów, z których każdy obejmuje sprawy, wchodzące w zakres jego specjalności, w departamencie ogólnym skupiają się sprawy, tyczące się całego wogóle aparatu skarbowego i ogólnego kierownictwa tak aparatem, jako też i polityką finansowo-gospodarczą z punktu widzenia ministerstwa skarbu. Główne więc kompleksy spraw, administrowanych przez departament ogólny, stanowią: sprawy, tyczące się ministerstwa skarbu, wziętego jako całość, i samego ministra; czynności mające na celu zaspokojenie potrzeb osobowych i rzeczowych aparatu skarbowego, jako też zbieranie i opracowywanie danych niezbędnych dla prowadzenia polityki finansowo-gospodarczej. Ponadto w departa-

[1]) Organizacja pracy biurowej obudziła ostatnimi czasy duże zainteresowanie pod wpływem stale szerzących się zasad „naukowej organizacji". Jest ona jednak dotychczas ujmowana głównie ze strony techniki pracy. Niezapoznając znaczenia strony technicznej, należy zwrócić uwagę na okoliczność, że szybkie i sprawne załatwianie spraw urzędowych przedewszystkiem jest uwarunkowane jasnością i dokładnością przepisów prawnych oraz przygotowaniem i zdolnością do samodzielnych decyzji referentów, sprawy załatwiających.

Z literatury p. Kaz. Jabłowski. Organizacja pracy biurowej. Warszawa 1928 str. 170; A. Bieniek—Polska metoda księgowości (w rozdziale „polska metoda w administracji"). Łódź 1927 r. str. 91; St. Tomasiewicz. „Zarys zasad naukowej organizacji pracy oraz ich zastosowanie w biurowości". Warszawa 1930, str. 192.

mencie ogólnym są załatwiane sprawy emerytalne, jako najbliżej związane z osobowemi, karno-skarbowe; te ostatnie dotyczą bowiem różnych dziedzin danin publicznych t. j. kilku departamentów fachowych.

Stosownie do powyższego departament ogólny jest podzielony na sześć wydziałów: prezydjalny, administracyjny, gospodarczy, polityki finansowo-gospodarczej, emerytalny i karno-skarbowy.

Wydział prezydjalny załatwia sprawy ogólne, wynikające ze stosunku ministra skarbu do Prezydenta Rzplitej, rady ministrów i jej prezesa, do ciał ustawodawczych, w szczególności prowadzi wykazy: posiedzeń sejmu i senatu i ich komisji, projektów ustaw i wniosków na radę ministrów i interpelacyj posłów i senatorów. Do tegoż wydziału należy: załatwienie w porozumieniu z fachowymi departamentami spraw osobowych i organizacyjnych ministerstwa i podległych ministrowi skarbu urzędów centralnych, piecza nad należytem przestrzeganiem i jednolitem stosowaniem przepisów o państwowej służbie cywilnej we władzach i urzędach skarbowych, sprawy tyczące się organizacji pracy, biurowości i nadzoru nad urzędowaniem w ministerstwie (centrali) i w centralnych urzędach skarbowych, wreszcie sprawy reprezentacyjne. W skład tego wydziału wchodzi osobny referat wyższej komisji dyscyplinarnej, redakcja dziennika urzędowego min. skarbu i kancelarja główna (biuro podawczo-ekspedycyjne).

Czynności drugiego z kolei — *wydziału administracyjnego* są o tyle pokrewne z czynnościami wydziału prezydjalnego, iż załatwia on również sprawy organizacyjne i osobowe na wnioski fachowych departamentów, ale już nie samego ministerstwa i podległych mu urzędów centralnych, lecz władz i urzędów II-ej i I-ej instancji: izb skarbowych, dyrekcji ceł i podległych im urzędów niższych instancji. Ponadto wydział ten czuwa nad szkoleniem funkcjonarjuszów władz i urzędów skarbowych i cenzuruje preliminarze potrzeb budżetowych, zgłaszane przez władze II-ej instancji. Ze względu na wielką ilość spraw osobowych i organizacyjnych

nie mogą wszystkie one być skoncentrowane w wydziale I-szym i dla tego są podzielone między dwa wydziały.

Trzeci wydział departamentu ogólnego—*gospodarczy* załatwia sprawy potrzeb rzeczowych centrali ministerstwa i podległych mu władz i urzędów; te ostatnie o tyle, o ile przekraczają zakres kompetencji izb skarbowych.

Należą więc do wydziału gospodarczego: administrowanie kredytami przeznaczonemi w budżecie na potrzeby rzeczowe i inwestycyjne władz i urzędów skarbowych, zatwierdzanie umów najmu pomieszczeń dla władz i urzędów podwładnych, o ile termin najmu przekracza 5 lat a czynsz obliczony według ustawy o ochronie lokatorów, przewyższa 10.000 zł., a o ile chodzi o budynki, nie podlegające tej ochronie—5.000 zł. rocznie; zatwierdzanie umów o dostawy i o wykonanie robót wzgl. projektów wykonania dostaw i robót sposobem gospodarczym, jeżeli koszty dostawy wzgl. robót, zamierzonych w granicach kredytu przez podległe władze i urzędy, przekraczają 10 tysięcy złotych [1]; czuwanie nad utrzymywaniem przez centralę ministerstwa i podległe jej władze i urzędy inwentarzy majątku nieruchomego i ruchomego. W szczególności zarząd gmachami i pomieszczeniami centrali ministerstwa sprawuje wchodząca w skład wydziału III-go intendentura ministerstwa skarbu, zaopatrywaniem zaś wszystkich władz i urzędów skarbowych w niezbędne druki zajmuje się biuro druków [2],

[1]) Rozp. Min. Skarbu z 20 czerwca 1927 r. o organizacji i zakresie działania izb skarbowych i podległych im urzędów §§ 19 i 20 (Dz. Ust. Nr. 66, poz. 588).

[2]) Przygotowywanie wszelkich druków, niezbędnych celem ułatwień i uproszczeń w urzędowaniu, jest ze względów oszczędnościowych scentralizowane w biurze druków, które zaopatruje w odpowiednie materjały drukowe centralę Ministerstwa i podległe mu władze i urzędy. Istnieje około 600 formularzy druków, a między nimi najwięcej—około 280 wzorów dla wymiaru i poboru podatków bezpośrednich i około 180 wzorów druków kasowych i rachunkowych. Koszt druków według preliminarza budżetu Min. Skarbu na r. 1930/31 jest obliczony na 812 500 zł. Kontrolę przychodu i rozchodu druków uregulowało rozporządzenie Ministerstwa Skarbu z 15/I 1921 r. (Dz. Urz. M. S. Nr. 8, poz. 93).

do którego należy też administracja dziennika urzędowego ministerstwa skarbu [1]).

Do wydziału IV-go—*polityki finansowo - gospodarczej* należy:

1) baczne śledzenie wszystkich objawów życia gospodarczego w państwie z punktu widzenia skarbu państwa a więc: bilansu handlowego i płatniczego, wpływów i wydatków państwowych w porównaniu z budżetem, obrotów kasowych, pożyczek państwowych, kursu walut i papierów procentowych, stopy procentowej, obiegu pieniężnego, bilansów banków, wkładów na oprocentowanie i t p. i gromadzenie odpowiednich danych statystycznych. Wyrazem tych prac jest wydawanie w miesięcznych zeszytach biuletynu statystycznego i roczników ministerstwa skarbu [2]);

2) prowadzenie spraw, związanych z udziałem ministra skarbu w komitecie ekonomicznym rady ministrów;

---

[1]) W dzienniku urzędowym Min. Skarbu, którego redakcja należy do wydziału I-go (prezydjalnego) administracja zaś do wydziału III-go (gospodarczego), są drukowane wszystkie ustawy ew. rozporządzenia Prezydenta Rzplitej, rozporządzenia Rady Ministrów i Ministerstwa Skarbu z zakresu skarbowości lub pozostające z nią w najbliższym związku, jako też instrukcje i najważniejsze okólniki Min. Sk. w stale przyjętym porządku (postanowienia ogólne, organizacja władz, podatki bezpośrednie, opłaty stemplowe, podatki konsumcyjne, monopol tytoniowy, monopol spirytusowy, przepisy celne, przep. rachunkowo-kasowe, przep. walutowe, pożyczki państwowe, przep. o instytucjach naukowych, przep. karno-skarbowe, przep. ubezpieczeniowe, przep. spółdzielcze, przep. o państwowej służbie cywilnej). Prenumerowanie dziennika urzędowego jest obowiązkowe dla wszystkich władz i urzędów skarbowych, wydawnictwo odbija się w 8000 egzempl., wychodzi rocznie około 33 — 36 numerów, koszty wydawnictwa według preliminarza budżetowego na r. 1930/31 są obliczone na 105 000 złotych.

[2]) Biuletyn statystyczny jest wydawany w językach polskim, francuskim i angielskim od II półrocza 1924 roku, początkowo w zeszytach dwumiesięcznych później co miesiąc. Rocznik Ministerstwa Skarbu wydano po raz pierwszy w sierpniu 1925 r., następnie po dłuższej przerwie ukazał się w marcu 1929 r. pokaźny tom (str. 624+64), zawierający obfite dane finansowo-statystyczne za lata 1924—27. Na koszty tych wydawnictw preliminarz budżetowy na rok 1930/31 przewiduje 125.000 zł.

3) referat przedsiębiorstw państwowych i mieszanych (z udziałem skarbu Państwa);

4) studjowanie i załatwianie spraw, wynikających ze stosunków finansowo-gospodarczych Polski z Gdańskiem, z państwami zagranicznemi i z Ligą Narodów;

5) sprawy prasowe i propagandy ekonomicznej;

6) biblioteka ministerstwa skarbu.

Wydział V-ty—emerytalny do ostatnich miesięcy roku 1927 zawiadywał również rentami inwalidzkiemi, lecz ze względu na stale zwiększającą się ilość spraw [1]) i różność materji emerytur i rent został podzielony na dwa wydziały, przyczem dział rent przyłączono do departamentu budżetowego.

Do wydziału emerytalnego należą sprawy ustawodawstwa i orzecznictwa w zakresie cywilnych i wojskowych zaopatrzeń emerytalnych, odpraw, pośmiertnego, darów z łaski i zapomóg; obrona praw skarbu przed Najwyższym Trybunałem Administracyjnym w sprawach, tyczących się zaopatrzeń emerytalnych; stawianie wniosków i opinjowanie w sprawach organizacyjnych i osobowych wydziałów emerytalnych w izbach skarbowych.

---

[1]) Liczba osób otrzymujących zaopatrzenie emerytalne od skarbu państwa, (nie licząc emerytów kolei żelaznych i innych przedsiębiorstw państwowych) wynosiła:

	emer. cywilnych	emer. wojskowych
według stanu na dz. 1 kwietnia 1925 r.	38173	4482
„ w styczniu 1926 r.	40947	4955
„ „ 1927 r.	44330	?
„ na 1 kwietnia 1928 r.	49945	7295
„ na 1 lipca 1929 r.	49596	8180

p preliminarze budżetowe na lata 1926, 1927/28, 1928/29, 1929/30, 1930/31.

Kwoty wydatków na zaopatrzenie emerytalne:

w r. 1925 według zamknięcia budżetowego	47.171.560 zł.	11 072.224 zł.
w r. 1926/27 „ „ „ (za 15 mies.)	71.920 086 „	16.480.118 „
w r. 1927/28 „ „ „ (za 12 „)	79.144.264 „	20.524.080 „
na r. 1928/29 „ prelim. budż.	76.914.910 „	23.275.450 „
na r. 1929/30 „ „ „	83.600.000 „	26 000.000 „
na r. 1930/31 „ „ „	94.191.000 „	29.249.000 „

w sumach powyższych nie są zawarte pośmiertne, odprawy, dary z łaski i t.p.

Ilość spraw, podlegających decyzji wydziału emerytalnego, stale się zwiększa, w r. 1927 było ich 14.000, w r. 1928—15.600, w r. 1929—19.000.

Wydział karny aż do września 1927 roku wchodził w skład departamentu akcyz i monopolów, największa bowiem ilość spraw karnych skarbowych dotyczy naruszenia przepisów o monopolach i podatkach spożywczych. Na podstawie ostatniego statutu organizacyjnego ministerstwa skarbu z 29 sierpnia 1927 r. wydział karny, jako obejmujący także sprawy, wynikające z przekroczenia przepisów celnych, a więc wspólny dla departamentu ceł i departamentu akcyz i monopolów, został oddzielony od tego ostatniego i przyłączony do departamentu ogólnego.

Do końca 1926 roku obowiązywały w Polsce przedwojenne dzielnicowe przepisy karno-skarbowe; od 1-go stycznia 1927 r. weszła w życie uchwalona przez ciała prawodawcze 2 sierpnia 1926 r. Ustawa karna skarbowa, [1]) która normuje w sposób jednolity dla całego Państwa postanowienia o przestępstwach skarbowych w zakresie ceł, monopolów państwowych, podatków spożywczych i obrotu towarowego z zagranicą i Wolnem Miastem Gdańskiem, o karach za nie i o postępowaniu karnem. Zauważyć należy, że ustawa karna skarbowa nie dotyka przekroczeń przeciwko przepisom ustaw o podatkach bezpośrednich i opłatach stemplowych; przekroczenia te, kary za nie i sposób wymierzania kar są zawarte w poszczególnych ustawach podatkowych.

Według przepisów ustawy z 2 sierpnia 1926 roku orzecznictwo w sprawach karnych skarbowych należy do sądów we wszystkich sprawach o przestępstwa zagrożone karą pozbawienia wolności, a do władz skarbowych I-ej wzgl. II-ej instancji—w sprawach o przestępstwa zagrożone jedynie karą pieniężną lub konfiskatą przedmiotu przestępstwa; do władz skarbowych należy też przeprowadzanie dochodzeń i śledztw i udział w postępowaniu władz sądowych. Niektóre jednak rostrzygnięcia w sprawach karnych skarbowych są uzależnione

---

[1]) Dz Ust. Nr. 105, poz. 609. p. także rozporz. wykonaw. do ustawy z 15 listopada 1926 r. Dz. Ust. Nr. 120, poz. 693.

od decyzji ministra skarbu i te właśnie sprawy wchodzą w zakres kompetencji wydziału karnego departamentu ogólnego. Należą do nich: zarządzanie zmian w rzeczowej i terytorjalnej właściwości władz skarbowych I i II instancji; (art. 144 ust. karn. skarb.), zatwierdzanie decyzji o umorzeniu postępowania karnego z powodu przedawnienia lub małej wagi sprawy (art. 153); przyzwalanie na dobrowolne poddanie się karze i łagodzenie kar w przypadkach przekraczających kompetencję władz niższych instancji (art. 179 i 183); rozstrzyganie zażaleń na orzeczenia izb skarbowych, wydane w pierwszej instancji (art. 144 i 187) i przyzwalanie na wznowienie postępowania w sprawach karnych, rozstrzygniętych prawomocnie przez władzę skarbową (art. 235) [1].

§ 2. **Prawo urzędnicze.**

Urzędowanie departamentu ogólnego, o ile dotyczy spraw osobowych, opiera się na przepisach, regulujących prawa i obowiązki urzędników państwowych, ich uposażenie i odpowiedzialność za przewinienia służbowe. Przepisy te stanowią *prawo urzędnicze* Rzplitej Polskiej i są zawarte w ustawach: a) z 17 lutego 1922 roku o państwowej służbie cywilnej, b) z 17 lutego 1922 r. o organizacji władz dyscyplinarnych i postępowaniu dyscyplinarnem przeciwko funkcjonarjuszom państwowym, c) z 9 października 1923 roku o uposażeniu funkcjonarjuszów państwowych i wojska, d) z 11 grudnia 1923 roku o zaopatrzeniu emerytalnem funkcjonarjuszów państwowych i zawodowych wojskowych oraz w późniejszych normach prawnych, uzupełniających lub zmieniających niektóre pierwotne postanowienia.

---

[1]) Literatura 1. Dr. J. Podczaski i Dr. St. Sliwiński. Ustawa karna skarbowa z komentarzem, rozporządzeniami wykonawczemi, instrukcjami i wzorami. Warszawa 1926 r. str. 189.

2. Dr. Gust. Taubenschlag. Prawo karno-skarbowe. Łódź 1926 r. str. 208; zawiera w części drugiej także przepisy karne ustaw o podatkach bezpośrednich i opłatach stemplowych.

A. Ustawa *o państwowej służbie cywilnej* z 17 lutego 1922 roku [1]) — t. zw. pragmatyka służbowa — dzieli pracowników państwowych na dwie grupy: urzędników i niższych funkcjonarjuszów państwowych.

Urzędnicy pod względem stosunku prawnego do państwa mogą być stałymi, prowizorycznymi (mianowanymi do odwołania) i kontraktowymi, a zależnie od poziomu wykształcenia są zaliczani do kategorji wymagających wykształcenia wyższego (kat. I), średniego (kat. II) i niższego (kat. III); stąd płynie podział urzędników na referendarskich, rachunkowo-kasowych i kancelaryjnych. Stanowiska służbowe są zaliczone do dwunastu stopni służbowych. Tabele stanowisk i tytuły urzędników, do stanowisk przywiązane, ustanawia rada ministrów. [2])

Zawiązanie stosunku służbowego następuje z chwilą doręczenia pisma nominacyjnego albo z chwilą podpisania umowy, jeśli chodzi o urzędnika kontraktowego.

Mianowanie na stanowiska służbowe poprzedza jednoroczna służba przygotowawcza (praktyka), która w wyjątkowych wypadkach może być skrócona, i złożenie egzaminu praktycznego. Przepisy o służbie przygotowawczej i egzaminach praktycznych dla różnych działów służby państwowej zostały wydane przez radę ministrów; kandydatów na urzędników skarbowych dotyczą rozporządzenia: z 7 stycznia 1925 r.—kandyd. na stanowiska urzędników rachunkowo-kasowych II kategorji, [3]) z 16 stycznia 1925 roku: a) kandyd. na stanowiska administracyjne I kate-

---

[1]) Dz. Ust. № 21, poz. 164. P. także ustawy: z 28 lipca 1922 r. Dz. Ust. № 67, p. 606 (zmiany w art. 2, 14, 17, 56, 92 i 116); z 21 marca 1924— Dz. Ust. № 29, p. 286 (zmiany w art. 17, 52, 54, 77, 84, 85, 92 i 116); z 31 marca 1925 r. — Dz. Ust. №№ 32 i 43, poz. 224 i 294 (zmiany w art. 17 i 116); z 22 grudnia 1925 roku Dz. U. № 129, p. 920 (nowe brzmienie art. 116). Rozp. Prez. Rzplitej z 22 grudnia 1926 r. Dz. U. № 127, poz. 739, z 19 grudnia 1929 roku Dz. U. № 114, p. 969 i z 22 marca 1928 r. Dz. U. № 38, p. 367 o przedłużeniu terminu stabilizacji urzędn. z art. 116.

Rozp. Rady Ministrów z 26 czerwca 1924 r. (Dz. Ust. Nr. 64, p. 629) określa zakłady naukowe i egzaminy szkolne niezbędne dla osiągnięcia stanowisk w państw. służbie cywilnej.

[2]) Pierwotne rozporządzenie Rady Ministrów z 26 czerwca 1924 r. (Dz. Ust. Nr. 64, p. 631) o ustanowieniu tabeli stanowisk we władzach i urzędach państw. uległo kilkakrotnym uzupełnieniom i zmianom p. Rozp. Rady Ministrów: z 17 grudnia 1924 r. (Dz. Ust. Nr. 112, p. 994), z 3 czerwca 1925 r. (Dz. U. Nr. 67, p. 470), z 17 marca 1926 r. (Dz. U. Nr. 31) z 10 stycznia 1927 r. (Dz. U. Nr. 7, p. 44), z 4 lipca 1929 r. (Dz. U. Nr. 55, p. 437).

[3]) Dz. Ust. Nr. 6, poz. 49.

gorji, b) kandyd. na stanowiska techniczne I kategorji w państw. służbie skarbowej i c) kandyd. na stanowiska II kategorji w państw. służbie administracyjnej [1]); z 13 maja 1925 r.—kandyd. na stanowiska III kategorji w państwowej służbie administr. [2]). Rozporządzenia powyższe ustanawiają przy władzach naczelnych i przy władzach II instancji komisje egzaminacyjne i oznaczają przedmioty egzaminów pisemnych i ustnych.

Władza służbowa prowadzi dla każdego urzędnika (również praktykanta) wykaz stanu służby, do którego wpisuje się wszystkie istotne dane, dotyczące urzędnika oraz przebiegu jego służby. Wzór wykazu stanu służby i szczegółowe przepisy o jego wypełnianiu i prowadzeniu podaje rozporządzenie rady ministrów z 16 stycznia 1925 r. [3])

Ponadto władze naczelne i władze II instancji prowadzą spisy podwładnych urzędników według stanowiska służbowego osobno dla każdego rodzaju służby, kategorji urzędów oraz stopnia służbowego (listy starszeństwa).

Dla wydawania opinji o urzędnikach, praktykantach i kandydatach na urzędy istnieją przy władzach naczelnych i władzach II instancji komisje kwalifikacyjne, a ich opinje są uwidoczniane w tabelach kwalifikacyjnych, stale przez władze prowadzonych. Skład i zakres działania komisji oraz sposób prowadzenia tabel (opisań) kwalifikacyjnych określa rozporządzenie rady ministrów z 7 stycznia 1925 r. [4])

Ocena kwalifikacyjna ma być dokonywana co dwa lata, a w razie potrzeby w innym terminie według uznania władzy.

Każdy urzędnik ma prawo do przeglądania wykazu stanu swej służby, listy starszeństwa, na której jest umieszczony, tudzież opisania kwalifikacyjnego i do czynienia odpowiednich reklamacji.

Obowiązek prowadzenia i załatwiania wszystkich wyżej wymienionych spraw należy do wydziałów osobowych właściwych władz naczelnych i władz bezpośrednio im podległych (w dziale skarbowości—do ministerstwa skarbu i izb skarbowych).

Oprócz przepisów natury formalnej ustawa o państw. służbie cywilnej zawiera w tytule drugim merytoryczne przepisy: o warunkach mianowania na stanowiska urzędnicze (art. 6—10), o obowiązkach urzędnika (art. 21—32),

---

[1]) Dz. Ust. Nr. 11, poz. 78 i 79 i Nr 16, poz. 103.
[2]) Dz. Ust. Nr. 60, p. 424.
[3]) Dz. Ust. Nr. 11, poz. 81.
[4]) Dz. Ust. Nr. 6, poz. 50.

o jego prawach (art. 33 — 51), o zmianach w stosunku służbowym i o rozwiązaniu tego stosunku (art. 52 — 65), wreszcie o odpowiedzialności służbowej (art. 66 — 88).

Tytuł trzeci ustawy (art. 89 — 114) jest poświęcony państwowym funkcjonarjuszom niższym.

Z przepisów końcowych wielkie trudności przy zastosowaniu w praktyce nastręczał art. 116, tyczący się ustalania urzędników w służbie (stabilizacji); sprawa ta do chwili obecnej (r. 1930) nie jest jeszcze ostatecznie załatwiona.

Odpowiedzialność urzędnika może być porządkowa— za wykroczenia i dyscyplinarna — za występki służbowe. Występkiem jest takie naruszenie obowiązków służbowych, które powoduje obrazę interesu publicznego lub naraża dobro publiczne na szkodę; wykroczeniem jest naruszenie obowiązku służbowego, nie posiadające cech występku. Kary porządkowe za wykroczenia (upomnienie lub skrócenie albo odmowa urlopu wypoczynkowego) nakłada władza przełożona; kary dyscyplinarne — za występki (naganę, odliczenie lat służby, obniżenie stopnia służbowego, zwolnienie ze służby ze zmniejszeniem emerytury i wydalenie ze służby) orzeka komisja dyscyplinarna; może ona też nałożyć, po przeprowadzeniu postępowania dyscyplinarnego karę porządkową [1]).

B. *Organizację władz dyscyplinarnych i postępowanie dyscyplinarne* przeciwko funkcjonarjuszom państwowym normuje ustawa z 17 lutego 1922 r. [2]) w niektórych swych przepisach zmieniona późniejszemi postanowieniami [3]).

---

[1]) *Literatura.* 1. *Wł. Hekajłło.* Ustawa o państwowej służbie cywilnej. Warszawa 1924 r. str. 226.

2. *I. Kopczyński* Prezes N. T. A. Przepisy normujące stosunek państwowej służby cywilnej. Warszawa 1925.

Z powodu licznych zmian prawodawczych obie prace, doprowadzone tylko do końca 1924 r. straciły na znaczeniu.

3. *Dr. Włodz. Hekajłło.* Przepisy o państwowej służbie cywilnej. Pytania i odpowiedzi ułożone na podstawie programu egzaminów urzędniczych. Wydanie drugie z uwzględnieniem zmian do 24 lutego 1929 r. Warszawa 1929 r., str. 49.

[2]) Dz. Ust. Nr. 22, poz. 181.

[3]) P. ustawę z 28 lipca 1922 r. (Dz. Ust. Nr. 65, p. 582), wprowadzającą zmiany we właściwościach komisji (zmiany w art. 1, 2, 3 ustawy pierwotnej); Rozporz. Prez. Rzplitej z 25 grudnia 1924 r. (Dz. Ust. Nr. 111, poz. 990) o uproszczeniu postępowania dyscyplinarnego i wzmocnieniu nadzoru nad niem (zwiększenie kompetencji rzecznika dyscyplinarnego) i Rozporz. Prez. Rp. z 23 grudnia 1927 r. — Dz. Ust. Nr. 2/28, poz. 6 — (o wyznaczaniu obrońcy z urzędu do spraw toczących się przed najwyższą komisją dyscyplinarną).

Komisje dyscyplinarne są trzech stopni. Stopień pierwszy stanowią komisje czynne przy władzach podlegających bezpośrednio władzy naczelnej (w dziale skarbowości — przy izbach skarbowych); należą do nich sprawy dyscyplinarne przeciwko urzędnikom od XII do VII włącznie stopnia służbowego i funkcjonarjuszom niższym odnośnej władzy i podległych jej urzędów. Drugi stopień stanowią komisje wyższe przy władzach naczelnych (ministerjalne); należy do nich prowadzenie i rozstrzyganie w pierwszej instancji spraw przeciwko wszystkim urzędnikom i funkcjonarjuszom niższym, zaliczonym do personelu władzy naczelnej, i przeciwko urzędnikom władz niższych instancji od VI stopnia służbowego wzwyż, w drugiej zaś instancji komisje te rozstrzygają odwołania od decyzji niższych komisji dyscyplinarnych, orzekających kary porządkowe lub dwie najniższe kary dyscyplinarne. Najwyższa komisja dyscyplinarna, ustanowiona przy Prezydencie ministrów, rozstrzyga jako instancja odwoławcza skargi na orzeczenia niższych komisji dyscyplinarnych, wymierzające trzy wyższe kary dyscyplinarne (obniżenie stopnia służbowego, zwolnienie i wydalenie ze służby) oraz odwołania od orzeczeń wydanych przez wyższe komisje (ministerjalne) w pierwszej instancji.

Komisje obradują i orzekają w kompletach złożonych z przewodniczącego i z dwóch członków. Przewodniczący, którego mianuje właściwa władza naczelna (minister) wzgl. prezes ministrów (komisji najwyższej) musi posiadać wykształcenie prawnicze.

Przebieg postępowania dyscyplinarnego jest pod wieloma względami analogiczny do toku postępowania w sądowych sprawach karnych. Główne jego momenty stanowią: wdrożenie sprawy, zawieszenie w służbie jako środek prewencyjny, przekazanie akt sprawy rzecznikowi, a przez niego komisji, rozprawa dyscyplinarna z udziałem rzecznika, jako oskarżyciela, i obrony, wydanie orzeczenia ew. umorzenie sprawy, odwołania stron (obwinionego i rzecznika), wreszcie wznowienie postępowania dyscyplinarnego. Bardzo ważną w sprawach dyscyplinarnych jest rola rzecznika, który powinien być mianowany w zasadzie z pośród urzędników z wykształceniem prawniczem; jego obowiązki zostały ściślej sprecyzowane rozporządzeniem Prezydenta R. P. z 15 grudnia 1926 roku (uczestniczenie we wszystkich posiedzeniach komisji dyscyplinarnych, stawianie wniosków o wezwanie świadków, donoszenie władzy przełożonej o wszystkich wypadkach przekroczeń służbowych, udział w dochodzeniu wstępnem

i w śledztwie dyscyplinarnem, oskarżanie i odwołanie od orzeczeń komisji).

C. Sposób i wysokość wynagradzania funkcjonarjuszów państwowych i wojska za pełnienie obowiązków służbowych regulują zasadnicza ustawa z 9 października 1923 roku *o uposażeniu funkcjonarjuszów państwowych i wojska* [1]) oraz b. liczne przepisy dodatkowe [2]).

Istnieje 16 grup uposażenia, odpowiadających 12-tu stopniom służbowym urzędników i zawod. wojskowych i 4 stopniom służbowym funkcjonar. niższych, a w grupie jest pewna ilość [3]) szczebli. Przesunięcia w każdej grupie z niższego do wyższego szczebla następują automatycznie co trzy lata (wytrąca się z 3-leci okresy: obowiązkowej służby wojskowej, urlopów bezpłatnych, zawieszenia w służbie, odliczenia lat służby za karę). Wysokość wynagrodzenia w każdej grupie i szczeblu jest oznaczona w punktach, a wartość punktu czyli t. zw. mnożną miała określać rada ministrów co miesiąc, biorąc pod uwagę zmianę wysokości kosztów utrzymania; od grudnia 1925 r. mnożna wynosi stale 43 grosze. [4]).

Oprócz zasadniczego wynagrodzenia wszyscy urzędnicy, zawodowi wojskowi i funkcjonarjusze niżsi mają prawo pobierać pewne dodatki a mianowicie:

a) dodatek *regulacyjny*, który wynosi obecnie 60 punktów i dolicza się do każdego szczebla w każdej grupie [5]).

---

[1]) Dz. Ust. Nr. 116, poz. 924.

[2]) Uposażenia sędziów i prokuratorów są unormowane odrębną ustawą z 5 grudnia 1923 roku (Dz. Ust. Nr. 134, p. 1107). P. także ustawy wzgl. rozp. Prezyd. Rp. z r. 1924: 12.VI (Dz. U. Nr. 52, p. 525), 13.XII (Dz. U. Nr. 109, poz. 979); 30.XII (Dz. U. Nr. 118, poz. 1068); z r. 1925: 2.IV (Dz. Ust. Nr. 45, poz. 312); 22.VII (Dz. U. Nr. 83, p. 566); 22.VII (Dz. U Nr. 85, p. 581); 22.XII (Dz. Ust. Nr. 129, poz. 918); z roku 1926 (Dz. U. Nr. 93, poz. 540); z r. 1928 (Dz. Ust. Nr. 38, p.p. 368 i 370).

[3]) W grupie I—1 szczebel, w II—3, w III—4, w IV—5, w V—IX po 6. w X—XVI po 7 szczebli.

[4]) Początkowo wartość mnożnej była ustalana co miesiąc, ostatnio na grudzień 1925 r. została oznaczona na 43 grosze (Rozp. Rady Min. z 17 listopada 1925 r. (Dz. Ust. Nr. 117, poz. 839); ustawa z dnia 22 grudnia 1925 r. o środkach zapewnienia równowagi budżetowej (Dz. Ust. Nr. 129, poz. 918) unieruchomiła mnożną w kwocie, w jakiej Rada Ministrów określiła ją na grudzień 1925 r. t. j. 43 grosze.

[5]) Dodatek regulacyjny, pierwotnie oznaczony w ustawie uposażeniowej na 70 punktów, miał być stopniowo redukowany o 10 punktów co półroku, począwszy od 1 lipca 1925 r. (Rozp. Rady Ministrów z 17/VI 1925 roku (Dz. Ust. Nr. 62, poz. 434); ustawa z 22 grudnia 1925 r. o środkach zapewn. równowagi budżet. (p. wyżej) ustaliła ten dodatek na 60 punktów.

b) dodatek *ekonomiczny*, przysługujący urzędnikowi, utrzymującemu rodzinę, w wysokości 44 punktów (po 43 grosze punkt) na każdego członka rodziny (żonę, męża niezdolnego do pracy, dzieci i pasierbów do lat 18 wzgl. 24) nie więcej jednak jak na 5 członków [1]).

c) dodatki *miesięczne*, w wysokości 10% uposażenia zasadniczego wraz z dodatkiem regulacyjnym (począwszy od 1927 r.) i w wysokości 15% od podwyższonego w roku 1927 uposażenia [2]).

d) dodatek na *mieszkanie* [3]), którego wysokość jest uzależniona od grupy uposażenia, od siedziby służbowej i od stosunków rodzinnych funkcjonarjusza i ulega powiększeniu w stosunku do wzrostu komornego.

e) dodatki *stołeczny i kresowe*, które Rada Ministrów może przyznać funkcjonarjuszom i wojskowym, pełniącym służbę w stolicy i na kresach i które zostały określone w Warszawie na 20%, w województwie śląskiem, w m. Białej wojew. krakowskiego i w Gdyni na 40% zasadniczego uposażenia, 10%-go dodatku i dodatku ekonomicznego, razem wziętych [4]).

Oprócz uposażenia wraz z przypadającymi dodatkami funkcjonarjusze państwowi i zawodowi wojskowi otrzymują:

---

[1]) Dodatek ekonomiczny według ustawy uposażeniowej wynosił 45 punktów i podobnie jak regulacyjny miał podlegać stopniowej redukcji aż do 38 punkt. Uległ jednak tylko jeden raz zmniejszeniu o 1 punkt w grudniu 1925 r., poczem ustawa z 22/XII 1925 r. o zapewn. równowagi budżetowej ustaliła go na 44 punkty.

[2]) Ustawa z dnia 18 grudnia 1926 roku (Dz. Ust. Nr. 125 poz. 725) o prowizorjum budżetowem (art. 8) podwyższyła o 10% uposażenia służbowe i zaopatrzenia emerytalne, ustawa skarbowa na r. 1928/29 z 22 czerwca 1928 r. przeznaczyła na powiększenie poborów służbowych i zaopatrzeń emeryt. 130 mil. złotych, co stosownie do uchwały Rady Ministrów z 7 listopada 1928 r. wyniosło 15% zwyżki

[3]) Prawo do dodatku na mieszkanie zostało przyznane funkcjonarjuszom państwowym, sędziom i zawod. wojskowym oraz emerytom ustawami z dn. 12 czerwca 1924 r. (Dz, Ust. Nr. 52 poz. 525 i 526), do dnia 31 grudnia 1924 r., i unormowane rozporządzeniem Rady Ministrów z 30 lipca 1924 r (Dz. Ust. Nr. 69, poz. 673), następnie ustawą z 22 lipca 1925 roku (Dz. Ust. Nr. 83, poz 566) przedłużone na r. 1925. Od tego czasu sprawa dodatku mieszkaniowego nie została ustawowo uregulowana.

[4]) Uchwałą Rady Ministrów z 20 stycznia 1930 r. został wprowadzony dodatek kresowy 40% na półwyspie Hel i 20% w powiecie morskim (Dz Ust. Min. Skarbu Nr. 6/30 poz. 117).

a) należności za delegacje, podróże służbowe i przeniesienia, b) pomoc lekarską, c) zwrot opłaty szkolnej za dzieci, kształcące się w prywatnych szkołach średnich, d) ulgi w przejazdach państwowymi środkami komunikacyjnymi; ponadto mogą im być udzielane bezprocentowe zaliczki na uposażenie [1]).

Prawo do otrzymania uposażenia powstaje z dniem 1-ym wzgl. 16-tym tego kalendarzowego miesiąca, w którym funkcjonarjusz objął służbę—w pierwszej lub drugiej połowie miesiąca,—gaśnie z ostatnim dniem miesiąca kalendarzowego, w którym nastąpiło rozwiązanie stosunku służbowego przez śmierć funkcjonarjusza lub w inny sposób. Uposażenie wypłaca się miesięcznie z góry. W razie śmierci funkcjonarjusza w służbie czynnej należy się wdowie (wzgl. wdowcowi), albo tym członkom rodziny, na które zmarły otrzymywał dodatek ekonomiczny, pośmiertne w wysokości 3-chmiesięcznego uposażenia.

Oprócz przepisów ogólnych ustawa uposażeniowa zawiera w częściach drugiej i trzeciej postanowienia szczegółowe, tyczące się niektórych grup funkcjonarjuszów państwowych i zawodowych wojskowych w szczególności nauczycielstwa i wojska.

D. Przepisy emerytalne są zawarte w zasadniczej *ustawie o zaopatrzeniu emerytalnem* funkcjonarjuszów państwowych i zawodowych wojskowych z 11 grudnia 1923 r. [2])

---

[1]) Wysokość należności za delegacje, podróże służbowe i przeniesienia reguluje rozporządzenie Rady Ministrów z 17 września 1927 roku (Dz. Ust. Nr. 92 poz. 826) w stosunku do grup uposażenia; pomoc lekarska w postaci porad, zabiegów leczniczych, dostarczania lekarstw, leczenia w szpitalach i w państwowych zakładach zdrojowych — za pół ceny jest unormowana rozporządzeniem Rady Ministrów z 4 sierpnia 1926 roku (Dz. U. Nr. 95 poz. 555); opłata za naukę dzieci w szkołach prywatnych w razie niemożności ich umieszczenia w szkole państwowej nie może przekraczać przeciętnego kosztu nauczania ucznia w państwowej szkole średniej według obliczenia Ministerstwa W. R. i O. P.; ulgi w przejazdach państwowymi środkami komunikacji są określone na 50% normalnej ceny biletu; warunki przyznawania zaliczek na uposażenia (w zasadzie do wysokości 3-ch miesięcznego uposaż.) ustanawia Prezes Rady Ministrów w porozumieniu z Ministrem Skarbu.

[2]) Dz. Ust. Nr. 6/24 poz. 46.

i w późniejszych ustawach i rozporządzeniach uzupełniających i zmieniających postanowienia pierwotne [1]).

Główne zasady ustawy emerytalnej, stanowiącej ostatnią część prawa urzędniczego są następujące:

1) Prawo do pobierania emerytury ma funkcjonarjusz państwowy i zawodowy wojskowy po przesłużeniu przynajmniej lat 10-ciu bez przerw w służbie, albo nawet po przesłużeniu 5-ciu lat, jeżeli stanie się trwale niezdolnym do pracy z powodu kalectwa lub choroby lub bez względu na czas służby, jeżeli choroba albo kalectwo dotknie go z powodu wzgl. podczas pełnienia obowiązków służbowych. Czas służby wojskowej podczas wojny lub w formacjach zmobilizowanych i czas służby w lotnictwie nawet podczas pokoju liczy się podwójnie; do czasu służby w marynarce, przebytego na okrętach w czasie pokoju, dolicza się 1/3. Pracownikom kolejowym w służbie parowozowej i konduktorskiej oraz pocztowym, jeżdżącym w ambulansach, po 10-ciu latach służby każdy rok liczy się za 14 miesięcy.

2) Zaopatrzenie emerytalne wynosi po 10-ciu latach służby 40%, a za każdy następny rok służby aż do 35 lat wzrasta o 2,4% tego uposażenia, które emerytowanemu przypadało ostatnio w służbie czynnej według wymiaru oznaczonego dla funkcjonarjusza samotnego w ustawach o uposażeniu. Do podstawy wymiaru dolicza się dodatek regulacyjny (wyrównawczy) i niektóre inne dodatki, w ustawach uposażeniowych określone w punktach. Emeryt

---

[1]) Patrz: 1) dodatkową ustawę z 13 lutego 1924 r. (Dz. Ust. Nr. 18 p. 178) i rozporządzenie Rady Ministrów z 26 marca 1924 r. o wykonaniu ustaw z 11/XII 1923 r. i 13/II 1924 r. (Dz. Ust. Nr. 32 poz. 320);

2) ustawy z 12 czerwca 1924 r. i 22 lipca 1925 r. o dodatku mieszkaniowym dla emerytów (Dz. Ust. Nr. 52/24 poz. 526 i Nr. 83/25 poz. 566);

3) ustawę z 11 grudnia 1924 roku o przyznawaniu darów z łaski (Dz. Ust. Nr. 2/25 poz. 12);

4) Rozp. Prez. Rzplitej z 24 stycznia 1924 r. o zwrocie podjętych składek emerytalnych (Dz. Ust. Nr. 11/1924 r.);

5) Rozp. Prez. Rzplitej z 13 grudnia 1926 r. o zmianach w emeryturach wojskowych (Dz. Ust. Nr. 122 poz. 705);

6) ustawę z 23 marca 1929 r. o uchyleniu zakazu zajmowania przez emeryta stanowiska płatnego i o zniesieniu potrącania emerytom 3%-owej opłaty;

7) Rozp. Rady Ministrów z 9 kwietnia 1924 r. i 19 lutego 1926 roku o komisjach lekarskich dla badania zdolności do pracy (Dz. Ust. Nr. 34/24 poz 355 i Nr. 27/26 poz. 160).

otrzymuje też dodatek na żonę a wyjątkowo może otrzymać dodatek na jedno dziecko; należy mu się również dodatek mieszkaniowy.

Oprócz zaopatrzenia przysługują emerytom także pewne dodatkowe przywileje jako to: emeryt umysłowo chory może być umieszczony bezpłatnie w państwowym zakładzie dla umysłowo chorych a emeryt wojskowy, potrzebujący szczególnej opieki,—w domu inwalidów; emeryci mają prawo korzystania z ulg w razie kuracji w państwowych zakładach leczniczych i w uzdrowiskach i z ulg w opłatach za przejazd państwowymi środkami komunikacyjnymi.

Zamiast zaopatrzenia emerytalnego funkcjonarjusz, który opuszcza służbę z powodu trwałej niezdolności do pracy, nie pochodzącej z jego własnej winy, lub zostaje zwolniony z. powodu zmian w organizacji władz i urzędów, otrzymuje odprawę w wysokości trzechmiesięcznego uposażenia.

3) Prawo do pobierania emerytury gaśnie w razie śmierci emeryta lub skazania go na karę utraty emerytury za czyn karygodny; w ostatnim przypadku żona jego może otrzymać pewien zasiłek. Prawo gaśnie również w tym przypadku, gdy emeryt nie mający jeszcze 50 lat życia a zdolny do służby zostanie na nowo powołany na posadę nie niższą od ostatnio zajmowanej i odmówi jej przyjęcia. Prawo do pobierania emerytury zawiesza się: na czas przebywania zagranicą bez pozwolenia władzy, na czas piastowania mandatu poselskiego lub senatorskiego, na czas pobierania od Skarbu Państwa zaopatrzenia z tytułu niezdolności do służby lub pracy na podstawie innych ustaw, w razie utraty obywatelstwa polskiego, w razie wstąpienia do klasztoru.

4) Dla uzyskania emerytury należy być przeniesionym w stan spoczynku. O przeniesienie może prosić: a) funkcjonarjusz cywilny, gdy ukończył 60 lat życia, gdy ukończył 55 lat a wysłużył już pełną emeryturę i bez względu na wiek, gdy stał się trwale niezdolnym do służby; b) zawodowy wojskowy—gdy ma za sobą 30 lat, a szeregowiec—20 lat służby wojskowej, gdy przekroczył 55 lat życia, gdy wysłużył pełną emeryturę i ma 53 lat wieku; gdy stał się trwale niezdolnym do służby wojskowej.

Władza *może* przenieść cywilnego funkcjonarjusza w stan spoczynku bez prośby, gdy ukończył 60 lat życia, a pracownika kolejowego bez względu na wiek, — o ile uzyskali prawo do pełnego uposażenia emerytalnego; nie dotyczy to sędziów, prokuratorów, profesorów szkół wyższych i członków kollegjów Izby Kontroli Państwa.

Władza *powinna* przenieść cywilnego funkcjonarjusza w stan spoczynku, gdy stał się trwale niezdolnym do służby, gdy został przeniesiony w stan nieczynny i w ciągu pół roku nie był powołany do służby czynnej. Zawodowy wojskowy powinien być z urzędu przeniesiony w stan spoczynku, gdy przekroczył wiek przewidziany w ustawach o obowiązkach i prawach oficerów i szeregowych, gdy pozostawał w stanie nieczynnym z powodu niezdolności do służby ponad termin wskazany w rzeczonych wyżej ustawach, gdy stał się trwale niezdolnym do służby wojskowej, gdy otrzymał ostateczną opinję ujemną.

5) Zaopatrzenie emerytalne przyznaje i wymierza w porozumieniu z ministrem skarbu właściwa władza naczelna wzgl. upoważnione przez nią odnośne władze II instancji w porozumieniu z właściwą izbą skarbową. Właściwemi izbami skarbowemi są izby w Warszawie, Poznaniu i Krakowie, przy których zostały utworzone osobne wydziały emerytur i rent rozporządzeniem ministra skarbu z 5 marca 1923 r. [1])

Czas służby oblicza się na podstawie wykazu stanu służby i rachuje się od dnia rozpoczęcia służby państwowej nawet w charakterze urzędnika prowizorycznego lub praktykanta. Funkcjonarjuszom cywilnym zalicza się czas służby w wojsku, wojskowym—w czynnej służbie cywilnej państwowej; jednym i drugim—czas przebyty w stanie nieczynnym, czas przebyty w niewoli i czas studjów wyższych w ilości nie przekraczającej 4-ch lat. Może być także zaliczony, za zgodą ministra skarbu, czas służby kontraktowej pod warunkiem uiszczenia za ten okres opłat emerytalnych po 6% z % składanym. Nadto tym funkcjonarjuszom, którzy przesłużyli w Państwie polskiem przynajmniej pięć lat, może być doliczony w ilości nie przekraczającej lat 20 czas przebywania w jednem z państw zaborczych w służbie samorządowej lub czas zatrudniania się taką pracą zawodową, która ich uzdolniła do służby na tem stanowisku, jakie w Państwie polskiem otrzymali; doliczenia uskutecznia właściwa władza naczelna w porozumieniu z ministrem skarbu.

Nie wlicza się do lat wysługi emerytalnej funkcjonarjuszom cywilnym czasu służby przed ukończeniem 18 lat życia, czasu urlopu bez uposażenia, czasu zawieszenia w służbie, czasu odliczonego za karę orzeczeniem dyscyplinarnem, a zawodowym wojskowym—okresów: samowolnego opuszczenia służby, odbywania kary pozbawienia

---

1) Dz. Ust. Nr. 39/23 r. poz. 271.

wolności, przebywania w stanie nieczynnym bez uposażenia i służby przed ukończeniem 18 lat życia z wyjątkiem służby na obszarze operacyjnym.

Emeryci, którym przyznano uposażenie przed normalnymi terminami na zasadzie niezdolności do pracy (inwalidztwa), która musi być stwierdzona przez komisję lekarską, są poddawani: cywilni przez izbę skarbową co lat 3 trzechkrotnie, a wojskowi przez władze wojskowe co lat 3 przynajmniej dwukrotnie badaniom lekarskim celem stwierdzenia niezdolności do pracy i stosownie do wyników badania mogą być z powrotem powołani do służby czynnej lub mogą im być odliczone lata służby dodatkowo przyznane i zaopatrzenie odpowiednio zmniejszone.

6) Wdowom i sierotom po zmarłych funkcjonarjuszach państwowych i zawodowych wojskowych przysługuje prawo do *pensji wdowich i sierocych*. Pensja wdowia wynosi 50% tego zaopatrzenia emerytalnego, które pobierał mąż lub do którego miałby prawo w chwili śmierci, a jeśli poległ na wojnie, to 50% pełnego uposażenia faktycznego. Pensja po ojcu każdej sieroty przy matce wdowie wynosi 1/4 pensji wdowiej, a jeśli wdowa żyjąca pensji nie pobiera lub nie żyje — połowę pensji wdowiej; sierota jedyna bez ojca i matki pobiera 2/3 pensji wdowiej; łączna jednak kwota pensji sierocych wraz z pensją wdowią nie może przewyższać kwoty uposażenia emerytalnego ojca. Pensja sieroca po matce wynosi 1/6 uposażenia emerytalnego matki. Wdowa niema prawa do pensji, jeśli wyszła zamąż za emeryta lub jeśli sądownie została z mężem rozseparowana. Prawo do pensji wdowiej wzgl. sierocej gaśnie: w razie śmierci wdowy wzgl. sieroty, w razie skazania wdowy wzgl. sieroty za czyn karygodny, pociągający za sobą utratę prawa do pensji, w razie ukończenia przez sierotę 18 lat lub wcześniejszego zawarcia związku małżeńskiego. Prawo do pensji sierocej przedłuża się do 24 lat życia dla odbywających studja w zakładach naukowych, a zawiesza się w tych samych przypadkach, w których podlega zawieszeniu prawo pobierania emerytury. Wdowa, pobierająca pensję, gdy wyjdzie ponownie zamąż, może otrzymać jednorazową *odprawę* w wysokości 1-rocznej wzgl. 2-letniej pensji (zależnie od wieku) albo zachować sobie prawo do pensji wdowiej na wypadek ponownego owdowienia. Odprawa w wysokości 1/2 rocznego uposażenia należy się również wdowie i sierotom do 18 roku życia po funkcjonarjuszu, który zmarł w służbie czynnej przed uzyskaniem prawa do emerytury. Wdowa i dzieci emeryta mają prawo do otrzymania *pośmiertnego* w wysokości trzech miesięcznego za-

opatrzenia zmarłego emeryta; zwrot udowodnionych kosztów leczenia i pogrzebu do wysokości pośmiertnego mogą otrzymać w braku wdowy lub sierot osoby, które te koszty poniosły, o ile zmarły nie pozostawił majątku.

7) Na podstawie uchwały rady ministrów, powziętej na wniosek właściwej władzy naczelnej a za zgodą ministra skarbu, może Prezydent Rzplitej w wypadkach zasługujących na szczególne uwzględnienie i nie objętych ustawą emerytalną przyznawać funkcjonarjuszom państw. i zawodowym wojskowym zaopatrzenie i podwyższać jego ustawowy wymiar (art. 8 ustawy emeryt.) a niezależnie od tego ma prawo na zasadzie ustawy z 11 grudnia 1924 r. przyznawać dary z łaski wszystkim wogóle obywatelom państwa — (w granicach budżetu). [1])

ROZDZIAŁ III.

Departamenty przychodów skarbowych.

§ 1. Pogląd ogólny.

Czynności departamentów przychodowych, wykonywujących swe zadania za pośrednictwem szeroko rozgałęzionego aparatu władz i urzędów niższych instancji, mogą być ujęte w kilka zasadniczych działów. Należą do nich:

a) Sprawy ustawodawcze.

Projekty nowych ustaw i zmian w istniejących przepisach są przygotowywane we właściwych wydziałach fachowych przez ich naczelników wzgl. bardziej uzdolnionych referentów według ogólnych wskazań ministra i szczegółowych instrukcji dyrektora departamentu. W ten sam sposób są redagowane uzasadnienia (motywy) projektów. Przedstawiciele wydziałów

[1]) Literatura. Kopczyński Jan prezes N. T. A. 1) Przepisy normujące prawa emerytalne funkcjonarjuszów i wojska. Warszawa 1926 str. 303. 2) Pełna ustawa emerytalna na rok 1928. Wydawnictwo J. Niecznl-Ihnatowicza i Z. Kossaka Toruń str. 36 (in 4-to) — dla użytku wojska. 3) H. Wapniarski. Uwagi do ustaw i rozporz. o zaopatrzeniu emeryt. funkcjonarjuszów państwowych, Warszawa 1929 r. str. 165. P. także Stan. Sasorski. Podstawy rewizji ustawy o zaopatrzeniu emerytalnem. Warszawa 1930 str. 43. wydanie Tygodnika „Polska gospodarcza".

wzgl. dyrektorowie departamentów udzielają w razie potrzeby fachowych wyjaśnień przy rozstrząsaniu projektów prawodawczych na radzie ministrów i na posiedzeniach właściwych komisji sejmowych i senackich. Po uchwaleniu ustawy redaguje się w wydziałach projekty rozporządzeń wykonawczych.

Sporządzanie projektów ustaw i nowel nie stanowi, oczywiście, stałego zajęcia departamentów i wydziałów fachowych, przypada tylko na okresy reform w poszczególnych daninach, departamenty jednak fachowe, mając stały nadzór nad wykonywaniem ustaw, są powołane do dostrzegania braków w istniejących przepisach i do inicjowania w należytym trybie niezbędnych zmian i uzupełnień bądź drogą rozporządzeń ministra skarbu, bądź też drogą ustawodawczą.

b) Sprawy nadzoru.

Nadzór nad tokiem urzędowania w podległych władzach i urzędach skarbowych: nad prawidłowem stosowaniem ustaw, terminowem i dokładnem wymierzaniem, poborem i egzekucją danin, prowadzeniem wszelkich przepisanych akt, ksiąg i rejestrów, nad uzdolnieniem pracowników stanowi nieustanny i główny obowiązek ministerstwa, a w szczególności każdego departamentu przychodowego w zakresie jego kompetencji.

Nadzór jest wykonywany w samem ministerstwie za pomocą ścisłej cenzury składanych perjodycznie przez izby skarbowe wykazów statystycznych, tyczących się wszystkich istotnych elementów wymiaru i wpływu danin publicznych, i udzielania organom podwładnym spostrzeżeń i wskazówek; ponadto są dokonywane na miejscach rewizje czynności przez inspektorów ministerjalnych, wreszcie kontrola jest wykonywana również przez badanie podań wpływających do ministerstwa ze strony zainteresowanych osób o rozpatrzenie spraw w drodze nadzoru. Rezultatem wykonywania nadzoru ogólnego lub rozpatrywania poszczególnych spraw są szeregi okólników ministerjalnych, przygotowywanych przez właściwe departamenty, a mających na celu bądź wy-

jaśnienia wątpliwości przez interpretowanie ustaw i rozporządzeń, bądź ujednostajnienie praktyki [1]).

c) Sprawy orzecznictwa.

Istnieje szereg spraw, przewidzianych w poszczególnych ustawach, w których ministerstwo skarbu jest instancją odwoławczą od decyzji władz skarbowych, bezpośrednio ministerstwu podporządkowanych. Do orzekania w tego rodzaju sprawach są powołane właściwe departamenty przychodów skarbowych wzgl. ich wydziały.

§ 2. Departament podatków i opłat Skarbowych.

Do tego departamentu należą sprawy podatków bezpośrednich: dochodowego, majątkowego, przemysłowego, gruntowego, budynkowego, podatku od lokali, podatku od kapitałów i rent, podatku wojskowego; spółudział (łącznie z ministerstwem spraw wewnętrznych) w sprawach finansów samorządowych; sprawy podatku spadkowego i od darowizn i sprawy opłat stemplowych.

Departament dzieli się na *siedm wydziałów.*

1. *Wydział administracyjny:* a) czuwa nad doborem odpowiedniego personelu w dziale podatków bezpośrednich i opłat stemplowych, opracowuje i przedstawia departamentowi ogólnemu wnioski w sprawach osobowych urzędników swego działu, b) gromadzi i opracowuje statystykę podatków i opłat [2]), c) prowadzi

---

[1]) Przy studjowaniu ustaw podatkowych tak dla celów praktycznych jak i teoretycznych niezbędnem jest posiłkowanie się nietylko ogólnemi rozporządzeniami wykonawczemi, ale także okólnikami ministerstwa. W dziedzinie podatków bezpośrednich ogłoszony został w roku 1928 przez ministerstwo „Zbiór okólników, wydanych do dnia 1 stycznia 1928 roku", zawierający również i najważniejsze orzeczenia Najwyższego Trybunału Administracyjnego. Warszawa 1928. str. 522. Wszystkie ważniejsze okólniki są stale zamieszczane w Dzienniku urzędowym min. skarbu.

[2]) Corocznie, począwszy od 1925 r., jest ogłaszana przez wydział administracyjny departamentu „Statystyka akcji wymiarowej i poborowej podatków bezpośrednich i opłat stemplowych". Dotychczas wydano w obszernych tomach in 4-to statystykę za rok 1925 str. 276, za rok 1926 str. 525, wraz ze sprawozdaniem z działalności departamentu za rok 1926 i zarysem ustawodawstwa podatkowego niektórych państw obcych (osobny zeszyt na 224 str.) statystykę za rok 1927—str. 797, statystykę za r. 1928 str. 817 z dodatkiem p. t. „Obciążenie państwowymi podatkami bezpośrednimi" za rok 1928—str. 438.

wszystkie sprawy, wchodzące w zakres egzekucji przymusowej i rachunkowości podatków bezpośrednich i opłat przez ścisłą kontrolę sprawozdań z postępów akcji egzekucyjnej, przez rozstrzyganie wątpliwości nastręczających się przy stosowaniu przepisów egzekucyjnych i rachunkowych, d) wykonywa inspekcję władz i urzędów skarbowych w zakresie podatków i opłat za pośrednictwem inspektorów ministerjalnych.

Przy departamencie urzęduje (w r. 1930) 10-ciu inspektorów, z nich 8-miu do inspekcji podatków bezpośrednich, 2-ch do opłat stemplowych i podatku od spadków i darowizn.

Okręgi izb skarbowych są dzielone między inspektorów dla celów kontroli co trzy lata; każdy z inspektorów jest obowiązany dokonać corocznie rewizji jednej izby skarbowej i conajmniej sześciu urzędów podatków i opłat. Rewizje są dokonywane według ustalonego przez departament planu; wyniki czynności rewizyjnych przedstawiają inspektorzy departamentowi w pisemnych raportach; ważniejsze ich spostrzeżenia są omawiane na posiedzeniach miesięcznych departamentu. Prócz tego inspektorzy są obowiązani uczestniczyć w konferencjach naczelników urzędów podatków i opłat skarbowych odbywanych w izbach skarbowych w określonych terminach (2 wzgl. 6 razy rocznie) celem udzielania odpowiednich wskazówek i wyjaśnień [1]).

2. *Wydział podatków dochodowego i majątkowego oraz od kapitałów i rent* załatwia sprawy wchodzące w zakres rzeczonych podatków, a w szczególności:

a) w dziedzinie podatku dochodowego [2]) sprawuje ogólny zarząd (art. 31 ust. o pod. doch.), określa ilość komisji szacunkowych, ich miejsce urzędowania i orga-

---

[1]) Rezultatem działalności inspektorów jest wydanie w roku 1929 „Instrukcji (wewnętrznej) o ujednostajnieniu postępowania, stosowanego na zasadzie obowiązujących przepisów przy wymiarze i poborze podatków bezpośrednich przez władze skarbowe pierwszej i drugiej instancji". Instrukcja stanowi ważny krok postępu w dziedzinie normalizacji pracy wymiarowej i poborowej.

[2]) Ustawa z dnia 18 marca 1925 r. (Dz. Ust. Nr. 58 poz. 411).

nizację wewnętrzną (art. 33), przeprowadza mianowanie przez ministra skarbu członków komisji odwoławczych (art. 31), rozstrzyga odwołania od orzeczeń izb skarbowych co do wymiaru podatku spółkom akcyjnym (art. 32 i 71), przedstawia ministrowi skarbu wnioski co do przesuwania terminów w ustawie wyznaczonych (art. 120), co do odroczeń względnie umorzeń podatku, co do przekazywania czynności wymiarowych względnie przygotowawczych komisjom szacunkowym miejskim (art. 127) lub podkomisjom szacunkowym (art. 128);

b) w zakresie podatku majątkowego [1]) czynności wydziału tyczą się głównie odraczania i rozkładania względnie umarzania kwot tego podatku;

c) w podatku od kapitałów i rent—rozpatrywanie i decydowanie odwołań od orzeczeń izb skarbowych (oddziałów bilansowych).

3. *Wydział podatku przemysłowego* rozstrzyga wzgl. przygotowuje do decyzji władzy przełożonej sprawy przekazane ministrowi skarbu przez ustawę o podatku przemysłowym [2]); sprawy te tyczą się: przyznawania przedsiębiorstw za oddzielne (art. 21), przenoszenia miejscowości z wyższej klasy do niższej lub odwrotnie i zaliczania przedsiębiorstw do kategorji (art. 26), orzekania w drugiej instancji w sprawach opodatkowania spółek akcyjnych (art. 57), organizowania komisji szacunkowych i odwoławczych (art. 58 i 60), wydawania zarządzeń o ryczałtowaniu podatku od obrotu (art. 76), odraczania, rozkładania na raty, umarzania nieściągalnych kwot, zniżania wzgl. zawieszania podatku od tranzakcji eksportowych, udzielania bonifikacji przy eksporcie, darowywania skutków niedotrzymania terminów (art. 94); zezwalania związkom rewizyjnym na składanie zeznań w imieniu spółdzielni (art. 95), uwalniania od podatku przedsiębiorstw mających charakter dobroczynny (art.121), odraczania terminów w ustawie przewidzianych (art.122).

---

[1]) Ustawa z 11 sierpnia 1923 r. (Dz. Ust. Nr. 94 poz. 746).
[2]) Ustawa z 15 lipca 1925 r. (Dz. Ust. Nr. 79 poz. 550).

4. *Wydział podatków realnych (rzeczowych) i finansów samorządowych:*

a) w zakresie podatku gruntowego załatwia sprawy udzielania ulg podatkowych w rozmiarze, przekraczającym kompetencję organów niższych instancji, w szczególności odraczania terminów płatności podatku; decyduje prośby o przywrócenie terminów dla wnoszenia odwołań, rozstrzyga w drodze nadzoru skargi na klasyfikację gruntów i sprawy tyczące się prostowania omyłek w opodatkowaniu;

b) w zakresie podatków wymierzanych i ściąganych przez organy samorządu miejskiego wzgl. powiatowego (podatek od nieruchomości miejskich i niektórych wiejskich i podatek od lokali) rozpatruje i załatwia wnioski o zastosowaniu rygorów względem opieszałych samorządów [1]), sprawy o opodatkowaniu nowych budowli, o dodatkowych wymiarach podatku, o częściowem lub całkowitem umarzaniu zaległości w podatkach [2]);

c) w zakresie finansów samorządowych wydział załatwia te wszystkie sprawy, które stosownie do ustawy z 11 sierpnia 1923 r. o tymczasowem uregulowaniu finansów samorządowych [3]) wymagają zatwierdzenia władz nadzorczych i dla których bezpośrednią władzą nadzorczą jest minister spraw wewnętrznych, działający w porozumieniu z ministrem skarbu (m. Warszawa i miasta liczące ponad 250 tys. mieszkańców, jakoteż krajowe związki komunalne); również rozpatruje i zatwierdza uchwały organów samorządowych w przedmiotach, które nie zostały przekazane władzom II instancji (wojewodom, działającym w porozumieniu z prezesami izb skarbowych); załatwia w porozumieniu z ministerstwem spraw wewn. odwołania od orzeczeń wydziałów wojewódzkich w sprawach finansów samorządowych,

---

[1]) Art. 3 rozporz. Prezyd. Rzplitej z 12 marca 1928 roku (Dz. Ust. Nr. 31 poz. 292) i § 10 rozporz. Ministra Skarbu z 29 grudnia 1926 roku (Dz. Ust. Nr. 12/1927 r. poz. 95).

[2]) Art. 4 rozporz. Prezyd. Rzplitej z 12 marca 1928 roku (Dz. Ust. Nr. 39 poz. 292).

[3]) Dz. Ust. Nr. 94 poz. 747.

przez wydziały wojewódzkie w pierwszej instancji rozstrzyganych (art. 36, 37, 38 ust. o fin. samorz.) i wykonywa nadzór nad zatwierdzaniem budżetów samorządowych przez władze II instancji.

5. *Wydział katastralny* jest powołany do wykonywania zwierzchniego nadzoru nad czynnościami związanemi z prowadzeniem katastru gruntowego w b. dzielnicach austryjackiej i pruskiej i w tym charakterze opracowuje wnioski i wydaje opinje w sprawach osobowych i organizacyjnych urzędów katastralnych oraz w sprawach podziału i zużycia kredytów, przewidzianych w budżecie na potrzeby rzeczowe tych urzędów (rekonstrukcję operatów katastralnych), opracowuje projekty rozporządzeń i instrukcji pomiarowych w zakresie katastru gruntowego, załatwia sprawy podatku gruntowego, pozostające w związku z katastrem i przedstawiane do decyzji ministerstwa skarbu, wreszcie w miarę potrzeby dokonywa na miejscach superrewizji urzędów katastralnych.

6. *Wydział opłat stemplowych* załatwia sprawy, które według przepisów ustawy o opłatach stemplowych [1]) należą do kompetencji ministra skarbu jako to:

a) zarządzenia natury ogólnej: wydawanie norm o szacunku prawnym majątków nieruchomych (art. 12), określanie rodzajów, wyrobu i sposobów użycia papieru stemplowego i znaczków stemplowych (art. 18), ustanawianie norm i przyznawanie nagród za wykrycie naruszeń ustawy stemplowej (art. 44), wydawanie zarządzeń co do sposobu uiszczania opłat stemplowych od niektórych tranzakcji wzgl. przez niektóre osoby (art. 26, 71, 104, 116, 124) jako też sposobu stwierdzania tranzakcji papierami procentowymi (art. 80),

---

[1]) Ustawa z 1 lipca 1926 r. (Dz. Ust. Nr. 98 p. 570) i rozporządzenie wykonawcze z 20 listopada 1926 r. (Dz. U. Nr. 123 poz. 713).

P. także wydawnictwa A. Rosenkranca: Taryfa opłat stemplowych w układzie alfabetycznym. Warszawa. zeszyt 1-szy—1926 r. i zeszyt 2-gi—1927 r.; Opłaty stemplowe, wiążące się z działalnością komunalnych kas oszczędności Warszawa. 1929 r.; Ustawa o opłatach stemplowych. Poznań. 1930 r.

obniżanie stawek opłat od obrotu papierami wartościowymi (art. 79);

b) decyzje w poszczególnych sprawach: rozstrzyganie odwołań od decyzji izb skarbowych wydawanych w pierwszej instancji, i uwzględnianie uchybionych terminów wniesienia odwołań (art. 47), zezwalanie na odroczenie terminu uiszczenia opłaty, na spłaty ratalne, na ulgi w odsetkach zwłoki i zwroty opłat nienależycie uiszczonych od podań i świadectw (art. 153, 161, 177 ust. i § 181 rozporz. wykon.), pozwalanie na uiszczanie opłat przez spółdzielnie za pośrednictwem związków rewizyjnych, zwalnianie od opłat stemplowych niektórych zagranicznych fundacji, zakładów i zrzeszeń, tudzież misji zagranicznych (art. 16 i 88) jako też zagranicznych papierów wartościowych (art. 70), usuwanie kolizji, mogących powstawać na skutek wprowadzenia nowej ustawy o opłacie stemplowej (art. 176), zwalnianie od opłat niektórych tranzakcji, dotyczących zakładów zastawniczych (art. 120), rozbudowy m. Gdyni [1]), jako też przedsiębiorstw przemysłowych i komunikacyjnych, położonych w okręgu, określonym w rozporz. Prez. Rzplitej z 22 marca 1928 r. [2])

c) wymierzanie opłat stemplowych (ew. podwyżek) spółkom zagranicznym (art. 109) od ich kapitałów.

Ponadto wydział opłat stemplowych zajmuje się interpretacją ustawy o opłatach stemplowych i wydaje wykładnię jej przepisów, ogłaszaną w Dzien. urzęd. min. skarbu [3]).

7. *Do wydziału podatku spadkowego i od darowizn* [4]) należą sprawy tyczące się: zwalniania od podatku zapisów

---

[1]) Rozporz. Prez. Rzplitej 1/VI 1927 r. (Dz, U. Nr. 51 poz. 452).

[2]) Dz. U. Nr. 36 p. 329.

[3]) A. Rosenkranc — Wykładnia ustawy o opłatach stemplowych. Zbiór systematyczny za rok 1927 — Warszawa 1928 r.

[4]) Ustawa z 29 maja 1920 r. o opodatkowaniu spadków i darowizn (Dz. Ust. Nr. 49 poz. 229) kilkakrotnie nowelizowana (31/III 1922 Dz. Ust. Nr. 33 p. 263, 24/III 1923 r. Dz. Ust. Nr. 44 p. 296, 3/X 1923 r. Dz. U. Nr. 118 p. 944, 18/VII 1924 r. Dz. U. Nr. 72 p. 699, 22/VII 1915 r. Dz. U. Nr. 86 p. 590) i liczne rozporządzenia Ministra Skarbu z których najważniejsze: z 4/V 1923 roku (Dz. Ust. Nr. 55 p. 391) i 25/VIII 1923 roku (Dz. Ust. Nr. 101 poz. 794—796).

na cele dobra ogólnego; ustalania właściwości władz do wymiaru podatku od spadków różnodzielnicowych i zagranicznych; stosowania ulg do podlegających podatkowi ruchomych zabytków sztuki i kultury; rozstrzygania odwołań od wymiarów podatku przez izby skarbowe w pierwszej instancji (b. dzielnicy rosyjskiej); decydowania nieuwzględnionych przez izby skarbowe reklamacji przeciw wymiarom podatku od darowizn dokonanym przez notarjuszów; przyznawania odroczeń podatku, rozkładania na raty, darowywania grzywien w wypadkach odwołań od decyzji władz II-ej instancji; wreszcie czuwania nad całokształtem działalności władz wymiarowych i udzielania im wyjaśnień i wskazówek.

Oprócz tego wydział załatwia sprawy należytości sądowych (b. dzielnicy austryjackiej), sprawy podatku od kart do gry (wydawanie koncesji) i opłat od paszportów zagranicznych (paszporty ulgowe).

§ 3. **Departament akcyz i monopolów.**

W departamencie tym skupia się administracja działu podatków spożywczych, pobieranych bądź w postaci opłat akcyzowych od wyrobu wzgl. sprzedaży produktów, podlegających specjalnemu opodatkowaniu (cukier, wino, piwo, drożdże, kwas octowy, oleje mineralne, zapalniczki), bądź w postaci dochodów, płynących z wyłącznego prawa wyrobu wzgl. sprzedaży produktów na rzecz skarbu Państwa zmonopolizowanych (spirytus i wyroby z niego, tytoń, sól, zapałki) oraz z wyłącznego przywileju utrzymywania loterji państwowej.

Departament dzieli się na *cztery wydziały:*

1. Zakres czynności *wydziału administracyjnego* jest analogiczny z kompetencją wydziałów administracyjnych innych departamentów przychodowych. Należą więc do niego:

a) czuwanie nad personelem władz i urzędów skarbowych w dziale akcyz i monopolów i opracowywanie wniosków w sprawach osobowych urzędników tego działu dla przedstawiania departamentowi ogólnemu;

b) wszelkie sprawy osobowe i organizacyjne kontroli skarbowej t. j. niższych organów powołanych do pomocy przy wykonywaniu ustaw i rozporządzeń o akcyzach i monopolach; sprawy te są załatwiane wyłącznie przez departament akcyz i monopolów bez współdziałania departamentu ogólnego;

c) nadzorowanie bezpośrednie nad działalnością władz niższych instancji i organów wykonawczych za pośrednictwem inspektorów ministerjalnych.

Obowiązki inspektorów ustanowionych przy departamencie akcyz i monopolów (w liczbie trzech — w r. 1930) określa instrukcja służbowa, wydana przez ministra skarbu 8 maja 1924 r. [1]).

Należą do nich: lustracja przedsiębiorstw produkcji i sprzedaży artykułów, podlegających podatkom spożywczym i kontrolowanie czynności urzędników akcyzowych i niższych organów wykonawczych przez częste i bezpośrednie zetknięcie się z nimi, nadto cenzurowanie działalności rewizorów akcyzowych, urzędujących w izbach skarbowych, przez badanie dzienników służbowych, które rewizorowie co miesiąc składają departamentowi do przejrzenia, wreszcie wydawanie opinji fachowych w sprawach podatków pośrednich i opinji o urzędnikach akcyzowych na żądanie departamentu.

Na początku roku dyrektor departamentu wyznacza każdemu inspektorowi rejon lustracyjny w ten sposób, aby w ciągu roku mogły być skontrolowane wszystkie przedsiębiorstwa, władze i urzędy oraz organy wykonawcze na obszarze całego państwa, a na początku każdego miesiąca inspektor przedstawia dyrektorowi do zatwierdzenia plan zamierzonych podróży służbowych; w przypadkach nagłych inspektorowie mają sobie polecane przeprowadzanie dochodzeń w sprawach poszczególnych. Przy dokonywaniu swych czynności inspektorowie ministerjalni mogą wydawać niezbędne zarządzenia, przeszukiwać i rewidować zakłady i pomieszczenia z zachowaniem przepisów ustawy o uprawnieniach organów wykonawczych władz skarbowych. [2]) Inspektorowie prowadzą dzienniki służbowe czynności dokonanych w czasie objazdów i co miesiąc składają je dla kontroli dyrektorowi departamentu, ponadto naczelnik

---

[1]) Ogłoszona w Nr. 14 poz. 367. Dzien urzęd. Min. Skarbu.

[2]) Ustawa z 14 grudnia 1923 roku (Dz. Ust. Nr. 5/1924 r. poz. 37— art. 3 i 4 b.).

wydziału administracyjnego prowadzi przegląd (ewidencję) podróży służbowych inspektorów ministerjalnych.

2. *Wydział A.* załatwia sprawy podatków od wina, piwa, drożdży, kwasu octowego i napojów spirytusowych, sprawy związane z przywozem i wywozem zewnętrznym rzeczonych produktów i niektóre sprawy, tyczące się monopolu spirytusowego.

Do spraw wymienionych należą w szczególności:

a) w zakresie podatku od *win i miodów* [1]) wydawanie przepisów o uruchomieniu wytwórni, wypuszczaniu do wolnego obrotu wina i miodu, o kontroli i rachunkowości wytwórni, rozlewni i miejsc sprzedaży, o używaniu banderoli dla opodatkowania win musujących; określanie warunków zakredytowania podatku i zezwalanie na urządzanie wolnych składów win i miodu.

b) w zakresie podatku *od piwa* [2]) wydawanie niektórych specjalnych zarządzeń, jako to: oznaczanie rodzaju i sposobów użycia cukromierzy, zezwalanie na uiszczanie podatku od piwa barwnikowego w terminach odmiennych niż przewidziane dla innych gatunków piwa, wydawanie postanowień co do zwrotu uiszczonego podatku, rozstrzyganie odwołań od decyzji izb skarbowych w sprawach kredytowania podatku, zezwalanie na zmiany w składnikach przepisanych dla wyrobu piwa, określanie sposobów prowadzenia fermentacji i wydawanie przepisów o kontroli wyszynku piwa w browarach.

c) w zakresie podatków *od drożdży i kwasu octowego* [3]) wydawanie zezwoleń na wyrób drożdży i octu,

---

[1]) Ustawa z 1 lipca 1925 r. o opodatkowaniu wina i miodu syconego (Dz. Ust. Nr. 75 poz. 525) i rozporz. wykonawcze Min. Skarbu z 10 sierpnia 1925 r. (Dz. Ust. Nr. 85 poz. 586).

[2]) Ustawa z 12 czerwca 1924 roku o opodatkowaniu piwa (Dz. Ust. Nr. 65 poz. 635). P. także rozporz. wykonawcze Min. Skarbu z 25 sierpnia 1924 r. (Dz Ust. Nr. 90 poz. 850) i zmiany w niem z 30/I 1925 r. (Dz. Ust. Nr. 16 p. 107) i z 21/XII 1925 r. (Dz. Ust. Nr. 129 poz. 926).

[3]) Ustawa o monopolu spirytusowym w brzmieniu, nadanem jej rozporządzeniem Prezyd. Rzplitej z 26 marca 1927 r. (Dz. Ust. Nr. 32 poz. 289); rozporz. wykonawcze z 7 lutego 1928 r. (Dz. Ust. Nr. 60 poz. 556); rozporz. Min. Skarbu z 27 listopada 1926 roku (Dz. Ust. Nr. 127 poz. 743) o organizacji Państw. Monopolu Spirytusowego.

opracowywanie przepisów o nadzorze i technicznem urządzeniu wytwórni, o ich uruchomieniu oraz okresie obrachunkowym, o prowadzeniu ksiąg i rachunkowości, o warunkach kredytowania podatku; nadto — co do drożdży — wydawanie zezwoleń w wyjątkowych przypadkach na zmianę przepisanej długości okresu produkcji i jej rozmiarów, określanie rodzaju i sposobu używania banderoli i zezwalanie na urządzanie osobnych składnic drożdży jeszcze nie obanderolowanych.

d) w zakresie produkcji i sprzedaży *spirytusu* i napojów spirytusowych (wódek gatunkowych, likierów, rumów, araków, koniaków i t. p.) [1]): wydawanie zezwoleń na wyrób i oczyszczanie spirytusu (zakładanie gorzelni i rektyfikacji), na wyrób wódek gatunkowych i likierów oraz na sprzedaż wszelkich wódek; zezwalanie organizacjom producentów na wywóz zagranicę nadwyżki spirytusu, przekraczającej wewnętrzne zapotrzebowanie dyrekcji monopolu spirytusowego; wydawanie zezwoleń na przywóz z zagranicy spirytusu i napojów spirytusowych oraz na urządzanie wolnych składów tych produktów; wydawanie przepisów o sposobie wykonywania kontroli nad przemysłem wódczanym i określanie najwyższej i najniższej zawartości alkoholu w wyrobach wódczanych; opracowywanie przepisów o urządzaniu zakładów sprzedaży i wyszynku napojów alkoholowych; określanie warunków udzielania przez władze skarbowe pozwoleń na ekspedycję i przewóz tych napojów; wydawanie zarządzeń w sprawach zwalczania przemytnictwa wyrobów spirytusowych. Przy załatwianiu spraw ostatnio wymienionych (w punkcie d) wydział zasięga opinji dyrekcji monopolu spirytusowego.

e) w sprawach, wchodzących w zakres czynności *dyrekcji monopolu spirytusowego,* do wydziału A należy wydawanie opinji co do wniosków dyrekcji przedstawianych do decyzji ministra skarbu, a dotyczących: ogólnego planu eksploatacji; planu finansowego; podstawowej ceny monopolowej za spirytus oraz wysokości i terminów zaliczek, udzielanych producentom; sprzedażnej ceny detalicznej i hurtowej czystych wódek

monopolowych oraz opłaty skarbowej od spirytusu; cen spirytusu skażonego; sum przekazywanych przez monopol na subwencje dla szpitali, klinik i innych t. p. zakładów tytułem częściowego zwrotu kosztów nabywania spirytusu na potrzeby tych zakładów; ustalania wysokości prawa odpędu spirytusu dla gorzelni.

3. *Do wydziału B.* należą sprawy podatków: od cukru i od olejów mineralnych, sprawy akcyzowe, związane z przywozem i wywozem tych artykułów, sprawy zapobiegania nadużywaniu sacharyny i t. p. sztucznych środków słodzących, sprawy obrotu produktów opodatkowanych lub zmonopolizowanych między Polską, a W. M. Gdańskiem, wreszcie sprawy, tyczące się monopolów tytoniowego, solnego, zapałczanego i loterji państwowej.

a) W zakresie opodatkowania *cukru* [1]) wydział B. załatwia sprawy, dotyczące: zwalniania cukru od podatku i zwrotów podatku; zezwoleń na opłatę części podatku w wypadkach niemożności przerobienia w cukrowni całego zapasu surowca; ustalania warunków zakredytowania podatku, w szczególności zezwoleń na zabezpieczenie kredytu zastawem cukrowni lub wekslem kaucyjnym i na przywracanie utraconego prawa korzystania z kredytu; wydawania przepisów: o urządzeniu cukrowni, otwieraniu i kontrolowaniu wolnych składów cukru, o wywożeniu i trasportowaniu cukru, o stosowaniu środków skażania cukru i o prowadzeniu ksiąg kontroli.

b) W zakresie podatku *od olejów mineralnych* [2]) czynności wydziału dotyczą: zwalniania od podatku olejów, przeznaczonych do pewnych celów technicznych (art. 3 ust.) lub jego obniżania, ustalania warunków zakredytowania podatku i przywracania utraconego pra-

---

[1]) P. rozporządzenie Prez. Rzplitej z mocą ustawy z 13 września 1927 r. o opodatkowaniu cukru (Dz. Ust. Nr. 81 poz. 700) i rozporządzenie wykonawcze Min. Skarbu z 17 kwietnia 1928 r. (Dz. Ust. Nr. 61 poz. 564).

[2]) Rozporz. Prez. Rzplitej z 7 marca 1928 r. z mocą ustawy o podatku od olejów mineralnych (Dz. Ust. Nr. 27 poz. 252) i rozporz. wykonawcze Min. Skarbu z 13 października 1928 r. (Dz. Ust. Nr. 97 poz. 862).

wa korzystania z kredytu; udzielania pozwoleń na rafinowanie, destylowanie lub przerabianie olejów mineralnych, na otwieranie wolnych składów; wydawania przepisów: o warunkach wywozu i przewozu olejów, zwolnionych od podatku, o dopuszczalnej wysokości zaników z powodu ulatniania się olejów, o sposobie wykonywania kontroli i prowadzenia odpowiednich ksiąg.

c) W zakresie kontroli nad produkcją i sprzedażą *sztucznych środków słodzących* [1]) wydział B. załatwia w porozumieniu z ministerstwem spr. wewn. sprawy wydawania zezwoleń na wyrób i przerób tych środków, na ich sprzedaż przez wytwórnie i hurtowe składy materjałów aptecznych, na ich nabywanie przez przedsiębiorców do wyrobu artykułów leczniczych i hygienicznych i opracowuje zarządzenia, tyczyce się nadzoru nad wyrobem i importem sztucznych środków słodzącycg (sacharyny, dulcyny, glucyny) i nad handlem nimi, celem zapobiegania używaniu tych środków do wyrobu artykułów żywności i napojów.

d) W sprawach, dotyczących *monopolu tytoniowego* [2]) do wydziału B. należy zezwalanie na wyrób, import i sprzedaż surogatów tytoniowych i wydawanie zarządzeń, mających na celu zwalczanie przemytnictwa tytoniu, a prócz tego opinjowanie wniosków dyrekcji monopolu tytoniowego w sprawach, przedstawianych do decyzji ministra skarbu, jako to: a) ustalanie wysokości podatku konsumcyjnego (należytości monopolowej) od wyrobów tytoniowych, przywożonych z zagranicy, warunków udzielania koncesji na plantacje tytoniowe; cen sprzedaży wyrobów tytoniowych i prowizji dla sprzedawców, cen taryfowych dla zakupu od plantatorów wyprodukowanego tytoniu i b) zatwierdzanie: ogólnego planu eksploatacji monopolu tytoniowego; planu finan-

[1]) Rozporz. Prez. Rzplitej z 7 października 1927 r. z mocą ustawy o sztucznych środkach słodzących (Dz. Ust. Nr. 89 poz. 797) i rozporz. wykonawcze Minist. Skarbu z 7 grudnia 1927 r. (Dz. Ust. Nr. 117 poz. 1008).

[2]) Ustawa z 1 czerwca 1922 r. o monopolu tytoniowem (Dz. Ust. Nr. 47 poz. 409) i rozporządzenie Ministra Skarbu z 27 listopada 1926 r. o organizacji państw. monopolu tytoniowego (Dz. Ust. Nr. 127 poz. 742).

sowego, obrachunków rocznych, bilansu i rachunku zysków i strat.

e) W zakresie *monopolu sprzedaży soli* [1]) w wydziale B. są załatwiane sprawy dotyczące: ustanawiania warunków prowadzenia handlu solą; udzielania zezwoleń na wywóz i przywóz soli zewnątrz państwa; oznaczania cen nabycia i sprzedaży soli na potrzeby monopolu; sprzedawania soli po cenach zniżonych na wywóz zagranicę, na potrzeby rolnictwa, na cele przemysłowe i dla zakładów dobroczynnych; określania w razach wątpliwości cech soli jadalnej; opracowywania ogólnego planu eksploatacji monopolu sprzedaży soli.

f) W zakresie *monopolu zapałczanego* [2]) — wobec oddania go w roku 1926 w dzierżawę na lat 20 — do wydziału B należy tylko opracowywanie przepisów, tyczących się opodatkowania zapalniczek.

g) W zakresie monopolu organizowania i prowadzenia *loterji* [3]) w wydziale B. są załatwiane, na wniosek generalnej dyrekcji loterji państwowej, sprawy, dotyczące ilości losów, ich ceny, wysokości prowizji rosprzedawców i dochodu skarbu Państwa, a ponadto sprawy udzielania pozwoleń na urządzanie loterji pieniężnych na cele dobroczynne i użyteczności publicznej.

4. W wydziale czwartym—*kontroli*—jest ześrodkowane prowadzenie statystyki działu akcyz i monopolów państwowych, obrazującej całkowitą jego działalność i jej rezultaty.

---

[1]) Rozporządz. Prezyd. Rzplitej z 30 grudnia 1924 r. o wprowadzeniu jednolitego monopolu sprzedaży soli (Dz. Ust. Nr. 117 poz. 1043) i rozporz. wykonawcze Ministra Skarbu z 19 lutego 1925 r. (Dz. Ust. Nr. 19 poz. 142) i z 21 listopada 1927 r. (Dz. Ust. Nr. 109 poz. 930).

[2]) Ustawa z 15 lipca 1925 r. o monopolu zapałczanym (Dz. Ust. Nr. 83 poz. 561) i rozporz. wykonawcze Ministra Skarbu z 25 września 1925 r. (Dz. Ust. Nr. 100 poz. 707).

[3]) Ustawa z 26 marca 1920 r. w przedmiocie urządzania loterji i założenia Polskiej Państwowej Loterji Klasowej (Dz. Ust. Nr. 31 poz. 180) i z 5 grudnia 1923 r. o rozciągnięciu poprzednio wymienionej ustawy na obszar całego państwa (Dz. Ust, Nr. 131 poz. 1063) i rozporządzenie wykonawcze Min. Skarbu z 7 maja 1924 r. (Dz. Ust. Nr. 54 poz. 541).

Ostatnimi czasy zostały wydzielone wszystkie sprawy, dotyczące nadawania koncesji na prawo produkowania wzgl. sprzedaży przedmiotów obłożonych akcyzą albo zmonopolizowanych, w osobny *referat koncesyjny,* podległy bezpośrednio dyrektorowi departamentu.

Bezpośrednio dyrektorowi jest podporządkowany również *komitet techniczny* departamentu akcyz i monopolów, którego organizację i kompetencję określa rozporządzenie ministra skarbu z 10 maja 1928 r. [1]). Do komitetu technicznego należy: czuwanie nad należytym stanem i prawidłowem działaniem aparatów kontrolnych i narzędzi mierniczych w zakładach, podlegających kontroli skarbowej, i nad ich udoskonalaniem; opracowywanie właściwych typów tych przyrządów; dokonywanie inspekcji działania przyrządów kontrolnych; wydawanie pouczeń dla organów kontroli skarbowej o używaniu przyrządów; badanie przedsiębiorstw monopolowych pod względem technicznym i załatwianie wszelkich wogóle zagadnień charakteru technicznego, obchodzących dział akcyz i monopolów. W skład komitetu wchodzą: naczelnik, posiadający prawa i obowiązki naczelnika wydziału i inspektorowie. Dla rozważania spraw bardziej doniosłego znaczenia dyrektor może zwoływać wspólne narady komitetu technicznego, naczelników wydziałów departamentu, dyrektorów i wice-dyrektorów monopolów spirytusowego i tytoniowego i zapraszać na nie osoby postronne z pośród wybitnych fachowców.

§ 4. **Specjalne zarządy monopolów państwowych.**

Sposób pozyskiwania dochodów ze źródeł, w ręku państwa zmonopolizowanych, a mianowicie pobieranie z tych źródeł nie tylko podatku spożywczego ale także zysku przedsiębiorcy (wytwórcy wzgl. sprzedawcy) wymaga istnienia obok ogólnych władz i urzędów administracji skarbowej (akcyzowej) jeszcze specjalnych zarządów celem eksploatacji zmonopolizowanych źródeł

[1]) Dziennik Urzędowy Minist. Skarbu Nr. 16 poz. 208.

w sposób zbliżony do organizacji przemysłu prywatnego. Takimi zarządami są: dyrekcja monopolu spirytusowego, dyrekcja monopolu tytoniowego, dyrekcja loterji państwowej i biuro sprzedaży soli. Piąty z monopolów państwowych — monopol zapałczany, oddany w dzierżawę konsorcjum prywatnemu, nie wymaga istnienia specjalnego zarządu, nadzór zaś nad działalnością spółki zapałczanej wykonywa komisarz mianowany przez ministra skarbu.

A. Dyrekcja państwowego monopolu spirytusowego.

Zamiar wprowadzenia monopolu spirytusowego powstał jeszcze w r. 1919, a dla czynności przygotowawczych do jego zorganizowania powołano do życia w łonie ministerstwa skarbu osobną dyrekcję monopolu spirytusowego. Następnie jednak zamiaru tego poniechano i pierwsza dyrekcja m. s. została zniesiona zarządzeniem ministra skarbu z 31 grudnia 1920 roku [1]). W kilka lat później potrzeba zasilenia dochodów skarbu i pomyślne wyniki monopolu tytoniowego spowodowały uchwalenie w dniu 31 lipca 1924 r. ustawy o monopolu spirytusowym [2]). Monopol wprowadzany był stopniowo i objął całe państwo od 1 kwietnia 1927 roku, pierwotna zaś ustawa z 1924 r. została znowelizowana rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej (z mocą ustawy) z 26 marca 1927 r. [3]).

Monopol spirytusowy obejmuje: zakup i sprzedaż spirytusu do zużycia w granicach Państwa, wyrób i sprzedaż czystych wódek, wyrób spirytusu z innych surowców aniżeli z ziemniaków, melasy, owoców i wina, wreszcie skażanie spirytusu i rozlew denaturatu. Według ustawy państwowy monopol spirytusowy ma być „przedsiębiorstwem o charakterze samodzielnej odrębnej jednostki gospodarczej, zorganizowanem i działa-

---

[1]) Dz. Urzęd. Min. Skarbu Nr. 1 poz. 2 z r. 1921.

[2]) Dz. Ust. Nr. 78 poz. 756.

[3]) Dz. Ust. Nr. 32 poz. 289 i rozporz. wykonaw. Ministra Skarbu z 7 lutego 1928 r. (Dz. Ust. Nr. 60 poz. 556).

jącem na zasadach handlowych i posiadającem osobowość prawną". Taki charakter monopolu wyraża się głównie w tem, iż jego majątek nieruchomy [1]) jest wyodrębniony z ogólnego majątku państwowego i że gospodarka monopolu pod względem formalnym jest prowadzona na zasadach rachunkowości kupieckiej; pozatem organ powołany do wykonywania monopolu jest urzędem (poniekąd nawet i władzą) sprawującym z ręki ministra skarbu administrację obrotu spirytusem przy pomocy organów akcyzowych i płatnym z dochodów własnych.

Główne zasady organizacji dyrekcji państwowego monopolu spirytusowego (D. P. M. S.) podaje rozporządzenie ministra skarbu z 22 stycznia 1925 r. [2]).

Do zakresu działania D. P. M. S. należy w ramach zatwierdzonego preliminarza (planu finansowego): wyrób (o ile chodzi o spirytus produkowany nie z ziemniaków, melasy, owoców i wina), zakup, oczyszczanie (w rektyfikacjach własnych lub prywatnych) i skażanie, przerabianie i sprzedaż (bezpośrednia lub pośrednia) spirytusu i jego odpadków, budowa i urządzanie potrzebnych w tym celu zakładów i prowadzenie ich eksploatacji, poza tem przygotowywanie wniosków w sprawach spirytusowych, zastrzeżonych decyzji ministra skarbu. Plan finansowy D. P. M. S. jest dołączany do preliminarza budżetu państwowego i razem z nim zatwierdzany.

Najpóźniej w trzy miesiące po zakończeniu roku gospodarczego D. P. M. S. składa bilans zamknięcia wraz ze sprawozdaniem rocznem i rachunkiem zysków i strat. Czysty zysk ustala się po potrąceniu: opłaty skarbowej (podatku spożywczego), dodatków dla związków samorządnych, kosztów zakupu, przewozu, maga-

---

[1]) Według bilansu za rok operacyjny 1928-29 majątek monop. sp. w placach i budynkach (gotowych i nieukończonych) wynosił 33.410 tysięcy złotych (p. preliminarz budżetowy Rzplitej na okres 1/IV 1930—31/III 1931).

[2]) Dz. Ust. Nr. 14 poz. 95. Rozporządzenie to pozostało w mocy na podstawie art. 97 p. 4. Rozporządzenia Prez. Rzplitej z 26 marca 1927 roku o monopolu spirytusowym.

zynowania, oczyszczania, skażania i przerobu surowców i materjałów pomocniczych, tudzież kosztów opakowania, magazynowania, przewozu i sprzedaży wyrobów gotowych i półgotowych, odsetek i spłat amortyzacyjnych ewent. zaciągniętych pożyczek; odpisów na fundusz renowacyjny (2% od początkowej wartości budunków i 10% wartości maszyn i innych ruchomości) i na fundusz ubezpieczeniowy posiadanych przedmiotów (2% wartości), tudzież wszelkich innych kosztów fabrykacyjnych, administracyjnych i handlowych.

Z pozostałej sumy czystego zysku 1% przeznacza się na walkę z alkoholizmem, nie więcej jak 10% na dodatkowe wynagrodzenia dla funkcjonarjuszów monopolu spirytusowego i współdziałających z nim organów skarbowych, a resztę przelewa się do kasy państwowej na dochód skarbu.

W zakresie swego działania D. P. M. S. bądź przygotowuje wnioski w sprawach zastrzeżonych ministrowi skarbu do jego decyzji bądź czyni własne zarządzenia, podając przytem zarządzenia natury ogólnej do wiadomości ministra. D. P. M. S. ma prawo: zwracania się do władz i urzędów o udzielanie wyjaśnień i informacji w zakresie gospodarki spirytusowej, współdziałania z władzami skarbowemi w kontroli przemysłu spirytusowego i obrotu spirytusem, wydawania poleceń do władz skarbowych I i II instancji i do kas skarbowych w sprawach, dotyczących obrotu spirytusem i jego przetworami jako też w sprawach regulowania należności i zobowiązań D. P. M. S.

Na czele D. P. M. S. stoi dyrektor, który reprezentuje P. M. S. na zewnątrz, kieruje działalnością dyrekcji, zarządza majątkiem monopolu i jest odpowiedzialny przed ministrem skarbu za działalność swoją i podległych mu funkcjonarjuszów. Stanowisko dyrektora jest zaliczone do IV-ego stopnia służbowego; jest on mianowany przez Prezydenta Rzplitej na wniosek Ministra Skarbu.

Funkcjonarjusze D. P. M. S. są bądź etatowi—posiadający prawa i mający obowiązki urzędników pań-

stwowych, bądź kontraktowi—przyjmowani na zasadzie umowy. Urzędników etatowych do IX stopnia służbowego włącznie i pracowników kontraktowych do VII stopnia włącznie mianuje wzgl. przyjmuje i zwalnia dyrektor P. M. S., funkcjonarjusze wyższych stopni (do V wł.) są mianowani wzgl. przyjmowani i zwalniani przez ministra skarbu na wniosek dyrektora P. M. S.

Stosownie do regulaminu organizacji wewnętrznej D. P. M. S. zatwierdzonego przez ministra skarbu 18 grudnia 1925 r. [1]) i znowelizowanego rozporządzeniami M. S. z 24 września 1927 r. i z 12 lutego 1930 r. [2]) w skład D. P. M. S. wchodzą: dyrektor, wice-dyrektor, jako jego zastępca, sekretarjat dyrekcji, dziewięć wydziałów i komitet techniczno-gospodarczy. Wydziały są następujące:

I--Ogólny z trzema referatami: osobowym, prawnym i prasowo-wydawniczym,

II—Ekonomiczny z pięciu referatami: ogólnym, produkcji, przerobu, zbytu i statystycznym;

III—Obrotu spirytusem z czterema działami: ogólnym, gorzelniczym, rektyfikacji i sprzedaży;

IV—Fabrykacyjny z trzema działami: rozlewu, prywatnych fabryk wódek i kontroli;

V—Gospodarczy z siedmiu działami: ogólnym, zakupów, przedsiębiorstw pomocniczych, gospodarczo-inwestycyjnym, robót gospodarczych, przewozowym i biurem druków;

VI—Techniczny z trzema działami: ogólnym, budowlanym i mechanicznym;

VII—Finansowy z trzema działami: budżetowym, obrachunkowym i księgowości;

VIII—Centralne laboratorjum chemiczne, przeznaczone nietylko na potrzeby monopolu spirytusowego, ale także dokonywujące badań artykułów monopolu tytoniowego, jako też innych produktów, stanowiących przedmiot akcyzy wzgl. monopolu;

IX—Sprzedaży wyrobów monopolowych.

Komitet techniczno-gospodarczy jest organem doradczym i opinjodawczym dyrektora P. M. S. i składa się z dyrektora, wice-dyrektora, zarządzającego sprawami komitetu, naczelników wszystkich wydziałów D. P. M. S. i z członków, mianowanych z pośród fachowców przez ministra skarbu na wniosek dyrektora P. M. S.

---

[1]) Ogłoszonego w Monitorze Polskim 31 grudnia 1925 r. Nr. 302.

[2]) Dz. Urzęd. Min. Sk. Nr. 29/27, poz. 309 i Nr. 11/30, poz. 219.

Dla nadzoru nad działalnością D. P. M. S. istnieje przy ministerstwie skarbu specjalna *Komisja Rewizyjna,* złożona z trzech członków, których mianuje minister skarbu z pośród urzędników skarbowych lub osób postronnych [1]). Jednego z członków—urzędnika—wyznacza minister jako przewodniczącego komisji; jest on narówni z dyrektorem P. M. S. odpowiedzialny za zaniedbania w usunięciu stwierdzonych nieprawidłowości i nadużyć. Do komisji rewizyjnej należy rozpatrywanie bilansów P. M. S. i przedstawianie ich z odpowiednimi wnioskami ministrowi skarbu. Ponadto komisja ma prawo po porozumieniu się z dyrektorem P. M. S. dokonywać w każdym czasie rewizji dyrekcji P. M. S. i jego zakładów, badać księgi, dokumenty i korespondencję. O rezultatach rewizji komisja składa co miesiąc sprawozdanie ministrowi skarbu, a odpisy sprawozdań przesyła dyrektorowi departamentu akcyz i monopolów i dyrektorowi P. M. S. W razie stwierdzenia nadużyć komisja wydaje doraźne zarządzenia, zawiadamiając o nich ministra skarbu i dyrektora P. M. S.

Na zasadzie art. 4. Rozporządzenia Prezydenta Rzplitej z 26 marca 1927 roku o monopolu spirytusowym jest zorganizowana przy ministerstwie skarbu, jako organ doradczy i opinjodawczy w sprawach dotyczących gospodarki spirytusowej, *Państwowa Rada Spirytusowa,* której statut podaje rozporządzenie ministrów skarbu, przemysłu i handlu i rolnictwa z 10 października 1927 r. [2]). Członków rady jest 18. Połowę z nich mianują wymienieni ministrowie (każdy po 3 członków) z pośród wyższych fachowych urzędników swych działów i z pomiędzy profesorów wyższych uczelni państwowych, odpowiednio do ich specjalności; drugą połowę mianuje minister skarbu z pośród kandydatów, przedstawionych mu przez organizacje, obejmujące rolnych i przemysłowych producentów spirytusu, rekty-

---

[1]) Przepisy dla Komisji Rewizyjnej mieszczą się w rozporządzeniu Ministra Skarbu z 27 listopada 1926 r. (Dz. Ust. Nr. 127 poz. 743).

[2]) Dz. Ust. Nr. 101 poz. 881.

fikatorów, fabrykantów wódek oraz eksporterów i handlujących. P. rada spirytusowa wydaje opinje w sprawach tyczących się:

a) wydawania zezwoleń na budowę nowych gorzelni, ilości nowych gorzelni rolniczych w każdem województwie, rozmiarów nowych gorzelni; wykonywania nadzoru nad technicznemi urządzeniami gorzelni; ksiąg gorzelniczych; określania najmniejszego obszaru ziemi ornej gospodarstwa posiadającego gorzelnię rolniczą; wydawania przepisów o bezpłatnej kontroli technicznej gorzelni i zapewnienia im pomocy naukowej; transportu, magazynowania i oczyszczania spirytusu przez gorzelnie posiadające aparaty rektyfikacyjne;

b) ustalania: wysokości prawa odpędu dla całego państwa na okres 3-letni i podziału odpędu pomiędzy województwa, okresu pędzenia spirytusu, mocy spirytusu i premji za spirytus o wyższej mocy;

c) wysokości ogólnego kontyngentu zakupu spirytusu, taryfy podstawowych cen (ceny monopolowej) za spirytus, taryfy kosztów przewozu i dopuszczalnych zaników drogowych i transportowych, wysokości i terminów zaliczek (przedpłat);

d) warunków oczyszczania i magazynowania spirytususu w zakładach prywatnych, zasad oczyszczania spirytusu, przeznaczonego na wywóz zagranicę, najwyższego procentu zaniku przy oczyszczaniu, najwyższego procentu odpadków, sposobu ich zbierania, badania i niszczenia;

e) metod i śródków skażania spirytusu, cen spirytusu skażonego, przepisów o obrocie spirytusem skażonym, mieszankami napędowemi, o użyciu spirytusu metylowego, esencji octowej wyrabianej z octu drzewnego, z soli kwasu octowego lub drogą syntetyczną;

f) preliminarza rocznego dochodów i rozchodów dyrekcji P. M. S.

g) wszelkich spraw z dziedziny gospodarki spirytusowej, przedstawionych radzie przez ministra skarbu do zaopinjowania.

Członkowie rady są mianowani na okres trzechletni, obowiązki swe wykonywują bezpłatnie. Posiedzenia zwołuje minister skarbu w miarę potrzeby lub na żądanie conajmniej 9 członków rady. Przewodniczy na posiedzeniach minister lub jego zastępca; on też wyznacza referentów do poszczególnych spraw i może zapraszać na posiedzenia rzeczoznawców. Regulamin obrad uchwala rada w pełnym składzie i zatwierdza minister skarbu.

B. Dyrekcja Państwowego Monopolu Tytoniowego.

Dyrekcja P. M. T. została powołana do życia już w początkach 1919 r. (3 lutego). Ponieważ podówczas monopol tytoniowy istniał tylko na obszarze b. dzielnicy austrjackiej, w początkowym przeto stadjum swego istnienia dyrekcja P. M. T. zajmowała się tylko wznowieniem działalności monopolu na terytorjum b. Galicji i reglamentacją przepisów o podatku od wyrobów tytoniowych w innych b. dzielnicach. 1 czerwca 1922 r. sejm uchwalił ustawę o monopolu tytoniowym [1]), wprowadzenie jednak monopolu na obszarze całego państwa stało się możliwem dopiero po zaciągnięciu w roku 1924 [2]) włoskiej pożyczki tytoniowej, która pozwoliła na wykupienie fabryk z rąk prywatnych przedsiębiorców.

Na zasadzie ustawy z 1922 r., pod wieloma względami posiadającej tylko charakter ramowy i na mocy późniejszych uzupełniających ją przepisów, a w szczególności rozporządzenia ministra skarbu z 30 maja 1923 r. [3]) P. M. T. obejmuje: organizowanie uprawy rośliny tytoniowej wewnątrz Państwa, przywóz surowca (także i niektórych gotowych wyrobów) z zagranicy i zakup surowca krajowego, przerób surowego materjału

---

[1]) Dz. Ust. Nr. 47 poz. 409.

[2]) Umowę o pożyczkę zawarto w Rzymie 10 marca 1924 r. Rozporządzenie Prezydenta Rzplitej z 13 marca 1924 r. o zaciągnięciu pożyczki (Dz. Ust. Nr. 25 poz. 257).

[3]) Dz. Ust. Nr. 65 poz. 507.

we własnych fabrykach na produkty gotowe (cygara, papierosy, tytonie krajane, tabakę i t. p.) i ich sprzedaż za pośrednictwem koncesjonowanych hurtowych i detalicznych sprzedawców.

P. M. T. stanowi przedsiębiorstwo o charakterze samodzielnej jednostki gospodarczej, posiadającej własny majątek (w nieruchomościach, ruchomościach i zapasach produktów) [1]) i odpowiedzialnej z tego majątku za swe zobowiązania.

Podobnie jak monopol spirytusowy, P. M. T. prowadzi rachunkowość kupiecką, układa plany finansowo-gospodarcze zamierzonej działalności, stanowiące załącznik do budżetu państwowego, sporządza coroczne bilanse oraz rachunki zysków i strat. Z zysków brutto P.M.T. pokrywa koszty fabrykacji, administracji i sprzedaży, amortyzację i oprocentowanie pożyczki włoskiej, przeznacza odpowiednie sumy na utworzenie funduszu renowacyjnego i ubezpieczeniowego, ew. pokrywa wydatki inwestycyjne, resztę zaś, zawierającą w sobie podatek spożywczy od wyrobów tytoniowych i czysty zysk przedsiębiorstwa, przelewa na dochód skarbu Państwa.

Kierownictwo całym aparatem przedsiębiorstwa (18 fabryk, magazyny, kilkanaście tysięcy robotników, inspektorowie i instruktorzy uprawy tytoniu, urzędy wykupu tytoniu i t p.) należy do dyrekcji P. M. T. Stosownie do określenia, zawartego w rozporządzeniu ministra skarbu z 30 maja 1923 r. dyrekcja P. M. T. jest „*władzą,* powołaną do bezpośredniego kierownictwa P. M. T. i wykonywania jego praw". To swoje zadanie wykonuje dyrekcja pod zwierzchnim nadzorem ministra skarbu i przy współudziale co do niektórych spraw departamentu akcyz i monopolów. Ponadto dla stałego czuwania nad działalnością P. M. T. istnieje przy ministerstwie skarbu na zasadzie rozporządzenia ministra skarbu z 27 listopada 1926 r. [2]) *Komisja Re-*

[1]) Według bilansu za r. 1928/29 wartość majątku nieruchomego i ruchomego wynosiła około 88 mil. zł.

[2]) Dz. Ust. Nr 127 poz. 742.

wizyjna, której skład, prawa i obowiązki są też same, jak komisji rewizyjnej, ustanowionej dla monopolu spirytusowego.

Na czele dyrekcji P. M. T. stoi naczelny dyrektor. Swem stanowiskiem służbowem, zakresem praw i obowiązków odpowiada on dyrektorowi P. M. S.

Celem opinjowania ważniejszych spraw monopolu tytoniowego dyrektorowi dodana jest *Rada Zawiadowcza* [1]), która obraduje pod przewodnictwem naczelnego dyrektora lub jego zastępcy i składa się z przedstawicieli ministerstw skarbu, rolnictwa, przemysłu i handlu, delegowanych przez właściwych ministrów, z dwóch wice-dyrektorów P. M. T. wzgl. ich zastępców, z inspektora państwowych fabryk tytoniowych i z przewodniczącego komisji rewizyjnej dla P. M. T. Do rady zawiadowczej należy: opinjowanie budżetu oraz sprawozdania rocznego i bilansu P. M. T.; rozpatrywanie wniosków o nabycie, zamianę lub sprzedaż majątku nieruchomego i jego obciążenie, wniosków o jakości, ilości i sposobach zakupu surowców tytoniowych, artykułów ekonomicznych, maszyn i urządzeń fabrycznych; ustalanie warunków udzielania koncesji na plantacje tytoniowe i na sprzedaż wyrobów tytoniowych, rozpatrywanie wniosków o ustalaniu cen taryfowych surowca zakupowanego od plantatorów i innych spraw, co do których naczelny dyrektor uzna za właściwe zasięgnąć opinji rady. Radę zwołuje naczelny dyrektor w miarę potrzeby conajmniej raz na miesiąc, a na żądanie trzech członków jest obowiązany zwołać posiedzenie. Na posiedzenia mogą być wzywani przez dyrektora rzeczoznawcy (kupcy, plantatorzy tytoniu). W razie różnicy zdań między dyrektorem a większością członków rady sprawy sporne mają być przedstawiane do decyzji ministra skarbu.

---

[1]) Według rozporządzenia M. S. z 30 maja 1923 r. organem opinjodawczym był Komitet doradczy, zreorganizowany i zamieniony na Radę Zawiadowczą rozporządzeniem Min. Sk. z 24 czerwca 1927 r. (Dz. Ust. Nr. 61 poz. 539).

Organizacja wewnętrzna dyrekcji P. M. T. opiera się na regulaminie [1]). W skład dyrekcji wchodzą: naczelny dyrektor, wice-dyrektorowie i 9 wydziałów:

I. Ogólny i osobowy — sprawy osobowe funkcjonarjuszów P. M. T. i organizacja zarządów podległych dyrekcji fabryk, magazynów i biur, umowy o kupno i dzierżawę nieruchomości, referat prawny.

II. Fabrykacyjny — organizacja fabrykacji wyrobów, wprowadzanie nowych gatunków wyrobów, regulacja cen, zaopatrywanie magazynów w gotowe wyroby, ekspertyza surowców.

III. Handlowy i gospodarczy — umowy o dostawę surowców z zagranicy i artykułów ekonomicznych, administracja budynków monopolowych.

IV. Organizacja sprzedaży—nadawanie koncesji wzgl. nadzór nad ich wydawaniem przez władze skarbowe, prowizje i kredyty dla sprzedawców.

V. Techniczny—techniczna kontrola fabryk i zakładów, zaopatrywanie ich w potrzebne urządzenia i maszyny, prace budowlane i instalacyjne.

VI. Rewizyjny—stała kontrola działalności wszystkich organów wykonawczych P. M. T., rewizje doraźne oraz perjodyczne fabryk, składów surowca, magazynów wyrobów gotowych, urzędów wykupu tytoniu ew. także hurtowni i sklepów detalicznych i składanie sprawozdań z wyników rewizji.

VII. Rachunkowy—z 6 oddziałami: księgowości ogólnej, likwidacji poborów, likwidacji wszelkich rachunków, budżetowo-kasowy, kontroli sprawozdań i bilansów fabryk i zakładów, oraz udzielanych kredytów, statystyki i kalkulacji wyrobów.

VIII. Robotniczy—regulowanie stosunku służbowego i płac robotniczych, załatwianie zatargów, opieka społeczna, kulturalna i zdrowotna nad robotnikami.

IX. Uprawy tytoniu—organizacja uprawy, nadzór nad nią, wykup zbioru, załatwianie reklamacji i spraw karnych.

Funkcjonarjusze P. M. T. są urzędnikami etatowymi lub kontraktowymi i otrzymują oprócz uposażenia, przywiązanego do stopnia służbowego, — specjalne dodatki (przeciętnie 25% uposażenia), które w ogólnej sumie nie mogą przewyższać 5% czystego zysku fa-

---

[1]) Ogłoszonym w wydawnictwie p. t. Polski Monopol Tytoniowy r. 1926 str. 46 (drukowanem jako rękopis).

brykacyjnego; zaopatrzenia emerytalne pobierają z ogólnych dochodów monopolu.

C. *Dyrekcja Loterji Państwowej.*

Już w roku 1919, na zasadzie ustaw b. państw zaborczych o państwowym monopolu loteryjnym, została zorganizowana przy ministerstwie skarbu rozporządzeniami ministra z 15 i 21 października [1]) „generalna“ dyrekcja loterji państwowej, „jako osobna władza centralna, podlegająca ministrowi skarbu, do której należy zarząd wszystkiemi sprawami państwowego monopolu loteryjnego“.

Podstawę prawną istnienia na obszarze całego państwa monopolu loterji stworzyły ustawy z 26 marca 1920 r. [2]) i z 5 grudnia 1923 r. [3]) tudzież rozporządzenia wykonawcze do tych ustaw z 20 czerwca 1920 r. [4]) i z 7 maja 1925 r. [5]).

W myśl powyższych przepisów do dyrekcji polskiej państwowej loterji klasowej należy:

a) techniczna strona organizowania loterji — przygotowanie losów, rosprzedaż za pośrednictwem kolektorów, dokonywanie losowań, wypłata wygranych;

b) stawianie wniosków do decyzji ministra skarbu, dotyczących: ilości losów, ich ceny, wysokości prowizji kolektorów, planu finansowego loterji;

c) obsadzanie kolektur, rozdział losów, pobieranie kaucji od kolektorów, nadzór nad ich czynnościami kolektorskiemi i ew. pociąganie do odpowiedzialności;

d) udzielanie pozwoleń na urządzanie gier loteryjnych (loterji fantowych, tomboli, kół szczęścia i t. p.),

---

[1]) Monitor Polski Nr. Nr. 237 i 246 i Dz. Urzęd. Min. Sk. Nr. 30 poz. 444 i 445.

[2]) W przedmiocie urządzania loterji i założenia Polskiej Państwowej loterji klasowej (Dz. Ust. Nr. 31 poz. 180).

[3]) O rozciągnięciu mocy obowiązującej ustawy z 26/III 1920 roku na obszar województwa śląskiego i województw wschodnich (Dz. Ust. Nr. 131 poz. 1063).

[4]) Monitor Polski Nr. 143.

[5]) Dz. Ust Nr. 54 poz. 541.

o ile kapitał gry przewyższa 1000 zł. i rejestrowanie pozwoleń, udzielanych na drobne gry loteryjne przez władze skarbowe niższych instancji, na zasadzie raportów tych władz. Pod względem budżetowo-rachunkowym loterja państwowa, podobnie jak monopole spirytusowy i tytonioniowy, jest obowiązana sporządzać coroczne plany gospodarczo-finansowe, bilanse i obrachunki strat i zysków, załączane do preliminarza ogólnego budżetu państwowego.

Na czele dyrekcji loterji państwowej stoi dyrektor, co do stopnia służbowego (IV) zajmujący stanowisko równorzędne z dyrektorami departamentów min. skarbu.

Nieliczne biuro Dyrekcji, stosownie do rodzaju czynności, dzieli się na pięć oddziałów:

a) Sekretarjat — korespondencja, sprawy osobowe urzędników, sporządzanie preliminarzy budżetowych, planów gry, sprawy kolektorów;

b) Rachuba—prowadzenie całej rachunkowości, likwidacje wygrywających biletów do wypłaty, sporządzanie tabeli wygranych;

c) Kasa—przyjmowanie wpłat i dokonywanie wypłat, zawiadywanie kaucjami kolektorów;

d) Magazyn losów — dozór i kontrola nad drukiem i numeracją losów, przechowywanie i rozsyłanie ich kolektorom, przygotowanie numerów do ciągnienia i współdziałanie (z oddziałem piątym) przy ciągnieniach loterji;

e) Oddział techniczno-gospodarczy wraz z kancelarją— ciągnienia loterji, zarząd druków i potrzeb rzeczowych, dziennik i archiwum.

Przy dokonywaniu ciągnień loterji stale asystuje dwóch obywateli miasta, zapraszanych przez dyrektora na wniosek prezydenta m. Warszawy; należy do nich kontrola losowania, opieczętowywanie kół loteryjnych i podpisywanie protokółów ciągnień.

Oprócz loterji klasowej przeprowadza dyrekcja L. P. corocznie dwie loterje, z których czysty zysk dzieli między różne zakłady dobroczynności publicznej.

D. Biuro sprzedaży soli.

Odrodzona Polska zastała na obszarze b. dzielnicy austryjackiej monopol *produkcji* soli jadalnej, obowią-

zujący tam na podstawie ordynacji celno-monopolowej z r. 1835 i dotychczas wykonywany przez ministerstwo przemysłu i handlu za pośrednictwem dyrekcji salin państwowych. Zorganizowane w końcu 1918 r. ministerstwo aprowizacji objęło między innemi agendami także i obrót solą, którym zawiadywał wydział solny państ. urzędu zakupu art. pierwszej potrzeby (P. U. Z. A. P. P.). Po zlikwidowaniu ministerstwa aprowizacji [1]) agendy solne zostały przekazane ministerstwu skarbu z dn. 1 października 1921 r. [2]). Wówczas już zorganizowano biuro sprzedaży soli, jako organ ministerstwa skarbu podporządkowany departamentowi akcyz i monopolów, i wydano dla biura regulamin wewnętrzny 21 października 1921 r., dotychczas obowiązujący (lubo nie ogłoszony w dzienniku urzędowym min. skarbu).

Dopiero w r. 1924 Rozporządzeniem Prezydenta Rpl. z 30 grudnia [3]) z mocą ustawy został wprowadzony jednolity monopol *sprzedaży* soli na obszarze całej Rpl. Polskiej. Naczelny zarząd monopolu sprawuje minister skarbu i ustanawia organ, powołany do bezpośredniego kierowania tymże monopolem (art. 11). Rozporządzenie wykonawcze min. skarbu z 19 lutego 1925 r. [4]) stanowi (§ 4), iż organem powołanym do nabywania i sprzedawania wszelkiego rodzaju soli na potrzeby skarbowego monopolu solnego jest biuro sprzedaży soli z siedzibą w Warszawie, które może też za zezwoleniem ministra otwierać ekspozytury w innych miastach.

Na podstawie regulaminu z 1921 r., rozporządzenia wykonawczego z 1925 r. jako też na zasadzie rozporządzenia ministra skarbu z 5 lipca 1927 r. o wolnych składach soli [5]) biuro S. S. — a) zakupuje z salin państwowych i prywatnych całą produkcję soli, kierując jej dostawę do własnych magazynów lub do wolnych składów; b) płaci salinom należność za sól według

[1]) Ustawa z 7 lipca 1921 r. (Dz. Ust. Nr. 63 poz. 389).
[2]) Uchwała Rady Ministrów z 12 września 1921 r.
[3]) Dz. Ust. Nr. 117 poz. 1043.
[4]) Dz. Ust. Nr. 19 poz. 142.
[5]) Dz. Ust. Nr. 69 poz. 613.

cen przez ministra skarbu zaakceptowanych; c) udziela salinom zaliczek w ramach sporządzonych przez nie miesięcznych preliminarzy produkcji i dokonywa z niemi rozrachunku dwa razy miesięcznie; d) zawiera umowy z ekspedytorami o przewóz soli; e) zakupuje na własny rachunek worki i inne materjały do opakowania soli niezbędne; f) sprzedaje sól bezpośrednio lub za pośrednictwem wolnych składów osobom, posiadającym zezwolenia właściwych izb skarbowych na hurtowy handel solą, po cenach przez ministra skarbu oznaczonych; g) czuwa nad prawidłowem działaniem i rachunkowością wolnych składów soli; h) prowadzi rachunkowość własną i składa co miesiąc departamentowi akcyz i monopolów i centralnej księgowości szczegółowe sprawozdanie z obrotów towarowych i finansowych; i) sporządza dla budżetu państwowego plan finansowo-gospodarczy monopolu solnego, bilans i rachunek strat i zysków.

Wszyscy funkcjonarjusze biura sprzedaży soli są pracownikami kontraktowymi.

§ 5. Departament ceł.

Zarząd spraw celnych, zgodnie z ustawą z 31 lipca 1919 r. o tymczasowej organizacji władz i urzędów skarbowych, stanowi osobną gałęź administracji skarbowej i jest wykonywany przez departament ceł za pośrednictwem dyrekcji celnych, jako władz II-ej instancji, i podporządkowanych dyrekcjom urzędów celnych I-ej instancji.

Ustawodawstwo celne nie jest jeszcze wykończone. Opiera się ono dotychczas na krótkiej ustawie ramowej z 31 lipca 1924 r. [1]) o uregulowaniu stosunków celnych i na wydanych — bądź jeszcze przed rokiem 1924 (na zasadzie uchwały sejmu ustawodawczego z 1 sierpnia 1919 r.) bądź na późniejszych rozporządzeniach władz rządowych. Najważniejszemi z nich są: rozporządzenie ministrów skarbu oraz przemysłu i handlu z 11 czerwca 1920 r. o taryfie celnej [2]), rozporządzenie rady mini-

[1]) Dz. Ust. Nr. 80 poz, 77.

[2]) Dz. Ust. Nr. 51 poz. 314.

strów z 1 lutego 1923 r. o ustanowieniu rady towaroznawczej do spraw celnych [1]), rozporządzenie ministra skarbu z 14 marca 1930 r. o postępowaniu celnem [2]), rozporządzenie rady ministrów z 10 listopada 1921 r. w sprawie statystyki celnej [3]). Wszystkie te rozporządzenia w niektórych szczegółach uległy później i dotychczas ulegają zmianom, dotyczącym: stawek taryfy, ulg celnych, zakazów i zezwoleń przywozu i wywozu towarów, rozmieszczenia urzędów celnych i t. p. [4]). W sprawach organizacyjnych ważnem jest rozporządzenie Prezydenta Rzplitej z 22 marca 1928 r. o straży granicznej [5]). Dodać należy, że Polska wraz z wolnem miastem Gdańskiem stanowi jeden obszar celny, a stosunki między obu krajami są uregulowane konwencją, zawartą 9 listopada 1920 r. w Paryżu, i umową z 24 października 1921 r. [6]); na zasadzie tego porozumienia polski centralny zarząd ceł wykonuje nadzór nad gdańską służbą celną przez polskich inspektorów celnych.

Z powyższego stanu rzeczy wynika, iż do departamentu ceł należą: prace nad skodyfikowaniem i ostatecznem uregulowaniem ustawodawstwa celnego, naczelny nadzór nad sprawami organizacyjnemi administracji celnej, sprawy zmian i uzupełnień taryfy i orzecznictwo w sprawach taryfowych i postępowania celnego.

Zgodnie z tem departament ceł dzieli się na cztery wydziały:

1) Wydział *administracyjny* — załatwia sprawy osobowe, z wyjątkiem dotyczących straży granicznej, opracowuje wnioski w tych sprawach, wykonywa inspekcję podległych władz i urzędów za pośrednictwem inspektorów ministerjalnych, bądź objazdowych bądź na obszarze wolnego miasta Gdańska stale urzędujących,

---

[1]) Monitor Polski Nr. 33 1923 r. i Dz. Urz. Min. Sk. Nr. 4 poz. 94.

[2]) Dz. Ust. Nr. 33 1930 r. poz. 276.

[3]) Dz. Ust. Nr. 107 poz. 783.

[4]) W Dzien. Urzęd. Min. Skarbu znajdujemy rozporządzeń i okólników w zakresie spraw celnych: w r. 1925—134, w 1926—97, w 1927—103, w 1928—134, w 1929—116.

[5]) Dz. Ust. Nr. 37 poz. 349.

[6]) Dz. Ust. Nr. 13 1922 r. poz. 117.

i prowadzi statystykę wpływów celnych i wydatków administracji celnej.

2) Do wydziału *taryfowego* należą sprawy zmian i uzupełnień taryfy, wydawanie w sprawach taryfowych orzeczeń bądź generalnych bądź dotyczących indywidualnych wypadków, i udzielanie ulg celnych ogólnych lub poszczególnych dla przemysłów produkujących. Osobny referat wydziału załatwia sprawy uszlachetniającego i reparacyjnego obrotu z zagranicą. Wydział taryfowy pozostaje w stałym stosunku z *radą towaroznawczą*, która jest organem doradczym departamentu w sprawach celnych. Zadaniem rady jest: rozpatrywanie ze stanowiska towaroznawczego spraw, wynikających ze stosowania taryfy celnej; ustalanie podstaw do taryfowania towarów w wypadkach braku w taryfie dość wyczerpujących określeń rodzaju lub gatunku towaru, jakoteż w razach ujawnienia towarów wcale w taryfie nieuwzględnionych. Przewodniczący rady jest dyrektor departamentu ceł, lub inny urzędnik ministerstwa skarbu z wyższem technicznem wykształceniem. Członkami z głosem rozstrzygającym są: naczelnik wydziału taryfowego, przedstawiciel departamentu przemysłowego ministerstwa przemysłu i handlu i trzech specjalistów po jednym z dziedziny technologji chemicznej, mechanicznej i włókienniczej, powołanych przez ministra skarbu z pośród profesorów wyższych uczelni technicznych. Ponadto do grona rady należy z głosem doradczym trzech rzeczoznawców technicznych z ramienia wielkiego przemysłu i przedstawiciel wolnego miasta Gdańska. Posiedzenia rady odbywać się powinny w miarę potrzeby, nierzadziej jednak jak w odstępach dwutygodniowych.

Niezbędne dla orzeczeń rady wzgl. wydziału badania towarów—chemiczne i technologiczne—przeprowadza istniejące przy departamencie laboratorjum.

Sprawy ulg celnych są rozpatrywane na posiedzeniach specjalnego *komitetu ulg celnych*. Jest to organ doradczy, powołany do życia jeszcze w roku 1919 [1]) i urzędujący przy ministerstwie.

---

[1]) Regulamin komitetu ogłoszony w Monitorze Polskim Nr. 267 z r.1919.

Oprócz przedstawicieli ministerstw skarbu oraz przemysłu i handlu w skład komitetu wchodzą: 5 przedstawicieli izb handlowych, 8 rolników, 3 przemysłowców i 1 kupiec, nadto mogą być powoływani inni rzeczoznawcy. Posiedzenia powinny się odbywać raz na miesiąc lub częściej w miarę potrzeby.

3) Wydział *postępowania celnego* wykonywa orzecznictwo w sprawach celnych, których ostateczne decydowanie jest zastrzeżone ministerstwu skarbu, udziela pozwoleń na wolną od cła poprawę niektórych przedmiotów i załatwia sprawy, dotyczące kredytowania opłat celnych.

4) Wydział *ustawodawstwa celnego* obejmuje wszelkie sprawy, dotyczące: zmian i uzupełnień obowiązujących przepisów celnych, międzynarodowych umów i konwencji celnych i regulowania stosunków celnych z Wolnem miastem Gdańskiem, i współdziała z departamentem I w opracowywaniu zagadnień, wchodzących w zakres polityki celnej.

Bezpośrednio ministrowi skarbu jest podporządkowany *komendant straży granicznej,* którego zadaniem jest sprawowanie zarządu zorganizowanej na zasadach wojskowych formacji straży granicznej—pod względem organizacyjnym, osobowym, wyszkolenia, zaopatrzenia materjalnego i budżetowym, oraz kierownictwo służbą i nadzór nad nią. Komendanta mianuje Prezydent Rzplitej na wniosek rady ministrów, przedstawiony jej przez ministra skarbu w porozumieniu z ministrem spraw wojskowych [1]).

ROZDZIAŁ IV.

Departamenty rachunkowości państwowej.

Ogólnem mianem rachunkowości państwowej obejmujemy czynności, wykonywane wzgl. kierowane przez

[1]) Rozporz. Prezyd. Rzplitej z 22 marca 1928 r. o straży granicznej, i zmiana tytułu „Dowódca" na „Komendant" (Dz. Ust. Nr. 94 1928 poz. 835).

departamenty budżetowy i kasowy, pozostają one bowiem w ścisłym związku między sobą.

Podstawę i punkt wyjścia rachunkowości stanowi budżet państwowy: wytycza on plan i zakres przychodów i rozchodów skarbowych i ustala *postulaty* gospodarki skarbu państwa.

Pobieranie przychodów i dokonywanie rozchodów za pośrednictwem sieci kas skarbowych i organizacji zastępczych (P. K. O. banki), cenzura i zarachowywanie wpływów i wydatków przez aparaty rachunkowe kas, wydziałów (III-cich) izb skarbowych i biura centralnej księgowości, wreszcie sporządzanie okresowych sprawozdań i rocznych zamknięć kasowych i budżetowych— stwierdzają *rzeczywisty stan* gospodarki skarbu. Rzeczywisty stan wpływów i wydatków budżetowych zasadniczo powinien odpowiadać postulatom budżetu. Stąd wynika konieczność stałego porównywania tych dwóch elementów gospodarki skarbowej i ich wzajemna styczność.

Jakkolwiek ściśle związane, czynności budżetowe i rachunkowo-kasowe różnią się jednak między sobą pod tym względem, iż w pierwszych odgrywa główną rolę twórczość skarbowo-gospodarcza, drugie mają charakter przeważnie formalny. Zaznaczyć też należy, że zakres rachunkowości i kasowości obejmuje nie tylko sumy budżetowe ale także sumy depozytowe, komunalne, obrotowe i inne, stojące poza obrębem budżetu państwowego.

W pierwszym okresie organizacji ministerstwa skarbu czynności rachunkowo-kasowe spełniał główny urząd kasowy, nominalnie uzależniony od departamentu budżetowego, od roku jednak 1924 utworzony został osobny departament kasowy. Przemawiały za tem względy organizacyjne: aparat kasowo-rachunkowy, podporządkowany ministerstwu skarbu, jest bardzo rozległy, należało zatem odciążyć od nadzoru nad nim i od kierownictwa tą obszerną gałęzią administracji skarbowej—

departament budżetowy, posiadający swoje też bardzo rozległe pole działania.

§ 1. Departament budżetowy.

Departament budżetowy składa się z sześciu wydziałów, z których pięć zajmuje się sprawami budżetowemi, a szósty—wydział rent inwalidzkich—jest bardziej mechanicznie niż rzeczowo z departamentem połączony.

a) Do zakresu czynności wydziału I-ego — *Polityki budżetowej* należą:

1) układanie projektów ustaw skarbowych [1]), ustaw o dodatkowych kredytach i o zmianach w budżecie, ogólna redakcja preliminarzy budżetowych;

2) sprawy uposażeniowe, tyczące się: interpretacji przepisów ustawy o uposażeniu funkcjonarjuszów państwowych i wojska, zmiany w rozporządzeniach, wydanych na jej podstawie przez radę ministrów, określenia dodatków z powodu właściwości służby, opinjowanie i rostrzyganie odwołań i rekursów od obliczeń uposażenia, kosztów podróży i djet przez władze niższych instancji;

3) rozpatrywanie i zatwierdzanie budżetów starostw krajowych (wielkopolskiego i pomorskiego) i tymczasowego wydziału samorządowego we Lwowie i ważniejszych zmian, zachodzących w tych budżetach w ciągu roku, sprawy pomocy finansowej samorządom terytorjalnym, pożyczek dla samorządów z zapasów kasowych, ewidencji i kontroli sprawozdań izb skarbowych o ściąganiu pożyczek we właściwych terminach;

4) zatwierdzanie budżetu autonomicznego województwa śląskiego i ważniejszych zmian, dokonywa-

---

[1]) Ustawa poprzedzająca preliminarz budżetowy i zawierająca ogólne cyfry wydatków i dochodów oraz wyszczególniająca uprawnienia i obowiązki Ministra Skarbu w zakresie wykonania budżetu (przepisy o przeniesieniach kredytów, o terminie ulgowym, o gospodarowaniu zapasami kasowymi i t. p.) (nosi nazwę ustawy skarbowej).

nych w nim w ciągu roku, sprawdzanie obliczenia tangenty i kontrola jej wpłat [1]);

5) sporządzanie na podstawie danych, dostarczanych przez właściwe departamenty ministerstwa,—preliminarzy budżetowych ministerstwa skarbu, emerytur, rent inwalidzkich i długów państwowych, rozpatrywanie i opinjowanie planów finansowych monopolów państwowych i mennicy;

6) wydawanie opinji prawnych w zakresie spraw budżetowych i rachunkowo-kasowych pod kątem widzenia potrzeb budżetu (polityki budżetowej);

7) sporządzanie zestawień miesięcznych o wykonaniu budżetów wszystkich działów administracji i gospodarki państwowej na podstawie sprawozdań, dostarczanych przez departament kasowy.

b—e) Pomiędzy następne cztery wydziały są podzielone sprawy budżetowe poszczególnych ministerstw.

Do zakresu czynności tych wydziałów należą: układy z odnośnemi ministerstwami (rokowania budżetowe) w okresie przygotowywania preliminarza, udział w pracach komisji budżetowych sejmu i senatu podczas uchwalania budżetu; ustalanie—w porozumieniu z właściwemi władzami—budżetów miesięcznych, otwieranie kredytów, zmiany w kredytach, dozwolone przez ustawę skarbową, a wymagające zgody ministra skarbu [2]), a nadto opinjowanie ważniejszych umów i rozporządzeń władz z punktu widzenia budżetowego.

Podział spraw jest następujący.

b) do wydziału II *Budżetów Administracyjnych A.* należą sprawy budżetowe ministerstwa spraw wojskowych i ministerstwa spraw wewnętrznych;

---

[1]) Stosownie do ustawy konstytucyjnej (statutu organicznego) województwa śląskiego z 15 lipca 1920 r. (Dz. Ust. Nr. 73 poz. 497) z podatków i opłat, pobieranych ze Śląska na rzecz osobnego skarbu śląskiego, oddaje ten skarb na potrzeby ogólno-państwowe część, która się oblicza według stosunku, zachodzącego między liczbę ludności i dochodami z danin publicznych całej Rzplitej wraz z Śląskiem i samego Śląska. Ta część nosi nazwę „tangenty".

[2]) Polska nie posiada dotychczas (r. 1930) ujętych w formę ustawy stałych przepisów prawa budżetowego; zastępują je niektóre przepisy konstytucji i—uchwalane corocznie wraz z budżetami—ustawy skarbowe.

c) wydział III *Budżetów Administracyjnych B.* załatwia sprawy budżetów: Prezydenta Rzplitej, sejmu i senatu, najwyższej izby kontroli, prezydjum rady ministrów, ministerstwa spraw zagranicznych, ministerstwa sprawiedliwości i ministerstwa wyznań religijnych i oświecenia publicznego;

d) do wydziału IV *Budżetów Komunikacyjno-Budowlanych* należą sprawy budżetowe ministerstwa komunikacji, ministerstwa poczt i telegrafów i ministerstwa robót publicznych;

e) wydział V *Budżetów Gospodarczych* załatwia sprawy budżetowe ministerstwa rolnictwa, ministerstwa przemysłu i handlu, ministerstwa pracy i opieki społecznej i ministerstwa reform rolnych, oraz wymagające porozumienia się z ministrem skarbu lub zgody ministra sprawy finansowe związków prawno-publicznych (spółdzielni, izb przemysłowo-handlowych, rolniczych, rzemieślniczych i t.p.);

f) do wydziału VI *Rent Inwalidzkich* należą sprawy ustawodawstwa, nadzoru i orzecznictwa (rostrzyganie odwołań od decyzji izb skarbowych), statystyki i budżetu w zakresie zaopatrzeń inwalidów wojennych i pozostałych po nich rodzin oraz w zakresie pensji kawalerów orderu Virtuti Militari, jako też wydawanie opinji w sprawach organizacyjnych i osobowych oddziałów rent w izbach skarbowych.

Prawo do zaopatrzenia ze strony Państwa, przysługujące inwalidom wojennym i rodzinom (żonie, dzieciom i rodzicom), pozostałym po inwalidach, jako też po poległych, zmarłych i zaginionych w związku ze służbą wojskową, zostało uregulowane ustawą z 18 marca 1921 r. [1]) i kilkoma do niej nowelami [2]). Początkowo agendy, tyczące się zaopatrzenia inwalidów i pozostałych rodzin, należały do ministerstwa spraw wojskowych; od kwietnia 1923 r. zostały przejęte przez ministerstwo skarbu (częściowo także przez min. pracy i opieki społecznej). Do końca

---

[1]) Dz. Ust. Nr. 32 poz. 135.

[2]) Ustawy z 4 sierpnia 1922 r. (Dz. Ust. Nr. 67 poz. 608) i z 12 lutego 1924 r. (Dz. Ust. Nr. 21 poz. 223); rozporządzenia Prezyd. Rzplitej z 1 i 10 czerwca i z 7 października 1927 r. (Dz. Ust. Nr. 50 poz. 446 i 447, Nr. 54 poz. 475 i Nr. 89 poz. 798) i ustawa z 7 marca 1929 r. (Dz. Ust. Nr. 23 poz. 229).

roku 1927 sprawy rent inwalidzkich były załatwiane w drugiej instancji przez wydział emerytur i rent (pierwszą instancją są wydziały emerytur i rent w izbach skarbowych: warszawskiej, krakowskiej i poznańskiej).

Ze względu na wielką ilość spraw emerytalnych i inwalidzkich nowy statut organizacyjny ministerstwa z 12 września 1927 r. podzielił je między wydziały: emerytalny w departamencie ogólnym i rent inwalidzkich w depart. budżetowym. [1])

Pensje, przywiązane do orderu Virtuti Militari na zasadzie ustawy z dn. 1 sierpnia 1919 r. [2]), są dożywotnie i wynoszą po 300 zł. rocznie. Wydział VI departamentu budżetowego utrzymuje spisy osób, posiadających prawo do pobierania pensji i zarządza otwarcie kredytów na wypłatę pensji we właściwych kasach skarbowych. [3])

§ 2. **Departament kasowy.**

Główne zasady rachunkowości i kasowości państwowej bywają zazwyczaj zawarte w ustawie (ordynacji) budżetowej, a szczegółowo rozwinięte w osobnych regulaminach i instrukcjach. Lubo Polska nie posiada dotychczas ustawy budżetowej, istnieją jednak przepisy, regulujące dziedzinę rachunkowości państwowej. Były one wydane początkowo w roku 1920 tylko w formie rozporządzeń ministra skarbu i dotyczyły przedewszystkiem b. dzielnicy rosyjskiej; po utworzeniu jednak kontroli państwowej zostały wydane 24 listopada 1921 r. na mocy art. 12 ustawy [4]) o kontroli państw. z 3 czerwca 1921 r. w zmienionej redakcji i od roku 1922 obowiązują na obszarze całej Rzplitej.

---

[1]) Renty inwalidzkie stanowią poważne obciążenie skarbu Państwa, dotychczas stale ujawniające tendencję zwyżkową. W r. 1926 suma zaopatrzeń inwalidzkich była preliminowana na 76 mil. zł., w r. 1927/28 na 95,6 mil., w r. 1928/29 na 124 mil., w r. 1929/30 na 128,4 mil., na r. 1930/31 preliminarz przewiduje 155,1 mil., a liczbę osób, mających prawo do zaopatrzenia, na 270.344.

[2]) Dz. Ust. Nr. 67/1919 r. poz. 409 art. 5.

[3]) W preliminarzu budżetowym na rok 1930 przewiduje się około 6000 kawalerów orderu V. M.

[4]) Art. 12 zezwala na wydawanie przez władze państwowe przepisów kasowych i rachunkowych i na zmiany w tych przepisach nie inaczej, jak w porozumieniu z Kontrolą Państwową i Ministerstwem Skarbu.

Są to: 1) przepisy rachunkowo-kasowe: ogólne dla władz i urzędów państwowych i odrębne dla izb skarbowych, dla władz, posiadających specjalne kasy państwowe, dla specjalnych poborców i dla centralnej księgowości ministerstwa skarbu, 2) instrukcja dla kas skarbowych, 3) instrukcja dla centralnej kasy państwowej i 4) instrukcja o rewizjach kas. [1]).

Z biegiem czasu przepisy powyższe zostały uzupełnione nowymi, jako to: rozporządzeniem ministra skarbu z 14 sierpnia 1922 r. o otwieraniu władzom i urzędom rachunków bieżących w kasach skarbowych znowelizowanem 29 lipca 1929 r. [2]), instrukcją rach. kas. z 12 września 1922 roku dla władz i urzędów celnych [3]), instrukcją z 8 kwietnia 1925 r. o obrotach kas skarbowych za pośrednictwem pocztowej kasy oszczędn. [4]), przepisami (obowiązującymi od 1 stycznia 1925 roku) o jednolitych zasadach kasowości i rachunkowości w przedsiębiorstwach państwowych [5]), instrukcją rachunkowo-kasową z 23 marca 1926 r. dla dyrekcji monopolu tytoniowego [6]), przepisami rachunkowo-kasowymi z 17 listopada 1926 r. dla dyrekcji loterji państwowej [7]). Prócz tego w przepisach z 1921 r. zaszły liczne zmiany, wywołane bądź dążeniem do wprowadzenia uproszczeń i ułatwień, bądź koniecznością dostosowania przepisów do niektórych zmian organizacyjnych w aparacie skarbowym. [8]).

---

[1]) Ogłoszone w Dzienniku Urzęd. Min. Skarbu z 10 grudnia 1921 roku Nr. 45 poz. 564, 565, 566, 567 i w Monitorze Polskim Nr. 285/1921 r. Osobna instrukcja dla Centralnej Kasy Państwowej została uchylona rozporządzeniem Min. Skarbu z 21 kwietnia 1929 r. (Dz. Urz. Min. Sk. Nr. 13 poz. 154).

[2]) Dz. Urzęd. Min. Skarbu Nr. 30/1929 r. poz. 334.

[3]) Dz. Urzęd. Min. Skarbu Nr. 24/1922 r. poz. 407.

[4]) Dz. Urzęd. Min. Skarbu Nr. 16 z 1925 r. poz. 439.

[5]) Dz. Urzęd. Min. Skarbu Nr. 27 z 1925 r. poz. 695.

[6]) Dz. Urzęd. Min. Skarbu Nr. 10/1926 r. poz. 138.

[7]) Dz. Urzęd. Min. Skarbu Nr. 31/1926 r. poz. 279.

[8]) Z powyższych względów przepisy rachunkowo-kasowe wymagają przejrzenia i skodyfikowania. Przygotowaniem do tego zamierzenia były prace pp. Dyrektora Dep. Kasow. R. Czauderny „Przepisy dla kas skarbowych" i Nacz. Wydz. Admin. Kasow. J. Brzuzy „Przepisy rach. kasowe dla władz i urzędów Państw.", wydane w r. 1926, jako części składowe „Prac przygotowawczych do ustawodawstwa skarbowego".

Głównemi zasadami obecnej rachunkowości i kasowości państwowej są: 1) zupełne oddzielenie czynności rachunkowych władz i urzędów administrujących t. j. zarządzających dochodami i rozchodami (dysponujących) od czynności kas t. j. organów pobierających i wypłacających środki pieniężne i 2) dwutorowość rachunkowości budżetowej, polegająca na tem, iż władze i urzędy dysponujące prowadzą rachunkowość *administracyjną* swych dochodów i wydatków, każda w swoim zakresie, a organy skarbowe (kasy skarbowe i specjalne wydziały kasowe izb skarbowych i centralna rachunkowość ministerstwa) prowadzą rachunkowość *kasową* na podstawie dowodów przychodowych i rozchodowych (deklaracji, asygnacji, zleceń, czeków), otrzymywanych przez kasy od władz i urzędów dysponujących, i wykonywują przytem cenzurę rachunkową wpływów i wydatków (w szczególności kontrolę zużycia kredytów przez władze i urzędy dysponujące). Sprawozdania rachunkowe, sporządzane perjodycznie przez oba czynniki (dysponujący i kasowo-skarbowy) muszą się ze sobą zgadzać.

Jak jedne tak i drugie sprawozdanie, wraz z uzasadniającymi je dowodami administracyjnymi i kasowymi, podlegają rewizji organu niezależnego od Rządu, którym jest kontrola państwowa; ma ona prawo i obowiązek badać oprócz rachunkowości, t. j. strony formalnej — także zgodność z zamierzeniami budżetowemi, celowość, legalność i oszczędność, t. j. stronę merytoryczną gospodarki organów państwowych.

Systemat dwutorowości rachunkowej pociąga wprawdzie za sobą konieczność posiadania licznego personelu rachunkowego we władzach dysponujących oraz w skarbowo-kasowych i prowadzenia b. szczegółowego księgowania, zapewnia jednak w wysokim stopniu ścisłość i rzetelność rachunkowości. Departament kasowy minist. skarbu jest tym centralnym organem, w którym skupia się nadzór nad prawidłowym biegiem całej rachunkowości państwowej, a w szczególności nad czynnościami podporządkowanych mu organów rachunkowości skarbowej i nad operacjami kas, i w którym ześrodko-

wują się wszelkie zestawienia wpływów i wydatków w całem Państwie, a na ich podstawie sporządza się ogólne zamknięcie rachunkowe całej finansowej gospodarki państwowej. Oprócz tego departament kasowy prowadzi rachunkowość administracyjną (rachubę) ministerstwa skarbu jako dysponenta dochodów i wydatków własnego działu administracji [1].

Zakres czynności departamentu kasowego rozpada się zatem na dwa główne działy: administracyjny i centralnej księgowości.

a) *Wydział administracyjny* obejmuje:

1) opracowywanie wzgl. współudział w opracowywaniu przepisów i instrukcji rachunkowo-kasowych dla władz, urzędów i przedsiębiorstw państwowych, jako też dla związków komunalnych, dla specjalnych kas i specjalnych poborców i wszelkich zmian w tych przepisach;

2) normowanie obrotu gotówkowego między kasami skarbowemi a bankiem polskim (i jego oddziałami) [2] i obrotu papierów wartościowych między urzędem pożyczek państwowych a kasami skarbowemi [3];

3) wykonywanie inspekcji (za pomocą osobnego inspektora ministerjalnego) nad działalnością kas skarbowych i wydziałów rachunkowo-kasowych izb skarbowych;

4) czuwanie nad doborem personelu w dziale służby rachunkowo-kasowej i przedstawianie departamentowi ogólnemu wniosków w sprawach osobowych urzędników tego działu.

Ponadto działowi administracyjnemu poruczone jest:

5) prowadzenie „rachuby" (rachunkowości administracyjnej) ministerstwa skarbu;

6) nadzór nad biurem znaków wartościowych pod względem administracyjnym.

Czynności wyżej przytoczone są podzielone między dwa wydziały: do pierwszego, noszącego nazwę „In-

---

[1]) Do r. 1927 rachuba stanowiła wydział departamentu ogólnego.

[2]) Przelew nadwyżek kasowych i dotowanie kas.

[3]) Kasy sprzedają papiery procentowe, wypłacają należność za wylosowane sztuki i realizują wartość kuponów.

strukcyjnego", należą sprawy wyszczególnione w pp. 1 i 2, do drugiego — „Inspekcyjnego" — sprawy, wymienione w pp. 3 — 6.

Biuro znaków wartościowych, do których należą: znaczki stemplowe, blankiety wekslowe, opaski (banderole) akcyzowe i t. p. znaki, używane zamiast uiszczenia opłat skarbowych w gotówce — stosownie do instrukcji z 28 listopada 1924 roku [1]) — jest urzędem wykonawczym ministerstwa skarbu i ma obowiązki: zamawiania i przyjmowania wszelkiego rodzaju znaków wartościowych z wytwórni papierów wartościowych; starannego i bezpiecznego ich przechowywania w skarbcu; obdzielanie nimi kas skarbowych stosownie do zamówień; przyjmowanie, przechowywanie a w miarę zarządzeń departamentu niszczenia znaków, wycofanych z obiegu lub niezdatnych do użytku; prowadzenia rachunkowości obrotu znaków i składania sprawozdań wydziałowi centralnej księgowości. Biurem zarządza kierownik; czynności przyjmowania, wydawania i przeliczania znaków, przechowywanych w skarbcu, jest obowiązany załatwiać wspólnie z drugim odpowiedzialnym urzędnikiem, a rachunkowość prowadzi osobny urzędnik, nie biorący udziału w przyjmowaniu i wydawaniu materjałów.

b) *Wydział centralnej księgowości,* jako ognisko, w którem skupiają się rezultaty rachunkowe całej gospodarki pieniężnej Państwa — na zasadzie przepisów z r. 1921 i późniejszych dodatkowych rozporządzeń — ma obszerny zakres obowiązków, a mianowicie:

1) prowadzenie rachunków kredytów wszystkich działów budżetu państwowego w księgach osobnych dla każdego z tych działów; otwieranie w izbach skarbowych kredytów dla władz II-ej i ew. I-ej instancji i we własnych księgach kredytów dla władz centralnych— stosownie do poleceń departamentu budżetowego; kontrolowanie zmian dokonywanych w kredytach na skutek zarządzeń departamentu budżetowego; kontrolowanie kredytów otwartych w centralnej księgowości urzędom,

[1]) Dz. Urzęd. Min. Skarbu Nr. 35/1924 r. poz. 654.

posiadającym specjalne kasy (celne, pocztowe, leśne i t. p.), oraz obrotów tych kas;

2) prowadzenie systematycznej rachunkowości dla obrotów centralnej kasy państwowej (dla innych kas skarbowych rachunkowość systematyczną prowadzą właściwe izby skarbowe);

3) kontrolowanie rachunków biura znaków wartościowych co do obrotu tych znaków;

4) prowadzenie rachunkowości obrotów sum skarbowych na rachunkach żyrowych skarbu państwa w banku polskim i na koncie czekowym w pocztowej kasie oszczędności;

5) prowadzenie kontroli emisji monet i biletów zdawkowych na podstawie zarządzeń departamentu obrotu pieniężnego;

6) prowadzenie kont rozrachunkowych z bankiem gospodarstwa krajowego, z bankiem rolnym i innemi instytucjami kredytowemi z tytułu sum tym bankom i instytucjom przekazywanych, ze skarbem śląskim, jako też rachunkowości pożyczek, udzielanych przez skarb organom samorządu terytorjalnego i gospodarczego;

7) prowadzenie ksiąg długów państwowych i rachunkowości wpływów i wydatków z pożyczek wewnętrznych i zewnętrznych;

8) sporządzanie miesięcznych zestawień wpływów i wydatków państwowych i obrotów kasowych;

9) sporządzanie rocznych centralnych zamknięć kasowych i budżetowych.

Kontrola nad długami Państwa jest uregulowana ustawą z 25 września 1922 r. (Dz. Ust. Rp. № 89, poz. 805), która powołała do wykonywania kontroli komisję, składającą się z siedmiu członków i trzech zastępców, wybieranych: 4 przez Sejm i 3 przez Senat z pośród posłów wzgl. senatorów, ci zaś obierają przewodniczącego z poza swego grona. Komisja dokonywa rewizji ksiąg długów, legalności i ścisłości wszelkich zapisów w tych księgach i co półrocze ogłasza w Monitorze Polskim systematycznie sporządzony wykaz długów Państwa i przyjętych przez Państwo gwarancji finansowych według stanu na 1 stycznia i 1 lipca.

Przy departamencie kasowym istnieje *Centralna Kasa Państwowa.* Według instrukcji z 24 listopada 1921 r. C. K. P., podległa bezpośrednio ministerstwu skarbu, była przeznaczona dla dokonywania obrotów kasowych na zlecenia i rachunki wyłącznie władz i organów centralnych, a nadto miała być łącznikiem między kasami skarbowemi w tem znaczeniu, iż kasy te były obowiązane przekazywać jej nadmierne zasoby pieniężne i mogły otrzymywać od niej zasiłki jako też przyjmować wpłaty i uskuteczniać wydatki na rachunek C. K. P. i odwrotnie. Po zorganizowaniu pocztowej kasy oszczędności i banku polskiego przyjmowanie nadwyżek kasowych i zasilanie kas odbywa się obecnie za pośrednictwem banku polskiego i jego oddziałów a wpłaty i wypłaty kasowe mogą być dokonywane za pośrednictwem pocztowej kasy oszczędności. Z tych powodów rozporządzenie ministra skarbu z 21 kwietnia 1929 roku [1]) uchyliło osobną instrukcję dla C. K. P. (z 1921 r.). C. K. P. podlega obecnie przepisom ogólnej instrukcji dla kas skarbowych i stanowi jedynie kasę specjalną ministerstwa skarbu, przeznaczoną do obsługiwania władz i organów centralnych. Organizacja wewnętrzna C. K. P. (skład osobowy, zakres kompetencji, rachunkowość, biurowość i t. p.) nie różni się od organizacji innych kas, podporządkowanych izbom skarbowym.

§ 3. **Kontrola Państwowa.**

Aczkolwiek kontrola państwowa bynajmniej nie wchodzi w zakres administracji skarbowej ani wogóle nie spełnia żadnych funkcji administracyjnych, pozostaje jednak w najbliższem zetknięciu z administracją skarbową, a w szczególności z jej działem kasowo-rachunkowym, albowiem najwięcej materjałów do przeprowadzenia badań gospodarki finansowej Państwa (budżety, zmiany w kredytach, zamknięcia kasowe i budżetowe) otrzymuje od administracji skarbowej, która przed dostarczeniem kontroli Państwa materjałów rachunkowych ma obowiązek ich usystematyzowania i przecenzurowania. Z drugiej strony — metody

---

[1]) Dz. Urzęd. Min. Sk. Nr. 13 poz. 154.

rachunkowości, zarządzenia rachunkowe i wszelkie w nich zmiany mogą być wprowadzane li tylko za wspólnem porozumieniem się ministerstwa skarbu z kontrolą państwową. Z tego powodu należy tu przedstawić główne zasady jej organizacji i zakresu działania.

Jeszcze za czasów okupacyjnych został utworzony postanowieniem Tymczasowej Rady Stanu z 10 sierpnia 1917 roku Urząd obrachunkowy, zamiast którego dekret Naczelnika Państwa z 7 lutego 1919 r. [1]) powołał do życia Najwyższą Izbę Kontroli Państwa. W roku 1921 kontrola otrzymała nową ustawę, uchwaloną przez sejm 3 czerwca [2]), która wraz z „Ogólną Instrukcją o sposobie wykonywania kontroli" z 11 listopada 1922 r. [3]) tworzy podstawę prawną organizacji i działalności kontroli państwa.

Na zasadzie tych przepisów kontrola państwowa jako organ Głowy Państwa—Prezydenta Rzplitej—jest powołana do wykonywania nadzoru nad finansowo-gospodarczemi czynnościami władz i urzędów (jako też przedsiębiorstw) państwowych i do badania rezultatów ich gospodarki; może też być powołana do rewizji gospodarki związków samorządnych oraz instytucji i zakładów, działających przy udziale finansowym skarbu państwa.

Dla spełniania swych zadań organ nadzorczy ma prawo przeprowadzać kontrolę: 1) faktyczną i 2) następną.

Pierwsza polega na tem, iż wyżsi urzędnicy kontroli lub delegowani przez nich podwładni mają prawo i obowiązek dokonywać na miejscach: a) badania zawartych przez władze i urzędy i przedsiębiorstwa umów i zaciągniętych przez nie zobowiązań; b) niespodziewanych rewizji kas; c) rewizji rachunkowości; d) rewizji składów i magazynów; e) kontroli robót i dostaw; f) kontroli majątku ruchomego i nieruchomego; są obowiązani sporządzać o wynikach badań wyczerpujące protokóły; ponadto na żądanie władz mają przyjmować udział w komisjach, powoływanych przez władze do przeprowadzania rewizji wewnętrznych.

---

[1]) Dzien. Praw Nr. 14 poz. 183.

[2]) Dz. Ust. R. P. Nr. 51/1921 r. poz. 314.

[3]) Monitor Polski Nr. 267/1922 r. i Dz. Urzęd. Min. Skarbu Nr. 29 poz. 554.

Oprócz instrukcji ogólnej zostały wydane przez Najw. Izbę Kontroli niektóre instrukcje szczegółowe o sposobie wykonywania kontroli: gospodarki kolei państwowych i ich budowy, gospodarki władz i urzędów wojskowych (Monitor Polski z r. 1923 Nr. Nr. 84, 85, 87) gospodarki w państwowych przedsiębiorstwach przemysłowych (Monitor Polski z roku 1924 Nr. 82), gospodarki Poczt i Telegrafów (Monitor Polski z r. 1926 Nr. 141).

Zadaniem kontroli następnej jest: ustalenie prawidłowości dokonanych wydatków i pobranych dochodów przez sprawdzenie rachunków i uzasadniających je dokumentów, oraz przez skontrolowanie rocznych zamknięć rachunkowych i wykonania budżetu. Te czynności są dokonywane już nie na miejscach lecz w biurach kontroli.

W skład kontroli państwowej wchodzą: 1) Prezes Najwyższej Izby Kontroli oraz dwaj wiceprezesi, 2) Najwyższa Izba Kontroli, 3) Okręgowe Izby Kontroli.

Prezes N. I. K., mianowany przez Prezydenta Rzplitej na wniosek Rady Ministrów, jest równorzędny ministrom; należy do niego wydawanie wszelkich zarządzeń administracyjnych i organizacyjnych w zakresie kontroli państwowej; ma prawo zabierania głosu na posiedzeniach sejmu i senatu osobiście lub przez zastępców i obowiązek udzielania na żądanie izb ustawodawczych informacji i wyjaśnień. Wiceprezesi, równorzędni z podsekretarzami stanu, są zastępcami prezesa i zarządzają wyznaczonymi im działami kontroli.

Najwyższa Izba Kontroli z siedzibą w Warszawie dokonywa rewizji finansowo-gospodarczej centralnych organów rządu iześrodkowuje wyniki rewizji całej administracji państwowej. Składa się ona z kollegium, czterech departamentów i wydziału personalnego.

Kollegium stanowią: prezes, obaj wiceprezesi, dyrektorowie departamentów i ich zastępcy. Jest ono powołane do orzekania w sprawach: 1) odwołań od orzeczeń wydanych przez kollegia departamentów i izb okręgowych; 2) ogólnych zamknięć rachunkowych ubiegłego okresu budżetowego; 3) ustalenia układu i treści sprawozdania z czynności kontroli państwowej, które na zasadzie art. 8 ustawy N. I. K. jest obowiązana składać corocznie Prezydentowi Rzplitej, Sejmowi i Senatowi; 4) ogólnych zasad kontroli i ogólnych przepisów rachunkowo-kasowych; 5) we wszelkich sprawach poddanych pod obrady kollegium przez prezesa N. I. K. Uchwały zapadają większością głosów, w razie ich równości rostrzyga głos przewodniczącego. Na posiedzenia mogą być zapraszani rzeczoznawcy dla udzielania wyjaśnień i informacji.

Pomiędzy departamenty podzielone są sprawy kontroli według gałęzi zarządu państwowego. Na czele departamentów stoją dyrektorowie, mianowani przez Prezydenta Rzplitej na wniosek prezesa N. I. K.

Departamenty dzielą się na wydziały. Orzeczenia w sprawach rewizji faktycznej i następnej, jako też poszczególnych zamknięć rachunkowych zapadają w kollegiach

właściwych departamentów. W skład tych kolegjów wchodzą: dyrektor i naczelnicy wydziałów departamentu.

Izby Okręgowe, równorzędne z departamentami N. I. K., kontrolują urzędy miejscowe i rezultaty rewizji rozpatrują kolegjalnie. Na ich czele stoją prezesi, mianowani przez Prezydenta Rzplitej na wniosek prezesa N. I. K.; dzielą się na wydziały. Izb okręgowych jest *siedm:* w Warszawie, Lwowie, Kielcach, Brześciu nad Bugiem (poprzednio w Kowlu), w Poznaniu, Krakowie i Wilnie. Były one otwierane stopniowo pomiędzy 1920 i 1922 r. Ponadto istnieje w Katowicach od 1924 r. Urząd kontroli Państwa, działający na tych samych zasadach, jak izby okręgowe.

Tok postępowania w kontroli państwowej — zgodnie z ogólną instrukcją — jest następujący. Po rozpatrzeniu we właściwym wydziale wyników kontroli faktycznej wzgl. następnej władze kontroli wzywają kontrolowany urząd do dostarczenia niezbędnych wyjaśnień i ew. do poczynienia zarządzeń stosownie do uwag kontroli. Jeżeli wyjaśnień nie nadesłano (w ciągu miesiąca od daty otrzymania żądania) albo jeśli przy kontroli ujawniono roztrwonienie majątku lub złą gospodarkę, to rezultaty kontroli są wnoszone do właściwego kolegjum. Orzeczenie kolegjum jest przesyłane kontrolowanemu urzędowi, który ma obowiązek niezwłocznego jego wykonania drogą usunięcia nieprawidłowości a ew. nadto zawieszenia w czynnościach odnośnych funkcjonarjuszów i pociągnięcia winnych do odpowiedzialności osobistej i materjalnej, a jeśli chodzi o czyny, mające cechy przestępstwa—drogą pociągnięcia winnych do odpowiedzialności karnej. Od orzeczeń kolegjów departamentów wzgl. izb okręgowych kontrolowane urzędy mogą wnosić odwołania do kolegjum N. I. K. w terminie 14-dniowym od dnia otrzymania orzeczenia. Orzeczenia N. I. K. są przesyłane władzom naczelnym do wiadomości wzgl. dopilnowania ich wykonania.

Uwagi o wykonaniu budżetu za okres ubiegły wraz z wnioskiem o udzielenie lub odmówienie rządowi absolutorjum najwyższa izba kontroli przedstawia jednocześnie Prezydentowi Rzplitej, sejmowi i senatowi najpóźniej w sześć miesięcy od dnia otrzymania z ministerstwa skarbu ogólnego zamknięcia rachunkowego. W wypadkach szczególniejszej wagi, lub niecierpiącej zwłoki N. I. K. ma prawo przedstawiać Prezydentowi Rzplitej oraz sejmowi i senatowi sprawozdania i wnioski z poszczególnych wyników kontroli.

Sprawozdanie ze swych własnych czynności N. I. K. jest obowiązana składać Prezydentowi, sejmowi i senatowi najpóźniej w sześć miesięcy po upływie okresu budżeto-

wego. Za czynności urzędowe, przez które rozmyślnie lub wskutek zaniedbania zostały pogwałcone ustawy państwowe, prezes N. I. K. może być pociągnięty do odpowiedzialności przez sejm lub senat; członkowie kolegjów odpowiadają dyscyplinarnie przed kompletem, złożonym z trzech sędziów sądu najwyższego i dwóch członków kolegjum N. I. K., corocznie przez nie wybieranym.

ROZDZIAŁ V.

Departament obrotu pieniężnego.

Departamenty przychodów skarbowych i rachunkowości państwowej, których ustrój i zakres działania zostały przedstawione w rozdziałach III i IV, mają jedno wspólne zadanie; jest niem wymierzanie i pobieranie — za pośrednictwem podwładnych organów — tej części dochodu społecznego, którą Państwo zabiera na rzecz własnych potrzeb jako daniny publiczne, podział tych danin (wraz z innemi jeszcze dochodami) pomiędzy różne rodzaje potrzeb państwowych, obliczanie, zarachowywanie i kontrolowanie dochodów i wydatków Państwa.

Obok tego istnieje drugi — odmienny co do charakteru — dział administracji skarbowej.

Gospodarka tak państwowa, jak i wogóle społeczna jest oparta na pieniądzu i na kredycie. Trwała wartość pieniądza jako też możność pozyskiwania kredytu tak na potrzeby Państwa jak wogóle dla życia gospodarczego oraz prawidłowa organizacja kredytu muszą być zapewnione.

Zadania te należą do ministra skarbu i wchodzą w zakres czynności departamentu obrotu pieniężnego, ale tylko w pewnej części są spełniane przez niego bezpośrednio, w przeważnej zaś mierze są uskuteczniane przez monopolową instytucję emisyjno-kredytową — Bank Polski — i przez szereg banków oraz innych instytucji kredytowych—publicznych i prywatnych. Departament wykonywa jednak stały i baczny nadzór tak nad sprawami walutowemi, jako też nad kredytowemi,

Sprawy te są podzielone między pięć wydziałów w ten sposób, iż do wydziału pierwszego należą — walutowe i inne najbliżej z nimi związane, do następnych trzech — różne rodzaje spraw kredytowych, a do piątego — sprawy spółdzielczości.

§ 1. **Sprawy walutowe.**

A. Pieniądze metaliczne (monety).

Zgodnie z rozporządzeniem Prezydenta Rzplitej z 5 listopada 1927 r. w sprawie zmiany ustroju pieniężnego [1]) wybijanie monet należy do spraw zwierzchniczych Państwa i jest wyłącznie przywilejem skarbu. Mogą być wybijane monety złote po 100 zł., 50 zł. i 25 zł. (dukaty), srebrne po 5 zł. i po 2 zł., niklowe po 1 zł., po 50 gr., po 20 gr. i po 10 gr. i bronzowe po 5 gr., po 2 gr. i po 1 gr. Ilość wybijanych monet złotych nie jest ograniczona, natomiast — według zobowiązań, przyjętych przez skarb przy zaciągnięciu w r. 1927 pożyczki stabilizacyjnej — monety srebrne mogą być wybijane tylko do wysokości 140 mil. złotych, a zdawkowe (niklowe i bronzowe) tylko do wysokości 180 mil. zł. [2]). Do ministra skarbu należy ustalanie wzorów monet i nadzór nad ich przygotowaniem przez mennicę państwową. Wysokość zapotrzebowania monet zdawkowych w granicach wyżej oznaczonych określa minister skarbu w porozumieniu z bankiem polskim, który dokonywa też faktycznego emitowania przygotowanych zapasów monet.

Organizację podległej ministrowi skarbu *mennicy państwowej* określa rozporządzenie ministra skarbu z 20 maja 1925 r. [3]). Na czele mennicy stoi dyrektor,

[1]) Dz. Ust. Nr. 97 poz. 855. Rozporządzenie to (z mocą ustawy) zastąpiło wydane poprzednio w r. 1924 przepisy o systemie monetarnym.

[2]) Załącznik do rozporządzenia Prezyd. Rzplitej z 13 października 1927 roku o planie stabilizacyjnym i zaciągnięciu pożyczki zagranicznej (Dz. Ust. Nr. 88 poz. 789) i rozporz. Prezyd. Rzplitej z 13 października 1927 r. o stabilizacji złotego (Dz. Ust. Nr. 88 poz. 790).

[3]) O tymczasowej organizacji mennicy państwowej (Dz. Ust. Nr. 55 poz. 395).

do którego należy: ogólne kierownictwo, przyjmowanie, awansowanie i zwalnianie funkcjonarjuszów mennicy do VIII stopnia włącznie (wyższych mianuje minister na wniosek dyrektora), oraz inne sprawy osobowe, podpisywanie umów i korespondencji, przygotowywanie wniosków na radę menniczą, przyjmowanie zamówień oraz dokonywanie zakupów w granicach instrukcji ministra skarbu, sporządzanie preliminarza budżetu mennicy jako też sprawozdania z jej czynności i przedstawianie ich ministrowi.

Celem opinjowania ważniejszych spraw istnieje przy mennicy *rada mennicza,* która się składa: z dyrektora mennicy, jako przewodniczącego, jego zastępcy, kierowników oddziałów technicznych, głównego buchaltera i delegata, wyznaczonego przez ministra skarbu (z pośród urzędników wydziału walutowego). Rada rozpatruje sprawy, dotyczące: zakupu materjałów, surowców, maszyn i t. p. inwestycji zamierzonych w celu rozszerzenia mennicy, zatwierdzania umów, cenników robót wykonywanych przez mennicę [1]), tabeli płac robotniczych i premjowania wzmożonej produkcji, rewizji skarbców, sprzedaży zbędnych ruchomości, wreszcie spraw wniesionych na radę przez dyrektora lub przez delegata ministra skarbu.

Mennica dzieli się na oddziały z kierownikami na czele. Regulamin wewnętrzny zatwierdza minister skarbu.

B. Pieniądze papierowe.

Wyłączny przywilej wypuszczania pieniędzy papierowych, pod nazwą biletów bankowych, posiada do końca 1944 roku *Bank Polski.* Bank ten został powołany do życia—jako spółka akcyjna z kapitałem zakładowym 100 miljonów złotych—na zasadzie ustawy z 11 stycznia 1924 roku o naprawie skarbu i reformie walutowej [2]) zamiast zlikwidowanej w roku 1924 pań-

[1]) Oprócz wybijania monet mennica załatwia sprawy związane z zakupem i przeróbką metali szlachetnych na potrzeby państwa i może przyjmować zamówienia na wyrób medali, pieczęci, orderów i t. p.
[2]) Dz. Ust. Nr. 4 poz. 28.

stwowej instytucji emisyjnej — polskiej krajowej kasy pożyczkowej — i rozpoczął działalność od 27 kwietnia tegoż roku.

Pierwszy statut nadało bankowi polskiemu rozporządzenie Prezydenta Rzplitej z 20 stycznia 1924 roku [1]). W roku 1927 kapitał zakładowy banku został powiększony do 150 mil. zł. a statut odpowiednio do warunków planu stabilizacji waluty zmieniony rozporządzeniem Prezydenta Rzplitej z 5 listopada 1927 r. [2]), i ogłoszony przez ministra skarbu w redakcji obecnie obowiązujący 28 listopada 1927 r. [3]).

Organizacja banku polskiego jest naogół analogiczna do ustroju innych banków akcyjnych. Władzami banku są: walne zebranie akcjonarjuszów, rada banku, prezes banku, dyrekcja i komisja rewizyjna. Zakres ingerencji ministra skarbu w sprawy organizacyjne i kompetencyjne banku jest dość obszerny, a mianowicie: 1) uchwały walnego zebrania, dotyczące powiększenia kapitału, wymagają zatwierdzenia przez ministra skarbu; 2) skarb państwa, jako jeden z akcjonarjuszów banku, posiada pełnomocnika na walnem zebraniu w osobie wskazanej przez ministra skarbu; 3) ministrowi skarbu przysługuje prawo założenia sprzeciwu przeciwko wyborowi któregokolwiek z członków rady lub zastępców; 4) uchwały rady o powiększeniu ilości jej członków (o jednego) wymagają zatwierdzenia ministra skarbu; 5) wysokość uposażenia prezesa i wiceprezesa banku ustala minister skarbu na wniosek rady; 6) komisję orzekającą o usunięciu prezesa banku powołuje rada ministrów na wniosek ministra skarbu; 7) zawieszenie przez prezesa uchwał rady musi być potwierdzone przez ministra skarbu; 8) prezes składa ministrowi skarbu co miesiąc sprawozdania z działalności banku; 9) dla utrzymania łączności z bankiem minister skarbu mianuje komisarza, który przyjmuje udział w posiedzeniach rady, z głosem doradczym i ma prawo żądania od władz banku

---

[1]) Dz. Ust. Nr. 8 poz. 75.
[2]) Dz. Ust. Nr. 97 poz. 856.
[3]) Dz. Ust. Nr. 113 poz. 966.

wszelkich wyjaśnień [1]); 10) minister skarbu zatwierdza wybranych przez radę—naczelnego dyrektora i dyrektorów oddziałowych; 11) bank może otwierać i zwijać oddziały i zastępstwa za zgodą ministra skarbu [2]).

Dwa są główne zadania banku polskiego: a) utrzymanie stałości pieniądza oraz regulowanie jego obrotu i b) regulowanie kredytu. Celem utrzymania stałości pieniądza emisja biletów bankowych jest prawnie ograniczona. Mają one być pokryte conajmniej w 40%: a) zapasem złota w monetach i sztabach, b) zapasem srebra do wysokości nie wyżej 5% wartości złota, c) zapasem wymienialnych na złoto: walut zagranicznych, czeków i przekazów na pierwszorzędne banki zagraniczne, natychmiast płatnych, weksli akceptowanych lub żyrowanych przez te banki, płatnych w ciągu 90 dni, i innych wierzytelności w tego rodzaju bankach, płatnych natychmiast lub za wypowiedzeniem nie dłuższem, jak 30-dniowem. Pozostałe 60% znajdujących się w obiegu biletów bankowych muszą być pokryte: a) przyjmowanymi przez bank do dyskonta wekslami, warantami, papierami wartościowymi i kuponami, b) zapasem polskich monet srebrnych i bilonu, ale tylko do wysokości 5% ogólnej sumy emisji biletów bankowych, e) należnościami z pożyczek udzielonych przez bank na zastaw złota i srebra, papierów wartościowych, weksli, walut i dewiz, odpowiadającym warunkom określonym w statucie banku.

Wysokość odcinków wypuszczanych przez bank biletów jako też wycofanie ich z obiegu ustala rada banku za zgodą ministra skarbu.

Bank ma w zasadzie obowiązek wymiany biletów bankowych na monety złote, ale moment rozpoczęcia obowiązkowej wymiany ma być dopiero w przyszłości oznaczony rozporządzeniem rady ministrów, wydanem na wniosek ministra skarbu, oparty na uchwale rady banku.

---

[1]) Dodać należy, że i w codziennych posiedzeniach dyrekcji banku przyjmuje udział delegowany urzędnik wydziału walutowego.

[2]) Do chwili obecnej Bank Polski posiada 52 oddziały i 201 zastępstw (według stanu na 1 stycznia 1930 r.).

Z przytoczonych powyżej warunków, mających zapewniać utrzymanie stałości pieniądza, wypływa obowiązek banku do ciągłego czuwania nad ilością znajdujących się w obiegu biletów bankowych i do odpowiedniego regulowania tego obiegu. W obowiązku tym spółdziała z bankiem departament obrotu pieniężnego, znajdując się w stałym kontakcie z instytucją emisyjną.

Zadania kredytowe banku polskiego są niżej przedstawione.

W związku z emisją pieniędzy papierowych istniały podległe departamentowi obrotu pieniężnego (zwanego dawniej — kredytowym) państwowe zakłady graficzne. Powstały one w początkach r. 1919; działalność ich stale się powiększała, a w okresie hyperinflacji — w końcu 1923 r. — doszła do punktu kulminacyjnego; zakłady pracowały całą dobę bez przerwy na trzy zmiany i liczyły 2766 pracowników, (w tem 337 urzędników, 100 kontrolerów, 780 liczarek, 300 wartowników i przeszło 1200 robotników). Z chwilą wprowadzenia waluty złotowej i wycofania marek czynności zakładów graficznych znacznie zmalały. W roku 1925 (26 lutego) zakłady zostały przekształcone na spółkę akcyjną, której jedynymi akcjonarjuszami byli skarb i bank polski, a ostatnimi czasy (w lutym 1929 r.) przeszły na wyłączną własność banku polskiego i służą mu jako wytwórnia biletów bankowych; przygotowują też znaki i papiery wartościowe i t. p. dla skarbu państwa.

C. *Obroty walorów.*

Oprócz pieniądza krajowego znajdują się w obrocie obce waluty i dewizy, różne papiery wartościowe polskie i zagraniczne a także weksle, czeki, przekazy i t. p. środki obrotu bezgotówkowego.

W okresie inflacji markowej, wprowadzenia złotego i jego stabilizowania w roku 1923 — 27 obowiązywały bardzo rygorystyczne przepisy o obrocie dewizami i walutami zagranicznemi i o obrocie pieniężnym z zagra-

nicą. Opierały się one na ustawie z 2 marca 1923 r. [1]), która upoważniała ministra skarbu do regulowania owych obrotów w drodze rozporządzeń i ustanawiała surowe kary za naruszenie przepisów. Rozporządzenia ministra, wydane w tym przedmiocie, ulegały kilkakrotnym zmianom, ostatecznie obowiązywało rozporządzenie z 15 sierpnia 1926 r.[2]), uzupełnione rozporządzeniem z 24 stycznia 1927 r. [3]), które regulowało: kupno i sprzedaż walut zagranicznych oraz przekazywanie ich zagranicę za pośrednictwem banków dewizowych, wzgl. przez pocztę, wywóz pieniędzy i walorów zagranicę, inkasowanie należności zagranicznych za wywożone towary, rachunki w walutach zagranicznych, udzielanie kredytów i wypłaty przekazów w tychże walutach i ustanawiało ścisłą kontrolę nad wykonaniem przepisów reglamentacyjnych. Obowiązek kontroli ciążył na izbach skarbowych, rozstrzyganie odwołań od postanowień izb, czynności instrukcyjne i ogólny nadzór należały do wydziału walutowego departamentu obr. pien. Po ustabilizowaniu złotego restrykcje walutowe stały się zbędne i z tego powodu rozporządzenie ministra skarbu z 2 listopada 1927 r. [4]) zniosło ograniczenia obrotu dewizami i walutami zagranicznemi i uchyliło odnośne rozporządzenia, a ustawa z 2 marca 1923 roku utraciła moc obowiązującą z dniem 31 marca 1929 r. [5]).

Przy zawieraniu jednak przez władze rządowe i organy samorządowe, jako też przez przedsiębiorstwa państwowe umów, powodujących wpłaty wzgl. wypłaty w walutach zagranicznych, zasięgana jest opinja ministra skarbu (departamentu obrotu pieniężnego) co do możności i sposobu dokonania tranzakcji.

---

[1]) Dz. Ust. Nr. 25 poz. 154. Moc obowiązująca ustawy z 2/III 1923 roku, początkowo sięgająca tylko do 31/III 1924 r, była kilkakrotnie przedłużana.

[2]) Dz. Ust. Nr. 86 poz. 482.

[3]) Dz. Ust. Nr. 8 poz. 67.

[4]) Dz. Ust. Nr. 97 poz. 858.

[5]) Do tego terminu obowiązywała na zasadzie rozporządzenia Prez. Rzplitej z 26 marca 1927 r. (Dz. Ust. Nr. 31 poz. 257).

Do zakresu czuwania nad obrotem walorów należy nadzór nad czynnościami *giełd pieniężnych*. Obowiązki ministra skarbu w tym przedmiocie, wykonywane przez wydział walutowy departamentu obrotu pieniężnego, wynikają z rozporządz. Prezyd. Rzplitej z 28 grudnia 1924 r. [1]) o organizacji giełd.

Przedmiotem obrotów na giełdzie pieniężnej mogą być: papiery wartościowe, weksle, czeki, przekazy, waluty, monety i kruszce szlachetne. Każda giełda (pieniężna) rządzi się statutem, zatwierdzonym przez ministra skarbu. Władzami giełdy są: ogólne zgromadzenie członków, rada giełdowa, sądy rozjemcze, komisje dyscyplinarne. Wybranych przez ogólne zgromadzenie członków rady zatwierdza minister, a w razie dwukrotnego niezatwierdzenia wybranych sam mianuje radę z pośród członków giełdy. W przypadku niestosowania się do przepisów prawa lub statutu giełdy minister ma prawo rozwiązania rady i mianowania komisarza *rządowego* dla sprawowania czynności rady i jej prezesa do czasu wybrania nowej rady. Dla każdej giełdy minister mianuje komisarza *giełdowego*, do którego należy nadzór nad czynnościami giełdy, a w szczególności: czuwanie nad zachowaniem obowiązujących przepisów, uczęszczanie na zebrania giełdowe i ogólne zgromadzenia członków w charakterze organu kontrolującego, składania wniosków do rozpatrzenia przez radę giełdową, udział w obradach rady z głosem doradczym i w komisjach dyscyplinarnej i odwoławczej z prawem stawiania wniosków, zawieszanie uchwał rady giełdowej do czasu zdecydowania sprawy przez ministra.

Kwalifikacje, sposób powoływania i zwalniania maklerów przysięgłych (pośredników giełdowych), ich prawa i obowiązki określają przepisy wydane przez ministra skarbu w porozumieniu z ministrem przemysłu i handlu. Wreszcie ministrowie ci mogą regulować zawieranie na giełdach tranzakcji terminowych, zawieszać notowania giełdowe, jako też działalność zebrań giełdowych i rozwiązać giełdę po wysłuchaniu rady giełdowej.

Przy wykonywaniu nadzoru nad obrotem walorów, w szczególności weksli i czeków, niezbędna jest dla organów kontroli znajomość przepisów prawa wekslo-

---

[1]) Dz. Ust. Nr. 114 poz. 1019. W rozporządzeniu tem wprowadziło niektóre zmiany rozporz. Prezyd. Rzplitej z 6 marca 1928 roku (Dz. Ust. Nr. 27 poz. 250). Jednolity tekst rozporządzenia został ogłoszony 12 lutego 1930 r. (Dz. Ust. Nr. 23 poz. 209).

wego i czekowego. Od 1 stycznia 1925 roku obowiązują pod tym względem jednolite dla całego państwa postanowienia prawne, zawarte w rozporządzeniach Prezydenta Rzplitej z 14 listopada 1924 r. [1]).

§ 2. Pożyczki państwowe.

Czynności departamentu obrotu pieniężnego w zakresie pożyczek, przez skarb państwa zaciąganych, polegają: na zabiegach o źródło pożyczki i o uzyskanie podstawy prawnej do jej zaciągnięcia, na unormowaniu warunków emisji i amortyzacji pożyczki i na stałem administrowaniu zaciągniętą pożyczką aż do chwili jej spłaty.

Pierwsza z tych czynności wymaga od kierowników departamentu znajomości stanu rynków pieniężnych w kraju i zagranicą, jako też pewnych uzdolnień negocjatorskich, szczególnie gdy chodzi o pożyczki zaciągane zagranicą. Z tytułu tych ostatnich pożyczek departament prowadzi szereg spraw, dotyczących stosunków kredytowych z zagranicą; najważniejsze układy muszą być załatwiane osobiście przez przedstawicieli ministerstwa skarbu, delegowanych zagranicę.

Zaciągnięcie pożyczki, zgodnie z przepisem konstytucji (art. 6), może nastąpić tylko na mocy ustawy; przygotowanie projektu ustawy wraz z uzasadnieniem, udzielania wyjaśnień na posiedzeniach rady ministrów i izb ustawodawczych należy do departamentu obrotu pieniężnego.

Ustawa zawiera upoważnienie dla ministra skarbu do zaciągnięcia pożyczki i zazwyczaj tylko najistotniejsze momenty: wysokość pożyczki, cel jej użycia, termin spłaty, stopę procentową ew. także sposób zabezpieczenia. Mniej istotne warunki (np. wysokość odcinków obligacji, terminy płatności kuponów i losowania obligacji wprowadzenia pożyczki na giełdę i t. p.) ustawa pozostawia ministrowi skarbu; są one ustalane bądź

---

[1]) O prawie wekslowem (Dz. Ust. Nr. 100 poz. 926) i o prawie czekowem (Dz. Ust. Nr. 100 poz. 927).

w umowach, zawieranych z bankami wzgl. ich konsorcjami co do pożyczek zewnętrznych, bądź w rozporządzeniach ministra skarbu o emitowaniu pożyczek wewnętrznych. Przygotowanie rozporządzeń wzgl. przeprowadzenie pertraktacji i zawarcie umów wchodzi w zakres czynności departamentu obrotu pieniężnego.

Administrowanie zaciągniętemi pożyczkami polega: na przygotowaniu obligacji, lokowaniu pożyczek zagranicznych na właściwych rynkach za pośrednictwem banków, z którymi zawarto umowy, wzgl. na zarządzeniu rosprzedaży pożyczek wewnętrznych przez krajowe instytucje kredytowe i kasy skarbowe [1]), na dokonywaniu wszystkich czynnosci, związanych z terminową wypłatą rat amortyzacyjnych i kuponów, losowaniem obligacji i wygranych (przy pożyczkach premjowych) z ew. konwertowaniem i konsolidacją pożyczek i t. p. wreszcie z prowadzeniem rachunkowości długów państwowych. Ta ostatnia czynność należy do departamentu kasowego, jak już o tem była mowa. W administrowaniu pożyczkami wewnętrznemi departament obrotu pieniężnego posiłkuje się podległym mu urzędem pożyczek państwowych.

Pożyczki państwowe, administrowane przez Dpt. Obr. pienięźn., według stanu na dz. 1 stycznia 1930 r. [2]) były następujące:

A. *zagraniczne:*

a) emisyjne [3]): 1. 6% pożyczka dolarowa z r. 1920 [4]).
2. 7% „ włoska z r. 1924 [5]).

---

[1]) Dla ułatwienia zbytu odnośne ustawy przyznają papierom procentowym przywilej zapewniania t. zw. bezpieczeństwa pupilarnego dla kapitałów w tych papierach ulokowanych, jako też ustanawiają obowiązek lokowania pewnych funduszów wyłącznie w papierach wyposażonych w ów przywilej.

[2]) P. wykaz długów Państwa i przez Państwo przyjętych gwarancji finansowych, ogłoszony przez Komisję długów państwa w Monitorze Polskim Nr. 11/1930 r.

[3]) Ogólna suma zagranicznych pożyczek emisyjnych, po przerachowaniu na złote w dn. 31/XII 1929 r. wynosiła 1.168.742.939 zł. (Biuletyn Stat. Min. Skarbu Nr. 12/1929 r.).

[4]) Zaciągnięta w Stanach Zjedn. Amer. Półn. na zasadzie Ustawy z 28 marca 1919 r. (Dz. pr. Nr. 29 poz. 252).

[5]) Zaciągn. we Włoszech na zasadzie rozp. Prez. Rzplitej z 13 marca 1924 r. (Dz. Ust. Nr. 25 poz. 257) w sumie 400 mil. lirów ze spłatą w ciągu 20 lat, zabezpieczona majątkiem i dochodami monopolu tytoniowego.

3. 8% pożyczka amerykańska (t. zw. dillonowska) z r. 1925 [1]).

4. 7% „ stabilizacyjna z r. 1927 [2]).

b) pożyczki zaciągnięte od rządów państw zagranicznych: Danji, Francji, Holandji, Norwegji, Stanów Zjedn. A. P., Szwajcarji, Szwecji, Wielkiej Brytanji i Włoch, w latach wojny i w r. 1919—20, (t. zw. reliefowe), skonsolidowane w roku 1924 [3]);

c) zadłużenie wobec prywatnych instytucji zagranicznych: francuskich kompanji kolejowych i szwedzkiej spółki, dzierżawiącej polski monopol zapałczany [4]).

d) długi polikwidacyjne t. j. przejęte przez Polskę zobowiązania b. rządów austrjackiego i węgierskiego (złota-renta austrjacka, austrjackie bony skarbowe i węgierska renta amortyzacyjna [5]).

B. *wewnętrzne:*

1. nie skonwertowana reszta pożyczek, zaciągniętych w latach 1918—1920: asygnaty z 1918 r., 5% krótko i długoterminowa pożyczka (odrodzenia) i 4%-owa pożyczka premjowa (miljonówka) [6]).

2. częściowo skonwertowana pozostałość 8%-wej pożyczki złotej z 1922 r. [7]).

---

[1]) Na zasadzie ustawy z 3 marca 1925 r. (Dz. Ust. Nr. 22 poz. 154) dozwolona do wysokości 50 mil. dolar. ze spłatą w ciągu 25 lat na budowę kolei i utworzenie państwowego funduszu gospodarczego, zabezpieczona dochodami z kolei i z akcyzy od cukru.

[2]) Zaciągnięta w Stan. Zjedn. Am. Półn. na zasadzie rozp. Prez. Rzplitej z 13 października 1927 r. (Dz. Ust. Nr. 88 poz. 78) w sumie 62 mil. dolarów, z terminem umorzenia 20-sto letnim, na stabilizację waluty i naprawę stanu gospodarczego, zabezpieczona dochodami z ceł i uwarunkowana nadzorem nad działalnością Banku Polskiego i polityką finansową rządu, wykonywanym przez doradcę amerykańskiego.

[3]) Ogólna ich suma stanowiła 2.153.204.430 zł. wedł. stanu jak wyżej.

[4]) Należność kompanji kolejowych (3 mil. fr.) stanowiła w dniu 31/XII 1.051.200 zł.; t. zw. pożyczka zapałczana zaciągnięta w r. 1926 od spółki dzierżawców monopolu w sumie 4.8 mil. dolarów, wynosi obecnie (koniec grudnia 1929) 42.609.600 zł.

[5]) Ogólna suma długów polikwidacyjnych stanowi 325.186 205 zł.

[6]) Pożyczki w markach polskich, złotych w złocie, w złotych polskich z okresu 1918 — 1920 zostały skonwertowane rozporz. Prez. Rzplitej z 17 marca 1924 r. (Dz. Ust. Nr. 27 p. 274) na obligacje 5%-owej pożyczki konwersyjnej. Wskutek późniejszych zmian w sposobie dokonywania konwersji (wyższe przerachowanie) i kilkakrotnego przedłużania jej terminu pozostało jeszcze nieskonwertowanych obligacji tych pożyczek na sumę równą 5.241.156 zł. (31/XII 1929 r.).

[7]) 8% pożyczkę złotą, wypuszczoną na zasadzie ustawy z 26 września 1922 r. (Dz. Ust. Nr. 83 poz. 741) postanowiono skonwertować rozp. Prez. Rzplitej z 26/VI 1924 r. (Dz. Ust. Nr. 55 poz. 543); do 31/XII 1929 r. pozostało jeszcze tej pożyczki na sumę 1.093.147 zł.

3. 5%-owa pożyczka konwersyjna z 1924 r. [1]).
4. 10%-wa pożyczka kolejowa z 1924 r. [2]).
5. 5%-wa premjowa pożyczka dolarowa z 1924 r. (I serja) i z roku 1926 (II serja) [3]).
6. 5%-wa pożyczka kolejowa konwersyjna z 1926 r. [4]).
7. 5%-wa renta ziemska z 1926 r. [5]).
8. 4%-wa premjowa pożyczka inwestycyjna z 1928 r. [6]).
9. zadłużenie skarbu państwa w banku gosp. kraj. [7]).

---

[1]) 5% pożyczka konwersyjna została wypuszczona na podstawie rozporz. Prezyd. Rzplitej z 17 marca 1924 r. (Dz. U. Nr. 27 poz. 274) celem wykupienia pożyczek z lat 1918—1920 z terminem umorzenia do 2 stycznia 1945 r., wysokość emisji i dodatkowe przeznaczenie pożyczki określiły późniejsze rozporz. Prez. Rzplitej z 1926 r. i 1928 r. Ostatecznie—na zasadzie ustawy z 19 grudnia 1928 r. (Dz. U. Nr. 3/1929 r. poz. 22) rozporz. Min. Skarbu z 30/IV 1929 r. (Dz. Ust. Nr. 35 p. 324) określiło wysokość emisji pożyczki konwersyjnej na 230 mil. zł. W dniu 31/XII 1929 roku zadłużenie wynosiło 189.163.606 zł.

[2]) 10%-wa pożyczka kolejowa wypuszczona na zasadzie rozporz. Prez. Rzplitej z 15 stycznia 1924 r. (Dz. Ust. Nr. 5 poz. 40) z 10-letnim terminem umorzenia na odbudowę i przebudowę kolei i zakup taboru. Emisja miała sięgać 100 mil. zł.; na 31/XII 1929 r. niezamortyzowana suma pożyczki stanowiła 50.788.977 zł.

[3]) 5% dolarowa pożyczka premjowa była emitowana w dwóch serjach po 5 mil. dolarów z okresem amortyzacji w ciągu 5 lat od wypuszczenia na zasadzie rozp. Prez. Rzplitej z 31 stycznia 1924 r. (Dz. Ust. Nr. 12 poz. 103) i ustawy z 22 grudnia 1925 r. (Dz. Ust. Nr. 129 poz. 919). Niespłacona suma tej pożyczki w dn. 31/XII 1929 r. wynosiła 44.581.924 zł.

[4]) 5% pożyczka kolejowa konwersyjna wypuszczona w roku 1926 rozp. Min. Skarbu z 18 sierpnia 1926 r. (Dz. Ust. Nr. 89 poz. 509) na zasadzie rozporz. Prez. Rzplitej z 27 grudnia 1924 r. (Dz. Ust. Nr. 115 poz. 1028) w celu zamiany na nią przedwojennych obligacji kolei galicyjskich. Suma emisji 50 mil. zł., termin amortyzacyjny do 2 stycznia 1947 roku. Suma zadłużenia Skarbu Państwa na 31/XII 1929 r.—18.329.631 zł.

[5]) Ustawa z 28 grudnia 1925 r. o wykonaniu reformy rolnej (Dz. U. Nr. 1/1926 r. poz. 1) zezwoliła na wypuszczenie 5% renty ziemskiej do wysokości 300 mil. zł. z terminem umorzenia w ciągu 41 lat na częściową wypłatę wynagrodzenia za nieruchomości ziemskie przymusowo wykupione. W dniu 31/XII 1929 roku zadłużenie z tego tytułu wynosiło 6.428.100 zł.

[6]) Rozporz. Prezyd. Rzplitej z 6 lutego 1928 r. (Dz. Ust. Nr. 14 poz. 99) upoważniło Min. Skarbu do wypuszczenia 4% premjowej pożyczki inwestycyjnej na sumę 50 mil zł. na cele popierania ruchu budowlanego, budowę nowych linji kolejowych i częściowo na wykup obligacji pożyczki złotej z 1922 r. Dług z tytułu tej pożyczki w dniu 31/XII 1929 r. wynosił 41.425.500 złotych.

[7]) Rozporz. Prez. Rzplitej z 20 grudnia 1924 r. (Dz. Ust. 118 poz. 1074) i z 4 marca 1927 r. (Dz. Ust. Nr. 20 poz. 150) upoważniły Ministra Skarbu do zaciągnięcia pożyczek w sumach 25 mil. i 60 mil. złotych w złocie w obligacjach komunalnych Banku Gosp. Krajowego celem podwyższenia kapitału zakładowego tegoż Banku. Dług Skarbu Państwa z tego tytułu wynosił na dz. 31/XII 1929 r. (według wykazu długów)—21.849.137 zł. daw. paryt. i 100.941.937 zł. now. paryt.

10. pozostałości biletów skarbowych, bonów złotych i bonów podatkowych [1]).

11. bezprocentowy kredyt skarbu państwa w banku polskim [2]).

Urząd pożyczek Państwowych i skarbu narodowego powstał 8 listopada 1918 r. przy ministerstwie skarbu (na zasadzie dekretu rady regencyjnej z 30 października 1918 r.). Czasowo—od sierpnia 1919 r. do marca 1920 roku—podlegał b. polskiej krajowej kasie pożyczkowej, poczem przeszedł z powrotem pod zarząd ministerstwa skarbu (bez wydziału skarbu narodowego). Czynności urzędu noszą charakter rachunkowo-techniczny.

Skarbiec przyjmuje od zakładów graficznych (obecnie od polskiej wytwórni papierów procentowych, należącej do banku polskiego) przygotowane przez nich obligacje pożyczek, rozmieszcza je i przechowuje; rozdziela i wydaje obligacje instytucjom finansującym stosownie do otrzymanych poleceń departamentu; przyjmuje i przechowuje obligacje, zwrócone przez te instytucje jako niesprzedane; przyjmuje od banków i kas skarbowych wykupione przez skarb państwa obligacje i czasowo przechowuje a następnie wydaje do zniszczenia specjalnej komisji, powołanej przez Dpt. Obr. Pien.; wreszcie prowadzi odpowiednie księgi obrotów skarbca.

Dział kuponowy prowadzi zbiornicę wykupionych przez skarb kuponów procentowych, rejestruje kupony, czasowo przechowuje i wydaje komisji do zniszczenia.

Dział księgowości sprawdza i księguje nadsyłane w ustalonych terminach sprawozdania rachunkowe instytucji finansujących pożyczki państwowe, zestawia bilanse i ogólne sprawozdania dla departamentów kasowego i obrotu pieniężnego; prowadzi sumaryczną rachunkowość poszczególnych pożyczek. Ponadto są prowadzone szczegółowe księgi rachunkowe dla każdej pożyczki oddzielnie.

Osobny dział zajmuje się sprawami konwersji pożyczek, w szczególności przyjmuje i rozpatruje podania o wyższe przerachowanie i przedstawia je do decyzji specjalnej komisji.

---

[1]) Z wypuszczanych w okresie 1920 — 1926 r. biletów skarbowych (13 serji), złotych bonów skarbowych (5 serji) i bonów podatkowych pozostała jeszcze niewykupiona pewna ilość, przedstawiająca wartość 162.425 złotych.

[2]) Na zasadzie statutu Banku Polskiego (art. 53) Skarb Państwa ma prawo korzystać z bezprocentowego kredytu do sumy 50 mil. złotych przez cały czas trwania przywileju Banku. Na 31/XII 1929 r. zadłużenie Skarbu w Banku Polskim wynosiło 25 mil. złot.

Na czele urzędu stoi dyrektor (w V stop. służb.). Stałych urzędników jest kilkunastu, ale przy bardzo wzmożonej ilości pracy w okresach dokonywania konwersji urząd zatrudnia liczną rzeszę pracowników kontraktowych. W roku 1930/31 przewiduje się reorganizacja urzędu pożyczek państwowych [1]).

§ 3. Udział skarbu Państwa w zaspokajaniu potrzeb kredytowych życia gospodarczego.

Zabiegi ministerstwa skarbu o dostarczenie wzgl. ułatwienie kredytu, niezbędnego dla życia gospodarczego, skupiające się w departamencie obrotu pieniężnego, znajdują wyraz: 1) w tworzeniu specjalnych funduszów gospodarczych i administrowaniu nimi, 2) w udzielaniu gwarancji (poręczeń) finansowych za zobowiązania instytucji kredytowych i przedsiębiorstw, 3) w powoływaniu do życia państwowych banków i kasy oszczędności oraz w czuwaniu nad ich działalnością.

A. Fundusze gospodarcze.

Pod tą nazwą istnieją w gospodarce państwowej sumy, utworzone bądź z nadzwyczajnych dochodów skarbu (z pożyczek) bądź z dotacji budżetowych bądź wreszcie (częściowo) z osobnych danin. Są one przeznaczone na kredytowanie specjalnych potrzeb gospodarczych i posiadają własną administrację i rachunkowość; niektórym z nich został przyznany nawet charakter osób prawnych (np. funduszowi bezrobocia).

Funduszów takich jest kilkanaście. Najznaczniejsze z nich pozostają pod bezpośrednim zarządem ministra skarbu, lub są administrowane przez banki pod jego nadzorem, niektóre wchodzą w zakres kompetencji innych ministrów.

1. *Państwowy Fundusz Gospodarczy*, utworzony na zasadzie ustawy z 3 marca 1925 r. [2]) z części pożyczki, zaciągniętej w Stanach Zjednoczonych Amer. Półn. (t. zw.

[1]) P. preliminarz budżetowy na r. 1930/31.

[2]) Dz. Ust. Nr. 22 poz. 154. W dniu 31 sierpnia 1929 roku fundusz ten wynosił 133.739.287 zł. (p. biuletyn statyst. Min. Sk. Nr. 11/1929 r.).

dillonowskiej)—zgodnie ze statutem, nadanym mu rozporządzeniem rady ministrów z 8 kwietnia 1925 r. [1]) jest przeznaczony na trwałe i długoterminowe wkłady na cele gospodarcze, w szczególności na wznoszenie nowych budowli, zwłaszcza mieszkalnych, na inwestycje komunalne, inwestycje przemysłowe, mające znaczenie dla państwa, na uruchomienie długoterminowego kredytu hipotecznego. Fundusz ten jest administrowany przez ministra skarbu (dep. obr. pien.) za pośrednictwem banku gospodarstwa krajowego, któremu minister skarbu wydziela odpowiednie sumy i który prowadzi odrębną rachunkowość operacji dokonywanych z tego funduszu i składa M. S. co miesiąc szczegółowe sprawozdania.

2. *Państwowy Fundusz Budowlany* i 3. *Państwowy Fundusz Rozbudowy miast* są oparte na rozporządzeniu Prezyd. Rzplitej z 22 kwietnia 1927 r. o rozbudowie miast [2]).

Pierwszy z nich jest funduszem kredytowym przeznaczonym na udzielanie pożyczek budowlanych krótkoterminowych oraz na ich konwersję na pożyczki długoterminowe amortyzacyjne. Na fundusz ten składają się: dotacje z państwowego funduszu gospodarczego oraz inne specjalne dotacje skarbu państwa, kwoty uzyskane ze sprzedaży listów zastawnych i obligacji, wypuszczanych przez udzielające pożyczek instytucje finansowe (bank gosp. kraj.) i ew. pozostałości niewydane z państw. fund. rozb, miast.

Państwowy fundusz rozbudowy miast jest funduszem zapomogowym, przeznaczonym: na pokrycie różnicy pomiędzy udzieloną pożyczką długoterminową a sumą, uzyskaną ze sprzedaży tych papierów, w jakich pożyczka została udzielona; na pokrycie części oprocentowania listów zastawnych i obligacji; części oprocentowania krótkoterminowych pożyczek budowlanych; kosztów oszacowania i lustracji budowli. Głównym źródłem dochodów P. F. R. M. jest część wpływów z podatku od lokali ($^1/_4$) oraz podatek od placów budowlanych (1% wartości szacunkowej); ponadto do funduszu tego wpływają dotacje ze strony związków komunalnych i spłaty pożyczek, udzielonych z funduszu skarbu państwa na cele budowlano-mieszkaniowe przed wydaniem ustawy z r. 1927 o rozbudowie miast.

Zarząd obydwoma funduszami sprawuje minister skarbu przy pomocy państwowej rady rozbudowy miast, jako organu doradczego. Przewodniczy radzie minister

[1]) Dz. Ust. Nr. 42 poz. 292.
[2]) Dz. Ust. Nr. 42 poz. 372.

skarbu lub jego zastępca, a do jej składu należą: siedmiu przedstawicieli wielkich miast, siedmiu członków wybranych przez zarząd związku miast polskich, jeden przedstawiciel związku spożywców R. P., jeden przedstawiciel banku gosp. kraj. i po jednym delegacie ministerstw spraw wewn. i robót publicz. Nadto minister może powoływać przedstawicieli innych ministerstw, rzeczoznawców i urzędników ministerstwa skarbu. Regulamin P. R. R. M. został ogłoszony 26 marca 1929 r. w Monitorze Polskim [1]).

4. *Państwowy Fundusz Kredytowy* został utworzony rozporządzeniem Prezyd. R. P. z 13 października 1927 r. [2]) z części pożyczki stabilizacyjnej. Statut wydany przez ministra skarbu 8 grudnia 1927 r. (nieogłoszony) przeznacza ten fundusz: 1) na potrzeby kredytowe rolnictwa, jako to: a) popieranie kredytu długoterminowego na cele związane z podniesieniem wytwórczości rolniczej drogą zakupu lub zastawu listów zastawnych i obligacji, b) utworzenie kredytu na cele odbudowy i podniesienie kultury rolnej, c) przejściowe udzielanie krótkoterminowego kredytu dla rolnictwa drogą dyskonta weksli; 2) na cele kredytowe przedsiębiorstw państwowych przez zakup obligacji banku gospodarstwa krajowego, obligacji emitowanych przez przedsiębiorstwa państwowe i udzielanie tymże przedsiębiorstwom zaliczek i krótkoterminowego kredytu. P. F. kredytowym administruje bank polski, który nabywa i sprzedaje papiery procentowe, prowadzi rachunkowość i co miesiąc składa sprawozdanie ministrowi skarbu. Dla przygotowania szczegółowych planów i warunków zakupu walorów jest powołany komitet złożony z trzech osób: przewodniczącego, wyznaczonego przez min. skarbu i 2 przedstawicieli ministerstwa skarbu i banku polskiego.

5. *Fundusz pomocy dla instytucji kredytowych.* Ustawa z 28 listopada 1925 r. [3]) upoważniła ministra skarbu do udzielania pomocy finansowej instytucjom kredytowym, które mogą jej potrzebować ze względu na ogólne położenie gospodarcze. Przeznaczony na ten cel fundusz w wysokości 65 mil. złot. ze skarbowych sum obrotowych

---

[1]) Nr. 11 z r. 1929.

[2]) Dz. Ust. Nr. 88 poz. 789. Na 10 września 1929 r. fundusz ten wynosił 173.342.480 zł. Wykaz udzielonych z niego pożyczek przedsiębiorstwom państwowym i zakupionych papierów procentowych (głównie Banku Rolnego, Banku Gospodarstwa Krajowego i Towarz. Kredyt. Ziemsk.) jest podany w preliminarzu budżetowym na rok 1930/31.

[3]) Dz. Ust. Nr. 119 poz. 859 częściowo znowelizowana Rozporz. Prezyd. Rzplitej z 17 maja 1927 r. (Dz. Ust. Nr. 46 poz. 400).

i z wpływów, otrzymanych ze szwedzkiej pożyczki zapałczanej i od dzierżawców monopolu zapałczanego, został rozdysponowany przez ministra skarbu do końca r. 1927. Ściąganiem ratalnych spłat pożyczek i prowadzeniem rachunkowości funduszu zajmuje się bank gosp. krajowego.

Do funduszów gospodarczych, nie wchodzących bezpośrednio w zakres kompetencji min. skarbu, zaliczyć należy:

1. *Fundusz bezrobocia.* Na zasadzie ustawy z 18 lipca 1924 r. [1]) i rozporządzenia o administrowaniu tym funduszem, wydanego (w porozumieniu z ministrem skarbu) 26 września 1926 r. [2]) — F. B. jest osobą prawną, a na jego czele stoi zarząd, pozostający pod kierownictwem ministra pracy i opieki społecznej. Udział ministra skarbu w administracji F. B. wyraża się w tem, iż w skład zarządu wchodzi przedstawiciel minist. skarbu, członkowie komisji rewizyjnej są powoływani w porozumieniu z min. skarbu, dochody funduszu mają być wpłacane do poczt. kasy oszczędności, a sumy rezerwowe są lokowane w tejże kasie lub w banku gosp. kraj., a na inny sposób ich lokowania należy uzyskać zgodę min. skarbu.

2. *Fundusz kwaterunku wojskowego* został utworzony na mocy ustawy z 15 lipca 1925 roku o zakwaterowaniu wojska w czasie pokoju [3]) i rozporządzenia ministra spraw wojskowych, wydanego (w porozumieniu z ministrem skarbu) 2 czerwca 1927 r. [4]). I ten fundusz jest osobą prawną; w skład zarządu F. K. W. wchodzi delegat min. skarbu, który łącznie z przewodniczącym zarządu podpisuje umowy i zobowiązania, wystawione w imieniu funduszu; skład i obowiązki komisji rewizyjnej określa min. spr. wojsk. w porozumieniu z min. skarbu. Sumy obrotowe F. K. W. mają być przechowywane w kasach skarbowych wzgl. w bankach polskim lub państwowych.

3. *Państwowy fundusz meljoracyjny* istnieje na zasadzie ustawy z 26 października 1921 r. [5]); administruje nim minister robót publicznych w porozumieniu z ministrem skarbu. Z tego funduszu (objętego budżetem ministra robót publicznych) są wydawane zapomogi głównie samorządom na prowadzenie regulacji rzek i innych robót wodnych.

4. *Państwowy fundusz kredytu na meljoracje rolne* jest oparty na ustawie z 22 lipca 1925 r. [6]), tworzy się

[1]) Dz. Ust. Nr. 67 poz. 650.
[2]) Dz. Ust. Nr. 84 poz. 819.
[3]) Dz. Ust. Nr. 97 poz. 681.
[4]) Dz. Ust. Nr. 56 poz. 496.
[5]) Dz. Ust. Nr. 91 poz. 671 p. także nowelę z 23 czerwca 1925 r. (Dz. Ust. Nr. 75 poz. 524).
[6]) Dz. Ust. Nr. 88 poz. 609 p. także rozp. Ministra Reform Roln. z 1 października 1925 r. o zasadach udzielania pożyczek na meljoracje rolne (Monit. Polski Nr. 232 poz. 956).

głównie z corocznych bezprocentowych i bezzwrotnych dotacji skarbu państwa i jest przeznaczony na udzielanie pożyczek na drenowanie, odwodnianie i nawodnianie gruntów i meljoracje torfowisk; administruje nim bank rolny na zasadach ustalonych przez ministra rolnictwa w porozumieniu z ministrami skarbu i reform rolnych.

5. *Fundusz zapomóg i kredytu ulgowego* został utworzony ustawą z dnia 28 grudnia 1925 r. [1]) o wykonaniu reformy rolnej zamiast kilkunastu funduszów, przeznaczonych poprzednio (w okresie od 1919—25 roku) na różne cele, związane z reformą rolną [2]). Na F. Z. i K. U. składają się oprócz sum, powstałych z likwidacji owych specjalnych funduszów: coroczne dotacje budżetowe, część zysków państw. banku rolnego i czyste zyski z parcelacji, przeprowadzanej przez urzędy ziemskie. Z funduszu Z. i K. U. są wydawane pożyczki na nabycie gruntów i zagospodarowanie się słabym finansowo nabywcom [3]). Administrowanie funduszem jest powierzone państwowemu bankowi rolnemu.

6. *Fundusz Obrotowy Reformy Rolnej*, powołany do życia rozporz. prezyd. Rzplitej z 16 lutego 1928 roku [4]), jest przeznaczony na wszelkie wydatki, związane z przeprowadzeniem reformy rolnej na gruntach parcelowanych, a znajdujących się w zarządzie ministra reform rolnych. Na fundusz ten składają się nieruchomosci ziemskie, posiadane przez skarb państwa na cele reformy rolnej i dochody z nich, należności za sprzedane gospodarstwa rolne, dotacje skarbu państwa na cele reformy rolnej i inne sumy, wpływające z przeprowadzenia reformy. Administracja F. O. R. R. należy do ministra reform rolnych, a przepisy, dotyczące rachunkowości i sprawozdawczości wydaje min. ref. roln. w porozumieniu z ministrem skarbu i prezesem najw. izby kontroli.

7. *Komunalny fundusz pożyczkowo-oszczędnościowy* powstał na mocy rozporządzenia prezydenta Rzplitej z 1 czerwca 1927 r. [5]). Tworzy się z potrącania 10% z dodatków komunalnych do podatków spożywczych i z opłaty na rzecz komun od spirytusu monopolowego i jest prze-

---

[1]) Dz. Ust. Nr. 1/1926 poz. 1.

[2]) Likwidacja tych funduszów została unormowana rozporządzeniem Rady Ministrów z 1 kwietnia 1927 r. (Dz. Ust. Nr. 37 poz. 330).

[3]) Zasady administrowania i dysponowania funduszem określa rozporządzenie Ministra reform rolnych wydane w porozumieniu z Ministrem Skarbu 23 grudnia 1926 r. (Dz. Ust. Nr. 7/1927 r. poz. 51) i znowelizowane rozporz. tychże Ministrów z 15 listopada 1927 r. (Dz. Ust. Nr. 109 poz. 928).

[4]) Dz. Ust. Nr. 21 poz. 175.

[5]) Dz. Ust. Nr. 50 poz. 448.

znaczony na udzielanie pożyczek związkom komunalnym (z procentów mogą być udzielane także zapomogi). Fundusz znajduje się pod zarządem ministra spraw wewnętrznych, który działa w porozumieniu z ministrem skarbu. Stosownie do rozporządzenia obydwóch ministrów z 17 września 1927 r. [1]) K. F. P. O. jest ulokowany w polskim banku komunalnym; pożyczki przyznaje specjalna komisja, urzędująca przy tymże banku, do której między innemi należy przedstawiciel ministerstwa skarbu; warunki udzielania pożyczek określa rozporządzenie ministra spr. wewn. w porozumieniu z min. skarbu.

B. Gwarancje finansowe.

Podobnie jak zaciąganie przez skarb państwa pożyczek tak i udzielanie przez niego gwarancji wymaga ustawowego zezwolenia i podlega kontroli komisji długów państwowych.

Do departamentu obrotu pieniężnego należą przeto wszelkie czynności, związane z wyjednaniem ustawy, a następnie z przyznawaniem i udzielaniem gwarancji i nadzorem nad prawidłowem wykonywaniem zagwarantowanych zobowiązań.

Znaczna większość udzielonych przez skarb państwa gwarancji dotyczy obligacji, wypuszczanych przez banki państwowe (bank gosp. kraj., bank rolny), tudzież przez niektóre przedsiębiorstwa (tramwaje elektryczne w zagłębiu dąbrowskiem, elektryczne koleje dojazdowe S. A. i bank budowlany) i listów zastawnych towarzystw kredytowych (ziemskiego i przemysłu polskiego) [2]); stąd wynika obowiązek departamentu obrotu pieniężnego

---

[1]) Dz. Ust. Nr. 87 poz. 783.

[2]) Według wykazu, ogłoszonego przez Komisję Kontroli długów Państwowych (Monitor Polski Nr. 11/1930 r.), w dn. 1/I 1930 r. istniało 25 pozycji gwarancji finansowych, udzielonych przez Skarb Państwa, a mianowicie: za pożyczki zaciągnięte przez miasta (Lwów, Kraków i Gdynię)— 2.376 tys. zł. (w zaokrągleniu), za listy zastawne i obligacje (kolejowe, komunalne, bankowe, budowlane) i książeczki oszczędn. Banku Gospodarstwa Krajowego—1.272.280 tys. zł., za listy zastawne i oblig. Państwowego Banku Rolnego—225 mil zł., za listy zast. Towarz. Kred. Ziemsk.— 1.810 tys. dolarów=16.109 tys, zł. i Tow. Kred. Przem. Polsk. — 2.085 tys. dol. i 1.280 tys. f. sterl.=74.216 tys. zł., za zobowiązania obligacyjne i inne przedsiębiostw przemysłowych (Tramwaje w Zagłębiu Dąbrowskiem, koleje dojazdowe, Bank Budowlany, Azot, Polros) i za regwarancje dla Banku Gospodarstwa Krajowego razem — 120.938 tys. zł. Ogólna suma udzielonych gwarancji wynosiła więc 1.710 mil. złotych w złocie.

czuwania nad stanem rynku kredytu obligacyjnego. Obowiązek ten dotyczy zresztą nietylko obligacji gwarantowanych, ale też i całego wogóle kredytu obligacyjnego.

Do końca 1929 roku wydano przeszło dwadzieścia ustaw i rozporządzeń Prezyd. Rzplitej z mocą ustaw w przedmiocie udzielania gwarancji finansowych przez skarb państwa. Niektóre z nich dotyczyły poszczególnych gwarancji (dla przemysłu włókienniczego — rok 1919, dla drobnych przemysłowców, rzemieślników oraz ich organizacji rok 1919—1923, dla towarz. kredyt. przemysłu polskiego rok 1920, dla polskiego banku krajowego rok 1921—1923, dla kooperacji rolnej r. 1921, dla organizacji rolniczo-handlowych r. 1922, dla gminy m. Lwowa r. 1923, dla reemigrantów z Niemiec r. 1923, dla centralnej kasy spółek rolnicz. — r. 1923) ale już w roku 1920 (19 listopada Dz. Ust. № 112 poz. 734) wydano ustawę, ogólnie upoważniającą ministra skarbu do udzielania gwarancji za zobowiązania instytucji użyteczności publicznej, stowarzyszeń spółdzielczych, miast, zakładów kredytowych, połączonych z odbudową kraju, zrzeszeń wytwórczych i spożywczych celem produkcji i nabywania artykułów pierwszej potrzeby, surowców, maszyn i narzędzi. Tę pierwszą ogólną ustawę zmieniły wzgl. uzupełniły rozporządzenia Prezyd. Rzplitej z 27 sierpnia i 2 grudnia 1924 r. (Dz. Ust. № 77 poz. 751 i № 118 poz. 1067), następnie ustawa z 1 lipca 1925 r. (Dz. Ust. № 68 poz. 481), w której zostały wprowadzone zmiany na mocy rozporz. Prezyd. Rzplitej z r. 1926 (Dz. Ust. № 46 poz. 406 i 407 i № 96 poz. 562) i z r. 1927 (Dz. Ust. № 74 poz. 644). Obecnie obowiązuje — oprócz ustaw, na zasadzie których były poprzednio przyznane niektóre poszczególne gwarancje—rozporządzenie Prezyd. Rzplitej z 22 marca 1928 r. (Dz. Ust. № 38 poz. 358) ustalające ogólny kontyngens gwarancji finansowych na 1.500 milion. zł. w zł. (now. parytetu), z czego 500 mil. za zobowiązania banków państwowych, 500 mil. za zobowiązania przedsiębiorstw państwowych, reszta za zobowiązania: samorządów, banków komunalnych, towarzystw kredytowych ziemskich i miejskich i banków hypotecznych za emisję listów zastawnych, odpowiadających określonym przez ministra skarbu warunkom, towarzystw prywatnych kolei żelaznych (obligacje), związków rolniczych i instytucji spółdzielczych, wreszcie za zobowiązania osób fizycznych i prawnych, zaciągnięte zagranicą wzgl. wynikające z operacji handlu zagranicznego. Pozostały obowiązujące art. 3 i 4 ustawy z 1 lipca 1925 r., i zgodnie z nimi minister

skarbu określa przedmiot poręki, zakres odpowiedzialności skarbu państwa oraz inne dodatkowe warunki i zatwierdza formę obligacji i napis na nich o udzieleniu gwarancji.

Dodać trzeba, że do departamentu należy też opinjowanie ze strony finansowej gwarancji, które osoby fizyczne i prawne, wchodzące w umowy z państwem, przedstawiają jako rękojmię wykonania przyjętych zobowiązań (gwarancje banków państwowych i prywatnych, weksle kaucyjne i t. p.).

C. *Działalność kredytowa Banku Polskiego. Banki Państwowe.*

1. *Bank Polski*, stosownie do swego statutu, jest nietylko instytucją emisyjną, ale także kredytową, powołaną do regulowania kredytu w państwie. Działalność kredytowa banku polskiego znajduje się w ścisłej łączności z jego działalnością emisyjną, albowiem jako pokrycie znajdujących się w obiegu biletów bankowych służą także zdyskontowane przez bank weksle, warrantowe papiery procentowe i kupony, jak również udzielone przez niego pożyczki, zabezpieczone zastawem. Działalność banku polskiego jako regulatora kredytu wyraża się w tem, iż przyjmując do dyskonta wzgl. do redyskonta weksle, powstałe z obrotów gospodarczych, tudzież inne wartości (warranty, papiery procentowe i kupony), poddając je ścisłej ocenie przez komitety dyskontowe i stosując do nich jednolitą w całem państwie stopę dyskontową, nabywając i sprzedając waluty obce i dewizy, papiery procentowe państwowe, komunalne i hipoteczne, bank podporządkowuje sobie całą dziedzinę kredytu i w wysokim stopniu wpływać może na warunki kredytu publicznego i prywatnego.

Do zakresu czynności banku polskiego, oprócz wyżej przytoczonych, należą też: przyjmowanie wkładów bez oprocentowania [1]) i otwieranie rachunków żyrowych, sprzedaż przekazów i wypłat na własne oddziały, inkasowanie weksli i innych dokumentów, przyjmowanie

[1]) Za zgodą Ministra Skarbu Bank Polski może przyjmować wkłady procentowe od własnych pracowników i członków władz Banku.

depozytów — na przechowanie i do administracji — i załatwianie wszelkich zleceń komisowych z dziedziny bankowej. Na żądanie ministra skarbu bank obowiązany jest bezpłatnie: przyjmować wpłaty na rachunek skarbu państwa i dokonywać wypłat z tego rachunku, a ponadto załatwiać komisowo wszelkie operacje na rachunek skarbu państwa, o ile nie powstaje z nich saldo skarb obciążające. Z charakteru czynności banku polskiego wynika, iż nie tylko jako instytucja emisyjna lecz także jako instytucja kredytowa musi on pozostawać w stałem zetknięciu z departamentem obrotu pieniężnego, jako organem ministra skarbu w sprawach waluty i kredytu.

2. *Bank Gospodarstwa Krajowego* powstał z połączenia trzech banków, które istniały na terenie b. dzielnicy austrjackiej: polskiego banku krajowego (założonego w roku 1881), państwowego banku odbudowy (z roku 1922) i zakładu kredytowego miast małopolskich (z r. 1919), na zasadzie rozporządzeń Prezydenta Rzplitej z 17 kwietnia i z 30 maja 1924 r. o zlaniu państwowych instytucji kredytowych w bank gospodarstwa krajowego [1]) i statutu nadanego B. G. K. przez ministra skarbu 31 maja 1924 r. [2]).

Bank gospodarstwa krajowego jest instytucją państwową, posiadającą osobowość prawną i pozostającą pod zwierzchnim nadzorem ministra skarbu, który nadaje bankowi statut, zarządza w nim zmiany i rozstrzyga wątpliwości, jakie się mogą zdarzyć przy sto-

---

[1]) Dz. Ust. Nr. 46 poz. 477.

[2]) Dz. Ust. Nr. 46 p. 478. W niektórych przepisach statutu zaszły zmiany na zasadzie późniejszych rozporządzeń Ministra Skarbu, a mianowicie: w § 2—rozp. z 30/III 1926 r. (Dz. Ust. Nr. 32 p. 195), w § 13—rozp. z 5/V 1928 r. (Dz. Ust. Nr. 56 p. 532), w § 18—rozp. z 30/IV 1925 r. (Dz. Ust. Nr. 47 p. 332), w § 30 — rozp. z 5/V 1928 r. (Dz. Ust. Nr. 56 p. 532), w § 60 — rozp. z 30/IV 1925 r. (Dz. Ust. Nr. 47 p. 332), w § 61 — rozporz. z 28/VIII 1925 r. (Dz Ust. Nr. 91 p. 640), w § 63 — rozp. z 2/XII 1924 roku (Dz. Ust Nr. 107 p. 974), w § 73—rozp. z 16.IV 1929 roku (Dz. Ust. Nr. 38 poz. 334), w § 82—rozp. z 16 IV 1929 r. (Dz. Ust. Nr. 38 p. 334) i w § 87—rozp. z 15/III 1928 r. (Dz. Ust. Nr. 41 poz. 402). Skodyfikowany tekst statutu dotychczas nie został ogłoszony.

sowaniu statutu. Celem utrzymania łączności między ministrem skarbu i władzami banku mianuje minister komisarza rządowego, do którego należy w szczególności czuwanie nad prawidłową działalnością banku w zakresie kredytu długoterminowego i ścisła kontrola emisji listów zastawnych i obligacji, uczestniczenie w posiedzeniach rady nadzorczej i dyrekcji z głosem doradczym, kontrola ksiąg, dokumentów i kas banku i współdziałanie z komisją rewizyjną.

Zadaniem banku jest: udzielanie kredytu długoterminowego przez emisję listów zastawnych, obligacji komunalnych, kolejowych, a dla potrzeb przemyslu— obligacji bankowych; popieranie instytucji kredytowych, powołanych do życia przez samorządy (kasy oszczędności, kasy gminne); popieranie ruchu budowlanego i odbudowy kraju; dokonywanie wszelkich czynności bankowych ze szczególnem jednakże uwzględnieniem potrzeb państwa, samorządów i przedsiębiorstw państwowych i samorządowych.

Kapitał zakładowy banku gospodarstwa krajowego składa się z udziału państwa i z udziałów samorządów [1]).

Ponieważ skarb państwa odpowiada za zobowiązania banku, wypływające z emisji listów zastawnych i obligacji, przeto oprócz ogólnego nadzoru nad działalnością banku statut zastrzega ministrowi skarbu decyzje w niektórych sprawach większej wagi, jako to: 1) zatwierdzanie uchwał co do wysokości stopy procentowej od pożyczek i dodatków na koszty zarządu (§ 29); 2) oznaczanie miejscowości, w których mogą być wydawane pożyczki hipoteczne na budynki murowane (§ 37) i instytucji, w której te budynki muszą być ubezpieczone od ognia (§ 40); 3) zatwierdzanie uchwał o przyznawaniu pożyczek w obligacjach komunalnych, przewyższających sumę 1 miljona złot. (§ 48); 4) zatwierdzanie uchwał o przyznaniu pożyczek w obli-

---

[1]) W dniu 1/I 1930 r. B. G. K. posiadał 150 mil. zł. kapitału zakładowego.

gacjach kolejowych oraz warunków takich pożyczek (§§ 50 i 51) i zezwalanie na nabywanie przez bank akcji i obligacji kolejowych (§ 54); 5) określanie warunków udzielania pożyczek na statki morskie i rzeczne (art. 56); 6) zezwalanie na zakupno przez Bank listów zastawnych, wydanych przez instytucje kredytu długoterminowego i samorządy; 7) zatwierdzanie przepisów o wysokości pożyczek, udzielanych przez bank na zastaw papierów publicznych, kosztowności i towarów, o sposobie oceniania weksli i zobowiązań, składanych do dyskonta (§ 63 b); 8) zatwierdzanie uchwał o wysokości odsetka własnego kapitału, który może być przeznaczony na nabycie papierów wartościowych na własny rachunek (§ 63 d); 9) zezwalanie na zakładanie, prowadzenie wzgl. uczestniczenie w zakładaniu takich przedsiębiorstw prywatnych, których założenie przez bank lub udział w nich zostanie uznany za potrzebny przez ministra skarbu (art. 63 j.); 10) wyrażanie zgody na przeznaczenie z czystych zysków odpowiednich sum na fundusze rezerwowe, na cele publiczne i na nagrody pieniężne dla personelu banku; 11) zezwalanie na nabywanie i sprzedaż nieruchomości. Nawet niektóre zarządzenia natury formalnej wymagają zatwierdzenia ministra skarbu, jako to formularze książeczek oszczędnościowych i asygnacji kasowych (§ 69).

Władze i organy wykonawcze banku gospodarstwa krajowego pozostają w ścisłej zależności od ministra skarbu. Prezesa banku mianuje wprawdzie Prezydent Rzplitej na wniosek rady ministrów, ale uposażenie prezesa ustala minister skarbu, ponadto ma on prawo powoływać komisję dyscyplinarną, orzekającą co do konieczności usunięcia prezesa. Zastępca prezesa jest mianowany przez ministra skarbu. Z pomiędzy 15-stu członków rady nadzorczej dziewięciu powołuje i zwalnia minister skarbu, a jeżeli pozostałych sześciu nie przedstawią samorządy w ciągu 6-ciu tygodni od dnia wezwania, to i tych członków mianuje minister z pośród przedstawicieli samorządu. Rada może wybrać komitet wykonawczy, którego regulamin zatwierdza minister

skarbu. Naczelnego dyrektora i dwóch jego zastępców wybiera rada, a zatwierdza minister skarbu, do którego należy również: określenie na wniosek rady stosunków służbowych dyrektora i jego zastępców, oznaczanie ilości członków dyrekcji, zatwierdzanie osób i norm wynagrodzenia dyrekcji, etatu i przepisów służbowych dla urzędników i pracowników, budżetu wydatków, powoływanie trzech (z pośród 5-ciu) członków komisji rewizyjnej, zatwierdzanie sprawozdań miesięcznych i rocznych, wreszcie coroczne zbadanie bilansu i inwentarza majątkowego banku i udzielanie jego władzom ogólnego pokwitowania.

Bank może za zgodą ministra skarbu otwierać i zwijać oddziały i przedstawicielstwa w kraju i zagranicą.

3. *Państwowy Bank Rolny*. Początek bankowi rolnemu dał dekret Naczelnika Państwa z dn. 5 lutego 1919 r.; lecz na skutek zasadniczych zmian w celach i zadaniach tej instytucji została uchwalona przez sejm 10 czerwca 1921 roku [1]) nowa ustawa o utworzeniu Państwowego banku rolnego, która po dwukrotnem znowelizowaniu w latach 1924 i 1928 [2]) obowiązuje obecnie w jednolitym tekście, ogłoszonym przez ministra reform rolnych 22 października 1928 roku [3]) Stosownie do reform, które zachodziły w ustawie organizacyjnej, ulegał również odpowiednim zmianom statut banku. Obecnie (r. 1930) obowiązuje tekst statutu, w brzmieniu nadanem mu rozporządzeniem ministra reform rolnych w porozumieniu z ministrem skarbu oraz z ministrem rolnictwa z dnia 11 czerwca 1928 r. [4]).

P. B. R. jest osobą prawną i podlega ministrowi reform rolnych. Ponieważ kapitał zakładowy banku — 100 miljonów złotych — stanowi bezzwrotną i bezprocentową dotację skarbu Państwa, który ponadto udziela gwarancji za zapłatę kapitału i odsetek wypuszczanych

---

[1]) Dz. Ust. Nr. 59 poz. 369.

[2]) Rozporządzenia Prezyd. Rzplitej z 14 maja 1924 r. (Dz. Ust. Nr. 43 poz. 450) i z 22 marca 1928 r. (Dz. Ust. Nr. 38 poz. 356).

[3]) Dz. Ust. Nr. 93 poz. 830.

[4]) Dz. Ust. Nr. 64 poz. 584.

przez bank listów zastawnych do wysokości 215 mil. zł. i obligacji meljoracyjnych na sumę 100 miljonów zł., a B. R. prowadzi cały szereg operacji kredytowych, przeto prawo kontroli finansowej nad nim służy również ministrowi skarbu (§ 65 statutu).

Do zakresu działania P.B.R. należy: 1) udzielanie długoterminowych pożyczek na kupno gruntu, regulacje, meljoracje i inwestycje rolne, na spłatę długów, obciążających gospodarstwa rolne; 2) zasilanie kredytem i uczestniczenie w kapitale zakładowym spółdzielni, przedsiębiorstw i organizacji rolniczych, rolniczo-handlowych, rolniczo-przemysłowych, parcelacyjnych, scaleniowych, meljoracyjnych i t. p.; 3) zasilanie kredytem na cele rolnicze powiatowych kas oszczędności i gminnych kas pożyczkowo-oszczędnościowych; 4) dokonywanie wszelkich operacji bankowych pozostających w związku z pieczą nad rolnictwem; 5) prowadzenie parcelacji, nabywanie w tym celu nieruchomości ziemskich, pomoc nabywcom parcel przy pobudowaniu się i zagospodarowaniu; 6) dostarczanie gospodarstwom rolnym środków produkcji, organizowanie zbytu produktów rolnych i popieranie przemysłu rolnego; 7) administrowanie funduszami, powierzonymi bankowi przez organa rządu, w szczególności funduszami przedwojennych instytucji osadniczych i finansowych, będących w likwidacji. Ogólny nadzór finansowy ministra skarbu nad działalnością P. B. R. znajduje wyraz w powoływaniu dla stałej kontroli (w porozumieniu z ministrem ref. roln.) komisarza min. skarbu, do którego należy w szczególności: a) czuwanie: nad prawidłową gospodarką w zakresie kredytu długoterminowego, nad emisją listów zastawnych i obligacji [1]), nad gospodarką sumami, lokowanemi w banku przez skarb państwa, b) uczestniczenie—z głosem doradczym—w posiedzeniach rady nadzorczej i dyrekcji; c) kontrola ksiąg, dokumentów i kas oraz współdziałanie z komisją rewizyjną.

---

[1]) Na każdym odcinku obok innych podpisów musi być podpis komisarza, Ministra Skarbu lub jego zastępcy.

Niezależnie od kontroli ogólnej cały szereg czynności P. B. R. wymaga spółudziału ministra skarbu, a mianowicie:

a) w porozumieniu z nim następuje wydawanie przepisów, dotyczących warunków udzielania, spłaty i zabezpieczenia pożyczek długoterminowych; emisji i umarzania listów zastawnych i obligacji; sposobu lokowania funduszów rezerwowych i innych, związanych z emisją i t. p.; kurs listów zastawnych i obligacji P. B. R., po którym mogą one być przyjmowane na kaucje i wadja oznacza minister skarbu; niszczenie wylosowanych papierów ma się odbywać w obecności komisarza ministra skarbu [1]).

b) wykaz towarów i kosztowności, na które bank może udzielać kredytu, i wysokość lombardu zatwierdza minister skarbu; stopę procentową dla pożyczek i wkładów zatwierdza minister reform rolnych w porozumieniu z ministrem skarbu.

c) uchwalone przez radę nadzorczą preliminarze budżetu dochodów i wydatków i wnioski rady co do zatwierdzenia bilansów, sprawozdań i podziału czystych zysków wymagają zatwierdzenia ministrów reform rolnych i skarbu.

d) minister skarbu powołuje członków rady nadzorczej (z liczby 9-ciu—3-ech w porozumieniu z ministrem reform rolnych i 3-ech w porozumieniu z ministrem rolnictwa); wiceprezes rady i naczelny dyrektor banku są mianowani również w porozumieniu z ministrem skarbu; członków komitetów dyskontowych powołuje minister skarbu w porozumieniu z ministrem reform rolnych i rolnictwa, on również mianuje 5-ciu członków komisji rewizyjnej (z nich jednego w porozumieniu z ministrem reform rolnych i jednego w po-

---

[1]) Przepisy o emisji złotych 7% obligacji meljoracyjnych Państwowego Banku Rolnego oraz o długoterminowych pożyczkach amortyzacyjnych, w tych obligacjach udzielanych, zawiera rozporządzenie Ministrów: Reform Rolnych, Skarbu i Rolnictwa wydane 11 czerwca 1928 r. (Dz. Ust. Nr. 65 poz. 595).

rozumieniu z ministrem rolnictwa); komisja rewizyjna składa sprawozdanie ministrowi skarbu; wnioski rady nadzorczej co do ustalenia etatu pracowników banku [1]) podlegają zatwierdzeniu ministra reform rolnych w porozumieniu z ministrem skarbu, wreszcie takiegoż zatwierdzenia wymagają wnioski co do otwierania i zwijania oddziałów, agentur i przedstawicielstw banku.

4. *Pocztowa Kasa Oszczędności.* Dekret naczelnika państwa z dn. 7 lutego 1919 r. [2]), powołujący do życia P. K. O. jako instytucję podległą ministrowi poczt i telegrafów, uległ wkrótce zasadniczym zmianom, wprowadzonym przez ustawę z dn. 19 maja 1920 r. [3]), która ponownie została znowelizowana rozporządzeniem Prez. Rzplitej z 27 czerwca 1924 roku i dołączonym do niego statutem [4]).

Od chwili wejścia w życie tego rozporządzenia P. K. O. stanowi instytucję podporządkowaną ministrowi skarbu, wobec którego prezes P. K. O. jest odpowiedzialny za działalność kasy (§ 6 rozp.).

Zadaniem P. K. O. jest przedewszystkiem przyjmowanie wkładow oszczędnościowych i dokonywanie obrotów czekowych (przekazów, przelewów i akredytyw) na zlecenie osób i instytucji, posiadających w P. K. O. wkłady (konta). Jedne i drugie operacje P. K. O. załatwia za pośrednictwem swych zbiornic, któremi są wszystkie urzędy i agencje pocztowe Rzplitej Polskiej. Osobne przepisy, wydane przez ministra poczt i telegrafów w porozumieniu z P. K. O., regulują obowiązki urzędów pocztowych pod względem przyjmowania i wy-

---

[1]) P. Rozporządzenie Rady Ministrów z 8 listopada 1929 r. o stosunku służbowym, uposażeniu i zaopatrzeniu emerytalnem pracowników Państwowego Banku Rolnego (Dz. Ust. Nr. 92 poz. 685).

[2]) Dz. Praw. Nr. 14 poz. 163.

[3]) Dz. Ust. Nr. 48 poz. 297.

[4]) Dz. Ust. Nr. 55 poz. 545. W tem Rozporządzeniu zaszły później zmiany w art. 7-ym, dotyczącym Rady zawiadowczej, wprowadzone Rozporządzeniami Prezyd. Rzplitej z 21 lutego 1927 r. (Dz. Ust. Nr. 15 poz. 111) i z 15 lutego 1928 r. (Dz. Ust. Nr. 18 poz. 154).

płacania wkładów i dokonywania obrotów czekowych, jako też cały system rachunkowości. Pod względem obrotów czekowych P. K. O. pozostaje w ścisłej łączności z kasami skarbowemi, a sposób dokonywania wpłat i wypłat skarbowych jest unormowany instrukcją z 8 kwietnia 1925 r. o obrotach kas skarbowych za pośrednictwem P. K. O. [1]).

Oprócz powyższych zasadniczych zadań P. K. O. prowadzi inne jeszcze czynności bankowe, jako to: na zlecenie swych członków (wkładców) może zakupywać, sprzedawać i przechowywać papiery wartościowe, dokonywać inkasa weksli, frachtów i innych należności; może wynajmować schówki (safes), zakupywać i sprzedawać na rachunek własny papiery wartościowe, współdziałać przy emisji pożyczek państwowych i komunalnych i udzielać odpowiednio zabezpieczonych pożyczek krótkoterminowych na cele publiczne, (jako to zasilenie funduszów kas oszczędności i spółdzielni kredytowych) i na cele gospodarcze. Wreszcie na zasadzie rozporządzenia ministra skarbu z 9 marca 1928 r. [2]) P. K. O. może przyjmować ubezpieczenia na życie do wysokości 10.000 zł. na jedno ryzyko i do 1200 zł. rocznej renty.

Władzami P. K. O. są: a) prezes, którego zastępcą jest wiceprezes, obaj mianowani przez Prezydenta Rzplitej na wniosek ministra skarbu; b) rada zawiadowcza, do której należą: prezes P. K. O., czterech delegatów rządowych, mianowanych przez ministra skarbu (z nich jeden w porozumieniu z ministrem przemysłu i handlu, drugi w porozumieniu z ministrem poczt i telegraf.) i dwóch reprezentantów komunalnych kas oszczędności wzgl. spółdzielni kredytowych, również mianowanych przez ministra skarbu. Członkowie rady pobierają wynagrodzenie w wysokości ustalonej przez ministra skarbu na wniosek prezesa P. K. O. Uchwały rady o naby-

---

[1]) Dz. Urzęd. Min. Skarbu Nr. 16/1925 r. poz. 439.

[2]) Dz. Ust. Nr. 45 poz. 444. Wydane na podstawie rozporządzenia Prezyd. Rzplitej z 26 stycznia 1928 roku o kontroli ubezpieczeń (Dz. Ust. Nr. 9 poz. 64).

waniu, zamianie lub sprzedaży majątku nieruchomego, o budowie nowych gmachów i o obciążaniu nieruchomości P. K. O. wymagają zatwierdzenia ministra skarbu. Organem kontroli nad działalnością P. K. O. jest komisja rewizyjna w składzie pięciu członków i dwóch zastępców, mianowanych przez ministra skarbu. Do komisji rewizyjnej należy: badanie legalności zarządzeń władz P. K. O. i jej organów wykonawczych, sprawdzanie rachunków, stanu gotówki, walorów, depozytów, inwentarza i bilansu rocznego. Komisja odbywa posiedzenia conajmniej raz na miesiąc i składa sprawozdanie ze swych czynności ministrowi skarbu i prezesowi P. K. O. Dla bezpośredniego nadzoru nad działalnością ubezpieczeniową P. K. O. minister skarbu mianuje komisarza rządowego i może przeprowadzać w każdym czasie kontrolę funduszów ubezpieczeniowych, zarządzać rewizje ksiąg, pism i żądać informacji i wyjaśnień.

Stosunki służbowe, prawa uposażeniowe i emerytalne pracowników P. K. O. reguluje rozporządzenie rady ministrów z 29 marca 1926 r. [1]), którego wykonanie należy do ministra skarbu.

§ 4. Nadzór nad instytucjami kredytowemi—komunalnemi i prywatnemi.

A. Potrzeby kredytowe związków komunalnych są zaspokajane w pewnej mierze przez banki państwowe: gospodarstwa krajowego i rolny; prócz tego istnieją specjalne instytucje komunalne, udzielające kredytu związkom samorządnym.

Do takich instytucji należy przedewszystkiem *Polski Bank Komunalny,* założony w r. 1919 i działający na terenie całego Państwa [2]). Bank jest spółką akcyjną; akcjonarjuszami są wyłącznie związki samorządne oraz

---

[1]) Dz. Ust. Nr. 30 poz. 188. Niektóre przepisy tego rozporządzenia zostały zmienione rozporządzeniem Rady Ministrów z 29 maja 1928 roku (Dz. Ust. Nr. 59 poz. 553).

[2]) Statut P. B. K. został ogłoszony 31 lipca 1919 r. (Monit. Polski Nr. 170), doznał jednak później licznych zmian (13), ostateczna redakcja nie jest jeszcze ogłoszona.

związki i instytucje prawa publicznego. Zadaniem polskiego banku komunalnego jest zaspokajanie potrzeb kredytowych tych związków i ułatwianie im wszelkich obrotów pieniężnych. Bank ma prawo emitowania obligacji, zabezpieczonych majątkiem związków samorządnych, które pożyczki zaciągnęły, oraz własnym majątkiem banku, i listów zastawnych, opartych na nieruchomościach dłużników, a nadto może dokonywać innych operacji bankowych. Nadzór nad działalnością banku wykonywa komisarz rządowy, mianowany przez ministra spraw wewnętrznych w porozumieniu z ministrem skarbu. Niezależnie od ogólnego nadzoru niektóre operacje, w szczególności tyczące się wypuszczania obligacji i listów zastawnych, wymagają zatwierdzenia ministra skarbu.

Istnieją także dzielnicowe instytucje kredytu komunalnego, jako to: komunalny bank kredytowy w Poznaniu [1]), pozostający pod nadzorem specjalnego komisarza rządowego, krajowy bank pożyczkowy w Poznaniu z terenem działania, rozciągającym się na wojew. poznańskie i krajowa kasa pożyczkowa w Toruniu dla wojew. pomorskiego.

B. Zakładami komunalnymi, powołanymi do ułatwiania ludności gromadzenia oszczędności i uprzystępnienia jej taniego kredytu są *Komunalne Kasy Oszczędności.* Organizacja tych instytucji i zakres ich działania opierają się na rozporządzeniu Prezydenta Rzplitej z 13 kwietnia 1927 roku [2]). Komunalne kasy oszczędności mogą być zakładane przez związki samorządne miejskie, powiatowe i wojewódzkie. Kasy te przyjmują wkłady na książeczki oszczędnościowe i są uprawnione do udzie-

[1]) Bank kredytowy w Poznaniu jest organem poznańskiego komunalnego związku kredytowego, który powstał z dawnego pruskiego związku komunalnych kas oszczędności (Girocentrale) a obecnie posiada statut z 1923 r.

[2]) Dz. Ust. Nr. 38 poz. 339. Rozporządzenie wykonawcze oraz statut wzorowy dla komunalnych kas oszczędności zostały wydane przez ministra spraw wewnętrznych w porozumieniu z ministrem skarbu 26 marca 1928 r. (Dz. Ust. Nr. 44 poz. 424).

lania pożyczek pod zastaw papierów procentowych, na hipoteki, na poręczone zobowiązania dłużne; do dyskontowania weksli; do udzielania kredytu na cele budowlane i spółdzielcze; mogą również udzielać pożyczek związkom komunalnym, ale tylko w ściśle zakreślonych przez ustawę granicach, i dokonywać innych jeszcze czynności bankowych za zezwoleniem ministra skarbu w porozumieniu z ministrem spraw wewnętrznych.

Władzą nadzorczą nad komunalnemi kasami oszczędności jest minister spraw wewnętrznych, działający w porozumieniu z ministrem skarbu. Szereg czynności nadzorczych został przez tych ministrów przekazany wojewodom [1]), od decyzji jednak wojewodów służy odwołanie do ministra spraw wewnętrznych, który je rozstrzyga ostatecznie w porozumieniu z ministrem skarbu. Dla komunalnej kasy oszczędności m. Warszawy bezpośrednią władzą nadzorczą jest minister spraw wewnętrznych, działający w porozumieniu z ministrem skarbu.

W razie stwierdzenia nieprawidłowości władze nadzorcze mają prawo przedsiębrać odpowiednie środki, a nawet ustanowić specjalnego komisarza dla kasy [2]).

Gminy wiejskie na obszarze województw środkowych i wshodnich (b. zabór rosyjski) mogą zakładać *gminne kasy pożyczkowo-oszczędnościowe* na zasadach, podanych w rozporządzeniu Prezydenta Rzplitej z 30 grudnia 1924 roku [3]). Kasy gminne przyjmują wkłady na książeczki oszczędnościowe i udzielają pożyczek krótko i długoterminowych (do 10 lat) — za zabezpieczeniem hipotecznem, pod zastaw inwentarza lub za poręczeniem — jedynie osobom, mającym siedzibę na

---

[1]) P. § 59 rozporz. wykonaw.

[2]) Przepisy o komunalnych kasach oszczędności mają moc obowiązującą na obszarze całego Państwa; dawniej istniejące w poszczególnych dzielnicach komunalne kasy oszczędności powinny dostosować swe statuty do nowych rozporządzeń.

[3]) Dz Ust. Nr. 118 poz. 1069. Statut normalny gminnej kasy pożyczkowo-oszczędnościowej został ogłoszony rozporządzeniem Ministrów Spraw Wewnętrznych i Skarbu z 13 marca 1925 r. (Dz. Ust. Nr. 35 poz. 239).

terenie gminy. Władzą nadzorczą nad gminną kasą pożyczkowo-oszczędnościową jest organ państwowego nadzoru nad samorządem gminnym (wydział powiatowy); sprawy dotyczące uzupełnień wzgl. odstępstw od normalnego statutu i przymusowej likwidacji kasy są uzależnione od decyzji ministra spraw wewnętrznych wydanej w porozumieniu z ministrem skarbu.

C. O ile nadzór nad komunalnemi instytucjami kredytowemi ze strony ministra skarbu posiada charakter raczej posiłkowy, o tyle *kontrola przedsiębiorstw bankowych* (banków akcyjnych, hipotecznych, domów bankowych, kantorów wymiany, lombardów i spółdzielni kredytowych) jest wykonywana niemal wyłącznie przez ministra skarbu i jego organa.

Podstawę prawną dla zakładania i prowadzenia przedsiębiorstw bankowych i dla nadzoru nad niemi stanowi obecnie rozporządzenie Prezydenta Rzplitej z 17 marca 1928 r. o prawie bankowem [1]).

Zezwolenia (koncesje) na założenie i prowadzenie przedsiębiorstwa bankowego (z wyjątkiem spółdzielni kredytowych) udziela minister skarbu według swego swobodnego uznania po zasięgnięciu opinji izby przemysłowo-handlowej; założenie banku przez związki komunalne i międzykomunalne i prowadzenie zakładów zastawniczych (lombardów) są uzależnione od pozwolenia ministra skarbu w porozumieniu z ministrem spraw wewnętrznych.

Analogicznych zezwoleń wymagają także przeniesienie siedziby oraz otwarcie oddziału—krajowego lub zagranicznego—przedsiębiorstwa bankowego.

Sposób wykonywania przez władze skarbowe nadzoru nad działalnością przedsiębiorstw bankowych ustala minister skarbu w drodze rozporządzenia. W szczególności: a) przedsiębiorstwa te (z wyjątkiem spółdzielni

---

[1]) Dz. Ust. Nr. 34 poz. 321. Poprzednio obowiązywały ustawa z 23 marca 1920 r. o nadzorze nad przedsiębiorstwami bankowemi i kantorami wymiany, a następnie rozporz. Prezydenta Rzplitej z 28 grudnia 1924 r. o warunkach wykonywania czynności bankowych i o nadzorze nad temi czynnościami.

kredytowych) są obowiązane przedstawiać ministerstwu skarbu bilanse miesięczne i roczne, sporządzone według wzoru, przepisanego przez ministerstwo; b) wzory listów zastawnych, wydawanych przez banki hipoteczne, i normy szacowania przez nie wartości nieruchomości zatwierdza minister skarbu; c) stały nadzór nad czynnościami banków *hipotecznych* oraz wszelkich innych instytucji kredytu długoterminowego wykonywa komisarz rządowy mianowany dla każdej z takich instytucji na jej koszt przez ministra skarbu, który też określa uprawnienia komisarza; d) w razie stwierdzenia niezgodnej z przepisami prawa lub szkodliwej dla interesu publicznego działalności przedsiębiorstwa bankowego minister skarbu ma prawo: zamianowania dla każdego wogóle przedsiębiorstwa bankowego komisarza celem stałego nadzoru [1]), zawieszenia w urzędowaniu władz przedsiębiorstwa, odebrania koncesji na wykonywanie czynności, wymagających osobnego zezwolenia, odebrania koncesji i wogóle zarządzenia likwidacji przedsiębiorstwa [2]); e) wreszcie do ministra skarbu należy czuwanie nad zachowaniem przepisów o normach wysokości kapitałów zakładowych przedsiębiorstw bankowych i ew. zarządzanie likwidacji w razach nieuzupełnienia kapitału.

Celem wykonywania bezpośredniego nadzoru nad instytucjami kredytowemi istnieje w departamencie obrotu pieniężnego *Komisarjat Bankowy,* złożony z kilkunastu specjalistów—rewidentów.

Według regulaminu (wewnętrznego) ministra skarbu z 18 lutego 1927 r. komisarjat bankowy stanowi osobne biuro, na czele którego stoi kierownik zależny bezpośrednio od dyrektora departamentu; kierownikowi podlegają służbowo rewidenci (urzędnicy referendarscy) oraz kancelarja biura.

Zadanie swe komisarjat wykonywa przez: a) stałą kontrolę banków prywatnych i towarzystw kredytu długoterminowego i dorywczą (nie perjodyczną) kontrolę kantorów wymiany, kas oszczędności, spółdzielni i t. p.; b) prowadzenie statystyki bankowej; c) przeprowadzanie rewizji przedsiębiorstw handlowych i przemysłowych w związ-

[1]) Dla spółdzielni kredytowych—na wniosek rady spółdzielczej.

[2]) Dz. Ust. Nr. 56 poz. 574.

ku z nadzorem nad całokształtem obrotu pieniężnego i d) dokonywanie, na podstawie specjalnych poleceń ministra skarbu, lustracji przedsiębiorstw, korzystających z gwarancji skarbu państwa lub poddanych kontroli ministra skarbu na zasadzie specjalnych postanowień.

Stała kontrola polega na: 1) badaniu miesięcznych i rocznych bilansów, sprawozdań, wykazów i t. p.; 2) sporządzaniu kwartalnych zestawień, zawierających najistotniejsze dane, oświetlające stan banku i jego czynności; 3) przeprowadzaniu perjodycznych i szczegółowych lustracji; 4) utrzymywaniu stałego kontaktu z władzami kontrolowanych przedsiębiorstw wzgl. ze stałymi komisarzami instytucji kredytowych.

Rewizje mają być wykonywane zawsze conajmniej przez dwóch rewidentów łącznie; z każdej czynności rewizyjnej sporządza się szczegółowy protokół w trzech egzemplarzach, a niezależnie od tego sprawozdanie, zawierające opinje i wnioski co do zrewidowanej instytucji.

D. W związku z nadzorem nad czynnościami instytucji kredytowych pozostaje kontrola zachowywania przepisów *o lichwie pieniężnej*. Zgodnie z rozporządzeniem Prezydenta Rzplitej z 29 czerwca 1924 roku [1]) i ustawą z 30 czerwca 1926 r. [2]) minister skarbu władny jest w drodze rozporządzeń: ustanawiać najwyższe granice korzyści majątkowych, które wolno wymówić i pobierać przedsiębiorstwom, trudniącym się czynnościami bankowemi; ma prawo dokonywać kontroli i określać sposób jej wykonania przez organy skarbowe lub izby handlowo-przemysłowe albo związki instytucji kredytowych (spółdzielni); za uchylanie się od kontroli lub jej utrudnianie winni podlegają karom.

Rozporządzenie ministrów skarbu i sprawiedliwości, wydane 11 lutego 1930 r. [3]) określa najwyższe stopy wymawianych i pobieranych przez przedsiębiorstwa bankowe procentów, prowizji i jednorazowych opłat i wkłada na te przedsiębiorstwa obowiązek przedstawiania co pół

---

[1]) Dz. Ust. Nr. 56 poz. 574.

[2]) Dz. Ust. Nr. 62 poz. 372. Ustawa z 1926 roku przedłużyła moc obowiązującą rozporz. Prezydenta z 1924 r. na czas nieograniczony, a termin jej uchylenia pozostawiła uznaniu Rady Ministrów.

[3]) Dz. Ust. Nr. 10 poz. 70. Rozporządzenie to uchyliło poprzednio wydane rozporządzenia z roku 1926, 1927 i 1929.

roku odpowiednich wykazów właściwym izbom skarbowym, te zaś odsyłają je do ministerstwa skarbu (depar. obr. pien.) wraz z listą przedsiębiorstw, które nie przedstawiły wykazów w przepisanym terminie. Kontrolę zachowywania przepisów o lichwie pieniężnej przez spółdzielnie minister skarbu powierza związkom rewizyjnym.

§ 5. **Inne czynności nadzorcze.**

Oprócz czynności, przytoczonych powyżej w §§ 1—4, departament obrotu pieniężnego — stosownie do statutu organizacyjnego ministerstwa skarbu — załatwia jeszcze niektóre inne sprawy, wchodzące w zakres nadzoru nad gospodarką pieniężną i kredytową.

Do spraw takich należą: a) udział w zatwierdzaniu statutów spółek akcyjnych i zmian w tych statutach; b) sprawy zastrzeżone do decyzji ministra skarbu w statutach instytucji kredytowych i spółek akcyjnych; c) sprawy zarządów przymusowych instytucji finansowych; d) sprawy przerachowań (waloryzacji) zobowiązań publiczno i prywatno prawnych i likwidacji długów b. państw zaborczych.

a) Na zasadzie *prawa o spółkach akcyjnych,* wydanego w postaci rozporz. Prezydenta Rzplitej z 22 marca 1928 r. [1]) statuty spółek akcyjnych, zajmujących się czynnościami bankowemi i ubezpieczeniowemi i ich zmiany zatwierdza minister skarbu w porozumieniu z ministrem przemysłu i handlu. Wszelkie zagraniczne spółki akcyjne i komandytowo-akcyjne mogą być dopuszczane do działalności na obszarze Rzplitej jedynie za zezwoleniem ministra przemysłu i handlu, udzielanem w porozumieniu z ministrem skarbu, na warunkach określonych w rozporządzeniu rady ministrów z 20 grudnia 1928 r. [2]).

b) Do spraw zastrzeżonych decyzji ministra skarbu w statutach instytucji kredytowych i spółek akcyjnych należy przedewszystkiem *kontrola nad polityką lokacyjną* wypuszczanych przez tego rodzaju instytucje listów zastawnych i obligacji, wynikająca z obowiązku ministra

[1]) Dz. Ust. Nr. 39 poz. 383.
[2]) Dz. Ust. Nr. 103 poz. 919.

czuwania nad rynkiem papierów procentowych, a także— określanie uprawnień komisarzy, stale czuwających nad działalnością instytucji kredytu długoterminowego.

c) Prawo ministra skarbu do ustanawiania *zarządu przymusowego* przedsiębiorstw bankowych jest przewidziane w rozporządzeniu Prezydenta Rzplitej z 17 marca 1928 r. o prawie bankowem [1]). Zarząd przymusowy wprowadza minister w razie zawieszenia w urzędowaniu władz przedsiębiorstwa do czasu dokonania wyboru nowych władz przez walne zgromadzenie.

d) Nadzór, wykonywany przez ministerstwo skarbu nad *przerachowaniem zobowiązań publiczno i prywatnoprawnych,* opiera się na zasadniczem rozporządzeniu Prezydenta Rzplitej z 14 maja 1924 roku [2]) (lex Zoll zwanem), jako też na licznych późniejszych przepisach uzupełniających pierwotne rozporządzenie [3]).

W zakresie przerachowań minister skarbu jest władny wydawać sam lub łącznie z innymi właściwymi ministrami postanowienia co do szczegółów dokonania

---

[1]) Dz. Ust. Nr. 34 poz. 321 art. 99 poz. 2.

[2]) Rozporządzenie Prezydenta Rzplitej z 14 maja 1924 r. (Dz. Ust. Nr. 42 poz. 441) nieco zmienione rozporządzeniami z 28 czerwca i z 27 grudnia 1924 r. ogłoszone w jednolitym tekście 25 marca 1925 r. w Dz. Ust. Nr. 30 poz. 213/1925 r.

[3]) Należą do nich: rozporządzenia Prezydenta Rzplitej z 27 grudnia 1924 r. o przerachowaniu:

a) zobowiązań związków samorządnych, uzupełnione rozporządz. Prezydenta z 6 marca 1928 r. (Dz. Ust. Nr. 29 poz. 270);

b) obligacji i akcji kolei prywatnych w b. dzielnicy austrjackiej;

c) zobowiązań Skarbu Państwa Austro-węgierskiego i galicyjskiego funduszu krajowego;

d) pożyczek udzielonych przez b. rosyjskie banki ziemskie i towarzystwa kredytowe miejskie, które miały siedzibę poza granicami Państwa Polskiego;

e) zobowiązań, wynikających z przepisów o ubezpieczeniach;

f) należności, innymi przepisami nieobjętych (Dz. Ust. Nr. 115 poz. 1025—1030);

Ustawa z 28 lipca 1925 r. o przerachowaniu wkładek w Pocztowej Kasie Oszczędności (Dz. Ust. Nr. 83 poz. 563) i rozporz. Prezyd. Rzplitej z 15 marca 1927 r. w tymże przedmiocie (Dz. Ust. Nr. 27 p. 209);

Rozporz. Rady Ministrów z 21 kwietnia 1926 r. o przerachowaniu długów rentowych (Dz. Ust. Nr. 40 poz. 248);

Rozporządzenie Prezydenta Rzplitej z 22 marca 1928 r. o przerachowaniu bilansów przedsiębiorstw publicznych i prywatnych na złote nowego parytetu (Dz. Ust. Nr. 38 p. 352) i szereg rozporządzeń wykonawczych.

przerachowań i regulować nadzór nad temi czynnościami w szczególności czuwać nad przerachowaniem (konwersją) listów zastawnych i obligacji, emitowanych przez instytucje kredytowe, związki samorządne i przedsiębiorstwa (koleje prywatne); jako też nad przerachowaniem obligacji długu przedwojennego austrjackiego i węgierskiego, przejętych na ciężar skarbu państwa polskiego.

* *

Czynności, tyczące się przedmiotów, o których mowa w § § 2—5 są podzielone między trzy wydziały departamentu w ten sposób, iż do wydziału *Kredytu Publicznego* należą głównie sprawy długów państwa polskiego i b. państw zaborczych, nadzór nad kredytem obligacyjnym i sprawy przerachowania zobowiązań publiczno i prywatno prawnych; do *Wydziału Bankowego*: sprawy przedsiębiorstw bankowych (koncesje, konwersje, zarząd przymusowy), regulowanie wysokości odsetek prawnych i umownych; do *Wydziału Polityki Kredytowej*—sprawy państwowych funduszów gospodarczych, gwarancji przez skarb państwa udzielanych, nadzór nad bankami państwowymi, nad akcją kredytową banku polskiego i nad komunalnemi kasami oszczędności.

§ 6. **Rada Spółdzielcza.**

Ostatnim—piątym wydziałem departamentu obrotu pieniężnego jest *Wydział Rady Spółdzielczej.*

Nadzór nad zrzeszeniami spółdzielczemi, nad ich związkami (rewizyjnymi) i nad całym ruchem spółdzielczym należy do ministra skarbu na podstawie ustawy o spółdzielniach z dnia 29 października 1920 r., w drobnych szczegółach znowelizowanej ustawą z 4 grudnia 1923 r. [1]), i na zasadzie ustawy z 7 kwietnia 1922 r. o łączeniu się spółdzielni [2]), jak również przepisów, zawartych w rozporządzeniu Prezydenta Rzplitej z 17

[1]) Dz. Ust. Nr 111/1920 r. poz. 733 i Dz. Ust. Nr. 135/1923 r. poz. 119. Poprzednio obowiązywały ustawy dzielnicowe i dekret Naczelnika Państwa z 8 lutego 1919 r. o zatwierdzaniu statutów zrzeszeń handlowo-przemysłowych.

[2]) Dz. Ust. Nr. 33 poz. 265.

marca 1928 r. o prawie bankowem [1]), a tyczących się spółdzielni kredytowych.

Organem ministra skarbu, powołanym do wykonywania nadzoru, jest państwowa rada spółdzielcza.

Organizacja i zakres działania rady są oparte na art. 107—109 ustawy o spółdzielniach, na rozporządzeniu ministra skarbu (w porozumieniu z ministrem sprawiedliwości) z 14 grudnia 1920 r. w przedmiocie organizacji rady spółdzielczej [2]) i na regulaminie, uchwalonym przez pierwsze zebranie rady 9 kwietnia 1921 r. [3]) i zatwierdzonym przez ministra skarbu. Na czele rady stoi przewodniczący — urzędnik skarbowy, mianowany przez ministra skarbu (w V stop. służb.). Należy do niego kierowanie czynnościami rady jako też biura rady (obecnie wydziału), zwoływanie posiedzeń i wykonywanie uchwał rady. Członkami rady są delegaci 7-miu ministerstw i conajmniej 14 osób, mianowanych na dwa lata przez ministra skarbu na wniosek przewodniczącego z pośród kandydatów, przedstawionych przez związki rewizyjne spółdzielni. Posiedzenia mają być zwoływane conajmniej trzy razy do roku lub w każdym czasie na żądanie $^1/_4$ części członków rady. Uchwały zapadają większością głosów. Przeciw uchwale każdy członek może zgłaszać protest; w tym przypadku, jako też gdy przewodniczący mniema, iż powzięta uchwała jest niezgodna z prawem, rozstrzyga ostatecznie minister skarbu.

Do kompetencji rady spółdzielczej należy:

1) rozpatrywanie projektów, dotyczących ustawodawstwa spółdzielczego;

2) układanie regulaminów dla rady, pozbawianie mandatów członków rady, zaniedbujących swe obowiązki (3-krotna nieusprawiedliwiona nieobecność na posiedzeniach) i przedstawianie uchwał w tych sprawach do zatwierdzenia ministrowi skarbu;

3) wydawanie przewidzianych przez ustawę instrukcji dla spółdzielni (o prowadzenie rejestrów członków,

[1]) Dz. Ust. Nr. 34 poz. 321.
[2]) Dz. Ust. Nr. 117 poz. 776.
[3]) Dzien. Urzęd. Min. Skarbu Nr. 18/1919 r. poz. 214.

o sporządzaniu przez spółdzielnie sprawozdań rocznych, o dokonywaniu rewizji spółdzielni i t. p.).

4) przyznawanie związkom prawa rewizji spółdzielni do związku należących i pozbawianie ich tego prawa; czuwanie nad należytem wykonywaniem rewizji przez związki i poddawanie rewizjom spółdzielni niezwiązkowych;

5) wszczynanie spraw o rozwiązanie spółdzielni: przed sądem okręgowym—jeżeli spółdzielnia wykazuje poważne uchybienia przeciwne prawu lub statutowi i nie usunie ich w terminie—wzgl. przed sądem rejestrowym w wypadku całkowitego zaprzestania działalności przez spółdzielnię lub nieuzgodnienia przez nią statutu z przepisami ustawy o spółdzielniach w oznaczonym terminie;

6) stawianie wniosków ministrowi skarbu o zamianowanie komisarza rządowego do stałego nadzorowania czynności spółdzielni kredytowej, posiadającej rozszerzone prawa do wykonywania czynności bankowych, w razie stwierdzenia uchyleń od przepisów prawa lub statutu ew. o odebranie jej koncesji (art. 92 i 95 prawa bankowego);

7) utrzymywanie wykazów ruchu spółdzielczego dla celów statystycznych;

8) sporządzanie projektu użycia funduszów ew. przeznaczonych na cele ruchu spółdzielczego przez skarb państwa lub pochodzących z wolnych pozostałości majątków zlikwidowanych spółdzielni;

9) inicjowanie i rozpoznawanie spraw, związanych z rozwojem ruchu spółdzielczego [1]).

ROZDZIAŁ VI.

Departament likwidacyjny.

Celem ustalenia wysokości strat, poniesionych wskutek wojny przez państwo i poszczególnych jego oby-

[1]) Literatura: *Wład. Jenner*. Ustawodawstwo skarbowe w odniesieniu (?) do spółdzielni. Lwów 1928.

P. także krótką ale pełną treści broszurę: *A. Rząd*. Spółdzielczość w praktyce, w teorji i w prawodawstwie. Warszawa. 1930. Str. 32.

wateli, oraz dla przygotowania i przeprowadzenia rozrachunków państwa polskiego z innemi państwami, uzyskania odszkodowań i dokonania rozrachunku z poszkodowanymi został utworzony dekretem Naczelnika Państwa z 31 stycznia 1919 r. główny urząd likwidacyjny „na prawach osobnego ministerstwa” [1]) pod kierownictwem prezesa.

W tym charakterze i na zasadzie traktatów wersalskiego z 28 czerwca 1919 r. i ryskiego z 12 października 1920 roku tudzież szeregu ustaw i rozporządzeń rządowych, dotyczących: ustalenia i oszacowania strat wojennych [2]), likwidacji majątków prywatnych w b. zaborze pruskim [3]) i innych przedmiotów, główny urząd likwidacyjny dokonał rejestracji i oszacowania strat wojennych, przeprowadził akcję obrony i uznania praw Polski do odszkodowań, zgromadził materjały niezbędne do restytucji mienia wywiezionego przez okupantów i do reewakuacji mienia Polski wywiezionego do Rosji i w przeważnej części dokonał likwidacji majątków niemieckich, należących do osób, które nie przyjęły obywatelstwa polskiego.

Dla osiągnięcia swych zadań główny urząd likwidacyjny posiadał liczne placówki w kraju i zagranicą, jako to: komisje szacunkowe, komisarjaty we Lwowie i Poznaniu; biuro pełnomocnika G. U. L. w Wiedniu, biuro delegacji polskiej przy komisji odszkodowań, komisarjat w Wiesbadenie, komisję rewindykacyjną i delegacje do mieszanych komisji reewakuacyjnej i rozrachunkowej.

Ustawa z 4 lipca 1923 roku [4]) podporządkowała główny urząd likwidacyjny ministrowi skarbu, nie zmieniając zakresu jego działania, lecz upoważniła radę ministrów do zniesienia głównego urzędu ew. wcielenia go do ministerstwa skarbu we właściwym czasie.

---

[1]) Dz. Praw. Nr. 12 1919 roku poz. 132.

[2]) Ustawa z 10 maja 1919 r. (D. P. Nr. 41 poz. 298).

[3]) Ustawy: z 4 marca 1920 r. (D. U. Nr. 25 poz. 153); z 7 lipca 1920 roku (D. U. Nr. 70 poz. 467), z 18 marca 1921 r. (D. U. N. 31 poz. 183), z 28 lipca 1922 r. (D. U. Nr. 67 poz. 602).

[4]) Dz. Ust. Nr. 75 poz. 583.

Po ukończeniu przez główny urząd likwidacyjny przeważnej części tych czynności, do których został powołany, rozporządzenie rady ministrów z 10 stycznia 1927 r. [1]) włączyło G. U. L. do ministerstwa skarbu, a ostatni statut organizacyjny ministerstwa z 29 sierpnia 1927 r. utworzył dla spraw byłego G. U. L. osobny— VIII departament.

Zadaniem tego departamentu jest załatwienie tych spraw likwidacyjnych, które jeszcze z różnych powodów nie mogły być do końca doprowadzone.

Stosownie do rodzajów czynności departament likwidacyjny jest podzielony na cztery wydziały.

Do wydziału I-go—*rosyjskiego likwidacyjnego*—należy:

1. ściąganie należności, pochodzących z czasów b. rządów rosyjskich, jako to: a) resztujących cen kupna b. majątków rządowych i poduchownych; b) nie spłaconych pożyczek hipotecznych, udzielonych na budowę nowych domów w miastach b. Królestwa Kongresowego z kapitałów i remanentów miejskich celem restytuowania kapitału budowlanego; c) opłat kanonowych i laudemiowych z dzierżaw wieczystych nieruchomości, które stanowiły własność rządową; d) należności dawnych opłat akcyzowych odroczonych wzgl. rozłożonych na raty;

2. referat zabezpieczania i unieważniania tytułów na okaziciela na podstawie rozporządzeń Prezydenta Rzplitej z 27 grudnia 1924 r. i 26 października 1926 r. [2]).

3. opinjowanie ze stanowiska rozrachunkowego podań b. obywateli rosyjskich o nadanie im obywatelstwa polskiego.

---

[1]) Dz. Ust. Nr. 5 poz. 27.

[2]) Pierwsze z powyższych rozporządzeń (Dz. Ust. Nr. 115/1924 r. poz. 1032) uprawnia do meldowania w urzędzie likwidacyjnym wywiezionych przed 30 kwietnia 1921 r. do Rosji tytułów na okaziciela emitowanych przez instytucje i osoby prawne, które miały siedzibę lub majątek na terytorjum obecnego Państwa Polskiego, celem uzyskania decyzji, wzbraniającej wszelkich tranzakcji odnośnymi tytułami; drugie (Dz. Ust. Nr. 113 1926 r. poz. 654) zawiera przepisy postępowania celem unieważnienia wywiezionych do Rosji tytułów i zastąpienia ich nowymi przez instytucję, która tytuły emitowała.

Wydział II-gi — *rosyjski rozrachunkowy* — stanowi właściwie biuro delegacji polskiej do mieszanej komisji rozrachunkowej między Polską a Rosją. Wprawdzie delegacja rosyjska w r. 1924 przerwała rokowania i wyjechała z Warszawy, delegacja polska jednak urzęduje nadal. Należą do niej obecnie:

1. zezwalanie na sprzedaż i odstępowanie mienia b. obywateli rosyjskich (nieruchomości, sum hipotecznych i t. p.) znajdującego się w Polsce;

2. opracowywanie projektów ustaw o likwidacji b. kas gminnych pożyczkowo-oszczędnościowych i państwowych kas oszczędności w b. zaborze rosyjskim, jako też o skupie b. kolei prywatnych (fabryczno-łódzkiej, kielecko-herbskiej i t. p.).

3. rejestracja i ostemplowanie listów b. banków włościańskiego i szlacheckiego.

Wydział III-ci — *niemiecki* — wraz z podległym departamentowi komitetem likwidacyjnym w Poznaniu, jest zajęty wykończaniem spraw, dotyczących likwidacji b. prywatnych majątków niemieckich a zapoczątkowanych przed zawarciem umowy warszawskiej z Rzeszą Niemiecką, umowa ta bowiem ma położyć kres dalszej likwidacji.

Do wydziału IV-go — *austrjackiego* — należy: 1) ściąganie należności b. rządu austrjackiego w szczególności zahipotekowanych zaliczek na pokrycie strat wojennych; 2) zlikwidowanie agend b. krajowego (galicyjskiego) zakładu odbudowy, centralnego biura dla zakupu bydła i paszy, centrali obrotu zbożem i innych.

W związku z czynnościami departamentu pozostaje osobny *komitet do likwidacji mienia b. rosyjskich osób prawnych*, działający na podstawie rozporządzenia Prezydenta Rzplitej z 22 marca 1928 r. [1]).

Na obszarze obecnego Państwa Polskiego było czynnych kilka dziesiątków rosyjskich przedsiębiorstw, które miały charakter osób prawnych a siedziby zarządów posiadały na terytorjum obecnej Rosyjsk. Socjal. Republiki Rad; były to oddziały różnych banków, towarzystw kre-

---

[1]) Dz. Ust. Nr. 38 poz. 377.

dytowych, ubezpieczeniowych i przedsiębiorstw prywatnych. Po niektórych z nich pozostały pewne majątki w nieruchomościach lub w innej postaci i niewykonane zobowiązania względem osób interesowanych — obecnie obywateli polskich. Zadaniem komitetu likwid. jest przeprowadzenie likwidacji majątków tego rodzaju osób prawnych i zaspokojenia pretensji osób prywatnych w miarę uzyskanych wpływów. Komitet składa się z przewodniczącego i jego zastępcy, których mianuje minister skarbu, z delegatów ministrów spraw zagranicznych, spraw wewnętrzn. i min. przemysłu i handlu, ew. z delegata innego ministerstwa zainteresowanego w poszczególnej sprawie, jako też z przedstawicieli prokuratorji gener. Rzplitej i delegacji polskiej w mieszanej komisji rozrachunkowej (dwaj ostatni posiadają tylko głos doradczy).

Komitet posiada biuro, urzędujące w ministerstwie skarbu. Do przeprowadzenia likwidacji poszczególnych b. osób prawnych minister skarbu wyznacza likwidatorów na wniosek komitetu. Tryb postępowania komitetu likwidacyjnego określa bliżej rozporządzenie ministra skarbu z 12 października 1928 r. [1]) i regulamin, który wydaje tenże minister.

ROZDZIAŁ VII.

Państwowy urząd kontroli ubezpieczeń.

Już w początkach 1919 r. został utworzony przy ministerstwie skarbu „urząd nadzoru nad prywatnemi towarzystwami ubezpieczeń“, narazie dla b. dzielnicy rosyjskiej. Zakres działania i organizację urzędu bliżej określiło rozporządzenie ministra skarbu z 17 czerwca 1920 r. [2]). Ustawa z 26 września 1922 r.[3]) nadała urzędowi nazwę „Państwowego urzędu kontroli ubezpieczeń“ i rozszerzyła jego kompetencję do wykonywania nadzoru nad publicznymi i prywatnymi zakładami ubezpieczeń na obszar całej Rzeczypospolitej.

Wszystkie jednak dawniejsze przepisy, tyczące się P. U. K. U., zostały znowelizowane i zastąpione roz-

---

[1]) Dz. Ust. Nr. 95 poz. 839.

[2]) Dz. Ust. Nr. 85 poz. 565.

[3]) Dz. Ust. Nr. 89 poz. 810. Ustawa o opłacie za nadzór nad zakładami ubezpieczeń.

porządzeniem Prezydenta Rzplitej z 26 stycznia 1928 r. o kontroli ubezpieczeń [1]).

Zgodnie z przepisami tego ostatniego rozporządzenia — P. U. K. U. jest organem ministra skarbu, powołanym do wykonywania nadzoru nad zakładami ubezpieczeń i wchodzi w skład centralnego zarządu ministerstwa skarbu, nie należy jednak do żadnego departamentu. Na czele urzędu stoi dyrektor, podległy bezpośrednio ministrowi skarbu.

Zadaniem urzędu jest czuwanie nad prawidłową działalnością zakładów ubezpieczeń, w szczególności: nad przestrzeganiem przez nie przepisów prawa i postanowień statutów, ogólnych warunków ubezpieczania i planu działalności, zasad uczciwości kupieckiej i dobrej wiary, a jeżeli zakład znajduje się w stanie likwidacji, to również i czuwanie nad prawidłowem jej przeprowadzeniem. W tym celu urząd ma prawo wzywać zarządy zakładów do usunięcia dostrzeżonych nieprawidłowości, badać księgi i pisma zakładu, żądać dostarczania informacji wzgl. wyjaśnień na piśmie w poszczególnych sprawach; władny jest delegować swych przedstawiceli — z prawem zabierania głosu — na walne zgromadzenia i na posiedzenia innych organów zakładów ubezpieczeń, żądać od władz zakładów prywatnych zwołania walnego zgromadzenia a w razie niewykonania takiego żądania sam zwołać walne zgromadzenie; może nakładać na kierowników zakładu grzywny do 500 zł. za niestosowanie się do wymagań władzy nadzorczej. W razie stwierdzenia wadliwej działalności zakładu i nie usunięcia nieprawidłowości, a w szczególności gdy z przeprowadzenia kontroli stanu majątkowego prywatnego zakładu ubezpieczeń okaże się, że dalsza jego działalność może narażać na niebezpieczeństwo interesy ubezpieczających, minister skarbu — na wniosek P. U. K. U. — ma prawo wystąpić do rady ministrów z żądaniem cofnięcia zezwolenia na działalność zakładu. Zezwolenie, wydane zagranicznemu zakładowi ubezpieczeń może

[1]) Dz. Ust. Nr. 9 poz. 64.

być cofnięte przez radę ministrów według swobodnego jej uznania. O ile się okaże potrzeba zaprowadzenia bezpośredniej kontroli nad działalnością lub likwidacją zakładu ubezpieczeń, minister skarbu może na wniosek P. U. K. U. zamianować specjalnego komisarza; zakres uprawnień komisarza określa instrukcja P. U. K. U.

Na pokrycie kosztów nadzoru nad zakładami ubezpieczeń jest pobierana od nich specjalna opłata. Podstawę opłaty stanowi suma składek, wpłaconych przez ubezpieczających w ciągu roku, a jej stopę — najwyżej 3 pro mille — ustanawia minister skarbu corocznie. Władza nadzorcza jest obowiązana ogłaszać drukiem wiadomości o stanie interesów zakładów ubezpieczeń w roczniku P.U.K.U.

Biuro urzędu jest podzielone na trzy wydziały: ogólny, prawny i matematyczny.

Wydział ogólny załatwia sprawy budżetowe, osobowe i gospodarcze urzędu; sprawy związane z delegacjami kompletów rewizyjnych, jako też z poborem i kontrolą specjalnych opłat za nadzór; bada sprawozdania rachunkowe zakładów, opracowuje przepisy w tym przedmiocie, prowadzi statystykę ubezpieczeń, redaguje rocznik, zarządza kancelarją i biblioteką.

Do wydziału prawnego należą: sprawy tyczące się udzielania koncesji na działalność zakładów ubezpieczeń, ustalania wysokości kaucji składanych przez zagraniczne zakłady działające w Polsce; badanie i zatwierdzanie statutów, opracowywanie przepisów o kontroli zakładów i badanie jej wyników, wreszcie wykonywanie orzecznictwa w zakresie ubezpieczeń przymusowych. [1]).

Wydział matematyczny bada i opinjuje podstawy matematyczne i plany techniczne zakładów ubezpieczeń, zatwierdza taryfy ubezpieczeń na życie i zestawia materjały, dotyczące tablic śmiertelności.

---

[1]) Rozstrzyganie odwołań od decyzji naczelnego dyrektora Powszechnego Zakładu Ubezpieczeń Wzajemnych (art. 45 rozp. Prezydenta Rzplitej z 27 maja 1927 r. o przymusie ubezpieczenia od ognia i o Powsz. Zakładzie Ubezp. Wzaj. Dz. Ust. Nr. 46 p. 410).

Jako organ opinjodawczy istnieje przy P. U. K. U. *Państwowa Rada Ubezpieczeniowa,* złożona z 12-tu członków, których powołuje minister skarbu na okres trzechletni z pośród kierowników publicznych i prywatnych zakładów ubezpieczeń, z pomiędzy innych rzeczoznawców ubezpieczeniowych tudzież ze sfer gospodarczych. Prócz tego mogą brać udział w posiedzeniach z prawem głosu doradczego osoby zaproszone przez dyrektora P.U.K.U.

Radę zwołuje dyrektor w miarę potrzeby zasięgnięcia jej opinji; w szczególności jednak powinny być opinjowane przez nią projekty rozporządzeń: o składaniu sprawozdań przez ajentów zakładów ubezpieczeniowych, o zasadach rachunkowości i sprawozdawczości zakładów ubezp., o ubezpieczeniach morskich, o zakładach kapitalizacyjnych, o zastosowaniu do towarzystw ubezpieczeń przepisów prawa o spółkach akcyjnych.

Przewodniczącym rady jest dyrektor P. U. K. U. Członkowie pełnią swe czynności bezpłatnie i mają prawo żądania tylko zwrotu kosztów podróży i djet. Porządek zwoływania rady i prowadzenia jej posiedzeń normuje regulamin, wydany przez ministra skarbu 1 lutego 1929 r. [1]).

Rozporządzenie Prezydenta Rzplitej o kontroli ubezpieczeń przewiduje (w art. 20) istnienie t. zw. małych towarzystw ubezpieczeń wzajemnych, do których stosuje się pewne ulgowe przepisy. Minister skarbu może drogą rozporządzenia przekazać wykonywanie nadzoru nad owemi małemi towarzystwami władzom skarbowym niższych instancji.

ROZDZIAŁ VIII.

Prokuratorja Generalna Rzplitej Polskiej.

Liczne i różnostronne stosunki prawne Państwa oraz innych związków publicznych w Państwie, a w szcze-

[1]) Monitor Polski Nr. 37/1929 r.

gólności interesy natury majątkowej wymagają istnienia specjalnych organów, zadośćczyniących potrzebie pieczy prawnej nad tego rodzaju stosunkami.

Organy, niezbędne dla wykonywania czynności prawnych, tyczących się Państwa wzgl. innych związków publicznech, mogą być ukształtowane w ten sposób, iż przy poszczególnych zarządach państwowych znajdują się osobne wydziały prawne wzgl. radcowie prawni, albo są tworzone instytucje o zwartym ustroju, powołane do sprawowania pieczy prawnej nad wszelkiemi interesami publicznymi (zwykle z niektórymi wyjątkami).

Przed powstaniem Odrodzonej Rzplitej, istniały w poszczególnych b. dzielnicach różne systemy.

Na obszarze b. Królestwa Kongresowego od roku 1817 była czynna prokuratorja generalna [1]) Królestwa Polskiego, jako magistratura będąca „zwierzchnim i naczelnym pełnomocnikiem rządu we względzie dochodzenia i obrony prawnej wszystkich własności publicznych, pod opieką rządu będących" i podporządkowana w sprawach osobowych i organizacyjnych komisji rządowej sprawiedliwości [2]). B. dzielnica austrjacka posiadała też analogiczną instytucję—prokuratorję skarbu we Lwowie z ekspozyturą w Krakowie, podległą ministrowi skarbu [3]). Natomiast w b. zaborze pruskim prawna piecza interesów publicznych (fiskusa Rzeszy i Prus) należała do kompetencji poszczególnych władz, które dla opinjowania aktów prawnych posiadały osobnych radców (justycjarjuszów), a sprawy sądowe prowadziły przez zwykłych pełnomocników procesowych. Taki sam system był stosowany w b. zaborze rosyjskim poza granicami Królestwa.

W Polsce Odrodzonej została utworzona prokuratorja generalna Rzplitej—jako urząd służbowo podporządkowany Prezydentowi ministrów — dekretem Naczelnika

[1]) Utworzona postanowieniem królewskiem z 29 września 1816 r. (Dz. Pr. Król. Pol. Tom II. str. 116).

[2]) Do 1876 r. a później rosyjskiemu Ministerstwu Sprawiedliwości.

[3]) Utworzoną na zasadzie cesarskiego rozporządzenia z 21 grudnia 1850 r. (Dz. Ust. P. Nr. 188).

Państwa z 7 lutego 1919 r., zastąpionym wkrótce ustawą sejmową z 31 lipca tegoż roku [1]). Równocześnie prokuratorję skarbu we Lwowie i jej ekspozyturę w Krakowie przekształcono na oddziały, a następnie odbywało się stopniowo rozszerzanie działalności prokuratorji generalnej na pozostałe dzielnice [2]). Rozporządzenia rady ministrów z 28 sierpnia 1919 r. [3]) i z 17 czerwca 1920 r. [4]) określiły organizację i tok urzędowania prokuratorji generalnej w Warszawie i jej oddziałów.

Obecną podstawę ustroju i kompetencji prokuratorji generalnej stanowi rozporządzenie Prezydenta Rzplitej z 9 grudnia 1924 roku o zmianie ustroju prokuratorji generalnej Rzeczypospolitej Polskiej [5]). Wprowadzone przezeń zmiany w stosunku do ustawy z 31 lipca 1919 roku polegają głównie na podporządkowaniu prokuratorji ministrowi skarbu i na nadaniu radzie ministrów prawa ograniczania kompetencji rzeczowej prokuratorji jako też naodwrót zlecania jej spraw podmiotów prawnych, których poprzednio nie zastępowała.

Wedle powyżej przytoczonych przepisów prokuratorja generalnej Rzplitej Polskiej jest urzędem centralnym, podległym ministrowi skarbu, a powołanym ustawowo do: 1) udzielania na żądanie władz centralnych opinji prawnych w sprawach, tyczących się majątkowych i publicznych interesów państwa; 2) udzielania porady prawnej i współdziałania w sporządzaniu aktów, doty-

---

[1]) Dz. Pr. Nr. 14 poz. 181 i Nr. 65 poz. 390.

[2]) 1 października 1920 r. uruchomiony został oddział Prokur. Gen. w Poznaniu dla b. zaboru pruskiego; od 4 lipca 1921 r. kompetencję Prokuratorji rozciągnięto na Śląsk Cieszyński; od 30 września tegoż roku na województwa wschodnie, od 1 października 1922 r. na ziemię wileńską. Od początku r. 1922 rozpoczęła czynności Delegatura Prok. Gen. w Gdańsku, wreszcie 15 lutego 1925 r. otworzono Delegaturę w Katowicach dla Górnego Śląska.

[3]) Dz. Praw. Nr. 75 poz. 433.

[4]) Dz. Ust. Nr. 75 poz. 502.

[5]) Dz. Ust. Nr. 107 poz. 967, wydane na podstawie ustawy z 31 lipca 1924 r. o naprawie skarbu Państwa i o poprawie gospodarstwa społecznego.

czących praw i interesów państwa; 3) obowiązkowego i wyłącznego zastępstwa praw i interesów majątkowych i publicznych państwa i postawionych z niem narówni funduszów i instytucji publicznych przed sądami cywilnymi w kraju; 4) zastępowania na żądanie zainteresowanej władzy administracyjnej praw majątkowych państwa przed sądami karnymi, a wszelkich praw i interesów państwa przed sądami prawa publicznego i władzami administracyjnemi w kraju i zagranicą oraz przed sądami zagranicznymi.

Na zasadzie późniejszych przepisów nastąpiły pewne zmiany w kompetencji prokuratorji generalnej. W szczególności zostało jej powierzone wykonywanie zastępstwa prawnego skarbu śląskiego [1]), obrona interesów publicznych w sprawach, dotyczących ochrony wynalazków, wzorów i znaków towarowych [2]), udział w sprawach likwidacji majątków niemieckich [3]) i b. rosyjskich osób prawnych [4]) prowadzenie spraw o nieważność umów sprzecznych z art. 22 konstytucji [5]), sprawy, wynikające z przepisów o opiece nad zabytkami [6]). Natomiast uchylony został — w związku z zawarciem konkordatu — ciążący na prokuratorji generalnej obowiązek prawnego zastępowania kościoła katolickiego, innych kościołów i wyznań religijnych oraz instytucji kościelnych [7]), a państwowym przedsiębiorstwom przemysłowym, handlowym i górniczym, wydzielonym

[1]) Rozporz. Rady Ministrów z 16 stycznia 1925 r. (§ 2) (Dz. Ust. Nr. 8 p. 58).

[2]) Ustawa z 5 lutego 1924 r. (Dz. Ust. Nr. 31 poz. 306).

[3]) Rozporz. Rady Ministr. z 6 maja 1925 r. (Dz. Ust. Nr. 53 poz. 357).

[4]) Rozporz. Prezyd. Rzplitej z 22 marca 1928 roku (Dz. Ust. Nr. 38 poz. 377).

[5]) Rozporz. Prezyd. Rplitej z 22 kwietnia 1927 r. (Dz. Ust. Nr. 41 poz. 368). Są to umowy ew. zawarte przez posła do Sejmu lub Senatu, a dotyczące kupna lub dzierżawy dóbr państwowych, dostaw, robót rządowych i koncesji.

[6]) Rozporządzenie Prezyd. Rzplitej z 6 marca 1928 r. (Dz. Ust Nr. 29 poz. 265).

[7]) Rozporz. Rady Ministrów z 16 grudnia 1925 r. (Dz. Ust. Nr. 127 poz. 904).

z ogólnej administracji państwowej, przyznano prawo własnego zastępstwa wobec władz sądowych i administracyjnych [1]). Osobne zastępstwa posiadają również: państwowy bank rolny, pocztowa kasa oszczędności, państwowa agencja telegraficzna i fundusz bezrobocia.

Czynności urzędowe spełnia prokuratorja generalna na wezwanie władz państwowych i instytucji publicznych, które ma prawo i obowiązek zastępować. W razie wątpliwości pod tym względem rozstrzyga minister skarbu. W wydawaniu opinji prawnych prokuratorja generalna jest niezależna i kieruje się własnem przekonaniem prawnem.

Na czele prokuratorji generalnej stoi prezes, podległy ministrowi skarbu i posiadający stanowisko służbowe podsekretarza stanu. Należy do niego kierowanie działalnością całego urzędu, wykonywanie nadzoru nad wszystkimi urzędnikami i funkcjonarjuszami prokuratorji i wydawanie wszelkich zarządzeń służbowych; zastępuje go wiceprezes.

Prokuratorja generalna składa się z urzędu głównego z siedzibą w Warszawie, z oddziałów i delegatur.

Urząd główny ma sześć wydziałów, między które są rozdzielone czynności wedle głównych gałęzi administracji państwowej:

1. wydział I-szy—sprawy administracyjne i wojskowe (admin. polityczna, wojsko, marynarka i porty);

2. wydział II-gi — sprawy administracji skarbowej (podatki, monopole, ubezpieczenia majątkowe, spadki bezdziedziczne, dostawy skarbowe, zobowiązania skarbu, subhastacje nieruchomości, sprawy bankowe i kredytowe);

3. wydział III-ci—sprawy majątków nieruchomych ziemskich (maj. państwowe ziemskie, sprawy rolne i banków rolnych);

4. wydział IV-ty — sprawy kolejowe i pocztowe (o przewóz towarów, zwierząt i bagażu, o przewóz osób, odszkodowania za nieszczęśliwe wypadki, o dostawy

---

[1]) Rozporz. Prezyd. Rzplitej z 17 marca 1927 roku (Dz. Ust. Nr. 25 poz. 195).

kolejowe, nieruchomości kolejowe, sprawy poczty, telegrafów i telefonów);

5. wydział V-ty — sprawy przemysłowo-handlowe, leśne i robót publicznych (wodne i dróg wodnych, dróg kołowych, inne z zakresu robót publicznych, leśne, górnicze, przemysłowe, handlowe, żeglugi handlowej, aprowizacji);

6. wydział VI-ty—sprawy kulturalne, międzynarodowe i różne (międzynarodowe, konstytucyjne i organizacji władz, zdrowia publicznego, majątków państwowych—miejskich, czynszów wieczystych; sprawy wyznaniowe, sztuk pięknych, oświatowe, ochrony pracy i ubezpieczeń społecznych).

Wydziałami kierują wyznaczeni przez prezesa starsi radcowie lub radcowie prokuratorji; w skład wydziałów oprócz kierownika wchodzą radcowie, referendarze i aplikanci.

Załatwianie spraw większej wagi jest oparte na zasadzie kolegialności. Urzędnicy wydziału (referendarscy) pod przewodnictwem kierownika tworzą kolegium wydziałowe. Prezes, wiceprezes i kierownicy wydziałów stanowią prezydjum prokuratorji generalnej, obradujące pod przewodnictwem prezesa, a prezydjum wraz z prezesami oddziałów tworzy ogólne zebranie prokuratorji generalnej. Na posiedzenia kolegialne może prezes prokuratorji generalnej powoływać urzędników prokuratorji do tych kolegjów nie należących i zapraszać osoby w skład prokuratorji generalnej nie wchodzące—z głosem doradczym.

Poza wydziałami prokuratorji generalnej istnieje sekretarjat pod kierunkiem naczelnego sekretarza, który prowadzi sprawy osobowe, etatowe i ogólno administracyjne, jest przełożonym kancelarji i rachuby.

Oddziały prokuratorji generalnej są w zasadzie zorganizowane w ten sam sposób jak urząd główny; liczba i zakres działania ich wydziałów są określane stosownie do potrzeby przez prezesa prokuratorji generalnej, w delegaturach wydziały wcale nie istnieją.

Oddziały prokuratorji generalnej mogą być tworzone w siedzibach sądów apelacyjnych; obecnie istnieją we Lwowie, Krakowie i Poznaniu [1]). Utworzenie i oznaczenie terytorjalnego zakresu działania oddziałów prokuratorji generalnej następuje w drodze rozporządzenia rady ministrów na wniosek ministra skarbu [2]).

Na czele oddziału stoi prezes oddziału, podległy prezesowi prokuratorji generalnej.

Prezydjum oddziału składa się z jego prezesa i wszystkich radców. Oddziały spełniają w swych okręgach samoistnie swoje zadania i czynności; w sprawach ważnych a wątpliwych i w sprawach ogólnej i zasadniczej doniosłości prezes prokuratorji generalnej udziela oddziałom dyrektyw, które mają dla nich znaczenie wiążące. Na obszarach nie przekazanych żadnemu oddziałowi jest powołany do spełniania zadań i czynności, należących do prokuratorji generalnej, wyłącznie jej urząd główny.

Delegaci prokuratorji generalnej mogą być ustanawiani przez ministra skarbu, który określa też ich siedziby i terytorjalny zakres działania [3]). Delegaci podlegają prezesom oddziałów prokuratorji generalnej, przy których są ustanowieni, a na obszarze nie przekazanym żadnemu oddziałowi podlegają bezpośrednio prezesowi prokuratorji generalnej. Delegaci spełniają w swych okręgach te same zadania i czynności, które należą do oddziałów prokuratorji generalnej i mogą mieć dodany do pomocy stosowny personel biurowy.

Zastępstwo sądowe wykonywują urzędnicy referendarscy prokuratorji generalnej, a jeśli się to okaże niezbędnem, może być ono powierzone adwokatom. W sprawach mniejszej wagi, o ile nie obowiązuje co do nich przymus adwokacki, mogą być upoważnieni do zastęp-

---

[1]) Oddział lwowski posiada 5 wydziałów, poznański—4, a krakowski—3 wydziały.

[2]) Rozporządzeniem Rady Ministrów z 11 kwietnia 1930 r. zostały utworzone oddziały w Wilnie i w Katowicach (Dz. Ust. Nr. 36 p. 297).

[3]) Obecnie urzęduje delegatura Prokuratorji Gen. w Gdańsku.

stwa sądowego urzędnicy właściwej władzy państwowej lub organa innych podmiotów prawnych.

Skład prokuratorji generalnej stanowią urzędnicy referendarscy, kancelaryjni i rachunkowi.

Referendarskimi urzędnikami mogą być tylko osoby, które ukończyły wyższe studja prawnicze, złożyły wszystkie przepisane egzaminy w wyższym zakładzie naukowym, odbyły jednoroczną aplikację sądową, jako też osobną aplikację w prokuratorji generalnej i zdały egzamin zawodowy, którego zakres nie może być mniejszy niż egzaminu sędziowskiego i adwokackiego [1]).

Urzędnikom referendarskim służą wszelkie prawa adwokatów przy występowaniu w sądach wszystkich instancyj.

Tok urzędowania wewnętrznego w prokuratorji generalnej i w jej oddziałach ustala regulamin, który wydaje prezes prokuratorji generalnej po wysłuchaniu wniosków kierowników wydziałów.

---

[1]) Przepisy o aplikacji (służbie przygotowawczej) i o zawodowych egzaminach referendarskich w Prokuratorji Generalnej są zawarte w rozporządzeniu rady ministrów z 20 maja 1925 r. (Dz. Ust. Nr. 58 poz. 409).

CZĘŚĆ II.

Władze skarbowe drugiej instancji (izby skarbowe i dyrekcje ceł).

ROZDZIAŁ I.

Izby skarbowe.

§ 1. Ogólne zasady organizacji izb skarbowych.

Stosownie do art. 3 ustawy z 31 lipca 1919 r. o organizacji władz i urzędów skarbowych izby skarbowe są władzami II-ej instancji — pośredniemi między ministerstwem skarbu, jako władzą centralną, a urzędami skarbowymi I-ej instancji.

Ustawa nie krępuje ministra skarbu pod względem określania obszaru działania izb skarbowych, rozporządzenia jednak o tworzeniu izb skarbowych, wydane przez niego w latach 1920, 1921 i 1922, dostosowały podział na okręgi skarbowe do podziału na województwa z tem wszelako wyjątkiem, iż obszar izby skarbowej w Brześciu n/B. obejmował do r. 1930 województwa poleskie i nowogródzkie, a okręg skarbowy lwowski — terytorjum trzech województw lwowskiego, stanisławowskiego i tarnopolskiego. W województwie śląskiem funkcje izby skarbowej, z pewnemi jednak odrębnościami, pełni wydział skarbowy urzędu wojewódzkiego. Po dokonaniu w r. 1928 [1]) podziału izby skarbowej w Warszawie na: „grodzką“ z okręgiem administracyjnym, obejmującym obszar m. st. Warszawy, i „okręgową“ dla obszaru województwa warszawskiego, po utworzeniu izby skarbowej w Nowogródku [2]) i drugiej izby skarbo-

---

[1]) Rozporządzenie Ministra Skarbu z 24 marca 1928 roku (Dz. Ust. Nr. 42 poz. 415).

[2]) Rozporządzenie Ministra Skarbu z 21 marca 1930 roku (Dz. Ust. Nr. 27 poz. 235).

wej we Lwowie dla województw stanisławowskiego i tarnopolskiego [1]), istnieje obecnie 15 izb skarbowych: w Białymstoku, Brześciu n/B, Grudziądzu, Kielcach, Krakowie, Lublinie, Lwowie — dwie, Łodzi, Łucku, Nowogródku, Poznaniu, Warszawie — dwie grodzka i okręgowa i w Wilnie, tudzież wydział skarbowy województwa śląskiego w Katowicach.

Z chwilą ukończenia unifikacji prawodawstwa skarbowego jednolita już organizacja i kompetencja izb skarbowych opiera się obecnie na rozporządzeniu ministra skarbu, wydanem (na zasadzie ustawy organizacyjnej z r. 1919) dnia 20 czerwca 1927 roku p. t. „o organizacji i zakresie działania izb skarbowych i podległych izbom urzędów skarbowych“ [2]).

Do zakresu działania izb skarbowych należą:

1) nadzór nad personelem i czynnościami podległych im urzędów skarbowych podatków bezpośrednich i opłat, akcyz i monopolów; w szczególności czuwanie nad prawidłowem i terminowem wymierzaniem, płaceniem i przymusowem ściąganiem podatków i opłat;

2) nadzór nad personelem i czynnościami kas skarbowych;

3) czynności połączone z wykonaniem budżetu państwowego (a także ze sporządzaniem preliminarzy budżetu ministerstwa skarbu);

4) orzecznictwo w tych sprawach, które stosownie do ustaw i innych przepisów rozstrzyga izba skarbowa w pierwszej instancji;

5) wykonywanie—bądź przez samą izbę bądź przy udziale podatkowych komisji odwoławczych—orzecznictwa w drugiej i ostatniej instancji w sprawach, należących do zakresu działania urzędów skarbowych względnie do podatkowych komisji szacunkowych przy tych urzędach istniejących.

Na czele izby skarbowej stoi prezes, urzędnik w IV-ym stopniu służbowym (równorzędny dyrektorom departa-

---

[1]) Rozporządzenie z 15 kwietnia 1930 r. (Dz. Ust. Nr. 37 poz. 327).
[2]) Dz. Ust. Nr. 66 poz. 588.

mentów ministerstwa skarbu), podległy pod względem osobowym i służbowym ministrowi skarbu a mianowany przez Prezydenta Rzplitej.

Zastępcą prezesa jest jeden z naczelników wydziałów izby skarbowej, wyznaczony przez ministra skarbu na wniosek prezesa. W razie niemożności pełnienia przez prezesa obowiązków na zastępcę przechodzą wszystkie prawa i obowiązki prezesa na czas zastępstwa. Prezes może jednak polecić zastępcy pewne czynności z zakresu swego działania również i wtedy, gdy sam urzęduje [1]).

Przewidziane w rozporządzeniu organizacyjnem prawa i obowiązki prezesa izby skarbowej dadzą się podzielić na cztery grupy.

1. Do pierwszej należą prawa prezesa, wynikające z jego *przełożeństwa służbowego* nad całym personelem izby i podległych jej urzędów.

Prezes mianuje, przenosi na inne miejsca służbowe jak również w stan spoczynku urzędników pięciu niższych stopni służbowych (VIII do XII wł.) oraz wszystkich funkcjonarjuszów niższych, przedstawia ministerstwu skarbu wnioski i opinje co do mianowania wzgl. przeniesienia urzędników wyższych stopni służbowych, i tych jednak urzędników może sam przenosić w stan spoczynku na skutek ich próśb, o ile odpowiadają warunkom przewidzianym w ustawie emerytalnej [2]).

Zaznaczyć należy, że prawa prezesów izb co do przełożeństwa służbowego zostały uszczuplone na rzecz wojewodów. Na zasadzie bowiem rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 19 stycznia 1928 r. o organizacji i zakresie działania władz administracji ogólnej [3]) przyjęcie do służby państwowej osób, podlegających przepisom o państwowej służbie cywilnej, wymaga zasięgnięcia opinji wojewody, a o ile ona jest ujemną, może być dokonane dopiero na skutek decyzji ministra

---

[1]) § 2 zdanie drugie rozporz. organizac.

[2]) P. art 28 lit. b. ustawy emerytalnej.

[3]) Dz. Ust. Nr. 11 poz. 86.

skarbu; wojewoda ma również prawo żądać od prezesa izby usunięcia lub przeniesienia każdego funkcjonarjusza skarbowego, urzędującego na terenie województwa; udzielanie odznaczeń urzędnikom skarbowym może następować jedynie po uprzedniem zasięgnięciu opinji wojewody.

W zakresie władzy dyscyplinarnej nad personelem prezes izby posiada prawo nakładania kar porządkowych (upomnienia i skrócenia lub odmowy urlopu wypoczynkowego) i zawieszania urzędników w czynnościach.

Stosownie do przepisów ustawy o służbie cywilnej przed nałożeniem kary porządkowej należy dać obwinionemu możność usprawiedliwienia się; skazany zaś może zaskarżyć w ciągu ośmiu dni decyzję prezesa do ministerstwa skarbu, które rostrzyga ostatecznie.

Wreszcie do spraw osobowych, które decyduje prezes izby, należy udzielanie urzędnikom i funkcjonarjuszom niższym zaliczek na płace, zapomóg i remuneracji.

Obowiązujące obecnie przepisy o zaliczkach na uposażenia zawiera rozporządzenie prezesa rady ministrów z 11 maja 1928 r.[1]). Okolicznościami uzasadniającemi prawo do otrzymania zaliczki są: choroba proszącego, choroba lub śmierć członków jego rodziny, powiększenie się rodziny, zawarcie związku małżeńskiego przez proszącego lub jego dziecko, spłata długów, utrata niezbędnych ruchomości, koszty nabycia mieszkania, zakup odzieży i opału na zimę, podróż w celach naukowych, wydanie pracy naukowej i t. p. Zaliczkę przyznaje się w wysokości, nie przewyższającej trzechmiesięcznego uposażenia wraz z dodatkami (na cele konsumcyjne zaliczka nie może przekraczać jednomiesięcznego uposażenia, natomiast na cele uzyskania mieszkania może dosięgać nawet sześciomiesięcznego uposażenia). Zwrot zaliczki w wysokości jednomiesięcznego uposażenia powinien nastąpić w ciągu 6-ciu miesięcy, zaliczkę w wysokości dwóchmiesięczn. uposażenia należy spłacić w ciągu 12-tu miesięcy, a w wysokości trzechmiesięczn. uposażenia—w ciągu 24-ch miesięcy—w ratach potrącanych z uposażenia co miesiąc [2]).

---

[1]) Dz. Urzęd. Min. Skarbu Nr. 17 poz. 222.

[2]) W sumach obrotowych ministerstwa skarbu istnieje specjalny fundusz państwowy na bezprocentowe zaliczkl na uposażenie. Sposób gospodarowania funduszem reguluje okólnik ministra skarbu z dnia 24 listopada 1927 roku L. D. VII 1886/2 (Dz. Urz. Min. Skar. Nr. 36 poz. 396). Każda władza, mająca prawo udzielania zaliczek, otrzymuje odpowiedni udział w tym funduszu.

Zapomóg i remuneracji może udzielać prezes izby skarbowej w granicach otwartego mu na ten cel kredytu według własnego uznania lub według wskazówek udzielonych mu każdorazowo przez ministerstwo skarbu (przy remuneracjach).

Drugą grupę praw i obowiązków prezesa izby skarbowej stanowią jego czynności *nadzorcze*.

Jako zwierzchnik, odpowiedzialny za prawidłowy bieg spraw skarbowych w okręgu izby, prezes czuwa bezpośrednio i za pośrednictwem naczelników wydziałów i urzędów nad czynnościami izby i urzędów I-ej instancji, pilnuje ścisłego przestrzegania ustaw i przepisów, śledzi rozwój życia ekonomicznego w podległym mu okręgu. Do obowiązków nadzorczych prezesa należy dokonywanie sporadycznych rewizji urzędów I-ej instancji oraz ważniejszych zakładów produkcji przedmiotów, podlegających opłatom akcyzowym lub stanowiących monopol państwowy. Rewizji dokonywa prezes sam albo ze współudziałem fachowych urzędników i sporządza krótki protokuł w specjalnej księdze (t. zw. pamiętniku) rewizji.

Do trzeciej grupy należą obowiązki *kierowniczo-instruktorskie*. Wyrażają się one w tem, iż prezes może z własnej inicjatywy zwoływać posiedzenia naczelników wydziałów lub ich zastępców celem rozważania zagadnień skarbowych donioślejszego znaczenia jako też wogóle spraw wymagających wszechstronnego oświetlenia, jednakże opinje wygłaszane na posiedzeniach mają dla prezesa tylko znaczenie doradcze. Za zezwoleniem ministerstwa skarbu prezes może zwoływać narady kierowników urzędów skarbowych lub urzędników specjalnej gałęzi służby skarbowej celem szczegółowego omówienia ważniejszych spraw, mających znaczenie dla całego okręgu izby, w szczególności dla zaznajomienia urzędników z nowymi przepisami, dla ujednostajnienia praktyki i t. p.

Ostatnią—czwartą grupę obowiązków prezesa tworzą czynności *sprawozdawcze*.

Na żądanie ministerstwa skarbu prezes składa mu uwagi i wnioski w przedmiotach dotyczących skarbo-

wości oraz dostarcza danych niezbędnych dla oceny istniejących i projektowanych źródeł dochodów; corocznie przedstawia ministerstwu sprawozdanie ogólne z działalności urzędów skarbowych w okręgu w terminie i według wzoru, określonego przez ministerstwo. Sam tylko prezes lub jego zastępca (w razie nieobecności lub przeszkody w urzędowaniu) powinien podpisywać wszelkie inne sprawozdania składane przez fachowe wydziały izby skarbowej. Wreszcie przy przedstawianiu potrzeb budżetowych izby i podległych jej urzędów do prezesa należy motywowanie utrzymania wzgl. pomniejszenia etatów osobowych, kredytów kasowych i innych.

* *

Izba skarbowa dzieli się na *wydziały*.

We wszystkich izbach jest ich pięć: I—ogólny, II—podatków bezpośrednich, III—rachunkowo-kasowy, IV—akcyz i monopolów państwowych, V—opłat skarbowych. Izby skarbowe w Krakowie, Poznaniu i Warszawie posiadają ponadto wydziały VI-te emerytur i rent inwalidzkich, a izba skarbowa we Lwowie wydział VI-ty tylko emerytur.

Wydziały dzielą się na *oddziały,* które załatwiają o ile możności jednorodzajowe grupy spraw wchodzących w zakres czynności wydziału.

Wydziałami zarządzają naczelnicy wydziałów, urzędnicy w V stopniu służbowym, mianowani przez ministra skarbu na wniosek prezesa izby, o ile posiada on odpowiednich kandydatów, lub zakwalifikowani na stanowiska przez właściwe departamenty ministerstwa.

Oddziały są prowadzone przez kierowników, którymi w zasadzie powinni być bardziej wykwalifikowani referendarscy urzędnicy skarbowi (zwykle w VI stopniu służbowym).

Naczelnik wydziału jest bezpośrednio zależnym od prezesa izby, a przełożonym urzędników wydziału, odpowiada za urzędowanie w wydziale, dzieli sprawy między oddziały wzgl. poszczególnych urzędników i aprobuje

projekty załatwień; rozstrzyga samodzielnie sprawy bieżące w granicach udzielonych mu przez prezesa upoważnień, a przedstawia do jego decyzji sprawy zasadniczego znaczenia i większej wagi. Za zgodą prezesa naczelnik wydziału może upoważnić pisemnie kierowników oddziałów do samodzielnego załatwiania spraw pomniejszej wagi, oznaczonych w upoważnieniu. Ani wydziały ani oddziały nie mogą występować na zewnątrz samoistnie ale zawsze w imieniu izby skarbowej.

Przy każdym wydziale istnieje kancelarja wydziałowa, w której skupiają się akta wszystkich spraw, należących do zakresu czynności wydziału. Przyjmowanie i ekspedycja pism, sporządzanie czystopisów i odpisów (biuro maszyn) i prowadzenie archiwum należy do kancelarji głównej.

Biurowość izb skarbowych (również i urzędów skarbowych) jest uregulowana w jednolity sposób dla wszystkich izb skarbowych instrukcją ministra skarbu z dnia 10 sierpnia 1927 roku [1]). Zastąpiła ona dawniejszą instrukcję, wydaną w r. 1920 początkowo tylko dla pięciu izb centralnych, poczyniwszy w niej nieznaczne stosunkowo zmiany.

Tok postępowania kancelaryjnego w izbach skarbowych zasadniczo nie różni się od przebiegu spraw w biurach ministerstwa skarbu [2]), instrukcja jednak dla izb, wydana o kilka lat później od regulaminu biurowego dla ministerstw i oparta na dłuższem doświadczeniu, wprowadza nieco prostszy i mniej formalistyczny sposób załatwiania czynności. Oczywiście wpływa na to i sam rodzaj spraw właściwych każdej z powyższych władz.

Kontrola załatwiania spraw jest ześrodkowana przeważnie w kancelarjach wydziałowych, które prowadzą dzienniki wydziałowe, a obok nich skorowidze spraw (imienne i rzeczowe) i przechowują akta w składnicach przez pięć lat, licząc od daty ostatecznego załatwienia sprawy. Po upływie tego czasu akta oddaje się na przechowanie do archiwum izby skarbowej. Instrukcja biurowa podaje ścisłe wskazania, jakie akta należy uważać za ważne i podlegające przechowywaniu w archiwum; niewymienione w instruk-

---

[1]) Dz. Urzęd. Min. Skarbu Nr. 25 poz 264.

[2]) P. część I-sza, rozdział. 1 str. 125—129.

cji akta ulegają zniszczeniu, które ma się odbywać komisyjnie, przyczem sporządza się odpowiedni protokół, a do niego dołącza się spis aktów, przeznaczonych na zniszczenie. Akta i księgi złożone do archiwum po 25-ciu latach ich przechowywania przegląda osobna komisja, wyznaczona przez prezesa izby, i kwalifikuje, które z nich mają nadal pozostawać w archiwum, a resztę przeznacza na zniszczenie.

§ 2. Wydział I-szy ogólny.

Wydział ogólny izby skarbowej stanowi odpowiednik do departamentu ogólnego ministerstwa skarbu, lecz zakres jego czynności jest stosunkowo szczuplejszy.

W skład wydziału ogólnego wchodzą: kancelarja główna izby skarbowej (oprócz własnej kancelarji wydziałowej), archiwum i biblioteka, dwa oddziały: osobowy i gospodarczy i referat dyscyplinarny.

Naczelnik wydziału przegląda całą nadsyłaną do izby korespondencję, otwiera pisma tajne i poufne, przedstawia prezesowi wszystkie ważniejsze sprawy, czuwa nad prawidłowym i sprawnym podziałem korespondencji między właściwe wydziały i przestrzega szybkiego wysyłania pism załatwionych.

Oddział osobowy załatwia sprawy organizacyjne i osobowe izby skarbowej i podległych jej urzędów pierwszej instancji. Przy załatwianiu spraw osobowych oddział kieruje się przepisami o państwowej służbie cywilnej [1]) prowadzi zatem akta osobiste urzędników i funkcjonarjuszów niższych, wykazy ich stanu służby, listy starszeństwa i tabele kwalifikacyjne, układa projekty etatów osobowych, załatwia sprawy dotyczące udzielania urlopów, delegacji służbowych, przeniesień, awansowania i emerytowania urzędników i funkcjonarjuszów niższych. W zakresie spraw osobowych naczelnik wydziału ogólnego zbiera referencje o kandydatach do służby skarbowej, przedstawia prezesowi izby wnioski o mianowaniu, przeniesieniu, awansowaniu i zwalnianiu urzędników, zajmuje się organizowaniem komisji egza-

---

[1]) P. część pierwsza rozdział 2-gi str. 136—138.

minacyjnych tudzież kursów dokształcających dla praktykantów i urzędników, wreszcie przeprowadza dochodzenia w ważniejszych wykroczeniach służbowych przeciwko urzędnikom i funkcjonarjuszom niższym.

Do oddziału gospodarczego należą sprawy tyczące się dostarczania izbie i urzędom skarbowym pierwszej instancji pomieszczeń na biura, remontu lokali i budynków własnych, zaopatrzenia biur w opał, światło, sprzęty, materjały piśmienne i t. p., sporządzanie projektów umów najmu pomieszczeń wzgl. dostaw i wykonania robót, prowadzenie spisów inwentarza nieruchomego i ruchomego majątku izby i urzędów skarbowych wreszcie sporządzanie dla ministerstwa skarbu corocznych preliminarzy budżetowych wydatków osobowych i rzeczowych izby i podległych jej urzędów.

Stosownie do rozporządzenia z 20 czerwca 1927 r. izba skarbowa ma prawo zawierać umowy najmu pomieszczeń dla urzędów i zakładów skarbowych w granicach przyznanych jej kredytów, o ile termin najmu nie przekracza 5-ciu lat i czynsz z lokalu podlegającego ustawie o ochronie lokatorów nie przewyższa 10000 zł. rocznie, a jeżeli chodzi o budynki niepodlegające tej ochronie — kwoty 5000 zł. rocznie. Projekty umów przekraczających rzeczone granice są przedstawiane wraz z opinją prezesa izby do decyzji ministerstwa skarbu. Zawieranie umów o dostawy i o wykonanie robót drogą ofert lub też wykonanie dostaw i robót w zakresie własnej administracji (sposobem gospodarczym) należy do izby, o ile wydatek — w granicach otwartego jej kredytu — nie przekracza 10000 zł.; zezwolenia na dostawy i roboty, których koszty przewyższają powyższą kwotę, udziela ministerstwo skarbu.

Zgodnie z ustawą o postępowaniu dyscyplinarnem [1]) przy izbach skarbowych istnieją komisje dyscyplinarne pierwszego stopnia, rozstrzygające sprawy przeciwko urzędnikom od XII do VII włącznie stopnia służbowego i funkcjonarjuszom niższym. Przeprowadzenie docho-

---

[1]) P. część pierwsza rozdział 2-gi str. 138—139.

dzeń w przypadkach naruszenia obowiązków służbowych i przygotowywanie spraw dla komisji dyscyplinarnej należy do referatu dyscyplinarnego, którym kieruje rzecznik dyscyplinarny w bezpośredniej zależności od naczelnika wydziału ogólnego.

§ 3. **Wydział II-gi — podatków bezpośrednich.**

Zakres czynności wydziałów drugich izb skarbowych, przewidziany w rozporządzeniu z 20 marca 1927 r., został w szczegółach uzupełniony instrukcją o ujednostajnieniu i uproszczeniu postępowania przy wymiarze i poborze podatków bezpośrednich, wydaną przez ministra skarbu 15 maja 1929 r. [1]). Instrukcja ta zawiera również liczne postanowienia, uzupełniające rozporządzenia wykonawcze do ustaw o podatkach: przemysłowym, dochodowym, wojskowym, gruntowym i o podatkach wymierzanych przez samorządy (od nieruchomości miejskich i od lokali).

Liczne czynności wydziału dadzą się ująć w następujące główne grupy: 1) sprawy organizacyjne, 2) czynności nadzorcze, 3) czynności statystyczno-sprawozdawcze, 4) zbieranie informacji podatkowych (biura informacyjne), 5) udział w orzecznictwie podatkowych komisji odwoławczych i orzecznictwo własne, 6) wymierzanie podatków osobom prawnym w charakterze władzy I-ej instancji (oddziały bilansowe), 7) sprawy ulg podatkowych, umorzenia i zwroty podatków.

1. Instrukcja wkłada na naczelnika wydziału obowiązki czuwania, aby *ilość etatów,* wyznaczonych dla wydziału II-go i dla urzędów skarbowych, była w pełni wyzyskana, a wakujące stanowiska były bezzwłocznie obsadzane, aby organizacja pracy w urzędach była racjonalną i planową, a rozdział czynności umożliwiał w każdym czasie ocenę wyników pracy poszczególnych urzędników. Z ogólnego etatu izby i podległych jej urzędów prezes wyznacza corocznie etat wydziału II-go i poszczególnych urzędów skarbowych, jako też ilość sekwestratorów dla każdego urzędu w porozumieniu

---

[1]) Dodatek do Dzien. Urz. Min. Skar. Nr. 18 z 2 lipca 1929 r.

z naczelnikiem wydziału II-go, a zmiany w składzie osobowym zarządza jedynie po zasięgnięciu pisemnej opinji naczelnika.

Ponadto do izby skarbowej w dziale podatków bezpośrednich należy czuwanie nad tem, by *ilość płatników* podatku przemysłowego względnie dochodowego w okręgu jednego urzędu skarbowego nie była nadmierną. Instrukcja oznacza tę ilość na 2000 osób i poleca izbom skarbowym przedstawianie ministerstwu przed dn. 1 lipca każdego roku wniosków co do podziału urzędów skarbowych między okręgi, odpowiadające normie przeciętnej, o ile tylko warunki miejscowe na to pozwalają.

W zakres czynności organizacyjnych, dotyczących wydziału podatków bezpośrednich wchodzi nadzór nad prawidłowem i terminowem *tworzeniem komisji szacunkowych i odwoławczych* dla podatków przemysłowego i dochodowego. Tok postępowania pod tym względem określają przepisy właściwych ustaw i rozporządzeń wykonawczych do nich [1]).

Ważną czynnością natury organizacyjnej jest *szkolenie personelu.* Instrukcja z 1929 r. przepisuje następujące środki szkolenia:

a) Urządzanie stałych tygodniowych konferencji kierowników oddziałów, lustratorów i samodzielnych referentów pod przewodnictwem naczelnika wydziału celem zaznajomienia się ze świeżo wydanemi ustawami, rozporządzeniami, okólnikami i orzeczeniami najwyższego trybunału administracyjnego, jak również dla przedyskutowania ważniejszych spraw bieżących i wątpliwości nasuwających się przy stosowaniu przepisów i t. p.; wyniki konferencji streszcza się w pamiętniku;

b) Zwoływanie zjazdów naczelników wszystkich urzędów skarbowych w okręgu izby dwa razy rocznie w okre-

---

[1]) Art. 59—66 ustawy z 15 lipca 1925 roku o państwowym podatku przemysłowym i § § 63 — 74 rozporządzenia wykonawczego z 8 sierpnia 1925 r. do tejże ustawy, jako też art. 33 — 36 ustawy z 18 marca 1925 r. o państwowym podatku dochodowym i § § 55 — 68 rozporządzenia wykonawczego do tejże ustawy w jednolitym tekście.

sach, poprzedzających wymiary podatków, i organizowanie co dwa miesiące konferencji naczelników miejscowych urzędów skarbowych, ale tylko w sześciu izbach, posiadających znaczniejsze ilości urzędów miejscowych. Na zjazdach naczelnicy urzędów składają sprawozdania z działalności za ubiegły okres i otrzymują potrzebne informacje, na konferencjach dwumiesięcznych jest układany jednolity plan postępowania i są omawiane sposoby zachowania równomierności w opadatkowaniu. O terminach zjazdów i konferencji należy zawiadamiać ministerstwo i przesyłać mu protokularne sprawozdania z przebiegu obrad;

c) Organizowanie kursów dokształcających za zgodą ministerstwa skarbu i w porozumieniu z wydziałem I-szym izby skarbowej;

d) Zakładanie przy wydziale II-gim i urzędach skarbowych bibliotek, zaopatrzonych w komplety ustaw, a w miarę możności w dzieła naukowe z dziedziny podatków bezpośrednich;

e) Wydawanie okólników w ważniejszych sprawach na podstawie spostrzeżeń, poczynionych na konferencjach i w toku dokonywania lustracji urzędów skarbowych.

2. Wyrazem nadzoru ze strony wydziału II-go nad urzędami skarbowymi są przedewszystkiem *rewizje* (lustracje) czynności urzędów. Rewizje są wykonywane przez naczelników wydziałów osobiście lub za pośrednictwem lustratorów. Stałych lustratorów (po jednym) posiadają wszystkie izby skarbowe z wyjątkiem wileńskiej, poleskiej i wołyńskiej, izba w Poznaniu 2-ch, a we Lwowie 3-ch; w izbach, nieposiadających stałych lustratorów, rewizje są dokonywane przez naczelników wydziałów osobiście lub za pośrednictwem kierowników oddziałów administracyjnych. Corocznie powinny być przeprowadzone szczegółowe lustracje wszystkich urzędów skarbowych, przyczem naczelnik wydziału ma zrewidować osobiście wszystkie urzędy w ciągu lat trzech. Ponadto lustratorzy mają obowiązek skontrolowania akcji wymiarowej i poborowej państwowych podatków bezpośrednich, (podatki od budynków, placów i od lokali),

dokonywanej przez organa samorządowe, a conajmniej wymiaru i poboru podatków przez magistraty miast i wydziały powiatowe, które się znajdują w siedzibach urzędów skarbowych. Ministerstwo skarbu corocznie zatwierdza plan lustracji na rok następny i otrzymuje odpisy sprawozdań z lustracji w cztery tygodnie po jej ukończeniu; drugie egzemplarze odpisów otrzymują urzędy skarbowe, w których dokonano rewizji.

Niezależnie od rewizji czynności urzędów skarbowych drogą lustracji kierownicy oddziałów przy rozpoznawaniu spraw, przedstawionych izbie przez urzędy skarbowe wzgl. organa samorządowe, zapisują wszelkie ważniejsze lub częściej powtarzające się uchybienia i nieprawidłowości i referują je na zjazdach i konferencjach.

3. Wydziały II-gie są obowiązane prowadzić dokładną *statystykę* wyników akcji wymiarowej, odwoławczej, poborowej i egzekucyjnej. Jako materjał statystyczny służą im wykazy, zestawienia i sprawozdania, które urzędy skarbowe i właściwe oddziały wydziału II-go jako też podatkowe organa samorządu składają co miesiąc na przepisanych przez instrukcję formularzach. Materjały statystyczne podlegają ścisłemu sprawdzeniu i w razie potrzeby uzupełnieniu i korekcie, a fakt sprawdzenia powinien być stwierdzony podpisami naczelnika wydziału i urzędnika sprawdzającego. Na podstawie zestawień i sprawozdań wydział II-gi przeprowadza na konferencjach tygodniowych ocenę wyników działalności poszczególnych urzędów skarbowych wzgl. organów samorządowych i wydaje odpowiednie zbiorowe lub indywidualne zarządzenia celem usunięcia stwierdzonych braków i zaniedbań. Sprawozdania miesięczne tak z akcji podatkowej poszczególnych urzędów jak i sumaryczne z całego okręgu izby składa izba skarbowa (wydział II-gi) ministerstwu skarbu (depart. podatk. i opłat) na formularzach według przepisanych wzorów [1]).

---

[1]) Wzór Nr. 9 przepisów o prowadzeniu rachunkowości podatków bezpośrednich z 26 czerwca 1922 r. (Dz. Urz. Min. Sk. Nr. 17 poz. 261) i wzory Nr. Nr. 1 i 5 instrukcji z 15 maja 1929 r.

4. Przy wymierzaniu podatków, opartych na obrotach i dochodach, zachodzą wielkie trudności w ustaleniu istotnych obrotów i dochodów w szczególności tych osòb, które nie są obowiązane do prowadzenia prawidłowej księgowości. Zbieranie informacji przez same tylko urzędy i komisje wymiarowe okazało się w praktyce niewystarczającem. Z tego powodu rozporządzeniem ministra skarbu z 22 grudnia 1927 r. zostały utworzone przy oddziałach administracyjnych wydziałów II-gich izb skarbowych osobne referaty pod nazwą *biur informacyjnych;* rozporządzenie zawiera też instrukcję dla tych biur [1]).

Personel biura składa się z kierownika, niezbędnej ilości urzędników służby zewnętrznej (wywiadowczej) i z pracowników kancelaryjnych. Zadaniem biura jest zbieranie wszelkich wiadomości potrzebnych dla ustalenia obrotów i dochodów (ew. też majątków) osób podlegających podatkom, segregowanie tych wiadomości i przesyłanie ich właściwym urzędom skarbowym dla zużytkowania przy wymierzaniu podatków.

Niektóre wiadomości otrzymują biura informacyjne od władz i urzędów, podlegających ministrowi skarbu, jako to: od urzędów opłat stemplowych, od urzędów akcyz i monopolów, od dyrekcji monopolów spirytusowego, tytoniowego i biura sprzedaży soli, od urzędów celnych; instrukcja zobowiązuje wszystkie te urzędy do nadsyłania informacji w terminach miesięcznych na odpowiednich formularzach. Inne wiadomości (dotyczące umów o roboty i dostawy i t. p.) obowiązane są dostarczać urzędy państwowe i samorządowe, instytucje publiczne i zrzeszenia, korzystające z gwarancji, kredytów lub subwencji państwowych (w myśl art. 46 ustawy o podatku przemysłowym). Większość jednak informacji zdobywa biuro drogą wywiadów przez swą służbę zewnętrzną. Urzędnicy-wywiadowcy, zaopatrzeni w pisemne polecenia, docierać mogą do wszystkich tych ośrodków, z których dadzą się zaczerpnąć potrzebne

---

[1]) Dz. Urz. Min. Skarbu Nr. 4/1928 r. poz. 40.

wiadomości, zbierają je: w wydziałach ruchu kołowego, paszportowych, budownictwa, w rzeźniach miejskich i u weterynarzy, na stacjach sanitarnych, w urzędach pocztowych, na stacjach kolejowych, w zarządach dróg wodnych, w zarządach zdrojowych [1]), w magistratach, w wydziałach sądów cywilnych, w kasach chorych i urzędach zdrowia, w firmach ekspedycyjnych, w możliwie jak największej ilości firm większych prowadzących księgi handlowe, na giełdach, w hotelach, u notarjuszów i adwokatów, w hurtowniach tytoniowych, w księgarniach wydawniczych i teatrach, w bankach, z ogłoszeń w pismach perjodycznych i t. p. Niezależnie od wywiadów biura informacjnego urzędy podatków bezpośrednich—w szczególności położone poza siedzibą izby skarbowej—są również obowiązane do zbierania informacji i przesyłania ich do izby skarbowej.

Kierownik biura opracowywuje plan zbierania informacji i składa prezesowi izby i ministerstwu skarbu roczne sprawozdania o działalności biura.

5. Przy izbach skarbowych istnieją *komisje odwoławcze* do spraw podatków przemysłowego i dochodowego. Przewodniczącym komisji jest z urzędu prezes izby skarbowej lub jego zastępca, w praktyce jest nim naczelnik wydziału II-go. Nadto w skład komisji odwoławczej oprócz członków, powoływanych z grona płatników podatku, wchodzi 2 wzgl. 3 (w komisjach do podatku dochodowego) urzędników izby skarbowej, mianowanych przez ministra skarbu na wniosek prezesa izby; są nimi zazwyczaj kierownicy oddziałów wydziału II-go.

Do naczelnika wydziału wzgl. do kierowników właściwych oddziałów należy: zbadanie i ew. uzupełnienie aktów odwoławczych, zwoływanie komisji na posiedzenia w sposób przewidziany w ustawach, wniesienie spraw pod obrady komisji i kierowanie obradami przez przewo-

---

[1]) Przepis o zbieraniu informacji w zarządach zdrojowych względnie w urzędach gminnych miejscowości kuracyjnych i letniskowych co do osób, korzystających z letnisk i kuracji został uchylony okólnikiem Ministerstwa Skarbu z 14 kwietnia 1930 r. (Dz. Urz. Min. Sk. Nr. 12 poz. 240).

dniczącego, wpisywanie decyzji komisji do arkusza odwoławczego (bezpośrednio na posiedzeniu), sporządzanie protokułów z posiedzeń komisji odwoławczych w specjalnej księdze, prowadzenie zapisku odwołań, wysyłanie zawiadomień płatnikom o decyzji komisji odwoławczej, a arkuszy odwoławczych ze wszelkimi aktami — urzędom skarbowym celem przeprowadzenia odpowiednich zmian w księgach podatkowych.

Oprócz odwołań od wymiarów podatku przemysłowego i dochodowego, rozstrzyganych przez komisje odwoławcze, izba skarbowa w wydziale II-gim decyduje własną władzą (bez udziału komisji) *odwołania* od orzeczeń karnych urzędów skarbowych co do przekroczeń przepisów o podatku przemysłowym z pewnymi jednak wyjątkami [1]). Ponadto izba skarbowa w wydziale II-gim decyduje sama odwołania przeciw wymiarom przez urzędy skarbowe podatku wojskowego i przeciw wymiarom przez organa samorządowe państwowego podatku od nieruchomości miejskich i niektórych wiejskich [2]). Wreszcie w zakresie podatku gruntowego do wydziału II-go izby skarbowej należy rozpatrywanie i decydowanie skarg na klasyfikacje gruntów dokonywane przez urzędy skarbowe I-ej instancji w przypadkach, przewidzianych w ustawach o podatku gruntowym.

6. Zgodnie z ustawami o podatkach przemysłowym, majątkowym i dochodowym izba skarbowa (w wydziale II) jest *organem wymiarowym* pierwszej instancji: podatku przemysłowego od obrotu dla spółek akcyjnych [3]), podatku majątkowego dla wszystkich osób prawnych, obowiązanych do publicznego składania sprawozdań [4]) i podatku dochodowego dla spółek akcyj-

---

[1]) Odwołania od orzeczeń karnych komisji szacunkowych co do przekroczeń, przewidzianych w art. 98, 103 i 104 ustawy o podatku przemysłowym, rozstrzyga komisja odwoławcza.

[2]) § 19 rozporz. Prez. Rzplitej z 17 czerwca 1924 r. (Dz. Ust. Nr. 51 poz. 523).

[3]) Art. 52 ustęp drugi ustawy z 15 lipca 1925 r. o państwowym podatku przemysłowym (Dz. Ust. Nr. 79 poz. 550).

[4]) Art. 12 ustęp drugi ustawy z 11 sierpnia 1923 r. o podatku majątkowym (Dz. Ust. Nr. 94 poz. 746).

nych, oraz tych wszystkich towarzystw i zakładów, obowiązanych do publicznego składania sprawozdań, których kapitał zakładowy przekracza kwotę 100000 zł. [1]). Do izb skarbowych należy także kontrola wymiarów podatków od kapitałów i rent [2]), obliczanych i wpłacanych przez przedsiębiorstwa, będące osobami prawnemi, obowiązanemi do publicznego składania rachunków. Ponadto izba skarbowa opinjuje odwołania od własnych wymiarów, wnoszone za jej pośrednictwem do ministerstwa skarbu.

Ponieważ wymierzanie podatków spółkom akcyjnym i innym osobom prawnym, obowiązanym do publicznego składania rachunków, jest dokonywane na podstawie ksiąg rachunkowych przez te zrzeszenia prowadzonych, główne więc zadanie izby w tym zakresie stanowi przeprowadzanie rewizji ksiąg przemysłowo-handlowych. Jest ono dokonywane przez *specjalnych buchalterów skarbowych*, których czynności reguluje rozporządzenie ministra skarbu z 19 grudnia 1927 roku [3]) i dołączona do niego (nieogłoszona w Dz. Urzęd.) instrukcja o sposobie badania ksiąg dla celów podatkowych. Rewizja ma na celu: a) zbadanie, czy pod względem formalnym księgi odpowiadają przepisom prawa handlowego, b) ustalenie prawidłowości zapisów, ścisłości sum i uzasadnienia dowodami buchalteryjnymi, c) zebranie danych potrzebnych dla ustalenia podstaw wymiaru podatku. O wynikach rewizji, która ma być prowadzona pod kierownictwem urzędników podatkowych, buchalterzy sporządzają protokóły według wskazań rozporządzenia i mogą wyrażać opinję o charakterze ujawnionych usterek lub nieprawidłowości, lecz opinja ta nie ma wiążącego znaczenia dla władzy wymiarowej.

---

[1]) Art. 32 ustep 2-gi ustawy z 18 marca 1925 r. o państwowym podatku dochodowym (Dz. Ust. Nr. 58 poz. 411) i § 54 rozporządzenia wykonawczego do tejże ustawy z 30 kwietnia 1925 r. (Dz. Ust. Nr. 49 poz. 338).

[2]) Obecnie tylko od rachunków on call'owych i od procentów brutto (świadczeń umówionych w kontraktach o wydobywanie ciał kopalnych z cudzego gruntu).

[3]) Dz. Urz. Min. Skarbu Nr. 1/1928 r. poz. 2.

7. W zakresie *ulg podatkowych* do izb skarbowych (wydziałów II-gich) należy:

1) umarzanie zaległości a) w podatku przemysłowym z tytułu bezwzględnej nieściągalności bez ograniczenia kwoty, a z tytułu względnej nieściągalności do kwoty 1000 zł. dla poszczególnego płatnika w ciągu roku budżetowego, jak również zaległości kar pieniężnych wymierzanych na zasadzie ustawy o państwowym pod. przem.; b) w podatku dochodowym — umarzanie niepobranych lub niedobranych kwot podatku i kar pieniężnych należnych za lata poprzedzające rok podatkowy do wysokości 200 złotych dla poszczególnego płatnika w ciągu jednego roku; c) w podatkach od lokali i od placów budowlanych również do 200 zł., d) w podatku gruntowym z tytułu klęsk żywiołowych do 500 zł. od jednostki gospodarczej;

2) odraczanie na czas do jednego miesiąca wpłat i zaliczek na podatek przemysłowy oraz przedpłat na podatek dochodowy i rozkładanie na raty tychże należności na czas do dwóch miesięcy;

3) zezwalanie na ratalną spłatę zaległości we wszystkich podatkach bezpośrednich przez poszczególnych płatników w przeciągu 6-ciu miesięcy do kwoty 30.000 złotych i odraczanie spłaty zaległości nieprzekraczających 30.000 zł. na czas do 2-ch miesięcy [1]).

Należy dodać, że wydział II-gi izby skarbowej:

a) załatwia sprawy dotyczące *zwrotów nadpłat* w podatkach bezpośrednich, o ile zwrot następuje w gotówce, a nie przez zarachowanie nadpłaty na pokrycie należności w innym podatku;

b) prowadzi scisłą *kontrolę czynności egzekucyjnych* władz wymiarowych I-ej instancji, sporządza dla ministerstwa skarbu miesięczne sprawozdania o akcji po-

---

[1]) Art. 93—94 Ust. o pod. przemysł., art. 126 ust. o pod. dochod., § 22 rozporz. Ministra Skarbu z 20 czerwca 1927 r. o organizacji i zakresie działania Izb i urzędów skarbowych i §§ 10, 11 i 32—37 instrukcji z 15 maja 1929 roku o ujednostajnieniu i uproszczeniu postępowania przy wymiarze i poborze podatków bezpośrednich.

borowej i egzekucyjnej i załatwia odwołania w sprawach ekzekucyjnych;

c) spółdziała w czynnościach wojewódzkich władz *nadzorczych nad samorządem* terytorjalnym, dotyczących finansów samorządowych; tu należą: zatwierdzanie statutów podatkowych, budżetów komunalnych, niektórych uchwał organów samorządowych, decydowanie odwołań od ich orzeczeń i inne sprawy, przekazane do załatwienia wojewodom, działającym w porozumieniu z prezesami izb skarbowych [1]).

Załatwianie czynności, wchodzących w zakres kompetencji wydziału II-go, jest podzielone pomiędzy pięć oddziałów.

1. Oddział *administracyjny* załatwia sprawy orzecznictwa i nadzoru w zakresie egzekucji podatków bezpośrednich, sprawy ulg podatkowych [2]), zwrotu nadpłat, prowadzi statystykę podatkową, sprawy związane z inspekcją urzędów I instancji, doborem i wyszkoleniem personelu (w porozumieniu z wydziałem I—ogólnym), sprawdza pod względem merytorycznym rachunki kosztów podróży i djet funkcjonarjuszów działu podatków bezpośrednich. W skład tego oddziału wchodzi biuro informacyjne.

2 i 3. Oddziały podatku *przemysłowego* i podatku *dochodowego,* wojskowego, majątkowego i od kapitałów i rent załatwiają sprawy orzecznictwa i nadzoru w zakresie tych podatków.

4. Do oddziału podatków *realnych* należą sprawy dotyczące podatków gruntowego, od nieruchomości miejskich, od lokali i placów niezabudowanych i sprawy finansów samorządowych.

---

[1]) Art. 36—42 Ustawy z 11 sierpnia 1923 r. o tymczasowem uregulowaniu finansów komunalnych (Dz. Ust Nr. 94 poz. 747) i rozporządzenia Ministrów Spraw Wewnętrzn. i Skarbu z 22 grudnia 1926 roku i 10 lutego 1927 r. (Dz. Ust. Nr. 5 poz. 29 i Nr. 40 poz. 356 z 1927 r.).

[2]) W podatkach wymierzanych przez komisje szacunkowe, urzędy skarbowe i organa samorządowe zarządzanie odpisów z tytułu odwołań wskutek przeklasowania gruntów, klęsk elementarnych, nienależności podatku i t. p. załatwiają właściwe oddziały fachowe.

5. Oddział *bilansowy* załatwia w charakterze władzy pierwszej instancji sprawy wymiaru podatków należnych od spółek akcyjnych i innych osób prawnych. Oddziały bilansowe istnieją w wydziałach II-gich tych izb skarbowych, w których okręgach ilość spółek i innych osób prawnych, podlegających kompetencji izby jako pierwszej instancji, przekracza 50; w innych izbach oddziały bilansowe wchodzą w skład jednego z oddziałów jako specjalne referaty bilansowe. Organizację wewnętrzną oddziałów bilansowych (podział na referaty wymiarowy, rachunkowy i egzekucyjny, oddzielny dziennik podawczy) i tok postępowania w tych oddziałach określa szczegółowo instrukcja z 15 maja 1929 roku o ujednostajnieniu i uproszczeniu postępowania przy wymiarze i poborze podatków bezpośrednich (§§ 267—294) [1].

W izbach skarbowych, w których dla podatku gruntowego istnieją urzędy katastralne (lwowska, krakowska, poznańska, pomorska i wydział skarbowy województwa śląskiego) w skład wydziałów drugich wchodzą *oddziały VI-te—katastralne,* do których należą sprawy nadzoru nad czynnościami archiwów map, biur rekonstrukcyjnych i urzędów katastralnych (ewidencyjnych), a w szczególności perjodyczne rewizje tych biur i urzędów a ponadto piecza nad szkoleniem praktykantów miernictwa.

Kontrola czynności biur i urzędów katastralnych jest dokonywana 2—4 razy w roku, zależnie od potrzeby, przez *inspektorów katastralnych* i polega na sprawdzaniu:

a) konstrukcji pomiarów w polu (wyboru metody), dokładności pomiarów w polu, sposobu przedstawienia zbadanych na gruncie zmian w szkicach polowych i t. zw. indykacyjnych oraz w mapach katastralnych, sposobu oznaczenia parcel, obliczania powierzchni (metody i dokładności), dokładności instrumentów mierniczych;

---

[1]) Podatki wymierzane przez oddziały bilansowe pod względem wysokości sum zajmują dominujące stanowisko. W roku 1927/28 na ogólną sumę wymierzonego podatku przemysłowego od obrotu 334.612 tys. zł. wymiar dokonany przez wydziały bilansowe wynosił 73.330 tys. zł. t. j. 22%, a w podatku dochodowym na ogólną sumę 182.667 tys. zł. stanowił 59269 tys. zł. czyli 32½%. (Statystyka akcji wymiarowej i poborowej za r. 1927, wydanie Minist. Skarbu).

b) sporządzania arkuszy zgłoszeń, terminów oddawania ich do urzędów skarbowych i do sądów (hipotecznych), załatwiania zgłoszeń przez sądy i urzędy, podawania do wiadomości stron poczynionych zarządzeń, dokonania obwieszczeń o urzędowym pobycie inżyniera mierniczego w gminie, wezwań stron do stawiennictwa, terminów załatwiania zmian zgłaszanych do katastru i sposobu ich załatwienia, przebiegu postępowania i czynności, dokonywanych w gminach rewizyjnych;

c) przeprowadzania zmian w arkuszach gruntowych, protokółach parcelowych i spisach posiadaczy, co do przybytków i ubytków w powierzchni, co do zmian w uprawie i w dochodzie katastralnym i oddawania urzędom skarbowym zmienionych arkuszy dla sprostowania repartycji podatkowej;

d) zgodności katastru z księgami gruntowemi i zmian w mapach sądowych;

e) inwentarza urządzeń i operatów katastralnych i ich przechowywania;

f) wymierzania i poboru opłat taryfowych za pomiary i za przeprowadzanie zmian w katastrze;

g) stosunku służbowego urzędu katastralnego do innych urzędów i władz.

Praktykanci odbywają w ciągu dwóch sezonów prace polowe i w ciągu 6-ciu miesięcy praktykę biurową i są obowiązani wysłuchać szeregu wykładów z dziedziny skarbowości, nauki o katastrze gruntowym, prawa cywilnego i hipotecznego i ustaw drogowej, polnej, wodnej, o reformie rolnej i t. p., poczem składają egzamin praktyczny.

Oprócz czynności, o których była mowa, podzielonych, według rozporządzenia organizacyjnego z 20 czerwca 1927 roku pomiędzy pięć oddziałów, wydziały II-gie izb skarbowych prowadzą jeszcze do chwili obecnej *rachunkowość podatków bezpośrednich* w osobnych oddziałach rachunkowych.

Stosownie do przepisów, wydanych 26 czerwca 1922 r. [1]) prowadzenie ksiąg bierczych i ksiąg głównych podatków bezpośrednich stanowiło obowiązek urzędów skarbowych I instancji, a do wydziałów II-gich izb skarbowych należało prowadzenie zbiorowych ksiąg głównych. Rozporządzenie organizacyjne z 20 czerwca 1927 r. przekazało prowadzenie ksiąg bierczych danin publicznych i przymusowe ściąganie zaległości kasom skarbowym (§ 87), a dokonywanie systematycznej cenzury rachunkowej ksiąg podatkowych oraz dowodów usprawiedliwiających przypis i pobór wszelkich

[1]) Dz. Urzęd. Min. Skarbu Nr. 17 poz. 261.

danin publicznych—osobnym oddziałom kontroli podatków w wydziałach III-cich izb skarbowych. Postanowienie to napotkało na trudności przy wprowadzeniu go w życie, szczególnie z powodu nieprzygotowania personelu kasowego do czynności egzekucyjnych. Z tego powodu okólnikami ministerstwa skarbu z 1 września 1927 r. i z 21 marca 1928 r. polecono „utrzymać istniejące w łonie wydziałów II-gich (również i V-ch) osobne oddziały rachunkowe z dotychczasowym zakresem czynności" [1]).

Zgodnie zatem z przepisami o prowadzeniu rachunkowości podatków bezpośrednich z 26 czerwca 1922 r. [2]) oddział rachunkowy wydziału II-giego prowadzi zbiorową księgę główną podatków bezpośrednich dla całego okręgu izby na podstawie zestawień miesięcznych nadsyłanych przez urzędy skarbowe I-szej instancji oraz zarządzeń o przypisach i odpisach podatków; przed wciągnięciem do zbiorowej księgi głównej sum, wykazanych w zestawieniach miesięcznych, dokonuje ich porównania z danemi ksiąg przychodów, które prowadzi wydział III-ci (rachunkowo-kasowy), i wyrównuje ew. różnice, wreszcie sporządza ogólne zestawienia miesięczne dla całego okręgu izby skarbowej i przesyła je najpóźniej w dniu 20 miesiąca następnego po sprawozdawczym w jednym egzemplarzu ministerstwu skarbu, a w drugim—okręgowej izbie kontroli.

§ 4. **Wydział III-ci—rachunkowo-kasowy.**

Zakres czynności wydziałów III-cich izb skarbowych jest unormowany przepisami rachunkowo-kasowymi, wydanymi przez ministra skarbu w porozumieniu z najwyższą izbą kontroli 24 listopada 1921 roku [3]) i roz-

[1]) Moc obowiązująca okólników z 1 września 1927 r. L. D. K. 2723 W. A. K. i z 21 marca 1928 r. L. D. I. 1196/2/27 została ostatnio przedłużona do końca marca 1931 r. rozporządzeniem Ministra Skarbu z 25 kwietnia 1930 r. L. D. I. 593/2/30.

[2]) Znalazło ono potwierdzenie w instrukcji z 15 maja 1929 roku o ujednostajnieniu i uproszczeniu przepisów o wymiarze i poborze podatków bezpośrednich (§ 50).

[3]) Przepisy rachunkowo-kasowe zostały ogłoszone w Nr. 285 Monitora Polskiego i Nr. 45 Dzien. Urzęd. Min. Skarbu z 1921 r. z mocą obowiązującą od 1 stycznia 1922 r. Przepisy dla izb skarbowych stanowią odrębny rozdział II-gi i są zawarte w §§ 82—115. Zmiany późniejsze do sierpnia 1926 r. są uwzględnione w opracowaniu Jana Brzuzy, naczelnika wydz. admin. kasowej minist. skarbu (wydanie minist. skarbu rok 1926 str. 447).

porządzeniem ministra skarbu z 20 czerwca 1927 r. o organizacji i zakresie działania izb skarbowych i podległych im urzędów (§§ 31—41).

Czynności wydziałów III-cich mogą być ujęte w cztery grupy: a) sprawy organizacyjno-nadzorcze; b) rachunkowość administracyjna izby skarbowej; c) cenzura rachunkowa i księgowanie dochodów i wydatków budżetowych wszystkich władz i urzędów w okręgu izby i kontrola kredytów tym władzom i urzędom otwartych; d) cenzurowanie i księgowanie sum pozabudżetowych (obrotowych i obcych).

a) Sprawy *organizacyjno-nadzorcze* obejmują: dokonywanie niespodziewanych rewizji kas skarbowych, czuwanie nad odpowiednim doborem i należytem wyszkoleniem personelu kasowo-rachunkowego jako też nad rzeczowemi potrzebami kas i przedstawianie w tych przedmiotach wniosków wydziałowi ogólnemu izby skarbowej. Obowiązki te spoczywają na naczelniku wydziału; nadzwyczajnych rewizji dokonuje on osobiście, a w izbach, którym podlega znaczniejsza ilość kas, może posiadać ku pomocy 1 — 2 rewidentów, wyznaczanych przez prezesa izby na wniosek naczelnika z pośród urzędników wydziału III-go. Do grupy czynności, regulujących działalność kas skarbowych, zaliczyć należy również ustalanie dla nich maksymalnych zapasów kasowych i czuwanie nad odsyłaniem przez nie nadmiarów gotówki do banku polskiego i nad zasilaniem kas w gotówkę we właściwych terminach.

b) Jak już o tem była mowa, według obowiązujących przepisów z r. 1921 każda władza administrująca pewnym działem przychodów i dokonywująca wydatków w granicach otwartych jej kredytów (władza dysponująca), jest obowiązana prowadzić własną *rachunkowość administracyjną*.

Władze skarbowe, jako organy dysponujące w swym zakresie działania, dokonywują asygnowania *wydatków* i prowadzą ich rachunkowość na tych samych zasadach jak inne władze administracyjne. Czynności te należą do wydziału III-go i polegają: na sprawdzaniu rachunków

wszelkich wydatków dokonywanych przez izbę skarbową oraz podległe jej urzędy, w szczególności na prowadzeniu kart likwidacyjnych uposażeń personelu skarbowego w okręgu izby, rachunku zaliczek, ryczałtów, kosztów podróży służbowych i t. p., na wystawianiu poleceń wypłat (asygnacji), na prowadzeniu ksiąg rachunkowych, przepisanych dla władz administracyjnych (księgi: kredytów i wydatków budżetowych, sum depozytowych, funduszów specjalnych, zaliczek, wystawionych asygnacji, należytości biernych i księgi pomocnicze), na sporządzaniu wykazów zestawień i zamknięć rachunkowych w dziale wydatków. Podpisywanie asygnacji należy do naczelnika wydziału III-go w granicach upoważnienia, udzielonego mu przez prezesa izby, asygnacje podpisywane przez prezesa powinny być jednak kontrasygnowane przez naczelnika wydziału III-go lub jego zastępcę.

Natomiast w dziale *dochodów* czynności wydziału III-go dotyczą tylko cenzurowania uiszczeń (wpływów do kas skarbowych) wszelkich należności z działu ministerstwa skarbu. Księgowanie i kontrola zaległości wymiarów, przypisów i odpisów danin publicznych są dokonywane przez wydziały fachowe (podatków bezpośrednich, pośrednich i opłat skarbowych), na podstawie sprawozdań składanych im przez urzędy skarbowe pierwszych instancji [1]).

c) Najobszerniejszy dział czynności wydziałów III-cich stanowi *cenzura rachunkowa przychodów i rozchodów budżetowych* wszystkich władz i urzędów w okręgu izby, a w szczególności stała kontrola kredytów otwartych tym władzom i urzędom w izbie skarbowej ew. w kasach, jako też prowadzenie systematycznej rachunkowości (księgowanie przychodów i rozchodów budżetowych).

---

[1]) Chodzi tu głównie o podatki bezpośrednie, w których wymiar i ew. w nim zmiany, co do czasu a często i co do sum, nie pokrywają się z uiszczeniem; w dziale podatków pośrednich i opłat skarbowych (z wyjątkiem opłat od spadków, odroczeń i rozłożeń należności na raty) momenty wymiaru i uiszczenia są zazwyczaj jednoczesne.

W zakresie *przychodów budżetowych* wydział III-ci otrzymuje od kas skarbowych w pierwszych dniach każdego miesiąca: zeszyty wszystkich dzienników przychodu, dziennik zbiorowy, spisy wykazów szczegółowych, zakładanych dla każdego ministerstwa oddzielnie, a od władz, posiadających specjalne kasy państwowe (kolejowe, pocztowe, celne, leśne, żeglugi państwowej i t. p.) szczegółowe sprawozdania miesięczne o przychodach. Dzienniki i wykazy kasowe są poddawane ścisłej rewizji, (cenzurze rachunkowej), która polega: na sprawdzaniu prawidłowości wszystkich podsumowań i przeniesień; na porównaniu każdej pozycji wykazu szczegółowego z dowodem kasowym celem stwierdzenia, czy odnośna suma jest właściwie zarachowana; na ew. sprostowywaniu mylnych zarachowań; wreszcie na sprawdzaniu, czy ostateczne wyniki wykazów są zgodne z sumami dzienników przychodu tudzież dzienników zbiorowych [1]).

Po dokonaniu cenzury rachunkowej wpisuje się wyniki szczegółowych wykazów nadesłanych przez kasy skarbowe do ogólnej księgi przychodów budżetowych, w której zakłada się osobne konta dla każdej części budżetu państwowego (według ministerstw). Konta przychodowe są otwierane tylko według władz II ew. I instancji, znajdujących się w okręgu izby, administrujących właściwymi przychodami, bez podziału według działów, paragrafów i pozycji budżetu; podział ten stosuje się jedynie do wpływów budżetu ministerstwa skarbu [2]).

Z ogólnej księgi przychodów budżetowych sporządza się w dwóch egzemplarzach wyciągi miesięczne według przepisanego wzoru, wykazując w nich odrębnie wpływy do kas skarbowych i odrębnie wpływy do specjalnych kas państwowych; wyciągi te przesyła się do

[1]) § 84 przepisów rachunkowo-kasowych.

[2]) Rozporz. ministra skarbu z 11 stycznia 1925 r. L. D. K. 6219/24 W. A. K. Podziału wpływów według działów, paragrafów i pozycji budżetowych dokonują w swych rachunkach administracyjnych właściwe władze, jako bardziej powołane do klasyfikowania wpływów stosownie do ich charakteru.

dnia 25 miesiąca następującego po sprawozdawczym w jednym egzemplarzu ministerstwu skarbu, a w drugim okręgowej izbie kontroli; dzienniki i dowody kasowe izba skarbowa pozostawia u siebie do dyspozycji izby kontroli. Niezależnie od wyciągów miesięcznych sporządza się po upływie roku budżetowego i okresu ulgowego dla ministerstwa skarbu i okręgowej izby kontroli wyciągi roczne z ogólnej księgi przychodów budżetowych co do wszystkich części budżetu państwowego z podziałem na poszczególne władze.

W zakresie *rozchodów budżetowych* niezwłocznie po uchwaleniu budżetu państwowego władze centralne sporządzają terytorjalne etaty szczegółowe wydatków, które mają być uskuteczniane przez podległe im władze i urzędy w okręgach izb skarbowych, i przesyłają je ministerstwu skarbu a w odpisach właściwym władzom i urzędom dysponującym kredytami w okręgach izb. Ministerstwo skarbu, po sprawdzeniu i zaksięgowaniu etatów szczegółowych przez wydział centralnej księgowości, komunikuje etaty izbom skarbowym, które na ich podstawie otwierają kredyty władzom dysponującym nimi w ogólnej księdze kredytów i rozchodów budżetowych, podzielonej na tyle kont, ile podziałów na części (ministerstwa), działy, paragrafy i pozycje zawierają etaty szczegółowe. O wszelkich zmianach zachodzących w kredytach w ciągu okresu, na który są otwarte (przenoszeniach, wznowieniach, zamknięciu kredytu) izba skarbowa otrzymuje zawiadomienia od władz dysponujących kredytami (wzgl. przy wznowieniach od kas skarbowych) i uwidacznia je w odpowiednich rubrykach księgi kredytów i rozchodów.

W razie nieuchwalenia budżetu we właściwym terminie są przesyłane prowizoryczne etaty szczegółowe. W związku z miesięcznem otwieraniem kredytów przez ministra skarbu izby otrzymują szczegółowe etaty wydatków co miesiąc. Okręgowe władze, dysponujące kredytami, mogą je realizować przez asygnowanie wydatków i w tym celu bądź przesyłają asygnacje izbie skarbowej celem upoważnienia do wypłaty właściwej

kasy skarbowej stosownie do żądania władzy dysponującej, bądź mogą otwarte im kredyty rożdzielać częściowo lub całkowicie pomiędzy podległe urzędy niższych instancji i otwierać im kredyty we właściwych terytorjalnie kasach za pośrednictwem izby skarbowej. Ze względu na uproszczenie rachunkowości dogodniejszym jest pierwszy sposób asygnowania wydatków.

Postępowanie przy cenzurowaniu wykazów szczegółowych i dowodów rozchodowych, nadsyłanych izbie przez kasy skarbowe, jest analogiczne z procedurą stosowaną do przychodów. Miesięczne sumy rozchodów wpisuje się do odpowiednich rubryk księgi kredytów po uprzedniem podsumowaniu pozycji kredytowych i wyprowadza się pozostałości kredytów. Po dokonaniu zamknięcia rachunków miesięcznych wyciągi z księgi kredytów i rozchodów budżetowych przesyła izba ministerstwu skarbu i okręgowej izbie kontroli. Oprócz wykazów miesięcznych sporządza się dla tychże władz po upływie roku budżetowego i okresu ulgowego wyciąg roczny, zawierający ogólne sumy kredytów za cały rok łącznie z okresem ulgowym i zmiany w nich dokonane tudzież wszystkie wydatki i pozostałości wygasłych kredytów.

d) Osobny dział stanowi *rachunkowość sum obrotowych.* Należą do nich:

a) t. zw. sumy obce — pozabudżetowe — jako to: depozyty (kaucyjne i inne), sumy komunalne, fundusze specjalne (dodatki do podatku przemysłowego na rzecz szkół zawodowych i izb przemysłowo-handlowych, podatek od lokali i placów niezabudowanych pobierany na rzecz funduszów rozbudowy miast i kwaterunku wojskowego i t. p.);

b) sumy rachunków bieżących, które mogą być otwierane w kasach władzom i urzędom państwowym, związkom samorządowym i innym, w szczególności na prowadzenie przedsiębiorstw, zgodnie z przepisami z 29 lipca 1929 r. [1]);

[1]) Rozporządzenie ministra skarbu w porozumieniu z Najwyższą Izbą Kontroli (Dz. Urzęd. Min. Skarbu Nr. 30/1929 r. poz. 334).

c) obroty państwowymi papierami procentowymi (sprzedaż i skup obligacji, realizowanie kuponów i t. p.);

d) sumy obrotowe w ściślejszem znaczeniu: obroty między kasami, przelewy do banku polskiego lub z banku do kas, zwroty na wznowienie kredytów, zwroty nadpłat lub wypłat, sprostowania mylnych zarachowań, obroty zaliczek na płace funkcjonarjuszów państwowych i t. p. [1]).

Podobnie jak w sumach budżetowych, wydział III-ci izby skarbowej dokonywa cenzurowania dowodów kasowych, odnoszących się do sum obcych i obrotowych i prowadzi systematyczną rachunkowość tych sum w specjalnych księgach—ogólnej i kontowej.

Do wydziału III-go należy także prowadzenie kontroli znaków wartościowych na podstawie otrzymywanych z ministerstwa skarbu wykazów znaków, dostarczonych bezpośrednio kasom na ich zamówienie, tudzież miesięcznych sprawozdań kas o przychodzie i rozchodzie tych znaków.

Rezultaty całej rachunkowości wydziału III-go skupiają się w miesięcznych zestawieniach obrotów kas państwowych (skarbowych i specjalnych). Obejmują one wszelkie przychody i rozchody wszystkich kas w okręgu izby w miesiącu sprawozdawczym, pozostałości kasowe z poprzedniego miesiąca i zapas kasowy (pozostałość z końcem miesiąca sprawozdawczego). Wyciąg z zestawienia w sumach ogólnych z każdej przedziałki (rubryki) wysyła izba skarbowa do centralnej księgowości ministerstwa skarbu na dzień 25 miesiąca następnego po sprawozdawczym.

Niezależnie od tego, celem przyspieszenia akcji dostarczenia co miesiąc ministerstwu skarbu danych o obrotach kasowych zostały wprowadzone w r. 1923 [2]), skrócone sprawozdania w formie pasków, zawierających ostateczne podsumowania miesięczne, które kasy prze-

---

[1]) J. Brzuza w załączniku Nr. 24 (część I. B. wymienia 42 różnych rodzajów sum obcych i obrotowych j. w. str. 386—388).

[2]) Okólnik z 23 kwietnia 1923 r. L. 2149.

syłają izbie skarbowej w dniu 1 każdego miesiąca, a izba je zestawia i ogólny rezultat—również w formie pasku—terminowo przesyła centralnej księgowości na dzień 9 każdego miesiąca. Na podstawie tych danych ministerstwo skarbu jest w stanie ogłaszać w pierwszej połowie każdego miesiąca tymczasowe sprawozdania o obrotach kas i o wpływach danin publicznych.

Stosownie do rodzajów czynności wydziały III-cie izb skarbowych posiadają cztery oddziały, nielicząc oddziału kontroli podatków, który do chwili obecnej wchodzi jeszcze w skład wydziału II-go: 1) asygnowań (rachunkowość administracyjna izby oraz podległych jej urzędów), 2) dochodów budżetowych, 3) rozchodów budżetowych, 4) sum obcych i obrotowych, przyczem rachunkowość znaków wartościowych należy do oddziału *ad. 2,* a sporządzanie ogólnych zestawień obrotów kasowych—do oddziału *ad. 4.*

W izbach skarbowych, posiadających wydziały VI-te emerytur i rent inwalidzkich (Warszawa, Poznań, Lwów i Kraków), do których należy tylko *wymierzanie* emerytur i rent, istnieją w wydziałach III-cich osobne oddziały, wykonywujące czynności związane z *likwidowaniem* (obliczaniem) emerytur i rent, przekazywaniem ich odbiorcom za pośrednictwem pocztowej kasy oszczędności i z kontrolą prawidłowości wypłat tak co do osób uprawnionych jak i co do wysokości należnych im kwot.

§ 5. **Wydział IV-ty — akcyz i monopolów państwowych.**

Z charakteru podatków spożywczych wynika, iż administracja akcyz i monopolów państwowych za główny obowiązek mieć musi stałą i nieustanną kontrolę produkcji i obrotu artykułów, podatkom tym podlegających, samo bowiem obliczanie podatków jest stosunkowo proste i nie nastręcza tych trudności, jak wymiar podatków bezpośrednich.

Do wydziałów IV-tych izb skarbowych należy zatem przedewszystkiem nadzór nad należytem funkcjonowaniem kontroli produkcji i obrotu opodatkowanych arty-

kułów, a w związku z tem przestrzeganie zachowywania przepisów o produkcji i obrocie i stosowanie sankcji karnych za ich przekroczenia, następnie decydowanie spraw wynikających bądź z tytułu kontroli bądź z przepisów o poborze podatków, wreszcie prowadzenie rachunkowości administracyjnej podatków spożywczych.

1) W zakresie *nadzoru* nad funkcjonowaniem aparatu kontroli rozporządzenie organizacyjne z 20 czerwca 1927 r. wkłada na naczelnika wydziału IV-go, oprócz ogólnego kierownictwa, obowiązki: a) dokonywania osobiście i za pośrednictwem rewizorów akcyzowych rewizji miejsc wyrobu i sprzedaży artykułów podległych opłatom akcyzowym i monopolowym; b) sprawdzania prawidłowego działania kontrolnych przyrządów mierniczych; c) kontrolowania czynności podwładnych urzędników akcyzowych i organów kontroli skarbowej; d) wydawania im pouczeń o stosowaniu przepisów akcyzowo-monopolowych i lustrowania czynności kancelaryjnych urzędów akcyz i monopolów, inspektorów akcyzowych i innych urzędników kontroli.

Obowiązki powyższe, które naczelnik wydziału przy innych swych zajęciach może pełnić tylko w ramach ogólnych, ciążą przedewszystkiem na osobnych fachowych lustratorach, urzędujących w liczbie 2 do 3 w wydziałach IV-tych—t. zw. *rewizorach akcyzowych.* Są to urzędnicy VI-go stopnia służbowego; wymagane jest od nich wyższe wykształcenie (o ile możności technologiczne) i dłuższa praktyka. Czynności rewizorów określają szczegółowo § 11 — 13 rozporządzenia ministra skarbu z 4 listopada 1927 roku o organizacji kontroli skarbowej [1]).

Przy wykonywaniu nadzoru *nad zakładami* przemysłowymi i handlowymi, podlegającymi opłatom akcyzowym i monopolowym, rewizorowie mają dawać baczenie na to, aby: przyrządy i naczynia fabrykacyjne były należycie wymierzone i ocechowane, aparaty kontrolne działały prawidłowo, postępowanie techniczne było zgodne z przepisami i deklaracją przedsiębiorcy, zapasy produktów odpowiadały

[1]) Dzien. Urzęd. Min. Skar. Nr. 36 poz. 379.

sumom ksiąg rachunkowych, wyroby pod względem jakości nie przekraczały dopuszczalnych wahań (np. przepisanej mocy alkoholu wzgl. miary płynu); dalej, aby książki obrachunkowe i magazynowe były przepisowo prowadzone, zakredytowane opłaty akcyzowe w terminach uiszczane, pomieszczenia były oznaczone napisami na zewnątrz, lokale na składy wyrobów odpowiadały swemu przeznaczeniu, wreszcie aby w zakładach handlowych i miejscach sprzedaży prowadzono zapiski rewizyjne i nie wykonywano w nich sprzedaży artykułów nieobjętych koncesją i patentem akcyzowym.

Pod względem nadzoru nad urzędami akcyz i monopolów i nad kontrolą skarbową rewizorowie powinni czuwać, aby liczba urzędników odpowiadała ilości dokonywanych prac, a podział czynności był racjonalny, aby dzienniki, akta i inwentarze naczyń i przyrządów kontrolnych, stanowiących własność skarbu państwa, były prawidłowo prowadzone, aby urzędy akcyz i monopolów utrzymywały dokładne wykazy płatności należnych opłat i dodatkowych opodatkowań, aby sprawy karne były prowadzone zgodnie z przepisami ustawy karnej skarbowej i rozporządzeń wykonawczych do niej (obowiązek ten ciąży także na kierowniku oddziału karnego); dalej powinni dopilnowywać, aby podział okręgu akcyzowego na obwody kontrolne i rejony służbowe był celowy i równomierny, a ilość rewidentów dostateczna, aby naczelnicy urzędów i inspektorowie akcyzowi dokonywali rewizji zakładów przemysłowych i handlowych, podlegających opłatom akcyzowym i monopolowym, i umiejętnie kierowali podwładnym personelem, wreszcie aby inspektorowie i inni urzędnicy kontroli prowadzili dzienniki i wykazy służbowe.

Rewizorowie są obowiązani sporządzać sprawozdania z działalności służbowej naczelników urzędów akcyz i monopolów i inspektorów kontroli skarbowej i prowadzić dzienniki swych własnych czynności według przepisanej formy.

Kontrola przedsiębiorstw i handlu oraz lustracja organów kontroli skarbowej mają być przedsiębrane niespodziewanie. Do pomocy przy kontroli przedsiębiorstw wolno jest rewizorowi powołać właściwego inspektora lub jednego z podwładnych mu urzędników. Jeżeli podczas objazdu rewizor zauważy, iż wykonanie zarządzenia wydanego przez izbę skarbową bądź przez urząd akcyz i monopolów, grozi widoczną szkodą dla interesów skarbu, to może wstrzymać lub zmienić wykonanie takiego zarządzenia, donosząc o tem niezwłocznie izbie skarbowej. Na swych pismach rewizorowie mogą używać pieczęci urzędowej.

Izba skarbowa dzieli między rewizorów akcyzowych rejony objazdowe i poszczególne czynności, mając przytem na względzie, aby się odpowiednio zmieniali i aby każdy z nich mógł poznać wszystkich urzędników kontroli skarbowej oraz stosunki na całym obszarze izby. Przed rozpoczęciem objazdu rewizor powinien omówić plan zamierzonej podróży z naczelnikiem wydziału IV-go i zastosować się do jego wskazówek.

Oprócz rewizorów akcyzowych naczelnik wydziału IV-go ma jeszcze do pomocy w nadzorze osobny organ— *brygadę lotnej kontroli.* Istnienie tego organu jest przewidziane w § 8 rozporządzenia ministra skarbu z 4 listopada 1927 r. o organizacji kontroli skarbowej, a jego funkcje określa bliżej regulamin służbowy z 20 września 1929 r. [1]).

Brygady lotnej kontroli mają obowiązki śledcze jako to wykrywanie wszelkich przekroczeń skarbowych w dziedzinie akcyz i monopolów, a w szczególności przeprowadzanie poufnych dochodzeń w sprawach o nadużycia—w ważniejszych i niecierpiących zwłoki wypadkach. Brygada lotnej kontroli składa się z 2 do 5 urzędników kontroli skarbowej, mianowanych przez prezesa izby na wniosek naczelnika wydziału IV-tego z pośród starszych służbą, doświadczonych, sumiennych i bezwzględnie zaufania godnych kandydatów. Kierownik brygady, wyznaczony na to stanowisko przez prezesa izby, podlega bezpośrednio naczelnikowi wydziału IV-go: od niego otrzymuje polecenia służbowe i składa mu sprawozdania z działalności brygady. Przy pełnieniu czynności członkowie brygady korzystają ze wszelkich praw, przysługujących organom kontroli; protokóły karne powinni przesyłać urzędom akcyz i monopolów, a sprawozdania o dostrzeżonych usterkach w przedsiębiorstwach lub o nieprawidłowościach w działalności organów skarbowych składać naczelnikowi wydziału IV-go; mają obowiązek prowadzenia dzienników służbowych, które kierownik przedstawia co miesiąc naczelnikowi wydziału; ponadto kierownik prowadzi dziennik spraw otrzymanych do załatwienia, inwentarz przyborów kontrolnych, znajdujących się w posiadaniu brygady, i wykaz wykrytych przekroczeń i zajętych (aresztowanych) przedmiotów.

W związku z czynnościami nadzorczemi, wykonywanemi bądź bezpośrednio przez wydział IV-ty izby

[1]) Dz. Urzęd. Min. Skarbu Nr. 26 poz. 290.

skarbowej bądź za pośrednictwem podwładnych jej niższych organów, pozostają *sprawy organizacyjne* kontroli skarbowej. Pod tym względem wydział IV-ty ma obowiązek starania się o dobór odpowiedniego personelu, o jego wyszkolenie, należyte rozmieszczenie organów kontroli i czuwanie nad ich wyjazdami służbowymi, które z natury rzeczy są nader częste. Do wydziału należy zatem sprawdzanie rachunków kosztów podróży i djet urzędników akcyzowych i kontroli skarbowej w okręgu izby pod względem merytorycznym t. j. stwierdzanie potrzeby wyjazdu i czasu jego trwania; likwidowania i asygnowania kosztów dokonywa wydział rachunkowo-kasowy.

2) Rygorystyczne przepisy o produkcji i obrocie artykułów, podległych opłatom akcyzowym i monopolowym, i ścisły nadzòr nad ich zachowywaniem powodują wszczynanie bardzo licznych *spraw karnych skarbowych.*

Stosownie do przepisów ustawy karnej skarbowej z 2 sierpnia 1926 r. [1]) i rozporządzenia ministrów skarbu i sprawiedliwości z 15 listopada 1926 r. o wykonaniu rzeczonej ustawy [2]) do izb skarbowych (w wydziałach IV-tych) należy: rozstrzyganie zażaleń na orzeczenia karne urzędów akcyz i monopolów i decydowanie w pierwszej instancji spraw o przestępstwa, za które prócz ew. konfiskaty przedmiotu przestępstwa, grozi komukolwiek z obwinionych kara pieniężna, przewyższająca 1000 zł. Przeprowadzanie śledztwa we wszystkich sprawach należy w zasadzie do urzędów I-szej instancji, jednak w sprawach szczególniejszej wagi może izba skarbowa sama przeprowadzić śledztwo bądź na wniosek urzędu I-ej instancji bądź z własnej inicjatywy, i w tych wypadkach rozstrzygnięcie sprawy należy zawsze do izby skarbowej. Ponieważ wysokość kar pie-

---

[1]) Dz. Ust. Nr. 105 poz. 609 p. także nowele wydane w formie rozporządzeń Prezydenta Rzplitej z 24 czerwca 1927 r. o zmianie art. 22, 48 i 230 ustawy karnej skarbowej (Dz. Ust. Nr. 60 poz. 526) i z 24 lutego 1928 r. o zmianie art. 19, 211 i 213 (Dz. Ust. Nr. 21 poz. 178).

[2]) Dz. Ust. Nr. 120 poz. 693 p. także instrukcję dla oddziałów karnych z 18 października 1929 r. (Dz. Urz. Min. Skarbu Nr. 30 poz. 324).

niężnych rzadko przewyższa sumę 1000 zł., więc ilość spraw rozstrzyganych przez izbę skarbową w pierwszej instancji jest stosunkowo niewielka, natomiast liczba zażaleń jest bardzo znaczna [1]).

Oprócz rozstrzygania spraw karnych, wchodzących w zakres kompetecji władz skarbowych, władze te mają także obowiązek uczestniczenia w postępowaniu karnem przed sądami, właściwymi do rozstrzygania spraw o przestępstwa, zagrożone karą pozbawienia wolności. W takich sprawach władza skarbowa w osobie swego pełnomocnika ma prawo informowania się o ich przebiegu, stawiania wniosków co do wszelkich wogóle decyzji sądowych i zaskarżenia wyroków; ponadto, jeśli prokurator nie znajduje powodu do ścigania, władza skarbowa może sama złożyć sądowi wniosek o zarządzenie rozprawy głównej i w tym wypadku konieczna jest obecność na rozprawie pełnomocnika władzy skarbowej.

We wszelkich ważniejszych sprawach karnych o przestępstwa z zakresu akcyz i monopolów, które się toczą przed sądami okręgowymi, pełnomocnikiem władzy skarbowej jest zazwyczaj kierownik oddziału spraw karnych w wydziale IV-tym izby skarbowej; w sprawach przekazanych sądom powiatowym wzgl. grodzkim [2]) jako pełnomocnik może być delegowany w razie potrzeby także inny urzędnik akcyzowy.

Na zasadzie art. 69 ustawy karnej skarbowej i rozporządzenia ministerstwa skarbu z 21 grudnia 1926 r. [3])

---

[1]) Spraw rozstrzyganych przez izbę w pierwszej instancji bywa kilkadziesiąt rocznie, zażaleń zaś rozstrzyganych w drugiej instancji po 2 do 3 tysięcy.

[2]) Rozporządzeniem ministra sprawiedliwości w porozumieniu z min. skarbu z 20 czerwca 1927 r. (Dz. Ust. Nr. 61 poz. 542) przestępstwa przewidziane w art. 84, 90 ustęp 1 i 101 ustawy karnej skarbowej zostały przekazane do właściwości sądów pokoju i powiatowych; rozporządzenie z 23 listopada 1929 roku (Dz. Ust. Nr. 87 poz. 657) przekazało ponadto sądom grodzkim sprawy przewidziane w art. 144 ustępy 1 i 2 i w art. 145 ust. karn. skarb.

[3]) P. okólnik ministerstwa skarbu z 21 grudnia 1926 roku o karach umownych (Dz. Urz. Min. Skarbu Nr. 2/27 r. poz. 18). Ilość spraw o stosowaniu kar umownych jest dość znaczna (tysiąc kilkaset do dwóch tysięcy rocznie).

do urzędów akcyzowych i wydziałów IV-tych izb skarbowych należy też orzecznictwo administracyjne w sprawach o naruszenie niektórych przepisów o koncesjonowanej sprzedaży wyrobów tytoniowych, polegające na stosowaniu do koncesjonarjuszy kar umownych, zastrzeżonych w koncesjach. Sprawy takie, o ile chodzi o hurtownie tytoniowe, rozstrzyga izba skarbowa w pierwszej instancji, a o ile dotyczą sprzedaży detalicznej — urzędy akcyz i monopolów, odwołania zaś od orzeczeń urzędów decyduje izba jako druga instancja.

Poza czynnościami, wynikającemi z przepisów ustawy karnej skarbowej, wydziały IV izb skarbowych a w szczególności kierownicy oddziałów karnych mają obowiązek — na zasadzie § 47 rozporządzenia organizacyjnego z 27 czerwca 1927 r. — czuwania w drodze nadzoru nad prawidłowem załatwianiem spraw karnych przez urzędy akcyz i monopolów i w tym celu dokonywują od czasu do czasu lustracji tych spraw i udzielają referentom karnym w urzędach odpowiednich wskazówek i pouczeń.

W związku ze sprawami karno-skarbowemi pozostaje przewidziane w art. 240 ustawy *przyznawanie nagród* za przyczynianie się do wykrycia przestępstw, podlegających ustawie karnej skarbowej. Pod tym względem obowiązują obecnie przepisy rozporządzenia ministra skarbu z 6 marca 1930 roku [1]).

Nagrody są przyznawane za przyczynianie się do wykrycia przestępstw, pociągających za sobą uszczuplenie dochodu skarbowego albo naruszenie zakazu przywozu, wywozu lub przewozu towaru (przestępstwa przeciw ustawom celnym), za wykrycie innych przestępstw nagrodę może wyjątkowo przyznać tylko ministerstwo skarbu. Do nagrody dopuszcza się osoby, które współdziałały fizycznie w ujęciu przestępcy lub przedmiotu przestępstwa wzgl. które doniosły władzy o przestępstwie, dzięki czemu zostało ono wykryte. Przy oznaczaniu wysokości nagrody uwzględnia się wysokość szkody, wyrządzonej lub mogącej być wyrządzoną skarbowi Państwa, jako też energję i trudy osoby, która się przyczyniła do wykrycia przestępstwa,

---

[1]) Dz. Urzęd. Min. Skarbu Nr. 10 poz. 184.

najwyższa jednak kwota nagrody nie może przewyższać 75% wartości szkody, o ile ona może być dokładnie lub w przybliżeniu obliczona. Nagrody za wykrycie przestępstw przeciw przepisom akcyzowym i monopolowym udziela izba skarbowa na wniosek właściwego urzędu akcyz i monopolów, a o ile wartość szkody przewyższa 1000 zł.—ministerstwo skarbu na wniosek izby. Wnioski o przyznawanie nagród powinny być przedstawiane przez władze I instancji w dwutygodniowym terminie, licząc od dnia otrzymania przez tę władzę protokółów karnych lub doniesień o popełnionem przestępstwie, a izba skarbowa jest obowiązana w terminie siedmiu dni od daty wpłynięcia wniosku wydać we własnym zakresie działania decyzję, która jest ostateczną, lub wystąpić z wnioskiem do ministerstwa skarbu w razie, gdy sama nie jest kompetentną do przyznania nagrody [1]).

3) W obszernym dziale *orzecznictwa*, dotyczącego podatków pośrednich i monopolów państwowych, wydziały IV izb skarbowych załatwiają szereg czynności urzędowych, zastrzeżonych ich kompetencji we właściwych ustawach i rozporządzeniach wykonawczych. W ogólności do izb skarbowych należy: 1) rozkładanie na raty grzywien, nałożonych w drodze administracyjnej i karnoskarbowej, bez względu na łączną ich kwotę, na okres do 6-iu miesięcy; 2) umarzanie nieściągalnych należności skarbowych nieprzewyższających w podatku wzgl. opłacie monopolowej 1000 zł., a w grzywnach 5000 zł.; 3) załatwianie próśb o zwroty nadpłat w podatkach pośrednich i opłatach monopolowych; 4) kredytowanie podatków i opłat w sumach ponad 5000 zł. na warunkach określonych we właściwych ustawach, przestrzeganie należytego zabezpieczenia kredytów i prowadzenie ścisłej ich kontroli; 5) zezwalanie — za zgodą ministerstwa skarbu — na odraczanie terminów płatności zakredytowanych należności; 6) nadawanie koncesji na sprzedaż wyrobów alkoholowych i artykułów monopolowych z zachowaniem warunków przewidzianych w ustawach i rozporządzeniach.

---

[1]) W praktyce nagrody za wykrycie przestępstw natury akcyzowo-monopolowej przypadają przeważnie urzędnikom kontroli skarbowej, częściowo także funkcjonarjuszom policji państwowej.

Poszczególne ustawy i rozporządzenia wkładają na izby skarbowe następujące obowiązki:

a) Na zasadzie rozporządzenia Prezydenta Rzplitej z 26 marca 1927 r. *o monopolu spirytusowym* [1]) i rozporządzenia wykonawczego ministra skarbu z 7 lutego 1928 r. [2]) izby skarbowe (wydziały IV-te):

1. rozstrzygają ostatecznie odwołania od orzeczeń urzędów akcyz i monopolów w sprawach, należących do właściwości tych urzędów;

2. określają ilość i terminy czynności kontrolnych, o ile nie są one ustalone w przepisach szczegółowych;

3. zarządzają przygotowanie formularzy i ksiąg dla przedsiębiorstw;

4. zwalniają przedsiębiorców od uiszczania należności za dopuszczalne ubytki spirytusu, jeśli powstały one wskutek siły wyższej lub zdarzeń, których nie można było przewidzieć, ani im zapobiec;

5. przedstawiają dyrekcji monopolu spirytusowego z odpowiednimi wnioskami deklaracje gorzelni przemysłowych o zapotrzebowaniu spirytusu własnego odpędu do celów własnego gospodarstwa;

6. zarządzają zamknięcie gorzelni nieczynnych w ciągu czterech następujących po sobie kampanii;

7. orzekają o utracie przez gorzelnię charakteru rolniczego;

8. wydają gorzelniom spółkowym pozwolenia na przerób nabytych ziemniaków;

9. przedstawiają ministrowi skarbu ze swym wnioskiem podania o zezwolenie na wybudowanie nowych gorzelni;

10. rozdzielają wojewódzkie prawa odpędu między gorzelnie przemysłowe na podstawie instrukcji, stanowiącej załącznik do § 110 rozporządzenia wykonawczego;

11. sprawdzają i przedstawiają ministrowi skarbu prośby o podwyższenie prawa odpędu, jako też o pozwolenie na przelew prawa odpędu na inną gorzelnię;

12. orzekają o zmniejszeniu prawa odpędu po otrzymaniu wiadomości o przeprowadzonej parcelacji majątku, posiadającego gorzelnię;

13. obliczają przeciętną w każdem województwie podstawową cenę monopolową za 1 hl. spirytusu przy pomocy komisji w tym celu zorganizowanej zgodnie z § 144 rozp. wykon.;

---

[1]) Dz. Ust. Nr. 32 poz. 289.

[2]) Dz. Ust. Nr. 60 poz. 556.

14. sprawdzają i aprobują w porozumieniu z władzą przemysłową plany budowli i urządzenia wewnętrznego gorzelni, mogą przytem zwalniać posiadaczy nieprzebudowanych (starych) gorzelni jako też gorzelni owocowych od zmiany niektórych urządzeń, o ile da się to pogodzić z wymaganiami kontroli;

15. czuwają nad przedstawianiem przez dzierżawców gorzelni odpowiedniego zabezpieczenia;

16. otrzymują zawiadomienia o przerwach w ruchu gorzelni;

17. sprawdzają nadsyłane im co miesiąc przez kierowników gorzelni i zaświadczone przez urzędnika kontroli skarbowej odpisy księgi produkcyjnej i magazynowej;

18. zezwalają przedsiębiorcom *drożdżowni* i składnic drożdży na skredytowanie podatku od drożdży prasowanych na warunkach podanych w § 236 rozp. wykon.;

19. wydają zaświadczenia osobom, trudniącym się importowaniem drożdży z zagranicy;

20. udzielają zezwoleń na wywóz drożdży prasowanych poza obszar celny Państwa lub do W. M. Gdańska z uwolnieniem lub za zwrotem podatku spożywczego i mogą zwalniać eksporterów od złożenia zabezpieczenia;

21. zatwierdzają akta weryfikacyjne wolnych składów spirytusu i wyrobów wódczanych;

22. przedstawiają ministrowi skarbu do decyzji podania o zezwolenie na otwarcie fabryki *wódek gatunkowych* z opinją o osobie petenta;

23. udzielają pozwoleń: a) na posiadanie przez fabryki wódek gatunkowych — oddziałów fabrykacyjnych w obrębie tej samej miejscowości; b) na oczyszczanie i rozlew spirytusu pejsachowego poza obrębem gorzelni pejsachowych; c) na sprzedaż wszelkich napojów alkoholowych z zachowaniem przepisów ustawy z 23 kwietnia 1920 r. o ograniczeniach w sprzedaży i spożyciu napojów alkoholowych [1]), zasięgając o osobie petenta opinji powiatowej władzy administracji ogólnej;

24. zezwalają na ulgi w stosowaniu przepisów o urządzeniu zakładów sprzedaży napojów alkoholowych— w porozumieniu z wojewódzkiemi władzami administracji ogólnej;

25. udzielają prywatnym przedsiębiorstwom spedycyjnym pozwoleń na przewóz spirytusu i wyrobów wódczanych i mogą cofać takie pozwolenia;

26. wydają pozwolenia: a) na pobór i skażanie (denaturowanie) spirytusu szczególnymi środkami skażającymi,

---

[1]) Dzien. Ustaw Nr. 35/1922 r. poz. 299.

a także ogólnym środkiem, jeżeli denaturat ma być użyty na własne potrzeby gorzelni rolniczej; b) na rozlew poza wytwórnią wody kolońskiej i t. p. wyrobów ze spirytusu; c) na wyrób eterów etylowych ze spirytusu, otrzymywanego po zniżonej cenie; d) na pobór spirytusu do wyrobów kosmetycznych i dla instytucji wojskowych na cele wojskowo - techniczne;

27. przyjmują, opinjują i przedstawiają dyrekcji monopolu spirytusowego podania *octowni* o prawo pobierania spirytusu do wyrobu octu i na podstawie zawiadomienia dyrekcji wydają octowniom odpowiednie zaświadczenia;

28. czuwają nad zabezpieczeniem należności monopolowych w sposób przewidziany w §§ 60 i 61 rozp. wykon.

Oprócz spraw powyżej wymienionych do wydziałów IV-tych izb skarbowych należą jeszcze niektóre czynności, przewidziane w przepisach z 18 grudnia 1925 r. o współdziałaniu urzędników skarbowych z działu podatków pośrednich w nadzorze nad przedsiębiorstwami i zakładami dyrekcji państwowego monopolu spirytusowego [1]), a mianowicie: 1) ustanawianie w państwowych wytwórniach wódek i rektyfikacjach spirytusu urzędników skarbowych dla stałego urzędowania celem nadzoru; 2) badanie spraw spornych między urzędnikami kontroli skarbowej i monopolu i przedstawianie ich dyrekcji P. M. S. z odpowiednimi wnioskami; 3) mianowanie dwóch urzędników skarbowych do komisji rewizyjnych przeprowadzających miesięczne wzgl. kwartalne rewizje obrachunkowe w wytwórniach i rektyfikacjach P. M. S.; 4) uczestniczenie w osobach rewizora akcyzowego i dwóch innych urzędników skarbowych w rewizjach generalnych (rocznych) jako też w osobach prezesa izby, naczelnika wydziału IV-ego i rewizora akcyzowego—w rewizjach nadzwyczajnych (niespodziewanych); 5) przedstawianie dyrekcji P. M. S. co miesiąc odpisów z księgi uwag i spostrzeżeń rewizyjnych.

b) Zakres kompetencji izb skarbowych w dziedzinie *monopolu tytoniowego* jest znacznie szczuplejszy z tego powodu, iż produkcja i magazynowanie wyrobów tytoniowych koncentruje się wyłącznie w wytwórniach i składach rządowych. Udział władz akcyzowych dotyczy więc w nieznacznej tylko mierze nadzoru nad plantacjami tytoniu [2]),

---

[1]) Monitor Polski Nr. 2/1926 r. poz. 6.

[2]) Według rozporządzenia ministra skarbu z 23 stycznia 1930 roku w przedmiocie uprawy tytoniu w r. 1930 (Dz. Ust. Nr. 13 poz. 98) do udzielania pozwoleń na uprawę tytoniu są uprawnione urzędy wykupu tytoniu a do wykonywania nadzoru nad uprawą tytoniu—urzędy i zakłady monopolu tytoniowego i podległe im organa nadzorcze (instruktorzy) oraz władze skarbowe z działu akcyz i monopolów i organa wykonawcze tych władz. Rozgraniczenie kompetencji dotychczas nie nastąpiło.

a główne polega na czuwaniu nad sprzedażą wyrobów tytoniowych przez koncesjonarjuszów prywatnych.

Przepisy o koncesjach na sprzedaż wyrobów tytoniowych, wielokrotnie zmieniane i uzupełniane, są obecnie uregulowane rozporządzeniami ministra skarbu, wydanemi na zasadzie ustawy o monopolu tytoniowym z 1 czerwca 1922 r., a mianowicie: rozp. z 19 września 1927 r. [1]) o kompetencji władz skarbowych do nadawania i cofania koncesji na sprzedaż wyrobów tytoniowych, rozp. z 29 września 1928 r. [2]) o przyznawaniu koncesjonowanym sprzedawcom wyrobów tytoniowych kredytu na pobór tych wyrobów i rozp. z 31 stycznia 1929 r. o udzielaniu pozwoleń na sprzedaż wyrobów tytoniowych specjalnych i importowanych [3]).

Prawo nadawania koncesji na detaliczne sprzedaże wyrobów tytoniowych przysługuje urzędom akcyz i monopolów, a zażalenia na ich decyzje mogą być rozpatrywane przez izby skarbowe wedle ich uznania; koncesje na hurtową sprzedaż nadają izby skarbowe, a zażalenia decyduje ministerstwo skarbu. Przeciw cofnięciu koncesji przysługuje stronie odwołanie, które rozstrzyga izba skarbowa, jeśli chodzi o sprzedaż detaliczną, a dyrekcja monopolu tytoniowego w razie cofnięcia koncesji na sprzedaż hurtową. Ogólny nadzór nad sprawami wszelkich koncesji sprawuje osobny referat w departamencie akcyz i monopolów ministerstwa skarbu.

Pozwoleń na sprzedaż specjalnych wyrobów tytoniowych udzielają izby skarbowe według swobodnego uznania niektórym samoistnym sklepom tytoniowym (§ 1 rozporz. z 31/I 1929 r.) i domowym sprzedażom papierosów i cygar (np. w restauracjach); wyroby tytoniowe importowane sprzedają zasadniczo tylko skarbowe sklepy pol. mon. tyt., ale na wniosek izby skarbowej dyrekcja M. T. może zezwolić na sprzedaż wyrobów importowanych także koncesjonarjuszowi, posiadającemu prawo sprzedaży wyrobów specjalnych.

Izby skarbowe mogą udzielać koncesjonowanym sprzedawcom wyrobów tytoniowych, pobierającym je bezpośrednio z fabryk lub magazynów państwowych prawa otrzymywania towaru na kredyt bezprocentowy, zabezpieczony ewikcją hipoteczną, papierami procentowymi lub gwarancjami banków po zasięgnięciu co do ewikcji w razie wątpliwości opinji prokuratorji generalnej, a co do papierów

---

[1]) Dz. Ust. Nr. 88 poz. 794.

[2]) Dz. Ust. Nr. 90 poz. 790.

[3]) Dz. Ust. Nr. 13 poz. 111.

procentowych i gwarancji — decyzji ministerstwa skarbu. Wysokość kredytu jest ograniczona wartością przyjętego zabezpieczenia i przy tem nie może przewyższać połowy wartości przeciętnego miesięcznego poboru przez koncesjonarjusza wyrobów tytoniowych. Kredyt może być każdego czasu odwołany przez izbę skarbową lub dyrekcję M. T. za 3-ch tygodniowem wypowiedzeniem.

c) Na zasadzie rozporządzenia Prezydenta Rzplitej z 30 grudnia 1924 r. o wprowadzeniu jednolitego *monopolu sprzedaży soli* [1]) rozporządzenia wykonawczego ministra skarbu z 19 lutego 1925 r. [2]) jako też rozporządzeń z 5 lipca 1927 r. o wolnych składach soli [3]) i z 25 listopada 1927 r. o sprzedaży soli na cele przemysłowe [4]), izby skarbowe 1) wydają pozwolenia na prowadzenie *hurtowego* handlu solą jadalną z zachowaniem warunków, przepisanych w art. 8—15 rozp. wykon., jako też mogą cofać udzielone pozwolenia w przypadkach, w temże rozporządzeniu przewidzianych; 2) udzielają pozwoleń na nabywanie w biurze sprzedaży soli przepisowo skażonej soli — przemyslowcom na potrzeby ich zakładów i rolnikom na poprawienie paszy dla bydła; 3) składają wnioski ministerstwu skarbu o zezwolenie na prowadzenie wolnych składów soli, badają pomieszczenia przeznaczone na składy i ustalają sposób zabezpieczenia, które ma dać przedsiębiorca, jak również zarządzają zamknięcie wolnego składu i wyznaczają termin jego likwidacji (§ 19 rozp. o wolnych składach).

d) W zakresie podatku od zapalniczek, wprowadzonego art. 6—10 ustawy z 15 lipca 1925 r. *o monopolu zapalczanym* [5]) na mocy § 30 rozporządzenia wykonawczego do tej ustawv z 25 września 1925 roku [6]) izby skarbowe otrzymują od urzędów probierczych, pobierających podatek, miesięczne rejestry podatkowe z załącznikami (zgłoszenia wytwórców) i czuwają nad przelaniem podatku z końcem miesiąca do właściwej kasy skarbowej.

e) Zgodnie z rozporządzeniem wykonawczem z 7 maja 1924 r. [7]) do ustawy z 26 marca 1920 r. *o loterji państwowej* [8]) i z rozporządzeniem organizacyjnem z 20 czerwca 1927 r. (§ 42 p. 13) do izb skarbowych należy udzielanie

---

[1]) Dz. Ust. Nr. 117 poz. 1043.
[2]) Dz. Ust. Nr. 19 poz. 142.
[3]) Dz. Ust. Nr. 69 poz. 613.
[4]) Dz Urz. Min. Skar. Nr. 2/28 r. poz. 21.
[5]) Dz. Ust. Nr. 83 poz. 561.
[6]) Dz. Ust. Nr. 100 poz. 707.
[7]) Dz. Ust. Nr. 54 poz. 541.
[8]) Dz. Ust. Nr. 31/20 r. poz. 180 i Nr. 131/23 r. poz. 1063.

pozwoleń na urządzanie loterji fantowych przy kapitale gry od 1000 do 3000 zł. po porozumieniu się w razie potrzeby z miejscową państwową władzą administracyjną; odpisy udzielanych pozwoleń izba przesyła dyrekcji loterji państwowej.

f) Stosownie do rozporządzenia Prezydenta Rzplitej z 13 września 1927 r. [1]) o opodatkowaniu *cukru* i do rozporządzenia wykonawczego ministra skarbu z 17 kwietnia 1928 r. [2]) izba skarbowa: 1) zarządza zwrot podatku od cukru zawartego w wyrobach cukrowych, wywiezionych zagranicę lub na obszar W. M. Gdańska, po sprawdzeniu i zatwierdzeniu wykazu kwot podlegających zwrotowi, (wykaz ten przedstawia izbie raz na kwartał urząd akcyz i monopolów); 2) może zezwalać w wyjątkowych wypadkach na dokonywanie poza cukrownią skażenia cukru przeznaczonego do celów przemysłowych, na paszę dla bydła i na podkarmianie pszczół; 3) udziela kredytu podatkowego na przeciąg roku obrachunkowego na warunkach, przewidzianych w § 42 rozp. wykon. i w przepisach o zabezpieczeniu kredytu (załącznik do instrukcji z 15 czerwca 1928 r.); 4) wydaje pozwolenia na prowadzenie wolnych składów cukru i zarządza sprawdzenia (weryfikacje) składów; 5) zezwala na uruchomienie nowej lub przebudowanej cukrowni po zatwierdzeniu jej weryfikacji; ponadto na zasadzie rozp. organizacyjnego z 20 czerwca 1927 r. zezwala na nabywanie kontygentów między cukrowniami w okręgu izby.

g) Rozporządzenie Prezydenta Rzplitej z 7 października 1927 roku [3]) i rozporządzenie wykonawcze ministra skarbu z 7 grudnia 1927 roku [4]) częściowo zmienione rozp. ministra skarbu z 12 marca 1930 r. [5]) *o sztucznych środkach słodzących* wkładają na izby skarbowe obowiązki: 1) przedstawiania min. skarbu podań o zezwolenie na otwarcie wytwórni szt. śr. sł. po zasięgnięciu opinji wojewódzkiej władzy administracji ogólnej i zarządzania weryfikacji wytwórni przed jej uruchomieniem; 2) opinjowania podań do min. skarbu o zezwolenia na nabywanie szt. śr. sł. do celów przemysłowych w porozumieniu z władzą administracji ogólnej i wydawania przedsiębiorcom zaświadczeń na prawo nabywania szt. śr. sł.; 3) przedstawiania min. skarbu corocznie wykazów przychodu i rozchodu sztucznych środków słodzących w okręgu izby, tu-

[1]) Dz. Ust. Nr. 81 poz. 700.
[2]) Dz. Ust. Nr. 61 poz. 564.
[3]) Dz. Ust. Nr. 89 poz. 797.
[4]) Dz. Urz. Min. Sk. Nr. 2/28 r. poz. 17.
[5]) Dz. Ust. Nr. 36 poz. 300.

dzież ilości i wyniku spraw karnych o przekroczenia przepisów o obrocie szt. śr. sł.

h) Według rozporządzenia Prezydenta Rzplitej z 7 marca 1928 roku [1]) i rozporz. wykonawczego minist. skarbu z 13 października 1928 r. [2]) — *o podatku od olejów mineralnych* izby skarbowe: 1) rozstrzygają zażalenia na decyzje urzędów akcyz i monopolów w sprawach o zwolnienie lub opusty podatku od olejów, przeznaczonych na cele przemysłowe i rolnicze, wskazane w § 9 rozp. wykonaw.; przesyłają min. skarbu podania o zwolnienia, podlegające kompetencji ministerstwa i w wyjątkowych wypadkach mogą zwalniać przedsiębiorstwa, korzystające z ulg, od składania zabezpieczenia; jako też sprawdzają księgi poboru oleju na ulgowych warunkach i obrachunki z przedsiębiorcami; 2) udzielają kredytu w podatku na przeciąg roku obrachunkowego na warunkach przewidzianych w §§ 38—40 rozp. wykon.; 3) przyjmują, opinjują i przedstawiają do decyzji ministr. skarbu podania o pozwolenie na uruchomienie nowej lub odbudowanej wytwórni olejów mineralnych i zatwierdzają ich weryfikacje (§ 60); 4) orzekają o wysokości i przyjęciu zabezpieczenia, składanego przez przedsiębiorcę wolnego składu olejów mineraln. i zatwierdzają weryfikację składu; 5) przedstawiają ministerstwu ze swą opinją podania o zwolnienie od stałego nadzoru skarbowego drobnych wytwórni olejów; 6) mogą zobowiązywać przedsiębiorców do prowadzenia rachunkowych ksiąg pomocniczych oprócz przewidzianych w § 105 rozp. wykon.

i) W zakresie *podatku od piwa,* uregulowanego ustawą z 12 czerwca 1924 r. [3]) i rozporządzeniami wykonawczemi ministra skarbu z 25 sierpnia 1924 r. i z 25 grudnia 1925 r. [4]), oprócz rozstrzygania odwołań od orzeczeń urzędów I-szej instancji do izb skarbowych należy: 1) zezwalanie na kredytowanie podatku pod warunkiem zabezpieczenia kredytu w sposób przewidziany dla innych kredytów akcyzowych [5]); 2) zezwalanie na wyrób piwa słabego, zawierającego poniżej 9% ekstraktu.

---

[1]) Dz. Ust. Nr. 27 poz. 252.

[2]) Dz. Ust. Nr. 97 poz. 802 p. także Instrukcję z 24 listopada 1928 roku i zarządzenia z 19 lutego i 28 marca 1929 r. (Dz. Urz. Min. Skarbu Nr. 35/28 r. poz. 397 i Nr. Nr. 7 i 11 poz. 79 i 125 z 1929 r.).

[3]) Dz. Ust. Nr. 65 poz. 635.

[4]) Dz. Ust. Nr. 90/24 r. poz. 850 i Nr. 129/25 r. poz. 926.

[5]) W szczególności w §§ 60 — 62 rozp. Min. Sk. z 7 lutego 1928 r. o wykonaniu ustawy o monopolu spirytusowym.

j) Uprawnienia izby skarbowej *co do podatku od wina*, miodu syconego (i moszczów owocowych) na podstawie ustawy z 1 lipca 1925 r. [1]) i rozporządzenia wykonawczego min. sk. z 10 sierpnia 1925 r. [2]) dotyczą: zwalniania od podatku wina, moszczu i miodu pobieranych do badań naukowych, zezwalania na sprowadzanie z zagranicy wina i moszczu do wyrobu wódek, otwierania wolnych składów wina, kredytowania i zabezpieczania zakredytowanego podatku.

4) Kontrola statystyczno-rachunkowa, prowadzona przez wydziały IV izb skarbowych polega: 1) na sprawdzaniu przesyłanych co miesiąc przez przedsiębiorstwa podlegające opłatom akcyzowym odpisów z ksiąg produkcji, przychodu i rozchodu wyrobów i wpłaconych lub zakredytowanych albo odroczonych opłat skarbowych; 2) na prowadzeniu dla poszczególnych rodzajów opodatkowania ksiąg szczegółowych: produkcji i obrotu produktów, ksiąg kontowych odroczonych i zakredytowanych sum podatku, pamiętnika grzywien i odsetek zwłoki, ksiąg szczegółowych przychodów budżetowych podatków pośrednich; 3) na prowadzeniu księgi głównej, podzielonej na konta stosowne do rubryk budżetu. Sprawdzanie uskutecznia wydział przez porównanie odpisów z ksiąg przedsiębiorstwa z wykazami przedstawionymi przez urzędy I instancji i z wykazami wpływu podatków do kas skarbowych, otrzymywanymi od wydziału III-go izby skarbowej; w razie potrzeby zarządza się sprostowania względnie uzupełnienia niezgodności w poszczególnych pozycjach. Co miesiąc następuje zamykanie rachunków ksiąg szczegółowych i księgi głównej (prowadzonej sumarycznie), przyczem wydział jest obowiązany sporządzać sprawozdania i wykazy miesięczne i przesyłać je w jednym egzemplarzu do departamentu akcyz i monopolów, a w drugim do właściwej izby kontroli państwowej.

Podstawę prawną do prowadzenia rachunkowości przez wydziały IV izb skarbowych stanowią §§ 11—27 przepisów wydanych przez ministra skarbu w porozu-

[1]) Dz. Ust. Nr. 75 poz. 525.
[2]) Dz. Ust. Nr. 85 poz. 586.

mieniu z najwyższą izbą kontroli 1 grudnia 1923 r. [1]). Czynności wydziałów IV izb skarbowych są podzielone, stosownie do ich charakteru, pomiędzy cztery oddziały: administracyjny (sprawy nadzoru), karny (sprawy karne), akcyzowo-monopolowy (orzecznictwo) i kontroli (rachunkowość).

§ 6. **Wydział V—opłat skarbowych.**

Dziedzina danin publicznych, noszących nazwę opłat skarbowych, obejmująca t. zw. opłaty stemplowe, uregulowane ustawą z dn. 1 lipca 1926 r. [2]) i podatki od spadków i darowizn, oparte na ustawie z 29 maja 1920 r. [3]) zajmuje pod względem techniki podatkowej miejsce pośrednie pomiędzy działami podatków bezpośrednich (stałych) i spożywczych (niestałych) i z tego powodu posiada pewien odrębny charakter. Ponadto czynności w tym dziale podatków wiążą się pod wielu względami z przepisami prawa cywilnego i wymagają ich znajomości. Te okoliczności sprawiają, iż w administracji skarbowej opłaty skarbowe są zazwyczaj wyodrębniane w osobne działy fachowe.

W izbach skarbowych należą one do wydziałów V-tych i są podzielone między dwa oddziały: opłat stemplowych i podatków od spadków i darowizn.

A. Kompetencja wydziału V-go w zakresie *opłat stemplowych* jest szczegółowo określona w instrukcji ministra skarbu z 13 grudnia 1926 r. [4]), jak również w rozporządzeniu organizacyjnem z 20 czerwca 1927 r. i obejmuje:

1. Załatwianie odwołań:

Do tej kategorji czynności należą: a) rozstrzyganie odwołań od wymiaru opłat, podwyżek stemplowych (art. 42 Ust. o opł. stempl.) i kar pieniężnych, dokonanego przez urzędy skarbowe I-ej instancji, przez notarjuszów,

---

[1]) Dz. Urz. Min. Skarbu Nr 1/1924 r. poz. 22.

[2]) Dz. Ust. Nr. 98 poz. 570 p. również rozporządzenie wykonawcze Min. Skarbu z 20 listopada 1926 r. (Dz. Urz. Min. Skar. Nr. 33 poz. 352).

[3]) Dz. Ust. Nr. 49 poz. 299.

[4]) Dz. Urz. Min. Skar. Nr. 33 poz 353 §§ 135—145.

kancelarje sądowe, lub sądowe organa wykonawcze (np. komorników) i przez urzędy administracyjne; b) rozstrzyganie odwołań od decyzji urzędów skarbowych, nie dotyczących wymiaru, lecz innych spraw z zakresu opłat stempl. (np. zwrotu nadpłat, wymiany znaków stemplowych i t. p.); c) rozstrzyganie próśb o zwrot zbędnie uiszczonych opłat od podań lub świadectw (art. 153 i 161 ust.); d) rozstrzyganie próśb o wznowienie postępowania (uchylenie wymiaru opłaty—art. 49 ust.); e) przedstawianie ministerstwu skarbu odwołań od decyzji, wydanych przez izbę w pierwszej instancji lub załatwianie we własnym zakresie działania odwołań w razie uznania ich za całkowicie uzasadnione; f) przedstawianie min. skarbu skarg do Najwyższego Trybunału Administracyjnego. Wydział prowadzi osobny rejestr odwołań.

2. Zarządzanie zwrotu nadpłat:

Zwrot następuje bądź z własnej inicjatywy izby bądź na wniosek właściwego urzędu skarbowego I instancji, a sposób jego załatwiania i prowadzenie kontroli zwrotów jest przewidziane w §§ 139—141 instrukcji.

3. Zezwalanie na zmniejszenie rozmiaru podwyżki spemplowej w przypadkach braku złej woli ze strony płatnika (art. 42 ustęp 3 ustawy).

4. Zezwalanie na odroczenie płatności lub rozłożenie na raty: a) opłaty stemplowej nieprzewyższającej 100 zł. wzgl. 500 zł. gdy chodzi o pisma stwierdzające sprzedaż lub działy majątkowe między krewnymi albo powinowatymi; b) podwyżki nieprzewyższającej 1000 zł., w obu wypadkach na czas do jednego roku od terminu płatności (§ 181 rozp. wykon. i § 49 punkt 15 rozp. organizac.).

5. Umarzanie należności bezwzględnie nieściągalnych do kwoty 1000 zł.

6. Wydawanie zarządzeń w sprawie sprzedaży znaków stemplowych:

Tu należą: pozwalanie na sprzedaż znaków osobom za karę pozbawionym tego prawa—po upływie trzech lat od czasu jego utraty; przesyłanie urzędom I instancji zawiadomień o ustanowieniu wzgl. zwinięciu sklepu tytoniowego (sklepy takie są wogóle uprawnione do sprzedaży znaków stemplowych); pozwalanie dystrybutorom na za-

opatrywanie się w znaki stemplowe nie w kasie swego okręgu, lecz w innej, bliższej siedziby dystrybutora [1]).

7. Zezwalanie na bezpośrednie uiszczanie opłat stemplowych [2]).

8. Dokonywanie kontroli stemplowej:

Kontrolę stemplową w sądach, w kancelarjach notarjalnych i w innych urzędach państwowych, w wydziałach wojewódzkich i powiatowych związków komunalnych oraz w magistratach miast z ludnością ponad 50 tysięcy i w banku polskim wzgl. w jego oddziałach przeprowadzają zawsze urzędnicy upoważnieni do tej czynności przez izbę skarbową; prócz tego izba może zastrzec na czas nieograniczony lub na pewien okres budżetowy przeprowadzanie kontroli przez swych delegatów w zarządach gmin mniejszych (poniżej 50 tys. mieszkańców) oraz w niektórych większych przedsiębiorstwach. Na podstawie sprawozdań z dokonania kontroli, sporządzanych zgodnie z § 57 instrukcji, wydział V-ty izby skarbowej prowadzi wykaz kontroli stemplowej według przepisanego wzoru (§ 142 instr.). Na początku każdego roku powinien być ułożony program kontroli na rok bieżący.

9. Przeprowadzanie lustracji urzędów I instancji:

Lustracja powinna być przeprowadzona zasadniczo raz na rok, a częściej zarządzana w miarę potrzeby. Przy lustracji należy: przejrzeć dokładnie wszystkie księgi prowadzone przez urząd w zakresie opłat stemplowych, a w szczególności księgę bierczą, zbadać szybkość załatwiania spraw i merytoryczną trafność załatwień, stwierdzić prawidłowość odbywania kontroli stemplowej, w razie potrzeby udzielić funkcjonarjuszom urzędu odpowiednich pouczeń, wreszcie sprawdzić w miejscowej kasie skarbowej zapisy przychodu znaczków stemplowych i blankietów wekslowych.

10. Składanie sprawozdań okresowych:

Na podstawie wykazów otrzymywanych od urzędów I instancji izba skarbowa (wydział V) składa ministerstwu skarbu według przepisanych wzorów miesięcznie: a) wykaz wpływów w zakresie opłat stemplowych za miesiąc ubiegły i b) wyciąg z księgi głównej opłat stemplowych za miesiąc ubiegły; półrocznie wykaz czynności w zakresie

---

[1]) Okólnik Min. Skar. z 23 marca 1927 r. Dz Urz. Min. Skar. Nr. 11 poz. 129.

[2]) P. art. 25 ustawy o opł. stempl., §§ 39—45 rozp. wykon. z 20 listopada 1926 r. i §§ 29—31 instrukcji z 15 listopada 1928 r. (Dz. Urz. Min. Skar. Nr. 36 poz. 410.

opłat stemplowych; corocznie—a) zamknięcie rachunkowe i b) wykaz obrotu znaków stemplowych. Odpisy sprawozdań miesięcznych i rocznego zamknięcia rachunkowego, po uzgodnieniu co do uiszczeń z wydziałem III-cim izby skarbowej, przesyła się okręgowej izbie kontroli państwowej.

B. W zakresie *podatku od spadków i darowizn* do izb skarbowych (wydziałów V) należy według rozporządzenia organizacyjnego z 20 czerwca 1927 r.:

1) wymiar podatku, o ile obowiązujące przepisy przekazują go izbom skarbowym jako pierwszej instancji oraz przedstawianie odwołań od takich wymiarów ministerstwu skarbu.

Ustawa z 29 maja 1920 roku [1]) o zmianie przepisów o opodatkowaniu spadków i darowizn uregulowała te przepisy tylko w stosunku do b. dzielnicy rosyjskiej, a dla b. dzielnic austrjackiej i pruskiej utrzymała w mocy ustawodawstwa b. państw zaborczych z pewnemi zmianami [2]), związawszy je z przepisami dla b. dzielnicy rosyjskiej głównie pod względem ujednostajnienia stawek podatkowych. Celem wykonania ustawy z 1920 r. zostały wydane rozporządzenia (oddzielnie dla każdej dzielnicy) — 25 sierpnia 1923 r. [3]). Stosownie do tych rozporządzeń w b. dzielnicy rosyjskiej [4]) do izby skarbowej należy wymierzanie podatku spadkowego, jeżeli cały majątek spadkowy znajduje się na obszarze b. dzielnicy rosyjskiej, a jego wartość ogólna przewyższa przy spadkach, przechodzących na zstępnych i małżonka—50 tys. złotych, a w innych wypadkach—20 tys. złotych, a podatku od darowizn, jeśli nie został pobrany przez notarjusza przy sporządzeniu takich aktów darowizny jak fundacje, darowizny wymagające zatwierdzenia władzy i t. p. wymienione w § 98 rozp. wykon., lub jeśli izba odroczyła pobór podatku; w b. *dzielnicy austrjackiej* wymiar należytości od przeniesień majątku pod ty-

---

[1]) Dz. Ust. Nr. 49 poz. 299.

[2]) Dla b. dzielnicy austrjackiej ustawa z 15 września 1915 r. (Dz. P. P. Nr. 278) o należytościach od przeniesień majątku pod tytułem darmym i rozporządzenie ministrów skarbu i sprawiedliwości z 29 grudnia 1915 r. (Dz. P. P. Nr. 337); dla b. dzielnicy pruskiej ustawy Rzeszy niemieckiej z 3 czerwca 1906 i z 3 lipca 1913 r. (Dz. pr. str. 654—1906 roku i str. 521—1913 r).

[3]) Dz. Ust. Nr. 101 poz. 794—796.

[4]) P. §§ 40, 41, 85, 87, 90, 94, 95, 98 i 104—108, a także rozporządzenie min. skar. z 19 września 1924 r. Nr. 83 poz. 799.

tułem darmym należy wogóle do urzędów I instancji [1]), a do izb skarbowych—rozstrzyganie odwołań; w b. *dzielnicy pruskiej* wymiarów podatku spadkowego i od aktów darowizn dokonywują również urzędy I instancji; izby skarbowe wymierzają jednak podatek w przypadkach, gdy majątek znajduje się częściowo na obszarze b. dzielnicy pruskiej, a częściowo w innej dzielnicy, o ile wymiar ma nastąpić w b. dzielnicy pruskiej [2]).

2) rozstrzyganie odwołań od wymiarów podatku, dokonanych przez urzędy skarbowe I instancji jako też od decyzji tych urzędów w innych sprawach niewymiarowych, dotyczących podatków spadkowego i od darowizn;

3) nadzór nad przestrzeganiem przepisów o podatku spadkowym i od darowizn oraz kontrola wymiarów, dokonywanych przez urzędy skarbowe I instancji ew. przez notarjuszów przy sporządzaniu aktów darowizn;

4) wydawanie orzeczeń w sprawach zwrotu nadpłat w podatku;

5) odraczanie wzgl. rozkładanie na raty płatności podatku do lat 5-ciu, zaś ponad lat 5 do 10 za zgodą ministerstwa skarbu, w obu przypadkach bez względu na wysokość kwoty podatku;

6) umarzanie bezwzględnie nieściągalnych zaległości podatku do kwoty 1000 zł.;

7) darowywanie grzywien bez względu na ich wysokość;

8) sporządzanie i przedstawianie ministerstwu skarbu sprawozdań i wykazów określonych specjalnymi przepisami.

Przepisy porządkowe i rachunkowe w przedmiocie opodatkowanie spadków i darowizn na obszarze b. *zaboru rosyjskiego* zawiera instrukcja z 25 września 1920 roku [3]).

---

[1]) Według rozporządzenia min. skar. z 26 maja 1920 r. (Dz. Ust. Nr. 60 poz. 373), wymiar należytości był dokonywany przez urzędy podatkowe w drobniejszych a przez dyrekcje okręgów skarbowych w ważniejszych sprawach. Rozporządzeniami min. skarbu z 4 stycznia 1922 roku o zniesieniu urzędów podatkowych (Dz. Ust. Nr. 6 poz. 46) i z 1 kwietnia 1925 r. o zniesieniu dyrekcji okręgów skarbowych (Dz. Ust. Nr. 38 poz. 263) załatwianie spraw należytościowych zostało przekazane urzędom podatków i opłat skarbowych.

[2]) P. § 26 — 31. 68 i 69 rozporz. wykon. z 25 sierpnia 1923 r. (Dz. Ust. Nr. 101 poz. 796) i art. 18 ustawy z 29 maja 1920 roku o opodatkowaniu spadków i darowizn.

[3]) Dz. Urz. Min. Skarbu Nr. 39 poz. 568.

Stosownie do § 87 instr. izba skarbowa składa: ministerstwu skarbu i izbie kontroli państwa—co miesiąc wyciąg z ksiąg przychodowych księgi głównej podatków spadkowego i od darowizn i wyciąg z konta przychodowego księgi głównej grzywien; co kwartał wykaz sumaryczny niezałatwionych pozycji księgi spadków i księgi darowizn;—co pół roku szczegółowe wykazy tychże pozycji i raz na rok (do 20 lutego) wykaz zaległości w podatkach; tylko—ministerstwu skarbu corocznie wykaz niezałatwionych odwołań (środków prawnych), a tylko izbie kontroli—miesięczne wykazy poborów podatku przez notarjuszów. Do czterech pierwszych z kolei sprawozdań izba dołącza uwagi co do akcji wymiaru podatków spadkowego i od darowizn.

Instrukcja dla obszaru, na którym obowiązuje kodeks cywilny *austrjacki*, wydana 4 stycznia 1927 r. [1]), wkłada na izby skarbowe obowiązek: dokonywania kontroli w zakresie podatków spadkowego i od darowizn łącznie z kontrolą stemplową według zasad, podanych w §§ 54, 55 i 57 instrukcji z 13 grudnia 1926 r. do ustawy o opłatach stemplowych; prowadzenia rejestru środków odwoławczych i innych ksiąg, a także składanie sprawozdań analogicznie do przepisów zawartych w §§ 138 — 145 instrukcji do ustawy o opłatach stemplowych.

W b. dzielnicy *pruskiej* mają zastosowanie przepisy, obowiązujące w b. zaborze rosyjskim.

C. Oprócz czynności, o których wyżej mowa (w ustępach A i B), do wydziału V-go izby skarbowej należy:

1) dokonywanie—tak osobiście przez naczelnika wydziału jak i przez delegowanych urzędników — rewizji czynności urzędów I instancji w zakresie opłat stemplowych i podatku spadkowego i od darowizn, szkolenie personelu, składanie wydziałowi ogólnemu wniosków w sprawach osobowych urzędników działu opłat skarbowych i sprawdzanie pod względem merytorycznym rachunków kosztów delegacji służbowych urzędników tego działu;

2) przedstawianie ministerstwu skarbu wniosków co do udzielania funkcjonarjuszom państwowym (niepowołanym do wykonywania nadzoru nad opłatami skarbowemi) nagród za przyczynienie się do wykrycia

---

[1]) Dz. Urz. Min. Skàr. Nr. 2 poz. 17 p. §§ 10 i 18.

naruszeń przepisów o opłatach skarbowych i przyznawanie nagród osobom. nie będącym funkcjonarjuszami państwowymi (w wysokości 50% ściągniętej podwyżki stemplowej lub kary pieniężnej) na podstawie rozporządzenia ministra skarbu z 13 grudnia 1928 r. [1]).

§ 7. **Wydział VI-ty — emerytur i rent.**

Wielka ilość spraw, związanych z wymiarem emerytur funkcjonarjuszom państwowym i zawodowym wojskowym jako też zaopatrzeń inwalidom wojennym i ich rodzinom, oraz rodzinom po poległych i zmarłych lub zaginionych w związku ze służbą wojskową, wywołała potrzebę utworzenia przy niektórych izbach skarbowych osobnych wydziałów VI-tych — emerytur i rent.

Jeszcze w roku 1921 przy organizowaniu izby skarbowej lwowskiej został w niej utworzony wydział emerytalny (rozporządzeniem ministra skarbu z 25 października). Następnie, po objęciu przez ministerstwo skarbu w r. 1923 agend, dotyczących rent inwalidzkich, rozporządzenie ministra skarbu z 5 marca 1923 r. [2]) powołało do życia wydziały emerytur i rent w izbach skarbowych warszawskiej, poznańskiej i krakowskiej. Pomiędzy izby skarbowe podzielone są sprawy emerytur stosownie do miejsca służbowego funkcjonarjuszów cywilnych i wojskowych, przechodzących w stan spoczynku, a sprawy rent inwalidzkich — stosownie do miejsca zamieszkania osób uprawnionych do ich otrzymywania.

Wydziały VI-te w izbach skarbowych warszawskiej, poznańskiej i krakowskiej są podzielone na dwa oddziały: A) emerytur i B) rent, a wydział VI-ty pierwszej izby skarbowej we Lwowie załatwia tylko sprawy emerytalne i nie posiada oddziału rent [3]).

A. Do kompetencji *oddziałów emerytalnych*, w myśl § 36 rozporządzenia rady ministrów z 26 marca 1924 r. [4])

---

[1]) Dz. urzęd. Min. Skarbu Nr. 36 poz. 413.

[2]) Dz. Ust. Nr. 39 poz 271.

[3]) P. rozp. organizac. z 20 czerwca 1927 r.—§ 59 i rozp. min Skar. z 15 kwietnia 1930 r o utworzeniu nowej izby skarbowej we Lwowie—§ 4 (Dz. Ust. Nr. 34 poz. 327).

[4]) Dz. Ust. Nr. 32 poz. 320.

o wykonaniu ustawy emerytalnej z 11 grudnia 1923 r. i uzupełniających ją przepisów późniejszych, należy: sprawdzanie wymiarów uposażeń emerytalnych, pensji wdowich, sierocych wzgl. odpraw, dokonywanych przez władze właściwe według przynależności służbowej funkcjonarjusza cywilnego wzgl. wojskowego; dokonywanie przypisu zaopatrzenia i wszelkich w niem zmian — w tabeli pensyjnej; przesyłanie załatwionych spraw do wydziałów III-cich (rachunkowo-kasowych) celem obliczenia należnych kwot emerytalnych i przekazania ich do wypłaty za pośrednictwem poczt. kasy oszczędn.; przedstawianie ministerstwu skarbu spraw spornych i odwołań od wymiarów uposażenia emerytalnego.

B. Na zasadzie ustawy z 18 marca 1921 roku o zaopatrzeniu inwalidów wojennych, ich rodzin, oraz rodzin po poległych, zmarłych i zaginionych w związku ze służbą wojskową i szeregu nowel do tej ustawy jak również rozporządzeń i instrukcji wydanych w r. 1923 w związku z przejęciem przez ministerstwo skarbu agend zaopatrzenia [1]) a w szczególności na podstawie rozporządzenia ministrów pracy i opieki społecznej, spraw wojskowych i skarbu z 15 czerwca 1929 roku o kompetencji tych ministrów przy wykonaniu ustaw o zaopatrzeniu inwalidów [2])—do zakresu działania ministra skarbu za pośrednictwem *oddziałów rent* w izbach skarbowych należą sprawy następujące:

1) przyznawanie i wymierzanie zaopatrzenia pieniężnego na podstawie orzeczeń komisji wojskowo-lekarskich wzgl. inwalidzkich komisji odwoławczych, wymierzanie dodatku na pielęgnację ew. na psa-przewodnika (dla ociemniałych) na wniosek organów ministerstwa pracy i opieki społecznej;

2) przyznawanie i wymierzanie zaopatrzenia pieniężnego: a) osobom pozostałym po inwalidach wojennych oraz po poległych, zmarłych i zaginionyh w związku ze służbą wojskową, b) uprawnionym do renty rodzinom

---

[1]) Dz. Urz. min. Skar. r. 1923 Nr. 8 poz. 193—198.

[2]) Dz. Ust. Nr. 52 poz. 425.

inwalidów wojennych, pozbawionych prawa do renty mocą wyroku sądowego, c) rodzinom inwalidów umieszczonych w zakładach leczniczych, szkolnych i opiekuńczych;

3) przyznawanie zapomóg pogrzebowych osobom uprawnionym;

4) zamykanie wypłaty zaopatrzenia w wypadkach, przewidzianych ustawą;

5) zawieszanie wypłaty na zasadzie art. 26 ustawy;

6) zmniejszanie rent w myśl art. art. 33, 46, 47 i 48 ustawy, na wniosek organów ministerstwa pracy i opieki społecznej;

7) sprawy związane z kapitalizacją rent inwalidzkich stosownie do rozporządzenia z 13 lipca 1927 r. [1]);

8) regulowanie należności z tytułu djet i kosztów podróży inwalidów wojennych w przypadkach, przewidzianych w art. 50 ustawy.

Na podstawie orzeczeń oddziału rent otwiera kredyt, likwiduje i zarządza wypłaty przez właściwe kasy skarbowe wydział III izby skarbowej.

Odwołania od orzeczeń w sprawach rent oddział przedstawia ministerstwu skarbu (wydziałowi rent inwalidzkich w departamencie budżetowym).

Wydziały VI-te obowiązane są prowadzić statystykę i dostarczać dane do preliminarzy budżetowych w zakresie emerytur i rent.

§ 8. **Wydział skarbowy województwa śląskiego.**

Ustawa z 15 lipca 1920 r., zawierająca statut organiczny województwa śląskiego [2]) należy do tworów prawodawczych, nastręczających wiele wątpliwości tak z powodu niejasnego ujęcia samej zasady stosunku Śląska do Państwa jak i ze względu na niejasności redakcyjne. Dotyczy to głównie skarbowości śląskiej [3]).

---

[1]) Dz. Ust Nr. 67 poz. 596.

[2]) Dz. Ust. Nr. 73 poz. 497.

[3]) P. dr. M. Bielak. Skarbowość polska na Śląsku w ubiegłym dziesięcioleciu. Rocznik Towarzystwa Przyjaciół Nauk na Śląsku. Katowice 1929 r. str. 125—160.

Ze względu na przyznanie województwu śląskiemu tylko „praw samorządowych“ (art. 1) zdawałoby się, że art. 5, mówiąc o stosunku administracji skarbowej państwowej i śląskiej, ma na myśli istnienie na Śląsku dwóch administracji skarbowych: — ogólno-państwowej i śląskiej-samorządowej i że w takim razie ustrój administracji skarbowej-państwowej na Śląsku powinien być taki sam jak w innych częściach państwa. Tymczasem ustawa z 16 czerwca 1929 r. o rozciągnięciu na ziemie górnośląskie szeregu ustaw państwowych [1]) nie wymieniła między niemi ustawy o tymczasowej organizacji władz i urzędów skarbowych z 19 lipca 1919 roku. Na tej zapewne podstawie wojewoda śląski, opierając się na art. 40 statutu organizacyjnego w brzmieniu nadanem mu ustawą z 30 lipca 1921 r. [2]), wydał rozporządzenie 10 lipca 1922 r.[3]) w charakterze dekretu z mocą ustawy, o ustroju administracji skarbowej w województwie śląskiem.

Zamiast izby skarbowej został utworzony wydział skarbowy województwa śląskiego podporządkowany służbowo wojewodzie, a pozostający pod kierownictwem fachowego naczelnika. Wydział objął nie tylko sprawy państwowej administracji skarbowej, ale także sprawy skarbowe Śląska, jako jednostki samorządnej a pod względem formalnym przybrał postać niejako małego ministerstwa skarbu dla Śląska. Do kompetencji wydziału zaliczono oprócz spraw, właściwym izbom skarbowym również i takie sprawy jak budżetowe, walutowe, bankowe, ubezpieczeniowe, spółdzielcze, dewizowe, które do izb skarbowych w innych częściach państwa nie należą.

Rozporządzenie wojewody podzieliło wydział skarbowy na pięć oddziałów:

I. ogólny dla spraw osobowych, gospodarczych, kancelaryjnych i niezastrzeżonych innym oddziałom;

---

[1]) Dz. Ust. Nr. 46 poz. 388.

[2]) Dz. Ust. Nr. 69 poz. 449.

[3]) Dz. ustaw śląskich Nr. 6 poz. 22. Jest b. wątpliwe, czy wojewoda był uprawniony do wydania takiego rozporządzenia.

II. podatkowy dla spraw podatków bezpośrednich, obrotowego, spadkowego, stemplowego i opłat skarbowych;

III. akcyz i monopolów — dla podatków spożywczych i monopolów państwowych;

IV. budżetowo kasowy dla spraw budżetowych, emerytalnych, ogólnej rachunkowości i kasowości;

V. walutowo-kredytowy dla spraw walutowych, bankowych, ubezpieczeniowych i spółdzielczych.

Dalszy rozwój ustawodawstwa skarbowego, podążający w kierunku rozciągania na województwo śląskie ustaw ogólno-państwowych, a w szczególności rozporządzenia wykonawcze ustalające jednolitą technikę wykonania ustaw, a więc asymilujące również i organy wykonawcze, sprawiły, iż faktyczny stan organizacyjny śląskiego wydziału skarbowego coraz bardziej zbliżał się do ustroju izb skarbowych.

Obecnie wydział dzieli się na siedm oddziałów:

I-szy posiada ten sam zakres działania jak wydziały I izb skarbowych z tą różnicą, iż należą do niego sprawy budżetu śląskiego, a czynności z nim związane są analogiczne do agend departamentu budżetowego ministerstwa skarbu (sporządzanie preliminarza i przeprowadzanie go przez komisje i sejm śląski);

II-gi—po wydzieleniu od 1 stycznia 1927 r. spraw opłat stemplowych i podatku spadkowego i od darowizn—odpowiada co do zakresu działania wydziałom II-gim izb skarbowych z tem, iż dla podatku od lokali istnieje osobny wydział VII-my;

III-ci z zakresem czynności wydziałów III-ch — rachunkowo-kasowych w izbach skarbowych, ale oprócz rachunkowości, dotyczącej budżetu ogólnego, prowadzi jeszcze rachunkowość budżetu śląskiego;

IV-ty akcyz i monopolów z zakresem działania — jak wydziały IV-te w izbach skarbowych;

V-ty od roku 1927 prowadzi sprawy opłat stemplowych i podatku spadkowego i od darowizn — podobnie jak wydziały V-te izb skarbowych;

VI-ty zorganizowany od 1 czerwca 1927 r. jak wydziały emerytur i rent;

VII-my—ze względu na odrębną śląską ustawę o funduszu gospodarczym — prowadzi administrację tego funduszu i sprawy podatku od lokali, przeznaczonego na zasilenie tegoż funduszu.

ROZDZIAŁ II.

Dyrekcje ceł.

Przewidziana w ustawie organizacyjnej z 31 lipca 1919 r. (art. 2) odrębność administracji celnej znajduje wyraz w istnieniu dla spraw celnych osobnych władz II-ej instancji — dyrekcji ceł i podporządkowanych im urzędów I-ej instancji. Odrębność władz celnych potwierdza też późniejsza ustawa z 31 lipca 1924 roku [1]) o uregulowaniu stosunków celnych, która (w art. 3 i 4) ustanawia okręgowe władze celne II-ej instancji; oznaczenie ich liczby, okręgów i siedzib przekazuje radzie ministrów na wniosek ministra skarbu, a określenie ustroju wewnętrznego, etatów osobowych i kompetencji władz i urzędów celnych porucza ministrowi skarbu.

Jeszcze przed uchwaleniem ustawy z 1924 r. zostały wydane rozporządzenia o organizacji dyrekcji ceł: w r. 1921 powstała dyrekcja w Poznaniu dla obszaru województw poznańskiego i pomorskiego [2]), w r. 1922 zorganizowano: inspektorat ceł na obszarze wolnego miasta Gdańska [3]) dyrekcję ceł w Mysłowicach na obszar województwa śląskiego [4]) i dyrekcje: w Warszawie na obszar województw warszawskiego, łódzkiego, lubel-

---

[1]) Dz. Ust. Nr. 70 poz. 777.

[2]) Na zasadzie rozporz. Rady Ministrów z 15 stycznia 1921 roku i Min. Skar. z 29 kwietnia 1921 r. w przedmiocie tymczasowego ustroju władz i urzędów celnych na obszarze b. dzielnicy pruskiej (Dz. Ust. Nr. 39 poz. 244).

[3]) Rozporządzenie Rady Ministrów z 9 stycznia 1922 r. (Dz. Ust. Nr. 18 poz. 145).

[4]) Rozporz. departamentu ceł z 17 czerwca 1922 r. Nr. 2589 i Rady Ministrów z 11 października 1922 r.

skiego, kieleckiego i białostockiego — bez powiatów: sejneńskiego, suwalskiego, augustowskiego i grodzieńskiego — tudzież dla województw poleskiego i wołyńskiego; w Wilnie dla ziemi (później województwa) wileńskiej, wojew. nowogródzkiego i powiatów wyłączonych z wojew. białostockiego; wreszcie we Lwowie na obszar województw krakowskiego, lwowskiego, stanisławowskiego i tarnopolskiego [1]).

Liczba i terytorjalny zakres działania dyrekcji od czasu ich zorganizowania pozostały bez zmiany do połowy 1930 r. Rozporządzenie rady ministrów z 29 czerwca 1930 r. zniosło dyrekcję ceł w Wilnie i wprowadziło zmiany w podziale obszaru celnego Rzplitej pomiędzy pozostałe dyrekcje [2]). Istnieją zatem obecnie cztery dyrekcje ceł: w Poznaniu, Lwowie, Mysłowicach, Warszawie i inspektorat ceł w Gdańsku.

Wewnętrzny ustrój dyrekcji ceł określają w ogólnych zarysach rozporządzenia, dotyczące ich tworzenia, bardziej szczegółowo czyni to rozporządzenie ministra skarbu z 24 marca 1923 r. o organizacji i zakresie działania dyrekcji ceł na obszarze b. zaborów rosyjskiego i austrjackiego [3]); zawarte w niem przepisy wymagają jednak pewnych zmian ze względu na późniejsze (w r. 1928) zreformowanie straży celnej na straż graniczną jako też wobec potrzeby wydania jednolitych postanowień dla wszystkich dyrekcji ceł.

Na czele dyrekcji stoi prezes, który pod względem stanowiska i stopnia służbowego (IV kategorja) odpowiada prezesowi izby skarbowej. Jest on przełożonym wszystkich urzędników i niższych funkcjonarjuszów celnych w okręgu administracyjnym dyrekcji, ponosi odpowiedzialność za prawidłowy bieg czynności w okręgu, sprawuje ogólne kierownictwo agend należących do kompetencji dyrekcji, czuwa bezpośrednio i za pośrednictwem wyznaczonych do tego urzędników nad czyn-

---

[1]) Rozporz. Rady Ministrów z 11 października 1922 roku (Dz. Ust. Nr. 91 poz. 846).

[2]) Dz. Ust. Nr. 50 poz. 418.

[3]) Dz. Ust. Nr. 38 poz. 258.

nościami dyrekcji i urzędów celnych, pilnuje ścisłego przestrzegania ustaw i rozporządzeń i dokonywa lustracji podległych mu urzędów celnych. Zastępcą prezesa jest jeden z urzędników dyrekcji wyznaczony przez ministra skarbu.

Dyrekcja ceł dzieli się na cztery wydziały: 1) administracyjny, 2) postępowania celnego, 3) rachunkowy, 4) kontroli fachowej; obok nich istnieje kancelarja, pełniąca obowiązki manipulacyjne i archiwalne.

Zakres czynności dyrekcji ceł nie jest ujęty w formę jednolitego przepisu. Rozporządzenie z 24 marca 1923 roku, jako zbyt ogólnikowe, uzupełniają postanowienia, zawarte: 1) w rozporządzeniu ministra skarbu o postępowaniu celnem z 13 grudnia 1920 r., znowelizowanem 14 marca 1930 r. [1]), 2) w rozporz. z 8 października 1923 roku o rozszerzeniu kompetencji władz celnych II-giej instancji w sprawach postępowania celnego [2]) i w dodatkowem rozp. z 11 grudnia 1925 r. [3]), wreszcie 3) w niektórych przepisach instrukcji manipulacyjnej dla władz i urzędów celnych w sprawie odprawy celnej z 22 maja 1930 roku [4]).

Na zasadzie powyższych przepisów kompetencję dyrekcji da się ustalić w następujący sposób:

A) *w dziale administracyjnym* do dyrekcji ceł należą: sprawy osobowe urzędników i niższych funkcjonarjuszów dyrekcji i urzędów celnych, sprawy ich zawodowego wyszkolenia, sprawy gospodarcze, nadzór nad kancelarją, archiwum i biblioteką dyrekcji. Zakres kompetencji dyrekcji i tok postępowania z sprawach administracyjnych są takież same jak w izbach skarbowych.

B) *w dziale postępowania celnego:* a) stosownie do rozporządzeń min. skarbu z 8 października 1923 r. i 11 grudnia 1925 r. dyrekcje ceł wydają zezwolenia na przewóz towarów drogami ubocznemi i na przewóz

---

[1]) Dz. Ust. Nr. 33 z 1930 r. poz. 276 §§ 11 i 13.
[2]) Dz. Ust. Nr. 105 poz. 830.
[3]) Dz. Ust. Nr. 124 poz, 887.
[4]) Dz. Urzęd. Ministr. Skarbu Nr. 16 poz. 303.

towarów przez linję celną w porze nocnej — w razie koniecznej potrzeby; zarządzają zwroty należności celnych pobranych nadmiernie na skutek pomyłki *rachunkowej* bez względu na wysokość kwoty, a na skutek niewątpliwej pomyłki *taryfowej*—do wysokości 5000 zł.; zwalniają od cła krajowe przesyłki, zwrócone z zagranicy i wydają zezwolenia na powrotny wywóz zagranicę— za zwrotem cła — wszelkich oclonych przesyłek zagranicznych, o ile jedne i drugie przesyłki nie były w wolnym obrocie i zostały zwrócone w ustalonym terminie;

b) stosownie do przepisów rozporządzenia o postępowaniu celnem z 14 marca 1930 r.—wydają pozwolenia na wwóz bez cła przedmiotów, przeznaczonych do utrzymania grobów żołnierzy państw obcych; zwalniają od cła przedmioty i towary wymienione w punktach: 1, 2, 3 i 4, a częściowo 5 i 6 art. 11 rozporządzenia z 11 czerwca 1920 r. o taryfie celnej.

Są to: 1) używane ruchomości należące do osób przesiedlających się z zagranicy do polskiego obszaru celnego i przeznaczone do własnego użytku lub do wykonywania zawodu, 2) wyprawy ślubne kobiet, które przesiedlają się do polskiego obszaru celnego wskutek zawarcia małżeństwa ze stałym mieszkańcem tego obszaru, 3) używane przedmioty, otrzymane w drodze spadku, 4) rzeczy przeznaczone na użytek osób, które ucierpiały wskutek klęsk elementarnych (artykuły spożywcze, ubrania, sprzęty domowe i t. p.), 5) towary krajowe, zwrócone z zagranicy w stanie niezmienionym po upływie więcej niż roku od chwili wywiezienia ich zagranicę (towary zwracane przed upływem roku mogą zwalniać od cła urzędy celne I klasy), 6) wywożone z powrotem zagranicę oclone towary zagraniczne--za zwrotem cła—o ile takie towary nie pozostawały na składzie w urzędzie celnym, w tym bowiem wypadku urząd celny sam decyduje o zwrocie cła;

c) stosownie do instrukcji manipulacyjnej z 22 maja 1930 r. dyrekcje wykonują ścisły nadzór nad postępowaniem celnem w urzędach I instancji.

Pod tym względem dyrekcje dokonują następujących czynności:

1. sprawdzają półrocznie nadsyłane im do rewizji przez urzędy celne—księgi towarów zajętych, jako zagrożonych konfiskatą (§ 25 instr.);

2. badają co kwartał wykazy powtórnych rewizji, dokonywanych przez naczelników urzędów celnych wzgl. przez stałe komisje taryfowe, i przedstawiają ministerstwu skarbu corocznie ogólne zestawienie wyników powtórnych rewizji (§ 28 instr.);

3. zezwalają na wydawanie stronom odpisów deklaracji celnych (§ 37 instr.);

4. sprawdzają prawidłowość obwieszczeń urzędów celnych o licytacjach towarów, od których nie uiszczono należności celnych w przepisowym terminie, upoważniają do przeprowadzania licytacji znaczniejsze urzędy celne w okręgu, delegują na licytacje przedstawicieli dyrekcji i sprawdzają tabele i protokóły licytacyjne (§ 38 instr.);

5. składają wnioski ministerstwu skarbu o przekazanie na rzecz instytucji społecznych lub filantropijnych albo o zniszczenie towarów, które nie zostały sprzedane mimo wyznaczenia powtórnej licytacji (§ 38 instr.);

6. wydają zezwolenia na przedłużenie do dwóch lat terminów przechowywania oclonych towarów w wolnych składach (§ 42 instr.) i na przekazywanie towarów ze składu do innego składu (§ 44 instr.);

7. badają nadsyłane im corocznie przez urzędy celne księgi zdeponowanych przez podróżnych przedmiotów, które bądź z powodu nieuiszczania cła bądź jako zakazane do przywozu nie mogły być przepuszczone przez linję graniczną ani natychmiast zwrócone zagranicę (§ 59 instr.);

8. ustalają dla urzędów celnych, znajdujących się na szlakach tranzytowych, odpowiedni zapas gotówki na zwroty zabezpieczenia celnego i czuwają nad prawidłowem dokonywaniem zwrotów (§ 60 instr.).

Jako instancje odwoławcze dyrekcje ceł orzekają na skutek odwołania stron w sprawach, dotyczących postępowania celnego, nie rozstrzygają jednak spraw o należyte stosowanie taryfy celnej, orzecznictwo bowiem taryfowo celne pozostaje w wyłącznej kompetencji ministra skarbu [1]).

C. *W dziale kontroli fachowej.* Instrukcja manipulacyjna wkłada na dyrekcje ceł obowiązek ścisłego badania otrzymanych od urzędów celnych w ustalonych terminach: rejestrów przywozu oraz odbiorczych i nadawczych rejestrów przekazowych (tranzyt), rejestrów wywozu, ksiąg składowych i ksiąg zdeponowanych

[1]) § 4 rozporz. Min. Skarbu z 24 marca 1923 r.

przedmiotów, wszystkich wraz z załącznikami, celem stwierdzenia prawidłowego wymiaru i pobrania należności tudzież zachowania innych obowiązujących przepisów. Przy badaniu dyrekcja (wydział kontroli fachowej) porównuje wszystkie poszczególne pozycje ksiąg i rejestrów z dowodami (deklaracjami, wynikami rewizji, pokwitowaniami i t. p.), a ujawnione braki wpisuje do wykazu usterek, który prowadzi osobno dla każdego urzędu celnego; wykaz wysyła się do urzędu celem udzielenia wyjaśnień ew. dokonania sprostowań, a o ile ujawniono niedobory należności—celem ich ściągnięcia.

Szczegółowe przepisy o sposobie dokonywania kontroli fachowej podają §§ 67 i 68 instr. manipulacyjnej.

D. *W dziale kontroli rachunkowo-kasowej.* Zatrudnienia dyrekcji ceł w tym przedmiocie są analogiczne do czynności wydziałów III-cich izb skarbowych i polegają na przeprowadzaniu cenzury pod względem rachunkowym nadsyłanych przez urzędy celne: dzienników kasowych przychodu i rozchodu wraz z dowodami i miesięcznem sprawozdaniem, ogólnego rejestru opłat celnych wraz z rejestrami pomocniczymi i z załącznikami i rejestru kwitów wywozowych wraz z załącznikami.

Przy dokonywaniu kontroli rachunkowej urzędów celnych a także przy prowadzeniu własnej rachunkowości i składaniu sprawozdań okresowych dyrekcje ceł kierują się postanowieniami § 66 instruk. manipulacyjnej i przepisami instrukcji rachunkowo-kasowej dla władz i urzędów celnych oraz dla specjalnych kas państwowych przy tych urzędach, wydanej 12 września 1922 r. [1]).

Rachunkowość i sprawozdawczość władz celnych II instancji normują przepisy § § 125 — 176 instrukcji rach.-kasowej, w sposób analogiczny jak dla izb skarbowych.

Jako władze dysponujące — dyrekcje ceł prowadzą księgi: 1) kredytów i wydatków budżetowych, 2) sum depozytowych, 3) zaliczek, 4) wystawionych asygnacji, 5) płac, 6) blankietow asygnacji.

Jako władze dokonywujące cenzury rachunkowej— utrzymują: 1) ogólną księgę przychodów budżetowych, 2) ogól-

---

[1]) Dzien. Urzęd. Min. Skar. Nr. 24 poz. 407.

ną księgę kredytów i wydatków budżetowych, 3) ogólną księgę sum obrotowych, 4) księgę kontową sum obrotowych, 5) rejestr zwrotów celnych, 6) ogólne wykazy obrotów sum depozytowych. Po dokonaniu kontroli sprawozdań i dokumentów, otrzymywanych od urzędów celnych, dyrekcje sporządzają i przesyłają ministerstwu skarbu i okręgowym izbom kontroli państwowej ogólne ze swych okręgów sprawozdania miesięczne (do dnia 15 drugiego miesiąca po sprawozdawczym), a najpóźniej we dwa miesiące po upływie roku budżetowego — roczne zamknięcia rachunkowe.

D. *W dziale spraw karnych.* Kompetencja dyrekcji ceł w zakresie spraw karnych skarbowych, wynikających z naruszenia przepisów celnych, unormowana ustawą karno-skarbową z 2 sierpnia 1926 r., jest zupełnie taka sama jak izb skarbowych co do przekroczeń przepisów o akcyzach i monopolach państwowych i polega na rozstrzyganiu odwołań od orzeczeń tych urzędów celnych, które posiadają upoważnienie do przeprowadzania śledztw i rozstrzygania spraw karno-skarbowych [1]), na decydowaniu ważniejszych spraw w pierwszej instancji, na uczestniczeniu w postępowaniu karnem przed sądami i na czuwaniu nad prawidłowem załatwianiem spraw karnych przez urzędy celne.

E. *Czynności nadzorcze* dyrekcji ceł nad całokształtem działalności urzędów celnych określa instrukcja manipulacyjna z 22 maja 1922 r. (§ 69).

Dyrekcje ceł przeprowadzają kontrolę faktyczną urzędów celnych, przez swoich delegatów. Rownież prezesi dyrekcji mają obowiązek kontrolowania urzędów osobiście. Każdy z urzędów podlega kontroli faktycznej przynajmniej raz do roku, przyczem kontrola ta winna objąć całą działalność urzędu, a więc: ogólny tok urzędowania, biurowość, rejestrację towarów, księgowanie i pobór wpływów celnych, postępowanie w składach celnych zwłaszcza w składach wolnych, rewizję towarów, przyjmowanie pociągów zagranicznych, odprawę podróżnych (w dzień i w nocy), dział karny i t. d.

[1]) Rozporządzenie Min. Skarbu z 6 grudnia 1926 r.

Poszczególne działy urzędów, zwłaszcza większych, winny być kontrolowane możliwie często; dział kasowy podlega kontroli nie mniej jak cztery razy do roku stosownie do przepisów instrukcji o rewizjach kas państwowych z 24 listopada 1921 roku.

Sposób taryfowania towarów, jako dział odrębny a mający szczególnie ważne znaczenie, winien być kontrolowany jak najczęściej i to, o ile możności, niespodzianie. Przy kontroli poddają delegaci dyrekcji ceł zrewidowane towary jak najdokładniejszej powtórnej rewizji. W razie ujawnienia niezgodności co do taryfowej jakości czy też ilości towarów wykazują, na czem ta niezgodność polega, i wnoszą sprawę do rozstrzygnięcia przez *stałą komisję taryfową*. O ile orzeczenie stałej komisji byłoby niezgodne z opinją delegata, sprawę otaryfowania przedstawia się do decyzji ministerstwa skarbu.

O wynikach kontroli delegaci przedstawiają sprawozdanie dyrekcji ceł, która po rozpatrzeniu sprawy i ew. zażądaniu wyjaśnień od urzędu celnego wydaje odpowiednie zarządzenia.

CZĘŚĆ III.

Urzędy skarbowe pierwszej instancji.

ROZDZIAŁ I.

Urzędy podatków i opłat skarbowych.

§ 1. Pogląd ogólny.

Ustawa organizacyjna z dn. 31 lipca 1919 roku, wyodrębniając cztery rodzaje urzędów skarbowych pierwszej instancji: 1) urzędy podatków i opłat skarbowych, 2) urzędy akcyz i monopolów państwowych, 3) urzędy celne i 4) kasy skarbowe, skupia administrację podatków bezpośrednich i opłat skarbowych, do których należą opłaty stemplowe i podatki spadkowy i od darowizn, — w jednym urzędzie dla obu rodzajów danin. Zachodzi pod tym względem pewne odchylenie od czystości linji w architektonice administracji skarbowej. Zarząd tymi dwoma rodzajami danin w instancji III-ej t. j. w centrali ministerstwa skarbu jest, jak wiadomo, ześrodkowany w jednym departamencie podatków i opłat skarbowych, w instancji II-ej t. j. w izbach skarbowych jest podzielony między dwa osobne wydziały II-gi i V-ty, a w urzędach I-ej instancji ponownie złączony.

We właściwem miejscu zostały przytoczone powody natury praktycznej, dla których okazało się koniecznem oddzielenie w izbach skarbowych administracji podatków pośrednich od opłat skarbowych. Również z powodów praktycznych wypadło postąpić odwrotnie co do organizacji urzędów pierwszej instancji t. j. połączyć zarząd opłat skarbowych z zarządem podatków bezpośrednich [1]). W większości bowiem okręgów

[1]) Ale nie z zarządem podatków spożywczych, jak to miało miejsce w Niemczech i w Austrji ze względów raczej teoretycznych (podatki stałe i niestałe).

skarbowych pierwszej instancji (powiatów) ilość spraw z dziedziny opłat stemplowych i podatków spadkowego i od darowizn jest stosunkowo bardzo niewielka, tworzenie więc dla nich odrębnych urzędów nie byłoby wskazane tak ze względów skarbowych jak i oszczędnościowych. Gdy ilość spraw tego rodzaju jest znaczna, nic nie stoi temu na przeszkodzie, aby na mocy rozporządzeń ministra skarbu były organizowane osobne urzędy opłat skarbowych, co też w praktyce jest stosowane w miarę potrzeby. W tych zaś miejscowościach, gdzie niema konieczności tworzenia odrębnych urzędów, sprawy opłat skarbowych należą do osobnych oddziałów w urzędach podatków i opłat i są podporządkowane pod względem nadzoru i orzecznictwa wydziałom V-ym izb skarbowych.

Właściwość terytorjalna urzędów podatków i opłat skarbowych, zgodnie z art. 4 ustawy organizacyjnej, zasadniczo rozciąga się na obszar jednego powiatu administracyjnego; ale w początkowem stadjum organizowania urzędów skarbowych w niektórych większych skupieniach ludności — szczególnie w ośrodkach przemysłowych — zostało utworzone po kilka urzędów (np. w Warszawie 5, we Lwowie 5, w Łodzi 3). Następnie w miarę rozwoju podatkowości (wprowadzenie podatków dochodowego i przemysłowego od obrotu) zachodziła konieczność pomnażania ilości urzędów podatków i opłat. W okresie od roku 1920 do 1925 włącznie powstało niewiele jeszcze nowych urzędów, bo tylko 6 ogólnych i 2 odrębne dla opłat skarbowych, ale już w roku 1926 powiększono ilość urzędów podatków i opłat o 36, w tej liczbie przybyło 28 nowych urzędów (tylko podatkowych) w m. Warszawie; a w następnych trzech latach (1927 — 29) 22 nowe urzędy podatków i opłat i jeden osobny urząd opłat skarbowych.

Według urzędowego wykazu ministerstwa skarbu na dz. 1 stycznia 1930 r. urzędów podatków i opłat skarbowych wzgl. tylko podatków (w większych miastach, posiadających odrębne urzędy opłat skarbowych) było

ogółem 350 i osobnych urzędów opłat skarbowych—8. Do tej liczby w pierwszem półroczu 1930 r. przybyło jeszcze 6 nowoutworzonych urzędów podatków i opłat skarbowych i jeden osobny urząd opłat skarbowych, tak, iż na 1 lipca 1930 r. istniało 356 urzędów podatków i opłat skarbowych (względnie tylko podatków) i 9 osobnych urzędów opłat skarbowych.

W poszczególnych okręgach izb skarbowych urzędów podatków i opłat skarbowych (wzgl. tylko podatków) było:

w okręgu izby skarbowej w Białymstoku	17
" " " " Brześciu n/B.	10
" " " " Grudziądzu	21
" " " " Kielcach	21
" " " " Krakowie	25
" " " " Lublinie	21
" " " " Lwowie I	38
" " " " Lwowie II	32
" " " " Łodzi	27
" " " " Łucku	13
" " " " Nowogródku	7
" " " " Poznaniu . . . . , .	40
" " " " Warszawie grodzkiej .	34
" " " " Warszawie okręgowej .	26
" " " " Wilnie	12
" " " " wojew. Śląskiem . . .	12

Odrębne urzędy opłat skarbowych istniały: w Krakowie, Lublinie, Lwowie I, Łodzi, Poznaniu, Bydgoszczy, Warszawie grodzkiej, Wilnie i w Katowicach.

Zakres czynności urzędów podatków i opłat skarbowych podaje ustawa organizacyjna z 31 lipca 1919 r., ale tylko w sposób ogólny. Zgodnie z art. 9 należą do nich: a) wymiar podatków bezpośrednich i opłat skarbowych przy współudziale komisji podatkowych tam, gdzie odnośne ustawy podatkowe to przewidują, kontrola i przymusowe ściąganie podatków i opłat skarbowych; b) bezpośredni nadzór nad podatkami i opłatami uiszczanemi przez osoby opodatkowane, inne osoby lub urzędy do tego powołane; c) czuwanie nad przestrzeganiem ustaw podatkowych i stemplowych i wymierzanie kary za ich przekroczenia na podstawie obowiązujących w tej mierze przepisów, o ile karanie nie należy do władz sądowych.

Bardziej szczegółowo określa czynności urzędów podatków i opłat skarbowych rozporządzenie ministra skarbu z 20 czerwca 1927 r. o organizacji i zakresie działania izb skarbowych i podległych izbom urzędów skarbowych, przyczem wyodrębnia dział podatków bezpośrednich od działów opłat stemplowych i podatku spadkowego i od darowizn. Jeszcze ściślejsze przepisy o postępowaniu przy wymiarze i poborze podatków bezpośrednich i opłat skarbowych zawierają: instrukcja z 15 maja 1929 r. co do podatków bezpośrednich; ustawy i rozporządzenia wykonawcze do ustaw podatkowych i do ustawy o opłatach stemplowych; instrukcja z 17 maja 1926 r. o przymusowem ściąganiu państwowych podatków i opłat tudzież innych należności skarbowych; przepisy z 22 czerwca 1922 r. o prowadzeniu rachunkowości podatków bezpośrednich i niektóre inne rozporządzenia ministerjalne w poszczególnych kwestjach wydane.

Jak z powyższego wynika, ustawodawstwo nasze nie posiada dotychczas skodyfikowanych przepisów procedularnych w zakresie podatkowości; pociąga to za sobą utrudnienia tak dla płatników podatków jak i dla organów skarbowych; wydanie jednolitych przepisów jest ze wszech miar pożądane [1]).

Aby osiągnąć możliwą przejrzystość, przedstawiamy w rozdziale niniejszym zakres czynności urzędów podatków i opłat skarbowych oddzielnie dla podatków bezpośrednich i osobno dla opłat stemplowych i podatków spadkowego i od darowizn.

Czynności urzędów w dziale podatków bezpośrednich dadzą się ująć w kilka grup, a mianowicie: 1) postępowanie wymiarowe i nadzór nad wymiarami do-

---

[1]) Uczynili to niemcy, wydawszy 13 grudnia 1919 r. ordynację podatkową Rzeszy niemieckiej. Została ona ogłoszona w przekładzie na język polski w „Pracach przygotowawczych do ustawodawstwa skarbowego pod redakcją B. Markowskiego serja V zeszyt 1 z r. 1926. W ministerstwie skarbu są prowadzone i już daleko posunięte prace nad kodyfikacją podatkowych przepisów proceduralnych.

konywanymi przez organa samorządu terytorjalnego; 2) postępowanie egzekucyjne; 3) udzielanie ulg podatkowych i nakładanie kar; 4) czynności rachunkowe i sprawozdawcze.

§ 2. **Postępowanie wymiarowe w dziale podatków bezpośrednich.**

Przedewszystkiem należy zaznaczyć, że czynności wymiarowe urzędów I instancji są różne w poszczególnych podatkach bezpośrednich zależnie od tego, czy podatki są wymierzane przez komisje szacunkowe, czy przez same urzędy bez udziału komisji, czy przez organa samorządu terytorjalnego, czy też wymiary są uskuteczniane przez samych płatników lub dokonywane przez osoby wzgl. instytucje publiczne albo prywatne drogą potrącania podatków z aktywnych należności osób opodatkowanych.

W zakresie podatków dochodowego i przemysłowego od obrotu, dla których władzami wymiarowemi są komisje szacunkowe, do urzędów skarbowych I instancji należy: [1])

1. Współdziałanie w tworzeniu komisji szacunkowych i udział w ich czynnościach.

Naczelnik urzędu przedstawia prezesowi izby połowę kandydatów na członków komisji i ich zastępców z pośród płatników podatku dochodowego wzgl. podatku od obrotu w swym okręgu, odpowiadających warunkom przewidzianym w ustawach, odbiera od członków komisji uroczyste przyrzeczenie, zwołuje posiedzenia komisji, przewodniczy na posiedzeniach (osobiście lub przez zastępcę), przedstawia komisji wnioski urzędu co do określenia dochodu

---

[1]) P. ustawy: z 18 marca 1925 r. o państw. podatku dochodowym (Dz. Ust. Nr. 58 poz. 411) art. 31 — 75 i z 15 lipca 1925 r. o państwowym podatku przemysłowym (Dz. Ust. Nr. 79 poz. 550) art. 57—91; rozporządzenia wykonawcze do ustawy o podatku dochodowym z 14 maja 1921 roku (Dz. Ust. Nr. 78 poz. 298) ze zmianami i uzupełnieniami z 1922, 1923, 1924 i 1925 r. §§ 53 — 139; do ustawy o podatku przemysłowym z 8 sierpnia 1925 r. (Dz. Ust. Nr. 79 poz. 550) §§ 62 — 86 i instrukcję o postępowaniu przy wymiarze podatków bezpośrednich z 15 maja 1929 r. (Dz. Urz. Min. Skarbu Nr. 18) §§ 96—203.

wzgl. obrotu, może zakładać protesty (sprzeciwy) przeciw uchwałom komisji, kieruje jej czynnościami i odpowiada za należyte stosowanie przepisów obowiązujących dla komisji szacunkowych.

2. Załatwianie czynności przygotowawczych do wymiarów.

W zakresie podatku dochodowego naczelnik urzędu, jako przewodniczący komisji szacunkowej, sporządza przed terminem wyznaczonym do składania zeznań listę domniemanych płatników podatku systemem kartkowym (w miejscowościach o znaczniejszej ilości mieszkańców, wzgl. przemysłowych i handlowych na podstawie wykazów, składanych przez właścicieli domów, lokatorów i głowy rodzin) i pomieszcza w kartach wszelkie wiadomości o źródłach dochodowych płatnika. Tak w podatku dochodowym jak i przemysłowym od obrotu urzędy skarbowe przyjmują bezpośrednio lub pośrednio zeznania płatników o dochodzie wzgl. o obrocie i poddają je szczegółowemu sprawdzaniu. W tym celu mają prawo i obowiązek: zbierać wiadomości o dochodach wzgl. obrotach płatników od władz i osób urzędowych, instytucji i osób prywatnych, od biur informacyjnych w izbach skarbowych; badać księgi handlowe i inne dokumenty, dokonywać oględzin pomieszczeń przemysłowych, handlowych i nieruchomości; wzywać biegłych i informatorów i zasięgać ich opinji; przedstawiać płatnikom wątpliwości, nasuwające się przy sprawdzaniu zeznań i żądać od nich wyjaśnień i uzupełnień; wreszcie na podstawie wszystkich zebranych materjałów, należycie zaprotokółowanych, sporządzać arkusze wymiarowe i rejestry szacunkowe.

3. Zawiadamianie płatników o dokonanych wymiarach podatku, przyjmowanie i załatwianie odwołań.

Po dokonaniu wymiarów przez komisję szacunkową naczelnik urzędu, jako jej przewodniczący, rozsyła nakazy płatnicze w terminach ustawowo określonych i równocześnie z tem sporządza i ogłasza listy imienne płatników według miejsc ich zamieszkania; udziela płatnikom na ich prośbę wiadomości z akt wymiarowych, przyjmuje odwołania, sprawdza zarzuty i przeprowadza w razie potrzeby uzupełniające dochodzenia i bądź przedstawia odwołanie od wymiaru podatku dochodowego do decyzji komisji szacunkowej z wnioskiem na całkowite jego uwzględnienie lub obniżenie podatku nie więcej jak o 200 zł., bądź też w innych przypadkach przedstawia odwołania komisji odwoławczej z zachowaniem ustawowo oznaczonych terminów.

Tu zaznaczyć należy, iż komisje szacunkowe są bowołane do wymierzania podatku dochodowego osopom fizycznym, otrzymującym dochody t. zw. fundowane t. j. płynące ze wszelkich źródeł z wyjątkiem uposażeń służbowych, emerytur i wynagrodzeń za najemną pracę, a z pośród osób prawnych — towarzystwom i zakładom, obowiązanym do publicznego składania rachunków i posiadającym kapitał zakładowy nie przekraczający 100 tysięcy złotych; w podatku zaś przemysłowym — do wymierzania podatku obrotowego, pobieranego bądź na zasadzie indywidualnego ustalenia obrotów bądź na podstawie przeciętnych norm obrotu drogą podziału ryczałtowych kwot podatku między drobne przedsiębiorstwa (art. 73 ustawy o podatku przemysłowym i § 79 rozp. wykonawczego).

Atoli obok wymiarów, dokonywanych z udziałem komisji szacunkowych, istnieją w zakresie podatków dochodowego i przemysłowego także wymiary, dokonywane bez udziału komisji. Są to mianowicie w podatku dochodowym: a) wymiary podatku osobom nowoprzybyłym do Polski w ciągu roku podatkowego, b) wymiary podatku przez potrącenia z uposażeń służbowych, emerytur i wynagrodzeń za najemną pracę oraz z tantjem i c) w podatku przemysłowym — wymiary części podatku, pobieranej w formie nabywania świadectw przemysłowych i kart rejestracyjnych.

a) Dla osób nowoprzybyłych do Polski i osiągających tu dochody obowiązek podatkowy rozpoczyna się z początkiem najbliższego miesiąca po otwarciu w Polsce źródła dochodu (a nie z początkiem następnego roku). Osobom takim wymierza podatek w pierwszym roku ich pobytu w Polsce naczelnik urzędu bez udziału komisji szacunkowej na podstawie złożonych przez te osoby zeznań, w należyty sposób sprawdzonych [1]).

b) Stosownie do przepisów działu II ustawy—podatek od dochodów z uposażeń służbowych, emerytur i wynagrodzeń za najemną pracę pobiera się drogą potrącania go z każdej wypłaty. Wymiar podatku, stosownie do osobnej skali, a zarazem jego pobór należy do osób wypłaca-

[1]) Art. 76—79 ust. o pod. doch. i § 142 rozp. wykonaw.

jących należne pracownikom kwoty; potrącone sumy podatku powinny być wpłacone do właściwej kasy skarbowej w przepisanym terminie. Urzędy skarbowe dokonują tylko sprawdzania wykazów potrąceń (list płacy), czuwają nad prawidłowem obliczaniem i terminowem uiszczaniem podatku, a w razie gdy podatek wcale nie został wpłacony albo wpłacono go za mało, urząd skarbowy sam dokonywa wymiaru i nakłada grzywny na winnych za niestosowanie się do przepisów ustawy [1]).

Podobnież postępuje się przy wymiarze i poborze specjalnego podatku dochodowego od tantjem [2]); urzędy I instancji mało mają z nim do czynienia, kontrolę bowiem wykonywują głównie delegaci wydziałów bilansowych izb skarbowych.

c) Osoby wykonywujące przedsiębiorstwa wzgl. zajęcia przemysłowe i handlowe opłacają część podatku przemysłowego drogą nabywania przed początkiem roku podatkowego odpowiednich świadectw przemysłowych i kart rejestracyjnych, wnosząc do kas skarbowych sumy przypadające za świadectwa i karty stosownie do miejsca wykonywania przedsiębiorstwa i do jego kategorji, według taryf dołączonych do ustawy o podatku przemysłowym. Przy nabywaniu świadectw płatnicy składają przepisane deklaracje. Do urzędów skarbowych należy wykonywanie nadzoru nad tem, aby wszystkie przedsiębiorstwa były zaopatrzone w odpowiednie świadectwa. W tym celu urzędy sprawdzają deklaracje i przeprowadzają przez delegowanych urzędników lustracje przedsiębiorstw — doroczne, miesięczne (w przedsiębiorstwach, obowiązanych do wpłacania podatku obrotowego miesięcznemi zaliczkami) i nadzwyczajne, a przy lustracjach badają szczegółowo charakter, rozmiary i obroty przedsiębiorstw i zebrane wiadomości wpisują do księgi rewizji. W razie wykupienia nieodpowiedniego świadectwa przemysłowego pociągają płatników do uzupełnienia niedopłaconych kwot wzgl. sporządzają protokóły karne i pociągają winnych do odpowiedzialności w wypadkach prowadzenia przedsiębiorstwa bez świadectwa lub wykrycia innych nadużyć; mogą przytem żądać złożenia kaucji i nakładać sekwestr na towary [3]).

B. W zakresie *podatku wojskowego,* pozostającego w związku z podatkiem dochodowym, władzami powołanemi do wymiaru zarówno podatku zasadniczego

[1]) Art. 109—119 ust. o pod. doch. i §§ 157 i 159 rozp. wykon.
[2]) Art. 18 i 25 ust. o pod. doch. i §§ 158 i 159 rozp. wykon.
[3]) Art. 10—51 ustawy o pod. przem. i §§ 39—53 rozp. wykon.

jak i dodatku do państwowego podatku dochodowego [1]) są urzędy podatkowe I instancji.

Zasadniczy podatek wojskowy wymierza się na podstawie nadsyłanych urzędom przez władze administracyjne wykazów osób, korzystających z ulg w służbie wojskowej, sporządzonych według list poborowych roku ubiegłego; dodatek do podatku dochodowego wymierza urząd na zasadzie własnych rejestrów podatku dochodowego względnie wykazów potrąceń podatku otrzymywanych od służbodawców. Pozatem czynności urzędu polegają na rozsyłaniu nakazów płatniczych w ustalonych terminach, na przyjmowaniu i przedstawianiu izbie skarbowej odwołań od wymiarów i na ściąganiu zaległości w podatku [2]).

C. Wymierzanie: a) państwowego *podatku od nieruchomości miejskich* i niektórych wiejskich [3]) jako też b) *podatków od placów* niezabudowanych [4]) i c) od *lokali* [5]), częściowo do skarbu Państwa na rzecz specjalnych funduszów budowlanego i kwaterunkowego wpływających, jest powierzone organom samorządu terytorjalnego, odbywa się jednak pod kontrolą izb skarbowych urzędów podatkowych I instancji.

a) Organy samorządowe (magistraty miast i te gminy wiejskie, w których znajdują się nieruchomości, podlegające podatkowi), sporządzają wykazy nieruchomości, zawierające dane co do składowych części nieruchomości,

---

[1]) Podatek wojsk. oparty na rozp. Rady Ministrów z 31 marca 1926 r. (Dz. Ust. Nr. 33 poz. 202) wydanem na zasadzie art. 80 ust. z 23 maja 1924 r. o powszechnym obowiązku służby wojskowej (Dz. Ust. Nr. 61 poz. 609) jest pobierany od osób podlegających podatkowi w stałych stawkach po 10, 15 i 20 zł. i w postaci dodatku do podatku dochod., o ile osoby te podlegają również podatkowi dochodowemu.

[2]) P. rozp. wykonaw. Ministra Skarbu z 6 sierpnia 1926 r. (Dz. Ust. Nr. 94 poz. 554) §§ 3—12.

[3]) Rozporz. Prezydenta Rzplitej z 17 czerwca 1924 r. (Dz. Ust. R. P. Nr. 51 poz. 523) i rozporz. wykon. Ministra Skarbu z 30 kwietnia 1925 r. (Dz. Ust. Nr. 48 poz. 333).

[4]) Ustawa o rozbudowie miast z 29 kwietnia 1925 r. (Dz. Ust. Nr. 51 poz. 346), rozporz. wykon. Min. Skarbu z 25 maja 1925 r. (Dz. Ust. Nr. 57 poz. 407) i Ministrów Skarbu, Spraw Wewn. i Rob. Publ. z 3 listopada 1927 roku (Dz. Ust. Nr. 106 poz. 913).

[5]) Ustawa z 2 sierpnia 1926 r. (Dz. Ust. Nr. 94 poz. 550) i rozporz. wyk. z 29 grudnia 1926 r. (Dz. Ust. Nr. 12/1927 r. poz. 95).

lokali, ilości pokojów w nich, wysokości komornego w czerwcu 1914 r. (podstawowe komorne) na zasadzie akt otrzymanych w swoim czasie od inspektorów skarbowych (po czasowem przekazaniu w r. 1921 podatku od nieruchomości miejskich samorządom) lub własnych akt, a co do nieruchomości nieobjętych aktami żądają od właścicieli złożenia zeznań i na podstawie tych zeznań ew. opinji dwóch rzeczoznawców, powołanych z pośród płatników podatku, oznaczają wartość nieruchomości, wysokość podstawowego komornego wzgl. umowne komorne dla nieruchomości, niepodlegających ustawie o ochronie lokatorów. Gminy wiejskie przesyłają wykazy samorządowemu wydziałowi powiatowemu. Władze wymiarowe (magistraty i wydziały powiatowe) badają wykazy, wyłączają nieruchomości lub ich części wolne od podatku (nowowzniesione budowle mieszkalne i t. p.), obliczają podatek, rozsyłają nakazy płatnicze (do 31 marca) i o rozesłaniu czynią obwieszczenia. Dla podatku organy wymiarowe zakładają i prowadzą księgi biercze i dzienniki przychodu według przepisanych wzorów. Odwołania płatników od wymiarów z powodu cyfrowych omyłek w obliczeniu podatku organa samorządowe same uwzględniają, inne przedstawiają do rozstrzygnięcia izbie skarbowej. Same również mogą zarządzać całkowite lub częściowe umorzenia podatku w razie zniszczenia nieruchomości na skutek nadzwyczajnych wydarzeń; nakładać grzywny za niezłożenie zeznań i za podanie świadomie nieprawdziwych danych, a jeżeli w tym ostatnim wypadku grzywna dobrowolnie nie zostanie uiszczona, przekazywać sprawę sądowi, wreszcie mogą udzielać odroczeń i rozłożeń na raty podatku na czas do trzech miesięcy i do wysokości określonych w przepisach kwot (§ 10 rozp. wykon. z 30 kwietnia 1925 roku), a podania o ulgi przekraczające ich kompetencję—przedstawiać izbie skarbowej.

Co miesiąc organa wymiarowe są obowiązane zawiadamiać właściwe urzędy skarbowe o kwotach przypisanego, odpisanego i uiszczonego podatku, a przynajmniej raz na dwa tygodnie przelewać wpływy do kas skarbowych.

Naczelnicy urzędów skarbowych wzgl. delegowani przez izbę skarbową urzędnicy mają prawo i obowiązek dokonywania przynajmniej raz na miesiąc kontroli rachunkowej i kasowej samorządowych władz wymiarowych, a nadto przynajmniej raz na rok lustracji całej akcji wymiarowej magistratów i wydziałów powiatowych. Szczegółowe plany lustracji opracowują i przesyłają corocznie urzędom I instancji — izby skarbowe.

b) Wymiaru podatku od placów budowlanych — niezabudowanych lub niedostatecznie zabudowanych [1]) — dokonywują magistraty miast na podstawie składanych przez właścicieli wzgl. posiadaczy deklaracji, sprawdzonych przy udziale komisji, która się składa z przedstawiciela magistratu jako przewodniczącego i z 4 członków, wybranych przez radę miejską (2) i przez magistrat (2). Odwołania od wymiarów rozstrzyga władza administracyjna jako organ nadzoru nad samorządem. Ulgi podatkowe w wypadkach zasługujących na szczególne uwzględnienie przyznają władze miejskie w zakresie przez rozporz. wykonawcze oznaczonym (§ 21), większe ulgi mogą przyznawać izby skarbowe i minister skarbu. Kontrolę akcji wymiarowej wykonywują urzędy skarbowe wzgl. delegaci izb skarbowych na tych samych zasadach jak lustrację wymiarów podatku od nieruchomości.

Podatek od lokali wymierzają i ściągają również magistraty miast bez udziału jednak komisji szacunkowych, przyczem mogą żądać w razie potrzeby od właścicieli domów wykazów lokatorów, a od właścicieli i od lokatorów wyjaśnień ustnych i piśmiennych, powoływać rzeczoznawców dla ustalenia podstawy wymiaru i dokonywać oględzin lokalu. Obowiązki magistratów co do zawiadamiania władz skarbowych o kwotach podatku, wymierzonego na rzecz specjalnych funduszów skarbowych, i co do przelewania tych kwot do kas skarbowych są takież same jak co do podatków od nieruchomości i placów budowlanych. Mogą też magistraty udzielać ulg podatkowych i umarzać nieściągalne kwoty podatku lecz tylko w zakresie przewidzianym w § 14 — 16 rozporządzenia wykonawczego z 29 grudnia 1926 roku.

Również jak w podatkach od nieruchomości i placów budowlanych kontrola całej akcji wymiarowej, egzekucyjnej i rachunkowej należy do urzędników delegowanych przez izby skarbowe i do naczelników urzędów skarbowych I-ej instancji.

W myśl § 254 instrukcji z 15 maja 1929 r. w miastach będących siedzibami izb skarbowych wzgl. liczących ponad 150.000 ludności lustrację przeprowadzać mają co do trzech wyżej wymienionych podatków wyłącznie delegaci izb skarbowych.

---

[1]) Ściślejsze określenia przedmiotu podatku podają §§ 2 i 3 rozp. Min. Sk. z 25 maja 1925 r. i §§ 26 i 27 rozporz. wykon. z 3 listopada 1927 r. do ustawy o rozbudowie miast.

D. W zakresie *podatku od kapitałów i rent* po jego wprowadzeniu w r. 1920 [1]) urzędy podatkowe miały początkowo bardzo wiele i żmudnych czynności przy zbieraniu danych co do przychodów z kapitałów i rent zabezpieczonych hipotecznie. Pobór jednak podatku z tego źródła został zawieszony ustawą z 1 maja 1923 r. [2]), następnie szeregiem ustaw zwolniono od podatku przychody z niektórych wkładów i z papierów procentowych, wreszcie ustawą z 16 lutego 1930 r. [3]) zawieszono pobór podatku niemal całkowicie, pozostawiwszy tylko podatki: 1) od bankowych rachunków t. zw. on call, 2) od kapitałów wypożyczonych instytucjom i przedsiębiorstwom obowiązanym do publicznego składania rachunków i 3) od przychodów i procentów brutto od produkcji kopalnianej [4]).

Obliczanie i wpłacanie tych podatków ciąży na właściwych instytucjach i przedsiębiorstwach, które terminowo składają władzom skarbowym wykazy, zawierające wszelkie dane, dotyczące obliczenia podatku i dowody uiszczenia. Do urzędów podatkowych I-ej instancji, głównie jednak do wydziałów bilansowych w izbach skarbowych (jeśli chodzi o przedsiębiorstwa, którym podatek dochodowy wzgl. przemysłowy wymierzają izby w pierwszej instancji) należy sprawdzanie wykazów, żądanie od płatników uzupełniających wiadomości i wyjaśnień, sprawdzanie ksiąg przedsiębiorstwa, dodatkowy wymiar w razie, gdy obliczono i zapłacono za mało podatku, przyjmowanie i przedstawianie władzom przełożonym odwołań płatników, wreszcie nakładanie grzywien i kar pieniężnych.

E. Co do nadzwyczajnego *podatku majątkowego,* wprowadzonego ustawą z dn. 11 sierpnia 1923 r. [5]), zauważyć należy, że jego wymiar został przeprowadzony już przed kilku laty, pobór jednak trwa dotychczas; z tego powodu urzędy podatkowe I instancji są obowiązane prowadzić księgi biercze tego podatku i na

---

[1]) Ustawa z 16 lipca 1920 r. (Dz. Ust. Nr. 76 poz. 517).

[2]) Dz. Ust. Nr. 54 poz. 376.

[3]) Dz. Ust. Nr. 10 poz. 67.

[4]) Procentowe świadczenia w gotówce lub w naturze, umówione w kontraktach wydobywania ciał kopalnych z cudzego gruntu.

[5]) Dz. Ust. Nr. 94 poz. 746.

polecenie ministerstwa skarbu wysyłać nakazy płatnicze i dokonywać częściowego poboru zaległości [1]).

F. Konstrukcja *podatku gruntowego* w każdej z b. dzielnic Polski jest, jak wiadomo, odmienna, to też różne są czynności wymiarowe urzędów podatkowych I-ej instancji w zakresie tego podatku.

a) Na obszarze b. Królestwa Kongresowego wymiar podatku gruntowego dworskiego, włościańskiego i małomiejskiego (w osadach) opiera się na stawkach podatku głównego, ustalonych dla każdego powiatu i dla każdej klasy gruntów (dworskich i włościańskich oraz małomiejskich) w taryfach, stanowiących załączniki do ustaw o podatku gruntowym z 1866, 1868 i 1872 r. [2]) i po kilkakrotnych zmianach przerachowanych na walutę polską. Do podatku, obliczonego na zasadzie owych stawek, z uwzględnieniem 60% dodatkowego podatku, dolicza się t. zw. oddzielny dodatek (progresja), wprowadzony ustawą z 15 czerwca 1923 r. [3]) wzgl. zmniejsza się kwotę podatku (degresja) na zasadzie tejże ustawy. Dokonywanie obliczeń, o ile chodzi o podatek dworski, należy do urzędów podatkowych I instancji, a rozkład podatku gruntowego włościańskiego pomiędzy poszczególnych płatników mają uskuteczniać zebrania gromadzkie (faktycznie urzędy gminne), jednak listy rozkładu powinny być przesyłane urzędom podatkowym (przed 1 sierpnia każdego roku) i przez nie sprawdzane w myśl rozporządzenia min. skarbu z 7 lipca 1923 r. [4]). O ile w ciągu roku nie zajdą żadne zmiany w opodatkowanych gruntach, to i kwoty podatkowe pozostają na rok następny bez zmiany. Jeśli zostaną ujawnione pomyłki wzgl. opuszczenia w ilości opodatkowanych

---

[1]) P. okólniki M. S. z 16 lipca i z 18 października 1929 r. (Dz. Urz. Min. Skarbu Nr. 24 poz. 268 i Nr. 33 poz. 382).

[2]) Tom V „Swodu Zakonów" (zbioru praw rosyjskich) część IV dział 11 (art. 119—300, w urzędowem tłomaczeniu na język polski wyd. Min. Skarbu r. 1918. Ustawy rozróżniają podatki dworski i włościański, główny i dodatkowy.

[3]) Dz. Ust. Nr. 65 poz. 505.

[4]) Dz. Ust. Nr. 73 poz. 569.

gruntów, to odpowiednie zmiany w wymiarze podatku ustala urząd I-ej instancji a zatwierdza izba skarbowa. W razie podziału większych kompleksów (parcelacji) gruntów lub ich scalania jak również w wypadkach niewłaściwego ich zaklasowania, urząd podatkowy na prośbę właściciela lub z własnej inicjatywy dokonywa podziału podatku względnie przeklasowania gruntów na podstawie deklaracji właścicieli, rejestrów pomiarowych, map, wyciągów z ksiąg hipotecznych, względnie tabeli likwidacyjnych, gruntów włościańskich.

Klasyfikacji dokonywa na miejscu we właściwej porze roku naczelnik urzędu lub jego zastępca, zasięgając opinji rzeczoznawców, których powołuje z pośród miejscowych mieszkańców: wójta, sołtysów, dwóch gospodarzy z sąsiedniej wsi i dwóch posiadaczy lub rządców większej własności, i kierując się przy klasyfikacji przepisami rozporządzenia min. skarbu z 10 września 1920 r. [1]).

Odpowiednie zmiany w kwotach podatku wprowadza urząd do ksiąg bierczych, a nadto prowadzi stałą „ewidencję rewizji zaklasowania gruntów“ (§ 246 instrukcji z 15 maja 1929 r.).

Urzędy rozsyłają płatnikom nakazy, lubo wyraźnie przez ustawę nie są do tego obowiązane. Podatek gruntowy od mniejszej własności pobierają sołtysi i wnoszą go do kas skarbowych, większa własność sama go winna uiszczać w kasach.

b) W województwach wschodnich i w trzech powiatach województwa białostockiego, w których obowiązuje rosyjski podatek gruntowy [2]) ogólny kontyngent podatku dla każdego powiatu oblicza się na podstawie taryfy zawartej w rozporządzeniu rady ministrów z 14-go stycznia 1924 r. [3]), mnożąc ilość gruntów podzielonych na dwie tylko klasy przez odpowiednie stawki podatkowe. Kontyngent dzieli między poszczególnych płatników komisja repartycyjna, złożona z naczelnika urzędu

[1]) Dz. Ust Nr. 97 poz. 639.

[2]) Tom V rosyjskiego zbioru praw, art. 5—81 ustawy o podatkach bezpośrednich.

[3]) Dz. Ust. Nr. 8 poz. 77. Taryfę podwyższyło dwukrotnie Rozp. Prez. Rp. z 12 kwietnia 1924 r. (Dz. Ust. Nr. 33 poz. 339).

podatkowego I instancji i sześciu członków (po 3-ch z większej i mniejszej własności), powołanych przez prezesa izby skarbowej z pośród płatników podatku. Przy repartycji komisja kieruje się przepisami rosyjskiej ustawy o powinnościach ziemskich [1]). Odwołania od decyzji komisji rozstrzyga ostatecznie izba skarbowa. Urzędy rozsyłają nakazy płatnicze; pobór podatku od mniejszej własności i wnoszenie go do kas skarbowych należy do gmin, większa własność wpłaca go bezpośrednio do kas.

c) W czterech województwach południowych (b. zabór austrjacki) urzędy podatkowe I-szej instancji według ustawy austrjackiej z 24 maja 1869 r. [2]) wymierzają podatek gruntowy na zasadzie danych o czystym dochodzie katastralnym i o zmianach w nim, otrzymywanych od osobnych urzędów katastru gruntowego, stosując do kwot dochodu (intraty) z każdej parceli odpowiedni mnożnik [3]) jak również obliczają oddzielny dodatek progresywny wzgl. degresję. Urzędy prowadzą księgi biercze podatku, wysyłają nakazy płatnicze i załatwiają sprawy „opustów" podatkowych. Na zasadzie rozporządzenia ministrów skarbu i spraw wewn. z 14 stycznia 1925 r. [4]) kwoty podatku wynoszącego ponad 500 złotych od jednego płatnika powinny być wpłacane bezpośrednio lub przez P. K. O. do kas skarbowych; mniejsze sumy mogą być wpłacane w urzędach gminnych a przez nie przelewane do kas.

d) W czasie przyłączenia do Polski ziem b. zaboru pruskiego podatek gruntowy oparty na ustawie pruskiej z 21 maja 1861 r. [5]) był na tym obszarze już od 1895 r. odstąpiony na rzecz samorządu terytorjalnego. Obliczały go urzędy katastralne a pobierały gminy wzgl. powiaty samorządowe. Ustawa polska z 17 czerwca 1921 r. [6])

---

[1]) Ogólny zbiór praw rosyjskich. Tom IV część 2-ga.

[2]) Dz. Ust. austr. Nr. 88/1869 r.

[3]) Mnożnik wynosi obecnie 41,1 dochodu wyrażonego w złotych, ale nie jest to dochód obecny lecz z okresu z przed kilku dziesiątków lat.

[4]) Dz. Ust. Nr. 9 poz. 64.

[5]) „Gesetz Saminlug" 1861 r. str. 253 i 317.

[6]) Dz. Ust. Nr. 59 poz. 372

wprowadziła z powrotem pobieranie podatku na rzecz państwa w formie dodatku do podatku samorządowego; zachowała przy tem system obliczania podatku (a nie tylko intraty, jak w b. zaborze austrjackim) przez urzędy katastralne a pobór przez organa samorządowe. Do urzędów podatkowych I instancji w województwach poznańskiem i pomorskiem należy więc tylko nadzór nad wymiarem podatku, obliczanie dodatku progresywnego i degresji, prowadzenie ksiąg bierczych na podstawie sprawozdań gmin i wydziałów powiatowych i rozstrzyganie spraw o ulgi podatkowe.

W województwie śląskiem również wprowadzono państwowy podatek gruntowy ustawą z 15 czerwca 1923 roku [1]), przyczem w cieszyńskiej części województwa jest on wymierzany i pobierany w ten sam sposób jak w b. Galicji, a w górnośląskiej części tak, jak w województwach poznańskiem i pomorskiem.

§ 3. Urzędy katastralne.

Jak o tem już była mowa, na obszarze b. zaborów austrjackiego i pruskiego istnieją osobne urzędy, do których należy administracja katastru gruntowego. Urzędy te są zależne bezpośrednio od izb skarbowych, a zadaniem ich jest utrzymywanie i uzgadnianie ze stanem faktycznym map katastralnych, przeprowadzanie w razie potrzeby pomiarów i klasyfikacji parcel gruntowych i sporządzanie operatów stanowiących podstawę dla wymiarów podatku gruntowego. Prace urzędów katastralnych są jednak dokonywane nie tylko na potrzeby wymiaru podatku gruntowego, ale także są niezbędne dla przeprowadzania zmian w księgach gruntowych (hipotecznych) jako też służą na użytek agend reformy rolnej i robót publicznych.

Z tego powodu w b. dzielnicy pruskiej urzędy katastralne podlegały początkowo ministrowi robót publicznych, a władzą bezpośrednio nad nimi przełożoną były wydziały miernicze w urzędach wojewódzkich pomorskim i poznańskim. Na mocy rozporządzeń rady ministrów z 9 września

[1]) Dz. Ust. Nr. 65 poz. 505, art. 18.

1925 r. [1]) i ministrów skarbu i robót publicznych z 18 listopada 1926 r. [2]) wydziały miernicze zostały zniesione, czynności ich przekazane oddziałowi katastralnemu wydziału II-go izby skarbowej w Poznaniu, której też podporządkowano urzędy katastralne, istniejące na obszarze województw pomorskiego i poznańskiego.

Ilość urzędów katastralnych była dawniej większa niż obecnie, szczególnie w b. dzielnicy austrjackiej; pewna część jednak została zwinięta przez połączenie okręgów katastralnych, tak iż obecnie według stanu na 1 stycznia 1930 r. było ich ogółem 155, a mianowicie: w okręgach izby skarbowej krakowskiej 36, lwowskiej I i II — 67, poznańskiej i pomorskiej — 42 i na Slązku 10.

Kierownikami urzędów są geometrzy (inżynierowie mierniczy), do których między innemi czynnościami należy też szkolenie podwładnego personelu pomocniczego. Praktykanci są obowiązani składać egzaminy według przepisanych programów [3]). Prace rysownicze, obliczeniowe i kancelaryjne urzędów są wykonywane w biurach, pomiarowe — w polach. Za czynności zarządów katastralnych, dokonywane w interesie osób prywatnych, są pobierane na rzecz skarbu Państwa opłaty według specjalnych taryf; obecnie obowiązują taryfy wprowadzone rozporządzeniami ministra skarbu z 8 czerwca 1928 r. [4]).

Zakres czynności urzędów katastralnych (ewidencji katastru gruntowego) w b. zaborze austrjackim jest objęty ustawą ewidencyjną z 23 maja 1883 r. i rozporządzeniem wykonawczem do niej z 11 czerwca 1883 roku [5]); prace techniczne (dla zdjęć większych wzgl. mniejszych obszarów metodą poligonową lub linearną) regulują instrukcje z 1883, 1904 i 1907 roku.

---

[1]) Dz. Ust. Nr. 98 poz. 691.

[2]) Dz. Urz. Min. Sk. Nr. 12 poz. 144.

[3]) P. rozporządzenia Rady Ministrów z 16 stycznia 1925 r. (Dz. Ust. Nr. 11 poz. 79.

[4]) Dz. Ust. Nr. 66 poz 608 i 609 i Nr. 80 poz. 701.

[5]) Dz. ust. austr. Nr. Nr. 83 i 91 z roku 1883 i Rozp. Prez. Rzplitej z 13 lutego 1928 r. o zmianie art. 54 i 57 austr. ustawy z 23 maja 1883 r. (Dz. Ust. Nr. 18 poz. 155).

Do najważniejszych czynności należy: utrzymywanie w stałej ewidencji i przeprowadzanie w katastrze gruntowym zmian, zachodzących w rozciągłości gminy podatkowej, w obowiązku podatkowym, w rodzaju uprawy i w osobach posiadaczy gruntów, a nadto prostowanie usterek i błędów, dostrzeżonych w oryginałach map katastralnych i arkuszy gruntowych.

Zmiany w przestrzeni i granicach gminy na skutek wyłączenia z niej pewnej części gruntów lub przyłączenia gruntów z sąsiednich gmin jako też w nazwie gminy lub poszczególnych miejscowości mogą być przeprowadzane w operacie katastralnym po uprzedniem zezwoleniu na to władz administracji ogólnej i ministerstwa skarbu. Odpowiednie podania powinni wnosić mieszkańcy gminy. Inne zmiany jako to przejście gruntów, podlegających podatkowi do kategorji gruntów wolnych od podatku lub odwrotnie (t. zw. zmiany trwałe w obowiązku podatkowym), zniszczenie na pewien czas urodzajnej powierzchni (t. zw. zmiany czasowe), trwałe zmiany w rodzaju uprawy (zamiana roli na łąkę, ogród, pastwisko, las lub odwrotnie), zmiany w osobach posiadaczy na skutek aktów prawnych (kupno-sprzedaż, działy, spadkobranie, darowizna), powinny być zgłaszane w urzędach katastralnych w terminach w ustawie ewidencyjnej przewidzianych przez osoby interesowane jako też przez urzędy gminne.

W celu sprawdzenia zmian, wymagających dochodzeń na miejscu, urzędnicy katastralni odbywają corocznie w porze letniej objazdy swych okręgów. O dniu przybycia do gminy zawiadamiają naprzód mieszkańców, przyjmują od stron zgłoszenia ustne o zmianach, wpisując je do t. zw. arkuszy zgłoszeń, wzywają interesowanych posiadaczy gruntów do udzielania objaśnień i mogą ich do tego przynaglać, wymierzając im grzywny porządkowe, przeprowadzają pomiary i ustalają zmiany w uprawie gruntów w obecności interesowanych osób, naczelnika gminy i dwóch rzeczoznawców.

Na podstawie przeprowadzonych dochodzeń następuje ujawnienie zmian w księdze katastralnej i arkuszach gruntowych i odpowiednie modyfikacje w obliczeniach intraty. Uwidocznienie zmian może być stanowcze lub tymczasowe; ostateczny wymiar podatku następuje tylko na skutek stanowczego sprostowania operatu katastralnego.

Kataster gruntowy musi być stale utrzymywany w zgodności z księgami gruntowemi, kolejowemi, górniczemi. W tym celu sądy hipoteczne zawiadamiają uchwałami

urzędy katastralne o wszelkich zmianach zachodzących w księgach, a urzędy katastralne za pomocą arkuszy zgłoszeń lub wykazów różnic donoszą sądom o sprawdzonych zmianach w stanie faktycznym i o różnicach między nim a księgą gruntową.

Analogiczne funkcje spełniają urzędy katastralne w b. dzielnicy pruskiej, ale oprócz katastru gruntowego prowadzą także kataster budynkowy. Czynności urzędów są uregulowane sześciu instrukcjami, z których pięć pochodzi z czasów pruskich, a jedna została wydana już przez władzę polską. Są to mianowicie: 1) instrukcja katastralna z 21 lutego 1896 r. [1]) o utrzymywaniu w ewidencji operatów katastralnych, odpowiadająca austrjackiej ustawie z 1883 r.; 2) instrukcja biurowa z 21 lutego 1912 r. [2]) o zakresie czynności urzędów katastralnych; 3) instrukcja o prowadzeniu katastru budynkowego z 21 lutego 1896 r. [3]); 4) polska instrukcja katastralna dla pomiarów uzupełniających z 9 lipca 1926 r. [4]); 5 i 6) instrukcje techniczne z 25 października 1881 roku [5]).

§ 4. **Postępowanie egzekucyjne.**

Na zasadzie art. 9 ustawy z 31 lipca 1919 roku o organizacji władz i urzędów skarbowych „przymusowe ściąganie podatków i opłat skarbowych jako też

---

[1]) Anweisung vom 21 Februar 1896 für das Verfahren bei der Fortschreibung der Grundsteuerbücher und Karten. Wydanie pruskiego ministerstwa skarbu. Tak zwana instrukcja I.

[2]) Geschäftsanweisung für die königlichen preussichen Katasterämter v. 21 Februar 1912, składająca się z 41 paragrafów, doskonale i przejrzyście ułożona. Tak zwana instrukcja V.

[3]) Anweisung vom 21 Februar 1896 für das Verfahren bei der Fortschreibung der Gebäudesteuerollen. Tak zwana instrukcja III.

[4]) Opracowana przez wydział mierniczy w Poznaniu i zatwierdzona rozporządzeniem Ministra Skarbu z 9 lipca 1926 r. L. D. P. O. 1474/IV zastępuje dawną pruską instrukcję II.

[5]) Są to instrukcje VIII i IX (poprzednio wydane instrukcje IV, VI i VII nie obowiązują) p. t. 1) Anweisung v. 25 Oktober 1881 für das Verfahren bei Erneuerung der Karten und Bücher des Grundsteuerkatasters i 2) Anweisung v. 25 Oktober 1881 für die trigonometrischen und polygonometryschen Arbeiten bei Erneuerung der Karten und Bücher des Grundsteuerkatasters.

wszelkie związane z tem czynności" należą do urzędów podatków i opłat skarbowych. Wprawdzie drugie z kolei rozporządzenie wykonawcze do powyższej ustawy, wydane przez ministra skarbu 20 czerwca 1927 r. w §§ 87 i 88 głosi, iż *kasy skarbowe* przeprowadzają przez sekwestratorów przymusowe ściąganie zaległości podatków i opłat na podstawie upoważnień naczelników urzędów skarbowych, do których należy nadzór nad sprawnością akcji egzekucyjnej i którzy ponoszą za nią odpowiedzialność wespół z „kierowniczymi urzędnikami kasy", lecz postanowienie to dotychczas nie weszło w życie [1]).

Organami wykonawczymi władz egzekucyjnych są sekwestratorowie i inni urzędnicy tych władz, działający na podstawie udzielonego im upoważnienia do wykonywania czynności egzekucyjnych. Jako organa wykonawcze władz skarbowych mogą oni korzystać z uprawnień, przyznanych tego rodzaju organom przez ustawę z dnia 14 grudnia 1923 r. [2]), a więc dokonywać zajęcia i wzięcia na przechowanie ruchomości, przeprowadzać rewizje pomieszczeń, odwoływać się w razie potrzeby do pomocy organów bezpieczeństwa publicznego. Przy każdym urzędzie pod. i opł. urzęduje paru lub kilku sekwestratorów stałych (etatowych), w razie nagromadzenia się zaległości urzędy korzystają z pomocy sekwestratorów czasowych (kontraktowych); przy urzędach podatkowych w większych miastach są tworzone osobne oddziały egzekucyjne z kierownikami na czele.

W ustawodawstwie polskiem brak dotychczas jednolitych przepisów o egzekucji administracyjnej, a w szczególności o przymusowem ściąganiu należności skarbowych, pozostają one bowiem w związku z przepisami

[1]) Pozostaje ono w sprzeczności z ustawą z r. 1919 i z obowiązującą instrukcją o przymusowem ściąganiu podatków i opłat z 17 maja 1926 r. (ustęp 3-ci § 2), z instrukcją biurową dla oddziałów egzekucyjnych w urzędach podatków i opłat z 1928 r. (Dz. Urz. Min. Skarbu z 20.I.1928 roku Nr. 3) i z § 25 instrukcji o wymiarze i poborze pod. bezpośr. z 15 maja 1929 r.

[2]) Ustawa o uprawnieniach organów wykonawczych władz skarbowych (Dz. Ust. Nr. 5/1924 r. poz. 37).

sądowej procedury cywilnej, które do chwili obecnej nie są jeszcze ujednostajnione. Podstawy prawnej postępowania egzekucyjnego należy więc doszukiwać się w prawodawstwach dzielnicowych. W szczególności przepisy dzielnicowe muszą być stosowane przy dokonywaniu egzekucji z majątków nieruchomych, postępowanie bowiem przy egzekucjach z ruchomości, wskutek braku zasadniczych różnic między przepisami dzielnicowymi, zostało ujęte w jednolity sposób dla całej Polski, z wyjątkiem Śląska, w instrukcji z 17 maja 1926 r. [1]),

Podany w instrukcji tok postępowania egzekucyjnego można ująć w kilka zasadniczych momentów: 1) przepisy ogólne, 2) wezwanie (upomnienie) płatnika, 3) zajęcie ruchomości, 4) opisanie i oszacowanie zajętych przedmiotów, 5) wzięcie ich na przechowanie, 6) wyznaczenie terminu licytacji, 7) licytacja ruchomości, 8) sekwestracja dochodów z nieruchomości, 9) zwrócenie egzekucji przeciwko majątkowi nieruchomemu.

1. Tytuł do rozpoczęcia egzekucji stanowią: nakazy lub wezwania płatnicze, prawomocne orzeczenia karne i t. p. decyzje władz skarbowych, ponadto organ egzekucyjny powinien otrzymać na każdą zaległość nakaz sekwestracyjny i posiadać odpowiednią legitymację służbową. Czynności egzekucyjne wolno wykonywać w porze dziennej i w dni nieświąteczne (dla dłużnika), wyjątki mogą być dozwolone przez władzę egzekucyjną w wypadkach nagłych; dokonywanie egzekucji w obrębie stacji kolejowych, portów państwowych, zabudowań wojskowych lub policyjnych wymaga porozumienia się z odnośną władzą i obecności jej przedstawiciela. Organ egzekucyjny korzysta z uprawnień, przyznanych ustawą z 14 grudnia 1923 r.; interwencja policji jest niezbędna w razie znalezienia zamkniętych drzwi zewnętrznych lub wewnętrznych lub odmowy ich otwarcia, w razie nieobecności dłużnika lub osoby, któraby mogła go zastąpić, i w razie stawiania przeszkód lub oporu przeciwko dokonaniu czynności egzekucyjnych. W wypadku niemożności dokonania egzekucji wskutek istotnych przeszkód albo stwierdzenia, że bezwzględne ściągnięcie należności spowoduje niewątpliwie ruinę gospodarczą, lub

---

[1]) Dz. Urz. Min. Skarbu Nr. 15 poz. 168.

w razie śmierci dłużnika przed rozpoczęciem egzekucji organ wykonawczy zawiadamia niezwłocznie o przeszkodach władzę egzekucyjną, która wydaje stosowne zarządzenia sama lub po zasiągnięciu decyzji izby skarbowej.

2. Egzekucję rozpoczyna organ wykonawczy od przesłania dłużnikowi pisemnego wezwania do zapłaty w terminie dni 14-tu od daty wezwania.

3. Gdy wezwanie pozostanie bez skutku, to po upływie terminu rozpoczyna się czynność zajęcia ruchomości płatnika, przy której muszą być zachowane przepisy, dotyczące wyłączenia z pod zajęcia całego szeregu przedmiotów, jak również kolejność w zajmowaniu ruchomości dłużnika. Załącznik do § 21 instrukcji zawiera wyliczenie przedmiotów, które stosownie do przepisów, obowiązujących w b. dzielnicach rosyjskiej, austrjackiej i pruskiej nie mogą ulegać zajęciu, jak również określenia rzeczy ruchomych według dzielnicowych ustaw prawa cywilnego. Zajmować należy przedewszystkiem przedmioty zbytkowne, zbędne i łatwiej przenośne, a tylko w ostateczności—inwentarze, plony, urządzenia zakładów przemysłowych, towary oddane do transportu i t. p. Z dokonania zajęcia organ egzekucyjny sporządza protokół w formie określonej w § 31 i przedstawia go do zatwierdzenia naczelnikowi urzędu. Jeżeli osoby trzecie zgłaszają pretensje do przedmiotów podlegających zajęciu, czyni się o tem wzmiankę w protokóle, a władza egzekucyjna niezwłocznie przeprowadza dochodzenia co do słuszności roszczeń osób trzecich. Wniesienie skargi o wyłączenie do sądu pociąga za sobą wstrzymanie egzekucji i przesłanie sprawy właściwemu oddziałowi Prokuratorji Generalnej.

4. Równocześnie z zajęciem należy dokonać opisania i oszacowania wartości zajętych rzeczy po wysłuchaniu dłużnika, a w razie sporu co do wartości przedmiotów po zasięgnięciu opinji rzeczoznawców. Na zajętych przedmiotach umieszcza się znaki urzędowe.

5. Rzeczy zajęte pozostawia się w zasadzie pod dozorem dłużnika lub godnej zaufania osoby trzeciej; przyjęcie powinno być stwierdzone podpisem dozorcy w protokóle zajęcia. Jeżeli jednak zajęte ruchomości nie mogą być bez ryzyka ich utraty pozostawione pod dozorem dłużnika lub osoby trzeciej, należy je niezwłocznie przewieźć na skład (do magazynu przy urzędzie pod. i opł. wzgl. przy oddziale egzekucyjnym).

6. Po dokonaniu zajęcia organ egzekucyjny oznacza termin i miejsce licytacji: termin nie może być krótszy niż trzy tygodnie po zajęciu; rzeczy jednak szybko psujące

się lub wymagające wielkich kosztów przechowywania mogą być sprzedane w krótszym terminie. Sprzedaż licytacyjna przedmiotów zajętych u rolników nie może być wyznaczona na okresy siewów wiosennych, jesiennych i żniw. O terminie należy podać ogłoszenie conajmniej na 7 dni przed licytacją i umieścić je nazewnątrz lokalów właściwych urzędów skarbowych i gminnych i na budyku, w którym ma się odbyć licytacja.

7. Przed rozpoczęciem licytacji należy stwierdzić, iż wystawione na sprzedaż przedmioty są zgodne z ich opisem w protokóle zajęcia, poczem wywoływać sprzedaż przedmiotów pojedyńczo lub partjami w porządku, o ile można, według życzenia dłużnika i przy każdem wywołaniu podawać cenę szacunkową przedmiotu według protokółu zajęcia. Na pierwszej licytacji nie wolno uwzględniać ofert niższych od cen szacunkowych. Gdy na pierwszej licytacji nikt nie zaofiaruje cen wyższych od szacunkowych, lub gdy do licytacji stanie tylko jedna osoba, wyznacza się nowy termin licytacyjny; w drugim terminie ceny szacunkowe nie obowiązują. Przybicie ceny kupna następuje po trzechkrotnem wezwaniu; najwyżej zaofiarowane sumy należy złożyć na ręce organu egzekucyjnego przed zamknięciem licytacji, które następuje skoro tylko uzyskana kwota wystarcza na zaspokojenie należności skarbowych i kosztów egzekucyjnych. Z przeprowadzenia licytacji spisuje organ egzekucyjny odpowiedni protokół (§ 43 instrukcji) i składa go władzy przełożonej.

8. Nałożenie sekwestru na dochody z nieruchomości wzgl. zaprowadzenie przymusowego zarządu jest uregulowane przepisami dzielnicowymi. Na obszarze b. Królestwa Kongresowego władze skarbowe mają prawo dokonywać sekwestracji dochodów z nieruchomości z tytułu zaległych podatków gruntowych [1]) i ustanawiać zarząd przymusowy [2]), co do którego decyduje izba skarbowa. W b. zaborze austrjackim przymusową administrację nieruchomości mogą wdrażać władze skarbowe bądź przez własne organa egzekucyjne bądź w drodze sądowej [3]). W b. dzielnicy pruskiej przymusowy zarząd nieruchomości może być wprowadzony tylko przez sąd [4]). Na obszarze województw wschod-

[1]) Zbiór praw rosyjsk. Tom V art. 284—289.

[2]) Zbiór przep. admin. Król. Polskiego. Tom IV Nr. 29 i postanowienie Komisji Skarbu z 11/23 maja 1839 r. Jest to wątpliwa podstawa prawna.

[3]) Art. 6 ustawy polskiej z 18 kwietnia 1919 r. (Dz. Ust. Nr. 31 poz. 261) i §§ 97—132 sądowej ordynacji egzekucyjnej.

[4]) § 51 rozporz. cesarskiego z 1899 r.

nich władze skarbowe nie są uprawnione do przeprowadzania przez własne organa przymusowej administracji nieruchomości.

9. Zabezpieczenie należności podatkowych na nieruchomościach może następować z zachowaniem przepisów dzielnicowych w różny sposób zależnie od tego, czy nieruchomość ma urządzoną hipotekę lub jej nie posiada. Celem uzyskania zabezpieczenia władze egzekucyjne mają się zwracać do Prokuratorji Generalnej Rzplitej. Przeprowadzanie licytacji nieruchomości, które uważać należy tylko za ostateczny i wyjątkowy środek egzekucyjny, może następować wyłącznie drogą sądową, o ile izba skarbowa udzieli zezwolenia na ten rodzaj egzekucji [1]).

Ponieważ organa egzekucyjne, któremi są przeważnie sekwestratorowie skarbowi, otrzymują od dłużników należności skarbowe, są więc obowiązane — jako specjalni poborcy — do prowadzenia odpowiedniej rachunkowości, a ponadto do utrzymywania przepisanych ksiąg i akt. Czynności sekwestratorów pod tym względem są uregulowane w §§ 125—129 przepisów rachunkowo-kasowych z 24 listopada 1921 r. [2]) jako też w §§ 28—35 przepisów o prowadzeniu rachunkowości podatków bezpośrednich z 26 czerwca 1922 r. [3]) i w instrukcji z 1928 r. dla oddziałów egzekucyjnych w urzędach pod. i opł. skarbowych [4]).

Na każdy poszczególny rodzaj przymusowo ściągniętego podatku wraz z narosłemi procentami zwłoki, grzywnami i kosztami egzekucyjnymi sekwestrator wydaje pokwitowanie z kwitarjusza, który otrzymuje od naczelnika urzędu; kopja (kalkowa) pokwitowania pozostaje w kwitarjuszu; pobrane sumy sekwestrator wpisuje do księgi kasowej, którą codziennie podsumowuje; wpływy powinny być wnoszone bezpośrednio do kasy skarbowej codziennie, o ile sekwestrator urzęduje w miejscu siedziby kasy, a w terminach wyznaczonych przez naczelnika urzędu przez pocztę lub przez P. K. O. gdy sekwestrator ma miejsce służbowe poza siedzibą kasy skarbowej. Wnosząc do kasy

[1]) Literatura: August Franc. Przepisy o egzekucji podatków, opłat i innych należności skarbowych i samorządowych na terenie Rzplitej Polskiej. Warszawa 1926. str. 56.

[2]) Dz. Urzęd. Min. Skarbu Nr. 45 poz. 564 §§ 125—129.

[3]) Dzien. Urzęd. Min. Skar. Nr. 17 poz. 261.

[4]) Dzien. Urzęd. Min. Skar. z 20 stycznia 1928 r. Nr. 3 poz. 32.

ściągnięte od dłużników sumy, sekwestrator doręcza kasie wyciąg z kwitarjusza, a kwit kasowy zatrzymuje jako dowód wpłaty. Naczelnicy urzędu mają stale czuwać nad terminowem i akuratnem wnoszeniem przez sekwestratorów ściągniętych sum i co miesiąc dokonywać szczegółowej rewizji ich czynności na podstawie prowadzonej przez każdego z nich księgi otrzymanych nakazów sekwestracyjnych, kwitarjuszy i ksiąg kasowych.

Ponadto w urzędach pod. i opł. skarbowych, szczególnie w większych, posiadających osobne oddziały egzekucyjne, jest prowadzona kontrola czynności egzekucyjnych, stosownie do przepisów instrukcji z 1928 r., dotycząca: przygotowania, ułożenia i utrzymywania w ewidencji nakazów sekwestracyjnych; poruczenia czynności organom egzekucyjnym, odbioru sprawozdań i sprawdzania czynności tych organów; postępowania z aktami egzekucyjnymi i prowadzenia składnicy (magazynu) zajętych przedmiotów.

Na obszarze Sląska Górnego obowiązują przepisy egzekucyjne, zawarte w rozporządzeniu z 15 listopada 1899 r. [1]) i w instrukcji o sposobie jego wykonania, ze zmianami wprowadzonemi przez ordynację podatkową Rzeszy niemieckiej (Reichsabgabenordnung) z 13 grudnia 1919 r. (§§ 298—354) [2]).

Mówiąc o przymusowem ściąganiu podatków, należy wspomnieć o ustawie z 25 marca 1926 r. [3]) p. t. „o uiszczaniu podatków bezpośrednich i niektórych opłat skarbowych *w naturze zbożem i węglem*". W myśl tej ustawy jako też rozporządzeń wykonawczych do niej z 6 sierpnia i 29 grudnia 1926 r. [4]) mogą być pobierane wszystkie podatki bezpośrednie i podatek spadkowy przymusowo lub dobrowolnie przez płatników uiszczane zbożem i węglem.

Podstawowe ceny zbóż, miarodajne przy przyjmowaniu ich w naturze na poczet zaległych należności, ma co 15 dni ogłaszać w Monitorze Polskim minister skarbu w po-

[1]) Zbiór ustaw pruskich str. 545.

[2]) Dz. Ust. Rzeszy str. 1993.

Literatura Dr. M. Bielak. Przepisy o przymusowem postępowaniu w drodze administracyjnej. Katowice 1926. str. 111.

[3]) Dz. Ust. Nr. 36 poz. 212.

[4]) Dz. Ust. Nr. 89 poz. 505 i Nr. 124 poz. 720.

rozumieniu z ministrami rolnictwa i przemysłu i handlu na zasadzie danych, dostarczanych przez specjalne komisje wojewódzkie; ceny węgla ogłasza co 30 dni po porozumieniu się z ministrem przem. i handlu. Władza podatkowa, chcąc pobrać podatek w naturze, musi porozumieć się z intendenturą wojskową, z władzami kolejowemi wzgl. z innymi organami rządowymi lub z instytucjami i uzyskać ich zgodę na przyjęcie zboża wzgl. węgla, poczem zawiadamia płatnika, iż zaległy podatek będzie od niego pobrany w naturze, dokonywa zajęcia i opisania produktu i wystawia nakaz dostarczenia go, wskazując kiedy i komu ma być odstawiony. O ile płatnik dostarczy produkt, to odbiorca wydaje mu dowód dostarczenia i zawiadamia o tem urząd podatkowy, poczem kasa skarbowa wydaje płatnikowi pokwitowanie z opłaconego podatku i przeprowadza wyrównanie rachunku z odbiorcą zboża wzgl. węgla. O ile płatnik nie dostarczy dowodu uskutecznienia dostawy, to produkty podlegają sprzedaży z licytacji na ogólnych zasadach egzekucyjnych. Płatnik może też dobrowolnie zgłosić urzędowi chęć zapłaty podatku w naturze.

Stosowanie przepisów, o których mowa, napotkało w praktyce na wielkie trudności z powodu braku odbiorców na produkty dostarczane w sposób, przewidziany w ustawie, której też wcale się nie dało wprowadzić w życie [1]).

§ 5. Udzielanie ulg podatkowych i nakładanie kar.

A. Udzielanie generalnych *ulg podatkowych,* jak np. ogólne przesunięcia terminów płatności podatku, obniżenia stawki podatku od niektórych obrotów, przenoszenie miejscowości z wyższej klasy do niższej pod względem ceny świadectw przemysłowych i t. p., należy wyłącznie do ministra skarbu i może być przez niego stosowane w granicach, wytkniętych mu przez odnośne ustawy. Kompetencja władz II i I instancji dotyczy tylko udzielania indywidualnych ulg w uiszczaniu należności podatkowych wzgl. ich umarzania.

---

[1]) Ustawa była wniesiona i uchwalona z inicjatywy jednego ze stronnictw sejmowych, ogłoszenie przez Ministrów podstawowych cen żyta i owsa nastąpiło tylko raz jeden.

W szczególności do urzędów pod. i opł. skarbowych, zgodnie z § 62 rozporządzenia organizacyjnego z 20 czerwca 1927 r. należy: a) zezwalanie na ratalną spłatę wszelkich zaległości w podatkach bezpośrednich na okres czasu nie przekraczający trzech miesięcy do kwoty 5000 zł. dla poszczególnych płatników w ciągu roku [1]), nie licząc (w tej kwocie) dodatków samorządowych, kar za zwłokę i kosztów egzekucyjnych; b) odraczanie spłaty wspomnianych pod a) zaległości na przeciąg jednego miesiąca do kwoty 2000 zł. dla poszczególnych płatników w ciągu roku; c) ograniczenie ściągania kar za zwłokę narosłych do dnia wniesienia podania o ulgi z jednoczesnem przedłożeniem izbie skarbowej wniosków o umorzenie części narosłych kar.

Umarzanie zaległości podatkowych nie należy do kompetencji urzędów I instancji; wszelkie wnioski o umorzenie powinny być przedstawiane izbie skarbowej sprawozdaniami według przepisanego wzoru, z dołączeniem do nich akt dochodzeń i egzekucyjnych. Te ostatnie winny stwierdzać, że egzekucja była wdrażana najmniej dwukrotnie w dłuższych odstępach czasu i jakie dała wyniki [2]). Po otrzymaniu decyzji izby skarbowej urzędy zawiadamiają płatników o umorzeniu i uskuteczniają odpowiednie odpisy podatku w księgach bierczych.

Podania o raty i odroczenia, których rozstrzygnięcie przekracza kompetencję urzędów I instancji, są przedstawiane izbie skarbowej każde ze sprawozdaniem według przepisanej formy i z wnioskiem urzędu.

Udzielenie przez urząd poszczególnej ulgi powinno być poparte dochodzeniem i odpowiednio umotywowane.

Osobne przepisy o ulgach w podatkach gruntowych i budynkowych z powodu szkód, poniesionych wskutek działań wojennych i klęsk żywiołowych, zawarte w rozporządzeniu ministra skarbu z 29 września 1923 r. [3])

---

[1]) To znaczy „jednokrotnie w przeciągu roku podatkowego".

[2]) § 36 instrukcji z 15 maja 1929 r. o uproszczeniu i ujednostajnieniu postępowania przy wymiarze i poborze podatków bezpośr.

[3]) Dz. Ust. Nr. 101 poz. 797.

uzupełnionem rozporządzeniem z 31 maja 1924 r. [1]), podają tok postępowania urzędów pod. i opł. skarbowych przy ustalaniu szkód, uzasadniających ulgi podatkowe. Na obszarze b. zaboru austrjackiego obowiązują ponadto postanowienia cesarskiego rozporządzenia z 16 marca 1917 r. i rozporządzenia austr. ministra skarbu z 25 grudnia 1917 roku [2]) o przyznawaniu opustów (Nachlässe) w podatku gruntowym na skutek klęsk elementarnych (uszkodzenia kultur rolnych i leśnych).

Postępowanie urzędów podatkowych w sprawach o zezwolenia przez min. skarbu wzgl. izbę skarbową na nabycie ulgowego świadectwa przemysłowego regulują §§ 69—73 instrukcji z 15 maja 1929 r.

Dla zapisywania udzielonych odroczeń i rozłożeń na raty prowadzi się w urzędzie osobny rejestr (pamiętnik) według przepisanego wzoru [3]). Kontrolę nad działalnością urzędów pod. i opł. skarbowych w zakresie udzielania odroczeń i rozkładania podatku na raty wykonywują izby skarbowe, poddając pamiętniki dokładnemu badaniu przez delegatów przy lustracji urzędów tudzież żądając raz do roku przedstawienia pamiętników do skontrolowania w izbie.

W zakresie podatków, dla których organami wymiarowymi są władze samorządowe (pod. od nieruchomości miejskich, od lokali i od placów niezabudowanych), prawo udzielania ulg podatkowych przysługuje magistratom wzgl. wydziałom powiatowym. O ile więc urzędy podatków i opłat skarbowych są powołane do współdziałania w wykonywaniu nadzoru nad czynnościami podatkowemi organów samorządowych, powinny dawać baczność również na prawidłowe udzielania ulg przez te organa.

Według § 11 rozporządzenia wykonawczego ministra skarbu z 30 kwietnia 1925 r. [4]) do ustawy o państwowym

[1]) Dz. Ust. Nr. 48 poz. 490. Przepisy zawarte w §§ 12 i 13 są zastąpione obecnie przepisami §§ 22 i 62 rozporz. organizacyjnego z 1927 r.

[2]) Dz. Ust. Państw. Nr. Nr. 124 i 516—1917 r.

[3]) Bliższe wskazówki co do prowadzenia pamiętnika podaje § 38 instrukcji z 15 maja 1929 r.

[4]) Dz. Ust. Nr. 48 poz. 333.

podatku od nieruchomości miejskich i niektórych wiejskich— prośby o odroczenia terminów płatności i rozłożenia na raty należności podatkowych na czas nie dłuższy jak 3 miesiące mogą rozstrzygać: magistrat m. st. Warszawy do wysokości 1000 zł. podatku, magistraty m. Krakowa, Lwowa, Łodzi, Poznania, Wilna i Bydgoszczy do 500 zł., magistraty innych miast i wydziały powiatowe do 200 zł.

Odroczeń i rozłożeń na raty podatków od lokali i od placów niezabudowanych, na podstawie §§ 14—16 rozporządzenia min. skarbu z 29 grudnia 1926 r. [1]) i § 31 rozporządzenia z 3 listopada 1927 r. [2]) udzielają na czas nie dłuższy jak 3 miesiące: magistrat m. st. Warszawy do wysokości 200 zł., magistraty m. Krakowa, Lwowa, Lublina, Łodzi, Wilna, Poznania i Bydgoszczy do 100 zł., magistraty innych miast do 50 zł. Nadto magistraty miast Warszawy, Lwowa, Krakowa, Lublina, Łodzi, Poznania, Bydgoszczy i Wilna są władne do umarzania, z tytułu nieściągalności, podatku od lokali wzgl. od placów niezabudowanych do kwot nieprzewyższających w poszczególnym wypadku 100 zł., przy współudziale i za zgodą przedstawiciela władzy skarbowej, delegowanego na sesje kwartalne. W razie założenia protestu przez delegata sprawa przechodzi pod decyzję izby skarbowej.

B. *Kary podatkowe* mogą być podzielone na dwie grupy.

a) Do pierwszej należą kary za zwłokę, odsetki za odroczenie tudzież koszty egzekucyjne, pobierane od zaległości w podatkach bezpośrednich i opłatach stemplowych na zasadzie ustawy z 31 lipca 1924 r. [3]) i noweli do niej z 17 maja 1927 r. [4]). Kary te posiadają charakter odszkodowań skarbu Państwa za straty, spowodowane nieotrzymaniem podatku we właściwym terminie.

Kary za zwłokę od zaległości w podatkach gruntowych wynoszą 1% miesięcznie, a od zaległości we wszystkich innych podatkach i opłatach — 2% miesięcznie. Jeśli zostanie stwierdzone (przez urzędy I wzgl. II instancji), że płatnik nie mógł uiścić podatku w ter-

[1]) Dz. Ust. Nr. 12 poz. 95.

[2]) Dz. Ust. Nr. 106 poz. 913.

[3]) Dz. Ust. Nr. 73 poz. 721.

[4]) Dz. Ust. Nr. 46 poz. 401.

minie, minister skarbu może obniżyć karę do $^1/_2$ wzgl. $1^0/_0$. Od należności odroczonych lub rozłożonych na raty pobiera się w podatkach gruntowym, spadkowym i od darowizn $^1/_2{}^0/_0$, w innych podatkach 1% miesięcznie; od odroczeń i rozłożeń na raty udzielonych z powodu klęsk żywiołowych wcale się nie pobiera odsetek. Kary i odsetki oblicza się począwszy od 15 dnia po upływie terminu płatności, a każdy miesiąc rozpoczęty liczy się za cały.

Koszty egzekucyjne wynoszą: za wezwanie (upomnienie) płatnika podatku $^1/_4$% zaległej sumy, nie mniej jednak jak 50 gr. a nie więcej jak 250 złotych; za dokonanie zajęcia przedmiotów majątkowych — 5% zaległej sumy, nie mniej wszakże jak 1 zł.; za przeniesienie, przechowanie i sprzedaż licytacyjną oblicza się koszty rzeczywiście wyłożone.

Kary i odsetki zwłoki korzystają z przywileju pierwszeństwa w zaspokojeniu, stosownie bowiem do przepisów kasowych [1]) przy uiszczaniu podatku przez płatnika (wzgl. wpłacaniu przez sekwestratora przymusowo ściągniętego podatku) oblicza się i pobiera najpierw kary i odsetki za zwłokę, potem zaległości, a wreszcie należność bieżącą.

b) Odrębną grupę stanowią kary porządkowe, wymierzane jako represje za niezachowanie przepisów ustaw podatkowych; mogą one być pieniężne i wówczas noszą nazwę grzywien, albo też w niektórych przypadkach sięgają aż do pozbawienia wolności osób winnych cięższych przekroczeń. Stosownie do rodzaju winy kary porządkowe są wymierzane bądź przez organa skarbowe bądź przez władzę sądową.

Jak już o tem była mowa, polskie ustawodawstwo karno-skarbowe (ustawa z 2 sierpnia 1926 r.) nie obejmuje kar za przekroczenia ustaw o podatkach bezpośrednich i opłatach stemplowych; odpowiednie przepisy karne są dotychczas zawarte w poszczególnych usta-

[1]) § 33 instrukcji dla kas skarbowych z 24 listopada 1921 roku (Dz. Urz. Min. Skarbu Nr. 45 poz. 565).

wach podatkowych, a mianowicie w tych, które wkładają na płatnika obowiązek dokonywania w przepisany sposób pewnych czynności, niezbędnych dla prawidłowego wymiaru i poboru podatku. Są to ustawy dotyczące podatków, wymierzanych na podstawie zeznań płatników, a więc dochodowego, przemysłowego, majątkowego, częściowo podatków od nieruchomości budynkowych, od lokali i od placów niezabudowanych.

Ustawa o podatku dochodowym z 18 marca 1925 r. zawiera postanowienia karne w art. 91—108 i 116—119; uzupełnieniem ich są przepisy §§ 164—189 rozporządzenia wykonawczego.

Do czynności urzędów podatkowych I-ej instancji wzgl. do istniejących przy nich komisji szacunkowych podatku dochodowego w zakresie postępowania karnego należy:

a) sporządzanie na przepisanych formularzach, stosownie do §§ 165—168 rozp. wykon., wykazów tych płatników, którzy uchybili przepisom ustawy;

b) przedstawianie wykazów na posiedzenia komisji szacunkowych i wymierzanie przez komisję grzywien, jako też ich umarzanie w przypadkach przewidzianych w § 174 rozp. wykon.;

c) przeprowadzanie przez przewodniczącego komisji dochodzeń w przypadkach podejrzenia o świadome podanie w zeznaniu nieprawdziwych danych i sporządzanie co do tego rodzaju przestępstw oddzielnych protokółów i orzeczeń o nałożeniu kary pieniężnej;

d) prowadzenie rejestru kar i zawiadamianie o orzeczeniach osób skazanych na karę;

e) przyjmowanie i przedstawianie wyższej instancji odwołań od orzeczeń karnych komisji szacunkowej;

f) przekazywanie właściwemu sądowi spraw karnych o przestępstwa, co do których orzecznictwo należy do sądów zwyczajnych (art. 104 ustawy) i występowanie w sądzie w charakterze przedstawiciela komisji podatkowej;

g) zabezpieczenie grzywny na dochodzie lub majątku obwinionego w sposób określony w § 186 rozp. wykon.;

h) rozstrzyganie (bez udziału komisji szacunkowej) zażaleń pracowników na nieprawidłowe potrącenie im podatku dochodowego przez służbodawców (art. 115 ustawy).

Postanowienia karne w zakresie podatku przemysłowego podaje ustawa z 15 lipca 1925 r. o państwowym

podatku przemysłowym w art. 96—118, a szczegółowe przepisy o postępowaniu karnem — instrukcja o ujednostajnieniu i uproszczeniu postępowania przy wymiarze i poborze pod. bezpośrednich z 15 maja 1929 r. w §§ 74—93.

Orzecznictwo co do naruszeń ustawy o podatku przemysłowym jest nieco odmienne niż co do przekroczeń przepisów o podatku dochodowym, należy bowiem nie tylko do komisji szacunkowych i do sądów, ale także do naczelnika urzędu w sprawach, dotyczących świadectw przemysłowych (art. 97—102) i do samych urzędów—bez udziału komisji—sprawy o niezłożenie zeznania i nieudzielenie wyjaśnień przez przedsiębiorstwa obowiązane do publicznego ogłaszania sprawozdań, z wyjątkiem spółek akcyjnych.

Postępowanie w urzędzie pod. i opłat skarb. polega: na sporządzaniu protokółów o naruszeniu przepisów ustawy, na prowadzeniu w sposób przewidziany w § 79 instrukcji — rejestru spraw karnych z art. 97 — 104 ust. i odrębnego zapisku spraw z art. 96 i 105—107 ust., podlegających orzecznictwu sądów; na sporządzaniu orzeczeń karnych wzgl. kierowaniu spraw do sądów, na dokonywaniu przypisu i egzekucji kar pieniężnych i na zabezpieczaniu kar na majątku obwinionego, na przyjmowaniu odwołań, badaniu zarzutów i przedstawianiu odwołań z wnioskami naczelnika urzędu — komisji odwoławczej lub właściwemu sądowi, o ile płatnik wybierze drogę sądową przeciw orzeczeniu karnemu; na odpisywaniu zniżek w karach pieniężnych w razie ich zmniejszenia przez władzę odwoławczą; wreszcie na składaniu izbie skarbowej kwartalnych raportów o postępie prac w sprawach karnych.

Analogiczne do powyżej przytoczonych przepisy karne — skarbowe zawiera ustawa z 11 sierpnia 1923 r. o podatku majątkowym w art. 69—84; obecnie jednak nie mają one zastosowania w praktyce z powodu ukończenia wymiarów podatku majątkowego.

W podatkach, których wymiar jest przekazany organom samorządowym, kary porządkowe dotyczą prawie wyłącznie niezłożenia zeznań albo podania w nich świadomie nieprawdziwych danych, innych bowiem obowiązków ze strony płatników odpowiednie ustawy nie przewidują.

Rozporządzenie ministra skarbu z 30 kwietnia 1925 roku [1]) w celu wykonania ustawy o podatku od nieruchomości w gminach miejskich oraz od niektórych budynków w gminach wiejskich (§§ 8 i 9) stanowi, iż magistraty i wydziały powiatowe nakładają za niezłożenie zeznania albo zawiadomienia o zmianie komornego wzgl. podanie w nich świadomie nieprawdziwych danych — grzywny i kary pieniężne określone w każdocześnie obowiązujących przepisach o podatku dochodowym. Orzeczenia karne mają być doręczane obwinionym; odwołania rozstrzygają izby skarbowe.

Jeżeli kara pieniężna, nałożona za podanie świadomie nieprawdziwych danych, nie zostanie uiszczona dobrowolnie w ciągu 4 tygodni od dnia doręczenia obwinionemu orzeczenia, władza wymiarowa przekazuje sprawę właściwemu sądowi, o czem zawiadamia obwinionego równocześnie z zakomunikowaniem mu orzeczenla o karze pieniężnej.

Rozporządzenie ministra skarbu z 29 grudnia 1926 roku [2]) w celu wykonania ustawy o podatku od lokali w § 6 głosi, iż winni przestępstw popełnionych w związku z wymiarem, poborem i przymusowem ściąganiem podatku od lokali podlegają przepisom, zawartym w części szóstej ustawy z 11 sierpnia 1923 r. o tymczasowem uregulowaniu finansów komunalnych [3]). Powołana ustawa w art. 62 — 67 przewiduje między innemi kary za nieprawdziwe lub niezupełne zeznania podatkowe tudzież za odmowę złożenia zeznania w charakterze świadka albo znawcy i wymiar kar za te czyny porucza zarządom związków komunalnych z tem, iż po doręczeniu stronie zawiadomienia o karze skazany może żądać rozpatrzenia sprawy w drodze sądowej.

Przepisy o podatku od placów niezabudowanych, zawarte w rozporządzeniu ministra skarbu z 3 listopada 1927 roku [4]), wkładają wprawdzie na właścicieli obowiązek składania corocznie deklaracji o rozmiarach i wartości placów budowlanych (§ 30) i rozciągają na podatek od placów postanowienia o wymiarze, poborze i przymusowem ściąganiu podatku, o terminach płatności i ulgach, (podane w §§ 7—18 rozporządzenia min. skarbu z 29 grudnia 1926 roku dla podatku od lokali), nie wymieniają jednak § 6-go tego rozporządzenia, zawierającego postanowienia o karach.

---

[1]) Dz. Ust. Nr. 48 poz. 333.
[2]) Dz. Ust. Nr. 12 poz 95.
[3]) Dz. Ust. Nr. 94 poz. 747.
[4]) Dz. Ust. Nr. 106 poz. 913.

Należy wszakże sądzić, iż przepisy karne zawarte w ustawie o tymczas. uregulow. finansów komunalnych mogą być stosowane do podatku od placów budowlanych, jest on bowiem także podatkiem komunalnym.

Nad wymiarem kar porządkowych przez organa samorządowe mają obowiązek czuwać władze skarbowe w myśl przepisów właściwych ustaw podatkowych, powierzających izbom wzgl. urzędom skarbowym wykonywanie nadzoru nad czynnościami samorządów jako organów wymierzających i pobierających niektóre podatki państwowe.

Ustawy o podatkach gruntowych ze względu na sposób wymiaru tych podatków nie przewidują wogóle kar porządkowych za wykroczenia przeciwko przepisom podatkowym, jedynie według obowiązującej w b. dzielnicy austrjackiej ustawy z 23 maja 1883 r. o ewidencji katastru gruntowego (§§ 19 i 57) urzędnik pomiarowy ma prawo wymierzać posiadaczom gruntów karę porządkową w kwocie 2 zł. za niestawienie się na wezwanie celem udzielenia niezbędnych wyjaśnień.

§ 6. **Czynności rachunkowe i sprawozdawcze.**

A. Prowadzenie rachunkowości podatków bezpośrednich i składanie sprawozdań rachunkowych przez urzędy pod. i opł. skarbowych opierają się na przepisach, wydanych przez ministra skarbu 26 czerwca 1922 r.[1]) i uzupełnionych (przeważnie pod względem wzorów ksiąg) instrukcją o ujednostajnieniu i uproszczeniu postępowania przy wymiarze i poborze pod. bezpośr. z 15 maja 1929 r. (§§ 47 — 53). Wprawdzie rozporządzenie organizacyjne z 20 czerwca 1927 r. postanowiło przenieść na kasy skarbowe obowiązek prowadzenia podatkowych ksiąg bierczych pod nadzorem naczelnika urzędu, pozostawiając urzędom zakładanie tych ksiąg, ale — jak już o tem była mowa — ta nowelizacja w praktyce się nie przyjęła z powodu trudności natury zasadniczej i technicznej i wykonanie jej zostało wstrzymane.

---

[1]) Dz. Urz. Min. Sk. Nr. 17 poz. 261.

Zakładają więc urzędy pod. i opł. skarbowych na każdy rok podatkowy i prowadzą księgi biercze dla każdego podatku oddzielnie, a na podstawie tych ksiąg szczegółowych utrzymują księgę główną, ogólną dla wszystkich podatków, dla wymierzonych kar pieniężnych i dodatków komunalnych, podzieloną na odpowiednią ilość kont; ponadto prowadzą pamiętnik nadpłat w podatkach i sporządzają zestawienia wyników podatków bezpośrednich.

Instrukcja z 15 maja 1929 r. podaje wzory druków dziewięciu ksiąg bierczych, które powinny być prowadzone w dziale podatków bezpośrednich (pod. przemysłowego pobieranego w postaci świadectw; pod. przem. od obrotu; pod. dochodowego ogólnego; pod. dochod. od uposażeń, emerytur i wynagrodzeń za najemną pracę; specjalnego podatku od tantjem; pod. gruntowego; pod. od nieruchomości; pod. od kapitałów i rent i pod. wojskowego). Każda księga biercza zawiera w osobnych rubrykach: 1) dokładne oznaczenie płatnika lub jednostki podatkowej; 2) ew. zaległość podatkową z lat poprzednich; 3) podatek przypisany za rok bieżący; 4) zmiany w przypisie, odpisy wzlędnie umorzenia; 5) kwoty uiszczeń; 6) odsetki, kary za zwłokę i koszty egzekucyjne; 7) zaległość w końcu roku; 8) nadpłaty i zwroty wzgl. zarachowania nadpłat; 9) dodatki komunalne; 10) oznaczenie terminu płatności podatku, o ile termin ten nie jest ogólny. Księgi zakłada się na początku roku, przenosząc do nich z ksiąg roku poprzedniego wszelkie zaległości podatkowe. Przypisy podatków bieżących uskutecznia się na zasadzie akt wymiarowych w miarę dokonywania wymiarów, odpisy wzgl. dodatkowe przypisy—na zasadzie pisemnych poleceń właściwej władzy, uiszczenia—na podstawie wykazów szczegółowych otrzymywanych codziennie z kas skarbowych wzgl. na zasadzie miesięcznych not kasowych o zmianach zaszłych w wykazach szczegółowych. Wszelkie poprawki powinny być czynione w ten sposób, aby z łatwością mogły być sprawdzone. Przepisy rachunkowe kładą wielki nacisk na systematyczne, terminowe i staranne prowadzenie ksiąg bierczych.

W księdze głównej otwiera się dla każdego podatku osobne konto, obejmujące odpowiednią ilość kart; osobne konta otwiera się również dla grzywien, odsetek i kar za zwłokę i dla kosztów egzekucyjnych tudzież dla dodatków komunalnych do każdego poszczególnego podatku. Na właściwe konta księgi głównej wpisuje się: 1) na początku

roku po zamknięciu księgi głównej roku poprzedniego zaległości oraz nadpłaty; 2) każdorazowo—przypisy i odpisy podatków wzgl. kar, odsetek zwłoki i t. p.—sumarycznie; 3) codziennie — uiszczenia w ogólnych dziennych sumach wykazów szczegółowych. Po upływie każdego miesiąca dokonywa się podsumowania wszystkich kont, a po upływie roku—zamknięcia księgi głównej.

Wszelkie dokumenty, na podstawie których uskutecznia się zapisy w księgach bierczych wzgl. w księdze głównej (oprócz akt wymiarowych), winny być składane w porządku chronologicznym w teczkach dla każdego rodzaju wpływów oddzielnie, a w końcu roku zeszyte i przechowywane w składnicy urzędu wraz z księgami bierczemi i księgą główną.

Przy zamykaniu ksiąg bierczych ew. nadpłaty poszczególnych płatników przerachowuje się z urzędu na poczet ich zaległości w innych podatkach lub opłatach, o czem płatników należy zawiadomić. O ile płatnik niema zaległości w innych podatkach czy opłatach to ew. nadpłaty przenosi się narazie do „pamiętnika nadpłat" i po uskutecznieniu przypisów podatku na nowy okres zalicza się je również z urzędu na poczet nowych należności. Gdy pewien płatnik przestaje wogóle być płatnikiem wszelkich podatków, nadpłaty zwraca mu się w gotówce na jego prośbę na zasadzie decyzji izby skarbowej.

Na podstawie miesięcznych zamknięć ksiąg głównych urzędy pod. i opł. skarbowych sporządzają zestawienia miesięczne i przesyłają je w dwóch egzemplarzach izbie skarbowej w ciągu pierwszych 5 dni miesiąca następnego po sprawozdawczym; równocześnie przesyłają także sprawozdania o przebiegu i rezultatach czynności egzekucyjnych. Po dokonaniu rocznego zamknięcia ksiąg bierczych i ksiąg głównych urzędy przesyłają izbie sprawozdanie roczne w dwóch egzemplarzach przed 15 lutego roku następnego po sprawozdawczym.

§ 7. **Postępowanie urzędów I instancji w sprawach opłat stemplowych i podatków spadkowego i od darowizn.**

A. Przepisy, normujące czynności urzędów skarbowych I instancji w zakresie *opłat stemplowych,* są w krótkości podane w § 61 B. rozporządzenia organizacyjnego z 20 czerwca 1927 r., obszernie zaś wyłożone

w instrukcji ministra skarbu z 13 grudnia 1926 roku [1]) do ustawy o opłatach stemplowych (§§ 2 — 109).

Do urzędów podatków i opłat skarbowych należy: 1) dokonywanie doraźnych wymiarów opłat stemplowych; 2) ewidencja tych opłat, które się ustala i pobiera w miarę wykonywania zobowiązań; 3) wymierzanie opłat, podwyżek i kar pieniężnych za pomocą nakazów płatniczych; 4) wydawanie zaświadczeń o uiszczeniu lub nienależności opłaty oraz o odroczeniu płatności; 5) nadzór nad sprzedażą znaków stemplowych; 6) wykonywanie nadzoru nad przestrzeganiem przepisów stemplowych; 7) zarządzanie egzekucji z tytułu zaległości w opłatach stempl.; 8) załatwianie odwołań od wymiarów opłat stemplowych, podwyżek i kar; 9) prowadzenie kontroli czynności i rachunkowości opłat; 10) sporządzanie sprawozdań okresowych.

1. Tak zw. wymiarów doraźnych dokonywa urząd skarbowy (naczelnik urzędu lub wyznaczony przez niego do tej czynności urzędnik) przez skasowanie odpowiednich znaczków stemplowych na przedstawionem mu przez stronę piśmie lub przez obliczenie opłaty należnej w gotówce, i wydanie stronie karty wymiarowej celem uiszczenia należności w kasie skarbowej. Art. 2 — 31 instrukcji określają szczegółowo sposób uskuteczniania wymiarów doraźnych od różnego rodzaju pism i dokumentów.

2. W razie otrzymania pisma, od którego opłata ma być pobierana w miarę wykonywania zobowiązania lub uiszczona w ustawowo określonych terminach, urząd pobiera tę część opłaty, która może być obliczona, a dalsze opłaty ściąga we właściwych terminach, zapisując w tym celu do odpowiednich rejestrów otrzymane pisma i prowadząc ścisłą ich ewidencję.

3. Za pomocą nakazów płatniczych wymierza urząd opłatę stemplową w przypadkach wymienionych w § 34 instrukcji, (od pism sporządzonych w sądzie, w razie stwierdzenia drogą nadzoru, iż opłaty nie uiszczono w sposób prawidłowy, w razie odroczenia terminu uiszczenia i t. p.). Przy wymierzaniu opłaty drogą nakazu urząd może

---

[1]) Dz. Urzęd. Min. Skarbu Nr. 33 poz. 353; p. także rozporządzenie M. S. z 31 marca 1927 r. w sprawie opłat stemplowych od umów dzierżawy lub najmu przedmiotów znajdujących się na obszarze, na którym obowiązuje kodeks cywilny niemiecki (Dz. Urz. Min. Sk. Nr. 12 poz. 145).

wzywać osobę obowiązaną do uiszczenia celem złożenia wyjaśnień ustnych lub na piśmie i wymierzać karę porządkową za nieudzielenie wyjaśnień. W razie naruszenia przepisów ustawy urząd wymierza w przypadkach przewidzianych w § 40 instrukcji t.zw. podwyżkę stemplową, równającą się 5-cio wzgl. 25-cio krotnej nieuiszczonej opłacie. Jeżeli naruszenie ustawy jest zagrożone nie podwyżką lecz karą, to urząd albo sam wymierza karę pieniężną albo gdy stwierdzi w drodze dochodzenia, iż zostało popełnione świadomie przestępstwo oszustwa na szkodę skarbu, przesyła akta prokuratorowi przy sądzie okręgowym i czuwa nad przebiegiem sprawy w sądzie. Podwyżki i kary wymierza urząd drogą nakazów płatniczych.

4. Na żądanie osób zainteresowanych urząd jest obowiązany wydawać zaświadczenia o uiszczeniu albo nienależności opłaty lub o odroczeniu płatności i czyni to trybem przepisanym w §§ 45 — 50 instrukcji.

5. W zakresie nadzoru na sprzedażą znaków stemplowych urząd postanawia, które sklepy tytoniowe mają sprzedawać znaki stemplowe, udziela innym sklepom pozwoleń na sprzedaż znaków, zawiadamia dystrybutorów, z której kasy mają pobierać znaki stemplowe i komunikuje o tem właściwej kasie, czuwa nad przestrzeganiem przez dystrybutorów warunków sprzedaży znaków i nakłada na nich kary za niezachowanie przepisów, wypowiada i odbiera dystrybutorom prawo sprzedaży znaków.

6. Urzędy I-ej instancji mają prawo i obowiązek przeprowadzania kontroli stemplowej w zarządach gmin miejskich i wiejskich, liczących mniej niż 50 tysięcy ludności tudzież u osób i przedsiębiorstw obowiązanych do płacenia państwowego podatku przemysłowego (z wyjątkiem samodzielnych wolnych zawodów), o ile izba skarbowa nie zastrzeże sobie prawa wykonywania tej kontroli co do pewnej kategorji zarządów lub osób. Kontrolę stemplową należy przeprowadzać w zasadzie jednocześnie z dokonywaniem lustracji dla celów podatku przemysłowego; spisując jednak oddzielne sprawozdanie i sporządzając odpowiedni protokół w razie dostrzeżenia naruszeń ustawy o opłatach stemplowych. Urząd prowadzi ewidencję kontroli w księgach względnie w wykazach, oznaczonych w § 58 instrukcji.

7. Egzekucję co do płatnych należności stemplowych wdraża urząd i prowadzi na tych samych zasadach jak w podatkach bezpośrednich. Sekwestratorowie mają sporządzać wykazy przymusowo ściągniętych opłat stemplo-

wych (tudzież podatku spadkowego i od darowizn) stosownie do przepisów § 110 instrukcji.

8. W zakresie załatwiania środków odwoławczych urząd: wydaje decyzję co do zwrotów opłat stemplowych, nienależnie uiszczonych bez wymiaru urzędowego, i w razie przychylnej decyzji zwraca się do izby skarbowej z wnioskiem o wyasygnowanie nadpłaty petentowi lub o zaliczenie jej na poczet innej należności; wydaje zezwolenia na wymianę w kasie skarbowej uszkodzonych lub nienależycie użytych znaczków stemplowych; przyjmuje i przedstawia izbie skarbowej odwołania od wymiarów doraźnych, od nakazów płatniczych lub od innych własnych decyzji, a po rozstrzygnięciu sprawy przez izbę zawiadamia o niem osobę, która wniosła odwołanie, i przeprowadza odpowiednie zmiany w przypisie opłat (w księgach bierczych); toż samo czyni po rozstrzygnięciu sprawy przez Najwyższy Trybunał Administracyjny, a co do kar pieniężnych po przekazaniu sprawy sądowi.

9. Dla rejestrowania czynności i księgowania opłat stemplowych urząd prowadzi siedm ksiąg wzgl. wykazów kancelaryjnych: 1) rejestr wymiarów doraźnych, 2) rejestr wymiarów, dokonywanych drogą nakazów płatniczych, 3) rejestr uiszczeń bezpośrednich, 4) wykaz wymiany znaków stemplowych, 5) rejestr środków odwoławczych, 6) wykaz dystrybutorów znaków stemplowych i 7) wykaz kontroli stemplowej, tudzież dwie księgi rachunkowe: ks. bierczą i ks. główną. Sposób prowadzenia powyższych ksiąg jest szczegółowo określony w §§ 68 — 101 instrukcji.

10. Urząd sporządza i przedstawia izbie skarbowej: 1) półmiesięczny wykaz przychodu opłat stemplowych i danin pokrewnych, 2) miesięczne wyciągi z księgi głównej opłat stemplowych, 3) półroczny wykaz czynności w zakresie opłat stemplowych i 4) wykazy roczne: zamknięcie rachunkowe dochodów budżetowych w zakresie opłat stemplowych i danin pokrewnych i wykaz zaległości pieniężnych w opłatach stemplowych. Sposób sporządzania i terminy składania wykazów określają §§ 107—109 instrukcji.

W związku z opłatami stemplowemi pozostają *opłaty (należytości) sądowe*. W b. dzielnicach rosyjskiej i pruskiej są one pobierane przez sądy, a wpływy z nich figurują w budżecie ministerstwa sprawiedliwości. W b. dzielnicy austrjackiej wymiar i pobór należytości sądowych uskuteczniają urzędy skarbowe pod. i opł.

Obowiązują pod tym względem przepisy rozporządzenia cesarskiego z 15-go września 1915 roku [1]) w brzmieniu ustalonem w art. 1 — 4 i 6 — 10 ustawy z 12 czerwca 1924 r. [2]) w przedmiocie opłat sądowych na obszarze b. dzielnicy austrjackiej i art. 173 ustawy o opłatach stemplowych. Dla kontroli i księgowania należytości sądowych urzędy prowadzą osobne rejestry i księgi w sposób określony w instrukcji ministra skarbu z 4 stycznia 1927 r. [3]).

B. Właściwość urzędów skarbowych I-ej instancji w dziedzinie *podatków spadkowego i od darowizn,* jak już o tem była mowa, nie jest dotychczas jednolicie uregulowana w całej Rzplitej. Czynności urzędów są określone szczegółowo dla każdej dzielnicy w trzech odrębnych rozporządzeniach ministra skarbu z 25 sierpnia 1923 r. [4]); przepisy kancelaryjne i rachunkowe dla b. dzielnicy rosyjskiej zawiera instrukcja z 25 września 1920 roku [5]), a dla b. dzielnicy austrjackiej instrukcja z 4 stycznia 1927 r. [6]).

Ogólne ujęcie kompetencji urzędów I instancji w sprawach podatku spadkowego i od darowizn podaje rozporządzenie organizacyjne z 20 czerwca 1927 roku (§ 61 c). Do urzędów tych należy: 1) przyjmowanie i zbieranie danych, potrzebnych do wymiaru podatku spadkowego i od darowizn; 2) wymiar tego podatku w granicach określonych specjalnymi przepisami wzgl. przedstawianie spraw, tyczących się tego podatku, a nienależących do kompetencji urzędu skarbowego — izbie skarbowej; 3) przedstawianie izbom skarbowym odwołań od wymiarów podatku spadkowego i od darowizn, dokonanych przez urzędy, jako też wszelkich podań, których załatwianie należy do kompetencji izb skarbowych,

[1]) Dz. P. p. Nr. 279.
[2]) Dz. Urz. Nr. 56 poz. 562.
[3]) Dz. Ust. Min. Sk. Nr. 2 poz .16.
[4]) Dz. Ust. Nr. 101 poz. 794, 795 i 796.
[5]) Dz. Urz. Min. Skarbu Nr 39 poz. 568.
[6]) Dz. Urz. Min. Skarbu Nr. 2 poz. 17.

oraz środków prawnych, skierowanych przeciw decyzjom urzędu skarbowego; 4) czuwanie nad terminowem uiszczaniem podatku i zarządzanie egzekucji z tytułu zaległości; 5) prowadzenie ksiąg oraz sporządzanie sprawozdań i wykazów określonych osobnymi przepisami.

W *b. dzielnicy rosyjskiej* wymierzanie podatku spadkowego należy do urzędu I instancji, jeżeli cały majątek spadkowy znajduje się na obszarze tej dzielnicy i zarazem jego wartość ogólna nie przewyższa przy spadkach przechodzących wyłącznie na zstępnych lub małżonka — 50 tys. złotych a w innych przypadkach — 20 tys. złotych [1]).

Urzędy I instancji są w każdym razie powołane do przeprowadzania całego postępowania przygotowawczego; właściwość terytorjalną urzędów skarbowych pod tym względem określają §§ 42 — 48 rozp. z 25 sierpnia 1923 roku. Danych, niezbędnych do wymiarów podatku spadkowego są obowiązane dostarczać: urzędy stanu cywilnego, przesyłając co miesiąc właściwemu urzędowi skarbowemu „wykazy wypadków śmierci", urzędy gminne — uzupełniając te wykazy wiadomościami o majątku spadkodawców, sądy — nadsyłając miesięczne wykazy czynności urzędowych sporządzonych w myśl przepisów prawa spadkowego i notarjusze — udzielając odpisów testamentów i spisów inwentarza. Na podstawie tych danych urząd skarbowy wzywa spadkobierców (legatarjuszów, użytkowców, wykonawców testamentu, kuratorów spadków wakujących) do złożenia zeznania majątku spadkowego w wyznaczonym terminie; ma prawo żądać od nich przedstawiania wyjaśnień, ksiąg i dokumentów; orzeka co do próśb o wyłączenie przedmiotów, zdaniem stron do spadku nienależących, i ustala wartość „sprzedażną" majątku spadkowego na zasadzie opinji stałych znawców, ustanowionych i zaprzysiężonych przez sąd (pokoju).

Po przeprowadzeniu postępowania przygotowawczego urząd albo sam wymierza podatek spadkowy, albo przedstawia akta izbie skarbowej, jeśli ta jest kompetentną do wymierzania podatku.

Do urzędu skarbowego należy też: wysyłanie nakazów płatniczych, prowadzenie kontroli należnych podatków, przymusowe ściąganie zaległości, nakładanie i egzekucja grzywien porządkowych za niedopełnienie obowiąz-

---

[1]) § 40 rozporz. Min. Sk. z 25 sierpnia 1923 roku znowelizowany rozporządzeniem z 19 września 1924 r. (Dz. Ust. Nr. 83 poz. 799).

ków składania zeznań i dostarczania wyjaśnień (do 210 zł.), przeprowadzanie dochodzeń w sprawach o występki zagrożone karą więzienia (art. 31 przep. o opod. spadk. i darow.) i kierowanie takich spraw do urzędu prokuratorskiego, wydawanie stronom zaświadczeń niezbędnych dla uregulowania spraw spadkowych, przyjmowanie odwołań od nakazów płatniczych, podań o wznowienie postępowania, próśb o odroczenie terminów płatności i o rozłożenie na raty i przedstawianie ich izbie skarbowej.

W zakresie podatku od darowizn, jeżeli go nie pobrał lub nie całkowicie pobrał notarjusz, wymiar należy do izby skarbowej, a urząd I instancji przeprowadza tylko postępowanie przygotowawcze, o ile jest ono potrzebne, w tym samym trybie jak przy podatku spadkowym, tudzież ściąga należne kwoty.

Dla kontroli i rachunkowości podatków spadkowego i od darowizn urzędy skarbowe prowadzą odpowiednie rejestry i księgi, a mianowicie: księgę spadków, księgę darowizn, skorowidze do nich, księgę ewidencyjną i księgi rachunkowe—bierczą i główną. Sposób prowadzenia tych ksiąg, jak również utrzymywania akt i składania sprawozdań jest szczegółowo przepisany instrukcją z 25 września 1920 roku.

Czynności urzędów skarbowych w *b. dzielnicy austrjackiej,* uregulowane rozporządzeniami b. austrjackich ministrów skarbu i sprawiedliwości z 29 grudnia 1915 roku [1]) i rozporządzeniem min. skarbu z 25 sierpnia 1923 roku są naogół analogiczne do postępowania w b. dzielnicy rosyjskiej; zakres kompetencji urzędów I instancji jest jednak szerszy z tego powodu, iż są one powołane do wymiaru podatku od wszelkich spadków jak również od aktów darowizn, które po ich sporządzeniu powinny być zgłaszane do urzędów celem wymiaru należytości. Przepisy o prowadzeniu ksiąg i rejestrów w przedmiocie opodatkowania spadków i darowizn zostały uzupełnione instrukcją z 4 stycznia 1927 r., według której urzędy mają prowadzić: wykaz zawiadomień w sprawach spadkowych, rejestr spadków i darowizn, księgi biercze i księgi należności odroczonych dla podatków spadkowego i od darowizn oddzielnie, księgę główną ogólną i rejestr środków odwoławczych.

W *b. dzielnicy pruskiej* do urzędów I instancji należy wymiar podatku od spadków niezależnie od ich wartości,

---

[1]) Dz. Praw. państw. Nr. 397.

jeżeli cały majątek spadkowy znajduje się na obszarze tej dzielnicy; wymierzają one również podatek od darowizn na podstawie odpisów aktów darowizn między żyjącymi, otrzymywanych od sądów i notarjuszów. Tok postępowania w urzędach, unormowany rozporządzeniem ministra skarbu z 25 sierpnia 1923 r., jest niemal całkowicie taki sam, jak w b. dzielnicy rosyjskiej.

C. Do czynności pozostających w związku z wymiarem i poborem opłat stemplowych i podatków spadkowego i od darowizn zaliczyć też należy załatwianie spraw o *nagrody* za przyczynienie się do wykrycia naruszeń przepisów o rzeczonych opłatach i podatkach. Stosownie do instrukcji ministra skarbu z 13 grudnia 1928 roku [1]) urzędy skarbowe otrzymują od funkcjonarjuszów, którzy wykryli naruszenia ustawy, osobne zgłoszenia (t. zw. wyciągi z zawiadomieniami o naruszeniu ustawy), sporządzają co miesiąc zestawienia wyciągów co do każdego funkcjonarjusza oddzielnie i przesyłają je izbie skarbowej celem wyjednania nagród, które przyznaje ministerstwo skarbu.

§ 8. Ustrój wewnętrzny i czynności kancelaryjne urzędów podatków i opłat skarbowych.

A. Na czele urzędu skarbowego podat. i opł. stoi naczelnik, urzędnik w VII-ym, rzadziej w VI-ym stopniu służbowym. § 63 rozporządzenia organizacyjnego z 20 czerwca 1927 r. czyni naczelnika urzędu odpowiedzialnym za prawidłowy bieg wszelkich spraw, należących do zakresu działania urzędu, a przedewszystkiem za terminowy i prawidłowy wymiar podatków i opłat skarbowych i za sprawne ściąganie należności. W szczególności do naczelnika urzędu należy: 1) kontrola podwładnego personelu, załatwianie spraw personalnych, równomierny podział czynności między podległych mu funkcjonarjuszów i zaznajamianie ich z nowymi przepisami i instrukcjami; 2) inicjatywa w tworzeniu komisji podatkowych, kierowanie ich czynnościami i wykony-

---

[1]) Dz. Urz. Min. Skarbu Nr. 36 poz. 413.

wanie uchwał komisji; 3) lustracja przedsiębiorstw przemysłowych i handlowych; 4) nakładanie kar za wykroczenia przeciwko przepisom ustaw podatkowych i stemplowych; 5) kontrola ksiąg i rejestrów prowadzonych w urzędzie; 6) czuwanie nad terminowem wysyłaniem do izby skarbowej wszelkich wykazów i sprawozdań [1]).

Czynności urzędów powinny być (§ 64) o ile możności podzielone na odrębne działy: 1) podatku przemysłowego, 2) podatków dochodowego, wojskowego, majątkowego i od kapitałów i rent, 3) podatków realnych, 4) opłat stemplowych oraz podatku spadkowego i od darowizn. W większych urzędach są też wyodrębniane w osobne działy sprawy egzekucyjne. Pewien stopień odrębności posiadają oddziały opłat stemplowych i podatków spadkowego i od darowizn ze względu na specjalny charakter ich czynności, inne działy nie dają się zazwyczaj rozgraniczyć ze względu na szczupłą liczebność personelu. Ilość pracowników w urzędach jest różna i zależna od ilości płatników podatków na terytorjum urzędu. W okręgach miejskich urzędy posiadają personel liczniejszy, znaczniejsza bowiem jest liczba osób opłacających podatki dochodowy i przemysłowy; urzędy w powiatach rolniczych mają nieliczny personel. W urzędach wielkomiejskich ilość pracowników etatowych i kontraktowych wynosi od 20 — 30; w okręgach miast prowincjonalnych od 16 — 21; w urzędach powiatów rolniczych od 12 — 16. Pod względem stopni służbowych bywa zazwyczaj w większych urzędach: 1 urzęd. VI st., 2 — VII st., 3 — VIII st., 5 — IX st., 7 — X st. i reszta XI st., w mniejszych: 1 — VII st., 2 — VIII st., 4 — IX st., 4 — X st., reszta XI st.

B. Czynności kancelaryjne urzędów podat. i opł. skarbowych są uregulowane instrukcją biurową dla izb skarbowych i urzędów skarbowych z 10 sierpnia 1927 r.[2]). Tok postępowania biurowego jest taki sam jak w izbach

[1]) Rozporządzenie organiz. wkłada także na naczelnika urzędu zwierzchnictwo nad kasą skarbową, przepis ten jednak dotychczas nie jest stosowany.

[2]) Dz. Urz. Min. Skarbu Nr. 25 poz. 264. §§ 32—41.

skarbowych z tą jednak różnicą, iż w urzędach I instancji prowadzi się jedną tylko kancelarję, która dla całego urzędu załatwia czynności przyjmowania i segregowania pomiędzy poszczególne referaty pism wpływających tudzież ekspedycję pism załatwionych i utrzymuje składnicę akt. Urzędnik, prowadzący protokół podawczy, łączy w swej osobie obowiązki należące w izbie skarbowej do urzędnika protokółu podawczego i do kierowników kancelarji wydziałowych. Archiwum nie prowadzi się w urzędach I instancji, akta pozostają w składnicy przez 10 lat, a po upływie tego czasu akta ważne przechodzą do archiwum izby skarbowej, a mniej ważne niszczy się w ten sam sposób jak w izbie skarbowej, do której należy oznaczanie akt jako ważnych. Wszystkie pisma przegląda i decyduje o sposobie ich załatwiania naczelnik urzędu lub jego zastępca; do samodzielnego załatwiania mniej ważnych pism może upoważniać podwładnych urzędników jedynie za uprzedniem zezwoleniem izby skarbowej. Sam tylko naczelnik urzędu (w zasadzie) może przyjmować interesantów i udzielać im wyjaśnień.

Pisma tyczące się opłat stemplowych i podatków spadkowego i od darowizn wyjątkowo tylko zapisuje się do dziennika podawczego, większość z nich bowiem jest wciągana odrazu do ksiąg i rejestrów rachunkowych, prowadzonych w dziale opłat skarbowych zgodnie z §§ 102 — 106 instrukcji z 13 grudnia 1926 r. do ustawy o opłatach stemplowych tudzież z przepisami instrukcji z 1920 i 1927 r. do ustawy o podatkach spadkowym i od darowizn.

ROZDZIAŁ II.

Urzędy akcyz i monopolów państwowych.

§ 1. Pogląd ogólny.

Zadania urzędów skarbowych I instancji w dziale podatków pośrednich (akcyz i monopolów) ze względu

na charakter tej kategorji danin są bardzo odmienne od zadań urzędów podatków bezpośrednich i opłat skarbowych.

Czynności tych ostatnich, polegające przedewszystkiem na orzekaniu o przychodzie, dochodzie, majątku czy obrotach płatników podatku celem ustalenia słusznej podstawy wymiaru, wymagają pracy przeważnie w biurach i tylko częściowo na zewnątrz biur (lustracje, egzekucje). Odwrotnie — praca biurowa w urzędach akcyz i monopolów jest stosunkowo mniej rozległa (ogólny nadzór, orzecznictwo karne, rachunkowość) natomiast znaczniejszą rolę odgrywają zajęcia pozabiurowe — ścisła i nieustanna kontrola produkcji i obrotu przedmiotów, podlegających opłatom akcyzowym lub stanowiących monopol państwowy, wykonywana na miejscach produkcji wzgl. obrotu.

Różną więc być musi struktura organów, powołanych do wykonywania czynności w tych dwóch działach danin publicznych. Gdy w dziale podatków bezpośrednich i opłat skarbowych istnieje przeszło 360 urzędów I instancji, posiadających kilka setek urzędników wykonawczych (sekwestratorów), którzy pełnią służbę zewnętrzną, to dział akcyz i monopolów posiada tylko 67 biur natomiast około $2^1/_2$ tysięcy funkcjonarjuszów, zajętych zewnętrzną kontrolą skarbową.

Okręgi urzędów akcyzowych są znacznie rozleglejsze jak okręgi podat. bezp. i opłat skarbowych i obejmują przeważnie po 3 — 4 powiatów administracyjnych. Ilość urzędów pod. bezp. w okresie od 1920—30 roku stale ujawniała tendencję rozrostu — przybyło w tym czasie 74 nowe urzędy, liczba zaś urzędów akcyzowych pozostała dotychczas taż sama jak w r. 1920 [1]).

---

[1]) Zmniejszyła się nawet o jeden, wskutek skasowania urzędu akcyz w Suwałkach (w roku 1925). Podział Izby skarbowej we Lwowie na dwie części pociągnął za sobą tylko zmiany w okręgach i siedzibach urzędów akcyzowych, ale nie wpłynął na ich liczbę (p. rozporządzenie Min. Skarbu z 15 kwietnia 1930 r. Dz. Ust. Nr. 37 poz. 327).

Rozmieszczenie urzędów akcyzowych w okręgach poszczególnych izb skarbowych jest następujące:

Okręg izby skarbowej	Ilość urzęd. akcyz.	Siedziby urzędów
1. Poznań	9	Bydgoszcz, Gniezno, Inowrocław, Jarocin, Leszno, Międzychód, Ostrów, Poznań, Rogożno.
2. Lwów I	7	Jarosław, Lwów, Przemyśl, Rzeszów, Sambor, Sanok, Żółkiew.
3. Lwów II	6	Czortków, Kołomyja, Stanisławów, Stryj, Tarnopol, Złoczów.
4. Grudziądz	6	Brodnica, Chojnice, Grudziądz, Starogard, Toruń, Wejcherowo.
5. Łódź	5	Kalisz, Konin, Łódź, Piotrków, Sieradz.
6. Lublin	5	Chełm, Lublin, Łuków, Siedlce, Zamość.
7. Kielce	5	Częstochowa, Kielce, Miechów, Opatów, Radom.
8. Kraków	4	Kraków, Nowy Sącz, Tarnów, Wadowice.
9. Warszawa okręg.	4	Płock, Skierniewice, Warszawa (okręg), Włocławek.
10. Białystok	3	Białystok, Grodno, Łomża.
11. Katowice	3	Cieszyn, Mysłowice, Rybnik.
12. Łuck	3	Kowel, Łuck, Równe.
13. Brześć n/B.	2	Brześć, Pińsk.
14. Nowogródek	2	Lida, Słonim.
15. Wilno	2	Wilejka, Wilno.
16. Warszawa grodzka	1	Warszawa miasto.

Zakres czynności urzędów akcyz i monopolów w najogólniejszy sposób określa art. 10 ustawy organizacyjnej z 31 lipca 1919 r. Należy do nich: a) bezpośredni nadzór nad produkcją, transportem, handlem i składami przedmiotów, podlegających opłatom akcyzowym lub stanowiących monopol państwowy; b) nadzór nad prawidłowem obliczaniem i uiszczaniem należnych skarbowi Państwa przychodów z akcyz i monopolów państwowych [1]); c) czuwanie nad przestrzeganiem ustaw akcy-

[1]) Po nadaniu monopolom charakteru przedsiębiorstw rachunkowość przychodów i wydatków monopolów jest obecnie skoncentrowana w dyrekcjach monopolów.

zowych i monopolowych i pociąganie winnych do odpowiedzialności. W sposób bardziej szczegółowy, aczkolwiek nieco chaotyczny, normuje zakres czynności urzędów akcyz i monopol. § 66-ty rozporządzenia organizacyjnego z 20 czerwca 1927 r.

Celem przedstawienia całokształtu działalności i ustroju urzędów akcyz i monop. i ich organów wykonawczych ujmiemy go w następujące pięć grup: 1) czynności w zakresie poszczególnych podatków i monopolów; 2) postępowanie w sprawach karnych; 3) rachukowość i sprawozdawczość; 4) organizacja wewnętrzna urzędów; 5) organizacja i urzędowanie kontroli skarbowej.

§ 2. Czynności urzędów akcyz i monopolów tudzież organów kontroli skarbowej w zakresie poszczególnych podatków i monopolów.

A. Najrozleglejszym jest dział czynności organów akcyzowych w przedmiocie *opodatkowania spirytusu i wyrobów spirytusowych.*

§ 5 rozporządzenia wykonawczego ministra skarbu z 7 lutego 1928 roku — do rozporządzenia Prezydenta Rzplitej o monopolu spirytusowym (z 26 marca 1927 r.) postanawia, iż bezpośrednią kontrolę *wyrobu i przerobu, oczyszczania i składowania, przewozu i wywozu* spirytusu i wyrobów spirytusowych, kontrolę *sprzedaży* tych produktów, wreszcie kontrolę osób i zakładów, pobierających *spirytus po cenach ulgowych* i zużywających go — wykonują urzędnicy kontroli skarbowej i inni urzędnicy skarbowi (izb skarbowych i urzędów akcyz i monopolów).

a) W szczególności w zakresie *nadzoru nad gorzelniami* należą do organów akcyzowych następujące ważniejsze czynności:

Urzędy akcyz i monopolów:

1. przyjmują i przedstawiają władzom przełożonym do decyzji podania o zezwolenie na otwarcie nowej lub na przebudowanie starej gorzelni, o podwyższenie prawa odpędu; zawiadomienia właścicieli gorzelni (rolniczych) o sprzedaży lub wydzierżawieniu gorzelni, o całkowitem lub częściowem wyzbyciu się obszaru rolnego połączonego z gorzelnią rolniczą, o przeniesieniu wzgl. zamknięciu gorzelni; deklaracje o zapotrzebowaniu spiry-

łusu do celów własnego gospodarstwa; prośby o przerób na spirytus nabytych ziemniaków w braku własnych tudzież o przerób innych surowców niż ziemniaki; w razie potrzeby dokonywują same lub przez organa kontroli skarbowej sprawdzenia przytoczonych w podaniach okoliczności i doręczają petentom zawiadomienia o decyzjach dyrekcji monop. spirytus. wzgl. ministerstwa skarbu;

2. wydają pozwolenia na prowadzenie gorzelni technikom gorzelniczym (kierownikom ruchu), posiadającym odpowiednie kwalifikacje (§ 170 rozp.) i w razie ujawnienia wykroczeń mają prawo zarządzić usunięcie z gorzelni osoby, odpowiedzialnej za prawidłowość zapisów w księgach;

3. badają i sprawdzają podania o rozpoczęciu ruchu gorzelni i zarządzają ich weryfikacje (początkową i coroczne) przez komisję, złożoną z urzędników akcyzowych;

4. po zakończeniu ruchu gorzelni dokonywują (przez naczelnika urzędu, lub jego zastępcę wzgl. przez inspektora kontroli skarbowej) urzędowego zabezpieczenia przyrządu kontrolno-mierniczego;

5. wyznaczają do gorzelni urzędnika kontroli skarbowej dla stałego dozorowania produkcji w razie uszkodzenia przyrządu kontrolno-mierniczego lub stwierdzenia nieporządków w prowadzeniu gorzelni;

6. zaświadczają księgi gorzelnicze.

Inspektorowie kontroli skarbowej wzgl. ich zastępcy:

1. Przed uruchomieniem — urzędowo zbadanej i zabezpieczonej gorzelni sprawdzają nabyte przez producenta świadectwa przemysłowe i patent akcyzowy; przyjmują i zatwierdzają zgłoszenia o przystąpieniu do produkcji, poświadczają, że nie ma po temu przeszkód i zawiadamiają urząd akc. i monopol. o puszczeniu gorzelni w ruch;

2. przed godziną wyznaczoną do rozpoczęcia odpędu dokonywują lustracji gorzelni (§ 196);

3. Otrzymawszy zawiadomienie o przerwach w ruchu gorzelni, badają przyczyny przerwy, sporządzają o tem protokół, zawiadamiają urząd akcyz i monop. i są obecni przy usuwaniu zacierów;

4. po ukończeniu ruchu gorzelni opieczętowują aparat odpędowy i sporządzają o tem protokół;

5. wzywają kierownika gorzelni do usunięcia zauważonych usterek wzgl. sporządzają protokół karny;

6. czuwają nad prawidłowem prowadzeniem przez kierownika gorzelni ksiąg produkcyjnej i magazynowej, sprawdzają co miesiąc odpisy z tych ksiąg przed wysłaniem ich przez kierownika gorzelni do izby skarbowej,

a sami prowadzą w każdej gorzelni księgę rozporządzeń władz skarbowych, księgę rewizyjną, zeszyt świadectw przewozowych, dziennik przyrządu kontrolno-mierniczego i spis plomb;

7. dokonywują co miesiąc niespodziewanych rewizji obrachunkowych, a przed początkiem nowej kampanji przeprowadzają rewizję roczną.

b) W zakresie nadzoru *nad przedsiębiorstwami produkcji drożdży ze spirytusu:*

Urzędy akc. i monop.: — wykonywują wszystkie te same czynności wstępne, jakie się tyczą gorzelni (przyjęcie, oznajmienia o uruchomieniu, weryfikacja i t. d.), wydają producentom oparafowane książeczki do zapisywania banderoli, wyznaczają inspektora kontroli skarbowej do nadzoru nad drożdżownią i kasą skarbową, z której należy pobierać banderole.

Inspektor kontroli skarbowej względnie jego zastępca—przyjmuje zgłoszenia ruchu drożdżowni, ma być obecny przy niszczeniu brzeczki, drożdży niezdatnych do użycia i uszkodzonych banderoli i spisywać w tych przypadkach odpowiednie protokóły, przyjmuje oznajmienia o zamierzonym wywozie drożdży na obszar W. M. Gdańska lub zagranicę, czuwa sam wzgl. przez wyznaczonego urzędnika kontroli skarbowej nad przewozem drożdży z fabryki do wolnych składów, nad wolnymi składami i nad zachowaniem formalności połączonych z przewozem i wywozem drożdży zagranicę, tudzież nad ich sprowadzaniem z zazagranicy, nad utrzymywaniem w drożdżowni przepisanych ksiąg (§ 252) rozp.) i wysyłaniem miesięcznych odpisów księgi obrachunkowej izbie skarbowej; poświadcza zamknięcie starych i otwarcie nowych ksiąg, przeprowadza rewizje obrachunkowe niespodziewane i roczne.

c) Tok czynności nadzorczych *nad rektyfikacjami spirytusu* (w szczególności związanych z ich otwarciem i uruchomieniem) jest niemal zupełnie taki sam, jaki się stosuje do gorzelni, w każdej jednak samoistnej rektyfikacji (t. j. nie połączonej z gorzelnią) musi urzędować stały funkcjonarjusz kontroli skarbowej, do którego należy: kontrolowanie przyjmowania i oczyszczania surówki, zlewu, magazynowania i wydawania produktów rektyfikacji; sprawdzanie całości urzędowych zabezpieczeń, jakości i mocy rektyfikatu, prawidłowości prowadzenia ksiąg, zapisków i dokumentów; przyjmowanie udziału w czynnościach kontrolnych, dokonywanych przez władze przełożone i przesyłanie sprawozdań i wykazów władzom skarbowym i dyrekcji monopolu spirytusowego. Przeprowadzanie rewizji

obrachunkowych miesięcznych i rocznych stanowi obowiązek inspektora kontroli skarbowej.

d) Nadzór urzędów akc. i mon. i podległych im organów kontroli skarbowej nad *wolnymi składami spirytusu i wyrobów wódczanych* polega na tem, iż urzędy przyjmują podania o pozwolenie na otwarcie wolnych składów, przeprowadzają dochodzenia i przedstawiają podania ze swą opinją władzom przełożonym; po wydaniu zezwolenia zarządzają weryfikację składu przez inspektora kontroli skarbowej a po sprawdzeniu akt weryfikacyjnych i wniesieniu przez przedsiębiorcę należnej opłaty wydają patent akcyzowy; prowadzą ścisłą kontrolę produktów złożonych w składzie, wydają zezwolenia na przewóz produktów z jednego wolnego składu do drugiego i czuwają nad uiszczaniem należnych opłat przy wywozie produktów ze składu do wolnego obrotu. Nad wolnymi składami pełni stały nadzór urzędnik kontroli skarbowej; skład znajduje się pod wspólnem zamknięciem przedsiębiorcy i kontrolera, który musi być obecny przy przyjmowaniu i wydawaniu produktów. W wolnych składach powinny być prowadzone przepisane księgi (§ 305 rozp.). Kwartalne i roczne rewizje obrachunkowe przeprowadza inspektor kontroli skarb.

e) Załatwiane przed urzędy akc. i monop. formalności, związane z udzielaniem pozwolenia na urządzenie i uruchomienie *fabryk wódek gatunkowych,* jako też wyrobu i rektyfikacji spirytusu pejsachowego, nie różnią się od postępowania przy otwarciu i uruchomieniu gorzelń i rektyfikacji (badanie i opinjowanie podań, zarządzanie weryfikacji fabryk i t. p.). Urzędnicy kontroli skarbowej wykonywują: nadzór nad przyjmowaniem przez fabryki przesyłek spirytusu, badanie zapasów spirytusu, rewizje obrachunkowe; czuwają nad zachowaniem przepisów o rozlewie wyrobów, etykietowaniu naczyń i o sprzedaży wódek wzgl. spirytusu pejsachowego (§§ 343 — 347 i 350 — 357 rozp. wyk.). W fabrykach, korzystających z aparatu rektyfikacyjnego, musi być ustanowiony stały nadzór kontroli skarbowej na czas korzystania z tego aparatu.

f) W zakresie nadzoru *nad sprzedażą napojów alkoholowych* do urzędów akc. i monop. należy wydawanie i odbieranie (w razie nadużyć) pozwoleń na sprzedaż napojów niskoprocentowych (najwyżej 2,5% alkoholu) i na butelkowanie piwa w handlach detalicznych. Urzędnicy kontroli skarbowej są obowiązani dokonywać lustracji zakładów ze sprzedażą napojów alkoholowych i czuwać nad przestrzeganiem przepisów, dotyczących urządzenia i prowadzenia tych zakładów (§§ 370—391 rozp. wyk.).

g) *Przewóz* spirytusu i wyrobów spirytusowych w *granicach Państwa* wymaga ze strony władz akcyzowych następujących czynności: urzędy akc. i monop. parafują i stemplują zeszyty świadectw przewozowych; urzędnicy kontroli skarbowej nakładają na przesyłki urzędowe zamknięcia (plomby), podpisują świadectwa przewozowe, są obecni przy wysyłaniu transportu i przesyłąją wtórniki świadectw przewozowych inspektorom kontroli skarbowej, w których obwodach znajdują się odbiorcy; zatrzymują przesyłki niezaopatrzone w świadectwa przewozowe; po nadejściu przesyłki do miejsca przeznaczenia, właściwi urzędnicy kontroli skarbowej poddają zgłoszone im przesyłki ściślejszemu sprawdzeniu, sporządzają protokóły przyjęcia i przesyłają je miejscowemu inspektorowi kontroli skarbowej, izbie skarbowej i dyrekcji M. S.

Przy przywozie spirytusu i wyrobów spirytusowych *z zagranicy* władze celne i akcyzowe są obowiązane dopilnować, aby przywożone produkty były pokryte zezwoleniami na przywóz i dokumentami celnemi.

Przy *wywozie* zagranicę inspektor kontroli skarbowej—po przedstawieniu mu zezwolenia ministra skarbu na wywóz—dokonywa, przy współudziale drugiego urzędnika kontroli skarb., sprawdzenia i zabezpieczenia przesyłki (§ 430 rozp. wyk.). Przewóz do granicy celnej wymaga zachowania tych samych formalności, jak przewóz wewnątrz kraju.

Przy obrocie z W. M. Gdańskiem stosuje się postępowanie przekazowe, przewidziane w umowie polsko-gdańskiej z 24 października 1921 r. [1]).

h) Oprócz wyżej wymienionych czynności do urzędów akc. i mon. wzgl. do kontroli skarbowej należą jeszcze: 1) wydawanie pozwoleń na pobór spirytusu do celów leczniczych i naukowych, dla aptek i szpitali po cenach ulgowych, do wyrobu cukierków, do wzmacniania win i soków, wyrobu wszelkiego rodzaju esencji i t. p.; 2) czuwanie nad skażaniem (denaturowaniem) spirytusu (§§ 439—452 rozp.) i wydawanie pozwoleń na jego sprzedaż; 3) ustanawianie stałego nadzoru w fabrykach sztucznego jedwabiu, eteru, bezdymnego prochu, wody kolońskiej; 4) dokonywanie weryfikacji fabryk octu ze spirytusu, kontrola pobierania spirytusu przez octownie i ksiąg przez nie prowadzonych; 5) nadzór nad przedsiębiorstwami wyrabiającemi etery i estry korzystającemi z poboru spirytusu po cenach zniżonych.

i) Stosownie do § 66 p. 6 rozporządzenia organizacyjnego z 20 czerwca 1927 r. urzędy akc. i monop. mają

---

[1]) Art. 207 i 208. Umowa została ratyfikowana ustawą z 17 grudnia 1921 r. (Dz Ust. Nr. 16 poz. 139).

nadawać *koncesje* na detaliczną sprzedaż wyrobów monopolu spirytusowego oraz wszelkich wyrobów alkoholowych po przeprowadzeniu rewizji i redukcji obecnych koncesji alkoholowych.

Wszystko, co wyżej przytoczono, odnosi się do nadzoru ze strony urzędów akcyz i monop. i organów kontroli skarbowej nad prywatnemi przedsiębiorstwami produkcji i obrotu spirytusu i wyrobów spirytusowych. Ponadto osobne przepisy, wydane przez ministra skarbu 18 grudnia 1925 r.[1]), regulują współdziałanie urzędników akcyzowych w nadzorze nad przedsiębiorstwami i zakładami dyrekcji państwowego monopolu spirytusowego. Współdziałanie polega na: 1) stwierdzaniu i zaświadczaniu ważniejszych czynności; 2) na udziale w pracach komisyjnych wykonywanych przez funkcjonarjuszów D. P. M. S.; 3) na przeprowadzaniu w przedsiębiorstwach i zakładach D. P. M. S. obrachunkowych rewizji okresowych, rocznych (generalnych) i niespodziewanych.

Do czynności, które w zakładach D. P. M. S. muszą być odbywane w obecności dwóch urzędników akcyzowych (jeden z nich powinien być conajmniej inspektorem kontroli skarbowej) i przez nich stwierdzane, należą: przemiary zbiorników i naczyń i sprawdzanie przyrządów mierniczych; niszczenie zużytych i sprzedaż zbędnych przedmiotów i materjałów. Z udziałem komisarza kontroli skarbowej powinno się odbywać: 1) przyjmowanie wszelkich transportów spirytusu; 2) wydawanie spirytusu do przerobu lub wydawanie gotowych wyrobów na zewnątrz zakładów; 3) przyjmowanie butelek, skrzyń, korków i t. p. od dostawców; 4) codzienne sprawdzanie miary i mocy nalanych wyrobów; 5) stwierdzanie nabycia potrzebnych dla monopolu przedmiotów i wykonania robót na sumy, przewyższające w każdym wypadku 100 zł.; 6) stwierdzanie co tydzień ilości zatrudnionych w zakładach robotników i wypłaty robocizny.

W czynnościach załatwianych komisyjnie (przyjmowanie spirytusu, nowych butelek i skrzyń, laku, korków i etykiet) powinien uczestniczyć prócz dwóch urzędników M. Sp. — jeden urzędnik kontroli skarbowej, będący na stałym dozorze, wyznaczony przez naczelnika urzędu akc.

---

[1]) Monitor Polski Nr. 2/1926 poz. 6.

i monop. W razie rozbieżności zdań między członkami komisji urzędnik kontroli przedstawia sprawę do decyzji władz przełożonych.

W rewizjach obrachunkowych, dokonywanych w wytwórniach P. M. S. — co do sum pieniężnych, spirytusu, butelek i skrzyń conajmniej raz na miesiąc, a co do innych przedmiotów raz na kwartał—przyjmuje udział dwóch urzędników skarbowych, z których jeden powinien być conajmniej inspektorem kontroli skarbowej; w zakładach handlowych P. M. S. dokonywują rewizji miesięcznych dwaj urzędnicy kontroli skarbowej, co kwartał — inspektor kontroli a dwa razy na rok—naczelnik urzędu akc. i monop. Ten ostatni uczestniczy także w rewizjach rocznych (generalnych). Rewidenci wpisują swe uwagi i spostrzeżenia do ksiąg rewizyjnych i odpisy tych ksiąg przesyłają dyrekcji P. M. S. za pośrednictwem izby skarbowej.

B. Zakres czynności urzędów akc. i monop. i kontroli skarbowej w dziedzinie *monopolu tytoniowego* jest bardzo ograniczony, całą bowiem swą działalność dyrekcja monopolu tytoniowego prowadzi sama lub przy pomocy swych własnych organów. Dla władz i urzędów skarbowych pozostaje tylko nadawanie koncesji na sprzedaż wyrobów tytoniowych i pomoc w kontrolowaniu uprawy rośliny tytoniowej.

1) Do urzędów akcyz. i monop., na zasadzie § 66 p. 6 rozporządzenia organizacyjnego z 20 czerwca 1927 r. i § 32 rozporządzenia ministra skarbu z 19 września 1927 r. [1]), należy *nadawanie koncesji* (pod nadzorem izb skarbowych) na *detaliczną* sprzedaż wyrobów monopolu tytoniowego, z wyjątkiem sprzedaży wyrobów specjalnych i importowanych i zawiadamianie izb skarbowych o każdem opróżnieniu miejsc hurtowej sprzedaży, które urząd może — tylko w razie koniecznej potrzeby — tymczasowo obsadzać. Odmowa ze strony urzędu udzielenia koncesji nie może być zaskarżona, natomiast przeciw cofnięciu nadanej koncesji przysługuje stronie odwołanie do izby skarbowej.

2) Rozporządzenie min. skarbu z 23 stycznia 1930 r. [2]) nakłada na organa kontroli skarbowej obowiązek współdziałania z podległymi dyrekcji mon. tyt. urzędami uprawy tytoniu w nadzorze nad plantacjami tytoniu, nie podaje

---

[1]) Dz. Ust. Nr. 88 poz. 794.
[2]) Dz. Ust. Nr. 13 poz. 98.

jednak bliższego określenia sposobu wykonywania nadzoru przez organa władz skarbowych [1]).

C. Przepisy o czynnościach urzędów akcyz i monopolów wzgl. podległych im organów kontroli skarbowej w zakresie *monopolu sprzedaży soli* są zawarte: w rozporządzeniu wykonawczem min. skarbu z 19 lutego 1925 r. [2]) do ustawy o monopolu soli, w rozporządzeniu min. skarbu z 5 lipca 1927 r. o wolnych składach soli i w instrukcjach departamentu akcyz i monopolów.

Przepisy te wkładają na urzędy akcyz i monopolów wzgl. na podległe im organa kontroli skarbowej obowiązki: 1) przyjmowanie podań o pozwolenie na hurtowy handel solą jadalną, sprawdzanie kwalifikacji osób, wnoszących podania i przedstawianie podań izbom skarbowym; czuwanie przez organa kontroli skarbowej nad hurtowymi handlami soli, nad prowadzeniem przez nie księgi składowej i wykazu drobnych sprzedawców; 2) nadzór ze strony kontroli skarbowej nad przesyłaniem z salin lub z hurtowych składów skażonej soli przemysłowej [3]); 3) prowadzenie ewidencji osób pobierających skażoną sól bydlęcą (na zasadzie zawiadomień biura sprzedaży soli) [4]); 4) wykonywanie kontroli wolnych składów soli [5]): weryfikacja składu, parafowanie i sprawdzanie ksiąg, rewidowanie składu i jego rachunkowości przez naczelnika urzędu akc. i monop. conajmniej raz na rok a przez inspektora kontroli skarb. co miesiąc, sporządzanie protokółów o rezultatach rewizji; w razie przymusowej likwidacji obejmowanie składu pod zarząd na rachunek biura sprzedaży soli.

D. Rozporządzenie wykonawcze z 25 września 1925 r. do ustawy o monopolu zapałczanym [6]) wkłada na urzędy akcyz i monop. wzgl. na kontrolę skarbową

---

[1]) W praktyce nadzór ze strony kontroli skarbowej sprowadza się do niszczenia roślin tytoniowych, hodowanych bez pozwolenia, i do spisywania protokółów karnych za niedozwoloną uprawę. Praktyka opiera się na okólniku departamentu akc. i monop. z 7 stycznia 1929 r. Nr. 5205, (Dz. Urz. M. S. Nr. 2 poz. 13).

[2]) Dz. Ust. Nr. 19 poz. 142.

[3]) Instrukcja departamentu akcyz i monop. (Dz. Urz. Min. Skarbu Nr. 22 z 1927 r. poz. 239) o wydawaniu i kontrolowaniu świadectw przewozowych na wysyłkę soli przemysłowej.

[4]) Okólnik z 2 maja 1927 r. Depart. akc. i monop. o ułatwieniu w obrocie solą bydlęcą (Dz. Urz. M. S. Nr. 30 poz. 325).

[5]) Rozporz. Min. Sk. z 5 lipca 1927 r. o wolnych składach soli (Dz. Ust. Nr. 69 poz. 613).

[6]) Dz. Ust. Nr. 100 poz. 707.

obowiązki czuwania nad wyrobem, sprzedażą, wywozem zagranicę i przywozem *zapalniczek.*

Producenci zapalniczek zgłaszają swe przedsiębiorstwa urzędowi akcyz i monop. i o każdej zmianie w osobie kierownika fabryki lub w jej urządzeniu zawiadamiają właściwy oddział kontroli skarbowej. Również sprzedawcy zapalniczek zgłaszają oddziałowi kontroli zamiar rozpoczęcia handlu zapalniczkami. Urzędnicy kontroli mają prawo wstępu do miejsc wyrobu i sprzedaży zapalniczek i obowiązek sprawdzania co miesiąc zapisku produkcji, opodatkowania i sprzedaży przez porównanie go ze stanem faktycznym i przesyłania zapisku wraz z dowodami izbie skarbowej drogą służbową. O zamierzonym wywozie zapalniczek za granicę bez opłaty podatku oddział kontroli skarbowej otrzymuje zgłoszenie, nakłada na przesyłkę urzędowe zabezpieczenie i dopilnowuje, aby przesyłka przeszła granicę.

E. W zakresie *monopolu loterji,* do urzędów akcyz i monopolów zgodnie z §§ 6 i 10 rozporządzenia wykonawczego z 7 maja 1924 r. [1]), należy udzielanie pozwoleń na urządzanie loterji fantowych, kół szczęścia i gier tombolowych, o ile kapitał gry nie przewyższa 500 zł.; odpisy udzielonych pozwoleń przesyła się dyrekcji loterji państwowej.

F. *Opodatkowanie cukru* wymaga licznych czynności urzędów akcyz i monopolów i organów kontroli skarbowej. Stosownie do rozporządzenia Prezydenta Rzplitej z 13 września 1927 roku [2]), do rozporządzenia wykonawczego ministra skarbu z 17 kwietnia 1928 r. [3]), instrukcji z 15 czerwca 1928 r. [4]) i do ustawy z 22 lipca 1925 r. o uregulowaniu obrotu cukrem wraz z rozporządzeniem wykonawczem z 17 grudnia 1925 r. [5]) należą do nich: załatwianie podań o otwieranie i uruchomianie cukrowni; dozorowanie fabrykacji i gotowych produktów, tudzież wolnych składów cukru; pobieranie, przymusowe

---

[1]) Dz. Ust. Nr. 54 poz. 541.

[2]) Dz. Ust. Nr. 81 poz 700.

[3]) Dz. Ust. Nr. 61 poz. 564.

[4]) Dz. Urz. Min. Skarbu Nr. 19 poz. 235.

[5]) Dz. Ust. Nr. 90/25 poz. 630 i Nr. 6/26 poz. 32.

ściąganie i zwroty podatku jako też zwalnianie od podatku cukru skażonego, wreszcie nadzór nad obrotem cukru.

Urząd akcyz i monop. przyjmuje zgłoszenia przedsiębiorców wraz z planami i opisami cukrowni, zarządza sprawdzenie jej stanu, (weryfikację), sporządza o tem protokół a po zatwierdzeniu go przez izbę skarbową, przedstawieniu wyciągu z rejestru handlowego i deklaracji przedsiębiorcy, dotyczącej planu prowadzenia fabrykacji, zezwala na rozpoczęcie produkcji; urząd otrzymuje od przedsiębiorcy zawiadomienia o wszelkich zmianach w urządzeniu cukrowni, w osobie kierownika cukrowni, we wpisach do rejestru handlowego, o przerwach w ruchu i zakończeniu kampanji. W czasie trwania wyrobu cukru i rafinady cukrownia znajduje się pod stałym nadzorem dwóch urzędników kontroli skarbowej, którzy czuwają nad tem, aby żaden półprodukt lub produkt nie został skrycie wywieziony, dopilnowują ważenia, pakowania i magazynowania jak również wywozu cukru do wolnego obrotu — po przedstawieniu dowodu uiszczenie lub zakredytowania podatku — i wywozu nieopodatkowanego cukru do wolnych składów lub za granicę z zachowaniem przepisów o wydawaniu i kontrolowaniu świadectw przewozowych (§§ 75—79 rozp. wyk.). Urzędnicy kontroli powinni przynajmniej dwa razy na rok dokonywać szczegółowej rewizji zapasów, ponadto rewizje przeprowadzają naczelnik urzędu akc. i monop. i inspektor kontroli przy każdej bytności na lustracji. W cukrowni muszą być prowadzone księgi obrachunkowe (§ 82 rozp. wykon.), a odpisy z nich, poświadczone przez urzędnika kontroli, co miesiąc przesyłane izbie skarbowej. Przepisy o otwieraniu i kontrolowaniu wolnych składów cukru są takież same jak o wolnych składach innych produktów. Zwroty podatku od wyrobów cukrowych wywiezionych za granicę lub na obszar W. M. Gdańska następują na skutek podań, wnoszonych do urzędów akc. i mon., po uskutecznieniu odprawy pod nadzorem kontroli skarbowej i na podstawie wykazów kwot przyznanych do zwrotu, które urząd przedstawia co kwartał izbie skarbowej. Urząd akc. i mon. wydaje również pozwolenia na pobór nieopodatkowanych produktów cukrowych, w stanie skażonym przeznaczonych do celów przemysłowych, na paszę dla bydła oraz do podkarmiania pszczół; nad dokonaniem skażenia czuwa kontrola skarbowa. (§§ 23 — 38 rozp. wykon.).

Do kontroli sk. należy też nadzór nad przedsiębiorstwami trudniącemi się hurtowym handlem cukru wzgl. przerabianiem tego produktu,

G. Czynności urzędów akcyz i monop. tudzież kontroli skarb., dotyczące nadzoru nad wyrobem i sprzedażą *sztucznych środków słodzących,* szczegółowo określone w rozporządzeniu wykonawczem min. skarbu z 7 grudnia 1927 r. [1]), mają na celu zapobieganie nadużywaniu tych środków (sacharyny, dulcyny, glucyny i t.p.) na niekorzyść używania cukru. Pod względem uzyskiwania pozwoleń na otwieranie wytwórni, wykonywanie nadzoru nad fabrykacją i wydawania sztucznych środków słodz. z wytwórni przepisy rozporządzenia z 7 grudnia 1927 r. nie różnią się od postanowień regulujących nadzór nad produkcją cukru, kładą natomiast silniejszy nacisk na kontrolowanie sprzedaży i użycia sztucznych śródków słodzących.

Urzędnicy kontroli skarbowej zapisują do osobnej księgi każdą przesyłkę szt. środków słodz. nadchodzącą do hurtowego składu materjałów aptecznych, jako też muszą być obecni przy wysyłaniu tych środków przez skład aptekom lub pracowniom chemicznym dla celów naukowych i przy odbiorze szt. środków słodz. przez aptekę; dokonywują co miesiąc rewizji i sprawdzania szt. środków słodz. w hurtowych składach i przynajmniej raz na rok w aptekach; dozorowi kontroli skarbowej podlegają też zakłady przemysłowe, posiadające pozwolenie na używanie szt. środków słodz. do wyrobu artykułów leczniczych i higienicznych. Ponadto urzędnicy kontroli skarbowej mają prawo nabywać w handlach próbki artykułów żywności i napojów, które przypuszczalnie mogą zawierać szt. śr. słodz., i wysyłać je do urzędu akc. i monop. celem zbadania we właściwej pracowni chemicznej (art. 56 rozporz. wykon.).

H. W zakresie *podatku od olejów mineralnych* — stosownie do rozporządzenia Prezydenta Rzplitej z 7 marca 1928 r. [2]) i rozporządzenia wykon. ministra skarbu z 13 października 1928 r. [3]) — urzędy akcyz i mon.

---

[1]) Dz. Ust. Nr. 117 poz. 1108. Rozporządzenie to zostało częściowo znowelizowane rozporz. z 12 marca 1930 r. (Dz. Ust. Nr. 36 poz. 300).

[2]) Dz. Ust. Nr. 27 poz. 252.

[3]) Dz. Ust. Nr. 97 poz. 862, p. także instr. z 24 listopada 1928 r. (Dz. Urz. M. S. Nr. 35 poz. 397) i zarządzenia M. S. z 19 lutego i 28 marca 1929 r. (Dz. Urz. M. S. Nr. 7 poz. 79 i Nr. 11 poz. 125) o pozwoleniach: na pobór olejów mineralnych do poruszania samochodów ciężarowych i na potrzeby przemysłu rolnego.

i kontrola skarbowa wykonywują naogół też same czynności, jakie są przewidziane co do zabezpieczenia podatków od innych produktów (nadzór nad uruchomieniem wytwórni, kontrola produkcji, wywozu, wolnych składów, sprawdzanie zapasów i ksiąg rachunkowych), a nadto posiadają prawo częściowego zwalniania od podatku olejów mineralnych, przeznaczonych na cele przemysłowe, wyszczególnione w § 9 rozp. wyk., w granicach określonych w §§ 11 i 12, (oleje o ciężarze gatunkowym do 890° pobierane do poruszania silników, do oczyszczania szybów naftowych, do naprawy dróg, na opał w przemyśle, na potrzeby wojska, władz i przedsiębiorstw państwowych, na potrzeby przemysłu rolnego).

Podania o zwolnienia, przekraczające kompetencję urzędów akc. i mon. są przez nie przedstawiane władzom przełożonym po przeprowadzeniu potrzebnych dochodzeń. Do urzędów i kontroli skarbowej należy ściśle dopilnowywanie sprowadzania, przechowywania i zużywania olejów, częściowo lub całkowicie zwolnionych od podatku, i dokonywanie corocznych obrachunków z przedsiębiorcami, korzystającymi z ulg (§§ 14 — 30 rozporz. wykon.).

J. Przepisy o wykonywaniu kontroli nad wyrobem i sprzedażą piwa, zawarte w ustawie z 12 czerwca 1924 r. o opodatkowaniu *piwa* [1]) i w rozporządzeniu ministra skarbu z 25 sierpnia 1924 r. [2]) ze zmianami według rozporządzenia z 21 grudnia 1925 r. [3]) również nie odbiegają od zasad przyjętych dla kontrolowania produkcji i obrotu innych artykułów, podlegających podatkom spożywczym (spirytusu, cukru, olejów mineralnych), o których wyżej mowa.

Do urzędów A. i M. wzgl. do kontroli skarbowej należy: mianowanie zastępcy przedsiębiorcy, który sam nie prowadzi browaru; przyjmowanie zgłoszenia pomieszczeń i urządzenia browaru, przemiar naczyń (przez inspektora K. S.); przyjmowanie doniesień o zmianach w urządzeniu browaru, w naczyniach, w osobie przedsiębiorcy; otrzymywanie zgłoszeń każdej warki piwa, kontrola cukru używanego jako dodatek do piwa; kontrola książki warek

---

[1]) Dz. Ust. Nr. 65 poz. 635.

[2]) Dz. Ust. Nr. 90 poz. 850.

[3]) Dz. Ust. Nr. 129 poz. 926.

i książki podatku, nadzór nad przechowywaniem, rozlewem i wywozem gotowego piwa i nad naczyniami transportowemi; sprawdzanie zapasów (przez inspektora kontroli skarbowej), kontrola wydawania piwa pracownikom browaru i wyszynku piwa w browarze. Obowiązki organów kontroli, wykonywujących nadzór nad browarami, są szczegółowo określone w § 72 rozp. wykon. Podatek uiszcza się miesięcznie na podstawie wpisów do książki podatku; na sumy skredytowane przez izbę skarbową urząd akc. i monop. wydaje przedsiębiorstwu poświadczenia (bolety).

K. Także i sposób dokonywania kontroli nad wyrobem i sprzedażą *wina i miodu syconego,* przewidziany w ustawie z 1 lipca 1925 r. [1]) i w rozporządzeniu wykonawczem do niej z 10 sierpnia 1925 roku [2]), tylko w szczegółach różni się od czynności urzędów akc. i monop. i ich organów wykonawczych w zakresie opodatkowania innych produktów a w szczególności piwa; rozporządzenie wykonawcze z 10 sierpnia 1925 r. parokrotnie odsyła nawet do rozporządzenia z 25 sierpnia 1924 r., dotyczącego piwa (§ 7, § 15 p. 2 i § 31).

Zauważyć należy, że pobieranie podatku od win musujących odbywa się w formie naklejenia na butelki opasek (banderoli), wykupywanych w kasach skarbowych na podstawie zaświadczeń, wydawanych przez urzędy akc. i mon. lub przez urzędy celne (dla win importowanych); od innych rodzajów win i miodu podatek opłaca się gotówką w kasie skarb. i kwit kasowy wzgl. dowód skredytowania podatku przedstawia się kontroli przed wydaniem produktu z wytwórni [3]).

§ 3. Postępowanie urzędów akcyz i monopolów w sprawach karnych.

Jak o tem można wnioskować z poprzedniego rozdziału, kontrola wyrobu i obrotu artykułów, podlegających podatkom spożywczym lub stanowiących mo-

---

[1]) Dz. Ust. Nr. 75 poz. 525.

[2]) Dz. Ust. Nr. 85 poz. 586.

[3]) Przepisy: I) o monop. sprzedaży soli, zapałczanym i loterji; II) o opodatkowaniu wina i drożdży, III) o podatku od olejów mineraln., IV) o opodat. cukru i szt. środków słodz. zostały zebrane i opracowane przez p. Witolda Grabowsklego b. naczelnika wydziału Min. Sk. Warszawa 1929 r. wydanie Ministerstwa Skarbu.

nopol państwowy, jest niezmiernie ścisła; od przedsiębiorców wymagane jest zachowanie szeregu nakazów i zakazów, które — aby były skuteczne — muszą być zagrożone sankcjami karnemi.

To też każda ustawa o monopolu państwowym czy o podatku spożywczym zawiera postanowienia karne. Zostały one zebrane w ustawie karnej skarbowej z 2 sierpnia 1926 r. (art. 57 — 134) [1]), niektóre z nich uległy jednak znowelizowaniu przez później wydane dekrety Prezydenta Rzplitej a mianowicie kary za naruszenie przepisów: o opodatkowaniu cukru (art. 47 — 56 rozp. Prezydenta z 13 września 1927 r.), o podatku od olejów mineralnych (art. 30 — 37 rozporz. Prez. z 7 marca 1928 r.) i o sztucznych środkach słodzących (art. 7 — 12 rozporz. Prez. z 7 października 1927 r.).

Znaczna większość przestępstw karnych skarbowych jest zagrożona karami pieniężnemi lub konfiskatą przedmiotu przestępstwa albo też obydwiema temi karami łącznie, za niektóre cięższe przewinienia grozi kara pozbawienia wolności. Orzecznictwo w sprawach o przestępstwa, zagrożone karą pozbawienia wolności, należy do sądów, w pozostałych sprawach — do władz skarbowych.

W szczególności urzędy akcyz i monop. I-ej instancji są powołane do rozstrzygania spraw, jeśli najwyższa kara pieniężna grożąca za przestępstwo prócz ew. konfiskaty przedmiotu przestępstwa, nie przekracza co do każdego z obwinionych 1000 zł., (art. 144 ust. karn. skarb.). Przeprowadzanie śledztw we wszystkich sprawach o przestępstwa akcyzowe lub monopolowe z wyjątkiem uznanych za szczególnie ważne, należy do urzędów akc. i monop. wzgl. podwładnych im organów kontroli.

Tok postępowania jest następujący:

Po wykryciu przestępstwa bezpośrednio przez organa kontroli skarbowej albo za pośrednictwem policji państwowej lub organów samorządowych sporządza się protokół karny i przesyła się go właściwemu terytorjalnie urzędowi akc. i monop.; odebrane przedmioty od-

[1]) Dz. Ust. Nr. 105 poz. 609. P. także rozp. wykonawcze ministrów Skarbu i Sprawiedliwości z 15 listopada 1926 r. (Dz. Urz. Nr. 120 poz. 693).

daje się na przechowanie urzędowi akc. i monop. lub urzędowi gminnemu; ew. odstawia się obwinionego do sądu, składając zarazem odpis protokółu karnego (art. 147—150 ust. karn. skarb.).

Urząd w razie potrzeby zarządza zabezpieczenie kar pieniężnych na majątku obwinionego, bada — po ew. przeprowadzeniu wstępnych dochodzeń — kwalifikację przestępstwa i bądź odsyła sprawę władzom sądowym bądź sam podejmuje dalsze czynności: zajęcie przedmiotów, do których może być zastosowana kara konfiskaty (art. 155 — 158), rewizje domowe i osobiste, (art. 159 — 164) tymczasowe zatrzymynie obwinionego (art. 165 — 166), badanie obwinionego, świadków i znawców (art. 167 — 175).

Po całkowitem wyjaśnieniu sprawy urząd może umorzyć postępowanie karne w razie braku podstaw do ścigania, o ile sprawa nie przewyższa zakresu jego kompetencji i przedstawia sprawę do rozstrzygnięcia II-ej instancji (art. 152) albo sam wydaje orzeczenie karne w granicach swych uprawnień, przyczem ma prawo łagodzić kary pieniężne za przestępstwa porządkowe bez ograniczenia, w innych wypadkach do połowy oraz opuszczać kary konfiskaty w całości lub w części, o ile nie chodzi o przedmiot wyjęty z obiegu (art. 182 — 185); urząd jest również władny rozstrzygać prośby obwinionych o zezwolenie na dobrowolne poddanie się karze majątkowej (art. 176 — 181).

Do obowiązku urzędu należy także doręczenie obwinionemu orzeczeń karnych, przyjmowanie zażaleń na orzeczenia i wniosków o przekazanie sprawy do postępowania sądowego (art. 187 — 198) i wreszcie wykonywanie prawomocnych orzeczeń: przymusowe ściągnięcie kary pieniężnej i kosztów postępowania karnego, sprzedaż skonfiskowanych przedmiotów lub inne ich zużytkowanie [1]), zwrócenie się do sądu o wykonanie

[1]) Pod tym względem obowiązują: okólnik z 22 czerwca 1926 roku o postępowaniu ze spirytusem i napojami spirytusowymi — skonfiskowanymi, nie drukowany w Dz. U. M. S., pomieszczony w wydaniu W. Grabowskiego i instrukcja z 23 listopada 1926 r. co do postępowania z konfiskatami tytoniowemi (Dz. Urz. Min. Sk. Nr. 32 poz. 349).

kary aresztu zastępczego (odpokutowanie kary pieniężnej) — art. 200 — 206.

Jeżeli sprawa jest skierowana do sądu, to w ciągu całego postępowania karnego w sądzie władza skarbowa, której pełnomocnikiem może być urzędnik I instancji, ma prawo: informowania się o sprawie (przeglądania akt, obecności przy czynnościach śledczych i t. p.); stawiania wniosków w przedmiocie zbierania i uzupełniania materjału dowodowego oraz w przedmiocie wszelkich wogóle decyzji sądowych; zaskarżania wszelkiego rodzaju wyroków i rozstrzygnięć sądowych; ew. popierania oskarżenia na rozprawie sądowej (art. 225—226).

Wreszcie stosownie do art. 66 p. p. 2 i 3 rozporządzenia organizacyjnego z 20 czerwca 1927 r., urzędy akc. i monop. są uprawnione: 1) do rozkładania na raty grzywien (kar porządkowych), nałożonych w drodze administracyjnej lub karno-skarbowej, na okres 3 miesięcy, zaś do 6 miesięcy, gdy chodzi o zaległość podatkową powstałą wskutek podwyższenia akcyzy lub opłaty monopolowej od stwierdzonych zapasów, o ile przeprowadzenie egzekucji byłoby połączone ze szkodą płatnika, a nie zachodzi niebezpieczeństwo nieściągalności; 2) umarzania powyższych zaległości, które stały się dowodnie nieściągalnemi, o ile zaległość nie przekracza sumy 50 złotych.

§ 4. **Rachunkowość i sprawozdawczość.**

Przepisy o prowadzeniu rachunkowości podatków pośrednich zostały wydane 1 grudnia 1923 r. [1]) i zawierają w rozdziale I-szym ogólne postanowienia o rachunkowości, która powinna być prowadzona przez przedsiębiorstwa wytwarzające produkty, podlegające podatkom pośrednim i opłatom monopolowym (§ 1—6), a w rozdziale II — o rachunkowości urzędów akc. i monop. (§§ 7 — 8). Wydane później rozporządzenia, dotyczące poszczególnych podatków pośrednich wzgl. monopolów, podają szczegółowe wskazania, jakie księgi i wykazy powinny być utrzymywane w wytwórniach, wolnych

[1]) Dz. Urzęd. Min. Skarbu Nr. 1 z 1924 r. poz. 22.

składach i miejscach sprzedaży opodatkowanych produktów, ustanawiają wzory ksiąg i przepisują, przez kogo, w jaki sposób i kiedy ma być dokonywane zaświadczanie ksiąg, sprawdzanie i zamykanie rachunków i składanie odpisów z ksiąg.

Ogólne normy, podane w przepisach z 1 grudnia 1923 r. dla *przedsiębiorstw*, są następujące: 1) przedsiębiorstwa są odpowiedzialne za prawidłowość prowadzenia ksiąg; 2) obroty w księgach winny być zapisywane niezwłocznie po ich dokonaniu; do ksiąg mają być dołączane (w oddzielnych dla każdej księgi zeszytach) wszystkie dowody usprawiedliwiające jako to: zezwolenia na prowadzenie produkcji, akta weryfikacyjne, świadectwa przewozowe, protokóły, pokwitowania kas skarbowych, zezwolenia na skredytowanie opłat i t. p.; 3) w ostatnim dniu każdego miesiąca przedsiębiorstwa przeprowadzają obrachunek miesięczny i sporządzają odpisy ksiąg, stwierdzane podpisami osób odpowiedzialnych za przedsiębiorstwo; a do dnia 5-go miesiąca następnego po sprawozdawczym wysyłają do wydziału IV-go właściwej izby skarbowej odpisy, poświadczone przez organa kontroli, wykonywujące nadzór nad przedsiębiorstwem.

Urzędy akcyz i monop. prowadzą celem ewidencji: 1) spisy wszystkich miejsc produkcji, przerobu, składowania i sprzedaży artykułów, podlegających podatkom pośrednim i opłatom monopolowym; 2) wykazy opłat akcyzowych, pobieranych z różnych tytułów poza przedsiębiorstwami np. w obrocie z zagranicą i W. M. Gdańskiem, opłat patentowych, opłat dodatkowych przy podwyższeniu stopy podatkowej, nakładanych kar i grzywien. Oprócz tego celem nadzoru prowadzą pamiętnik odroczonych i skredytowanych podatków. Wymienione w p. p. 1, 2 i 3 wykazy są prowadzone (przez kalkę) w dwóch egzemplarzach, z których jeden wraz z dowodami przesyła się co miesiąc do wydziału IV-go izby skarbowej, a drugie egzemplarze winny być broszurowane w oddzielnych za każdy rok zeszytach.

§ 5. Organizacja wewnętrzna urzędów akcyz i monopolów.

Przełożonym urzędu akcyz i monop. jest naczelnik — urzędnik w VI-ym lub VII-ym stopniu służbowym.

Stosownie do § 67 rozporz. organiz. należy do niego: 1) kierownictwo urzędu, decydowanie spraw, wchodzących w zakres właściwości urzędu, czuwanie nad szybkim i prawidłowym biegiem urzędowania, kontrolowanie ksiąg i zapisków prowadzonych w urzędzie; 2) kontrolowanie czynności podwładnych organów w wytwórniach i w zakładach handlowych — osobiście i przez sprawdzanie dzienników służbowych—tudzież lustracja czynności kancelaryjnych inspektorów kontroli skarbowej; 3) pouczanie podwładnego personelu; 4) osobista rewizja wszystkich przedsiębiorstw, wytwarzających produkty podlegające akcyzie oraz ważniejszych zakładów handlowych prywatnych i wszystkich zakładów monopolowych [1]); udział w weryfikacji przedsiębiorstw i kontrola działalności aparatów mierniczych; 5) prowadzenie ważniejszych dochodzeń w sprawach skarbowych karnych.

Czynności urzędu są ujęte w cztery działy: 1) administracyjny, 2) akcyzowo-monopolowy, 3) karny i 4) rachunkowy (§ 68 rozporz. organ.), które prowadzą odpowiedni urzędnicy.

Do działu administracyjnego należą: sprawy osobowe i dyscyplinarne podwładnych urzędników, ogólny nadzór nad działalnością organów kontroli skarbowej, sprawdzanie dzienników służbowych, rachunków, kosztów podróży i djet, sporządzanie rocznej statystyki działalności urzędu, inspektorów i oddziałów kontroli skarbowej, wypłata (asygnowanie) poborów służbowych, djet i kosztów podróży i wszelkie sprawy kancelaryjne. Te ostatnie powinny być prowadzone według przepisów instrukcji biurowej z 10 sierpnia 1927 ruku (p. wyżej rozdział I § 8).

Dział akcyzowo-monopolowy utrzymuje wykazy znajdujących się w okręgu zakładów przemysłowych, podlegających kontroli skarbowej, inwentarz przyrządów kontrolnych, ewidencję działania aparatów mierniczych; przechowuje akta weryfikacyjne; sprawdza obliczenia

[1]) Chodzi tu głównie o rektyfikacje spirytusu i rozlewnie czystych wódek.

wymiarów naczyń w przedsiębiorstwach i załatwia inne sprawy dotyczące czynności natury technicznej. Do tegoż działu należy wydawanie patentów akcyzowych, koncesji, pozwoleń na loterje fantowe, na pobór spirytusu do celów technicznych i t. p. inne sprawy, co do których może decydować urząd akc. i monop. w zakresie poszczególnych podatków spożywczych.

Dział karny prowadzi dochodzenia w sprawach skarbowych karnych, wydaje orzeczenia karne, broni interesów skarbu w sądowych sprawach o przestępstwa akcyzowe (przez swych pełnomocników), czuwa nad magazynem i likwidacją konfiskat i dowodów rzeczowych, zarządza licytacje skonfiskowanych przedmiotów i ściąganie grzywien, prowadzi statystykę spraw karnych. Dla oddziałów karnych została wydana 18 października 1929 r. szczegółowa instrukcja kancelaryjna [1]).

Do działu rachunkowego należy: kontrola patentów akcyzowych, ściąganie należności akcyzowo-monopolowych, dodatkowego opodatkowania produktów przy podwyższeniu opłat akcyzowych, kredytów i odroczeń podatkowych, obrotu produktów (świadectwa przewozowe); sprawdzanie wykazów i odpisów ksiąg i rejestrów fabrycznych, parafowanie i poświadczanie tych ksiąg i rejestrów; prowadzenie statystyki wyrobu i obrotu artykułów, podlegających opłatom akcyzowym i monopolowym i innych czynności rachunkowych, przewidzianych w instrukcji z 1 grudnia 1923 r.

Ilość personelu biurowego w urzędach akcyz i monopolów zależy od wielkości urzędu: w znaczniejszych urzędch jest osób 12 — 15 (1 w stopniu VI, 1 — 2 w st. VII, 2 — 3 w st. VIII, 4 — 5 w st. IX, reszta w X i XI st.); w mniejszych urzędach personel składa się z 7 — 9 osób (1 w stopniu VI, 2 — 3 w st. VIII, 2 — 3 w IX st., reszta w X i XI st).

---

[1]) Dz. Urz. Min. Sk. Nr. 30 poz. 324. Poprzednio obowiązywało rozporz. z 24 czerwca 1925 r. p. także rozporz. z 30 listopada 1928 roku (Dz. Urz. Min. Skarbu Nr. 36 poz. 411).

§ 6. Organizacja kontroli skarbowej.

Organizację kontroli skarbowej, charakter służbowy i zakres działania jej funkcjonarjuszów uregulowało rozporządzenie ministra skarbu z 4 listopada 1927 r. [1]). Rozporządzenie to opiera się na ustawie z 14 grudnia 1923 r. o uprawnieniach organów wykonawczych władz skarb. [2]), która — w myśl wymagań konstytucji — nadała tym organom prawo ograniczania swobody obywatelskiej (śledzenie czynów karygodnych, rewizje pomieszczeń, zajęcie przedmiotów majątkowych) z zachowaniem przepisanych formalności; pomieniona ustawa dotyczy nie tylko kontroli skarbowej (akcyzowej) ale także i innych skarbowych organów wykonawczych — sekwestratorów, urzędników celnych i t. p.

W skład kontroli skarbowej wchodzą inspektorowie, komisarze i rewidenci.

W każdej siedzibie urzędu akcyz. i monopol. jako też zasadniczo w każdem mieście powiatowem ustanawia się *inspektorów* kontroli skarbowej, lecz stosownie do ilości przedsiębiorstw, podlegających opłatom akcyzowym i monopolowym, może izba skarbowa, za zezwoleniem ministerstwa skarbu, ustanawiać na obszarze jednego powiatu—dwóch lub więcej inspektorów wzgl. jednego inspektora dla obszaru dwóch lub więcej powiatów. Terytorjum, na które rozciąga się działalność służbowa inspektora, stanowi jego obwód kontrolny.

Do pomocy inspektorowi przeznacza się odpowiednią ilość *komisarzy i rewidentów* kontroli skarbowej. Każdy z nich posiada w zasadzie własny rejon służbowy, obejmujący jedną lub kilka gmin wzgl. jedną lub kilka dzielnic albo ulic większych miast. Jeśli w rejonie znajduje się znaczniejsza ilość przedsiębiorstw podlegających nadzorowi, to do pomocy rejonowemu komisarzowi wzgl. rewidentowi może być dodana pewna ilość komisarzy lub rewidentów, którzy mu służbowo podlegają. Dla wykonywania nieustannego nadzoru nad niektóremi

---

[1]) Dz. Urz. Min. Sk. Nr. 36 poz. 379.

[2]) Dz. Ust. Nr. 5/1924 r. poz. 37.

przedsiębiorstwami są przeznaczani z decyzji izby skarbowej stale urzędujący w przedsiębiorstwie komisarze wzgl. rewidenci. Zmiany w ilości inspektorów i w ich obwodach kontrolnych mogą być dokonywane tylko za zezwoleniem ministra skarbu, natomiast zmiany w ilości i w rejonach służbowych komisarzy i rewidentów zarządza izba skarbowa (w granicach etatu) na wniosek naczelnika urzędu akc. i monop.

Funkcjonarjusze kontroli skarbowej są urzędnikami państwowymi, przyczem inspektorowie i komisarze są zaliczeni do drugiej kategorji stanowisk służbowych, rewidenci zaś do trzeciej — w myśl ustawy o państwowej służbie cywilnej z 17 lutego 1922 r.

Inspektorowie posiadają VIII stopień służbowy, komisarze—IX, lub X, a rewidenci—XI. O przyjęciu kandydata do służby przygotowawczej decyduje prezes izby skarbowej, do którego należy też mianowanie wszystkich urzędników kontroli skarbowej na wniosek naczelnika wydziału IV-go. Od kandydatów na stanowiska II kategorji wymagane jest wykształcenie średnie ogólno-kształcące lub zawodowe, odbycie praktyki i złożenie egzaminu praktycznego [1]); rewidenci—nie posiadający wykształcenia średniego—mogą być awansowani do II kategorji. gdy uzyskają veniam studiorum i złożą egzamin praktyczny [2]).

Ze względu na przeważnie ruchomy charakter zajęć urzędnicy kontroli skarbowej nie otrzymują djet i kosztów przejazdów w powierzonych im okręgach lecz stałe miesięczne ryczałty, ustalone w myśl rozporządzenia Rady ministrów z 17 września 1927 r. [3]) przez ministra skarbu na wnioski izb skarbowych; djety i koszty podróży pobierają tylko w razie spełniania czynności poza swym rejonem służbowym tudzież w razie przeniesień na nowe miejsce urzędowania. Ryczałty są wypłacane co miesiąc zgóry, ale obliczane według ilości dni służbowych (wytrąca się dni choroby lub urlopu albo innych przerw w zajęciach spełnianych w obrębie okręgu służbowego). Druki i inne przybory do pisania otrzymują urzędnicy kontroli w naturze od izby skarbowej, nadto inspektorowie pobierają ryczałty na utrzymanie kancelarji (opał, światło i t. p.) i lokal na kancelarję

---

[1]) Rozporządzenie Rady Ministrów z 16 stycznia 1925 r. (Dz. Ust. Nr. 16 poz. 103).

[2]) Art. 11 i 115 p. 1 ustawy o państw. służbie cywilnej.

[3]) Dz. Ust. Nr. 92 poz. 826.

w naturze lub ryczałt na najem lokalu. Podczas pełnienia obowiązków służbowych urzędnicy kontroli zasadniczo powinni być umundurowani; dla bezpieczeństwa własnego mogą nosić rewolwery, ale muszą mieć na to pozwolenie.

Ponieważ czynności służbowe urzędników kontroli skarbowej są w zasadzie tego rodzaju, że czas ich trwania nie da się z góry oznaczyć, muszą więc oni pełnić służbę bez przerwy tak długo, jak im polecono, albo póki czynności nie ukończą lub przełożony ich nie odwoła wzgl. póki nie nastąpi zmiana.

Inspektor kontroli skarbowej ma szereg obowiązków: 1) jako przełożony komisarzy i rewidentów, odpowiedzialny za prawidłowe wykonywanie przez nich służby, musi stale czuwać nad ich czynnościami i wyszkoleniem; 2) ma dokonywać objazdów i rewizji przedsiębiorstw podległych opłatom spożywczym i monopolowym; 3) wyręcza naczelnika urzędu akcyz. i monop. w dokonywaniu niektórych czynności jak np. w weryfikacji przedsiębiorstw, w ustawianiu i kontroli aparatów mierniczych i t. p.; 4) prowadzi własną kancelarję i załatwia otrzymywane pisma.

Lubo przepisy kancelaryjne, zawarte w §§ 7, 34 i 36 — 40 rozporz. o organizacji kontr. skarb., starają się możliwie ograniczyć i uprościć manipulację kancelaryjną, tem niemniej czynności biurowe inspektorów są dość liczne. Każdy inspektor ma prowadzić: a) dziennik spraw otrzymywanych do załatwiania wzgl. przedstawianych władzy przełożonej; b) inwentarz przedmiotów stanowiących własność Państwa i znajdujących się w posiadaniu kontroli skarbowej; c) spis przedsiębiorstw, znajdujących się w obwodzie kontrolnym oraz dokonanych w nich rewizji; d) spis podwładnych urzędników kontroli i wszelkie zmiany w stanie osobowym; e) plan sytuacyjny obwodu z podziałem na rejony służbowe. Ponadto inspektor przechowuje w swej kancelarji księgi lustracji, wyciągi z wykazów służbowych podwładnych urzędników, zbiór rozporządzeń i okólników, z któremi ma zaznajamiać swych podwładnych; prowadzi dziennik własnych czynności służbowych; przegląda dzienniki służbowe komisarzy i rewidentów, robi z nich wyciągi dla skontrolowania wykonanych przez nich czynności, czyni uwagi w dziennikach i przedstawia je co miesiąc naczelnikowi urzędu akc. i monop. wraz z własnym dziennikiem.

Czynności komisarzy i rewidentów polegają: a) na nieustannym dozorze nad przedsiębiorstwami wytwarza-

jącemi, przechowującemi lub sprzedającemi artykuły akcyzowe i monopolowe, który to nadzór wykonują w sposób przewidziany w odnośnych ustawach i rozporządzeniach; b) na śledzeniu i wykrywaniu przekroczeń przepisów akcyzowo-monopolowych i c) na pełnieniu — oprócz kontroli w zakładach przemysłowych — także służby patrolowej w powierzonych im rejonach służbowych. Komisarze i rewidenci służbowo podlegają swoim inspektorom, od których otrzymują polecenia, jednak w razie okoliczności, wymagających pośpiechu, mogą im wydawać polecenia bezpośrednio urzędy akcyz i monop.; o wykonaniu tego rodzaju poleceń komisarze i rewidenci powinni donieść swemu inspektorowi.

Komisarze i rewidenci są obowiązani prowadzić dzienniki służbowe, a także: dziennik spraw otrzymanych do załatwienia i załatwionych, inwentarz posiadanych przedmiotów, należących do Państwa (przyrządów mierniczych i t. p.), spis przedsiębiorstw w rejonie i plan rejonu, księgę lustracji, spis perjodycznie przedkładanych wykazów i sprawozdań, wykaz wykrytych przekroczeń i zajętych (zasekwestrowanych) przedmiotów.

Do dziennika służbowego należy codziennie, zaraz po powrocie ze służby, zapisywać wszystkie wykonane czynności, zaznaczając godziny ich rozpoczęcia i wykonania tudzież inne wiadomości, wyszczególnione w § 43 rozporządzenia o organizacji kontroli skarbowej.

ROZDZIAŁ III.

Kasy skarbowe.

§ 1. Organizacja kas.

W ustawie z 31 lipca 1919 r. kasy skarbowe były pomyślane jako urzędy I-ej instacji, równorzędne z urzędami podatków i opłat tudzież akcyz i monopolów i podległe bezpośrednio izbom skarbowym. Istniał podówczas zamiar stworzenia banku polskiego, jako instytucji państwowej, kasy zaś miały nie tylko służyć potrzebom pieniężnej gospodarki skarbowej, ale wykonywać także niektóre czynności bankowe; zamierzano nawet podporządkować je bankowi państwowemu, jako jego placówki.

Wydana 4 lutego 1920 r. przez ministra skarbu instrukcja dla kas skarbowych na terenie b. Królestwa Kongresowego [1]), została w niespełna dwa lata później zastąpiona nową instrukcją kasową z 24 listopada 1921 r. [2]), która weszła w życie z dn. 1 stycznia 1922 r. na obszarze całego Państwa. Przepisy nowej instrukcji nie odbiegają zbyt daleko od postanowień pierwotnych— tak organizacyjnych jak kompetencyjnych — z tym jednak wyjątkiem, dość ważnym w praktyce, iż obowiązek prowadzenia przez kasy skarbowe podatkowych ksiąg bierczych został od roku 1922 przeniesiony na urzędy podatków i opłat skarbowych [3]).

Stosownie do art. 4 ustawy organizacyjnej z 31 lipca 1919 r. kasy skarbowe tworzy się zasadniczo w każdym powiecie administracyjnym, minister skarbu może jednak utworzyć jedną kasę (podobnie jak inne urzędy I-ej instancji) na obszar dwu lub więcej powiatów, jak również na obszarze jednego powiatu i w większych miastach utworzyć dwie lub więcej kas. Według stanu na 1 stycznia 1930 r. było kas skarbowych wogóle (wraz z wojew. śląskiem) — 272, nie licząc w tem centralnej kasy przy ministerstwie skarbu [4]).

Przepisy o organizacji wewnętrznej kas skarbowych są zawarte w §§ 3 — 27 instrukcji z 24 listopada 1922 r., uległy jednak pewnym zmianom w związku z postanowieniami §§ 76 — 84 rozporządzenia organizacyjnego z 20 czerwca 1927 r., a nadto §§ 16 i 21 zostały podane w nowem brzmieniu okólnikiem ministra skarbu, wydanym w porozumieniu z najwyższą izbą kontroli 24 stycznia 1929 r. [5]).

---

[1]) Dz. Urz. Min. Sk. Nr. 8 poz. 131.

[2]) Dz. Urz. Min. Sk. Nr. 45 poz. 565.

[3]) Zmiana ta była podyktowana koniecznością odciążenia kas od nawału czynności kasowych przy przyjmowaniu i przeliczaniu zdewaluowanej waluty w markach polskich i pociągnęła za sobą potrzebę uregulowania rachunkowości, prowadzonej w urzędach podatków i opłat, przepisami z 26 czerwca 1922 r. (Dz. Urz. Min. Sk. Nr. 17 poz. 261), o której wyżej była mowa.

[4]) Powiatów administracyjnych poza miastem stoł. Warszawą było (w r. 1929)—278 w tem 15 miejskich i 263 wiejskich.

[5]) Dz. Urz. Min. Sk. Nr. 5 poz. 54.

Przełożonym kasy jest jej naczelnik, dzieli on jednak swe obowiązki a przedewszystkiem odpowiedzialność z drugim urzędnikiem — księgowym [1]), obydwaj bowiem kierują czynnościami kasy, są za nie jako też za całość i bezpieczeństwo funduszów solidarnie odpowiedzialni i obaj podpisują wszelkie pisma urzędowe oraz sprawozdania i rachunki kasowe [2]).

Do czynności, które naczelnik kasy ma wykonywać sam, należą: a) zaznajamianie urzędników z nowymi przepisami i instrukcjami; b) czuwanie nad szybkiem i uprzejmem załatwianiem interesantów; c) otwieranie i przeglądanie wszelkich pism otrzymywanych przez kasę, bezpośrednie ich załatwianie lub przeznaczanie do załatwienia innym urzędnikom; d) przechowywanie pism poufnych, kluczy do odczytywania szyfrowych depesz, uwierzytelnień i wzorów podpisów osób uwierzytelnionych; e) piecza nad zaopatrzeniem kasy w odpowiedni zapas gotówki, znaków wartościowych, w potrzebne rekwizyty, księgi, druki i materjały piśmienne; f) czuwanie nad bezpieczeństwem skarbca, wyjednywanie potrzebnej ku temu straży wojskowej lub policyjnej; g) staranie się o odpowiednie pomieszczenie dla kasy i skarbca, piecza nad dobrym stanem lokalu i inne czynności gospodarcze; h) prowadzenie księgi skarbca tudzież księgi inwentarza ruchomości i utensylji kasowych; i) prowadzenie ewidencji kluczy kasowych; k) niezwłoczne zawiadamianie izby skarbowej tudzież naczelnika (miejscowego) urzędu skarbowego podatków i opłat o wszelkich ważniejszych wypadkach w kasie (deficytach, nadużyciach, pożarze, kradzieży, rabunku i t. p.); l) czuwanie nad terminowem wysyłaniem wszelkich sprawozdań i wykazów do właściwych urzędów.

Ponadto w kasach mniejszych o niewielkich obrotach naczelnik sprawuje czynności kasjerskie całkowicie lub częściowo (pobory lub wypłaty).

---

[1]) Do roku 1925 naczelnik nosił tytuł „skarbnika" a księgowy— „rachmistrza".

[2]) § 76 rozporządz. organ. z 1927 r.

Łącznie z księgowym naczelnik kasy dokonywa: a) kwalifikowania pracowników kas, przyczem księgowy stwierdza zgodę na opisanie kwalifikacyjne albo podaje odmienną swoją opinję; b) podziału czynności między pracowników i czuwania nad równomiernością pracy; c) otwierania przesyłek pieniężnych i wartościowych w obecności księgowego; d) przechowywania kluczy od skarbca i szaf opancerzonych, wspólnego otwierania i zamykania skarbca i szaf (każdy z nich posiada oddzielnie klucze od różnych zamków). Przy rewizji kasy wymagana jest obecność obydwóch tych urzędników.

Księgowy jest kierownikiem rachunkowości, odpowiedzialnym za terminowe i prawidłowe prowadzenie wszelkich ksiąg, rachunków, zestawień, wyciągów i sprawozdań, a osobiście prowadzi najważniejsze księgi i rachunki.

Do księgowego należy zastępowanie naczelnika kas w razie jego nieobecności; księgowego zaś zastępuje najstarszy hierarchicznie urzędnik; prezes izby skarbowej może jednak w miarę potrzeby delegować lub wyznaczyć innego urzędnika jako zastępcę naczelnika wzgl. księgowego.

Obok powyższych dwóch głównych funkcjonarjuszów, urzędują w kasach: skarbnicy [1]), do których należy przyjmowanie wpłat i dokonywanie wypłat tudzież prowadzenie niektórych ksiąg kasowych z wyjątkiem dzienników przychodu i rozchodu, pomocnicy księgowego (kontrolerzy, asystenci rachunkowi, rachmistrze), prowadzący poszczególne rachunki i księgi stosownie do podziału czynności, sporządzonego przez naczelnika w porozumieniu z księgowym.

Ilość personelu w kasach skarbowych jest nader różną zależnie od rozmiaru czynności; gdy w kasie warszawskiej urzęduje około 70 urzędników, to w małych kasach powiatowych jest ich 4—5; przeciętnie zaś na jedną kasę przypada około 7 urzędników.

Niżsi funkcjonarjusze—woźni kasowi—czuwają nad bezpieczeństwem kasy i skarbca, pełniąc dyżury, ucze-

---

[1]) Do r. 1925 nosili tytuł „kasjerów".

stniczą w przewożeniu i przenoszeniu sum pieniężnych i innych walorów, pomagają w liczeniu pieniędzy i w sprzedaży znaków stemplowych i blankietów wekslowych oraz dbają o porządek w lokalach urzędowych.

Pod względem stanowisk służbowych urzędnicy kasowi są zaliczeni do II kategorji (wykształcenie średnie ogólne lub zawodowe), wzgl. do III-ej, o ile pełnią tylko obowiązki pomocnicze i kancelaryjne, naczelnikowi kasy i księgowemu przysługuje VIII lub VII stopień służbowy, skarbnikowi i kontrolerowi—IX lub VIII, asystentowi rachunkowemu—X; urzędnicy III kategorji posiadają stopnie od XII do X. Przepisy o praktyce rocznej kandydatów na stanowiska urzędników kasowych i rachunkowych i o egzaminach praktycznych zawiera rozporządzenie Rady ministrów z 7 stycznia 1925 r. [1]).

Ze względu na potrzebę zapewnienia kasom możliwie największego bezpieczeństwa instrukcja kasowa zawiera specjalne przepisy o urlopach i opuszczeniu przez odpowiedzialnych urzędników kasowych miejsca służbowego tudzież o dyżurach w kasach (§§ 15 do 18 i 21 instrukcji).

Do prowadzenia biurowości w kasach stosuje się ogólne przepisy o czynnościach kancelaryjnych [2]).

Kasy skarbowe są urzędami przeznaczonymi do przyjmowania, przechowywania i wydawania sum państwowych (budżetowych i niebudżetowych), administrowanych przez wszystkie działy administracji państwowej, a także sum specjalnych, komunalnych i depozytowych i do prowadzenia rachunkowości wszystkich tych sum przez kasy przechodzących. W zakresie swych obowiązków są też specjalnemi kasami pobierającemi podatki wymierzane wzgl. obliczane przez urzędy skarbowe i z tego tytułu muszą pozostawać w stałym stosunku w szczególności z urzędami podatków bezpośrednich i opłat skarbowych; albowiem zakładanie podatkowych ksiąg bierczych i dokonywanie zmian w przypisach podatków musi należeć do urzędów podatkowych. a pobór podatków i kontowanie uiszczeń w tychże księgach bierczych powino być dokonywane w miejscach poboru

---

[1]) Dz. Ust. Nr. 6 poz. 49.

[2]) P. także § 21 ust. 1—3 w nowej redakcji (Dz. Urz. Min. Skarbu Nr. 5/1929 r. poz. 54).

t. j. w kasach. Należyte uregulowanie tego stosunku nastręczało w praktyce duże trudności, szczególniej gdy biura urzędów skarbowych i kas mieściły się w różnych i niekiedy odległych od siebie lokalach.

Instrukcja kasowa z 4 lutego 1920 r. rozwiązywała sprawę w ten sposób, iż założone przez urzędy podatkowe księgi biercze miały być przekazywane kasom celem dalszego ich prowadzenia i przesyłania urzędom wykazów zaległości — po upływie terminów płatności podatku — dla wdrożenia egzekucji [1]).

Znowelizowana instrukcja dla kas skarbowych z 24 listopada 1923 r. (§§ 23 i 24) jak również przepisy z 26 czerwca 1922 r. o prowadzeniu rachunkowości podatków bezpośrednich włożyły obowiązek całkowitego prowadzenia ksiąg bierczych a w szczególności kontowania uiszczeń — na podstawie codziennie nadsyłanych przez kasy wykazów szczegółowych — na urzędy podatków i opłat, chcąc z jednej strony całą kontrolę wymiaru i poboru podatków skupić w urzędach, a z drugiej strony ulżyć pracę kasom, przeciążonym podówczas przyjmowaniem i przeliczaniem olbrzymich sum zdeprecjonowanych marek polskich. Rozporządzenie organizacyjne z 20 czerwca 1927 r., obecnie obowiązujące, przewiduje nawrót do pierwotnego stanu rzeczy t. j. przenosi obowiązek prowadzenia ksiąg bierczych, założonych przez władze wymiarowe, na kasy skarbowe, które oprócz kontowania uiszczeń mają przeprowadzać w księgach zmiany w przypisach podatków na podstawie pisemnych zawiadomień, udzielanych im przez władze wymiarowe. Rozporządzenie organizacyjne na tem jednak nie poprzestaje i wkłada na kasy obowiązek przeprowadzania przez sekwestratorów przymusowego ściągania zaległości podatków i opłat, pozostawiając jednak nadzór nad sprawnością akcji egzekucyjnej naczelnikom urzędów podatków i opłat skarbowych, jak również przyznając im prawo nadzoru nad prawidłowem i terminowem prowadzeniem przez kasę „poborową“(?)

---

[1]) Dz. Urz. Min. Skarbu Nr. 8 poz. 131 §§ 23—26.

ksiąg bierczych. W dalszej konsekwencji rozporządzenie organizacyjne (§§ 90 i 91) czyni naczelnika urzędu podatków i opłat zwierzchnikiem personelu kasy pod względem służbowym. Narazie wykonanie §§ 87 — 91 rozporządzenia organizacyjnego zostało wstrzymane do końca marca 1931 roku (jak już o tem była mowa); z chwilą jednak wejścia w życie przytoczonych przepisów kasy skarbowe przestaną istnieć jako urzędy równorzędne z innymi urzędami skarbowymi I-ej instancji i zależne bezpośrednio od izb skarbowych, a staną się tylko przybudówkami urzędów podatków i opłat skarbowych [1]).

§ 2. **Kasowość.**

Wyrazem „kasowość" obejmujemy technikę przyjmowania przez kasy wpływów, ich przechowywania i wydatkowania.

Pod względem formy uiszczania wpływy i wydatki można podzielić na efektywne i rachunkowe, a pod względem przeznaczenia (zarachowywania) przepływających przez kasy sum i walorów należy rozróżnić sumy skarbowe — budżetowe i niebudżetowe — specjalne, kumunalne, depozytowe i obrotowe.

A. *Przyjmowanie wpływów.*

Wszelkie wpływy są przyjmowane do kasy na podstawie odpowiednich pisemnych oznajmień — dowodów przychodowych — jako to: deklaracji płatników, nakazów płatniczych i egzekucyjnych, wykazów i pism urzę-

---

[1]) Pociągnie to za sobą znaczne trudności organizacyjne, zwierzchnictwo bowiem izby skarbowej nad kasami należeć będzie do dwóch różnych wydziałów II-go i III-go. Należy przy tem mieć na uwadze, że kasy skarbowe są nie tylko kasami pobierającemi podatki, ale także organami skarbowymi, obsługującymi potrzeby gospodarki finansowej [wszystkich działów administracji państwowej, częściowo też i samorządowej (sumy komunalne) a nadto są one kasami *depozytowemi*.

Reorganizacja kas — jeśli jest niezbędnie potrzebna — powinna być pomyślana może raczej w kierunku utworzenia przy urzędach podatków i opłat kas *poborowych* (na wzór celnych) i skoncentrowania kas *skarbowych* w paru lub kilku punktach okręgów izb skarbowych (depozyty!).

dowych, przekazów pocztowych, wyciągów kontowych i blankietów nadawczych pocztowej kasy oszczędności, jeżeli wpłata następuje za jej pośrednictwem, wreszcie poleceń o dokonaniu przelewów.

Oznajmienia są niezbędne celem prawidłowego przyjęcia i zarachowania wpływu i winny zawierać wszelkie potrzebne ku temu dane; z tego powodu ulegają przedewszystkiem przyjęciu przez księgowego lub jego zastępcę celem rachunkowego skwalifikowania, zapisania do odpowiednich dzienników i ew. przygotowania pokwitowania. Oznajmienia, dotyczące podatków bezpośrednich sprawdza i kontuje przedewszystkiem urzędnik prowadzący księgi biercze.

Wpływy efektywne może przyjmować tylko skarbnik (kasjer). Przy przyjmowaniu *gotowizny* skarbnik przelicza wpłaconą sumę i zwraca przy tem baczną uwagę na pieniądze, wzbudzające wątpliwość co do ich prawdziwości.

Pieniądze, posiadające cechy falsyfikatów, skarbnik zatrzymuje i wręcza naczelnikowi kasy celem spisania odpowiedniego protokółu i przesłania pieniędzy do banku polskiego. Cechy fałszywych biletów i monet ogłasza bank polski w Monitorze a ponadto rozsyła do wiadomości kas skarbowych.

Wszelkie wpływy gotówkowe do kas skarbowych uskutecznia się zasadniczo w walucie polskiej.

W okresie chwiejności waluty (markowej) kasy zostały upoważnione do przyjmowania na podatki obcych walut, w szczególności złotych rubli rosyjskich, dolarów amerykańskich, złotych bonów skarbowych [1]), bonów podatkowych [2]); specjalnie na podatek majątkowy kasy mogły przyjmować nawet niektóre papiery procentowe (listy zastawne tow. kredytowych ziemskich, wileńskiego banku ziem. i państwow. banku rolnego) po kursie ustanawianym przez ministra skarbu.

---

[1]) Wypuszczonych na zasadzie ustawy z 22 marca 1923 roku (Dz. Ust. Nr. 33 poz. 215).

[2]) Wypuszczonych na zasadzie rozporz. Prez. Rzplitej z 15 stycznia 1924 r. (Dz. Ust. Nr. 5 poz. 39).

Przepisy instrukcji kasowej, zawarte w §§ 105—111 i uzupełnione kilkoma specjalnymi okólnikami ministerstwa skarbu, normują sposób otrzymywania przez kasę sum pieniężnych i innych walorów, nadesłanych *pocztą* pod adresem urzędów państwowych, nie posiadających specjalnych kas.

O nadejściu przesyłek pieniężnych (przekazów pocztowych, listów wzgl. paczek wartościowych) urząd pocztowy zawiadamia kasę za pomocą pisemnych awizacji (przekazów pocztowych, adresów przesyłkowych); awizacje zapisuje kasa do osobnej księgi, z którą upoważniony urzędnik kasowy udaje się na pocztę, odbiera otrzymane przesyłki pieniężne i kwituje z ich odbioru, a urząd pocztowy czyni adnotację o wydaniu przesyłek w księdze awizacji. Przy odbiorze powinna być sprawdzona całość przesyłek, w razie naruszenia pieczęci przesyłkę otwiera się w obecności naczelnika urzędu pocztowego i gdyby się okazał brak w zawartości, sporządza się protokół. Otrzymane z poczty przesyłki otwiera naczelnik kasy w obecności urzędnika delegowanego do odbioru. Nadesłane kwoty pieniężne wzgl. inne walory przyjmuje skarbnik. Jeśli nie zachodzą wątpliwości co do ich przeznaczenia, wpływy księguje się na właściwe konta, w przeciwnym przypadku zarachowuje się je na razie na depozyt kasy skarbowej aż do wyjaśnienia przeznaczenia wpływu, a gdyby to nie nastąpiło w ciągu 3-ch miesięcy, pzelicza się wpływy na depozyt izby skarbowej. Korespondencję, przy której nadesłano kwoty pieniężne lub inne walory, kasa odsyła temu urzędowi, do którego przesyłka była adresowana, podając datę i sposób zarachowania wpływu.

Celem rozwinięcia obrotów *bezgotówkowych* i ułatwienia płatnikom uiszczania należności skarbowych kasy mogą zarachowywać wpłaty uskuteczniane na ich dobro za pośrednictwem banku polskiego (poprzednio b. polskiej krajowej kasy pożyczkowej) lub pocztowej kasy oszczędności.

Na zasadzie okólnika min. sk. z 15 listopada 1923 r. [1]) płatnicy mogą wpłacać niektóre podatki i opłaty, wymienione w wykazie załączonym do okólnika, w banku polskim i w jego oddziałach. Wpływy kasa zarachowuje na przychód bądź na podstawie złożonego jej przez płatnika czeku

---

[1]) Dz. Urz. Min. Sk. Nr. 23 poz. 677 i Monitor Polski Nr. 272 poz. 377.

na bank [1]), jeśli płatnik posiada w banku lub w jednym z jego oddziałów rachunek żyrowy, bądź na podstawie zawiadomienia banku o wpłacie i uznania przez niego rachunku kasy (w książeczce obrachunkowej), jednocześnie kasa wyprowadza wpłatę na rozchód przez obciążenie banku wpłaconą sumą jako nadwyżką kasową, przekazaną bankowi na rachunek skarbu Państwa. W razie wpłaty podatku czekiem na bank, płatnik wraz z czekiem składa w kasie deklarację płatniczą, w razie zaś wpłaty w oddziale banku gotowizną lub czekiem przelewowym z rachunku żyrowego płatnika, deklaracja winna być złożona w banku i przez niego odesłana kasie skarbowej celem należytego odkontowania wpłaconego podatku.

Znacznie prostszem i dogodniejszem w praktyce jest przekazywanie wpłat na rzecz kas skarbowych przez pocztową kasę oszczędności. Stosownie do instrukcji z 8 kwietnia 1925 r. o obrotach kas skarbowych za pośrednictwem P. K. O. [2]), można wpłacać przez P. K. O. wszelkie należności państwowe z wyjątkiem cła i opłat za świadectwa przemysłowe, tudzież za karty rejestracyjne (również i za znaki stemplowe); wpłata może być uskuteczniana w centrali P. K. O., w jej oddziałach albo w którymkolwiek urzędzie pocztowym gotówką lub czekiem przelewowym, jeśli płatnik posiada rachunek (konto) w P. K. O. Przy wpłacie należy ściśle i dokładnie wypełnić skarbowy blankiet nadawczy, którego odcinek służy jako deklaracja płatnicza. O każdej wpłacie P.K.O. (centrala lub oddział) zawiadamia kasę skarbową za pomocą wyciągu kontowego i potwierdzonych dowodów wpłaty (odcinka blankietu nadawczego). Jak wyciąg kontowy tak i dowody wpłaty ulegają ścisłemu sprawdzeniu przez księgowego, wyciągi przechowuje się w skarbcu i po upływie miesiąca wraz z głównym dziennikiem przychodu odsyła się do izby skarbowej, a dowody wpłaty stanowią podstawę do odkontowania uiszczeń w wykazach szczegółowych wzgl. w dzienniku głównym. Ew. omyłki w wyciągach kontowych lub w dowodach wpłaty stornuje się sposobem przelewu przez sumy obrotowe i zawiadamia się o nich P.K.O. Salda kont kas skarbowych

---

[1]) Do czasu wydania rozporz. Prez. Rzplitej z 14 listopada 1924 r. o prawie czekowem, czeki na bank musiały być weryfikowane t. j. przez bank zaświadczana; okólnikiem z 24 lutego 1927 r. (Dz. Urz. Min. Skarbu Nr. 10 poz. 123) żądanie weryfikacji czeku zostało uchylone i zarazem przepisany został sposób stornowania wpłat wrazie niezrealizowania czeku przez bank.

[2]) Dz. Urz. Min. Skarbu Nr. 16 poz. 439.

P. K. O. przelewa codziennie na dobro rachunku sum skarbowych w banku polskim, o czem zawiadamia kasy za pomocą wyciągów kontowych, a kasy wyprowadzają przelane sumy na rozchód jako nadwyżki kasowe wniesione do banku polskiego.

Ułatwianie płatnikom uiszczania należności osiąga się również przez przyjmowanie wpłat gotówkowych na rachunek innych kas, przewidziane w § 52 instrukcji kasowej [1]).

Przyjmując wpłatę na rachunek innej kasy, wpisuje ją kasa przyjmująca na rachunek sum obrotowych i przesyła tego samego dnia zawiadomienie o wpłacie kasie właściwej, która ją u siebie zapisuje na odpowiedni rodzaj przychodu i równocześnie dla wyrównania bezpieniężnego obrotu wypisuje na rozchód w sumach obrotowych, o czem niezwłocznie donosi kasie pierwszej. Zawiadomienia o przyjętych wpłatach mają zawierać wszystkie te dane, jakie są wymagane od oznajmień płatniczych. Przyjmowanie wpłat przez jedną kasę na rachunek drugiej odnosi się do wszelkiego rodzaju sum, wpłacanych w gotówce (budżetowych, depozytowych, specjalnych, komunalnych i rachunków bieżących; o tych ostatnich niżej będzie mowa).

Do wpłat bezgotówkowych należy także zaliczyć *przelewy*, których urzędy państwowe mogą dokonywać na rzecz innych urzędów państwowych lub instytucji komunalnych i tym podobnych; warunkiem jest, aby obie strony posiadały swe konta w kasie skarbowej.

Przelew uskutecznia się za pomocą asygnacji oznaczonej w nagłówku wyrazami „na przelew", którą urząd dysponujący przesyła do kasy z nieodciętym talonem; na talonie kasa stwierdza dokonanie przelewu i odsyła talon urzędowi asygnującemu. Asygnacja służy kasie jako dowód usprawiedliwiający wydatek, a dowodem przychodowym jest deklaracja urzędu, wskazująca na jaki rachunek przychód ma być zapisany (art. 101—104 instr. kasowej).

Przytoczone powyżej różne sposoby przyjmowania wzgl. zarachowywania wpływów przez kasy skarbowe co do niektórych sum i walorów są uzupełnione specjalnymi przepisami. Dotyczą one w szczególności przyjmowania sum komunalnych, sum specjalnych,

[1]) Pierwotny tekst § 52 uległ nowelizacji i obecnie obowiązuje w brzmieniu ustalonem w rozporządzeniu Min. Skarbu z 24 stycznia 1925 roku (Monitor Polski Nr. 33 poz. 132 i Dz. Urz. Min. Sk. Nr. 4/1925 r.).

depozytów w gotówce lub w innych walorach wzgl. depozytów rzeczowych, wreszcie znaków wartościowych.

Kasy skarbowe przyjmują tylko takie *sumy komunalne,* które są wpłacane łącznie z podatkami państwowymi i stanowią dodatki do nich. O wpływach dodatków komunalnych kasa ma zawiadamiać właściwe związki samorządne. Zawiadomienia uskutecznia kasa, przesyłając związkom wyciągi z ich kont w księdze sum komunalnych, sporządzane półmiesięcznie, a nadto udziela związkom — na żądanie — wyjaśnień lub informacji na podstawie szczegółowych zapisów w księgach sum komunalnych [1]).

Na rachunki *sum specjalnych* mogą kasy skarbowe przyjmować tylko wpływy na rzecz funduszów, utworzonych na podstawie specjalnych przepisów.

Do takich funduszów należą: państwowe stypendja akademickie, fundusz specjalny na rzecz szkół zawodowych, taksy za zużycie pomocy naukowych i materjałów, składki ogniowe, państwowy fundusz rozbudowy miast, fundusz rady współdzielczej, koszty ogłoszeń przy zmianie nazwisk; dowolne tworzenie funduszów specjalnych jest niedopuszczalne. Sposób przyjmowania funduszów specjalnych nie różni się od ogólnych norm (deklaracje płatnicze, wykazy urzędowe i t. p.) [2]).

Wszelkie sumy oprócz komunalnych i specjalnych z różnych powodów do kas wnoszone *nie* na dochód skarbu Państwa zaliczają kasy do *sum depozytowych,* mogą jednak przyjmować takie tylko sumy depozytowe, które są wnoszone do dyspozycji władz i urzędów państwowych. Na rachunek depozytów są przyjmowane

[1]) P. okólnik Min. Sk. z 10 września 1926 r. (Dz. Urz. M. S. Nr. 24 poz. 281). Co do sum pobieranych na rzecz izb handlowo-przemysłowych i rzemieślniczych i zaliczanych do sum komunalnych p. rozporządzenie ministrów skarbu i przemysłu i handlu z 10 października 1925 r. (Dz. Ust. Nr. 108 poz. 771).

[2]) Specjalne przepisy o zarachowywaniu pobieranego przez magistraty miast państwowego podatku od lokali i placów niezabudowanych na rzecz funduszu rozbudowy miast zawiera okólnik Min. Skarbu z 26 września 1925 r. Nr. 3670.

sumy tak w gotowiźnie jak i w papierach wartościowych, przyczem gotówkę włącza się do ogólnego zapasu kasowego, zaś papiery wartościowe przechowuje się w kopertach. Urzędy państwowe mogą też składać w kasach skarbowych swego okręgu (swej siedziby) depozyty rzeczowe w kopertach i skrzynkach w przepisany sposób zamkniętych i opieczętowanych [1]). Depozyty przyjmuje kasa na podstawie deklaracji; przy składaniu do depozytu papierów wartościowych należy w deklaracji wyszczególnić nazwę, numery i wartość papierów oraz ilość kuponów.

Znaczną ilość sum depozytowych stanowią kaucje i wadja składane na zabezpieczenie umów z rządem wzgl. przy przetargach; kasy mogą je przyjmować tak od urzędów albo przedsiębiorstw państwowych jak i bezpośrednio od stron w gotówce albo w papierach wartościowych; osobne przepisy określają tryb postępowania przy przyjmowaniu przez władze i urzędy państwowe kaucji i wadjów [2]).

Kasy skarbowe otrzymują państwowe *znaki wartościowe* (znaki stemplowe, świadectwa przemysłowe, patenty akcyzowe, banderole i t. p.) bezpośrednio z biura znaków wartościowych ministerstwa skarbu na własne zamówienia. Naczelnik kasy powinien czuwać nad zaopatrzeniem jej w potrzebną ilość znaków. Po nadejściu przesyłki ze znakami naczelnik przelicza je w obecności księgowego i wraz z nim kwituje na przesłanym jednocześnie formularzu, którego odcinek zwraca niezwłocznie biuru znaków wartościowych, a wrazie stwierdzenia niedokładności sporządza protokół w dwóch egzemplarzach i zawiadamia biuro znaków wartościowych, przesyłając mu jeden egzemplarz protokółu. Nadesłane znaki zapisuje się do księgi przychodu i rozchodu znaków wartościowych, a jako dowód przychodu służy odcinek formularza.

Znaki stemplowe wydaje się do sprzedaży dystrybutorom, upoważnionym przez urzędy podatków i opłat skarbowych, za gotówkę po potrąceniu prowizji; odręczną

---

[1]) P. § 133 instrukcji kasowej.

[2]) Podane w rozporz. Min. Skarbu z 21 kwietnia 1925 r. Nr. 872 i w szeregu uzupełniających je okólników.

sprzedaż znaków załatwia jeden z urzędników lub woźny kasowy, którzy otrzymują za pokwitowaniem niezbędną ilość znaków do wysokości stałego awansu, a pieniądze za sprzedane znaki stemplowe wnoszą codziennie do kasy. Jako dowód przychodowy wpływu ze sprzedaży znaków stemplowych służy deklaracja wpłacającego dystrybutora wzgl. funkcjonarjusza kasy.

Przy uiszczaniu należności za świadectwa przemysłowe i karty rejestracyjne, nabywający je składa deklarację według przepisanego wzoru. Swiadectwa mogą być wydawane tylko dla przedsiębiorstw znajdujących się w okręgu kasy skarbowej.

Banderole i patenty akcyzowe kasa sprzedaje i przyjmuje należność za nie na podstawie deklaracji nabywcy i dołączonego do niej zezwolenia właściwego urzędu akcyz i monopolów.

Na każdą pobraną sumę pieniężną lub przyjęte walory (papiery i znaki wartościowe, depozyty zamknięte) kasa wydaje płatnikowi *pokwitowanie* na specjalnym blankiecie. Przy wpłacaniu należności przez P. K. O. płatnik otrzymuje urzędowe „potwierdzenie dla wpłacającego“, może jednak na żądanie otrzymać formalne pokwitowanie kasowe. Blankiety pokwitowań są ściśle zarachowywane; księgowy otrzymuje je codziennie ze skarbca w potrzebnej ilości i po skończeniu czynności zdaje rachunek z podjętych i zużytych blankietów pokwitowań, resztę zaś zwraca do skarbca. Wydawane pokwitowania otrzymują kolejną numerację; № zaznacza się na dowodach przychodowych i w dziennikach przychodu. Podskrobania i poprawki w pokwitowaniach są niedopuszczalne, mylne pokwitowania kasuje się i zwraca do skarbca. Pokwitowania przygotowuje księgowy na imię tej osoby, od której przypada należność, a podpisuje je i wydaje skarbnik osobie, która pieniądze wpłaciła. Gdyby płatnik nie uiścił tego samego dnia sumy, na którą przygotowano pokwitowanie, skarbnik przed zamknięciem czynności doręcza je naczelnikowi kasy, który unieważnia pokwitowanie i zarządza wykreślenie niewpłaconej sumy z odnośnego dziennika.

Z odbioru pieniędzy za sprzedane znaki wartościowe kasa nie wydaje pokwitowań.

B. *Przechowywanie wpływów kasowych.*

Każda kasa powinna posiadać odpowiednio urządzony i możliwie jak najlepiej zabezpieczony *skarbiec.* Wszelkie fundusze w gotowiźnie i w papierach procentowych przechowuje się w szafach opancerzonych a znaki wartościowe tudzież skrzynki i koperty z depozytami rzeczowymi — w zamkniętych skrzyniach lub schówkach. Po ukończeniu czynności kasowych, składa się w skarbcu dzienniki przychodu i rozchodu. Drzwi skarbca powinny być stale zamknięte na dwa różne klucze, z których jeden posiada naczelnik kasy a drugi — księgowy. Kasy opancerzone również mają być zamykane na dwa lub więcej zamków, od których różne klucze są podzielone między naczelnika i księgowego. Wstęp do skarbca ma naczelnik zawsze w towarzystwie księgowego i jeszcze jednego z funkcjonarjuszów. Zawartość skarbca powinna być utrzymywana w należytym porządku.

Banknoty mają być ułożone według wartości i objęte w opaski (po 100 sztuk w każdej — oprócz niepełnych), podpisane przez urzędników, którzy banknoty przeliczali i za przeliczenie są odpowiedzialni oraz przez sprawdzających paczki; zniszczone banknoty umieszcza się w oddzielnych opaskach; monety oraz bilon przechowuje się w rulonach i woreczkach z oznaczeniem ich zawartości [1]); znaki wartościowe powinny być ułożone w paczkach w sposób ułatwiający przeliczenie; papiery wartościowe przechowuje się w oddzielnych kopertach, na których powino być wypisane nazwisko depozytarjusza, nazwa papieru, ilość odcinków i ich wartość nominalna, ilość kuponów i numer pamiętnika papierów wartościowych.

Wadliwą a nawet szkodliwą byłaby gospodarka kasowa, gdyby polegała na stałem przechowywaniu wpływów pieniężnych w skarbcach, z których każdy stanowiłby odrębną cząstkę ogólnego skarbu. Konieczną

---

[1]) W porozumieniu z bankiem Polskim zostały wprowadzone w roku 1925 przepisy o specjalnie znaczonych woreczkach dla każdego gatunku monet i o obrocie woreczków.

jest z jednej strony cyrkulacja sum pieniężnych między kasami, a z drugiej — centrolizowanie efektywne wzgl. rachunkowe wpływów kasowych. Jest ono niezbędne tak ze względu na bezpieczeństwo funduszów kasowych, jako też przedewszystkiem ze względu na potrzebę zasilania obiegu pieniężnego.

Z tego powodu instrukcja kasowa przewiduje odsyłanie przez kasy nadwyżek kasowych do oddziałów banku polskiego i zasilanie kas gotówką przez bank; jedno i drugie ma się odbywać na rachunek centralnej księgowości ministerstwa skarbu w banku polskim. Unormowanie sposobu przekazywania nadwyżek kasowych i otrzymywania zasiłków odsyła § 183 instrukcji do osobnego rozporządzenia. Sprawa ta była częściowo załatwiana licznymi okólnikami, wydawanymi przez ministerstwo skarbu w porozumieniu z bankiem polskim i pocztową kasą oszczędności. Obecnie jest uregulowana okólnikiem ministerstwa skarbu z 3 kwietnia 1929 r. [1]).

Ministerstwo skarbu — na wniosek właściwej izby skarbowej — ustanawia dla każdej kasy skarbowej maksymalną wysokość zapasów kasowych, które jej wolno posiadać w skarbcu; nadwyżkę kasa jest obowiązana niezwłocznie przekazywać do banku polskiego [2]). W razie braku środków dla przewidywanych wypłat, kasa otrzymuje z B. P. odpowiedni zasiłek (dotację). Stosunek z B. P. nie jest jednak dla wszystkich kas bezpośredni, posiadają go tylko t. zw. kasy zasilające, znajdujące się w siedzibach oddziałów banku polskiego (takich kas jest obecnie 57). Mają one w oddziałach banku polskiego swoje rachunki żyrowe a dla ich kontroli —

---

[1]) Okólnik L. D. VII 1847/2/28. (Dz. Urz. Min. Sk. Nr. 12/1929 roku poz. 145.

[2]) Wysokość zapasów jest zmienna stosownie do zapotrzebowań, które w okresie między dniem 25 jednego miesiąca i 3-cim następnego są większe (wypłata poborów, emerytur i innych miesięcznie płatnych rachunków) a między 4-tym i 24-tym—mniejsze; zależy również od charakteru ośrodka administracyjnego, w którym ma siedzibę kasa. Tak np. zapas dla kas skarbowych w Warszawie i Katowicach wynosi w pierwszym okresie—do 2 miljonów zł.. w drugim do — 800 tys., dla kas w Krakowie, Lwowie, Poznaniu i t. p.—500 tysięcy i 300 tysięcy, dla kas w Lublinie, Radomiu, Kielcach i t. p.—200 tysięcy i 80 tysięcy, dla kas w małych miastach powiatowych—50 tysięcy i 20 tysięcy złotych.

książeczki obrachunkowe; wszystkie inne kasy t. zw. zasilane robią obroty z B. P. na rachunki kas zasilających. Każda kasa zasilana jest włączona do obrębu działalności najbliższej kasy zasilającej.

Przesyłanie nadmiarów pieniężnych przez kasę zasilaną do oddziału B. P. na rachunek żyrowy kasy zasilającej odbywa się albo drogą odwiezienia ściśle obliczonej i należycie ułożonej (w paczkach i woreczkach) i opakowanej przesyłki przez urzędnika kasowego w asystencji woźnego ew. straży do właściwego oddziału B. P. albo też przez wpłacenie nadmiaru kasowego do miejscowego urzędu pocztowego na własne konto w P. K. O., która przelewa codziennie tego rodzaju nadwyżki na konto centralnej księgowości M. S. (№ 30.400). Jak w jednym tak i w drugim przypadku kasa zasilana zapisuje wysłaną gotowiznę na rozchód na podstawie własnej noty i zawiadamia o dokonaniu przesyłki swoją kasę zasilającą, która przeprowadza dokonaną operację przez rachunek sum obrotowych (na przychód i na rozchód). Kasa zasilająca wnosi nadmiar posiadanej w swym skarbcu gotowizny w stanie uporządkowanym (w paczkach i woreczkach) bezpośrednio do miejscowego oddziału B. P. na własny rachunek żyrowy. Wszystkie nadwyżki na rachunkach żyrowych kas zasilających ponad sumy przyznane tym kasom jako dotacje zasiłkowe koncentrują się na rachunku centralnej księgowości min. skarbu w banku polskim do rozporządzenia ministerstwa.

Przy stałem odsyłaniu nadwyżek przez kasy skarbowe do banku polskiego wzgl. do P. K. O. pozostające w kasach zapasy są zazwyczaj nieznaczne i nie wystarczają na pokrycie zapotrzebowań środków płatniczych bądź to w okresach wzmożonych wypłat miesięcznych, bądź w razach konieczności uskuteczniania znaczniejszych wypłat jednorazowych. Dla każdej więc kasy zasilającej wyznacza izba skarbowa odpowiednią stałą dotację miesięczną, do wysokości której może kasa czerpać środki pieniężne ze swego rachunku żyrowego w oddziale B. P., i zawiadamia o tem właściwy oddział banku i ministerstwo skarbu; w razie wyczerpania dotacji przed końcem miesiąca może ona być przez izbę odpowiednio powiększona (za wiedzą oddziału banku i ministerstwa skarbu). Z wyznaczonych

dotacji może kasa zasilająca czerpać środki na wypłaty własne i na zaopatrywanie w gotówkę kas przez siebie zasilanych.

Kasa zasilająca dysponuje sumami na swym rachunku żyrowym w oddziale B. P. za pomocą czeków białych, jeżeli chodzi o wypłatę przez oddział banku kwot gotówkowych bądź samej kasie zasilającej, bądź kasie zasilanej, bądź wreszcie bezpośrednio wierzycielom skarbu (zamiast gotowizny otrzymuje wierzyciel swą należność z kasy w czeku na miejscowy oddział B. P.). Dla wypłat, które mogą być uskuteczniane za pomocą przelewów z rachunku żyrowego kasy na inne rachunki żyrowe posiadane przez instytucje lub osoby, którym się należą pieniądze od skarbu, kasy mogą się posiłkować czekami obrachunkowymi (białe krzyżowane) lub przelewowymi (czerwone). Czeki podpisują dwaj naczelni urzędnicy kasy zasilającej, a ich podpisy, uwierzytelnione przez izbę skarbową, mają być podane do wiadomości oddziału B. P. Zeszyty blankietów czekowych, które kasa otrzymuje od B. P., i pojedyncze blankiety podlegają ścisłej kontroli. Kasa zasilana odnosi się o przekazanie jej zasiłku pieniężnego do kasy zasilającej, zawiadamiając równocześnie izbę skarbową umotywowanem sprawozdaniem o potrzebie tego zasiłku; kasa zasilająca niezwłocznie wystawia i wysyła oddziałowi B. P. biały czek celem przekazania gotowizny kasie zasilanej. Przesyłka gotowizny kasie zasilanej uskutecznia się w zasadzie pocztą; kasa zasilająca odbiera gotowiznę na własne potrzeby bezpośrednio z miejscowego oddziału B. P. na podstawie białego czeku. Otrzymywane przez kasy sumy pieniężne powinny być komisyjnie przeliczane: zawartość paczek z biletami ma być szczegółowo sprawdzana, a bilon w woreczkach odważany. Zapisywanie wpływów dotacyjnych na rachunki przychodowe kas, jak również na rachunki przejściowe (na przychód i rozchód) kas zasilających, jeśli chodzi o sumy dotacyjne dla kas zasilanych, odbywa się przez księgowanie na rachunkach sum obrotowych.

W razie stwierdzenia niedoborów bądź to przez oddziały B. P. przy otrzymywaniu nadwyżek kasowych, bądź przez kasy skarbowe przy komisyjnem obliczaniu dotacji gotówkowych mają być spisywane protokóły; niedobory księguje się na odpowiednich rachunkach sum obrotowych i albo następuje niezwłoczne ich wyrównanie, albo zawiadomiona o nich izba skarbowa wszczyna dochodzenie i czuwa nad prawidłowem i ter-

minowem wyrównaniem niedoborów [1]). Koszty przesyłania nadwyżek wzgl. dotacji pokrywa kasa lub oddział B. P. i zapisuje na ciężar ministerstwa skarbu (dział 5 § 11 budżetu).

C. *Dokonywanie wypłat.*

Kasy skarbowe mogą dokonywać wypłat nie inaczej jak tylko na zasadzie poleceń wystawianych w przepisanej formie przez te władze i urzędy państwowe wzgl. samorządowe lub przez te zakłady i instytucje państwowe, samorządowe, inne jednostki prawnopubliczne tudzież przez instytucje społeczne, które są w należyty sposób akredytowane w kasach na rachunkach sum budżetowych, depozytowych, specjalnych, komunalnych lub na rachunkach bieżących.

Wypłaty z sum *skarbowych — budżetowych* — są dokonywane na podstawie poleceń (asygnacji) wystawianych przez władze i urzędy państwowe, dla których są otwarte kredyty bądź bezpośrednio w kasach skarbowych, bądź na rachunkach centralnej księgowości ministerstwa skarbu [2]), albo izb skarbowych, o ile kredyty są w nich scentralizowane.

Podług przepisów rachunkowo - kasowych z 1921 r. (§ 14) władze okręgowe albo zatrzymują do swej dyspozycji wszystkie przyznane im kredyty budżetowe w kasie swej siedziby wzgl. na rachunku izby skarbowej, albo też rozdzielają je częściowo lub całkowicie na poszczególne kasy skarbowe w swym okręgu za pośrednictwem miejscowej izby skarbowej i zarazem wskazują urzędy, upoważnione do asygnowania. Praktyka wykazała, iż w interesie uproszczenia rachunkowości jak również racjonalnej gospodarki pieniężnej leży zatrzymywanie kredytów, w miarę możności, na rachunkach izb skarbowych i przesyłanie kasom poleceń wypłaty, wystawianych przez władze okręgowe za pośrednictwem izb.

Już w r. 1926 ministerstwo skarbu zarządziło [3]), by wszystkie izby skarbowe zastosowały zasadę centralizacji

[1]) Patrz przepisy, zawarte w punktach 17, 18, 21, 23 i 27 okólnika.

[2]) Dotyczy to głównie centralnej kasy skarbowej przy Ministerstwie Skarbu.

[3]) Okólnik Min. Skarbu z 31 maja 1926 roku L. D. K. 909 W. A. K. uzupełniony 4 czerwca 1927 r. L. D. K. 1867 W. A. K.

u siebie asygnowania wydatków budżetowych na potrzeby podległych izbom urzędów i kas *skarbowych.* W r. 1928 ministerstwo skarbu w porozumieniu z najwyższą izbą kontroli Państwa przeprowadziło odpowiednie zmiany w przepisach rachunkowo-kasowych i w instrukcji kasowej [1]) i zaleciło wszystkim władzom centralnym, aby, począwszy od roku budżetowego 1929-30, kredyty władz i urzędów, znajdujących się w siedzibach izb skarbowych, były otwierane na rachunkach tych izb, w kasach zaś skarbowych były otwierane kredyty tylko dla tych władz i urzędów, które znajdują się poza siedzibami izb skarbowych po uprzedniem uzyskaniu na to zgody ministerstwa skarbu dla każdego urzędu zosobna [2]).

Wydanie powyższych rozporządzeń zredukowało obowiązek kas skarbowych, związany z dokonywaniem wypłat sum budżetowych, a mianowicie prowadzenie rachunków znacznej części kredytów i sprawdzanie, czy urząd, który wystawił polecenie wypłaty, posiada w kasie otwarty kredyt na cel w poleceniu wymieniony i odpowiedni co do wysokości sumy i jej przeznaczenia, oraz czy w poleceniu jest wskazany właściwy dział, paragraf, pozycja i okres bużetowy. Czynią to bowiem izby skarbowe.

Dla tych kredytów, które są otwierane bezpośrednio w kasach skarbowych—kasy te są obowiązane zachowywać wszystkie przepisy instrukcji kasowej, dotyczące: zawiadamiania urzędów o otwarciu im kredytu, przenoszenia kredytów na polecenia władz dysponujących z jednej kasy do drugiej lub z jednego tytułu budżetowego do drugiego, wznawiania kredytów, dokonywania—w terminie ulgowym—wypłat na rachunek pozostałości kredytów ubiegłego okresu budżetowego, wypłaty zaliczek na rachunek otwartych kredytów [3]) i prowadzenia w przepisany sposób ksiąg kredytów.

Sumy *depozytowe* wypłaca kasa bezpośrednim wierzycielom lub osobom przez nich upoważnionym na

---

[1]) Okólnik z 20 marca 1927 r. L. D. VII 216/2/28 ogłoszony w Dz. Urz. Min. Sk. Nr. Nr. 12 i 13 poz. 176 i 190.

[2]) Okólnik z 26 marca 1928 r. L. D. VII 876/2.

[3]) Przepisy zawarte w §§ 54 — 64 instrukcji kasowej obowiązują obecnie w brzmieniu nadanem im co do §§ 53, 56, 58, 59 i 60 okólnikiem Min. Sk. z 20 marca 1928 r. (Dz. Urz Min. Sk. Nr. 13 poz. 190), a co do §§ 62, 63 i 64 okólnikiem z 9 grudnia 1925 r. (Dz. Urz. Min. Sk. Nr. 1/1926 poz. 24).

zasadzie asygnacji urzędu, który dysponuje depozytem. Przed wydaniem depozytu kasa winna się upewnić, że pod pozycją dziennika przychodowego, wskazaną w asygnacji, jest odpowiedni fundusz.

Dodatki *komunalne* do podatków państwowych podejmują z kas właściwe związki samorządne na podstawie urzędowych upoważnień i pokwitowań.

Kasy otwierają w księgach sum komunalnych osobne konta dla każdej gminy (miejskiej wzgl. wiejskiej), znajdującej się w okręgu kasy z podziałkami dla każdego rodzaju podatku, a co pół miesiąca przenoszą z sum gminnych procentowy udział w dodatkach, należny związkom powiatowym wzgl. samorządowi wojewodzkiemu, na konta tych związków [1]. Zgodnie z postanowieniem ustawy o tymczasowem uregulowaniu finansów komunalnych [2], kasy mają wypłacać dodatki komunalne uprawnionym związkom niezwłocznie po upływie każdego miesiąca najpóźniej do dni 14-tu.

Wypłaty z rachunków funduszów *specjalnych* uskuteczniają kasy na zlecenia władz wzgl. instytucji administrujących tymi funduszami. Fundusze specjalne, (o których mowa w punkcie A niniejszego §) są zazwyczaj koncentrowane drogą przelewów na rachunkach centralnej księgowości min. skarbu, i za jej pośrednictwem asygnowane do wypłaty.

Instrukcja dla kas skarbowych w redakcji z 1921 r. nie zawiera przepisów *o rachunkach bieżących*. Zostały one wprowadzone rozporządzeniem ministra skarbu z 14 sierpnia 1922 r., wydanem w porozumieniu z najwyższą izbą kontroli Państwa, a obecnie obowiązują w tekście ogłoszonym przez ministra skarbu 29 lipca 1929 r. [3]) ze zmianami co do niektórych §§, wprowadzonemi zarządzeniem z 26 kwietnia 1930 r. [4]). Utworzenie rachunków bieżących ma na celu ułatwienie bezpiecznego przechowywania sum pieniężnych i za-

[1]) Okólnik Min. Sk. z 10 września 1926 r. L D. K. 3372 W. A. K. (Dz. Urz. Min. Sk. Nr. ?4 poz. 28)

[2]) Ustawa z 11 sierpnia 1923 r. art. 58 (Dz. Ust. Nr. 94 poz. 747).

[3]) Przepisy o rachunkach bieżących w Centralnej kasie państwowej i kasach skarbowych (Dz. Urz. Min. Sk. Nr. 30 poz. 334).

[4]) Zarządzenie Ministerstwa Skarbu w porozumieniu z Najwyższą Izbą Kontroli w sprawie zmiany niektórych postanowień w przepisach o rachunkach bieżących (Dz. Urz. Min. Sk. Nr. 18 poz. 349).

razem dysponowania niemi w sposób uproszczony. Rachunki bieżące mogą otwierać kasy skarbowe władzom i urzędom państwowym, organom wojskowym, zarządom przedsiębiorstw i monopolów państwowych, zakładom państwowym niebędącym samodzielnemi przedsiębiorstwami, związkom komunalnym, innym jednostkom prawa publicznego oraz instytucjom społecznym tudzież zakładom im podległym na zasadzie żądania uprawnionej instytucji, skierowanego do kasy przez władzę przełożoną tej instytucji. Na rachunki bieżące mogą być przelewane z sum budżetowych tylko sumy przeznaczone do stopniowego zużycia (np. zaliczki i inne sumy przekazywane przez władze przełożone podległym organom do późniejszego wyrachowania się) a bez ograniczeń powinny być wnoszone sumy obrotowe posiadane przez przedsiębiorstwa i zakłady państwowe, sumy komunalne i t. p.

Wypłaty z rachunków bieżących mogą być dokonywane przez kasy na zasadzie specjalnych zleceń. Zleceniem można zarządzić bądź wypłacenie przez kasę należności bezpośrednio do rąk osoby uprawnionej, bądź przekazanie jej za pośrednictwem poczty, P. K. O. lub banku polskiego, bądź przelanie sumy na wszelkie rachunki w tej samej lub innej kasie albo na rachunki interesantów w banku polskim lub w P. K. O. Kasa prowadzi rachunek sum bieżących i przy wypłacaniu kwot z tego rachunku obowiązana jest sprawdzić wystarczalność konta tego urzędu wzgl. instytucji, które wystawiły zlecenie.

Ponieważ dokumentami, na podstawie których kasy dokonywują wypłat, są *polecenia* (asygnacje) władz, urzędów i instytucji dysponujących sumami w kasie, przeto przepisy kasowe zawierają ścisłe postanowienia, gwarantujące autentyczność poleceń i dotyczące ich formy i sposobu wystawiania.

Postanowienia o asygnacjach są zawarte w §§ 76—89 instrukcji dla kas skarbowych [1]).

---

[1]) § 88 uległ zmianie podanej w okólniku Min. Skarbu z 18 września 1928 r. L. D. K. 1341 (Dz. Urz. Min. Sk. Nr. 30 poz. 351), a § 89 obowiązuje w brzmieniu zmienionem okólnikiem z 20 marca 1928 roku L. D. VII 216/2/28 (Dz. Urz. Min. Sk. Nr. 13 poz. 190).

Blankiety asygnacji, podzielone na serje, numerowane i posiadające odmienne kolory obramowania dla poszczególnych władz centralnych, zamawiają władze i urzędy asygnujące w biurze druków ministerstwa skarbu i otrzymują je w zeszytach (asygnatarjuszach). Blankiet złożony jest z trzech części: grzbietu, właściwej asygnacji, która służy dla kasy jako upoważnienie do wypłaty, i z odcinka (talonu), który jest dla osoby odbierającej dokumentem do odbioru pieniędzy. Wszystkie trzy części powinny być wypełnione ściśle w sposób przepisany (§§ 78 i 85), przyczem suma, imię i nazwisko odbiorcy oraz paragraf i pozycja budżetu muszą być pisane ręcznie; skrobania ani wycierania są niedopuszczalne; poprawki powinny być robione czerwonym atramentem i omówione; suma asygnacji wogóle poprawiona być nie może.

Asygnację wystawia się na imię bezpośredniego wierzyciela skarbu; asygnacje zbiorowe na wypłaty szeregowi osób jednego rodzaju należności (poborów służbowych, płac robotniczych i t. p.) mogą być wystawiane na imię jednej osoby upoważnionej do dokonania wypłat należności cząstkowych. Dla wypłaty należności przypadających jednej osobie z różnych paragrafów lub pozycji budżetu może być sporządzona jedna asygnacja na ogólną sumę, podzielona jednak na kwoty, dotyczące poszczególnych pozycji budżetowych.

Kasa otrzymuje asygnacje bezpośrednio z urzędu asygnującego w zapieczętowanej kopercie za pokwitowaniem odbioru w księdze doręczeń. Talon asygnacji może przedstawić kasie do wypłaty osoba wymieniona w asygnacji albo osoba, posiadająca jej ogólne lub specjalne upoważnienie zaświadczone przez notarjusza. Upoważnienia tudzież cesje na odwrotnej stronie talonu wymagają poświadczenia, jeśli kasa nie zna dokładnie podpisu osoby, na imię której asygnacja została wystawiona i ma jakiekolwiek wątpliwości. W razie zgubienia lub zniszczenia talonu należy zawiadomić o tem pisemnie kasę skarbową, która czyni odpowiednią adnotację na asygnacji i zwraca się do urzędu asygnującego po dalsze dyspozycje (§ 87 instr.).

Asygnacje na sumy budżetowe mogą być realizowane przez kasy w ciągu roku budżetowego i okresu ulgowego, asygnacje zaś na sumy depozytowe i specjalne — w ciągu roku od daty ich wystawienia.

Sumy komunalne i t. p. są wypłacane na zasadzie odezw zarządów właściwych związków samorządnych — osobom upoważnionym do odbioru.

Urząd dysponujący może polecić kasie przesłanie pieniędzy pocztą i w takim razie dołącza do asygnacji wypełniony przekaz pocztowy lub zaadresowaną kopertę na list pieniężny, a kasa załatwia wysyłkę pieniędzy pocztą, pokwitowanie pocztowe przykleja do asygnacji, zaznacza na talonie datę i pozycję rachunku i zwraca niezwłocznie talon urzędowi dysponującemu. Zamiast gotówki kasy mogą doręczać urzędom pocztowym czeki przelewowe ze swoich rachunków żyrowych w banku polskim wzgl. w P.K.O.[1]).

Na zasadzie asygnacji wystawionej przez władzę na kasę, w której ma otwarty kredyt, może być dokonana wypłata przez inną kasę, znajdującą się w okręgu działalności władzy, drogą rozrachunku między kasami (§ 89 w nowej redakcji).

Postanowienia dotyczące formy i sposobu wystawiania zleceń wypłaty z rachunków bieżących podają przepisy o tych rachunkach z 29 lipca 1929 r. (patrz wyżej) w §§ 13 — 24.

Sposób postępowania ze zleceniami wypłaty z rachunków bieżących zasadniczo nie odbiega od form przepisanych dla asygnacji; różnica polega głównie na tem, iż właściwe zlecenie wypłaty (równorzędne z asygnacją) wraz z odcinkiem (który zastępuje talon asygnacji) wydaje się do rąk osobie uprawnionej do odbioru pieniędzy i że zlecenie ważne jest tylko na przeciąg dni 14-tu, nie licząc daty wystawienia. Charakter zleceń wypłaty z rachunków bieżących jest zatem bardziej zbliżony do czeków.

Procedura realizowania asygnacji przez kasy skarbowe jest następująca:

a) wszystkie asygnacje wpływające do kasy powinny być przejrzane przez naczelnika, wpisane do księgi asygnacji i zaopatrzone numerem bieżącym tej księgi;

b) księgowy sprawdza asygnacje pod względem formalnym (cechy autentyczności, prawidłowość wystawienia i t. p.) i pod względem rzeczowym (posiadanie w kasie odpowiedniego kredytu, o ile asygnacja nie jest zaopatrzona w upoważnienie izby skarbowej w razach scentralizowania kredytów budżetowych w izbie); w przypadku stwierdzenia uchybień kasa niezwłocznie zwraca asygnację urzędowi dysponującemu. Jeśli asygnacja od-

---

[1]) Okólnik Min. Skarbu z 10 listopada 1926 r. L. D. K. 2666 W. A. K. (Dz. Urz. Min. Sk. Nr. 31 poz. 341).

powiada wymaganym warunkom, księgowy stwierdza to swym podpisem i wciąga asygnację do księgi kredytów, obciążając odnośny kredyt;

c) po zgłoszeniu się odbiorcy księgowy porównywa talon z asygnacją, sprawdza tożsamość osoby odbierającej, ew. upoważnienie do odbioru, otrzymuje od odbiorcy pokwitowanie na asygnacji [1]), oddaje asygnację własnoręcznie lub przez osobę należącą do składu kasy— skarbnikowi (kasjerowi), a talon wręcza odbiorcy. W razie stwierdzenia wad w talonie (niezgodność z asygnacją) lub w upoważnieniu księgowy nie przyjmuje talonu i zwraca go okazicielowi, a na żądanie wyłuszcza na talonie powód nieprzyjęcia;

d) po zgłoszeniu się odbiorcy z talonem, skarbnik sprawdza tożsamość osoby, prawidłowość pokwitowania, wypłaca sumę, na asygnacji i talonie zaznacza dokonanie wypłaty i wciąga wypłaconą sumę do podręcznego rejestru;

e) po zrealizowaniu asygnacji kasa zaznacza na niej i na talonie numer dziennika rozchodu, asygnację dołącza do dowodów kasowych a talon natychmiast odsyła urzędowi asygnującemu.

Stosownie do § 25 przepisów o rachunkach bieżących realizowanie zleceń wypłaty z tych rachunków jest uskuteczniane w ten sam sposób jak wypłata na podstawie asygnacji z tem, iż księgowy otrzymuje od odbiorcy zlecenie z odcinkiem a po dokonaniu sprawdzenia i zaksięgowania samo zlecenie doręcza bezpośrednio skarbnikowi a odcinek zwraca interesantowi i kieruje go do skarbnika po odbiór pieniędzy.

Oprócz wypłat gotówkowych, o których wyżej była mowa, kasy mogą też wykonywać *wypłat bezgotówkowych*

---

[1]) Według § 96 instrukcji z 1922 r. pokwitowanie powinno być napisane w języku polskim, późniejsze jednak rozporządzenia z 1927 i 1928 r. zezwoliły na wystawianie pokwitowań przez obywateli narodowości nie polskiej w ich języku macierzystym. Za niepiśmiennych kwitują osoby postronne nie należące do składu kasy, po udowodnieniu swej tożsamości dowodem osobistym. Okólniki Min. Skarbu z 31 maja 1927 r. (Dz. Urz. Min. Sk. Nr. 18 poz. 216) i z 18 czerwca 1928 r. (Dz. Urz. Min. Sk. Nr. 19 poz. 239).

bądź za pomocą asygnacji przelewowych, bądź za pośrednictwem obrotów z pocztową kasą oszczędności.

Urząd, od którego przypada należność na rzecz innego urzędu lub instytucji, posiadających swe fundusze w kasie skarbowej, a który sam też jest akredytowany w kasie, wystawia asygnację, polecając przelać ze swego kredytu należną sumę na rachunek tego urzędu wzgl. instytucji, z którymi pragnie załatwić rozrachunek. Asygnację przesyła kasie z nieodciętym talonem i z deklaracją, na jaki rachunek przychód ma być zapisany. Kasa dokonywa odpowiedniego przeksięgowania, dołącza do swoich dowodów rozchodowych asygnację, a do przychodowych — deklarację; dokonanie przelewu stwierdza na talonie i odsyła go urzędowi asygnującemu (§§ 101—103 instrukcji kasowej).

Sposób dokonywania wypłat za pośrednictwem P.K.O. jest uregulowany przepisami §§ 16—41 instrukcji z 8 kwietnia 1925 r. o obrotach kas skarbowych za pośrednictwem P. K. O. Wypłaty mogą być dokonywane przez przelew z rachunku kasy skarbowej w P. K. O. na rachunek wierzyciela skarbu, jeśli on posiada swój rachunek w P.K.O. i wyrazi zgodę na przelew, lub gotówką, doręczaną przez urząd pocztowy wierzycielowi zamieszkującemu poza siedzibą kasy skarbowej [1]). Polecenia wypłat przez P. K. O. kasa otrzymuje od urzędów dysponujących w formie zwykłej asygnacji z nieodciętym talonem (wzgl. zlecenia wypłaty z rachunku bieżącego), do której urząd dołącza dodatkowe dokumenty: dowody przelewu, przekazy czekowe, a przy asygnacjach zbiorowych — wykazy kwot przekazanych; dokumenty te powinny być sporządzone w sposób szczegółowo w instrukcji podany (§§ 20 — 31). Po sprawdzeniu asygnacji i dołączonych do niej dokumentów kasa wystawia na P. K. O. odpowiedni czek (przelewowy lub przekazowy wzgl. czek zbiorowy), wypisując na nim serję i numer czeku, i przesyła go wraz z dokumentami, dołączonymi do asygnacji przez urząd dysponujący i umieszczonymi w zaklejonej kopercie, do P. K. O. — P. K. O. realizuje czeki za pośrednictwem urzędów pocztowych według dołączonych do czeku dokumentów na ciężar żyrowego rachunku, który kasa skarbowa posiada w P. K. O., a jeśli konto tego rachunku jest niewystarczające, to je uzupełnia przelewem odpowiedniego zasiłku dla kasy z konta centralnej księgowości ministerstwo skarbu. O uskutecznieniu

[1]) Od tej zasady zrobiono pewne wyjątki np. co do wypłaty emerytur.

wypłaty wzgl. przelewu kasa dowiaduje się z wyciągu kontowego, który jej wysyła P. K. O. Na podstawie tego wyciągu i poprzednio otrzymanych od urzędu dysponującego asygnacji kasa przeprowadza w księgach odpowiednie zarachowania, poczem talon asygnacji (wzgl. odcinek zlecenia) z adnotacją o dokonanej wypłacie zwraca władzy, która asygnację wystawiła. Instrukcja przewiduje odwołanie przekazu czekowego jak również postępowanie w razie niezrealizowania przekazu z jakichkolwiek bądź powodów przez urząd pocztowy (§§ 36 — 40). Książeczki czekowe kasy otrzymują od izb skarbowych; powinny przechowywać je w skarbcu i prowadzić ścisłą kontrolę tak książeczek jak i blankietów czekowych.

§ 3. **Rachunkowość i rewizje kas.**

A. Rachunkowość kas skarbowych jest prowadzona według systematu kameralistycznego (rachunkowość pojedyncza) i ma na celu: 1) zapewnienie możności sprawdzenia w każdej chwili stanu kasy i całości posiadanych przez nią funduszów jako też dokonanych przez kasę obrotów i prawidłowości zarachowań; 2) usystematyzowanie wpływów i rozchodów według rodzajów sum, przechodzących przez kasę (w gotówce lub rachunkowo) oraz — jeśli chodzi o sumy skarbowe — to także według podziałów budżetu wzgl. według urzędów dysponujących.

Dla osiągnięcia powyższych celów kasy prowadzą: 1) księgi kasowe; 2) wykazy szczegółowe; 3) księgi poszczególnych rodzajów sum i walorów (t. zw. w instrukcji księgi rachunkowe).

Do *ksiąg kasowych* instrukcja zalicza: a) główny dziennik przychodu, b) główny dziennik rozchodu, c) dziennik zbiorowy i d) księgę skarbca.

Podstawę księgowania w głównych dziennikach przychodu i rozchodu stanowią dowody przychodowe wzgl. rozchodowe (p. wyżej—kasowość). Dzienniki te zakłada się w formie zeszytów na okres jednomiesięczny. Oba dzienniki zawierają analogiczne podziałki (rubryki), w których oznacza się numer porządkowy pozycji, datę i tytuł przychodu wzgl. rozchodu, nazwę i siedzibę władzy (urzędu) dysponującej, datę i numer dowodu przychodowego wzgl. rozchodowego, przychód wzgl. rozchód gotowizny w kasie

i na rachunkach (w banku polskim lub w P. K. O.), przychód wzgl. rozchód papierów procentowych. Ponadto wpływy wzgl. rozchody tak w gotowiźnie jak i w papierach procentowych są w specjalnych rubrykach rozróżniczkowane według rodzajów (skarbowe i obrotowe razem) [1]), depozytowe, specjalne, komunalne i rachunki bieżące. Po wpisaniu do dzienników wszystkich wpływów wzgl. rozchodów wyprowadza się codziennie ich sumy i dodaje się do nich sumy od początku roku budżetowego, poczem w dzienniku przychodu potrąca się od przychodów rozchody i wyprowadza pozostałość. W razie potrzeby otwarcia kas pomocniczych dla każdej z nich zakłada się dzienniki dodatkowe, a ich salda przenosi się po zamknięciu kasy do dzienników głównych, do których dołącza się dodatkowe.

Dziennik zbiorowy jest sumarjuszem dzienników głównych: przenosi się do niego codzienne sumy przychodów i rozchodów; jest prowadzony w zeszytach miesięcznych.

Księgę skarbca zakłada się na cały rok; w poszczególnych jej rubrykach są oznaczone: a) ilość pozostających w skarbcu każdodziennie rodzajów gotówki (złoto, srebro, banknoty, bilety zdawkowe, bilon), b) ilość papierów wartościowych według ich zarachowania (do sum depozytowych, obrotowych, specjalnych), tudzież c) sumy ogólne gotowizny i papierów. Każdorazowe wyjęcie ze skarbca i włożenie do niego pieniędzy i walorów zapisuje się niezwłocznie do księgi. Jako załącznik do księgi skarbca prowadzi się oddzielnie księgę monet w kruszcach.

Po ukończeniu czynności kasowych dokonywa się podsumowań dzienników głównych, dziennika zbiorowego i księgi skarbca; wyniki tych podsumowań muszą być zgodne i poświadczone podpisami naczelnika kasy i księgowego.

Wykazy szczegółowe są przeznaczone dla systematycznego zarachowywania przychodów i rozchodów i uzgadniania rachunkowości administracyjnej władz i urzędów z rachunkowością kasową [2]).

Prowadzi się je na podstawie dowodów przychodowych według władz i urzędów administrujących danymi przychodami (bez podziału na paragrafy i pozycje budżetu),

---

[1]) Obroty są dokonywane tylko na rachunkach sum budżetowych.

[2]) Wykazy szczegółowe zostały wprowadzone zamiast dzienników pomocniczych okólnikami Ministerstwa Skarbu z 11 stycznia 1925 r. L.D.K. 6219. (Dz. Urz. Min. Skarbu Nr. 4 poz. 69) i z 14 października 1925 roku L. D. K. 2476.

na podstawie zaś dowodów rozchodowych oddzielnie dla każdej części działu i paragrafu budżetu (z wyszczególnieniem także pozycji). Dla sum obrotowych zakłada się osobne wykazy dla każdego rodzaju obrotów; odrębne wykazy istnieją też dla zarachowywania wpływów z podatków i opłat.

Szczegółowe *wykazy przychodów* zamyka się co pół miesiąca i przenosi się sumy półmiesięczne do wykazów sumarycznych, sporządzanych odrębnie dla każdego rodzaju sum. Po sprawdzeniu zgodności z wynikami głównego dziennika przychodu i ksiąg rachunkowych odsyła kasa co pół miesiąca wykazy szczegółowe przychodu sum budżetowych, specjalnych i depozytowych do właściwych władz (urzędów) administrujących odnośnymi działami przychodów [1]), wykazy wpływów sum komunalnych—do wydziałów powiatowych, wzgl. do magistratów miast wydzielonych. a wykazy przychodów ministerstwa skarbu i sum obrotowych do izby skarbowej. Do wykazów dołącza się dowody przychodowe i spisy przesyłanych wykazów.

Szczegółowe *wykazy rozchodów* wysyła kasa co miesiąc odnośnym władzom i urzędom o ile chodzi o sumy specjalne, depozytowe i rachunki bieżące tych władz wzgl. o sumy komunalne; wszystkie zaś wykazy rozchodowe sum budżetowych wysyła do izby skarbowej wraz z dowodami, wykazami szczegółowymi i sumarycznymi, z miesięcznymi dziennikami głównymi, dziennikiem zbiorowym i wykazem monet w kruszcach.

Do *ksiąg rachunkowych* należą księgi: 1) kredytów (budżetowych), 2) sum depozytowych, 3) sum komunalnych, 4) funduszów specjalnych, 5) papierów procentowych, 6) przychodu i rozchodu znaków stemplowych i 7) rachunków bieżących oraz księgi kontroli: 1) otrzymanych asygnacji, 2) wydanych świadectw przemysłowych, 3) blankietów świadectw przemysłowych, 4) świadectw (patentów) akcyzowych, 5) banderoli akcyzowych, 6) blankietów pokwitowań.

---

[1]) Bezpośrednie przesyłanie szczegółowych wykazów przychodów sum budżetowych władzom i urzędom administrującym temi sumami (a nie izbom skarbowym) zostało wprowadzone okólnikiem Min. Skarbu z 11 stycznia 1925 r. Władze te i urzędy zarachowują przychody na właściwe tytuły budżetu, co miesiąc zaś porównywują i uzgadniają swe rachunki z kontami ksiąg przychodowych izb skarbowych, prowadzonemi tylko według władz i urzędów a nie według tytułów budżetowych.

Księgę kredytów zaprowadza się na cały okres budżetowy łącznie z okresem ulgowym i otwiera się w niej osobne rachunki dla poszczególnych tytułów budżetowych oraz dla tych poszczególnych urzędów dysponujących kredytami, dla których zostały one otwarte w kasie przez izbę skarbową. Wszelkie wypłaty z otwartych kredytów i wszelkie w nich zmiany (przeniesienia, wznowienia) księguje się na podstawie asygnacji (jeszcze przed ich zrealizowaniem) wzgl. na zasadzie zarządzeń o zmianach w kredytach i każdorazowo wyprowadza się pozostałość kredytu. Z kasową księgą kredytów uzgadniają swe rachunki co miesiąc władze i urzędy, dysponujące kredytami otwartymi im w kasie.

W księgach sum depozytowych, sum specjalnych, rachunków bieżących i sum komunalnych prowadzi się osobne konta przychodowo-rozchodowe dla każdego poszczególnego urzędu wzgl. związku komunalnego. Księgę sum depozytowych zakłada się na trzy lata, inne na rok. Co miesiąc powinno następować uzgadnianie tych ksiąg z dziennikami i wykazami szczegółowymi.

Księga (pamiętnik) papierów wartościowych służy do kontroli papierów pod względem ich rodzaju, serji i numerów, ilości złożonych i wydanych kuponów i pozostałości papierów w kasie; przy wydawaniu papierów lub kuponów czyni się o tem wzmiankę przy tej pozycji, pod którą papiery są zapisane.

W księgach znaków stemplowych, świadectw przemysłowych, patentów akcyzowych i banderoli prowadzi się kontrolę przychodu i rozchodu tych walorów; księgi te sumuje się miesięcznie i wyprowadza pozostałości na miesiąc następny. Wpływy gotówkowe za sprzedane walory zapisuje się do głównego dziennika przychodu na zasadzie sporządzanych przez kasę not.

Rachunkowość kas podlega ścisłej cenzurze izb skarbowych (wydziałów III-ch rachunkowo-kasowych), do których należy też ostateczne usystematyzowanie, zgrupowanie obrotów wszystkich kas w okręgu izby i uzgodnienie ich z rachunkowością administracyjną. W tym celu kasy przesyłają izbom skarbowym co miesiąc, w pierwszych dniach miesiąca następującego po sprawozdawczym, zeszyty wszystkich dzienników przychodu i rozchodu, dziennik zbiorowy, wykazy szczegółowe i sumaryczne z dołączonymi do nich dowodami przycho-

dowymi [1]) i rozchodowymi, odpis księgi monet w kruszcach i wykazy obrotów znaków wartościowych.

Niezależnie od powyższych rachunków kasy są obowiązane sporządzać i przesyłać izbom skarbowym po upływie każdej dekady (w dniu pierwszym następnej dekady) zestawienia w formie odcinków (pasków różnego koloru), zawierających wszelkie dane niezbędne w tym celu, by ministerstwo skarbu posiadało statystykę wpływów i wydatków tudzież obrotów sum skarbowych w jaknajszybszym czasie po ich uskutecznieniu. Zestawienia ogólne dla okręgów izb skarbowych otrzymuje centralna księgowość ministerstwa skarbu od izb najpóźniej na piąty dzień po skończonej dekadzie [2]).

B. Przepisy o *rewizjach kas skarbowych* są zawarte w osobnej instrukcji z 24 listopada 1921 r. [3]).

Stosownie do instrukcji dla kas (§ 165) naczelnik kasy i księgowy powinni dokonywać w ostatnim dniu każdego miesiąca obliczenia zawartości skarbca i sprawdzenia zgodności stanu kasy z dziennikami i księgami, a o dokonaniu tej czynności zaświadczać w księdze skarbca, w dzienniku zbiorowym, w księdze kontroli znaków wartościowych i w księdze papierów procentowych.

Oprócz tej kontroli wewnętrznej kasy podlegają rewizjom niespodziewanym i zwykłym.

Niespodziewane rewizje są przeprowadzane w każdej kasie co najmniej raz na rok lub częściej przez prezesa izby skarbowej albo przez delegowanych urzędników izby (w szczególności — naczelnika wydziału III-go), przez delegatów ministerstwa skarbu, a także przez delegatów izby kontroli. Instrukcja szczegółowo przepisuje tok dokonywania: rewizji skarbca, sprawdzania ksiąg

---

[1]) Z wyjątkiem dowodów przychodu sum, administrowanych przez inne władze centralne poza Ministerstwem Skarbu, które się przesyła bezpośrednio do władz i urzędów nimi administrujących.

[2]) Przy sporządzaniu zestawień dekadowych izby i kasy skarbowe winny stosować się do wskazówek, zawartych w okólnikach Ministerstwa Skarbu z 9 stycznia 1925 r. L. D. K. 424 C. K. S. i z 19 maja 1925 roku L. D. K. 5295 C. K. S.

[3]) Dz. Urz. Min. Sk. Nr. 45 poz. 567.

kasowych i rachunkowych, stanu inwentarza kasy i rewizji urzędowania, tudzież tryb postępowania w razie stwierdzenia niedoborów wzgl. nadwyżek kasowych i w przypadku wykrycia deficytu lub nadużyć (§§ 4—12).

Rewizje zwykłe odbywają się w razach stałej lub czasowej zmiany odpowiedzialnych urzędników kasy (naczelnika lub księgowego) i w przypadkach nadzwyczajnych wydarzeń (pożaru, kradzieży i t. p.). Przeprowadzają je: w kasach, znajdujących się w siedzibach izb skarbowych, — naczelnik III-go wydziału izby lub jego zastępca przy ew. pomocy innych urzędników, wyznaczonych przez prezesa; w innych kasach — naczelnik urzędu skarbowego podatków i opłat lub naczelnik urzędu akcyz i monopolów. Rewizja zwykła ma być przeprowadzana w sposób przepisany dla rewizji niespodziewanych. W razach wyjazdów na urlop urzędników odpowiedzialnych za kasę rewizję zwykłą mogą przeprowadzić w sposób skrócony (sprawdzenie skarbca i zgodności ksiąg ze stanem kasy) sami urzędnicy kasowi.

O dokonaniu rewizji sporządza się protokół w trzech egzemplarzach, z których jeden przesyła się izbie skarbowej, drugi — izbie kontroli a trzeci pozostaje w kasie; ponadto kasa prowadzi pamiętnik rewizyjny.

ROZDZIAŁ IV.

Urzędy celne.

§ 1. Pogląd ogólny.

Tworzenie urzędów celnych następowało w miarę ustalania i regulowanja granic politycznych Rzeczypospolitej Polskiej oraz w miarę stabilizowania stosunków handlowych z zagranicą.

Podstawę prawną do organizowania urzędów celnych stanowi rozporządzenie ministrów skarbu oraz przemysłu i handlu o taryfie celnej, wydane 11 czerwca 1920 r. [1]), na zasadzie uchwały sejmu ustawodawczego

[1]) Dz. Ust. Nr. 51 poz. 314.

z 1 sierpnia 1919 r. Art. 2 tego rozporządzenia głosi, iż „do wymiaru i poboru ceł oraz do wszystkich czynności przy odprawie celnej towarów powołuje się urzędy celne". Postanowienie powyższe znalazło potwierdzenie w ustawie z 31 lipca 1924 r. o uregulowaniu stosunków celnych [1]). Na jej zasadzie zarząd ceł na całym obszarze celnym sprawuje minister skarbu za pośrednictwem odrębnych urzędów celnych, jako władz I instancji. Minister skarbu ma prawo tworzyć urzędy celne, określać ich ustrój wewnętrzny, etaty osobowe i kompetencję (art. 3 i 4); urzędy graniczne tworzy w porozumieniu z ministrem przemysłu i handlu i z ministrem spraw wewnętrznych.

Stosownie do rozporządzenia ministra skarbu z 14 marca 1930 r. o postępowaniu celnem [2]), będącego nowelizacją poprzedniego rozporządzenia z 13 grudnia 1920 r., urzędy celne dzielą się zależnie od zakresu swego działania na urzędy pierwszej i drugiej klasy. Przy przywozie urzędy pierwszej klasy są upoważnione do odprawy wszystkich towarów bez względu na ich ilość lub wysokość przypadającego cła, urzędy drugiej klasy mogą odprawiać tylko niektóre rodzaje przywożonych towarów, wyszczególnione w tabeli, załączonej do rozporządzenia o postępowaniu celnem i w zakresie tamże wskazanem. Wywóz zagranicę towarów wolnych od cła może się odbywać przez wszystkie urzędy celne, wywóz zaś towarów podlegających opłacie cła,—tylko przez urzędy celne I klasy. Urzędy II klasy mogą jednak odprawiać towary, podlegające opłacie celnej przy wywozie, na mocy ogólnego upoważnienia ministra skarbu albo w poszczególnych wypadkach za pozwoleniem przełożonej dyrekcji ceł.

Prócz urzędów pierwszej i drugiej klasy mogą być przy drogach kołowych ustanawiane dla podróżnych i mieszkańców pogranicza punkty przejściowe; przewóz jakichkolwiekbądź towarów przez te punkty jest wzbroniony.

---

[1]) Dz. Ust. Nr. 8 poz. 777.

[2]) Dz. Ust. Nr. 33 poz. 276.

Niektóre znaczniejsze urzędy celne posiadają w swych siedzibach oddziały dla załatwiania formalności związanych z odprawą towarów nadchodzących pocztą zwykłą lub lotniczą t. zw. ekspozytury pocztowo-celne.

Istnieją też ekspozytury celne, otwierane w siedzibach przedsiębiorstw przemysłowych na warunkach, uregulowanych rozporządzeniem ministra skarbu, wydanem w porozumieniu z ministrem przemysłu i handlu 22 maja 1930 r. [1]).

Ekspozytury celne, tworzone w siedzibach przedsiębiorstw przemysłowych, na prośby ich posiadaczy, są oddziałami swych urżędów macierzystych. Etat osobowy ekspozytury ustala kierownik urzędu celnego w zależności od rozmiaru obrotów towarowych przedsiębiorstwa z zagranicą. Koszty utrzymania personelu zatrudnionego w ekspozyturze jak również koszty kontroli czynności ekspozytury przez urząd macierzysty zwraca skarbowi państwa przedsiębiorstwo; jest też obowiązane dostarczyć bezpłatnie odpowiednich pomieszczeń dla ekspozytury wraz z oświetleniem, opałem i utrzymaniem w porządku lokalu dla funkcjonarjuszów celnych, zatrudnionych w ekspozyturze. Ekspozytury są przeznaczone do odprawy przywozowej niektórych towarów, sprowadzanych z zagranicy wyłącznie na potrzeby przedsiębiorstwa, oraz do odprawy wywozowej wytworów tych przedsiębiorstw. Szczegółowe określenie sprowadzanych przedmiotów i wywożonych produktów należy do dyrekcji ceł.

Wreszcie — ze względu na swe położenie terytorjalne—urzędy celne są zewnętrzne i wewnętrzne.

Według wykazu, dołączonego do rozporządzenia ministra skarbu z 28 lipca 1930 r. w sprawie reorganizacji urzędów celnych [2]), wszystkich urzędów celnych wraz z ekspozyturami (przy przedsiębiorstwach) i punktami przejściowymi jest wogóle 214 [3]); w tej liczbie urzędów I klasy — 61, II klasy — 123, ekspozytur 20, punktów przejściowych — 10. Urzędów celnych wewnętrznych jest 28, zewnętrznych — 186.

Największa ilość urzędów zewnętrznych — 77 znajduje się w okręgu dyrekcji ceł w Poznaniu, (granica z Niemcami)

---

[1]) Dz. Urz. Min. Sk. Nr. 18 poz. 336.

[2]) Monitor Polski z 29 sierpnia 1930 r. Nr. 199 poz. 283 i Dz. Urz. Min. Skarbu Nr. 26 poz. 454.

[3]) Nie licząc urzędów na obszarze W. M. Gdańska.

następne miejsce zajmuje okręg dyrekcji w Mysłowicachch— 57 urzędów (granica z Niemcami i Czechosłowacją); w okręgu dyrekcji lwowskiej (granica z Czechosłowacją, Rumunją i z Ukrainą sowiecką) jest urzędów 31; najmniej — 21 urzędów zewnętrznych posiada okręg dyrekcji warszawskiej (granica z Prusami wschodniemi, Rosją sowiecką i Litwą.

§ 2. **Czynności urzędów celnych.**

Postępowanie urzędów, mające na celu odprawę towarów, obejmuje szereg czynności, przewidzianych w zasadniczych przepisach zawartych w rozporządzeniu ministra skarbu z 14 marca 1930 r. o postępowaniu celnem (p. wyżej) oraz w szczegółowych postanowieniach instrukcji manipulacyjnej z 22 maja 1930 r. [1]), którą uzupełniają: instrukcje kolejowo-celna [2]), morsko-celna [3]), pocztowo-celna i lotnicza, instrukcja rachunkowo-kasowa dla władz i urzędów celnych oraz dla specjalnych kas przy tych urzędach z 12 września 1922 r. [4]) z późniejszemi zmianami, instrukcja z 10 lipca 1930 r. w sprawie wykonania rozporządzenia rady ministrów z 11 kwietnia 1930 roku o statystyce celnej [5]) i niektóre inne przepisy związane z postępowaniem celnem [6]).

Czynności urzędów celnych pod względem kolejności ich wykonania jak również pod względem ich charakteru dają się ująć w następujące grupy:

a) przyjęcie towarów pod dozór celny, b) sprawdzanie przesyłek towarowych i zgłaszanie ich do odprawy, c) dokonywanie rewizji celnej, d) obliczanie i pobieranie należności celnych, e) przekazywanie zagranicznych przesyłek towarowych, f) inne czynności związane z odprawą towarów, g) odprawa podróżnych i ich bagażu,

---

[1]) Dz. Urz. Min. Sk. Nr. 16 poz. 303.

[2]) Z 22 maja 1930 r. (Dz. Urz. Min. Sk. Nr. 17 poz. 326).

[3]) Z 22 maja 1930 r. (Dz. Urz. Min. Sk. Nr. 18 poz. 346).

[4]) Dz. Urz. Min Sk. Nr. 24 poz. 407.

[5]) Rozporz. Rady Min. w Dz. Ust. Nr. 40 poz. 350; instrukcja w okólniku Min. Sk. L. D. IV 1208/3/30.

[6]) Zbiór przepisów celnych. Wydanie urzędowe Ministerstwa Skarbu rok 1930.

h) kasowość i rachunkowość urzędów celnych, i) czynności statystyczne, k) postępowanie w karnych sprawach celnych.

A. *Przyjęcie towarów pod dozór celny.*

Przeważna ilość towarów przybywa do polskiego obszaru celnego wzgl. zostaje z niego wywożona kolejami żelaznemi lub drogą morską. Stąd powstaje konieczność unormowania stosunku między urządzeniami komunikacyjnemi (kolejowemi i morskiemi) a czynnościami urzędów celnych w ten sposób, by bez nadmiernego krępowania ruchu została zapewniona skuteczna ochrona celna. Stosunek, o którym mowa, regulują znowelizowane w roku 1930 instrukcje kolejowo-celna i morsko-celna (p. wyżej).

a) Obowiązkiem granicznego urzędu celnego jest wykonywanie *dozoru celnego nad kolejowymi pociągami* — towarowymi i osobowymi — przychodzącymi z zagranicy wzgl. zagranicę odchodzącymi. Pociągi mogą zatrzymywać się tylko w obrębie t. zw. placu urzędowego w miejscach ustalonych przez zarząd kolejowy w porozumieniu z urzędem celnym i z placówką kontroli paszportowej.

Na przybycie pociągu zagranicznego oczekują dyżurny urzędnik i dozorcy celni. Natychmiast po zatrzymaniu się pociągu funkcjonarjusz kolejowy doręcza urzędnikowi celnemu spis wagonów pociągu towarowego (wykaz pociągowy) jak również t. zw. dokumenty wstępne t. j. wykaz szczegółowy przesyłek towarowych, znajdujących się w wagonach naładowanych (wykaz zdawczy) wraz z listami przewozowymi (frachtami) i dołączonemi do nich deklaracjami zagranicznych nadawców towarów, poczem następuje rewizja pociągu t. j. sprawdzanie ilości wagonów naładowanych i próżnych z wykazem pociągowym i badanie, czy w wagonach i w parowozie niema ukrytych pomieszczeń z towarami. Przy rewizji pociągu może być równocześnie przeprowadzona rewizja jednolitych towarów całowagonowych, wolnych od cła a nawet podlegających cłu, o ile zgłoszenie tych towarów jest dokonane przez ajencję kolejową a rodzaj towarów nie nastręcza wątpliwości; wagony z tego rodzaju towarami, oplombowane przez funkcjonarjusza kolejowego, podlegają niezwłocznej odprawie. Na wagonach nieodprawionych urzędnik celny zawiesza plomby, poczem funkcjonarjusz kolejowy w porozumieniu z urzędnikiem celnym dysponuje,

gdzie i jakie wagony mają być podstawione do wyładowania; przed ukończeniem rewizji nie wolno przesuwać ani doczepiać wagonów. Wszelkie poprawki w wykazach pociągowych i zdawczych, dokonywane celem usunięcia niezgodności ze stanem faktycznym, powinny być stwierdzone podpisami funkcjonarjuszów kolejowego i celnego.

Sprawdzanie pociągu towarowego, mającego odejść zagranicę, następuje po skompletowaniu takiego pociągu przez kolej. Wagony z towarami podlegającymi odprawie wywozowej na podstawie pisemnego zgłoszenia mogą być włączane do pociągu dopiero po uskutecznieniu przez urząd celny ostatecznej odprawy i oplombowaniu wagonu; przesyłki odprawiane na podstawie ustnego zgłoszenia wolno jest umieszczać w wagonach już po ustawieniu pociągu. Przed uruchomieniem pociągu funkcjonarjusz kolejowy wręcza urzędowi celnemu wykazy pociągowy i zdawczy wraz z listami przewozowymi, a po ich sprawdzeniu urzędnik celny w towarzystwie funkcjonarjusza kolejowego dokonuje przeglądu wagonów, sprawdza całość plomb celnych, poczem je zdejmuje; wrazie konieczności ściślejszego sprawdzenia przesyłek wagony z takiemi przesyłkami na żądanie urzędnika celnego podlegają wyłączeniu z pociągu.

b) Przybywające do portów *statki* pozostają *pod dozorem celnym* od chwili wejścia do chwili wyjazdu z portu. Czas nadejścia statków awizuje urzędowi celnemu zarząd portu; przybijanie do przystani, wyładowanie i załadowanie statków może się odbywać tylko w miejscach wyznaczonych na ten cel przez zarząd portu w porozumieniu z urzędem celnym. Dla przyjęcia statku udają się na pokład urzędnicy celni i otrzymują od kapitana *dokumenty wstępne:* 1) podpisany przez kapitana manifest, zawierający wykaz towarów przeznaczonych do wyładowania w porcie, spis towarów przeznaczonych do dalszego przewozu ew. wykaz przedmiotów uratowanych na morzu, załączone do manifestu dokumenty, względnie zaznaczenie, że statek przychodzi próżny lub tylko z balastem; 2) wykaz włazów i skrytek i ilości pak z towarami, załadowanych na pokładzie; 3) spis prowizji i zasobów okrętowych; 4) wykaz przedmiotów należących do załogi statku, przeznaczonych do jej własnego użytku i 5) spis bagażów nadanych przez podróżnych. Przedstawienie wstępnych dokumentów nie jest wymagane od statków o pojemności do 50 ton netto, przychodzących bez towarów lub z towarami wyszczególnionymi w § 12 instrukcji morsko-celnej (przeważnie surowce); w tym przypadku wystarcza tylko krótkie zgłosze-

nie sporządzone przez kapitana lub na jego prośbę przez urząd celny. Po przejrzeniu dokumentów urzędnik celny przeprowadza wstępną rewizję statku w obecności kapitana i nakłada zamknięcia urzędowe na włazy prowadzące do składów towarowych i na inne pomieszczenia towarów, wzgl. może wziąć cały statek pod specjalny dozór celny; jednocześnie dokonywa sprawdzenia przedmiotów należących do załogi, inwentarza i zasobów okrętowych tudzież prowiantów (podczas postoju statku niezbędną ilość prowiantu wydziela urząd celny co 3 dni). Dokumenty wstępne mogą być składane przez kapitana niezwłocznie po przybyciu statku a najpóźniej w 24 godziny potem; w tym ostatnim przypadku statek pozostaje pod stałym dozorem celnym.

Po dokonaniu przyjęcia statku następuje wyładowanie towarów do magazynów celnych, albo na place pozostające pod nadzorem celnym, na wybrzeża lub do wagonów albo innych środków komunikacyjnych, jeśli chodzi o towary masowe, podlegające niskiemu cłu i łatwe do otaryfowania. Wyładowanie odbywa się pod kontrolą celną w kolejności przybycia statków, pierszeństwo jednak mają statki uszkodzone, statki linji regularnych, statki z towarami szybko psującymi się i statki pasażerskie; w czasie przerw w wyładowywaniu powinno być dokonywane ponowne zamknięcie celne włazów lub ustanowienie stałego nadzoru. Wyładunek odbywa się według manifestu a w razie ujawnienia niezgodności stanu faktycznego z manifestem lub wpadnięcia towaru do morza sporządza się o tem protokół. Po ukończeniu wyładowania urzędnicy celni dokonywują powtórnej rewizji statku i jej wyniki odnotowują w manifeście.

Przy wywozie towarów kapitan zgłasza urzędowi celnemu zamierzone załadowanie statku. Przed załadowaniem odbywa się wstępna rewizja wywozowa statku na tych samych zasadach jak przy jego przyjęciu. Towary przeznaczone do wywozu powinny być przed załadowaniem na statek zgłoszone urzędowi i odprawione do wywozu; wyjątek stanowią jednorodne towary masowe, których ilość daje się ustalić dopiero po naładowaniu; sprawdzanie tego rodzaju towarów przez urzędnika celnego odbywa się przy naładowaniu, poczem dopiero sporządza się deklarację wywozową. Po ukończeniu naładowania urząd celny uskutecznia ostateczną rewizję statku celem ustalenia, czy wszystkie towary są odprawione do wywozu, i na pisemne zgłoszenie przez kapitana odejścia statku wydaje mu zaświadczenie, że ze strony urzędu niema po temu przeszkód.

Dla zapisywania statków przybywających i odchodzących urząd prowadzi odpowiednie rejestry.

Statki wojenne, jachty i łodzie sportowe podlegają odprawie na warunkch ulgowych (§§ 48—53 instrukcji); kutry i łodzie rybackie polskie i gdańskie w zasadzie nie podlegają rewizji celnej. Osobne przepisy (§§ 54—63) dotyczą nadzoru celnego nad zaprowiantowaniem statków i nad ich reparacją.

B. *Sprawdzanie przesyłek towarowych i zgłaszanie ich do odprawy.*

a) *Przywóz.* Przesyłki towarowe, wymienione w dokumentach *wstępnych,* zapisuje właściwy urzędnik do rejestru przywozu, poczem doręcza je zawiadowcy składu. Już w toku wyładowywania towarów organa celne wspólnie z przewoźnikiem sprawdzają ilość sztuk, znaki i numery oraz wagę brutto na podstawie dokumentów wstępnych i stwierdzają sprawdzenie swymi podpisami. W składzie odważa się towary na wadze urzędowej i wpisuje do księgi wagowej, poczem magazynier potwierdza odbiór przesyłek i rozmieszcza je w sposób systematyczny. Dokumenty wstępne powracają do oddziału (wzgl. urzędnika) rejestracyjnego, który sprawdza, czy wszystkie towary wymienione w dokumentach zostały przyjęte, odnotowuje w rejestrze przywozu dzień przyjęcia i układa dokumenty z załącznikami według pozycji rejestru. Dostawione do urzędu celnego towary powinny być zgłoszone (zadeklarowane) do odprawy celnej przez osobę uprawnioną do rozporządzenia towarem, (przez osobę wymienioną w liście przewozowym — kolejowym, lub jej cesjonarjusza, przez posiadacza konosamentu t. j. listu przewozowego — okrętowego) albo przez koncesjonowane przedsiębiorstwo ekspedycyjne lub przez ajencję celną polskich kolei państwowych. Zadeklarowanie towarów ma być dokonane: w granicznych urzędach celnych I-ej klasy, z wyjątkiem morskich, w ciągu 6 dni, w wewnętrznych i w morskich urzędach — w ciągu 30 dni po przyjęciu towaru pod dozór celny, (dla szybko psujących się towarów terminy te mogą być przez urząd celny skrócone); w urzędach

II-ej klasy deklarację składa się w dniu dostawienia towaru. O ile w powyższych terminach towar nie zostanie zadeklarowany lub po zadeklarowaniu strona, która nie zrzekła się w deklaracji prawa asystowania przy rewizji celnej, nie stawi się do niej w ciągu 3 dni od daty zadeklarowania towaru, załatwienie czynności celnych następuje z urzędu za pośrednictwem kolejowej ajencji celnej.

Deklarację składa się zasadniczo na piśmie — na urzędowym formularzu — w trzech egzemplarzach (§ 25 rozporz. o postęp. celnem) i dołącza się do niej oryginalne dokumenty handlowe, wystawione przez zagranicznego dostawcę (faktury, rachunki, duplikat deklaracji celnej nadawcy i t. p.), zawierające wszystkie dane niezbędne do obliczenia cła. Ponadto należy ew. złożyć zaświadczenie na prawo przywozu, świadectwo pochodzenia towaru, pozwolenie na ulgi celne i t. p. W razie niedołączenia dokumentów lub dołączenia takich, które nie są dostateczne, pobiera się od zadeklarowanych towarów oprócz innych opłat jeszcze dodatkową opłatę manipulacyjną t. zw. akcydencję. Deklaracja ustna jest dozwolona: przy odprawie podróżnych, towarów wprowadzanych przez mieszkańców pogranicza na własny użytek, o ile cło nie przekracza 100 zł., towarów sprowadzanych przez instytucje państwowe i naukowe, przesyłek odprawianych w ruchu pocztowym a także w powietrznym, produktów spożywczych i przesyłek całowagonowych, szczegółowo wymienionych w § 25 rozporz. o postęp. celnem. Przy ustnem zgłoszeniu niektórych towarów (§ 25 instr.) należy złożyć dokumenty handlowe, a w każdym razie udzielić na żądanie urzędu potrzebnych wyjaśnień. Po złożeniu deklaracji na piśmie w oddziale rejestracyjnym właściwych urzędnik dołącza do niej deklarację celną nadawcy i inne dokumenty wstępne niezbędne przy rewizji i cleniu towarów i sprawdza, czy zachodzą warunki formalne do przeprowadzenia odprawy: złożenie i podpisanie deklaracji przez właściwą osobę, zachowanie terminu, przedstawienie wymaganych dokumentów handlowych ew. pozwolenia na przywóz

i t. p. Deklarację formalnie wadliwą urząd zwraca stronie z wyszczególnieniem powodów nieprzyjęcia, lub może zażądać uzupełnienia, a jeśli nie jest kompetentny do uskutecznienia odprawy — deklarację odrzuca i wzywa stronę do wywiezienia towaru z powrotem zagranicę pod kontrolą celną lub do przekazania go urzędowi uprawnionemu do odprawy.

Przy ustnem zgłoszeniu towarów urzędnik rejestracyjny sporządza kwit blokowy zastępujący deklarację na piśmie.

Deklarację przyjętą (wzgl. kwit blokowy) wpisuje się niezwłocznie do rejestru deklaracyjnego. a jej numer odnotowuje się przy odpowiedniej pozycji rejestru przywozu.

b) *Wywóz*. Zgłoszenia towarów do wywozu przyjmuje urząd (oddział rejestracyjny) po nadaniu towaru przedsiębiorstwu przewozowemu i przedstawieniu przez nadawcę listu przewozowego (frachtu). Zgłoszenie może być ustne jeżeli dotyczy: przedmiotów odprawianych w ruchu podróżnym, w małym ruchu granicznym, zwierząt, towarów podlegających szybkiemu zepsuciu, towarów wolnych od cła wywozowego; w innych przypadkach wymagana jest deklaracja sporządzona na piśmie w sposób, określony w § 51 rozp. o postęp. celnem. Deklaracje mogą składać osoby, uprawnione do rozporządzenia towarem (p. wyżej). Oddział (urzędnik) rejestracyjny bada, czy urząd jest kompetentny do odprawy, czy zostało — w razie potrzeby — złożone pozwolenie na wywóz i t. p. Pisemne zgłoszenia towarów podlegających cłu wywozowemu, towarów od których zwraca się cło, lub które się wywozi za zwrotem podatku spożywczego lub opłaty monopolowej, zapisuje się do rejestru wywozowego, przesyłki przekazane z wewnętrznych urzędów celnych — do wykazu przekazowego (odbiorczego), przesyłki odprawiane na zasadzie ustnego zgłoszenia — tylko do rejestru opłat celnych; wolne od cła towary nie podlegają rejestracji.

Towary przywożone z zagranicy z przeznaczeniem do powrotnego wywozu w przeciągu określonego ter-

minu jak również towary wywożone zagranicę a przeznaczone do powrotnego przywozu są poddawane t. zw. *odprawie warunkowej*. Deklarowanie towarów do odprawy warunkowej i ich rewizja odbywa się w ten sam sposób jak przy odprawie ostatecznej. Powrót towarów odprawionych warunkowo winien nastąpić przez ten sam urząd celny, który dokonał odprawy warunkowej, (wyjątki stanowią towary odprawiane w ruchu podróżnym, na wystawy i t. p.).

C. *Dokonywanie rewizji celnej.*

Sprawdzone deklaracje pisemne i kwity blokowe (przy deklaracjach ustnych) wraz ze wszystkimi załącznikami przedstawia się naczelnikowi urzędu wzgl. jego zastępcy, który wyznacza urzędników (rewidentów) do przeprowadzenia rewizji. Rewidenci otrzymują dokumenty za pokwitowaniem, są obowiązani dokonać rewizji w dniu otrzymania dokumentów i w tymże dniu wypisać wyniki rewizji i zwrócić akta oddziałowi (urzędnikowi) rejestracyjnemu. W razie niezałatwienia rewizji naczelnik urzędu powinien zbadać powody w każdym poszczególnym przypadku. Rewizja towaru może być dokonana jedynie w obecności osoby, rozporządzającej towarem lub jej zastępcy (ekspedytora) wzgl. w obecności urzędnika kolejowej ajencji celnej, jeśli odprawa jest załatwiana w urzędzie, odbywa się w pomieszczeniu (składzie) lub na placu w godzinach urzędowych. W okolicznościach zasługujących na szczególne uwzględnienie może być zarządzona pozaurzędowa rewizja towaru na koszt osoby zainteresowanej.

Rewizja towaru jest zewnętrzna i wewnętrzna. Pierwsza polega na obliczeniu sztuk, zbadaniu ich znaków, numerów i wagi brutto; druga — na sprawdzeniu ilości i gatunku towaru w każdem opakowaniu. Ponieważ czynność rewizyjna jest najważniejszą w toku postępowania celnego, musi być przeto dokonana ze szczególną dokładnością i sumiennością. Należy więc otworzyć i zbadać każdą sztukę, aby dokładnie ustalić taryfową jakość i ilość towaru. Gdy jednak przesyłka zawiera

towar jednorodny, łatwy do zrewidowania i otaryfowania, a jakość i przeznaczenie towaru nie nasuwa wątpliwości, można rewizję wewnętrzną ograniczyć do dziesiątej części przesyłki lecz najmniej do pięciu sztuk podług wyboru rewidenta. Niektóre towary jednogatunkowe, wyszczególnione w załączniku IV do rozporządzeń o postępowaniu celnem, przesyłane w ładunkach wagonowych, mogą być rewidowane i odprawiane w wagonach bez wyładowania. Przy stwierdzaniu wagi netto, obliczaniu tary, traktowaniu opakowań i przy taryfowaniu towarów rewidenci powinni stosować się do przepisów o postępowaniu celnem (§§ 31 — 37), do taryfy celnej i do zawartych w niej objaśnień. Należy też zwracać baczną uwagę na to, czy dostawiony do rewizji towar odpowiada towarowi zadeklarowanemu.

Po ukończeniu rewizji powołany do niej urzędnik ustala na deklaracji pisemnej (str. 3) wzgl. na osobnym druku — przy deklaracji ustnej — wyniki rewizji: cechy, numery i rodzaj opakowania, nazwę taryfową towaru, pozycję taryfy celnej, wagę brutto i netto wzgl. miarę, ilość sztuk i t. p., stopę celną, dzień odprawy i dokumenty wzięte pod uwagę przy dokonaniu rewizji. Wyniki rewizji podpisuje urzędnik i daje do podpisu stronie celem wyrażenia zgody lub sprzeciwu.

W razie zgłoszenia sprzeciwu rewident przedstawia urzędowi celnemu w dniu rewizji próbki towaru. Na podstawie próbek oraz sprzeciwu bada zadeklarowany towar w urzędach I klasy osobna stała komisja złożona z naczelnika urzędu i dwóch najbardziej doświadczonych w towaroznawstwie urzędników, wyznaczonych przez dyrekcję ceł na wniosek urzędu, a w urzędach II klasy— sam naczelnik urzędu w ciągu najbliższych trzech dni po rewizji, wciąga swoje orzeczenie do osobnego rejestru i oznacza je na deklaracji, którą okazuje się stronie dla uzyskania jej podpisu. Strona może zgłosić dalszy sprzeciw i w tym wypadku urząd przedstawia sprawę w terminie 7-mio dniowym wraz z odpowiednim protokółem i próbkami towaru, pobranemi w sposób określony w § 42 rozp. o postęp. celnem, ministerstwu

skarbu, które rozstrzyga ostatecznie w administracyjnym toku instancji. Tak samo postępuje się w razie rozbieżności zdań między członkami komisji w urzędach celnych I klasy. Strona ma prawo podjąć zadeklarowany towar, nie oczekując decyzji ministra skarbu, uiściwszy należności celne według orzeczenia komisji wzgl. naczelnika urzędu; wyrównanie należności następuje po rozstrzygnięciu sprawy przez ministra. Jeżeli przy rewizji zostanie stwierdzona różnica w ilości towaru spowodowana przyczynami naturalnemi, towar podlega ocleniu, a różnicę odnotowuje się w wyniku rewizji lub w osobnym protokóle, o ile przewyższa 10%. Gdy niezgodność deklaracji ze stanem towaru jest przestępstwem karnoskarbowem, sporządza się odpowiedni protokół karny, a w przypadku gdy przestępstwo jest zagrożone karą konfiskaty, towar należy zająć i zapisać do księgi towarów zajętych (§ 25 instr. manipul.).

Zrewidowane towary oznacza rewident czerwonemi nalepkami, a deklaracje i kwity blokowe z załącznikami i wynikami rewizji doręcza oddziałowi (urzędnikowi) rejestracyjnemu.

Naczelnik urzędu jest obowiązany sprawdzić i podcyfrować wszystkie dokumenty rewizyjne tudzież zarządzić ponowną rewizję tych przesyłek, co do których poweźmie wątpliwość. Powtórnej rewizji powinno być poddane conajmniej 10% odprawionych przesyłek, a znacznie więcej, jeśli urząd nie posiada odpowiednio wyszkolonego personelu. Wyniki powtórnych rewizji wpisuje się do specjalnej księgi a wykazy tych rewizji przedstawia się co kwartał dyrekcji ceł.

Rewizji towarów wywożonych zagranicę i podlegających clu wywozowemu dokonuje się w ten sam sposób, jak rewizji towarów przywożonych. Stopień dokładności rewizji towarów wywożonych — wolnych od cła — zależy od ich charakteru, przedewszystkiem jednak rewident powinien dopilnować, aby pod tytułem towarów wolnych od cła nie były wywożone towary zakazane lub podlegające clu wywozowemu. Przy rewizji towarów zagranicznych, wywożonych z powrotem zagranicę, na-

leży zwracać szczególną uwagę na ustalenie ich tożsamości i ilości. Na listach przewozowych towarów wywożonych umieszcza się zaświadczenie o dokonanej rewizji.

D. *Obliczanie i pobieranie należności celnych.*

Dokumenty, zawierające wyniki rewizji otrzymuje od oddziału rejestracyjnego rachmistrz i na ich podstawie oblicza należności celne: a) cło według stawek taryfy przywozowej—normalnych (autonomicznych) lub umownych (konwencyjnych) albo odwetowych (maksymalnych) — wzgl. według stawek taryfy wywozowej [1]), b) opłaty manipulacyjne za czynności urzędów celnych, ew. także opłatę składową od towarów przyjętych na skład, dodatkową opłatę manipulacyjną (akcydencję), w razie złożenia niezupełnej deklaracji [2]) i opłatę za wykonywanie czynności poza godzinami urzędowemi lub poza obrębem miejsca urzędowego [3]); c) opłatę statystyczną uiszcza się przez naklejenie na kwicie celnym odpowiednich znaczków statystycznych [4]). Przy obliczaniu rachmistrz sprawdza—co do każdej pozycji—wyniki rewizji pod względem rachunkowym (podstawę

[1]) Obowiązująca obecnie taryfa celna przywozowa została wydana rozporządzeniem Prezyd. Rzplitej z 26 czerwca 1924 r. (Dz. Ust. Nr. 54 poz. 540), a taryfa wywozowa była ogłoszona jako rozporządzenie ministrów skarbu, przemysłu i handlu oraz rolnictwa 28 lipca 1928 roku (Dz. Ust. Nr. 76 poz. 536); obydwie od czasu ich wydania uległy bardzo licznym zmianom i uzupełnieniom, ogłaszanym w dzienniku ustaw i uwzględnionym w zredagowanej pod kierunkiem p. Cz. Peche najnowszej publikacji p. t. Taryfa celna wyd. IV-te Warszawa 1930 r.

Stawki konwencyjne stosuje się do towarów przywożonych z państw, z któremi Polska zawarła traktaty handlowe; cła maksymalne od towarów, które pochodzą z krajów niemających z Polską uregulowanych stosunków handlowych a traktujących polskie towary gorzej niż towary innych państw lub popierających wywóz towarów do polskiego obszaru celnego za pomocą premji wywozowych. Stawki konwencyjne są wskazane w traktatach handlowych. Co do ceł maksymalnych p rozporz. ministrów skarbu, przem. i handlu i roln. z 25 stycznia 1928 roku (Dz. Ust. Nr. 9 poz. 66 z późniejszemi zmianami).

[2]) Opłaty manipulacyjne, składowe, akcydencje są przewidziane w art. 15 rozporz. z 11 czerwca 1920 r. o taryfie celnej.

[3]) Wysokość opłat normuje rozporz. min. skarbu z 17 lipca 1926 r. (Dz. Ust. Nr. 74 poz. 426).

[4]) § 49 rozporz. rady ministrów z 11 kwietnia 1930 roku (Dz. Ust. Nr. 40 poz. 350) w sprawie statystyki celnej.

wymiaru, zastosowanie właściwej stopy taryfy celnej), wypisuje słownie ogólną sumę należności i stwierdza ją swym podpisem.

Obliczone przez rachmistrza i sprawdzone przez naczelnika urzędu dokumenty przechodzą do oddziału kasowego, gdzie je księgowy wpisuje do podręcznej książki i przechowuje pod zamknięciem do czasu zgłoszenia się strony dla uiszczenia należności celnej.

Strona zgłasza deklarację do opłaty ustnie lub pisemnie (firmy ekspedycyjne tylko pisemnie). Księgowy wpisuje należności według zgłoszonych deklaracji do rejestru opłat celnych i zaznacza pozycje rejestru na wszystkich trzech egzemplarzach deklaracji wzgl. kwitu blokowego. O ile należność ma być wpłacona gotówką, księgowy odsyła wszystkie egzemplarze do kasy, która przyjmuje należność od płatnika, zapisuje ją do dziennika przychodu, stempluje deklaracje, wydaje płatnikowi jeden egzemplarz deklaracji (duplikat) jako kwit deklaracyjny wzgl. jeden egzemplarz kwitu blokowego jako kwit celny, a pozostałe dwa egzemplarze zwraca księgowemu. Należności celne opłacane z zaliczeń, zakredytowane lub odroczone księgowy pobiera rachunkowo t. j. przez ich zaksięgowanie na właściwych rachunkach płatnika w rejestrach pomocniczych, czyni odpowiednie adnotacje na deklaracjach i wydaje płatnikowi drugi egzemplarz deklaracji wzgl. kwitu blokowego, jako dowód opłacenia należności celnej. Trzecie egzemplarze deklaracji wzgl. kwitów księgowy przesyła zawiadowcy składu, który po zgłoszeniu się strony i przedstawieniu kwitów (deklaracyjnego wzgl. celnego), stempluje deklaracje i kwity i wydaje towar stronie do wolnego obrotu.

Na zasadzie rozporządzeń ministra skarbu z 5 lutego 1925 r. o wpłacaniu zaliczeń na pokrycie opłat celnych [1]) i o zarachowaniu i kontroli tych zaliczeń [2]) osoby, stale trudniące się sprowadzaniem towarów z zagranicy lub wywozem zagranicę, mogą zgóry wpłacać zaliczenia na

[1]) Dz. Ust. Nr. 17 poz. 120.
[2]) Dz. Urzęd. Min. Skarbu Nr. 8 poz. 176.

pokrycie opłat celnych; zaliczenia wpłaca się bezpośrednio do właściwych urzędow celnych lub na ich rachunek do kas skarbowych albo do oddziałów banku polskiego. Kontrolę zaliczeń prowadzą urzędy celne w specjalnej księdze, a konta zaliczeniowe obciążają przy odprawach na podstawie oświadczeń właścicieli kont (na dokumentach płatniczych — deklaracjach celnych).

Kredytowanie należności celnych regulują rozporządzenia ministrów skarbu, przemysłu i handlu oraz rolnictwa z 26 lutego 1925 r. [1]) i ministra skarbu, z 30 marca 1925 r. [2]). Z kredytu mogą korzystać wytwórcze instytucje użyteczności publicznej, samorządy, zrzeszenia producentów rolnych i hurtowe domy składowe. Ministerstwo skarbu wyznacza ryczałtową sumę kredytów i dzieli ją co pół roku między dyrekcje ceł, które przyznają kredyty poszczególnym importerom w granicach złożonych przez nich zabezpieczeń (państwowych papierów procentowych, gwarancji banków, kaucji hipotecznych). Dyrekcje zawiadamiają właściwe urzędy celne o przyznaniu importerowi kredytu i o warunkach kredytu. Odprawa celna z zakredytowaniem należności celnych może się odbywać tylko w 17-tu największych urzędach (§ 21 rozp. z 30 marca 1925 r.). Zakredytowane należności powinny być spłacone w terminie dwumiesięcznym od dnia wymiaru cła. Urzędy celne prowadzą kontrolę kredytów, zaliczają wpłacone w terminie sumy na pokrycie zakredytowanych należności, a w przypadkach niezapłacenia należności przeprowadzają przymusowe ich ściąganie za pośrednictwem izb skarbowych wzgl. prokuratorji Rzplitej.

Z prawa do odraczania wpłaty należności celnych mogą korzystać dyrekcje polskich kolei państwowych tudzież ajencje celne tychże kolei na warunkach, określonych w rozporządzeniu ministra skarbu z 22 maja 1930 r. [3]), jako też urzędy pocztowe przy pobieraniu cła od zagranicznych przesyłek pocztowych [4]).

E. *Przekazywanie zagranicznych przesyłek towarowych.*

Przekazywanie ma miejsce w tych przypadkach, gdy towar jest przewożony przez polski obszar celny

[1]) Dz. Ust. Nr. 26 poz. 186 i Nr. 38.

[2]) W sprawie postępowania przy udzielaniu kredytów celnych (Dz. Ust. Nr. 40 poz. 277).

[3]) Dz. Urz. Min. Sk. Nr. 17 poz. 329.

[4]) Stosownie do okólnika ministerstwa skarbu z 17 lutego 1927 r. L. D. C. 643/IV 27.

tranzytem i w takim razie wogóle nie podlega ocleniu, albo też gdy jest przez urząd graniczny przesyłany do oclenia wewnętrznemu urzędowi celnemu lub przez urząd wewnętrzny po ocleniu — urzędowi granicznemu do odprawy wywozowej, gdy towar zrewidowany w urzędzie wejściowem jest na wniosek strony odsyłany do innego urzędu dla pobrania należności celnych, wreszcie gdy urząd graniczny nie jest władny do oclenia pewnego towaru i odstępuje go urzędowi właściwemu. Przekazywanie może się odbywać koleją wyłącznie między urzędami celnymi, mającymi nieprzerwalne połączenie kolejowe, a drogą wodną lub powietrzną — tylko za osobnem pozwoleniem ministra skarbu (§§ 60 — 62 rozporz. o postęp. celnem i § 32 instrukcji manipulacyjnej).

Przy tranzycie — wejściowy urząd celny bada, czy dany towar jest dopuszczony do przewozu i zaopatrzony w wymagane poświadczenia (świadectwa zdrowotności i t.p.), zapisuje przesyłkę do rejestru przywozu (jak i inne przesyłki) a prócz tego do osobnego rejestru przekazowego *nadawczego* oraz do listy przekazowej i odsyła listę przekazową i towar pod kontrolą celną do urzędu wyjściowego. Ten ostatni zapisuje przesyłkę do rejestru przekazowego *odbiorczego*, sprawdza całość zamknięć celnych, porównuje przesyłki z listą przekazową, po zdjęciu zamknięć wypuszcza towar zagranicę, stwierdza wywiezienie towaru w liście przekazowej i zwraca ją urzędowi wejściowemu (§§ 56 i 57 inst. manip.).

W ten sam sposób odbywa się kontrola przekazywania między urzędami wejściowymi i innymi towarów przywożonych z zagranicy do polskiego obszaru celnego, ale w tych przypadkach urzędy, otrzymujące przesyłki przekazane, już nie wpisują ich do rejestru przywozu.

Przy przewozie koleją przekazywanych towarów powinny być zachowane przepisy zawarte w §§ 38 — 80 instrukcji kolejowo-celnej, mające na celu zapobieganie nadużyciom celnym i regulujące odpowiedzialność kolei wobec skarbu państwa za całość i stan przesyłek. Najważniejszymi obowiązkami urzędów celnych w tym zakresie są: nakładanie zabezpieczeń urzędowych na przekazywane towary (plombowanie wagonów wzgl. poszczególnych przesyłek przy ich wysyłaniu), zdejmowanie zabezpieczeń przy odbiorze, ścisłe sprawdzanie list przekazowych, stwierdza-

nie braku lub uszkodzenia przesyłek celnych oraz obliczanie należności za niedostarczone przez kolej przesyłki. Rozrachunki z koleją prowadzą dyrekcje ceł.

F. *Inne czynności związane z odprawą towarów.*

1. Towary, od których nie uiszczono należności celnej w terminach ustalonych przepisami, (§ 45 rozporz. o postęp. celnem) podlegają *sprzedaży z licytacji*. Do przeprowadzania licytacji dyrekcje ceł upoważniają jeden lub parę urzędów celnych, znajdujących się w bardziej zaludnionych punktach swego okręgu; w innych urzędach są sprzedawane towary szybkopsujące się lub te, których przewóz do uprawnionego urzędu niemógłby znaleść pokrycia w cenie sprzedażnej. Tryb postępowania licytacyjnego jest szczegółowo przepisany w § 38 instrukcji manipulacyjnej.

Najważniejsze momenty stanowią: 1) obliczenie przez urząd wszystkich należności (celnych, przewozowych, składowych, kosztów licytacji) ciążących na towarze; 2) ustalenie ceny wywołania ew. przy pomocy dwóch rzeczoznawców; 3) wyznaczenie terminu licytacji (nie mniej jak 10 dni od chwili ostatniej publikacji); 4) opublikowanie licytacji (w pismach perjodycznych, przez wywieszenie obwieszczenia w urzędzie celnym, przez zawiadomienie kupców i ich organizacji, przez podanie do wiadomości osób uprawnionych do rozporządzenia towarem) przyczem o sprzedaży towarów szybko psujących się i żywych zwierząt wywiesza się tylko obwieszczenie w urzędzie i licytacja odbywa się na drugi dzień po dokonaniu odprawy celnej; przedstawienie odpisu obwieszczenia dyrekcji ceł; 5) dokonanie licytacji towaru, podzielonego na partje, przez wyznaczonego urzędnika celnego w obecności przedstawiciela dyrekcji ceł i dwóch przedstawicieli miejscowego samorządu (rozpoczęcie przetargu od ceny wywołania, przyjmowanie wadjum, wykluczanie osób nie mających prawa do uczestniczenia w licytacji, ogłaszanie warunku wywiezienia zagranicę towarów zabronionych do przewozu); sporządzenie tabeli likwidacyjnej; 6) wyznaczenie terminu drugiej licytacji, jeśli pierwsza nie doszła do skutku (z braku licytantów lub gdy nabywca nie złożył zaofiarowanej sumy na drugi dzień po licytacji), przyczem druga licytacja rozpoczyna się od sumy ciążących na towarze należności i kosztów; 7) obliczenie się z właścicielem towaru wzgl. wycofanie towaru z licytacji, jeśli właściciel zapłaci należność w przed-

dzień licytacji; 8) przekazywanie towarów instytucjom społecznym lub filantropijnym — stosownie do decyzji ministerstwa skarbu — jeśli dwukrotna licytacja nie doszła do skutku.

Tym samym trybem są dokonywane licytacyjne sprzedaże towarów zajętych w toku postępowania karno-skarbowego (art. 156 i 157 ustawy karnej skarbowej z 2 sierpnia 1926 roku) z pewnemi jednak zmianami (punkt 12 § 38 instr. manipul.).

2. Nieoclone towary, które się zepsuły w czasie transportu lub przechowywania w składzie i nie nadają się do użytku, podlegają *zniszczeniu* pod kontrolą komisji złożonej z naczelnika urzędu lub jego zastępcy, jednego urzędnika celnego i przedstawiciela przedsiębiorstwa przewozowego; o zniszczeniu spisuje się protokół i dołącza się go do dokumentów wstępnych. W ten sam sposób ustala się też zmiany w jakości towaru, które ew. mogą nastąpić w czasie transportu lub przechowywania na składzie. Zniszczeniu na mocy zarządzenia ministerstwa skarbu podlegają również towary nie sprzedane z dwukrotnej licytacji a nie nadające się do zużycia przez instytucje społeczne lub filantropijne, jako też towary zakazane do przywozu ze względów publicznych, które nie znalazły na licytacji nabywców, wyrażających zgodę na ich wywóz zagranicę.

3. Przy cleniu towarów, podlegających specjalnym opłatom jako to: banderolowaniu (drożdże, zapałki), stemplowaniu (karty do gry), cechowaniu (wyroby ze złota i srebra) urzędy celne są obowiązane stosować się do odpowiednich przepisów [1]).

4. W tych miejscowościach, gdzie istnieją koncesjonowane *wolne składy celne*, urzędy wykonują nadzór

---

[1]) O banderolowaniu drożdży importowanych p. §§ 254 — 255 rozporządzenia Min. Skarbu z 7 lutego 1928 r. (Dz. Ust. Nr. 60 p. 556).

Do stemplowania kart do gry są upoważnione tylko urzędy celne w Warszawie, Lwowie, Łodzi, Poznaniu i Wilnie; o sposobie stemplowania p. przepisy §§ 13—18 i 24—26 rozp. Min. Skarbu z 31 października 1920 r. (Dz. Ust. Nr. 104 p. 690).

O postępowaniu z przedmiotami podlegającymi cechowaniu p. instrukcję z 16 lipca 1923 r. (Dz. Urz. Min. Skarbu Nr. 23 poz. 669).

nad nimi. Towar, zgłoszony przez stronę na przechowanie w wolnym składzie, zasadniczo powinien być zrewidowany w urzędzie, niektóre jednak towary (wymienione w § 39 instr. manipul.) mogą być rewidowane przy złożeniu do składu.

Przyjmowania towaru do składu dokonuje urzędnik celny, zapisuje przesyłki do księgi składowej i pozycje tej księgi odnotowuje w rejestrze przywozu wzgl. w rejestrze przewozowym odbiorczym; deklaracje wraz z księgą składową są przechowywane—pod zamknięciem urzędnika nadzorującego — w osobnem pomieszczeniu, przeznaczonem wyłącznie na biuro celne. Strona, życząca sobie zapłacić należność celną i odebrać towar (w całości lub częściowo) składa pisemny wniosek nadzorcy składu; księgowanie, odbiór pieniędzy i wydanie towaru odbywa się w ogólnym trybie, poczem w księdze składowej czyni się adnotację o wydaniu towaru. Termin pozostawania towaru w wolnym składzie jest okreslony koncesją, a na wniosek zarządu składu może być przedłużony przez urząd celny we własnym zakresie działania o 6 miesięcy (dyrekcja ce może go przedłużyć o dalsze 18 miesięcy).

5. Do urzędów celnych należy sprawdzanie przesyłek krajowych, nadawanych *z pasa granicznego* do kraju oraz kontrola pociągów krajowych, wysyłanych z pasa granicznego do kraju. (§§ 88—93 i § 98 instr. kolejowo-celnej).

G. *Odprawa podróżnych i ich bagażu.*

Postępowanie urzędów celnych przy odprawie podróżnych i ich bagażu—w porównaniu z odprawą celną towarów—jest bardziej skrócone i uproszczone. Odpowiednie przepisy mieszczą się w § 10 punk. 11 rozporz. o postęp. celnem, w §§ 58 — 63 instruk. manip., w §§ 25 — 27, 86 — 87 i 95—97 instr. kolejowo-celnej i w § 15 instr. morsko-celnej.

Odprawa podróżnych i ich bagażów, przybywających z zagranicy, powinna się odbywać w obecności naczelnika urzędu celnego lub jego zastępcy i odpowiedniego personelu celnego. Dyżurny urzędnik zarządza zamknięcie przejść stacyjnych z wyjątkiem wejścia do sali rewizyjnej od strony pociągu. Po przybyciu

pociągu urzędnicy celni przeprowadzają rewizję parowozu i wszystkich wagonów, a jednocześnie rewizję ręcznych pakunków podróżnych, jeżeli odbywa się ona w wagonach a nie w sali rewizyjnej. Wyładowywanie bagażów oraz przesyłek ekspresowych i pospiesznych, przesyłanych pociągami osobowymi, dokonuje się pod kontrolą urzędnika celnego według wykazów zdawczych, które mu wręcza konduktor bagażowy; sprawdza się przytem ilość sztuk, stacje nadania i numery nalepek na bagażach oraz cechy, numery i rodzaj opakowania przesyłek, a w razie niezgodności sporządza się krótki protokół. Wyładowane bagaże i przesyłki przenosi się do sali rewizyjnej i przeprowadza się ich rewizję na podstawie kwitów bagażowych, przedstawionych przez podróżnych rewidentowi.

Wolno jest przewozić z zagranicy bez opłaty cła: rzeczy niezbędnie potrzebne w podróży, drobne ilości wyrobów tytoniowych, napojów alkoholowych w odkorkowanych butelkach i używane przedmioty służące na własną potrzebę lub do wykonywania zawodu. Przy rewizji należy mieć na względzie charakter wzgl. cel podróży. Wyniki rewizji przedmiotów podlegających cłu wpisuje rewident do specjalnych kwitów blokowych w 3 egzemplarzach; jeden egzemplarz wydaje podróżnemu po otrzymaniu od niego opłaty, a po odejściu pociągu wręcza zebrane pieniądze i kwity grzbietowe naczelnikowi urzędu wzgl. jego zastępcy celem wniesienia do kasy; w rejestrze opłat celnych zapisuje księgowy przychód pod jedną pozycją, a kwity rewizyjne przechowuje jako załączniki do rejestru. Ładowanie zrewidowanych bagaży i przesyłek pospiesznych do wagonu odbywa się pod dozorem celnym. Przekazywanie bagażów do wewnętrznych urzędów celnych może mieć miejsce w razie niezgłoszenia się podróżnego do rewizji lub na jego życzenie, przyczem bagaże (i posyłki pospieszne) powinny być odprawiane tym samym pociągiem, którym przybyły, a w ostateczności—następnym. Przedmioty, które nie mogą być przepuszczone ani natychmiast zwrócone zagranicę, pozostawia się w przecho-

waniu urzędu celnego za kwitem z księgi sznurowej, a o ile nie zostaną odebrane w ciągu 3 miesięcy (po usunięciu przeszkody), podlegają sprzedaży z licytacji.

Rewizję bagażów przy wyjeździe podróżnych zagranicę przeprowadza się tylko w razie podejrzenia, że podróżny wywozi przedmioty zakazane do wywozu. Na przedmioty wywożone czasowo przez podróżnego, które przy powrotnym przywozie nie mogły by być zwolnione od cła, urząd wydaje zaświadczenie warunkowej odprawy i oznacza w niem termin powrotnego przywozu. Bagaż wywożony zagranicę może być nadany przez podróżnego w wewnętrznym urzędzie celnym i przez niego przekazany urzędowi granicznemu dla odprawy zagranicę. Odprawa wywozowa bagażów i posyłek pospiesznych pociągami osobowymi może być wykonywana w wagonie bagażowym lub na peronie, przyczem kolej wręcza urzędowi celnemu jeden egzemplarz wykazu zdawczego.

Tranzytowy przewóz bagaży przez polski obszar celny za kwitami bagażowymi nie podlega żadnym ograniczeniom i opłatom, o ile bagaże posiadają charakter rzeczy podróżnych. Bagaże te przekazuje urząd wejściowy urzędowi wyjściowemu na ogólnych zasadach tranzytu towarów. Przedmioty przewożone w ręcznym bagażu, o większych stawkach celnych lub w większych ilościach jako też przedmioty monopolu państwowego podlegają odprawie warunkowej z pobraniem zabezpieczenia celnego, które jest zwracane podróżnemu przez urząd wyjściowy za okazaniem kwitu.

Rozrachunki między urzędami wejściowymi i wyjściowymi z tytułu zabezpieczeń następują w sposób przewidziany w § 61 (ust. 3—7) instrukcji manip.

Przy przyjęciu statku w porcie odprawie celnej przedewszystkiem podlegają podróżni i ich bagaże. Odprawa odbywa się—na podstawie listy bagażowej—na statku, o ile jest to możliwe, w razie przeciwnym—w sali rewizyjnej. Tok postępowania jest taki sam jak przy odprawie celnej—kolejowej.

Odprawę bagaży osób zajmujących stanowiska dyplomatyczne i otrzymywanych przez nie posyłek reguluje instrukcja ministra skarbu z 9 września 1926 r. [1]), oparta na rozporządzeniu ministrów skarbu i spraw zagranicznych z 7 sierpnia 1926 r. [2]).

H. *Kasowość i rachunkowość urzędów celnych.*

Kasowość i rachunkowość urzędów celnych jest uregulowana instrukcją z 22 września 1922 r, [3]), która w zasadniczych swych postanowieniach opiera się na ogólnej instrukcji dla kas skarbowych z 1921 r.

Kasy urzędów celnych są specjalnemi kasami państwowemi poborowo-płatniczemi, przyjmują na rachunek skarbu państwa wpływy, wynikające z działalności tego urzędu celnego, przy którym istnieją, i dokonywują wydatków na podstawie asygnacji i piśmiennych poleceń władz celnych; minister skarbu może jednak (w poszczególnych przypadkach) polecać kasom celnym przyjmowanie wpłat i dokonywanie wypłat, nie wynikających z działalności urzędu celnego.

Pod względem organizacyjnym kasy celne są oddziałami urzędów celnych i podlegają zwierzchnictwu ich naczelników, którzy łącznie z rachmistrzami (księgowymi) są odpowiedzialni za całość kas, za prawidłowość rachunkowości i za terminowe składanie sprawozdań. Stosunek kas celnych do dyrekcji ceł pod względem nadzoru, cenzurowania rachunków i przeprowadzania rewizji, a obecnie także pod względem scentralizowania wydatków budżetowych w II-gich instancjach jest taki sam, jak stosunek kas skarbowych do izb skarbowych.

[1]) Dz. Urz. Min. Skarbu Nr. 23 poz. 270.

[2]) Dz. Ust. Nr. 89 poz. 506.

[3]) Dz. Urz. Min. Skarbu Nr. 24 poz. 207. W niektórych przepisach instrukcji nastąpiły zmiany, uwzględnione w tekście pomieszczonym w urzędowym wydaniu zbioru przepisów celnych tom I r. 1930 str. 327 — 389. Ponadto asygnowanie wydatków budżetowych zostało scentralizowane w dyrekcjach ceł od 1 lipca 1930 roku na zasadzie okólnika Ministerstwa Skarbu z 22 maja 1930 r. L. D. V 1917/1/30. (p. Zbiór przepisów celnych str. 390—391).

W zakresie pobierania *przychodów* do kas celnych należy przyjmowanie na rzecz skarbu: cła, wpływów ubocznych (opłat manipulacyjnych, składowych, akcydensowych i t. p.), podatków spożywczych wpłacanych przy odprawach celnych (od tytoniu, wyrobów alkoholowych, soli i t. p.), kar za przekroczenia celne, wpływów z licytacyjnych sprzedaży towarów, wpływów za sprzedane znaki stemplowe, za płatne druki celne, za karty i marki statystyczne, zaliczeń na pokrycia należności celnych i wpłat na wznowienia kredytów. Ponadto kasy celne przyjmują sumy specjalne (opłaty na dobro funkcjonarjuszów celnych za prace w godzinach poza urzędowych względ. poza obrębem miejsca urzędowania i t. p.) i sumy depozytowe, składane w gotówce lub papierach wartościowych jako zabezpieczenie należności celnych, jako wadja lub z innych powodów, wreszcie depozyty rzeczowe.

Dowodami przychodowymi są deklaracje celne wzgl. kwity blokowe, a w przypadkach, gdy składanie takich dowodów nie jest przewidziane, — deklaracje płatnicze. Jako pokwitowanie służą duplikaty deklaracji względnie kwitów celnych przy wpłatach związanych z odprawą towarów, a przy wszystkich innych wpłatach — specjalne pokwitowania numerowane i podlegające ścisłemu zarachowaniu.

Wpłata może być też uskuteczniona na rachunek urzędu celnego do kasy skarbowej, do oddziału banku polskiego lub za pośrednictwem P. K. O., a zarachowanie następuje w ten sam sposób, jaki jest przepisany dla kas skarbowych.

Każda kasa celna ma ustalony przez dyrekcję ceł maksymalny zapas gotówki a nadwyżkę powinna odsyłać do kasy skarbowej lub do oddziału banku polskiego bezpośrednio lub za pośrednictwem P. K. O. Depozyty rzeczowe mogą być odsyłane przez urząd celny do najbliższej kasy skarbowej, o ile względy na bezpieczeństwo tego wymagają.

W zakresie dokonywania *wydatków* kasy celne: wypłacają na podstawie asygnacji, otrzymywanych od dyrekcji ceł, wszystkie wydatki budżetowe - osobowe i rzeczowe, przewidziane w otwartych dyrekcjom ceł

kredytach, zaliczki na wydatki kancelaryjne, gospodarcze, inwestycyjne i na koszty delegacji służbowych w wysokości, ustalonej dla urzędu przez dyrekcję ceł [1]); ryczałty dla straży granicznej, w kwotach unormowanych rozporządzeniem departamentu ceł; dokonywują zwrotu nadpłat w należnościach celnych na polecenie władz II-ej wzgl. III-ej instancji; zwracają zabezpieczenia cła gotówkowe lub w papierach wartościowych na polecenie urzędu, przy którym są czynne, lub innego urzędu, o ile ten przyjął zabezpieczenie cła w gotówce; tudzież zwracają inne depozyty na podstawie zarządzeń właściwych władz.

Dowodami rozchodowymi są asygnacje a przy zwrocie zabezpieczeń cła — polecenia wypłaty. Formy i rodzaje asygnacji, ich sporządzanie i sposób realizowania nie różnią się od przewidzianych w ogólnych przepisach rachunkowo-kasowych dla władz i urzędów. Wypłata może być dokonywana bezpośrednio z kasy urzędu celnego lub za pośrednictwem przekazów pocztowych.

Kasjer urzędu celnego prowadzi dzienniki przychodu i rozchodu (w sumach ogólnych dla każdej pozycji), księgę druków płatnych (znaków stemplowych, banderoli, kart i marek statystycznych) i księgę kontroli druków podlegających ścisłemu zarachowaniu (asygnacji, pokwitowań i t. p.). Naczelnik urzędu i księgowy codziennie sprawdzają dzienniki, a księgi druków po upływie każdego miesiąca.

Do księgowego należy prowadzenie ksiąg szczegółowych: przychodów budżetowych (według paragrafów i pozycji budżetu), przychodów i rozchodów sum depozytowych, depozytów rzeczowych, funduszów specjalnych, zaliczek, asygnacji, zawiadomień pocztowych tudzież rejestrów opłat celnych, sum obrotowych i rejestrów pomocniczych.

Podobnie jak w innych kasach—następuje codziennie po ukończeniu czynności sprawdzenie przez naczelnika urzędu i księgowego obrotów kasowych według dzienników i stwierdzenie zgodności stanu gotowizny

---

[1]) W granicach oznaczonych w § 61 instrukcji rachunkowo-kasowej.

i papierów wartościowych z zamknięciami dzienników. Rewizje kas celnych odbywają się według postanowień instrukcji o rewizji kas państwowych.

W dniu 1-ym każdego miesiąca urzędy celne przesyłają właściwym dyrekcjom ceł miesięczne wykazy przychodów i rozchodów w ogólnych sumach, a do dn. 5-go—szczegółowe sprawozdania miesięczne w dwóch egzemplarzach i dołączają do nich wszystkie dowody przychodowe i rozchodowe wraz ze spisami tych dowodów. Roczne zamknięcia rachunkowe są przesyłane dyrekcjom najpóźniej w półtora miesiąca po upływie roku budżetowego.

J. *Czynności statystyczne.*

Wydane w r. 1921 [1]) rozporządzenie rady ministrów w sprawie statystyki celnej, w latach następnych wielokrotnie uzupełniane i zmieniane, zostało ogłoszone 11 kwietnia 1930 r. w nowej redakcji [2]), obejmującej przepisy obecnie obowiązujące (od 1 lipca 1930 r.).

Dla celów statystyki celnej powinny być zgłaszane towary i inne przedmioty przywożone i wywożone przez granice polskiego obszaru celnego i przez ten obszar przewożone, z wyjątkami wyszczególnionymi w § 2 rozporządzenia; wyjątki te dotyczą takich przedmiotów, które ze względu bądź to na ich charakter, bądź na cel przywozu wzgl. wywozu lub na wartość nie mają znaczenia dla statystyki importu, eksportu i tranzytu towarów.

Obowiązek zgłoszenia statystycznego powstaje: przy przywozie po ukończeniu rewizji celnej towaru a przed wydaniem go stronie wzgl. z chwilą przyjęcia towaru do składu wolnocłowego; przy wywozie — w chwili zgłoszenia towaru do rewizji lub nadania go do transportu przez publiczne zakłady przewożące towar do granicy, albo w chwili nadania przesyłki na pocztę lub wreszcie

---

[1]) Na podstawie art. 2 i 3 ustawy z dnia 21 października 1919 r. o organizacji statystyki administracyjnej. (Dz. Pr. Nr. 85 poz. 464).

[2]) Dz. Ust. Nr. 40 poz. 350.

przy wyjściu towaru z wolnego składu; przy przewozie — jednocześnie ze zgłoszeniem do odprawy w wejściowym urzędzie celnym. Obowiązaną do zgłoszenia jest osoba uprawniona do rozporządzania towarem (nadawca, odbiorca, ekspedytor, kolejowa ajencja celna i t. p.) i uskutecznia je przez wypełnienie i złożenie w urzędzie celnym (wzgl. przy wywozie przez dołączenie do listu przewozowego albo doręczenie urzędowi pocztowemu) urzędowej karty zgłoszenia. Przy ustnych zgłoszeniach towarów do odprawy celnej (w ruchu podróżnych, w obrocie pogranicznym, w przywozie pocztą i w innych przypadkach, w których wystawiany zostaje kwit celny, a nie deklaracja) notatkę statystyczną sporządza urząd celny.

Istnieje 13 formularzy kart i notatek statystycznych, różniących się zewnętrznie i przeznaczonych dla różnego rodzaju obrotów (dla przywozu, wywozu w wolnym wzgl. warunkowym obrocie, dla powrotnego wywozu, przewozu, dla obrotu w ruchu podróżnych, obrotu pogranicznego, pocztowego, przez wolne składy i t. p.). Karty nabywa się w urzędach celnych, pocztowych i kolejowych, a opłatę statystyczną uiszcza się przez nalepienie na karcie wzgl. na nocie znaczków statystycznych, które są sześciu rodzajów (od 5 groszy do 5 złotych). Wysokość opłaty jest unormowana w § 53 rozporz. o statystyce celnej i zależy od rodzaju i wagi towarów tudzież od sposobu ich dostarczania (drogą morską i inną niż morska). Od opłaty statystycznej są wolne towary: niepodlegające zgłoszeniu, przewożone tranzytem, zgłaszane w ruchu podróżnych, przywożone pocztą, zgłaszane w obrocie pogranicznym, przywożone na składy wolno-cłowe i wywożone z nich.

Przy wypełnianiu kart statystycznych podaje się w odpowiednich rubrykach: nazwę towaru, numer statystyczny według wykazu towarów, ogłoszonego przez główny urząd statystyczny, pozycję taryfy celnej, ilość towaru (waga wzgl. sztuki), wartość towaru (cena fakturowa lub cena kraju przeznaczenia, albo krajowa cena rynkowa [1]), kraje zakupu, sprzedaży, pochodzenia i przeznaczenia towaru.

Zakłady przewozowe i urzędy pocztowe mogą przyjmować towar do przewozu tylko pod warunkiem, iż

[1]) Przy wywozie może firma podać wartość już po odprawie bezpośrednio głównemu urzędowi statyst.

do przesyłki jest dołączona właściwa karta statystyczna, i po sprawdzeniu, czy została prawidłowo wypełniona.

Przy odprawie towarów urzędy celne są obowiązane sprawdzić, czy zgłoszenie statystyczne jest złożone na odpowiednim formularzu i zaopatrzone należytą opłatą statystyczną i czy treść zgłoszenia odpowiada wymaganiom rozporządzenia o statystyce celnej. Urzędnik celny wpisuje w odpowiednich rubrykach pozycję taryfy celnej, wysokość stawki, sumę pobranego cła (bez opłat dodatkowych), nazwę i pozycję rejestru celnego, zaznacza ew. brak faktury i stwierdza sprawdzenie swym podpisem i pieczęcią urzędu; przy odprawie ustnej i przy obrocie wolnoskładowym sporządza oznajmienie statystyczne na kwicie celnym wzgl. notatkę statystyczną. Zgłoszenia statystyczne powinny urzędy celne wysyłać do głównego urzędu statystycznego w terminach, ustalonych przez ten urząd w porozumieniu z ministerstwem skarbu.

K. *Postępowanie w karnych sprawach celnych.*

Przekroczenia przepisów o opłatach celnych i kary za ich naruszenie są przewidziane w art. 45 — 54 ustawy karnej skarbowej z 2 sierpnia 1926 r., postępowanie zaś władz skarbowych w sprawach karnych regulują postanowienia art. 142 — 209 i 224 — 226 tej że ustawy oraz rozporządzenie wykonawcze z 15 listopada 1926 r.[1]). Właściwość terytorjalna urzędów celnych do przeprowadzania śledztw i rozstrzygania spraw jest ograniczona, zgodnie bowiem z § 4 rozporz. wykon. są do tych czynności powołane te tylko urzędy celne, które zostaną upoważnione osobnem rozporządzeniem ministra skarbu.

Według obowiązującego obecnie rozporządzenia z 22 stycznia 1930 r. [2]) urzędów upoważnionych do przeprowadzania i rozstrzygania spraw karnych jest ogółem — 57 (w okręgu dyrekcji warszawskiej 15,

[1]) Ustawa karna skarbowa p. Dz. Ust. Nr. 105 poz. 609, rozporządzenie wykon. p. Nr. 120 poz. 693.

[2]) Dz. Ust. Nr. 11 poz. 82.

w poznańskiej 17, w lwowskiej 17 i w mysłowickiej 8). Są to przeważnie urzędy I klasy, urzędów klasy II jest między nimi 8.

Dla każdego urzędu właściwego do załatwiania spraw karnych, rozporządzenie ustala jego okręg terytorjalny (juryzdykcyjny).

Urzędom celnym, nie upoważnionym do rozstrzygania spraw, mogą jednak urzędy upoważnione poruczać przeprowadzanie śledztw (§ 5 rozporz. wykon.); ponadto należy do nich sporządzanie protokółów karnych w razie wykrycia przestępstwa, odebranie obwinionemu przedmiotu przestępstwa ew. zatrzymanie obwinionego, przyjęcie od niego oświadczenia o dobrowolnem poddaniu się karze oraz złożonej w tym celu kwoty; wszystkie te jednak zarządzenia mają być odstępowane właściwemu urzędowi do dalszego prowadzenia sprawy (§ 2 rozporz. z 22 stycznia 1930 r.).

Właściwość rzeczowa urzędów celnych w sprawach karnych jest taż sama, jak urzędów akcyz i monopolów. Również i tok postępowania karnego jest unormowany tymi samymi przepisami, o których była mowa w § 3 rozdz. II-go części niniejszej.

Należy dodać, iż oprócz kar pieniężnych, wymierzanych przez urzędy i władze celne, może być—przez powiatową władzę administracji ogólnej—wzbronione zamieszkiwanie i pobyt w pasie granicznym na czas od 1 roku do 3 lat—osobom ukaranym za przemytnictwo prawomocnem orzeczeniem władzy celnej (na zasadzie art. 11 rozporządzenia Prezydenta Rzplitej z 23 grudnia 1927 roku o granicach Państwa [1]).

Za przyczynienie się do wykrycia przestępstw celnych dyrekcje ceł, na podstawie wniosków urzędów celnych, w których toczy się postępowanie karne, przyznają nagrody, przewidziane w rozporządzeniu ministra skarbu z 6 listopada 1926 r. [2]).

---

[1]) Dz. Ust. Nr. 117 poz. 996.

[2]) Dz. Ust. Nr. 121 poz. 700.

§ 3. Ustrój wewnętrzny urzędów celnych.

Ustrój wewnętrzny urzędów celnych jest uzależniony od rozmiarów ich czynności, z którymi wiąże się liczebność personelu. Pod tym względem zachodzą bardzo znaczne różnice. Gdy największe urzędy celne (w Warszawie i Gdyni) posiadają personel, złożony z kilku dziesiątków (70—100) osób, większe (np. Poznań, Lwów, Kraków, Katowice) mają po 30—40 urzędników, średnie (np. Łódź, Cieszyn, Zebrzydowice i t. p.) po 20—30, mniejsze—kolejowe i drogowe II klasy—po 5—12, to skład osobowy najmniejszych urzędów liczy 2—3 osoby.

Wobec takiego stanu faktycznego § 2 instrukcji manipulacyjnej podaje tylko ogólny przepis organizacyjny, głoszący, że do wykonywania swych czynności może urząd celny, w miarę rozporządzalnych sił służbowych, tworzyć osobne oddziały, a w urzędach mniejszych, o nielicznym personelu, może jeden urzędnik sprawować czynności należące do różnych działów.

Instrukcja manipulacyjna przewiduje istnienie w większych urzędach celnych oddziałów magazynowego, rejestracyjnego, rewidentów, rachmistrza, oddziału kasowego a w nim kasjera i księgowego, nadzorcę składu i funkcjonarjuszów niższych—dozorców celnych, a z natury rzeczy wypływa, iż musi istnieć także oddział kancelaryjny.

Czynności oddziałów i ważniejszych urzędników (rewidentów, rachmistrza, księgowego, kasjera) są określone w odpowiednich §§ instrukcji (p. wyżej § 2 niniejszego rozdziału); obowiązki naczelnika urzędu wyszczególnia osobny § 64. Należą do nich: a) wykonywanie nadzoru nad podwładnymi funkcjonarjuszami oraz nad wewnętrznym porządkiem w urzędzie; b) równomierny i odpowiedni podział czynności między funkcjonarjuszami (kontrolę poszczególnych działów naczelnik może poruczyć starszym urzędnikom, pozostawiając sobie ogólny nadzór nad tymi działami); c) czuwanie nad tem, aby wszyscy funkcjonarjusze byli obeznani z obowiązującymi przepisami; d) zwracanie głównej uwagi

na to, aby wszystkie przybywające do urzędu towary były prawidłowo odprawione (ponowne rewizje), przypadające należności prawidłowo zaksięgowane i pobrane, aby sprawozdania i rejestry były w przepisanych terminach przedstawiane władzy, a wszelka korespondencja jak najrychlej załatwiana; e) specjalna kontrola nad przesyłkami zwrotnemi (towary zagraniczne wywożone z powrotem zagranicę); f) kontrolowanie czynności ekspozytur urzędu celnego i składów celnych; g) nadzór nad gospodarczemi sprawami urzędu celnego i nad mieniem państwowem, znajdującem się w rozporządzeniu urzędu.

§ 4. **Organizacje pośredniczące przy odprawach celnych.**

Istnienie organizacji pośredniczących przy odprawach celnych, przewidziane w art. 17 rozporządzenia z 11 czerwca 1920 r. o taryfie celnej, jest niezbędne w interesie tak osób prywatnych jako też największego państwowego przedsiębiorstwa przewozowego—kolei żelaznych wobec konieczności załatwiania licznych a w wielu przypadkach skomplikowanych formalności celnych.

Do organizacji pośredniczących należą: a) ajencje celne polskich kolei państwowych, b) przedsiębiorstwa ekspedycyjne, c) składy wolno-cłowe. Pod wieloma względami mogą one być uważane za organa pomocnicze urzędów celnych.

A. *Ajencje celne polskich kolei państwowych.*

Organizacja i zakres działania ajencji celnych P.K.P., początkowo unormowane tymczasowymi przepisami wydanymi przez ministra kolei żelaznych 26 stycznia 1920 r., opierają się obecnie na przepisach, ogłoszonych rozporządzeniem ministra komunikacji z dnia 1 maja 1929 r. [1]).

Ajencje celne P.K.P. przy granicznych i wewnętrznych urzędach celnych [2]) są powołane do załatwiania

[1]) Dz. Urz. Minist. Komunikac. Nr. 21 poz 176; p. także Zbiór przepisów celnych Tom I str. 423—428.

[2]) Ajencje celne P. K. P. istnieją przy wszystkich urzędach celnych kolejowych; takich urzędów a więc i ajencji jest 80 (według wykazu załączonego do rozporządzenia ministra skarbu z 28 lipca 1930 r. Dz. Urz. Min. Sk. Nr. 26 poz. 454).

formalności celnych, podatkowych (akcyza) i administracyjnych — z urzędu lub na zlecenie stron — oraz do wykonywania czynności ekspedycyjnych na zlecenie stron co do przesyłek, clonych przez ajencje. Oprócz tego należy do nich zawiadywanie magazynami kolejowocelnymi jako też wykonywanie robót fizycznych połączonych z magazynowaniem, z rewizją celną i z przeładunkiem towarów. Z urzędu ajencje załatwiają formalności celne, podatkowe i innne, dotyczące: przesyłek adresowanych na imię ajencji lub na imię odbiorcy, jeśli nadawca zastrzegł załatwienie formalności przez ajencję kolejowo-celną; przesyłek znajdujących się w drodze do miejsca przeznaczenia i podlegających przepisom konwencji międzynarodowej, wreszcie przesyłek, co do których odbiorca lub pełnomocnik nadawcy nie dokonał zgłoszenia w przepisanym terminie.

W stosunku do kolei państwowych ajencje stanowią samowystarczalne przedsiębiorstwa pomocnicze, działające w ramach własnych budżetów i pozostają pod zarządem kierowników, mianowanych przez dyrektorów okręgowych dyrekcji kolei państwowych. Kierownik, deklaranci, ich zastępcy i pomocnicy powinni posiadać znajomość całej techniki postępowania celnego, przepisów i taryf celnych i są odpowiedzialni — każdy w zakresie swych obowiązków — za straty, spowodowane z ich winy skarbowi państwa i klijenteli ajencji. Przy wykonywaniu obowiązków służbowych pracownicy ajencji są obowiązani zgodnie i lojalnie współpracować z organami dozoru celnego: udzielać mu wszelkich wyjaśnień, dokumentów i dostępu do ksiąg i akt. Dyrekcje okręgowe K. P. zawiadamiają właściwe dyrekcje ceł o każdej zmianie na stanowisku kierownika ajencji, ten zaś przesyła miejscowym urzędom celnym wykazy pracowników ajencji, uprawnionych do załatwiania formalności celnych a w szczególności do sporządzania i podpisywania deklaracji.

Do czynności ajencji celnych należy: deklarowanie przesyłek przywozowych i ew. uzupełnianie przy tem brakujących dokumentów; asystowanie przy rewizjach celnych i ew. występowanie do właściwych władz z odwołaniami, sprzeciwami i zażaleniami, pozostającemi w związku z odprawą celną; załatwianie formalności wywozowych i przekazowo-tranzytowych; opłacanie należności celnych gotówką lub zabezpieczeniem celnem, jeśli klient posiada w ajencji

zabezpieczenie gotówkowe lub kredytowe albo jeśli wartość towaru jest zupełnie wystarczająca na pokrycie należności celnych i kolejowych; zgłaszanie przesyłek dla celów statystyki celnej; wreszcie dokonywanie czynności komisowo-ekspedycyjnych (dostarczanie przesyłek klientom). Za swe czynności ajencje pobierają specjalne opłaty — komisowe i za roboty fizyczne — według taks, ustanowionych w towarowej taryfie kolei żelaznych. Osobne przepisy zawierają wskazówki co do prowadzenia rachunkowości przez ajencje kolejowo-celne.

B. *Przedsiębiorstwa ekspedycyjne.*

Warunki tworzenia przedsiębiorstw celno-ekspedycyjnych i ich działalności określa rozporządzenie ministra skarbu z 6 października 1920 r. o dopuszczaniu przedsiębiorstw ekspedycyjnych do pośrednictwa w załatwianiu formalności celnych [1]).

Przedsiębiorstwo ekspedycyjne może rozpocząć działalność w tym zakresie dopiero po uzyskaniu specjalnego na to pozwolenia ministerstwa skarbu. O wydaniu pozwolenia ministerstwo zawiadamia te urzędy celne, przy których przedsiębiorstwo ma być czynne.

Petenci składają deklaracje i dołączają do nich zaświadczenia obywatelstwa polskiego, niekaralności i fachowego uzdolnienia, wzgl. akt zawiązania lub statut spółki, jeśli petentem jest spółka firmowa, komandytowa lub akcyjna. Po uzyskaniu przychylnej decyzji przedsiębiorstwo jest obowiązane złożyć do depozytu ministerstwa skarbu kaucję [2]) w gotówce, w państwowych papierach procentowych albo — za zgodą ministerstwa — gwarancję hipoteczną lub bankową. Z kaucji — jak również z całego swego majątku — przedsiębiorstwo odpowiada za straty, jakie może ponieść skarb państwa z powodu nadużyć lub przekroczeń przepisów celnych przez właściciela przedsiębiorstwa albo jego pełnomocników. Pełnomocnikami, upoważnionymi do załatwiania formalności celnych w imieniu przedsiębiorstwa, mogą być pełnoletni i nieposzlakowani obywatele polscy, posiadający wykształcenie średnie lub fachowe uzdolnienie nabyte co najmniej pięcioletnią praktyką w domach ko-

---

[1]) Dz. Ust. Nr. 103 poz. 686; p. także Zbiór przepisów celnych Tom I str. 420—422.

[2]) Kaucja wynosi 4500 zł. za główny oddział i po 1125 zł. za każdą filję przedsiębiorstwa.

misowo-ekspedycyjnych. Pozwolenie na dopuszczenie pełnomocnika do załatwiania formalności celnych wydaje — na prośbę przedsiębiorstwa — ten urząd celny, przy którym pełnomocnik ma być zatrudniony. W razie ujawnienia nadużyć, szkodliwej działalności przedsiębiorstwa dla skarbu lub klientów, albo niezachowania przepisów rozporządzenia o przedsiębiorstwach celno-ekspedycyjnych ministerstwo skarbu może cofnąć pozwolenie wydane przedsiębiorstwu, lub w razie winy pełnomocnika — pozbawić go prawa załatwiania formalności celnych (na wniosek urzędu).

Prowizja, pobierana przez przedsiębiorstwo za załatwianie formalności celnych oraz za czynności ekspedycyjne jest umowną, nie może jednak przekraczać więcej jak pięciokrotnie taksy, ustanowionej dla ajencji celnych P. K. P., o ile zaś chodzi o zlecenia instytucji państwowych powinna być obliczana według stawek tej taksy. Przedsiębiorstwa ekspedycyjne są obowiązane prowadzić księgowość kupiecką, a ministerstwo skarbu może zarządzać rewizję rachunków i ksiąg [1]).

C. *Składy wolno-cłowe.*

Podstawą prawną dla otwierania i prowadzenia wolnych składów celnych stanowi rozporządzenie prezydenta Rzplitej z 28 grudnia 1924 r. o domach składowych [2]).

W myśl artyk. 2 i 17 tego rozporządzenia domy składowe, przyjmujące do swych magazynów nieoclone towary zagraniczne, muszą uzyskać specjalną koncesję od ministra skarbu. Prawo wydawania przez ministra skarbu (w porozumieniu z ministrami przemysłu i handlu oraz rolnictwa) koncesji na otwieranie i prowadzenie wolnych składów celnych przewiduje również ustawa z 31 lipca 1924 r. o uregulowaniu stosunków celnych w § 7 punkt f [3]), a nadzór nad wolnymi składami ze strony urzędów celnych jest unormowany w §§ 40—44 instrukcji manipulacyjnej.

---

[1]) Przedsiębiorstw celno-ekspedycyjnych jest obecnie ogółem 235 (najwięcej w Warszawie—45, w Łodzi—21, we Lwowie—17, w Krakowie—15, w Katowicach—12, w Gdyni—9, w Poznaniu—7 i t. d.).

[2]) Dz. Ust. Nr. 114 poz. 1020.

[3]) Dz. Ust. Nr. 80 poz. 777.

Koncesje na składy różnego rodzaju towarów, przeznaczonych do konsumcji wewnątrz kraju, obejmują: wyszczególnienie towarów, których nie wolno przyjmować do przechowywania w wolnym składzie, (tow. zabronione do przywozu, t. wybuchowe i łatwopalne, t. monopolowe tudzież wina i spirytualja, t. niezrewidowane, t. wolne od cla, t. krajowe, t. o wadze niżej 25 kg.); wykaz towarów, których rewizja może być dokonana jednocześnie z wyładowaniem z wagonów lub statków wprost do składu (§ 39 instr. manip.); zobowiązanie do przechowywania towarów pod wspólnem zamknięciem urzędu celnego i przedsiębiorcy, do prowadzenia księgi składowej, do ponoszenia kosztów związanych z ustanowieniem dozoru celnego, (dostarczenia mieszkania dla urzędnika celnego i dozorcy, wykonywania robót fizycznych przy rewizji celnej); oznaczenie terminu trwania koncesji, wysokości kaucji, odpowiedzialności przedsiębiorstwa tudzież przyjęcie innych warunków przewidzianych w instrukcji manip. co do przyjmowania i wydawania towarów przez wolne składy.

Prócz ogólnych są też wydawane specjalne koncesje na prowadzenie wolnych składów niektórych tylko nieoclonych towarów zagranicznych jako to: spirytualji i win, maszyn, towarów tranzytowych i t. p. [1]).

§ 5. **Straż graniczna.**

W miarę ustalania granic była wprowadzana dla ich ochrony i zapobiegania przemytnictwu *straż celna,* jako organ wykonawczy administracji cel. Ustawa z 14 grudnia 1923 r. o uprawnieniach organów wykonawczych władz skarbowych określiła, między innymi, (art. 2 i 3) niektóre obowiązki straży celnej. Podstawę prawną dla jej istnienia dała ustawa z 31 lipca 1924 r. o uregulowaniu stosunków celnych. Jednak już w końcu 1924 r. teren działalności straży celnej został uszczuplony wskutek zorganizowania osobnego korpusu ochrony pogranicza z Rosją, Łotwą, Litwą i częściowo z Rumunją. Organizację straży celnej na pozostałej części granic uregulowało rozporządzenie ministra skarbu z 29 stycz-

---

[1]) Składów wolno-cłowych jest obecnie w Polsce ogółem 112 (w Warszawie — 18, w Poznaniu — 9, w Krakowie — 6, we Lwowie — 3, w innych miejscowościach po 1—2). Dla porównania dodajemy, iż w W. M. Gdańsku istnieje 214 składów celnych, prawie wyłącznie tranzytowych.

nia 1926 r.; znowelizowane 31 sierpnia 1927 r. (wydane na mocy ustawy z r. 1924 o uregulowaniu stosunków celnych). Atoli wkrótce potem rozporządzenie Prezydenta Rzplitej z 22 marca 1928 roku [1]), (pozostające w związku z rozporządzeniem z 23 grudnia 1927 roku o granicach Państwa), wprowadziło zamiast straży celnej — straż graniczną, jako organizację o szerszym zakresie działania i o charakterze wojskowym.

Obecnie zatem Polska posiada dla ochrony granic dwie osobne formacje wojskowe: na granicach wschodnich korpus ochrony pogranicza, a na granicach zachodnio-północnej, zachodniej i południowej — straż graniczną. Pierwsza z nich, podlegająca ministrowi spraw wewnętrznych, powstała via facti i dotychczas nie jest oparta na podstawie prawnej [2]), druga istnieje na zasadzie rozporządzenia Prezyd. Rzplitej z 22 marca 1928 r.

Zgodnie z brzmieniem tego ostatniego rozporządzenia (art. 2) — straż graniczna stanowi jednolitą, zorganizowaną na zasadach obowiązujących w wojsku, formację, podległą ministrowi skarbu i jest w zakresie ochrony celnej organem wykonawczym władz skarbowych, a w zakresie ochrony granic Państwa — organem wykonawczym władz administracji ogólnej; organizację zaś wewnetrzną i skład osobowy poszczególnych oddziałów straży granicznej, tudzież obowiązki służbowe i tryb postępowania służbowego oficerów i szeregowców ustala minister skarbu w porozumieniu z ministrem spraw wojskowych (art. 9 i 36). Mieszany charakter zadań straży granicznej ujawnia się również w określeniu jej czynności, do których należą: a) pod względem wojskowym — współdziałanie z organami wojska w zakresie obrony Państwa; b) pod względem ogólno-administracyjnym — niedopuszczanie do nielegalnego prze-

---

[1]) Dz. Ust. Nr. 37 poz. 349.

[2]) Istnienie korpusu ochrony pogranicza jest usankcjonowane przez uchwalanie w budżetach ministerstwa spraw wewnętrznych wydatków na utrzymanie korpusu. Według budżetu na rok 1930/31 skład personalny korpusu wynosi 26.456 osób, a koszty utrzymania—około 67 miljonów złotych.

kraczania granicy, strzeżenie nienaruszalności znaków i urządzeń granicznych i współdziałanie z właściwymi organami (policją) przy wykonywaniu zarządzeń, mających na celu bezpieczeństwo publiczne; c) pod względem skarbowo-celnym — niedopuszczanie do nielegalnego ruchu towarowego i osobowego, śledzenie i ujawnianie przemytnictwa i innych przekroczeń przepisów skarbowo-celnych, pełnienie w urzędach celnych służby wartowniczej i konwojowej, służby posterunkowej na drogach celnych oraz współdziałanie w postępowaniu celnem; sposób i wypadki współdziałania określa minister skarbu (art. 4). Szczegółowe unormowanie obowiązków straży i jej wewnętrznej organizacji rozporządzenie Prezydenta Rzplitej z 22 marca 1928 r. odsyła do rozporządzeń wykonawczych ministrów skarbu, spraw wewnętrznych i spraw wojskowych (art. 4, 9 i 36); dotychczas zostały wydane jedynie (31 stycznia i 4 lutego 1930 r.) przepisy o służbie w straży granicznej [1]), stanowiące rozwinięcie postanowień zawartych w art. 15 — 87 rozporządzenia Prezydenta Rzplitej.

Na czele straży granicznej stoi komendant. Jak już wspomniano (p. str. 179) mianuje go Prezydent Rzplitej na wniosek rady ministrów, przedstawiony jej przez ministra skarbu w porozumieniu z ministrem spraw wojskowych. Podwładnych komendantowi oficerów mianuje minister skarbu, a szeregowych—komendant lub z jego upoważnienia przełożeni poszczególnych jednostek straży granicznej. Warunki przyjęcia do straży i sposób jej uzupełniania ma określić rozporządzenie ministrów skarbu i spraw wojskowych. Podział terytorjalny straży granicznej ustala minister skarbu na wniosek komendanta [2]).

Stosownie do objaśnień, zawartych w preliminarzu budżetowym na r. 1930/31 (str. 95) w skład straży granicznej wchodzą: komenda (w Warszawie), 5 inspektoratów

---

[1]) Dz. Urz. Min. Skarbu Nr. 6 poz. 111—115.

[2]) Okręgi straży granicznej są następujące:

1)	małopolski	z siedzibą inspektoratu		w Przemyślu.
2)	wielkopolski	„	„	w Poznaniu.
3)	śląski	„	„	w Katowicach.
4)	pomorski	„	„	w Czersku.
5)	mazowiecki	„	„	w Ciechanowie.

okręgowych, 23 inspektoraty graniczne (w tem ekspozytura w Gdańsku). 89 komisarjatów, 14 podkomisarjatów, 522 placówek, 1 inspektorat wewnętrzny z 5-ciu komisarjatami i centralna szkoła straży granicznej.

W r. 1930 wydzielono ze straży 307 szeregowców i przeniesiono ich na etat władz i urzędów celnych, jako dozorców, pełniących prace fizyczne przy urzędach celnych, albowiem szeregowcy straży mogą pełnić swoje obowiązki służbowe tylko z karabinem w ręku i nie nadają się do pomocy przy odprawach celnych.

ZAKOŃCZENIE.

Administracja skarbowa w liczbach.

Na ostatnich stronicach niniejszej pracy pomieszczamy garść liczb, rzucających światło na ilość personelu administracji skarbowej, na koszty jej utrzymania oraz na stosunek kosztów do dochodów przez administrację skarbową osiąganych. Dane cyfrowe są ujęte w trzy tablice, z których dwie pierwsze dotyczą całej Polski z wyjątkiem Śląska, trzecia została ułożona wyłącznie dla Śląska ze względu na odrębny jego budżet i na mieszany charakter administracji tamtejszej (państwowej i częściowo samorządowej).

Ilość personelu w tablicach I i II podano według stanu na dzień 30 czerwca 1930 r., koszty administracyjne tudzież sumy dochodów — na podstawie preliminarza budżetowego na rok 1930/31[1]). Wydatki bowiem na administrację skarbową są w preliminarzu bardziej szczegółowo sprecyzowane aniżeli w uchwalonym na r. b. budżecie i niewiele się różnią od niego; przewidywane dochody (zwyczajne) zostały natomiast podniesione przez ciała ustawodawcze o 42 miljony w stosunku do preliminarza, ale w tej sumie zapewne nie wpłyną ze względu na niepomyślny stan ekonomiczny; jest przeto wskazanem opierać się raczej na preliminarzu a nie na budżecie.

W tablicy I dane cyfrowe zostały ugrupowane według podziału władz skarbowych na trzy instancje, oddzielnie zaś podano liczby dotyczące monopolów państwowych, straży granicznej i prokuratorji generalnej ze względu na ich do pewnego stopnia odrębność od administracji skarbowej w ścisłem znaczeniu.

W tablicy II koszty administracji tudzież osiągane na rzecz skarbu dochody rozbito na grupy, odpowiadające poszczególnym działom administracji skarbowej: daninom, monopolom i zarządowi ogólnemu, różniczkując w tym ostatnim dziale poszczególne jego części składowe jako to: rachunkowość państwową, sprawy walutowo-kredytowe, sprawy likwidacyjne, administrację osobowo-rzeczową i prokuratorję generalną. W pozycji „straż graniczna" przyjęto tylko połowę kosztów utrzymania straży, służy ona bowiem conajmniej w połowie bezpieczeństwu granic pod względem policyjno-politycznym, a najwyżej w połowie— zapobieganiu nadużyciom celnym.

Liczby tablicy III, dotyczące personelu śląskiej administracji skarbowej są podane według stanu na 31 grudnia 1929 r., a koszty administracji i przewidywane wpływy — na podstawie budżetu uchwalonego przez sejm śląski na rok 1928/29.

---

[1]) Na tem miejscu składam podziękowanie P. J. Kuczy, Naczelnikowi wydziału depart. ogólnego ministerstwa skarbu za dostarczenie mi danych, dotyczących personelu administ. skarbowej i kosztów jej utrzymania z podziałem na poszczególne władze i urzędy.

TABLI

	Jednostki organizacyjne	Personel		Koszty administracji		
		urzędnicy	funkcjonarjusze niżsi	Osobowe	Administracyjno-rzeczowe	Razem
I. Zarząd centralny.	1					
1. Departament ogólny . .		132		948.157	585.400	1.533.557
2. „ podatków bezpośrednich i opłat skarb.		59		427.740	203.550	631.290
3. Departament akcyz i monopolów		37		263.773	134.650	398.423
4. Departament ceł . . .		39		278.031	174.150	452.181
5. „ budżetowy . .		49		349.321	169.050	518.371
6. „ kasowy i centralna kasa państwowa		75		534.675	258.750	793.425
7. a) Departament obrotu pieniężnego		53		377.837	690.850	1.068.687
b) urząd pożyczek państw.		139		799.000	711.000	1.510.000
c) komisarjat bankowy .		16		271.200	132.000	403.200
8. Depart. likwidacyjny .		31		228.128	106.950	335.078
9. Państw. urząd kontroli ubezpieczeń		20	3	158.660	126.650	285.310
10. Woźni i inni funkc. niżsi		—	67	240.000	14.000	254.000
SUMA I.	**1**	**650**	**70**	**4.876.522**	**3.307.000**	**8.183.522**
II. Przedsiębiorstwa i monopole.	5					
1. Mennica państwowa . .		18	21	379 000	163.500	542.500
2. Monopol tytoniowy . .		834	126	8.230.000	2.670.000	10.900.000
3. „ spirytusowy .		682	112	7.726.250	1.947.250	9.673.500
4. „ solny		28	3	281.250	94.000	375.250
5. Monopol loterji państw.		25	4	279.228	366.800	646.028
SUMA II.	**5**	**1587**	**266**	**16.895.728**	**5.241.550**	**22.137.278**

C A   I.

	Jednostki organizacyjne	Personel		Koszty administracji		
		urzędnicy	funkcjonarjusze niżsi	Osobowe	Administracyjno-rzeczowe	Razem
III. Władze II instancji.						
1. Izby skarbowe: . . .	15					
a) Wydziały ogólne . . .		399		2.114.700	592.159	2.706.859
b) „ emerytur i rent		188		996.400	233.308	1.229.708
c) Wydziały podatków bezpośrednich		650		4.192.300	981.631	5.173.931
d) Wydziały opłat skarb. .		141				
e) „ rachunkowo-kasowe		637		3.376.100	790.517	4.166.617
f) Wydziały akcyz i monopolów państwowych . .		317		1.680.100	393.397	2.073.497
g) woźni i inni funkcjonarjusze niżsi			130	325.000	14.300	339.300
		2332	**130**	**12.684.600**	**3.005.312**	**15.689.912**
2. Dyrekcje ceł i inspektorat ceł w Gdańsku . . .	5	235	30	1.734 438	290.510	2.024.948
SUMA III.	**20**	**2567**	**160**	**14.419.038**	**3.295.822**	**17.714.860**
IV. Urzędy I instancji.						
1. Urzędy podatków bezp. i opłat skarbowych [1]) .	354	5081[2])	570	21.173.133	5.559.444	26.732.577
2. Urzędy katastralne . . .	150	353		1.404.587	1.438.073	2.842.660
3. a) „ akcyz i monopol.	64	582	130	2.640.778	736.562	3.377.340
b) kontrola skarbowa . .		2269		9.028.351	3.589.540	12.617.891
4. Kasy skarbowe	260	1669	600	8.140.951	2.136.929	10.277.880
	828	**9954**	**1300**	**42.387.800**	**13.460.548**	**55.848.348**
5. Urzędy celne	214	1261	718	7.492.362	1.612.010	9.104.372
SUMA IV.	**1042**	**11215**	**2018**	**49.880.162**	**15.072.558**	**64.952.720**
V. Straż graniczna.	**1**	**272**	**5386**	**18.379.500**	**4.780.770**	**23.160.270**
VI. Prokuratorja generalna	**1**	**254**	**30**	**2.081.700**	**496.300**	**2.578.000**

[1]) W tem 8 odrębnych urzędów opłat skarbowych.
[2]) W tem 981 sekwestratorów, których utrzymanie wynosi 3.844.777 zł.

TABLI

Dział administracji skarbowej	Personel	Koszty administracji	Dochody: Oznaczenie dochodu	Dochody: Suma w tysiącach	Stosunek procentowy kosztów do dochodów
I. Podatki bezp. i opł. skarb.			Podatki bezpośrednie	631.800	
Centrala minist. skarbu	59	631.290	Opłaty stemplowe	195.800	
Izby skarbowe . . .	791	5.173.931	10% dodatek nadzwycz.	82.760	
Urzędy I instancji . .	5651	26.732.577	Nadzwycz. podat. majątk.	76.000	
Urzędy katastralne .	353	2.842.660	Opłaty za czyn. ewidenc.	1.640	
Rekonstrukcja operatów katastr. . . .	—	1.000.000	Za wymiar podat. komun.	2.600	
Bonifikata podatku obrotowego . . .	—	1.000.000			
Gminom za pobór podatku grunt. . . .	—	3.240.000			
Nagrody za wykrycie przekroczeń . . .	—	100.000			
I . .	**6854**	**40 720.458**		**990 600**	4,1%
II. Podatki pośrednie.			Podatki pośrednie	182.955	
Centrala minist. skarbu	37	398.423	10% dodatek nadzwycz.	18.140	
Izby skarbowe . . .	317	2.073.497			
Urzędy I instancji . .	712	3.377.340			
Kontrola skarbowa .	2269	12 617.891			
Nagrody za wykrycie przekroczeń . . .	—	500.000			
II . .	**3335**	**18.967 151**		**201 095**	9,4%
III. Monopole państwowe.					
Mennica państwowa .	39	542.500	Mennica pokrywa koszty administr., doch. nie daje	542	
Monopol tytoniowy .	960	10.900.000	Czysty zysk wraz z kosztami admin. (bez koszt. prod.)	431.170	
Monopol spirytusowy .	794	9.673.500		453.873	
Monopol solny . . .	31	375.250	„ „	47.156	
Monopol loterji państw.	29	646.028	„ „	18.785	
Monopol zapałczany .	—	—	Czynsz dzierżawny	8.694	
III . .	**1853**	**22.137.278**		**960.220**	2,3%
IV. Cła.					
Centrala minist. skarbu	39	452.181			
Dyrekcje ceł i insp. w Gdańsku	265	2.024.948	Cło	386.000	
Urzędy celne	1979	9.104.372	Opłaty dodat. za czyn. cel.	1.353	
Straż graniczna (połowa kosztów) . . .	—	11.584.635			
Nagrody za wykrycie przekroczeń celnych	—	730.000	Kary za przemyt. i konfisk.	3.000	
IV . .	**2283**	**23 896 136**		**390.353**	6%
V. Zarząd ogólny.					
A. Budżetowość, kasowość i rachunkowość					
Centrala: Dep. budżet.	49	518.371	Udział w doch. sk. śląskiego	20.000	
„ „ kasowy	75	793.425			
Izby skarbowe . . .	637	4.166.617			
Kasy skarbowe . . .	2269	10.277.880			
A. . .	**3030**	**15.756.293**			

C A I I.

Dział administracji skarbowej	Personel	Koszty administracji	Dochody: Oznaczenie dochodu	Dochody: Suma *w tysiącach*	Stosunek procentowy kosztów do dochodów
B. Sprawy walutowe i kredytowe.					
Centrala: Dep. obr. pien.	53	1 068.687	Za nadzór nad inst. finan.	766	
„ Urząd poż. pań.	139	1.510.000	%/% od lokat i pap. wart.	22.170	
„ Komisarjat bank.	16	403.200	Dochód z fund. gospodar.	24.200	
Koszt bicia bilonu .	—	350.000	Zyski z Banków G.K. i B.P.	25.500	
Dopłata do oprocentowania kred. ulgowych	—	2 500.000			
Centrala-Urząd kontroli ubezpieczeń . . .	23	285.310	Opłaty od zakład. ubezp.	285	
B. . .	**231**	**6.117.197**			
C. Centrala: Dep. likwidacyjny	31	335.078	Dochody z likwidacji	1.661	
Koszty likwidacji b. majątków niemiec. i in.	—	720.000			
C. . .	**31**	**1.055.078**			
D. Adm. osobowo-rzeczowa i ogólna.					
Centrala: Depart. ogól.	132	1.533.557	Z wydawnictw, druk. i t. p.	454	
„ funkcjonar. niżsi	67	254 000	Nieprzewidziane dochody	10.000	
Izby skarbowe — wydziały ogólny	399	2.706 859			
„ wydz. emer. i rent	188	1.229.708			
„ funkcjon. niżsi .	130	339.300			
Budowle i inne inwest.	—	5.188.500			
Pomoc dla samorządów	—	11.285.000			
Delegacje, zapomogi, zwroty i t. p. . . .	—	4.128.068			
D. . .	**916**	**26.664.992**			
E. Prokuratorja general. Rzplitej.	284	2.578.000	Ściągnięte koszty sąd. i in.	262	
Razem A+B+C+D+E	**4492**	**52.171.560**		**105.298**	**51%**
Sumy działów I+II+III+IV+V	**18817**	**157.892.583**		**2.647.566**	**6%**

Uwaga.

W części 8 preliminarza budżetowego na r. 1930/31 preliminowano wydatków zwyczajnych i nadzwyczaj.	147.239.940
Dochodzą wydatki administracyjne monopolów państwowych (część 8 C.) . . .	+22.137.278
	169.377.218
Odchodzi ½ kosztów straży granicznej	—11.584.635
Reszta jak wyżej . .	**157.892.583**

Uwaga.

Dochody zwycz. i nadzw. części 8 prelimin. budżetowego na r. 1930/31 . .	1.687.346
Dochody z monopolów wraz z koszt. administr. .	960.220
Razem jak wyżej .	**2.647.566**

TABLICA III. Administracja skarbowa województwa śląskiego.

Dział administracyjny	Władze i urzędy administrujące działem	Ilość jednostek administr.	Personel		Koszty administracji			Dochody według budżetu na r. 1928/9		Stosunek procentowy kosztów do dochodu
			Urzędnicy	Funkcjonarjusze niżsi	Osobowe	Rzeczowe	Razem	Rodzaj dochodu	Suma dochodu w zł.	
I. Podatki bezpośrednie i opłaty skarbowe	Oddziały II i VII wydziału skarbowego . . Urzędy podatków i opł. skarbowych	12	355	17				Podatki bezpośredn.	62.286.700	
								Opłaty stemplowe .	13.386.000	
	Oddział V wydz. skarb. Urząd opłat stemplow.	1	20	1				Osobny podatek na fundusz gospod. .	2.000.000	
	Urzędy katastralne . .	10	57					Z czynności katastru gruntowego . .	88.000	
SUMA I.		**23**	**432**	**18**					**77.760.700**	
II. Podatki pośrednie	Oddział IV wydziału skarbowego . . . . Urzędy akcyz i monop.	3	53	3				Podatki pośrednie .	6.273.780	
	Kontrola skarbowa . .		102							
SUMA II.		**3**	**155**	**3**					**6.273.780**	
III. Zarząd ogólny	Oddziały I i VI wydz. skarbowego . . .	1	60	9				Różne dochody (kary, opłaty emerytalne, zwroty i t.p.)	265.247	
	Oddział III wydziału skarbowego . . . Kasy skarbowe. . . .	12	143	23						
SUMA III.		**13**	**203**	**32**					**265.247**	
RAZEM SUMY I+II+III		**39**	**790**	**53**	**3.934.658**	**667.362**	**4.602.020**		**84 299.727**	**5,5%**

SPIS RZECZY.

WSTĘP.

DZIAŁ PIERWSZY. PRZESZŁOŚĆ.

CZĘŚĆ I.

Administracja skarbowa w Polsce przedrozbiorowej i w dobie Królestwa Kongresowego.

CZĘŚĆ II.

Administracja skarbowa państw zaborczych i rządów okupacyjnych.

CZĘŚĆ III.

Organizowanie administracji skarbowej w Polsce.

I

DZIAŁ DRUGI. TERAŹNIEJSZOŚĆ (r. 1930)

CZĘŚĆ I.

Ministerstwo skarbu i podległe mu Urzędy Centralne.

ROZDZIAŁ I. Ogólne zasady organizacji ministerstwa.

ROZDZIAŁ II. Departament ogólny ministerstwa skarbu.

ROZDZIAŁ III. Departamenty przychodów skarbowych.

CZĘŚĆ II.

Władze skarbowe drugiej instancji (izby skarbowe i dyrekcje ceł).

OMYŁKI DRUKU I SPROSTOWANIA

Stronica	Wiersz	Wydrukowano	Powinno być
14	ostatni	Konieczny	Koneczny
37	28 od góry	obliczanie	obliczenia
38	14 „	urzędowanie	urzedowania
39	4-ty od dołu	axactorowie	exactorowie
47	6-ty od góry	ziązku	związku
55	18-ty „	instancyj	instancji
78	22-gi „	zaznaczaliśmy	zaznaczyliśmy
99	9-ty od dołu	śskarb ląski	skarb śląski
107	11-ty od góry	IV-ej	następnych
116	2-gi od dołu	1024—30	1924—30
121	21-szy „	podlagają	podlegają
130	2-gi „	karno-skarbowa	i karno-skarbowa
131	9-ty „	przeznaczonemi	przeznaczonymi
132	10-ty w odnośniku	naukowych	bankowych
147	3-ci „	Nieczni	Nieczui
149	11-ty od góry	Skarbawych	skarbowych
160	15-ty od góry	tyczyce	tyczące
160	17-ty „	słodzącycg	słodzących
168	30-ty od dołu	sródków	środków
168	15-ty „	spirytususu	spirytusu
177	4-ty od góry	10 listopada 1921 r.	11 kwietnia 1930 r.
„	3-ci odnośnik	Dz. Ust. № 107 poz. 783.	Dz. Ust. № 40 poz. 350.
179	10-ty od góry	poprawę	odprawę
181	wiersz ostatni w odnośniku	(nosi nazwę ustawy skarbowej)	nosi nazwę ustawy skarbowej
186	22-gi od góry	sprawozdanie	sprawozdania
188	14-ty od góry	przyjmowanie, przechowywanie	przyjmowania, przechowywania
219	ostatni w odnośniku	Komisarza, Ministra	Komisarza Ministra
225	24-ty od góry	wshodnich	wschodnich

Stronica	Wiersz	Wydrukowano	Powinno być
258	18-ty od góry	wzlędem	względem
259	10-ty ,	opadatkowaniu	opodatkowaniu
301	9-ty od góry	1929	1922
301	27-ty „	właściwym	właściwych
309	12-ty „	D.	E.
„	25-ty „	E.	F.
314	21-szy od góry	procedularnych	proceduralnych
315	17-ty „	podatków dochodowego i przemysłowego od obrotu	*A. podatków dochodowego i przemysłowego od obrotu*
317	2-gi „	bowołane-osopom	powołane-osobom
319	Sprostowanie do odnośnika [1]). W r. 1930 podatek wojskowy został znowelizowany rozporządzeniem Rady Ministrów z 20 stycznia (Dz. Ust. Nr. 9 poz. 63) i rozporządzeniem Prezydenta Rzplitej z 29 listopada (Dz. Ust. Nr. 82 poz. 645).		
319	19-ty od góry	izb skarbowych urzędów	izb skarbowych i urzędów
324	10-ty „	tabeli likwidacyjnych, gruntów	tabeli likwidacyjnych gruntów
325	2-gi od dołu w odnośniku	Saminlung	Sammlung
333	7-my od góry	budyku	budynku
348	17-ty „	na sprzedażą	nad sprzedażą
349	4-ty od	decyzję	decyzje
350	odnośnik 2)	Dz. Urz.	Dz. Ust.
„	„ 3)	Dz. Ust.	Dz. Urzęd.
351	5-ty od dołu	wymierzania	wymierzenia
360	17-ty od góry	wgzlędnie	względnie
367	8-my od dołu	pozwolenią	pozwolenia
371	ostatni w odnośniku	Dz. Urz.	Dz. Ust.
375	7-my od dołu	ruku	roku
378	12-ty „	ustalone	ustalane
386	21-szy od góry	Kumunalne	Komunalne
388	26-ty „	pzelicza	przelicza
404	ostatni	wykonywać	dokonywać
408	2-gi od góry	części działu	części, działu
414	1-szy „	Mysłowicachch	Mysłowicach
419	7-my od dołu	właściwych	właściwy
421	15-ty „	celnej, jeśli	celnej. Jeśli
430	20-ty od góry	ce	cel
444	21-szy „	Podstawą	Podstawę

BIBLJOTEKA WYŻSZEJ SZK[...]

W WARSZAWIE.